

ปปลจสุทนี นาม มชฌิมนิกายภูจกถา
มูลปณณาสกาวณณา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมพุทฺธสฺส ฯ

คณฺถารมุกถา

กรุณาสิตลททยํ	ปญฺญาปโชตวิหตโมหตมํ
สนรามรโลกกรุ	วณฺเฑ สุกตํ คติวิมุตตํ ฯ
พุทฺโธปิ พุทฺธภาวํ	ภาเวตฺวา เจว สจฺจนิคตฺวา จ
ยํ อุกฺโขโต วิคตมถํ (๑)	วณฺเฑ ตมนฺนุตฺตรํ ฌมมํ ฯ
สฺกตสฺส โอรสาณํ	ปฺตฺตฺตานํ มารเสนมถนํ
อฏฺฐจฺจนฺนํปิ จ สมฺมํ (๒)	สิรสา วณฺเฑ อริยสิมฺมํ ฯ

อิติ เม ปสนฺนมตฺติโน รตนตฺตยวณฺฑนํ ยํ ปญฺญํ ยํ
สฺววิหตฺตฺตฺราโย หุตฺวาตสฺसानุภาเวน มชฌิมปฺปมาณสฺสฺสฺสจฺจิตสฺส
อิธ มชฌิมากมวรสฺส พุทฺธานุพุทฺธสํวณฺณิตสฺส ปฺราวาทมถนสฺส
อตุถปฺปกาสนตฺถํ อฏฺฐจกถา อาทิตฺโต วสิสเตหิ ปญฺจหิ ยา
สฺงฺกิตฺตา อนุสฺงฺกิตฺตา จ ปจฺจนาปี สิหพทฺธิปมฺปน (๑) อากตฺถ
วสิณา มหามหิณฺเทน จปีตา สิหพทฺธาสาย ทิปฺวาสิณมตฺถาย
อปเนตฺวาน ตโตหํ สิหพทฺธาสํ มโนรมํ ภาสิ ตนฺดินยานุจฺจวิกํ
#๑. ม. คตมถํ ฯ ๒. ม. อฏฺฐจฺจนฺนํปิ สมฺมํ ฯ ๓. โปราณ. สพุทฺตฺถ จาเนสฺส สิหพ
อิติ ทิสฺสตี ฯ

อาโรเปนุโต วิคตโทลั สมัย อวิโลเมนุโต เถรานัน เถรวัสป-
 ปทีปานัน สุนิปุณวินิจจยานัน มหาวิหารวาสัน (๑) หิตวา ปุณปุณา-
 คตมตถัน อตถัน ปกาตยิสสุตตามิ สุชนสสุ จ ตถุจตถัน จิรภูจิตตถถถจ
 ฐมมสสุ๑ สีสถถา ฐตฐมมา กมมภูจจاني เจว สพพพานิ
 จริยาวิธานสทธิโต ฌานสมาปตติวิตถาโร สพพพา จ อภิญญาโย
 ปญญาสกลนิจฺจโย เจว ขนฺธธาตยตนินฺทริยานิ อริยานิ เจว
 จตตาริ สจจจاني ปจจยการเทสนา สุปริสุทฺฐนิปุณนยา
 อธิมุตตตณฺติมตฺตา(๒) วิปสุสนาภาวนา เจว อิติ ปน สพพพิ ยสุมา
 วิสุทฺฐิมกฺเค มยา สุปริสุทฺฐิ วุตฺตํ ๑ ตสุมา หิ ภियโย เนตฺติ
 วิจารยิสสุตตามิ มชฺเช วิสุทฺฐิมกฺโค เอส จจุนฺนปี อากมานญหิ
 จตฺวา ปกาตยิสสุตติ ตตถถ ยถาภาสิตฺถ อตถัน อิจฺเจวํ กโต
 ตสุมา ตมปี คเหตุวาน สทฺฐิเมตย อภูจกถาย วิฆานถ
 มชฌิมสจฺจิติยา อตถถนฺติ ๑

นิทานกถา

ตตถถ มชฌิมสจฺจิติ นาม ปญญาสโต มุลปญญาสา
 มชฌิมปญญาสา อูปริปญญาสาติ ปญญาสคตยสงฺคหา ๑
 วคฺโค เอเกกปญญาสา ย ปญจ ปญจ วคฺเค กตฺวา
 #๑. ม.มหาวิหารเร นิวาสนัน ๑ ๒. ม. อวิมุตตตณฺติมกฺกา ๑ อูปริ ปาโจ ปน
 #ปฐิสมภิทาที่สุ อากตณฺย อวิสชเชตฺตวาว วิจาริตตฺตา อธิมุตตตณฺติมตฺตาติ
 #ภูทิกาสเมโต ๑

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๔

มูลปริยายสุตฺตวณณา

ยิ ปเนตฺติ เอวมเม สุตฺตุนฺตฺติอาทิกํ นิตานํฯ ตตฺถ เอวนฺตฺติ
นิปาตปํทํฯ เมตฺติ อาทินิ นามปทานิ ฯ อุกฺกฏจายิ วิหฺรตฺติ
เอตฺถ วิตฺติ อุปฺสคฺคปํทํ ฯ หฺรตฺติ อาขุยาตปทฺตฺติ อิมินา ตาว
นเยน ปทวิภาโค เวทิตพฺโพ ฯ

อตฺถโต ปน เอวฺสทฺโท ตาว อุปฺมุปฺเทสสมฺปหฺสเน-
ครหณวณสมฺปฏฺกฺคหการณิทฺสฺสนาวธารณาทฺอิเนกตฺถปฺปเกโท ฯ
ตถาหฺส เอวฺ ชาเตน มจฺเจเน กตฺตพฺพิ กุสฺลํ พหฺนฺตฺติ (๑)
เอวมาทิสฺสุ อุปฺมายิ อากฺโต ฯ เอวนฺเต อภิกฺกมิตพฺพิ ฯ เอวฺ [๒]
ปฏฺกฺกมิตพฺพนฺตฺติอาทิสฺสุ (๓) อุปฺเทเส ฯ เอวมตฺติ ภควา เอวมตฺติ
สุคตฺตฺติอาทิสฺสุ (๔) สมฺปหฺสเน ฯ เอวมวฺ ปนายิ วสฺสิ ยสฺมี วา
ตสฺมี วา ตสฺส มฺณฺฑกสฺส สมนฺตสฺส วณฺณํ ภาสฺตฺติอาทิสฺสุ (๕)
ครหणेฯ เอวฺ ฆนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสโสสนฺตฺติ-
อาทิสฺสุ (๖) วณสมฺปฏฺกฺคเหฯ เอวฺ พยาโย อหิ ฆนฺเต ภควตา
ธมฺมํ เทสฺติ อชานามิตฺติอาทิสฺสุ (๗) อากาเรฯ เอหิ ตฺวํ มาณว
เยน สมฺโณ อานนฺโทฯ เตนฺอุปฺสงฺกม ฯ อุปฺสงฺกมิตฺวา มม

#๑. พ. ฐ. ๒๕/๑๔/๒๒ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เตตฺติ ทิสฺสฺตฺติ ฯ
#๓. อจฺ. จตฺกฺก. ๒๑/๑๒๒/๑๖๕ ฯ ๔. อจฺ. ตฺก. ๒๐/๕๐๕/๒๔๗ ฯ สุกตฺตฺติ ฯ
#๕. ส. ส. ๑๕/๖๒๗/๒๓๕ ฯ ๖. ม.มฺ. ๑๒/๑/๑ ฯ ๗. ม.มฺ. ๑๒/๔๔๐/๔๗๒ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๕

วจนเนน สมณัง อานนุทัง อปฺปาพาริ อปฺปาตงฺกั ลหุญฺจานัน
 พลั ผาสุวิหาริ ปุจฺจ สฺโภ มาณโว โตเทยฺยปฺตุโต ภวนฺตัง
 อานนุทัง อปฺปาพาริ ฯ เป ฯ ผาสุวิหาริ ปุจฺจตฺติติ ฯ เอวญฺจ วเทหิ
 สาธุ กิริ ภวัง อานนุโทฯ เยน สุภสฺส มาณวสฺส โตเทยฺย-
 ปฺตุตตสฺส นิเวสนัน ฯ เตนฺอุปสงฺกมฺตฺ อุนฺกมฺปํ อุปาทายาติอาทิสฺสุ (๑)
 นิตฺสฺสเนฯ ตัง กิ มลฺลณฺถ กาลามา ฯ อิมํ ฐมฺมา กุสลา
 วา อกุสลา วาติฯ อกุสลา ฆนฺเตฯ สวชฺชา วา อนวชฺชา
 วาติฯ สวชฺชา ฆนฺเตฯ วิญฺญฺครหิตา วา วิญฺญฺปฺปสฺตฺถา
 วาติฯ วิญฺญฺครหิตา ฆนฺเตฯ สมตฺถา สมาทินฺนา อหิตาย
 ทุกฺขาย สํวตฺตฺนฺติ โน วา ถถิ วา (๒) เอตฺถ โหตฺติติฯ สมตฺถา
 ฆนฺเต สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตฺนฺติ เอวัง โน
 เอตฺถ โหตฺติติอาทิสฺสุ (๓) อวธารณฺ ฯ

สุวายมิช อาการนิตฺสฺสนาวธารณฺสุ ทญฺจพฺโพ ฯ

ตฺตฺถ อาการตฺถน เอวังสทฺเทน เอตมฺตฺถิ ทิเปติ นานา-
 นยนิปฺณมเนกชฺฌาสนสมฺมญฺจานัน อคฺคพฺยญฺชนสมฺปนฺนํ วิวิช-
 ปาฏิหาริยํ ฐมฺมคฺคตฺเตสนาปฺปฏิเวธคฺคมิริ สพฺพสฺตฺตานัน สกสฺก-
 ภาसानุรูปโต โสตปฺถมาจฺจนฺตํ ตสฺส ภควโต วจัน สพฺพป-
 ปกาเรณ โภ สมตฺถโต วิญฺญาตุํ ฯ สพฺพถาเมณ ปน โสตฺถกามตํ
 ชเนตฺวาปี เอวมฺเม สุตํ ฯ มยาปี เอเกนาการเณ สุตฺนฺติ ฯ

นิตฺสฺสนตฺถน นานํ สยมฺญฺฯ น มยา อิทํ สจฺจิกตฺนฺติ

#๑. ที. สี. ๕/๓๑๕/๒๕๐ ฯ ๒. ม. โว ฯ ๓. อัง. ติก. ๒๐/๕๐๕/๒๔๔ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปรยายวคคุณณนา หน้า ๖

อตตานิ ปริโมเจนโต เอวมเม สุตัง มยาปี เอว สุตนติ อิทานิ
วตตพพิ สกตสุตติ นิตสเสติ ฯ

อวธารณตถเณ เอตทคัคิ ภิกขเว มม สาวกานัน ภิกขุณัน
พหุสสุตทานัน ยทิตัน อานนุโท คติมนุตานัน สติมนุตานัน ธิติมนุตานัน
อุปฏฐากานัน ยทิตัน อานนุโทติ (๑) เอว ภควตา आयसुमा อานนุโท
อตตกุสโล ชมมกุสโล พยลชนกุสโล นีรุตติกุสโล ปุพพาปร-
กุสโลติ (๒) เอว ชมมเสนาปตินา จ ปสตถภาวานุรูปี อตตโน
ธารณพลัน ทสเสนโต สตตทานัน โสตุกมยติ ชเนติเอวมเม สุตติ
ตถจ โข อตถโต วา พยลชนโต วา อนนมมณิกัง เอวมเว
น อถลถา ทฏฐพพนติ ฯ

เมสทโท ตีสู อตถเสสุ ทิสฺสติ ตถาหิสฺส คถาภิกิตมเม
อโกชเนยยนติอาทิสฺ (๓)มยาติ อตถโตฯ สารุ เม ภนเต ภควา
สงฺขิตฺเตน ชมมิม เทเสตฺตติอาทิสฺ (๔) มยฺหนติ อตถโตฯ ชมมทายาทา
เม ภิกขเว ภวถาติอาทิสฺ (๕) มมาติ อตถโตฯ อธิ ปน มยา
สุตฺนติ จ มม สุตฺนติ จ อตถทวเย ยุชฺชติ ฯ

สุตฺนติ อัย สุตสทโท สอุปสกุโก ออุปสกุโก จ คมน-
วิสุตฺตกิลินฺนูปจิตานุโยคโสตฺตวิญญะยโสตฺตทวารานุสสารวิญญาตาทิ-
อเนกตถปฺปเกโท ตถาหิสฺส เสนาย ปสฺสโตติอาทิสฺ คจฺจนฺโตติ

๑ อจ. เอก. ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ ๒ อจ. ปณจก. ๒๒/๑๖๕/๒๒๕ ฯ

#๓. ขุ. สฺ. ๒๕/๒๕๕/๓๔๑ ฯ ๔. สฺ. สฟา. ๑๘/๑๑๒/๓๕ ฯ ๕. ม. มุ. ๑๒/๒๑/๒๑ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณา หน้ ๗

อตุโถฯ สุตตมมุตส ปสสโตติอาทิสฺ (๑) วิสุตตมมุตสชาติ อตุโถฯ
 อวสสุตา อวสสุตสชาติอาทิสฺ (๒) กิลินนา กิลินนสชาติ อตุโถฯ
 ตุมเหหิ ปุลลํ ปสฺสํ อนปฺปกนฺติอาทิสฺ (๓) อุปจิตนฺติ อตุโถฯ เย
 ฌานปสฺสตา ธีรชาติอาทิสฺ (๔) ฌานานุยุตตชาติ อตุโถฯ ทิฏฺฐํ สุตฺ
 มุตฺนฺติอาทิสฺ (๕) โสตวิญญะยุนฺติ อตุโถฯ สุตฺธโร สุตฺสนฺนิจฺจโยติ-
 อาทิสฺ (๖) โสตทวารานุสสารวิญญาตฺธโรติ อตุโถฯ อธิ ปนสฺส
 โสตทวารานุสสารเณ อุปฺจาริตนฺติ วา อุปฺจารณนฺติ วา (๗)
 อตุโถ. เมสททสฺส หิ มยาติ อตุเถ สติ เอวํ มยา สุตฺ
 โสตทวารานุสสารเณ อุปฺจาริตนฺติ ยุชฺชติฯ มมาติ อตุเถ สติ
 เอวํ มม สุตฺ โสตทวารานุสสารเณอุปฺจารณนฺติ ยุชฺชติฯ

เอวเมเตสุ ติสฺ ปเทสุ เอวนฺติ โสตวิญญานาทีวิญญาน-
 กิจฺจนิทฺสสนฺฯ เมติ วุตฺตวิญญานสมงฺกิปุคฺคณิทฺสสนฺฯ สุตฺนฺติ
 อสฺสวณภาวปฺภิกฺเขปโต อนฺุณานธิกาวิปรีตคหณิทฺสสนฺฯ ตถา
 เอวนฺติ ตสฺสา โสตทวารานุสสารเณ ปวตฺตาย วิญญานวีถียา
 นานปฺปการเณ อารมฺมเณ ปวตฺติภาวปฺปกาสนฺฯ เมติ อตุตฺป-
 ปกาสนฺ. สุตฺนฺติ ฐมฺมปฺปกาสนฺฯ อัยฺ เหตุถ สงฺเขโป
 นานปฺปการเณ อารมฺมเณ ปวตฺตาย วิญญานวีถียา มยาน

- #๑. พุ. อุ. ๒๕/๕๑/๘๖ ๑ ๒. วิ. ภิกฺขุณี. ๓/๑/๔ ๑ ๓. พุ. พุ. ๒๕/๘/๑๑ ๑
- #๔. พุ. ฐ. ๒๕/๒๔/๓๕ ๑ ๕. ม. ม. ๑๒/๒๘๑/๒๗๒ ๑
- #๖. ม. ม. ๑๒/๗๗๐ม๓๗๖/๓๕๘ม๔๐๓ ๑ ๗. ม. วาติ ๑

*เล่มที่ ๗ มุลปรยชวคคณณนา หน้า ๘

อณณ กคั ๑ อิทั ปน กคั ๑ อัย ชม โม สุตติ ๑

ตถา เอวนติ นิตุทิสิตพพปกาสนั ๑ เมติ ปุคคป-
ปกาสนั ๑ สุตติ ปุคคกิจจปกาสนั ๑ อิทั วุตติ โหติ ยั
สุตติ นิตุทิสิตสามิ ๑ ตั มยา เอวั สุตติ ๑

ตถา เอวนติ ชส จิตตสนตนาชส นานปการปวตติยา
นานตถพชชนคหนั โหติ ๑ ชส นานาการนิตุเทโส ๑ เอวนติ
หิ อัย อการปญจติ ๑ เมติ กตตุนิตุเทโส สุตติ
วิสยนิทุเทโส ๑ เอตตาวตนา นานปการปวตเตน จิตตสนตนา
ตสมงคิโน กตตวิชยคคณณนิจ्ञานั กคั โหติ ๑

อถวา เอวนติ ปุคคกิจจนิทุเทโส ๑ สุตติ วิญญาณ-
กิจจนิทุเทโส ๑ เมติ อุกยกิจจยุตตปุคคคณณนิทุเทโส ๑ อัย ปเนตถ
สงเขไป มยา สวณกิจจวิญญาณสมงคินา ปุคคเลน วิญญาณ-
วเสน ลทุชสวณกิจจโวหารน สุตติ ๑

ตตถ เอวนติ จ เมติ จ สจจิกญจปรมตถวเสน
อวิชชมานปญจติ ๑ กิจจเจตถ ตั ปรมตถโต อตถิ ๑ ยั เอวนติ
วา เมติ วา นิตุเทสั ลเถถ ๑ สุตติ วิชชมานปญจติ ๑
ชญเหตุเอตถ โสเตน อุปลทุช ๑ ตั ปรมตถโต วิชชมานนติ ๑

ตถา เอวนติ จ เมติ จ ตั ตั อุปาทาย วตตพพโต
อุปาทापญจติ ๑ สุตติ ทิจ्ञาทีนั อุปนิจาย วตตพพโต
อุปนิจापญจติ ๑

เอตถ จ เอวนติ วจเนน อสมโมหิ ทีเปติ ๑ น หิ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๕

สมมุโพห นานปปลการปฎิเวธสมตโธ โหติ ฯ สุตุนติ วจนเนน
สุตตส อสมโมสิ ทีเปติ ฯ ยสส หิ สุตํ ปมมุญจํ (๑) โหติ
น โส กาลนุตเรน มยา สุตุนติ ปฎิษานาติ ฯ อิจจสส
อสมโมเหน ปลลวาสีทฐิ ฯ อสมโมเสน ปน สติสิทฐิ ฯ ตตถ
ปลลวาป্পพพคมาย สติยา พยลชนาวธารณสมตถตา ฯ สติ-
ปปพพคมาย ปลลวาย อตถปฎิเวธสมตถตา ตทกยสมตถตา-
โยเคน อตถพยลชนสมปนุสส ฐมมโกสสส อณุपालนสมตถโต
ฐมมภณฐาการิกตตสิทฐิ ฯ

อปโร นโย ฯ เอวนติ วจนเนน โยนิโส มนสิการิ
ทีเปติ ฯ อโยนิโส มนสิกรโธโต [๒] นานปปลการปฎิเวธากาวโต ฯ
สุตุนติ วจนเนน อวิกุเขปปี ทีเปติ วิกุขิตตจิจตตสส สวานา-
กาวโต ฯ ตถาหิ วิกุขิตตจิจโต ปุคคโธ สพพสมปตติยา
ววจมาโนปี น มยา สุตํ ฯ ปุน ภณณาทิ ภณณิ ฯ โยนิโส
มนสิกาเรน เจตถ อตตสมมาปณิธี ปุพเพ เจ กตปุณณตํ
สาเรติ ฯ สมมาอปปณิหิตตตสส ปุพเพ อกตปุณณสส วา
ตทกาวโต ฯ อวิกุเขเปน ปน สทฐมมสสวานํ สปปุริสุปนิสสยลจ
สาเรติ ฯ น หิ วิกุขิตตจิจโต โสตุํ สกุกโถติ ฯ น จ สปปุริเส
อณุปสสยमानสส สวานํ อตถิติ ฯ

อปโร นโย ยสฺมา เอวนติ ยสฺส จิตตสนุตานสฺส
นानปปลการป্পวตติยา นานตถพยลชนคหณํ โหติ ตสฺส
#๑. ม. สมมุญจํ ฯ ๒. ม. เอตถนุตเร หิสทโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรยายวคคณณนา หน้า ๑๐

นนานการนิตุเทโสติ วุตตึฯ โส จ เอว ภาทโก อากาโร
น สมมาอปปณิหิตตตโน ปุพเพ อคตปุลลสฺส วา โหติฯ
ตสฺมา เอวนฺติ อิมินา ภาทเกนากาเรน ปจฉิมจกุกทวย-
สมปตฺติมตฺตโน ทีเปติฯ สฺตุนฺติ สวณ โยเคน ปริมจกุกทวย-
สมปตฺติมตฺตโน ทีเปติฯ น หิ อปปฎฺฐูปเทเส วสโต สปปริสฺสุ-
ปนิสฺสยวिरหิตสฺส วา สวณํ อตฺถิฯ อิจฺจสฺส ปจฉิมจกุกทวย-
สิทฺธิยา อาสยสฺส
สิทฺธิยา อาสยสฺส
สฺส
สฺส
สฺส
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺสฺส
สฺส
ส

อปโร นโย เอวนฺติ อิมินา นานปฺปการปฎิเวรทีปเกน
วจนเนน อตฺตโน อตฺถปฎิภาณปฎิสมฺภิทาสมฺปตฺติสภาวํ ทีเปติฯ
สฺตุนฺติ อิมินา โสตพฺพปฺปเกทปฎิเวรทีปเกน วจนเนน (๒) ฅมฺมนิรุตฺติ-
ปฎิสมฺภิทาสมฺปตฺติสภาวํ เอวนฺติ จ อิทํ โยนิโส มนสิการทีปกํ
วจนํ ภาสมานโน เอเต มยา ฅมฺมา มนसानุเปกฺขิตา ทิฎฺฐจฺฉิยา
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สฺส
ส

#๑. สฺ. อรุณคฺคํฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๓. สฺ. ม. ชาติาฯ

*เล่มที่ ๓ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๑๑

ทีเปติฯ ตทุกเขนปี อตุถพุลยชนปาริปุรี ทีเปนุโต สวเน อาทร์
ชเนติฯ อตุถพุลยชนปรีปุลณัณ หิ ฌมมึ อาทเรน อสุณนุโต
มหตา หิตา ปรีพาหิโร โหตีติ อาทร์ ชเนตวา สกุกจัจ
ฌมโม โสตพุโพ ฯ

เอวมเม สุตนุติ อิมินา ปน สกเลน วจเนน อายสุมา
อานนุโท ตถาคตปเปเวทิตี ฌมมึ อตุตโต (๒) อทหนุโต อสปปริสฎมี
อติกกมตียฯ สวากตตัม ปฎิขานนุโต สปปริสฎมี โอกกมตียฯ ตถา
อสสทฌมมา จิตตัม วุฎฐาเปติฯ สทฌมเม จิตตัม ปติฎฐาเปติฯ
เกวลี สุตเมว เจตัม มยา ตสเสว (๓) ภควโต วจนุติ ทีเปนุโต
อตุตทานัม ปรีโมเจติฯ สตุถาริ อปทิสติฯ ฌินวจัน อปเปติฯ ฌมมเนตตี
ปติฎฐาเปติฯ

อปีจ เอวมเม สุตนุติ อตุตนา อุปปาทิตถาว อปปฏิ-
ขานนุโต ปุริมสวณั (๔) วิวรนุโต สมมุขา ปฎิคุคหิตมิตัม มยา
ตสส ภควโต จตุเวสารชชวีสารทสส ทสพลชรสส อาสกฏฐา-
นญฐายิน (๕) สีหนาทนาทิน สพพสตุตตุตมสส ฌมมิสสรสส
ฌมมราชสส ฌมมาริปีติน ฌมมปปีปสส ฌมมสรณสส
สทฌมมวรจกกวตติโน สมมาสมพุทฐสส [๖] น เอตุถ อตุเถ
วา ฌมเม วา ปเท วา พุลยชเน วา กงขา วา วิมตี

#๑. ม. โสตพุโพติ ฯ ๒. ม. อตุตโน ฯ ๓. ม. เอตุถนุตเร ปนสทโท ทิสฺสติ ฯ

๔. ม. ปุริมวจัน ฯ ๕. ม. อาสกฏฐานญฐานโย ฯ ๖. ม. เอตุถนุตเร วจนุติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ 7 มูลปรยายวคควณณา หน้า ๑๒

วา กตตพพาคี สพเพสั เทวมนุสสานัน อิมสุมิ ฐมเม อสสุทฐิย

วินาเสติฯ สทฐาสมปทํ อุปปาเทตีติฯ เตเนตํ วุจจติ

วินาสยติ อสสุทฐิ สทฐิ วทุฒติ สาสเน

เอวมเม สุตมิจุจวํ วทํ โคตมสาวโกติฯ

เอกนติ คณนปริจฺเณทนิทฺเทโสฯ สมยนติ ปริจฺฉินฺน-

นิทฺเทโสฯ เอกํ สมยนติ อนิยमितปริทีปนํ. ตตฺถ สมยสทฺโท

สมวาเย ขณฺเณ กาลเณ สมฺมเห เหตุทฺธิภูจิสฺสุ

ปฏฺฐิตาเก ปหานเณ จ ปฏฺฐิเวเช จ ทิสฺสุตติฯ

ตถาหิสฺส อุปฺเปว นาม เสวปี อุปฺสงกเมยฺยาม กาลิ

จ สมยํ จ อุปาทายาติ (๑)เอวมาทิสฺสุ สมวาโย อตฺโถฯ เอโก (๒)

จ โข ภิกฺขเว ขโณ จ สมโย จ พุรหุํจริยวสาयाติ-

อาทิสฺสุ (๓) ขโณฯ อุณฺหสมโย ปริพาหสมโยติอาทิสฺสุ (๕) กาลเณ

มหาสมโย ปวนสฺมินฺติอาทิสฺสุ (๕) สมฺมโหฯ สมโยปี โข เต ภทฺทาทิ

อุปฺปฏิวิทฺโธ อโหสิ ภควา โข สวาคฺคิยํ วิหฺรติ ภควาปี

มํ ชานิสฺสตีภทฺทาทิ นาม ภิกฺขุ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาย

น ปริปุรการีตี อยฺปิ โข เต ภทฺทาทิ สมโย อุปฺปฏิวิทฺโธ

อโหสีติอาทิสฺสุ (๖) เหตุฯ เตน โข ปน สมเย อุกฺคาหมาโน

ปริพฺพาชโก สมณฺมณฺฑทิกาปฺตุโต สมยปฺปวาทเก ตินฺนทฺทากิเร (๗)

#๑. ที. สී. ๕/๓๑๖/๒๕๑ฯ ๒. ม. เอโกวฯ ๓. อง. อฏฺฐก. ๒๓/๑๑๕/๒๓๐ฯ ๔. วิ. มหาวิ.

๒/๓๕๘-๕/๒๘๒-๓ฯ ๕. ที. มหา. ๑๐/๒๓๖/๒๘๓ฯ ๖. ม. ม. ๑๓/๑๖๓/๑๖๕ฯ

๗. ม. ตินฺนทฺทากิเรฯ

*เล่มที่ 7 มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๑๓

เอกสาธเก มลลิกาย อารามे ปฏิวสตีอาทิสฺ ทิฏฺฐิจิ ๑

ทิฏฺฐเจ ชมเม จ โย อตุโถ โย จตุโถ สมปรายโก

อตุถากิสมยา ธีโร ปณฺฑิติโตติ ปวฺจจตีติ (๑)

อาทิสฺ ปฏฺฐิลากิ ๑ สมฺมา มานากิสมยา อนุตฺตมาสิ ทฺกฺขสฺสาตี-
อาทิสฺ (๒) ปหานิ ๑ ทฺกฺขสฺส ปิพนฺฑุโจ สงฺขตฺตฺตฺโจ สนนฺตาปฏฺฐุโจ
วิปริณามฺภูโจ อภิสมมฺภูโจตีอาทิสฺ (๓) ปฏฺฐิวเช ๑ อิธ ปนฺสฺส
กาโล อตุโถ ๑ เตนํ สํวจฺจเรอตุมาสทฺตฺตฺตฺมาสฺสตีทิวปฺพุพฺพณฺห-
มชฺชนฺตฺตฺกสายนฺหปจฺจมชฺฌิมปจฺจิมยามมฺหุตฺตาทิสฺ กาลปฺปเกท-
ภูเตสฺ สมเยสฺ เอกิ สมยฺนฺติ ทิเปติ ๑

ตตฺถ กิณฺจาปี เอเตสฺ สํวจฺจเรทิสฺ สมเยสฺ ยํ ยํ

สฺสฺสฺสํ ยมฺหิ ยมฺหิ สํวจฺจเร อตุมฺหิ มาเส ปกฺเข รตฺติภาเค
ทิวสฺภาเค วา วุตฺตํ สพฺพนฺตํ เณรสฺส สฺวิทิตํ สฺววตฺถาปิตํ
ปฺลฺลณฺยา ๑ ยสฺมา ปนฺ เอวมฺเม สฺสํ อสฺสกํสํวจฺจเร อสฺสกํอตุมฺหิ
อสฺสกํมาเส อสฺสกํปกฺเข อสฺสกํรตฺติภาเค อสฺสกํทิวสฺภาเค วาติ เอวํ
วุตฺเต น สกฺกา สฺวเขน ธารตฺตํ วา อฺทฺทิสฺตีตฺตํ วา อฺทฺทิสฺสาเปตฺตํ
วา พฺพฺพจ วตฺตพฺพํ โหติ ตสฺมา เอเกเนว ปเทน ตมตฺถํ
สโมธานฺตฺตฺวา เอกิ สมยฺนฺติ อาห ๑

เย วา อิมิ คพฺโปกฺกนฺตฺกสมฺโย ชาติสมฺโย สํเวคสมฺโย
อภินิกฺขมนสมฺโย ทฺกฺกกรการิกสมฺโย มारวิชยสมฺโย อภิสมฺโพธิ-
สมฺโย ทิฏฺฐชฺมฺมุสฺสฺสวiharสมฺโย เทสนาสมฺโย ปรีนฺนิพฺพานสมฺโยติ

#๑. ตี. ต. ๑๕/๓๘๕/๑๓๐ ๑ ๒. ม. ม. ๑๒/๑๕/๒๐ ๑ ๓. พ. ปฏฺ. ๓๑/๔๕,๔๖/๒๘,๒๙ ๑

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๑๔

เอวมาทโย ภควโต เทวมนุสฺเสสุ อติวिय สุปกาสา (๑) อนน-
กาลปฺปเกทาเอว สมยา เตสุ สมเยสุ เทสนาสมยสงฺขาติ เอกิ
สมยนฺติ ทีเปติ ฯ โย จายิ ฌานกรรณากิจฺจสมเยสุ กรรณ-
กิจฺจสมโย อตฺตहितปรหิตปฺปฏิปตฺติสมเยสุ ปรหิตปฺปฏิปตฺติสมโย
สนฺนิปตฺตานัน กรณียทวยสมเยสุ ฌมฺมีกถาสมโย ฯ เทสนา-
ปฏิปตฺติสมเยสุ เทสนาสมโย เตสุปี สมเยสุ อญฺญตรฺ สนฺชาย
เอกิ สมยนฺติ อาห ฯ

กสฺมา ปเนตฺถ ยถา อภิรฺมเม ยสฺมี สมเย กามาจรนฺติ
จ อีโต อญฺญเอสุ สุตฺตปฺเทสุ ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ
วิวิจฺเจว กามเหทีติ จ ภูมฺมวจนน นินฺทเทโส กโต วินเย จ
เตน สมยเนน พุทฺโธ ภควาติ กรณวจนน ฯ ตถา อกตฺวา
เอกิ สมยนฺติ อุปฺโยควจนนินฺทเทโส กโตติ ฯ ตตฺถ ตถา อิธ
จ อญฺญถา อตฺถสมฺภวโต ฯ ตตฺถ หิ อภิรฺมเม อีโต อญฺญเอสุ
สุตฺตปฺเทสุ จ อธิกรณฺตุโถ ภาวเนน ภาวลฺกฺขณฺตุโถ จ
สมฺภวติ ฯ อธิกรณฺ หิ กาลฺตุโถ สฺมุหฺตุโถ จ สมโย ฯ ตตฺถ
ตตฺถ วุตฺตานัน ผสฺสาทิรฺมมานัน ขณฺสมวายเหตุสงฺขาตฺสฺส จ
สมยสฺส ภาวเนน เตสํ ภาวโถ ลกฺขียติ (๒) ฯ ตสฺมา ตตฺถตฺถโชนฺตฺถ
ตตฺถ ภูมฺมวจนนินฺทเทโส กโต วินเย จ เหตุอฺตุโถ กรณฺตุโถ
จ สมภวติ ฯ โย หิ โส สิกฺขาปทปฺญญตฺติสมโย สารี-
ปฺตุตฺตาทีหิปี ทฺวิญญเอโย ฯ (๓) เตน สมยเนน เหตุญฺเตน กรณญฺเตน
#๑. สี. ปกาสา ฯ ๒. ม. ลกฺขียติ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓. ม. ทฺพุพิญญเอโย ฯ

จ สิกขาปทานิ ปณณาปนุโต สิกขาปทปณตติเหตุ จ
อเปกขมาโน ภควา ตตถ ตตถ วิหาสิ ฯ ตสฺมา ตทตถโชนตถถ
ตตถ กรณวจนนิตุเทโส กโต ฯ

อิธ ปน อณณสมมี จ เอวชาติเก อจจนตสโยคตโต
สมภวติ ฯ ยํ หิ สมยํ ภควา อิมํ อณณํ วา สุตตุนตํ
เทเสตี อจจนตเมว ตํ สมยํ กรณาวิหาเรน วิหาสิ ฯ ตสฺมา
ตทตถโชนตถถ อิธ อุปโยควจนนิตุเทโส กโตติ ฯ

เตเนตํ วุจจติ

ตํ ตํ อตถมเปกขจิตฺวา ภุมเมน กรณน จ
อณณตฺร สมโย วุตโต อุปโยเคน โส อิชาติ ฯ

ไปราณา ปน วณณยนติ ตสฺมี สมยติ วา เตน
สมยนาติ วา ตํ สมยนติ (๑) วา อภิลปมตตเกโท เอส สพพตถ
ภุมเมวตโตติ ฯ ตสฺมา เอกํ สมยนติ วุตเตปี เอกสมมี สมยติ
อตุโต เวทิตพุโพ ฯ

ภควาติ ครุจัน (๒) ฯ ครุํ หิ โลเก ภควาติ วทนติ ฯ
อัย จ สพพคุณวิสิฏฺจตาย สพพสตนันํ ครุํ ตสฺมา ภควาติ
เวทิตพุโพ ฯ ไปราณหิปี วุตตํ

ภควาติ วจันํ เสฏฺจ ภควาติ วจนมุตตมํ
ครุการวุตโต โส ภควา เตน วุจจตีติ ฯ

#๑. ม. เอกํ สมยนติ ฯ ๒. ม. ครุ ฯ

อปิจ

ภากุขวา ภคควา ยุตุโต ภคเคหิ จ วิภตุตวา

ภตุตวา วนตุคมนโน ภเวสุ ภควา ตโตติฯ

อิมิสฺสา คาถาย วเสนสุส ปทสุส วิตุถารโต อตุโถ

เวทิตพฺโพฯ โส หิ (๑) วิตุทฺธิมคฺเค พุทฺธานุสฺสติ นิตฺเทเส วตุโตเยวฯ

เอตุตาวตา เจตุถ เอวมเม สุตฺนฺติ วจเนน ยถาสุตฺ

ธมฺมํ เทเสนฺโต (๒) ภควโต ธมฺมสฺริริ ปจฺจกฺขํ กโรติฯ เตน

นยิทํ อติกฺกนตฺสตุถํ ปาวจณฺฯ อัย โว สตุถาติ สตุถ

อทฺสเนน อุกฺกณฺจิติ ชนํ สมฺสฺสาเสติฯ เอกํ สมยํ ภควาติ

วจเนน ตสฺมี สมเย ภควโต อวิขฺขมานภาวํ ทสฺเสนฺโต

รูปกายปริ นินฺพพานํ สาเรติฯ (๓) เตน เอววิธสุส นาม อริชฺธมฺมสุส

เทสโก ทสพลฺลโร วชรฺสงฺฆาฐสมานกาโย โสปี ภควา

ปริ นินฺพฺพโตฯ เกนณฺเยน ชีวเต อาสา ชเนตพฺพาติ ชีวิตมทฺมตุตฺ

ชนํ สํเวเชติฯ สทฺธมฺเม จสฺส อฺสุสฺสาหิ ชเนติฯ

เอวนฺติ จ ภณฺนฺโต เทสนาสมฺปตฺตี นินฺทิสฺติฯ เม

สฺตฺนฺติ สวากสมฺปตฺตี. เอกํ สมยฺนฺติ กาลสมฺปตฺตี. ภควาติ

เทสกสมฺปตฺตีฯ

อฺกฺกณฺจายํ วิหฺรตีติ เอตุถ อฺกฺกาติ ปทีปกาฯ ตณฺจ นกริ

มฺงฺคทิวโส สุขโณ สฺนฺกขตุตฺ มา อติกฺกมิติ รตุตี (๔) หิ อฺกาสุ

#๑. ม. จฯ ๒. ม. ทสฺเสนฺโตฯ ๓. ม. สาเรติฯ ๔. ม. รตุติมปีฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๑๗

อุกขิปิตาสู (๑) มาปิตตตดา อุกกฏจาทิ วุจจติฯ ทณฺฑททีปิกาสู
ชาเลตฺวา ธาริยมานาสู มาปิตตตตาดิ วุตฺตํ โหติ ฯ ตสฺสํ
อุกกฏจายฺฯ สมีปตฺเถ [๒] ภูมฺมวณฺเณฯ วิหฺรตีติ อวิเสเสน
อิริยาปถทีพพพรหมุริยวิหาเรสุ อณฺฺณตฺรวิหารสมฺกฺคิปรีทีปน-
เมตฺฯ อิธ ปน จานคมนาสนสยนปฺปเกเทสุ (๓) อิริยาปเถสุ
อณฺฺณตฺรอิริยาปถสมาโยคปรีทีปนํ ฯ เตน จิโตปี กจฺจนฺโตปี
นินฺนโนปี สมานปี ภควา วิหฺรติจฺเจว เวทิตพฺโพ. โส
หิ [๔] เอกํ อิริยาปถพาชนํ อณฺฺณเณ อิริยาปเถน วิจฺฉินฺนิตฺวา
อปริปตฺนตฺมตฺตภาวํ หฺรติ ปวตฺเตติ ฯ ตสฺมา วิหฺรตีติ วุจจติฯ

สุภควเนติ เอตฺถ สุภกตฺตา สุภกํฯ สุนฺทรสิริกตฺตา
สุนฺทรกามตฺตา จาติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตสฺส หิ วนสฺส
สิริสมฺปตฺติยา มนุสฺสา อนฺนปานาทีนํ อาทาย ทิวสํ (๕) ตตฺถ
ณฺณสมชฺชอุสฺสเว กโรนฺตา โภคสุขํ อนฺุโณนฺติฯ สุนฺทรสฺนฺทเร
เจตฺถ กามे ปตฺถเณตฺติ ปุตฺตํ ลภาม ธีตฺรํ ลภามาติฯ เตสํ
ตํ ตเถว โหติฯ เอวํ ตํ สุนฺทรสิริกตฺตา สุนฺทรกามตฺตา
จ สุภกํ. อปิจ พหุชนกนฺตตายปี สุภกํฯ วนยตีติ (๖) วนํ

#๑. จิตาสูติ สุนฺทรตฺรํ ฯ ตถาหิ ภูิกายํ อุกาสุ จิตาต อุกกฏฺจา อุกาสุ วิชฺโชตลนฺตีสฺสจิตา
ปตฺติจฺจิตาติ วุตฺตํ ฯ เตนเวว อุกขิปิตาสูติ ปมาทลิจิตํ มณฺเณ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร เจตฺนฺติ ทิสฺสตี
ฯ

- ๓. ม. จานคมนนินฺนิน... ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร ภควาติ ทิสฺสตี ฯ ๕. สී. รตฺตฺนฺทิวํ ฯ
- ๖. วนตีติ ยุตฺตตฺรํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้ ๑๘

อตุตสมปทาย สตุตตัน กตุตตี กโรตตี อตุตนิ สีนห้ อูปปาทตตีติ
อตุโถฯ วนุเต อิติ วา วนัฯ นานาวิธกุสมกนุชสมโหมตตุ-
โกกิลาทิวหังควิรูเตหิ มนุทมารุตจติตรุกุขสาขาวิภูปปลลวปลาเสหิ
จ เอตุถ มั ปริงุณชธาติ สพพปานิโน ยาจติ วียาติ อตุโถฯ
สุกคณจ ตั วณจจาติ สุกกวนัฯ ตสุมี สุกกวนะฯ วณจ
นาม โรปิมั สยลชานนุติ ทูวิธัฯ ตตุถ เวพูนเชตวนาทีนิ
โรปิมานัฯ อนุชวณมหาวนอนลชวนาทีนิ สยลชานานัฯ
อิทปิ สยลชานนุติ เวทิตพพิ ฯ

ศาลราชมูลเอติ เอตุถ ศาลรูกุโขปี สาลอติ วุจจติฯ ยถาห
เสยยถาปี ธิกขเว คามสุส วา นิมสุส วา อวิทุเร มหนตั
ศาลวนัฯ ตลจสุส เอรณเทหิ (๑) สลลนุนนุติ (๒) อนุตเรน ยมก-
ศาลานนุติ (๓) จฯ วนปปติ เชฎจกรูกุโขปีฯ ยถาห

ตเวว เทว วิชิตะ ตเววชยานภูมิยา

อุชวุสา มหาศาลา นิลอภาสา มโนรมาติ ฯ (๔)

โยโกจิ รูกุโขปีฯ ยถาห อถ โข ตั ธิกขเว มาลวาวีหัง
อนุลตรสุมี สาลมูละ นิปเตยยาติ. (๕) อธิ ปน วนปปติ
เชฎจกรูกุโข อธิปเปโต ฯ

ราชสทุโท ปนสุส ตเมว เชฎจกภาวู สาระติฯ ยถา(๖)

#๑. ม. เอพณเทหิ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๒๖๕/๒๕๒ ฯ ๓. ที. มหา. ๑๐/๑๒๒/๑๕๖ ฯ

๔. ช. ชา. ๒๘/๖๘/๓๑ ฯ ๕. ม. ม. ๑๒/๕๑๖/๕๕๗ ฯ ๖. ม. ยถาห ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๑๕

อณตถาปี (๑) สุปติกุกจิตตส โข ปน (๒) พุราหุณ ฐมมิกา นิโครธ-
ราชสุธาติฯ (๓) ตตถ เทวธา สมาสฯ สาลาน ราชาติปี สาลราชา
สาโล จ โส เขกุกกุกเจน ราชา จ อิติปี สาลราชาฯ

มุลนติ สมิปีฯ อัย หิ มุลสทโท มุลานิ อุกุทธเรยย
อนตมโส อุกีรนาพิมตตานปีติ อาทิสฺ (๔) มุลมุล ทิสฺสติฯ โลโก
อกุสทมุลนติ อาทิสฺ (๕) อสาธารณเหตุมุหิ. ยา จ (๖) มขฉนนฺทิก
กาเล ฉายา ปรตติฯ นีวาเต ปณณานิ ปตตติฯ เอตตวตา
รุกขมุลนติอาทิสฺ สมิเปฯ อธิ ปน สมิเป อธิปเปโตฯ ตตฺมี (๗)
สาลราชสุต สมิเปติ เอวมตถ อตโต ทกุกพุโพฯ

ตตถ สียา ยทิ ตาว ภควา อุกุกกุกจาย วิหริ
สุภควเน สาลราชมุลเลติ น วตตพพิฯ ยทิ ตตถ วิหริ
อุกุกกุกจายนติ น วตตพพิฯ น หิ สกกา อุกยตถ เอก สมย
วิหริตฺนติ. น โข ปเนตฺ เอว ทกุกพพิฯ นนุ อโวจุมหา (๘)
สมิปตฺเถ [๕] ภูมวจนนติฯ ตตฺมา ยถา กงคายมุนาทิน
สมิเป โคยฺถานิ จรตฺตานิ กงคาย จรตฺติฯ ยมุนาย จรตฺตีติ
วุกจนติฯ เอวมิธาปี ยทิท อุกุกกุกจาย สมิเป สุกควน
สาลราชสุต มุลฯ ตตถ วิหรนโต วุกจติ อุกุกกุกจาย วิหริ

#๑. ม. อัย ปาโจ นตฺติฯ ๒. ม. ปนสทโท นตฺติฯ ๓. อง. ฦก. ๒๒/๓๒๕/๔๑๒-๓ฯ
๔. อง. จตฺก. ๒๑/๑๕๕/๒๓๐ฯ ๕. ที. ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๓ฯ ๖. ม. ย. ๖ฯ
๗. ม. ตตฺมาฯ ๘. ม. อโวจุมหาฯ ๙. ม. เอตฺถนตฺเร เจตฺนติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๒๐

สุภควเน สาลราชมุเลติ. โภจรคามนิตสสนตถลหิสส อุกกฏจา-
วณันฯ ปพพชิตานรูปรณิวาสนภูจกถานนิตสสนตถล สุภควนวางนันฯ (๑)

ตตถ อุกกฏจาทิกิตตเนน आयसुमा आनुतो णक्वतो
คหฏฐานุกคหกรณัน ทสเสติฯ สุภควนาทิกิตตเนน (๒) ปพพชิตา-
นุกคหกรณันฯ ตถา ปุริเมน ปจจยคหณโต อตตกิลมถานูโยค-
วิวชชนันฯ ปจจนิเมน วตถุกามป্পหानโต กามสุขลลิกานูโยค-
วิวชชนันฯ (๓) ปุริเมน [๔] ชมมเทสนาภโยคัม ปจจนิเมน วิเวกาธิ-
มุตตีฯ ปุริเมน กรุณาย อุปคมนันฯ ปจจนิเมน ปถณาย
อุปคมนันฯ ปุริเมน สตตทานัน หิตสุขนิปพาทนาธิมุตตติตัมฯ ปจจนิเมน
ปรหิตสุขกรणे นีรูปลेपनत्तम् (๕) ปุริเมน ชมมิกสุขปริจจจากนิमितตัม
ผาสูวิหารันฯ ปจจนิเมน อุตตริมนุสสชมนานูโยคนิมิตตัมฯ ปุริเมน
มนุสสานัน อุปการพหุลत्तम् ปจจนิเมน เทวตทานันฯ ปุริเมน โลเก
ชาตสส โลเก สัพพตถภาวันันฯ ปจจนิเมน โลเกน อนุปลิตตत्तम्
ปุริเมน เอกปुकคโล กิกขเว โลเก อุปปชชมาโน อุปปชชติ
พหุชชนิตาย พหุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย
สุขาย เทวมนุสสานันฯ กตโม เอกปुकคโลฯ ตถาคโต อรหัน
สมมาสมพพุทธิ (๖) วจนโต ยทตถล ภาควา อุปปन्नโน ตทตถ-

#๑. ม. ย. เสสวางนันฯ ๒. ม. สุภควนาทิกิตตเนนฯ ๓. ม. ย. กามสุขลลิกานูโยควิวชชนปาย
ทสสนันฯ ๔. ม. เอตถนุตเร จสทโท ทิสสติฯ ๕. ม. ย. นีรูปลेपनत्तम्ฯ ๖. อจ. เอก. ๒๐/
๑๓๕/๒๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้ ๒๑

ปรีนปผาทน์ ปจฉิมเนน ยตถ อุปปโนนฯ ตทนุรูปวหารีฯ
ภควา หิ ปจม่ ลุมพีนีวเน ทุตย โพริมณเจติ โลกียโลกุตตราย
อุปุตติยา วเนยว อุปปโนนฯ เตนสฺส วเนยว วหารี ทสเสตตี
เอวมาทินา นเยเนตถ อตถโยชนา เวทิตพพาฯ

ตตฺราติ เทสกถปรีทปน์ฯ ตถหิ ยํ สมยํ วิหริติ ตตฺร
สมเยฯ ยสฺมิณจ สาลราชมูเล วิหริติฯ ตตฺร สาลราชมูเลติ
ทีเปติฯ ภาสิตพพยตฺเต วา เทสกถาเล ทีเปติฯ น หิ ภควา
อยตฺเต เทเส วา(๑) กถาเล วา ฐมฺมํ ภาสติฯ อกาโล โข
ตาว พหิยาติ อาทิ(๒) เจตถ สาทกัฯ โขติ ปทปฺรณมตฺเต
อวธารณเ อาทิกถตฺถ วา นีปาโตฯ ภควาติ โลกกรุทปน์ฯ
ภิกฺขุติ กถาสวณยตฺตปฺกถวณนึฯ อปเจตถ ภิกฺขโกติ ภิกฺขุ
ภิกฺขาจริยํ อชฺฐปคโตติ ภิกฺขุติอาทินา (๓) นเยน วจนตฺถ
เวทิตพพาฯ อามนฺเตสตี อาลปี อภาสี สมโพเธสตี อยเมตถ
อตุโลฯ อณฺตฺร ปน ฌาปเนปี โหติ. ยถาห อามนฺตยามิ
โว ภิกฺขเวฯ ปฏิวทยามิ โว ภิกฺขเวติฯ ปกโกสเนปีฯ ยถาห
เอหิ ตวํ ภิกฺขุ มม วจนเนน สารีปฺตตํ อามนฺเตหีติฯ (๔)

ภิกฺขโวติ อามนฺตนาการทปน์ฯ ตถจ ภิกฺขนสีลตา-
คฺณโยคสีทฺฐตฺตา (๕)วตฺตึฯ ภิกฺขนสีลตาคฺณยตฺโตปี หิ ภิกฺขุ
#๑. ม. วาสทโท นตฺถิฯ ๒. พ. อ. ๒๕/๔๕/๘๓ฯ ๓. วิมหาวิ. ๑/๒๖/๔๒ฯ
๔. อจ. นวก. ๒๓/๒๑๕/๓๘๗ฯ ๕. ม. ย. ภิกฺขนสีลตาทิคฺณโยคสีทฺฐตฺตาฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณนา หน้า ๒๒

ภิกขุขมมตาทิคณยุตโตปี ภิกขุ (๑) ภิกขุเน สาธุกาธาคุณยุตโตปี (๒)
ภิกขุติ สททวิท มณณติ. เตเน จ เนสิ ภิกขุขสึตตาทิ-
คณโยคสิทฺเชเน วจเนน หีนาริกชนเสวิต วุตฺตี ปกาเสนุโต
อุทฺตตลินภาวนิกคหิ (๓) กโรติ ภิกขุโวติ อิมินา จ กรุณา-
วิปฺวารโสสมททยนยนิปาดปฺพพฺงคเมเน วจเนน เต อตฺตโน
มุขากิมฺมุข (๔) กโรนุโต (๕) เตเนว จ กเถตุคามตาทิปเกเน วจเนน
เนสิ โสตุกมฺยติ ชเนติฯ เตเนว จ สมโพชนตฺเถเน สาธุก-
สวณมนสิการเปี เต นิโยเชติ. สาธุกสวณมนสิการายตฺตา หิ
สาสนสมฺปตฺติ ฯ

อปเรสุปี เทวมนฺสุเสสุ วิชฺชมานเสสุ กสมฺมา ภิกขุเยว
อามนฺเตสิตี เจ. เชฏฺฐเสฏฺฐจาสนุนสทาสนฺนินิตภาวโตฯ สทฺพ-
ปฺริสสาธารณา หิ ภกวโต ชมฺมเทสนาฯ ปฺริสายญจ เชฏฺฐจา
ภิกขุ ปจฺมุปฺปนฺนตฺตา เสฏฺฐจา อนาคาริชภาวํ อาที กตฺวา
สตุฏฺฐจริยานุวิธายกตฺตา สกถสวสนปฺฏิกฺคาหกตฺตา จฯ อาสนฺนา
ตฺตถ นิสินฺเนเสสุ สตุฏฺฐสนฺติกตฺตาฯ สทาสนฺนินิตาฯ สตุฏฺฐ-
สนฺติกาวจรตฺตาติฯ อปีจ เต ชมฺมเทสนาย ภาชนฺฯ ยถานุ-
สิฏฺฐํ ปฺฏิปตฺติสมฺภาวโต (๖) จ ฯ (๗) วิเสสโต จ เอกจฺเจ ภิกขุเยว
สนฺธาย อัยฺ เทสนาติปี เต เอวํ อามนฺเตสิฯ

#๑. ม. อัย ปาโ จ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ย. สาธุกาธาคุณยุตโตปีติ ฯ ๓. ม. ย. อุทฺตตลินภาวนิกคหิ ฯ
๔. ม. อภิมฺมุข ฯ ๕. ม. กโรติ ฯ ๖. ม. ปฺฏิปตฺติสทฺภาวโต ฯ ๗. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

ตตถ สียา กิมตุถึ ปน ภควา [๑] เทเสนโต ปจมี
ภิกขุ อามนุเตตีย น ฌมเมว เทสตีตีย สติชนนตุถึ ภิกขุ
หิ อณฺณ จินฺเตนฺตปิ วิกุชิตฺตจิตฺตปิ ฌมมี ปจเวกขณฺตปิ
กมฺมภูจัน มนสิโกโรนฺตปิ นิสินฺนา โหนฺตีย เต อนามนุเตตฺวา
ฌมเม เทสียมานอ อัย เทสนา กิณฺนิทานา กิปปจฺจา กตมาย
อตฺตฺตฺตปฺตติยา เทสิตาติ สลฺลกฺเขตุ อสโกโกนฺตา ทฺกคฺหิตฺ ฺวา
คณฺเหยฺย น ฺวา คณฺเหยฺย เตน เตสํ สติชนนตุถึ ภควา
ปจมี อามนุเตตฺวา ปจฺจา ฌมมี เทเสตีย

ภทฺนฺเตติ การววจนเมตฺย สตฺถโน ปฏฺวจนทานํ วา
อปิเจตฺถ ภิกฺขโวติ วทมาโน ภควา เต ภิกฺขุ อาลปฺตีย
ภทฺนฺเตติ วทมานา เต ภควนฺตุ ปจฺจาลปนฺตีย ตถา
ภิกฺขโวติ [๒] อาภาสตี ภทฺนฺเตติ เต ปจฺจาภาสนฺตีย
ภิกฺขโวติ ปฏฺวจัน ทาเปตฺย ภทฺนฺเตติ ปฏฺวจัน เทนฺตีย เต
ภิกฺขุติ เย จ ภควา อามนุเตสึ เตฯ ภควโต ปจฺจสุโสสนฺติ
ภควโต อามนฺตณฺ ปฏฺวสุโสสสา อภิมฺขา หุตฺวา สฺมุณีสุ สมฺปฏฺิจฺฉีสุ
ปฏฺิกฺคฺเหสนฺติ อตฺถโถฯ ภควา เอตทโวจาทิ ภควา เอตฺ อิทานิ
วตฺตพฺพิ สกฺลสฺตฺตํ อโวจฯ

เอตฺตาวตา จ ยํ อายสมฺตา อานนฺแทน กมล-
กฺวलयฺชฺชวลวิมลสารุสสลิลาย โปกฺขรณฺนียา สุขาวตฺรณฺตฺถึ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ฌมมนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ภควาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้ ๒๔

นิมมลลิตาตลจนาวิลาสโสปาน (๑) วิปป์กัณณมุตตาซาลสทิสวาลิกา-
ปฺณณปณฺทรภูมิกาค (๒) ตัญจ วิย สุวิกตตภิกตติวิจิตฺรเวทิกา-
ปรักขิตตสฺส นกขตตปถิ สฺสิตุกามตาย วิย จ (๓) วิชมภิต-
สมุสฺสยสฺส (๔) ปาสาทวรสฺส สุขาโรหนตฺถิ ทนฺตมยสณฺหมุท-
ผลกถจจนลตาวิณฑมณิกณปฺปภาสมุทฺยชฺชลโสภโสปาน วิย
สุวณฺณวลยนุปราทิสงมภูณนสททสมมิสฺสกถิตทสิตมธฺรฺสฺสรเคหชน-
วิจิตสฺส อพารอิสฺสรียวิภวโสภิตสฺส มหาสยนสฺส สฺขปฺปเวสนตฺถิ
สุวณฺณรชตมณิมุตตาปวาพาทิซฺชติวิโชติตสฺสปติภูจิตวิสาลทวารวาทิ
มหาทวาริ วิย [๕] อตฺถพฺยณฺชนสมปฺนฺนสฺส พุทฺธานิ เทสนา-
ณานคฺมภีรภาวสฺส สฺจกสฺส (๖) อิมสฺส สฺตฺตสฺส สฺขวากาหนตฺถิ
กาลเทสเทสทวตฺถุปรึสาปเทสปฺปมณฺฑิติ นินานิ ภาสิติ ตสฺส
อตฺถวณฺณา สมตฺตา. ฯ

อิทานิ สพฺพธมฺมมุลปรียายนฺติ (๗) อาทินา นยฺน ภกฺวตา
นิกฺขิตตสฺส สฺตฺตสฺส วณฺณนาย โอกาโส อนฺุปฺปตฺโตติฯ
สา ปเนสา สฺตฺตวณฺณา ยสฺมา สฺตฺตตฺตนิกฺเขปปี วิจาเรตฺวา
วฺจจมานา ปากฺกา โหติฯ ตสฺมา สฺตฺตตฺตนิกฺเขปปี ตาว

#๑. ม. นิมมลลิตาตลจนาวิลาสโสภตรตนโสปาน ฯ ๒. ม. วิปป์กัณณมุตตาตลสทิสวาลิกา-
กัณณปณฺทรภูมิกาค ฯ ๓. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๔. ส. ปวิชมภิต... ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเรจสทฺโท
ทิสิตติ ฯ

๖. ม. เทสนาณานคฺมภีรภาวสฺสจกสฺส ฯ ๗. ม. สพฺพธมฺมมุลปรียาย โวติ ฯ

*เล่มที่ ๑ มูลปรฌยฌส๓ตวณณฌ หน้ฌ ๒๕

วฌจรยฌส๓ม๓ จต๓ต๓วโร หฌ ส๓ต๓ตฌนฌก๓ข๓ป๓ อต๓ต๓ข๓ฌ๓ส๓โย ปร๓ข๓ฌ๓ส๓โย
ปุ๓จ๓ฌว๓สฌโก อต๓ถ๓ป๓ต๓ต๓โกต๓ค๓

ต๓ต๓ถ๓ ย๓นฌ ส๓ต๓ต๓นฌ ฆ๓คว๓ ป๓เรหฌ ๑น๓ข๓ฌมฌฌุ๓จ๓ เก๓วถ๓
อ๓ต๓ต๓โน ๑ข๓ฌ๓ส๓เย๓เน๓ว ก๓ถ๓ค๓ค๓ (๑) เส๓ย๓ถ๓ถ๓ทำ ๑ก๓ง๓ข๓เย๓ย๓ส๓ต๓ต๓ ๓ต๓ถ๓ส๓ต๓ต๓
ม๓ห๓ส๓ต๓ป๓ฌุ๓จ๓น๓ส๓ต๓ต๓ ม๓ห๓ส๓พ๓ย๓ต๓น๓วฌง๓ค๓ส๓ต๓ต๓ อรฌย๓ว๓ส๓ต๓ต๓
ส๓ม๓ม๓ป๓ป๓ร๓น๓ส๓ต๓ต๓น๓ต๓ห๓ร๓โก อ๓ท๓ฐ๓ป๓ท๓อ๓น๓ท๓รฌย๓พ๓ล๓โ๓ข๓ฌ๓ง๓ค๓ม๓ค๓ค๓ง๓ค๓-
ส๓ต๓ต๓น๓ต๓ห๓ร๓โกต๓ค๓ ๑เว๓ม๓ท๓นฌ. เต๓ส๓ อ๓ต๓ต๓ข๓ฌ๓ส๓โย นฌก๓ข๓ไป.

ย๓นฌ ป๓น ป๓รฌป๓ก๓ก๓ โ๓ ร๓ห๓ล๓ส๓ส ๓ม๓ต๓ค๓ต๓ ป๓รฌป๓จ๓นฌย๓
๓ม๓ม๓ค๓ ย๓น๓น๓น๓ท๓ ร๓ห๓ล๓ อ๓ต๓ต๓ร๓ ๑ส๓ว๓น๓ ๓ข๓เย ๓วฌน๓เย๓น๓น๓ต๓ (๒)
๑เว๓ว๓ ป๓เร๓ส๓ ๑ข๓ฌ๓ส๓ข๓ ๓น๓ต๓ค๓ ม๓น๓ ๑ก๓นฌน๓ห๓ร๓ พุ๓ข๓ฌน๓ภ๓ว๓ถ๓จ
๑ป๓ก๓จ๓ค๓ว๓ ป๓ร๓ข๓ฌ๓ส๓ย๓ว๓เส๓น ก๓ถ๓ค๓น๓. เส๓ย๓ถ๓ถ๓ทำ จ๓ล๓-
ร๓ห๓ล๓อ๓ว๓ท๓ส๓ต๓ต๓ ม๓ห๓ร๓ห๓ล๓อ๓ว๓ท๓ส๓ต๓ต๓ ๓ม๓ม๓จ๓ก๓ก๓ป๓ว๓ต๓น๓ ๓ท๓ค๓-
๓วฌง๓ค๓ส๓ต๓ต๓น๓ต๓ ๑เว๓ม๓ท๓นฌ. เต๓ส๓ ป๓ร๓ข๓ฌ๓ส๓โย นฌก๓ข๓ไป.

ฆ๓คว๓น๓ต๓ ป๓น ๑ป๓ส๓ง๓ก๓ม๓ค๓ว๓ จ๓ต๓ส๓โส ป๓รฌส๓ จ๓ต๓ต๓วโร
๓วณณ๓ น๓ค๓ส๓ป๓ณณ๓ ค๓น๓ฐ๓พ๓พ๓ ๑ส๓ร๓ ๓ก๓ข๓ ๓ห๓ร๓ร๓ข๓น๓
ต๓ว๓ต๓ค๓ส๓ท๓โย เท๓ว๓ ๓ห๓พ๓ร๓ห๓ม๓ต๓ ๑เว๓ม๓ท๓โย โ๓ข๓ฌ๓ง๓ค๓
โ๓ข๓ฌ๓ง๓ค๓ค๓ ฆ๓น๓เต๓ ๓จ๓จ๓น๓น๓ค๓ค๓ นฌว๓ร๓น๓ นฌว๓ร๓น๓ค๓ ฆ๓น๓เต๓
๓จ๓จ๓น๓น๓ค๓ค๓ อ๓เม๓ น๓ โ๓ ฆ๓น๓เต๓ ป๓ถ๓จ๓ป๓ท๓น๓ก๓ข๓น๓ร๓ค๓ค๓ ก๓
ส๓ฐ๓ว๓ค๓ต๓ ป๓รฌส๓ส๓ ส๓ถ๓จ๓น๓น๓ค๓อ๓ท๓น๓ (๓) น๓เย๓น๓ ป๓ถ๓ห๓ ป๓จ๓น๓น๓ค๓ค๓

#๑. ม. ย๓. ก๓ถ๓ค๓ค๓ ๓ ๒ ถ๓. ส๓พ๓. ๑๘/๑๘๓/๑๓๒ ๓ ๓. พุ. ถ๓. ๒๕/๓๑๑/๓๖๐ ๓

*เล่มที ๗ มูลปรียาชวคคุณณา หน้า ๒๖

เอวํ ปุฎุเจน ภควตา ยานี กถิตานี โภชฃญคสัฎุตตาทินี (๑)
ยานี วาปนณณานี (๒) เทวตาสัฎุตตมารสัฎุตตพุรหุมาสัฎุตตสฎุกปลยห-
จुตุลเวทลลมหาเวทลลสามณณผลอาพวคสุจิโลมชโรโลมสุตตาทินีฯ
เตสั ปุจฉาวลโก นิกเขโปฯ

ยานี ปน ตานี อุปลปนุํ การณั ปฎิจจ กถิตานีฯ
เสยยถัถั ชมมทายาถั จุตุลลีสัหนาถั จนุทูปมั ปุตตมัสูปมั
ทารุกขนรूपมั อคคิกขนรूपมั เชนปีณทูปมั ปาริฉตตฎุปมนุติ
เอวมาทีนี ฯ เตสั อตฎุปลตติโก นิกเขโปฯ

เอวมิเมสุ จตุสุ นิกเขเปสุ อิมสสุ สุตตสสุ อตฎุปลตติโก
นิกเขโป. อตฎุปลตติยั หิ อิทั ภควตา นิกขิตตุตติ. กตราช
อตฎุปลตติยา ปริยตติ นิสุสาย อุปลปนเน มาเนฯ

ปลยจสตา กิร พุราหุณา ตินณณั เวทานั ปารฎุ
อปรภาเค ภควโต ชมมเทสนั สุตวา กามesu อาทีนวั
เนกขมเม [๓] อานิสัสั ปลสุमानา ภควโต สนุติเก ปพพชิตวา
น จิรสเสว สพพั พุททวจัน อुकคณหิตวา ปริยตติ นิสุสาย
มานั อุปลปาเทสั ยั ยั ภควา กเถติฯ ตนตุต มยั จิปลเปว
ชานามฯ ภควา หิ ตีณิ ลิงคานี จตุตารี ปทานี สตุต
วิกตติโย มุณจิตวา น กิณจิ กเถติฯ เอวํ กถิตเอ จ อมุหากั
คณจิปทั นาม นตุถิตีฯ เต (๔) ภควติ อการวา หุตวา ตโต

#๑. ย. โภชฃญคสุตตาทินี ฯ ๒. ม. ย. วาปนณณานปี ฯ ๓. ม. เอตถนุตเร จสทโท ทิสุสตี ฯ
๔. ส. ย. เตน ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๒๗

ปฏุจาย ภควโต อุปฏุจानมปี ฐมมสฺสวนมปี อภินฺหํ น
คจฺจนฺตึฯ ภควา เตสนฺตํ จิตฺตวารี (๑) ฌตฺวา อภพฺพา อิม
อิมํ มานชฺीलํ อนุปฺพหจฺจ มคฺคํ วา ผลํ วา สจฺจนิกาทฺตุนฺตี
เตสํ สุตฺตปริยตฺตํ นิสฺสาย อุปฺปนฺนํ มานํ อดฺตฺตฺตํ กตฺวา
เทสนากุสลโ ภาควา มานภณฺชนตฺถํ สพฺพฐมฺมมูลปริยายนฺตึ
เทสนํ อารภึฯ

ตตฺถ สพฺพฐมฺมมูลปริยายนฺตึ สพฺพเพสํ ฐมฺมานํ มูล-
ปริยายํฯ สพฺพเพสนฺตึ อนวเสสานํฯ อนวเสสวาจโก ทึ
อโย สพฺพสทฺโทฯ โส เยน เยน สมฺพนฺธํ คจฺจนฺตึฯ ตสฺส
ตสฺส อนวเสสตํ ทึเปตึฯ ยถา สพฺพํ รุปี อนิจฺจํ สพฺพา
เวทนา อนิจฺจา สพฺพสทฺกายปริยาปนฺเนสุ ฐมฺเมสุตึฯ
ฐมฺมสทฺโท ปนํยํ ปริยตฺตึสจฺจสมาริปลฺลญาปกตึสภาวสุญฺญตา-
ปฺลฺลญาปตฺตึเลยฺยาทึสุ ทึสุตฺตึฯ อึช ภูกฺขุ ฐมฺมํ ปริยาปฺณาตึ
สุตฺตํ เภยฺยนฺตึ อาทึสุ (๒)ทึ ฐมฺมสทฺโท ปริยตฺตึยํ ทึสุตฺตึฯ (๓)
ทึฏฺฐฐมฺโม วิทิตฐมฺโมตึ อาทึสุ (๔) สจฺจเจสุฯ เอวํฐมฺมา เต
ภควานฺโตตึ อาทึสุ สมาริหมึฯ

ยสุเสเต จตฺุโร ฐมฺมา พานรินฺท ยถา ตว

สจฺจํ ฐมฺโม ฐิตึ จาโก ทึฏฺฐํ โส อตฺิวตฺตตฺตึตึฯ (๕)

อาทึสุ ปลฺลญาฯ ชาตึฐมฺมา ชราฐมฺมาตึ อาทึสุ ปกตึยํ

#๑. ม. จิตฺตจาร์ฯ ๒. อจฺ. ปลฺลจก. ๒๒/๗๓/๕๕ฯ ๓. ยฺ. วตฺตตึฯ ๔. ทึ. สึ. ๕/๑๗๗/๑๔๑ฯ

๕. บฺ. ชา. ๒๗/๕๗/๑๕ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้ ๒๘

กุสลา ฐมมาติอาทิสู (๑) สภาเวฯ ตสุมิ โข ปน สมเย ฐมมา
โหนตติ อาทิสู (๒) สุลลตยัฯ ฐมโม สุลลโน สุลลมาหาตติ-
อาทิสู (๓) ปุณเฯ เทว อนียตา ฐมมาติอาทิสู (๔) อาปตติยัฯ
สพเพ ฐมมา สพพากาเรน พุทฐสส ภควโต ฌานมุเข
อาปถมาจจนตติ อาทิสู เณยเยฯ อธิ ปนายิ สภาเว วตตติ.
ตตรายั วจนตโต อตตโน ลกขณิ ฐาเรนตติ ฐมมาฯ

มูลสทโท วิตุถาริโต เอว. อธิ ปนายิ อสธารณ-
เหตุมุหิ ทฐุพโพฯ

ปริยวสทโท มฐปณนิกปริยวโยติ นั ฐาเรหิอาทิสู (๕)
เทสนายปิ วตตติฯ อตติ เขวส พุราหุณณ ปริยวโยฯ เยน มั
ปริยวเณ สมมา วทมาโน วเทยฺย อกิริยวาทอ สมโน โคตโมติ -
อาทิสู (๖) การณเฯ กสส นุ โข อานนุท อชช ปริยวโย
ภิกขุณิโย โอวทิตุนตติอาทิสู (๗) วาเร. อธิ ปน การณปิ
เทสนายปิ วตตติฯ ตสุมมา สพพฐมมูลปริยวณตติ เอตถ
สพเพลั ฐมมานั อสธารณเหตุสญญิติ การณนตติ วา สพเพลั
ฐมมานั การณเทสนนตติ วา เอวิ [๘] ทฐุพโพฯ เนยฺยตถตตทา
จสส สุตตสส น จตฐุมิกาปี สภาวฐมมา สพพฐมมาติ

#๑. อภิ. สจ. ๓๔/๑/๑ ๒. อภิ. สจ. ๓๔/๕๕/๓๓ ๓. พุ. ฐา. ๒๓/๑๔๒๐/๒๕๐ ๔.
๔. วิ. มหาว. ๑/๖๕๕/๔๔๔ ๕. ม. ม. ๑๒/๒๕๐/๒๓๐ ๖. วิ. มหาว. ๑/๒/๓ ๗.
๗. ม. อุ. ๑๔/๗๖๗/๔๘๖ ๘. ม. เอตถนตเร อตถโตติ ทิสุตติ ๙

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุดตวณณา หน้า ๒๕

เวทิตพพาฯ สกุกายปริยาปนา ปน เตภูมิกธมมาว อนวเสสโต

เวทิตพพาฯ อยเมตถ อธิปปาโยติฯ

โวลิต อัย โวลสทโท ปจจตุตอุปโยคกรณสมปทานสามิ-
วจนปทปุรณเสสุ ทิสฺสตีฯ กจฺจิ ปน โว อนรุทฐา สมคฺคา
สมุโหมทมานาติอาทิสฺ (๑) หิ ปจจตุเต ทิสฺสตีฯ กจฺจถ ภิกฺขเว
ปณามมิ โวลิตอาทิสฺ (๒) อุปโยเค. น โวล มม สนฺติเก วตฺถพฺพนฺติ-
อาทิสฺ (๓) กรณ. วนปตฺตปริยายํ โวล ภิกฺขเว เทสิสฺสามิติ-
อาทิสฺ (๕) สมปทานเฯ สพฺเพสํ โวล สาริปฺตฺต สฺภาสิตนฺติอาทิสฺ (๖)
สามิวจน. เข หิ โวล อริยา ปริสฺททฺทกยกมฺมนฺตาติอาทิสฺ (๗)
ปทปุรณมตฺเตฯ อธิ ปนายํ สมปทาน ทฏฺฐพฺโ.

ภิกฺขเวติ ปฏิสฺสเวน อภิมุชฺชิตานํ ปฺน อาลปนฺฯ
เทสิสฺสามิติ เทสนาปฏิจานนฺฯ อิทํ วุตฺตํ โหติฯ ภิกฺขเว
สพฺพธมฺมานํ มฺลการณํ ตฺมฺหากํ เทสิสฺสามิฯ ทฺติเยน นเยน
การณเทสนํ ตฺมฺหากํ เทสิสฺสามิติฯ ตํ สฺฆนาถาติ ตํ อตฺถํ
ตํ การณํ ตํ เทสนํ มยา วุจฺจมานํ สฺฆนาถ ฯ

สาธุกํ มนสิกโรธาติ เอตฺถ ปน สาธุกํ สาธฺติ
เอกตฺถเมตฺฯ อยญจ สาธฺสทฺโท อายาจนสมปฏฺิจฺจนสมปหฺสน-

- #๑. ม. ม. ๑๒/๓๖๒/๓๘๓/๓๘๓ ๑
- ๒. ม. ม. ๑๓/๑๘๖/๑๕๔ ๑
- ๓. ม. ม. ๑๓/๑๘๖/๑๕๔ ๑
- ๔. ม. เทเสสฺสามิฯ เอวมุปริปี ๑
- ๕. ม. ม. ๑๒/๒๓๔/๒๑๒ ๑
- ๖. ม. ม. ๑๒/๓๘๒/๔๐๕ ๑
- ๗. ม. ม. ๑๒/๓๑/๒๕ ๑

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๐

สุนทรทพฺพหิกมมาทิสฺ ทิสฺสติฯ สาธุ เม ภนฺเต ภควา
สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทสฺตฺติอาทิสฺ (๑) หิ อายาจนฺ ทิสฺสติ.
สาธุ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา
อนฺุโมทิตฺวาติอาทิสฺ (๒) สมฺปฏฺิจฺจนฺฯ สาธุ สาธุ สาริปฺตฺตาติ-
อาทิสฺ (๓) สมฺปหฺสเนฯ

สาธุ ฌมฺมรฺุจิ ราชา สาธุ ปณฺณานว นโร

สาธุ มิตฺตทานมทฺพฺโภ ปาปฺสฺสากรณฺ์ สฺขนฺติ (๔)

อาทิสฺ สฺนฺทเรฯ เตนฺหิ พฺราหฺมณฺ์ สาธุกํ สฺุณฺาหิตฺติอาทิสฺ (๕)

สาธุกสทฺโทเขว ทพฺพหิกมฺเม อานฺตฺติยนฺติปี วุจฺจติฯ อิทาปี

อัยฺ เอตฺถเวว ทพฺพหิกมฺเม จ อานฺตฺติยญฺจ อตฺถิเว เวทิตพฺโพฯ

สุนฺทรตฺถเปี วุญฺญติฯ (๖) ทพฺพหิกมฺเม เตนฺหิ ทพฺพหิมฺม ฌมฺมํ

สฺุณฺาถ สฺุคฺคหิตฺ์ คณฺฺหนฺตา อานฺตฺติยญฺจ มม อานฺตฺติยา

สฺุณฺาถ สฺุณฺทรตฺถเณ สฺุณฺทรหิมฺม ภาทฺทกํ ฌมฺมํ สฺุณฺาถาติ

เอตฺถปี ทิปิตฺ์ โหติฯ

มนสิกกโรธาติ อวชฺเชนฯ สมฺนฺนาทรธาติ อตฺถิเว

อวิกฺขิตฺตจิตฺตา หุตฺวา นิสาเมถ จิตฺเต กโรธาติ อธิปฺปาโยฯ

อิทาเนตฺถ ตํ สฺุณฺาถาติ โสคฺคินฺุทริยวิกฺเขปวารณฺเมตํ สาธุกํ

มนสิกกโรธาติ มนสิกาเร ทพฺพหิกมฺมนิโยชเนน มนินฺุทริยวิกฺเขป-

#๑. ศ. สฟา. ๑๘/๑๓๑/๘๕ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๑๒๑/๑๐๑ ฯ ๓. ที. ปา. ๑๑/๓๖๓/๒๘๗ ฯ

๔. ขุ. ชา. ๒๘/๕๐/๒๐ ฯ ๕. อจ. ทศก. ๒๔/๑๕๗/๓๒๔ ฯ ๖. ม. วคฺคตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๓๑

วารณฺฯ ปุริมยเจตถ พุชชชนวิปลาสคาหวารณฺฯ ปจฺฉิมํ
อตุถวิปลาสคาหวารณฺฯ ปุริเมน [๑] ฌมฺมสฺสวณฺ (๒) นิโยเชติ
ปจฺฉิเมน สุตานํ ฌมฺมานํ ฌารณฺอุปฺริกฺขาทิสฺฯ ปุริเมน จ
สพฺพชฺชโน อຍံ ฌมฺโม ตสฺมา สวณฺิโยติ ทิปฺเต. ปจฺฉิเมน
สาตุโถ ตสฺมา มนสิกาตพฺโพติฯ สาธุกปํ ภา อุกฺยปฺเทหิ
โยเชตฺวา ยสฺมา อຍံ ฌมฺโม ฌมฺมคฺมภฺโร จ (๓) เทสฺนาคฺมภฺโร
จ ตสฺมา สฺฆาถ สาธุกํฯ ยสฺมา อตุถคฺมภฺโร ปฏฺิเวชคฺมภฺโร
จ ตสฺมา สาธุกํ มนสิกโรถาติ เอวํ โยชฺนา เวทิตพฺพาฯ

ภาสิสฺสามิตฺติ เทสิสฺสามิฯ ตํ สฺฆาถาติ เอตฺถ ปฏฺิณฺณาคํ
เทสนํ น สงฺฆิตฺตโตว เทสิสฺสามิฯ อปฺิจ โข วิตุถารโตปฺิ
นํ ภาสิสฺสามิตฺติ วุตฺตํ โหติ. สงฺเขปวิตุถารวาทานิ หิ
เอตานิ ปทานิ. ยถาห วงฺคีสฺสเถโร

สงฺฆิตฺตเตนปฺิ เทเสติ วิตุถาเรนปฺิ ภาสติ
สาธิกายเว นิคฺคฺโขโส ปฏฺิภาณํ อุกฺิรยฺิติฯ (๔)

เอวํ วุตฺเต อุตฺสาหชาตา หุตฺวา เอวํ ภาเนเตติ โข
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ สตุถุ วณฺํ สมฺปฏฺิจฺฉิสฺ
ปฏฺิคฺคฺเขสนฺติ วุตฺตํ โหติฯ อถ เนสํ ภควา เอตทโวจ เอตํ
อิทานิ วตฺตพฺพํ อิธ ภิกฺขเวติอาทิกํ สกถสฺสตุตฺตํ อโวจ ฯ

#๑. ม. เอตฺถนฺนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ฌมฺมสฺสวเน ฯ ๓. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ
๔. ส. ส. ๑๕/๗๔๓/๒๗๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๓๒

ตตุถ อีธาติ เทสาปเทเส นิปาโตฯ สุวयी กตุถจี โลกั
อุปาทาย วุจติฯ ยถาห อีธ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชตีติฯ (๑)
กตุถจี สาสนัฯ ยถาห อีเชว ภิกฺขเว สมโณฯ อีธ ทุติโย
สมโณติฯ (๒) กตุถจี โอกาสั. ยถาห

อีเชว ตีฎฺฐมานสฺส เทวภูตสฺส เม สโต
ปุเนวายุ (๔)จ เม ลทุโธ เอวั ชานาหี มาริสฺสตี ฯ (๓)

กตุถจี ปทปฺรณมตฺตเมวฯ ยถาห อีธาหิ ภิกฺขเว ภูตฺตาวี
อสฺสั ปวาริโตติ ฯ (๔) อีธ ปน โลกั อุปาทาย วุคฺ ติตติ
เวทิตพฺโพฯ

อีธ (๕) ภิกฺขเวติ ยถาปฺฏิญฺญาตั เทสนั เทเสตฺถุ ปฺน ภิกฺขุ
อาลปติ. อุภเยนาปี ภิกฺขเว อิมสฺมี โลเกติ วุคฺตั โหติฯ
อสฺสุตฺวา ปุณฺชชโนติ เอตฺถ ปน อากมาธิกมาภาวา เณยโย
อสฺสุตฺวา อิติฯ ยสฺส หิ ขนฺธธาตฺถายตฺนสจฺจปฺจฺยยาการสตี-
ปฺญฺจานาหิสฺส อุกฺกหปฺริปฺจฺจาวินิจฺจนยวิริทตฺตฺตา อถาตตฺตฺตา (๕)
อถาณปฺฏิเสธโก (๖)เนว อากโม ปฺฏิปตฺติยา อธิคนฺตพฺพสฺส
อนธิคตตฺตฺตา เนว อธิคโม อตฺถิ. โส อากมาธิกมาภาวา
เณยโย อสฺสุตฺวา อิติ. สุวयी

ปุณฺนุ ชนนาหีหิ การเณหิ ปุณฺชชโน
ปุณฺชชนนฺโตคฺชตฺตฺตา ปุณฺ วายั ชโน อิติฯ

#๑. ที. สี. ๕/๑๐๒/๘๒ ฯ ๒ อญ. จตุกฺก. ๒๑/๒๔๑/๓๒๓ ฯ ๓. ที. มหา. ๑๐/๒๖๔/๓๒๑ ฯ
๔. ม. มุ. ๑๒/๒๒/๒๑ ฯ ๕ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๖. ม. มณฺณนาปฺฏิเสธโก ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๓๓

โส หิ ปุณฺณํ นานปฺปการานํ กิเลสาทินํ ชนนาทีหิปี การณเหหิ
 ปุณฺชชโนฯ ยถาห ปุณฺ กิเลสে শনেতীতি পুণ্ণশনাৎ ৷ ৷
 ปุณฺ วิหตสกุทายทิกฺกุจิกาทิ ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ สตุถารานํ มฺขุลโลกิกาทิ (๑)
 ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ สพฺพคตฺตีหิ อวฺกุจิตาติ ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ นานาภิ-
 สงฺขารเอ อภิสงฺขโรนฺตฺตีติ ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ นานาโอเมหิ วฺยฺหนฺตฺตีติ
 ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ นานาสนฺดาเปหิ สนฺตปฺปนฺตฺตีติ ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ-
 นานาปริพาเหหิ ปริทฺยหนฺตฺตีติ ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ ปปลยสุ กามกฺเณสุ
 รตฺตา กิทฺธา[๒] มฺจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนาฯ (๓) ลกฺกา ลกฺกิตา
 ปลิพฺพฐาติ ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ ปปลยจฺนิวรณเหหิ อาวฺตา นิวฺตา
 โไอสุตา ปิหิตา ปฏฺิจฺจนฺนา ปฏฺิกฺชฺชิตาติ ปุณฺชชนาติฯ (๔) ปุณฺ
 วา กณฺนปถมตฺตานํ อริยชฺมมปรมฺมฺขานํ นิจชฺมมสมาจารานํ
 ชนํ อนฺโตครตฺตาติ (๕) ปุณฺชชนาฯ ปุณฺ วา อโย วิสเสยว สงฺขํ
 กโต วิสฺสํญฺโจ สีสฺสุตฺตาทิกฺกุณฺยฺตฺเตหิ อริเยหิ ชโนติ (๖) ปุณฺชชโนฯ
 เอวเมเตหิ อสฺสุตฺวา ปุณฺชชโนติ ทฺวีหิ ปเทหิ เยเต

ทฺเว ปุณฺชชนา วุตฺตา พุทฺธเรนาทิจฺจพฺนฺธฺนาฯ
 อนฺโร ปุณฺชชโน เอโก กลฺยาณโก (๗) ปุณฺชชโนติ

ทฺเว เย ปุณฺชชนาฯ (๘) เตสุ อนฺธปุณฺชชโน วุตฺโต โหตฺตีติ

เวทิตฺตฺวา

#๑ ม. มฺขมูลโลกิกาทิฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร กมิตาติ ทิสฺสติฯ ๓. ม. อชฺโฆสนฺนาฯ
 ๔. ขุ. มหา. ๒๕/๒๓๕/๑๓๕ฯ ม. ปุณฺชชนาติฯ ๕. ม. อนฺโตครตฺตาปิฯ ๖. ม. ชโนติปิฯ
 ๗. ม. กลฺยาณโกฯ ๘. ม. ทฺเว ปุณฺชชนา วุตฺตาฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๓๔

อรียานัน อทสุสาวิติ อาทิสู อรียาติ อารกตฺตา กิเลเสหิ
 อนเย น อิริยนโตฯ อเย อิริยนโตฯ สทเวเคน จ โลเคน
 อรณียโต พุทฺธา จ ปจฺเจกพุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จ
 วุจฺจนฺตึฯ พุทฺธา เอว วา อึธ อรียาฯ ยถาห สทเวเก
 ภิกฺขเว โลกเก ฯ เปฯ ตถาคโต อริโยติ วุจฺจตีติ ฯ (๑) สปฺปริสาติ
 เอตฺถ จ ปจฺเจกพุทฺธา ตถาคตสาวกา จ สปฺปริสาติ
 เวทิตพฺพาฯเต หิ โลกุตฺตรคุณ โยเคน โสภนา ปฺริสาติ
 สปฺปริสาฯ สพฺเพว วา เอเต เทวธาปี วุตฺตาฯ พุทฺธาปี
 หิ อรียา จ สปฺปริสา จ ปจฺเจกพุทฺธสาวกาปีฯ ยถาห

โย เย กตญฺญ กตเวทึ ธีโร
 กลฺยาณมิตฺโต ทพฺพหตฺติ จ โหติ
 พุทฺชิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจ
 ตถาวริ สปฺปริสํ วทฺนตีติ (๒)

กลฺยาณมิตฺโต ทพฺพหตฺติ จ โหตีติ เอตฺตาวตฺตา หิ พุทฺธสาวโก
 วุตฺโตฯ กตญฺญตฺตาทีหิ ปจฺเจกพุทฺธพุทฺธาติฯ อิทานิ โย เตสํ
 อรียานัน อทสุสนสีโลฯ น จ ทสฺสเน สารุการีฯ โส อรียานัน
 อทสุสาวิติ เวทิตพฺโพฯ โส จ จกฺขุณา อทสุสาวิ ณาณน
 อทสุสาวิติ ทฺวิโรฯ เตสฺ ณาณน อทสุสาวิ อึธ อธิปฺเปโต ฯ
 มํสจกฺขุณา หิ ทิพฺพจกฺขุณา วา อรียา ทิฏฺฐาปี อทิฏฺฐาว

#๑. ส. มหา. ๑๕/๑๗๐๘/๕๔๕ ฯ ๒. ป. ขา. ๒๗/๒๔๖๖/๕๔๑ ฯ

*เล่มที ๑ มูลปรียายสุตตวณณา หน้า ๓๕

โหนตึฯ เตสั จกขุณั วณณมตคคหณโตฯ น อรียภาวโคจรโตฯ

โสนสึคาลาทโยปี จ จกขุณา อรียะ ปสฺสนตึฯ น จ เต

อรียานั ทสฺสาวิโนฯ

ตตฺรึทึ วตฺถุฯ

จิตตลตทาปพพตวาสิโน กิร ชีณาสวตฺเถรสฺส อุปฏฺจาโก
 วุฑฒปพพชิตฺ อเอกทิวสั เถเรน สทฺฐึ ปิณฺฑาย จริตฺวา เถรสฺส
 ปตฺตจิวริ คเหตุวา ปิฏฺจโต อากจณฺโต เถริ ปุจฺฉิ อรียา
 นาม ภนฺเต กิทิสาคิ. เถโร อาห อึเชกฺจโจ มหฺลลโก
 อรียานั ปตฺตจิวริ คเหตุวา วตฺตปฏฺิวตฺติ (๑) กตฺวา สห จรณฺโตปี
 เนว อรียะ ชานาตึฯ เอวั ทุชฺชานา อาวุโส อรียาตึฯ เอวั
 วุฑฺเตปี โส เนว อณฺณาสิฯ ตสฺมา น จกขุณา ทสฺสนั ทสฺสนั
 ณาณน ทสฺสนเมว ทสฺสนัฯ ยถาห กิณฺเต วกฺกสิ
 อิมินา ปุตฺติกายน ทิฏฺฐเณฯ โย โข วกฺกสิ ฃมฺมํ ปสฺสติ
 โส มํ ปสฺสตีตึฯ ตสฺมา จกขุณา ปสฺสนฺโตปี ณาณน
 อรียะหิ ทิฏฺฐั อนิจฺจาทิลกฺขณั อปสฺสนฺโต อรียาธึคตฺถจ ฃมฺมํ
 อนธึคจณฺโต อรียกรณฃมฺมานั อรียภาวสฺส จ อทิฏฺฐตฺตา
 อรียานั อทสฺสาวิติ เวทิตฺพุโปฯ

อรียฃมฺมสฺส อโกวิโทติ สติปฏฺจานาทิเกเท อรียฃมฺเม
 อกฺุสโลฯ

#๑. ม. วตฺตปฏฺิวตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มลปปรียายวคคคคคคคค หน้ ๓๖

อรยรรมเม อวฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉ

ทวฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ

อภฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉ

อฉ ฉ ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉ ฉ
ทวฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉ (๑) ฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ
ฉฉ ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉ. ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉฉ (๒) ฉฉ ฉฉฉฉ (๓) ฉฉฉฉฉ. ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ (๔) ฉฉ ฉฉฉฉฉ ฉ

ฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉ (อฉฉฉฉ ฉฉฉ)

ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉ

ฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉ

ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ (๕)

อฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ (๖) ฉฉ
ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ (๗) ฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉ
#๑. ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉ ๒. ฉฉ. ฉฉ. ๓๕/๖๐๒/๓๓๑ ฉ ๓. ฉ. ฉ. ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉ
๔. ฉ. ฉ. ๕/๓๒๑/๒๕๕ ฉ ฉ. ฉฉฉ. ๑๘/๓๑๓/๒๒๐ ฉ ๕. ฉ. ฉ. ๒๕/๔๒๕/๕๓๐ ฉ
๖. ฉฉ. ฉฉฉฉ. ๒๒/๑๔๐/๑๘๓ ฉ ๗. ฉฉ. ฉฉฉฉ. ๒๒/๑๔๐/๑๘๒ ฉ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุดตวณณา หน้า ๓๗

สพฺโพปี จายํ สํวโร ยถาสกํ สํวริตพฺพานํ วิเนตพฺพานญจ

กายวจีทฺทจฺริตาทีนํ สํวรณโต สํวโรตฺย วนยนโต วินโยติ

วฺจฺจติ. เอวํ ตาว สํวรวินโย ปญจธา ภิชฺชตีติ เวทิตพฺโพ

ตถายํ นามรูปปริจฺเจทาทีสุ วิปฺสฺสนาณาณฺสุ ปฏฺฏิ-

ปกฺขภาวโต ทีปาโลเกเนว ตมฺสฺส เตน เตน วิปฺสฺสนาณาณฺ

ตฺสฺส ตฺสฺส องฺกตฺสฺส (๑) ปหานํฯ เสยฺยถีทํฯ นามรูปวตฺถาเนน

สทฺกกายทฺธิภูจฺจียาฯ ปจฺจยปริคฺคเหเน อเหตุวิสมเหตุทฺธิภูจฺจีนํฯ ตฺสฺเสว

อปรภาเคน กงฺขาวิตฺรณฺเนน กถฺกถฺกภาวตฺสฺสฯ กลาปฺสฺมมฺสเนน อหํ

มมาติ คาหตฺสฺสฯ มคฺคคามคฺควตฺถาเนน อมคฺเค มคฺคตฺสฺสญาย

อฺทฺยทฺสฺสเนน อฺจฺเจททฺธิภูจฺจียาฯ วยทฺสฺสเนน ตฺสฺสตฺททฺธิภูจฺจียา

ภยทฺสฺสเนน สภเย อภยตฺสฺสญายฯ อาทีนวทฺสฺสเนน อตฺสฺสาท-

ตฺสฺสญายฯ นิพฺพิทานุปฺสฺสนาย อภิริตฺสฺสญายฯ มฺญจิตฺตฺกามตา-

ณาณฺเนน อมฺญจิตฺตฺกามตฺสฺสญายฯ อฺเปกฺขาณาณฺเนน อนฺุเปกฺขาย

อนฺุโลเมเนน ฐมฺมภูจฺจิตฺตฺยํ นิพฺพานเ จ ปฏฺฏิโลมภาวตฺสฺสฯ โคตฺรภูนา

สฺงฺขารนิมิตฺตคาหตฺสฺส ปหานํฯ เอตํ ตทงฺคปฺปหานํ นามฯ

ยฺมฺปนํ อฺปจฺจารสมาธิเกเทน (๒) समाธิना पवत्तिगानिवारणतो

अणुपुपहारणेव अुत्तपिणुजे सेवालसुस तेस् तेस् निर्वणाति-

थम्मानं ปหานंฯ เอतं विग्ghमग्नपुपหานं นามฯ ยํ ปน (๓)

जटुनूं अरियमकानं भावित्तदा त्तम्मककभावतो अत्तโน

#๑. ม. อนตฺถตฺสฺสฯ ๒. อฺปจฺจารปฺปนาเกเทนฯ ๓. ม. ปนสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๘

สนฺตฺตานเ ทิฏฺฐจิกตฺตานํ ปหานายาติอาทินา (๑) นเยน วุตฺตสฺส
 สมฺมทฺยปฺกฺขิตฺตสฺส กิเลสคณฺสฺส อจฺจนฺตํ อปฺปวตฺติภาเวน ปหานํ
 อิทํ สมฺมูเจทปฺปหานํ นาม. ยํ ปน ผลกฺขณเ ปฏฺฐิปสฺสทฺชตฺตํ
 กิเลสํฯ เอตํ ปฏฺฐิปสฺสทฺชปฺปหานํ นามฯ ยํ สพฺพสงฺขต-
 นิสฺสตฺตตฺตา ปหีนฺสพฺพสงฺขตํ นิพฺพานํฯ เอตํ นิสฺสรณปฺปหานํ
 นาม สพฺพปี เจตํ ปหานํ ยสฺมา จากฺกุเจน ปหานํ
 วินยฺกุเจน วินโยฯ ตสฺมา ปหานวินโยติ วุจฺจติฯ ตตฺปหานโต
 วา ตสฺส ตสฺส วินยสฺส สมฺภวานโต เจตํ ปหานวินโยติ
 วุจฺจติ. เอวํ ปหานวินโยปี ปลฺลจฺชา กิขฺชตฺติ เวทิตฺตพฺโพฯ

เอวมยํ สงฺเขปโต ทฺวิโร เกทโต จ ทสฺวิโร วินโย
 กิณฺนสํวรตฺตา ปหาตพฺพสฺส จ อปฺปหีนตฺตา ยสฺมา เอตสฺส
 อสฺสวโต ปฺลฺลจฺชนสฺส นตฺถิฯ ตสฺมา อภาวโต ตสฺส อยํ
 อวิณีโตติ วุจฺจตฺติ. เอส นโย สปฺปฺริสฺตานํ อทสฺสาวิ
 สปฺปฺริสฺสทฺมมฺสฺส อโกวิทฺโต สปฺปฺริสฺสทฺมเม อวิณีโตติ เอตฺถาปี ฯ

นนานาภณฺณหิ (๒) เอกํ อตฺถโตฯ ยถาหฺ เยว เต อริยา
 เตว เต สปฺปฺริสฺสาฯ เยว เต สปฺปฺริสฺสาฯ เตว เต
 อริยาฯ โย เอว โส อริยานํ รมฺโมฯ โส เอว โส
 สปฺปฺริสฺตานํ รมฺโมฯ โย เอว โส สปฺปฺริสฺตานํ รมฺโมฯ โส
 เอว โส อริยานํ รมฺโมฯ เยว เต อริยานํ วินยาฯ เตว

#๑. อภิ. สจฺ. ๓๔/๑๕๖/๘๓ ๒. ม. ยฺ. นินฺนนานาภณฺณหิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๓๕

เต สปุริส้าน วิทยาฯ เหว เต สปุริส้าน วิทยาฯ เตว
เต อรีย้าน วิทยาฯ อริยเตติ วา สปุริสเสติ วา อริยธมเมติ
วา สปุริสธมเมติ วา อริยวินยเตติ วา สปุริสวินยเตติ วา
เอเสเส เอเก เอกตุเถ สเม สมภาเค ตชชชเต ตณณเววติฯ

กสุม่า ปน ภควา สพุพธมมุลปรียายั โว ภิกขเว
เทสิสสามิติ วตุวา ตั อเทเสตุวา อิธ ภิกขเว อสุสุตวา
ปุกุชชโน อรีย้าน อทสสาวิตติ เอวั ปุกุชชนั นิตุทิสิติฯ
ปุกุคลาธิกุกานายธมมเทสนาย ตั อตุถั อวีกาตต. ภควโต
หิ ธมมาธิกุกานา ธมมเทสนาฯ ธมมาธิกุกานา ปุกุคลเทสนา
ปุกุคลาธิกุกานา ปุกุคลเทสนาฯ ปุกุคลาธิกุกานา ธมมเทสนาติ
ธมมปุกุคลวเสเนว ตาว จตุพพิธาเทสนาฯ

ตตุถ ติสุโส อิม่า ภิกขเว เวทนาฯ กตมา ติสุโส
สุขา เวทนา ทุกขา เวทนา อทุกขมสุขา เวทนาฯ อิม่า
โฆ ภิกขเว ติสุโส เวทนาติ (๑) เอวรूप ธมมาธิกุกานา
ธมมเทสนา เวทิตพพาฯ นฐาตุโร (๒) ภิกขเว (๓) อัย ปุริโส
นพสสายตโน อุกุจาสมนโนปวิจาโร จตุราธิกุกาโนติ (๔) เอวรूपิ
ธมมาธิกุกานา ปุกุคลเทสนาฯ ตโยเม ภิกขเว ปุกุคลา สนุโต
สัวิชชมานา โลกสุมีฯ กตเม ตโยฯ อนุโร เอกจกขุ ทุวิกขุฯ (๕)
#๑. ส. สฟา. ๑๘/๓๖๑,๓๖๓/๒๕๔ ฯ ๒. ม. นฐาตุโย ฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตุถิ ฯ
๔. ม. อุ. ๑๔/๖๗๕,๖๘๒/๔๓๖-๗ ฯ ๕. อจ. ติก. ๒๐/๔๖๘/๑๖๒ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺคณณนา หน้า ๔๐

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อนุโรติ (๔)เอวรूपิ ปุคฺคลาธิฏฺฐานา
ปุคฺคลเทศนาฯ กตมณฺจ ภิกฺขเว ทุคฺคตภิยฺฯ อิท ภิกฺขเว
เอกจฺโจ อิติ ปฏฺฐิตญฺจิกฺขติ กายทฺวจฺจิตตฺส โข ปาปโก วิปาโก
อภิสมฺปรายิฯ เปฯ สฺพุทฺทมตฺตานํ ปรีหริตฺฯ อิท วุจฺจติ ภิกฺขเว
ทุคฺคตภิยฺนติ (๑)เอวรूपิ ปุคฺคลาธิฏฺฐานา ฐมฺมเทศนาฯ

สฺวายิ อิท ยสฺมา ปุณฺชชฺโน อปริณฺญาตพฺพตฺถโต (๒)
อปริณฺญาตมฺลิกา (๓) จ อิทาธิปฺเปตฺตานํ สพฺพมฺมานํ มฺลภูตา
มณฺณนา โหติฯ ตสฺมา ปุณฺชชฺนํ ทสฺเสตฺวา ปุคฺคลาธิฏฺฐานาย
เทศนาย [๔] อตฺถิ อวีกาตุ อิท ภิกฺขเว อตฺสฺตฺวา ปุณฺชชฺโน
อริยานํ อทสฺสวํติ เอวํ ปุณฺชชฺนํ นิทฺทิสิตฺติ เวทิตฺพุโปฯ

เอวํ ปุณฺชชฺนํ ทสฺเสตฺวา (๕) อิทานิ ตสฺส ปจฺวีอาทิสฺ (๖)
วตฺถุสฺส สพฺพสฺกกายฐมฺมชฺนิกิ มณฺณนํ ทสฺเสนฺโต ปจฺวี
ปจฺวีโตติอาทิมายฯ

ตตฺถ ลกฺขณปจฺวี สสมฺภารปจฺวี อารมฺมณปจฺวี สมฺมตี-
ปจฺวีติ จตฺพุพิธา ปจฺวีฯ

ตาสฺ กตมา จ อาวุโส อชฺฉตฺติกา ปจฺวีธาตฺฯ ยิ
อชฺฉตฺตํ ปจฺจตฺตํ กกฺขพิฯ ฆริคตฺนฺติอาทิสฺ วตฺตา ลกฺขณปจฺวีฯ

#๑. อจฺ. จตฺกุก. ๒๑/๑๒๑/๑๖๔ฯ ๒. ม. อปริณฺญาตวตฺถโตฯ ๓. ม. อปริณฺญามฺลิกาฯ
๔. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตีฯ ๕. ม. นิทฺทิสิตฺวาฯ ๖. ม. ปถาวี...ฯ เอวมฺปริปีฯ
๗. อภิ. วิ. ๓๕/๑๑๕/๑๐๑ฯ

ปจวี ขณย ขณาเปย วาติอาทีสุ (๑) วุตตา สสมการ-
ปจวี.เย จ เกสทโย วิสติโกฐจาสา อโยโลหาทโย จ
พาหิราฯ สา หิ วณณาทีหิ สสมการเหหิ สหุธี ปจวีติ
สสมการปจวีฯ ปจวีกสิณเมโก สณชานาตีติอาทีสุ (๒) อาคตา ปน
อารมมณปจวี นิमितตปจวีติปี วุจติฯ ปจวีกสิณชฌานลาภี
เทวโลเก นิพพตโต อากมนวเสน ปจวีเทวตาติ นาม ลภตีติฯ (๓)
อัย สสมมติปจวีติ เวทิตพพาฯ สา สพพาปี อิช ลพภติฯ

ตาสุ ยงกิลยจิ ปจวี อัย ปุถุชชโน ปจวีโต สณชานาติ
ปจวีติ สณชานาติฯ ปจวีภาเวน สณชานาติฯ โลกโวหาร
คเหตุวา สณชานาติปลุลาเสน สณชานาติ ปจวีติฯ เอว ปจวีภาว (๔)
อมุณจนโตเยว วา เอว (๕) สตุโตติ วา สตุตตสชาติ วา
อาทีนา นเยน สณชานาติฯ กสุมา เอว สณชานาตีติ น
วตุตพพฯ อุมมตตโก วีย หิ ปุถุชชโนฯ โส ยงกิลยจิ เยน
เคนจิ อากาเรน คณหาติฯ อริยานัน อทสุสาวิตาทีเกทเมว
วา เอตุถ การณฯ ยี วา ปจวีโต อปริยญาต สตุสชาติ
วทนุเตน ภกวตา ว วุตติฯ

ปจวี ปจวีโต สณชานาติ โส ตี ปจวี เอว
วิปริตสณชานาย สณชานิตวาฯ สณชานิทานา หิ ปปลยสงขาติ (๖)
#๑. วิมหาวิ. ๒/๓๔๕/๒๒๕ ฯ ๒. ที. ปา. ๑๑/๓๕๘/๒๘๓ ฯ ๓. ม. ลภตี ฯ
๔. ม. ปถวีภาคิ ฯ ๕. ม. ย. เอติ ฯ ๖. พ. ส. ๒๕/๔๑๘/๕๐๔ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคควณณา หน้า ๔๒

วจนโต อปรภาเค ถามปฺปตฺเตหิ ตณฺหามานทิกฺกุจิปฺปลยเจหิ อิท
 มณฺณนาเนาเมน วุตฺเตหิ มณฺณติ กปฺเปติ วิกปฺเปติฯ นานปฺปการโต
 อณฺณตา คณฺหติฯ เตน วุตฺตํ ปจฺวี มณฺณตีติฯ เอวํ มณฺณณโต
 จสฺส ตา มณฺณนา โอปาริเกน นเยน ทสฺเสตฺถุยา อัย
 เกสา โลมาติ อาทินา นเยน วิสฺติเกทา อชฺฉตฺติกา ปจฺวี
 วุตฺตาฯ ยา จายํ วิภงฺเก ตตฺถ กตมา พาหิรา ปจฺวีธาตุ
 ยํ พาหิรํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว พหิทฺธา
 อนฺุปาทินฺนํฯ เสยฺยถิํ อโย โลหํ ติปฺปํ สีลํ สขฺณ มุตฺตา
 มณฺนิ เวฬุริยํ (๑) สงฺโฆ สีลา ปฺพาฬํ รชฺฌํ ชาตฺรูปํ โลหิตงฺโก
 มสฺสารคฺคตํ ตินฺนํ กฺกุจํ สกฺขรา วาลิกา (๒) กถลํ ญมิ ปาสาโน
 ปพฺพโตติ (๓) เอวํ พาหิรา ปจฺวี วุตฺตาฯ ยา จ อชฺฉตฺตา-
 รมฺมณตฺติเก นิมิตฺตปจฺวี ตํ คเหตุวา อัย อตฺถโยชนา
 วุจฺจติฯ

ปจฺวี มณฺณตีติ ตีหิ มณฺณนาหิ อหํ ปจฺวีติ มณฺณติ
 มม ปจฺวีติ มณฺณติฯ ปโร ปจฺวีติ มณฺณติฯ ปฺรสุส ปจฺวีติ
 มณฺณติฯ อถวา อชฺฉตฺติกํ ปจฺวี ตณฺหามณฺณนาย มณฺณติ
 มานมณฺณนาย มณฺณติฯ ทิกฺกุจิมณฺณนาย มณฺณติฯ กถํฯ อยณฺหิ
 เกสาทิสฺสุ ญนฺุทฺราคํ ชเนติ เกเส อสุสาเทติ อภินฺนุทติ อภิวทติ
 อชฺโฆสาย ติกฺกุจติฯ โลเม นเข ทนฺเต ตจํ อณฺณตฺรํ วา

#๑. สฺยา. เวฬุริโยฯ ๒. สฺยา. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๓. อภิ. วิ. ๓๕/๑๑๕/๑๐๒ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๔๓

ปน รชนีย วตถถฯ เอว อชฌตตัก ปจวี ตณหามณณนาย
มณณตีย อติ เม เกสา สियู อนาคตมทุธานฯ อติ โลมาติ-
อาทินา วา ปน นเยน ตตถ นนุที สมนุนานตีย อิมินาห
สีเลน วาฯ เปฯ พุรหุมจริเยน วา เอว สนิทุมทุสุมณิลเกโส
ภวิสสามิตีอาทินา [๑] วา ปน นเยน อปปฏิลทุธาน ปฎิลาภาย
จิตตัม ปณิทตีย เอวมปิ อชฌตตัก ปจวี ตณหามณณนาย
มณณตีย ตถา อตตโน เกสาทิน สมนปตตี วา วิปตตี วา
นิสสาชย มานัน ชเนตีย เสยโยหมสมุมีติ วา สทิสโสมสมุมีติ วา
หิโนหมสมุมีติ วาติ เอว อชฌตตัก ปจวี มานมณณนาย
มณณตีย ตัม ชีว ตัม สวีรณติ (๒) อากตนเยน ปน เตสณชีโวติ
อภินิวิสตีย เอส นโย โลมาทิสุฯ เอว อชฌตตัก ปจวี
ทิฏฐิมณณนาย มณณตีย

อถวา ยา เจว โข ปนาวุโส อชฌตตีกา ปจวีธาตุ
ยา จ พาทิรา ปจวีธาตุฯ ปจวีธาตุ เจเวสา (๓) ตัม เนตัม
มมาติ (๔) อิมิสสา ปวตตียา ปจจนิกนเยน เกสาทิเกทัม ปจวี
เอตัม มม เอโสหมสมุมี เอโส เม อตตาทิ อภินิวิสตีย เอวปี
อชฌตตัก ปจวี ทิฏฐิมณณนาย มณณตีย เอว ตาว
อชฌตตัก ปจวี ตีหิ มณณนาหิ มณณตีย

#๑. ม. เหตุถนุตเร วาสทโท ทิสุตติฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๒๔๖/๒๔๒ฯ ๓. ม. ปจวีธาตุเรเวสาฯ
๔. ม. ม. ๑๒/๓๔๒/๓๕๐ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณนา หน้า ๔๔

ยถา จ อชฌตติกัฯ เอวํ พาหิรํปึฯ กถึฯ อยณฺหิ
 อยโลหาทีสุ ฉนฺทราคํ ชเนติฯ อยโลหาทีนิ อสุสาเทติ
 อภินนุทติ อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติฯ มม อโย มม
 โลหนุติ อาทินา นเยน อยาทีนิ มมายติ รกฺขติ โคปายติ
 เอวํ พาหิรํ ปจฺวี ตณฺหามณฺณนาย มณฺณติฯ อิติ เม
 อยโลหาทโย สึยฺ อนาถมทฺธานนฺติ วา ปเนตฺถ นนฺที
 สมณฺนาเนติฯ อิมินาหํ สีเลน วา [๑] พุรฺหมจฺริเยน วา เอวํ
 สมฺปนฺนอยโลหาทีอุปรโณ ภวิสฺสามิติ วา (๒) อปฺปฏิททฺชฺส
 ปฏฺฐิตาภาย จิตฺตํ ปณฺิทฺทติฯ เอวํปํ พาหิรํ ปจฺวี ตณฺหา-
 มณฺณนาย มณฺณติฯ ตถา อตฺตโน อยโลหาทีนํ สมฺปตฺตี
 วา วิปตฺตี วา นิสฺสาย มานํ ชเนติ อิมินาหํ เสยฺโยหฺมสมฺมิติ
 วา สทฺธิสฺหสมฺมิติ วา หีนฺโหสมฺมิติ วาติ (๓) เอวํ พาหิรํ ปจฺวี
 มานมณฺณนาย มณฺณติฯ อเย ชิวสณฺณิ หุตฺวา ปน อัย
 ชิวเวติ อภินิวิสติฯ เอส นโย โลหาทีสุฯ เอวํ พาหิรํ ปจฺวี
 ทิฏฺฐิมณฺณนาย มณฺณติฯ อถวา อิเชกฺจฺโจ ปจฺวีกสิณฺํ อตฺตโต
 สมฺนุสฺสติฯ ยํ ปจฺวีกสิณฺํฯ โส อหํฯ โย อหํฯ ตํ ปจฺวีกสิณฺฺนฺติ
 ปจฺวีกสิณฺฺญจ อตฺตณฺจ อทฺวํยํ สมฺนุสฺสตีติ (๔) ปฏฺฐิสมฺภิทายํ
 วุตฺตนเยเนว นิมิตฺตปจฺวี อตฺตาคิ อภินิวิสติฯ เอวํ (๕) พาหิรํ
 #๑. ม. เอตฺถนฺตเร วเตน วา ตเปน วาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. วาสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. อภิ. วิ. ๓๕/
 ๔๔๕/
 ๔๖๘ ฯ ๔. พุ. ปฏฺฐิ. ๓๑/๓๑๓/๒๐๓ ฯ อตฺตณฺจ อทฺวํยํ ฯ ๕. ม. เอวมฺปิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้า ๔๕

ปรจี ฏิกุจิมลณนาย มลลตติฯ เอว พาหิรปี ปรจี ตีหิ
มลลณนาหิ มลลตติฯ

เอว ตาว ปรจี มลลตตีติ เอตุถ ติสฺโส (๑) มลลณนา
เวทิตพพาฯ อิต ปริ สงฺเขเปเนว กถยิตฺตมาฯ

ปรจียา มลลตตีติ เอตุถ ปรจียาติ ภูมฺมวจนเมตฺตฯ ตฺสฺมา
อหิ ปรจียาติ มลลตติฯ มยฺหิ กิณฺจนํ ปลิโพไซ วา (๒) ปรจียาติ
มลลตติฯ ปโร ปรจียาติ มลลตติฯ ปรสฺส กิณฺจนํ ปลิโพไซ
วา (๒) ปรจียาติ มลลตตีติ อยเมตฺถ อตฺถโถ.

อถวา ยวายํ กถํ ฐปฺสฺมี อตฺตานํ สมนฺุปรสฺสตี
อิเชกฺจโจ เวทนํ สลฺลณํ สงฺขารे วิณฺณณํ อตฺตโต
สมนฺุปรสฺสตีฯ [๑] อยํ โข ปน (๔) เม อตฺตฯ โส โข [๕] เม
อยํ (๖) อตฺตา อิมสฺมี ฐเปติ เอว ฐปฺสฺมี วา อตฺตานํ
สมนฺุปรสฺสตีติ (๗) เอตฺสฺส อตฺถนโย วุตฺโตฯ เอเตเนว นเยน
เวทนาทิมฺเม อตฺตโต กเหตุวา ตโต อชฺมตฺติกพาหิราสุ
ปรจีสุ ขงฺกิลฺลิจิ ปรจี ตฺสฺโสทกาสภาเวน ปริกปฺเปตฺวา โส
โย ปน เม อยํ อตฺตา อิมิสฺสา ปรจียาติ มลลณฺุโต
ปรจียา มลลตติฯ อยมฺสฺส ฏิกุจิมลลณนาฯ ตฺสฺมีเยว ปนสฺส

#๑. ม. ติสฺโสปีฯ ๒. ม. วาสทฺโท นตฺถิฯ ๓. ม. เอตฺถนฺุเตร ตฺสฺส เอว โหตีติ ทิสฺสตีฯ
๔. ม. ปนสทฺโท นตฺถิฯ ๕. ม. เอตฺถนฺุเตร ปนสทฺโท ทิสฺสตีฯ ๖. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ
๗. ขุ. ปฎิ. ๓๑/๓๑๖/๒๑๐ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคณณนา หน้า ๔๖

อตุตสิเนหิ ตพพตุถกณจ มานิ อูปปาทยโต ตณหา มานมณณนา (๑)

เวทิตพพาฯ ยทา ปน เตเนว เนยง โส โข ปนสส

อตุตา ปจวิยาติ มณณตติฯ ตทา ทิฏฐิมณณนา เอว ยุชชติฯ

อิตรายปิ ปน อิจฉนตติฯ

ปจวิโต มณณตติติ เอตถ ปน ปจวิโตติ นิสสกกวงนึฯ

ตสฺมา สอูปกรณสฺส อตุตโน วา ปรสฺส วา ยถาวุตตูปปเกทโต

ปจวิโต อูปปตฺตี วา นิคมนิ วา ปจวิโต วา อณฺโณ

อตุตตติ มณณมานโน ปจวิโต มณณตติติ เวทิตพโพฯ อยมสฺส

ทิฏฐิมณณนาฯ ตสฺมีเยว ปนสฺส ทิฏฐิมณณนาย มณณิต

วตุตฺสฺมี สิเนหิ มานณจ อูปปาทยโต ตณหามานมณณนาปี

เวทิตพพาฯ อปเร อาหุ ปจวิกสิณฺณ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา ตโต

จ (๒) อณฺณํ อูปปมานิ อตุตตานํ คเหตุวา ปจวิโต พหิทฺธาปี

เม อตุตตติ มณณมานโน ปจวิโต มณณตติติฯ (๓)

ปจวี (๔) เมติ มณณตติติ เอตถ ปน เกวลมฺหิ มหาปจวี

ตณฺหาเวเสน มมายตติติ อิมินา เนยง ปวตุตา เอกา ตณฺหา-

มณณนา เอว ลพฺภตติติ เวทิตพพาฯ สจายิ (๕) มม เกสา

มม โลมามา มม อโยติ (๖) เอว ยถาวุตตูปปเกทาย สพฺพายปิ

อชฺชตฺติกพาหิราย ปจวียา โยเชตพฺพาติฯ

ปจวี อภินนฺทตติติ วุตตูปปการเมว (๗) ปจวี ตณฺหาทิฏฐิหิ

#๑. ม. มานมณณนาปีฯ ๒. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๓. ม. มณณตติติฯ ๔. ม. ปจวีฯ

๕. ม. สจายิฯ ๖. ม. มม อโย มม โลหนฺติฯ ๗. ม. วุตตูปปการเมวฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๔๗

อภินนุทติฯ อสุสาเทติฯ ปรามสติ จาติ วุตตัม โหติ ฯ

ปจวี มลฺลตีติ เอเตเนว เอตสฺมี อตฺเถ สิทฺเธ กสฺมา
 เอวํ วุตฺตนฺติ เจฯ อวิจาริตเมตํ ปฺปราณฺหิฯ อยมฺปน เม (๑)
 อตฺตโน มติฯ เทสนาวีลาสโต วา อาทึนวทสฺสนโต วาฯ ยสฺสา
 หิ ชมฺมชาตฺยา สุปฺภิวีทฺชตฺตา นานานยวิจิตฺรเทสนาวีลาส-
 สมฺปนฺโน อยํ (๒) สว ภาวตา สุปฺภิวีทฺชาฯ ตสฺมา ปฺพุเพ
 มลฺลนาวเสน กิเลสฺปฺตฺตี ทสฺเสตฺวา อิทานิ อภินนุทฺทนาทิวเสน (๓)
 ทสฺเสนโต เทสนาวีลาสโต วา อิทมาห. โย วา ปจวี
 มลฺลติฯ ปจฺวียา มลฺลติฯ ปจฺวิโต มลฺลติฯ ปจฺวี เมติ มลฺลติ
 โส ยสฺมา น สกฺโกติ ปจฺวินิสฺสตีตํ ตณฺหํ วา ทิฏฺฐี วา
 ปหาตุ ตสฺมา ปจฺวี อภินนุทฺติฯ (๔) โย จ ปจฺวี อภินนุทฺติ
 ทฺกฺขํ โส อภินนุทฺติฯ ทฺกฺขณฺจ อาทึนโวติ อาทึนวทสฺสนโตปี
 อิทมาหฯ วุตฺตํ เจตํ ภาวตา โย ทิฏฺฐเว ปจฺวีธาตุ อภินนุทฺติฯ
 ทฺกฺขํ โส อภินนุทฺติฯ โย ทฺกฺขํ อภินนุทฺติฯ อปริมฺตฺโต โส
 ทฺกฺขสฺมาติ วทามิตีฯ

เอวํ ปจฺวีวตฺถุกํ มลฺลนณฺจ (๕) อภินนุทฺทนณฺจ วตฺวา
 อิทานิ เยน การณฺน โส มลฺลติ อภินนุทฺติ [๖] ตํ การณฺ
 อาวีกโรนฺโต อาห ตํ กิสฺส เหตุฯ อปรินฺณตํ ตสฺสาติ
 วทามิตีฯ

#๑. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒. สී. อสฺส ฯ ๓. ม. อภินนุทฺทนาวเสน ฯ ๔. ม. อภินนุทฺติเยว ฯ
 ๕. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขคควณณา หน้า ๔๘

ตสตุโถฯ โส ปรุชชโน ตํ ปจวี กิสฺส เหตุ มณฺณติ
เกน การณน มณฺณติฯ อภินนุทตฺติ เจฯ อปริณฺณตํ ตสฺสาติ
วทามิตฺติฯ ยสฺมา ตํ วตฺถุ ตสฺส อปริณฺณตํฯ ตสฺมาติ วุตฺตํ
โหติฯ โย หิ ปจวี ปริษานาติฯ โส ตีหิ ปริณฺณหาติ ปริษานาติ
ณตปริณฺณาย ตีรณปริณฺณาย ปหานปริณฺณายาติฯ

ตตฺถ กตมา ณตปริณฺณายฯ ปจวีธาตุํ ชานาติ (๑) อัย
ปจวีธาตุํ อชฺฉตฺติกา อัย พาหิราฯ อิทมฺสฺสาถกฺขณํฯ อิมานิ
รสปจฺจุปฺภูจกถานปทฺภูจกถานานิตฺติฯ อัย ณตปริณฺณายฯ กตมา
ตีรณปริณฺณายฯ เอวํ ณตํ กตฺวา ปจวีธาตุํ ตีเรติ อนิจฺจโต
ทูกฺขโต โรคโตติ จตฺตาลีสาฯ อากาเรหิฯ อัย ตีรณปริณฺณายฯ
กตมา ปหานปริณฺณายฯ เอวํ ตีรยิตฺวา อกฺคมกฺเคน ปจวี-
ธาตุยา ฉนฺทราคํ ปชหติฯ อัย ปหานปริณฺณายฯ

นามรฺูปวตฺถุณํ วา ณตปริณฺณายฯ กลาปสมฺมสนาหิ-
อนฺุโลมปริโยसानา ตีรณปริณฺณายฯ อริยมกฺเค ณตํ ปหาน-
ปริณฺณายาติฯ โย ปจวี ปริษานาติฯ โส อิมานิ ตีหิ ปริณฺณหาติ
ปริษานาติฯ อสฺส จ ปรุชชชนฺสฺส ตา ปริณฺณายโ นตฺถิ
ตสฺมา อปริณฺณตตฺตา ปจวี มณฺณติ จ อภินนุทตฺติ จาติฯ
เตนาห ภาวอ อธิ ภิกฺขเว อสฺสวทา ปรุชชชโนฯ เปฯ ปจวี
มณฺณติฯ ปจวียา มณฺณติฯ ปจวีโต มณฺณติฯ ปจวี เมติ มณฺณติ
#๑. ม. ปริษานาติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๕๐

เดชฺ เตชโตติ อิมสฺมี เตโชวารเปปี วุตฺตนเยเนว วิตุถาโร
เวทิตพฺโพ. โยชนานเยน ปเนตฺถ เยน จ สนฺตปฺปติฯ เยน
จ ชีริยฺยติฯ เยน จ ปริทฺยหติฯ เยน จ อสิตปีตขายิตสಾಯิตํ
สมฺมาปริณามํ กจฺจตีติ (๑) เอวํ วุตฺตา จตฺตปฺปเกทา อชฺฉตฺตติกา
เตโชธาตฺตฯ ตตฺถ กตฺมา พาทิรา เตโชธาตฺตฯ ยํ พาทิรํ
เตโช เตโชคตํ อฺสุมา อฺสุมากตํ อฺสุมํ อฺสุมคตํ พหิทฺธา
อนฺุปาทินฺนํฯ เสยฺยถีทํฯ กฺกุจฺจกฺกิ สกฺกิกฺกิ [๒] ติณฺนคฺกิ
โคมยคฺกิ ฐสคฺกิ สงฺการคฺกิ อินฺทคฺกิ อคฺคิสนฺตาโป สฺวริย-
สนฺตาโป กฺกุจฺจสนฺนิจยสนฺตาโป ติณฺนสนฺนิจยสนฺตาโป ฐณฺณ-
สนฺนิจยสนฺตาโป ฆณฺณสนฺนิจยสนฺตาโปติ (๓) เอวํ วุตฺตา จ
พาทิรา เตโชธาตฺต เวทิตพฺพาท

วายํ วายโตติ อิมสฺส วายวารสฺสาปี โยชนานเย ปน
อฺทฺทฺชงฺกมา วาตาฯ อโชคฺมา วาตาฯ กฺกุจฺจิสฺยา วาตาฯ โโกฏฺจาสฺยา
วาตาฯ องฺกมงฺกานฺุสริโน วาตาฯ สตฺถกฺกา วาตาฯ ชุรกา วาตา
อฺปฺปปลกา วาตาฯ อสฺสาโส ปสฺสาโสติ (๔) เอวํ วุตฺตา อชฺฉตฺตติกา
วาโยธาตฺตฯ ตตฺถ กตฺมา พาทิรา วาโยธาตฺตฯ ยํ พาทิรํ
วาโย วาโยคตํ ฆมฺภิตตฺตํ ฐปฺสฺส พหิทฺธา อนฺุปาทินฺนํ
เสยฺยถีทํฯ ปฺรตฺถติมา วาตา ปจฺฉิมา วาตาฯ อฺตฺตรา วาตา

#๑. อภิ. วิ. ๓๕/๑๑๗/๑๐๓ ฯ ๒. ม. เขตฺถนฺตเร ปฺลาลคฺคีติ ทิสฺสติ ฯ ๓. สฺยา ฆสฺมาสนฺนิจย-
สนฺตาโป ฯ อภิ. วิ. ๓๕/๑๑๗/๑๐๓ ฯ ๔. อภิ. วิ. ๓๕/๑๑๘/๑๐๔ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคณณนา หน้ ๕๑

ทกขินา วาตา สรชา วาตา อรชา วาตา สีตา วาตา
อณหา วาตา ปรีตดา วาตา อธิมตดา วาตา [๑] เวรมภา
วาตา ปกข วาตา สุปณณา วาตา ตาลวณณ วาตา
วิฐปน วาตาติ เอวิ วุตตา จ พาหิรา วาโยธาตุ
เวทิตพพาฯ เสถิ วุตตนยเมวฯ (๒) เอตตาวตา จ ยวายิ วุตติ
หิ เอกธมเมฯ ย ฐมา เอกลกขณา เตนฯ วุตตา ภาวนติ
สพเพฯ อิติ วุตโต ลกขโณ หาโรติฯ

เอวิ เนตติยิ ลกขโณ นาม หาโร วุตโตฯ ตสส
วเสน ยสฺมา จตฺส ภูเตสฺ กหิตสฺ อุปาทารูปิ กหิตเมว
ภวติฯ รูปลกขณิ อนติตตฺตาฯ ยิ จ ภู โตปาหารูปิฯ โส
รูปกขนุโฯ ตสฺมา อสฺสุตวา ปุณฺชฺชนิ ปจวิ อापิ เตช
วายิ มณฺณตติ วทนฺเตน อตฺตโต (๓) รูปิ [๔] สมนุปลสฺตติปิ วุตติ
โหติฯ ปจวิยา อापสฺมิ เตชสฺมิ วายสฺมิ มณฺณตติ วทนฺเตน
รูปสฺมิ [๕] อตฺตานิ สมนุปลสฺตติ วุตติ (๖) โหติฯ ปจวิโต อापโต
เตชโต วายโต มณฺณตติ วทนฺเตน รูปโต อณฺโณ อตฺตาติ
สิทฺฐตฺตา รูปวนฺติ จ (๗) อตฺตานิ อตฺตนิ จ (๘) รูปิ สมนุปลสฺตติ (๘)
วุตติ โหติฯ เอวเมตา จตฺสโส รูปวตฺถกา สกฺกายทิกฺขิมณฺณนา

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร กาวาตาติ ทิสฺสติฯ ๒. ม. วุตตนยเมววาติฯ ๓. ม. อตฺถโตฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตโตติ ทิสฺสติฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสติฯ
๖. ม. วุตตมปิฯ ๗. ม. วาฯ ๘. ม. สมนุปลสฺตติปิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๕๒

เวทิตพฺพาฯ ตตฺถ เอกา อฺจเจททิกฺกฺขิ ติสฺโส สสฺสททิกฺกฺขิโยติ
เทว ทิกฺกฺขิโย โหนฺตฺติ อยมฺปิ เอตฺถ วิเสโส (๑) เวทิตพฺโพฯ
ภูตวาราทิวณฺณา เอวํ รูปมฺเขน สงฺขารวตฺถกํ มณฺณํ วตฺวา อิทานิ เย
สงฺขारे อุปาทาย สตฺตา ปณฺณปิยนฺติฯ เตสุ [๒] สตฺเตสุปี
ยสุมา ปุณฺชชโน มณฺณํ กโรติฯ ตสุมา เต สตฺเต นิตฺทิสฺนโต
ภูเต ภูตโต สลฺขานาตีติ อาทิมายฯ

ตฺตรายํ ภูตสทฺโท ปณฺจกฺขนฺธอมฺนุสฺสธาตฺวิชฺชมาน-
ชีณาสวสฺตตฺรฺกฺขาทีสุ ทิสฺสตีฯ ภูตมิตฺทติ กิกฺขเว สมนฺุปฺสฺสธาติ-
อาทีสุ (๓) ทิ อัยํ ปณฺจสุ ขนฺธเสสุ ทิสฺสตีฯ ยานิธ ภูตานิ
สฺมาคตานิติ (๔) เอตฺถ อมฺนุสฺเสสุฯ จตฺตาโร โข กิกฺข มหาภูตา
เหตุติ (๕) เอตฺถ จตฺสุ ธาตฺสุ (๖) ภูตสฺมี ปาจิตฺตियฺนฺติอาทีสุ (๗)
วิชฺชมานेषฺฯ (๘) โย จ กาลมฺโส ภูตฺติ (๙) เอตฺถ ชีณาสเวฯ

สพฺเพว นิกฺขิปีสฺสนฺติ ภูตา โลเก สมนฺุสฺสยฺนฺติ (๑๐)
เอตฺถ สตฺเตสุฯ ภูตคามปาทพฺยตฺยาติ (๑๑) เอตฺถ รุกฺขาทีสุฯ อธิ
ปนายํ สตฺเตสุ วตฺตติ โน จ โข อวิเสเสน. จาตฺมฺมหา-
ราชิกานํ ทิ เหตุธา สตฺตา อธิ ภูตติ อธิปฺเปตาฯ

ตตฺถ ภูเต ภูตโต สลฺขานาตีติ อาทิ วตฺตนยเมวฯ

- #๑. ม. อตฺถวิเสโสฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร สงฺขารวตฺถกํ ทิสฺสตีฯ ๓. ม. มุ. ๑๒/๔๔๕/๔๗๘ฯ
- ๔. พุ. สฺ. ๒๕/๓๑๔/๓๖๗ฯ ๕. ม. อ. ๑๔/๑๒๔/๑๐๓ฯ ๖. ม. อัยํ ปาโจ นตฺติฯ
- ๗. วิ. มหาวิ. ๒/๓๐๕/๒๑๑ฯ ๘. ม. วิชฺชมานेषฺฯ ๙. พุ. ชา. ๒๗/๓๔๐/๕๕ฯ
- ๑๐. ทิ. มหา. ๑๐/๑๖๔/๑๘๑ฯ ๑๑. วิ. มหาวิ. ๒/๓๕๔/๒๓๓ฯ

*เล่มที่ ๓ มูลปริยายวคคณณนา หน้า ๕๔

อวสา อพลา อวริยา นยิตสังคตภาวปริณตา จเสววาภิชาติสุ
สุขทุกขัง ปฏิสัเวเทนตตี (๑) วา มณณมานโน ทิฏฐิมณณนาย
มณณตีย เอวั ภูเตสุ (๒) ตีหิ มณณนาหิ มณณตีย

กถิ ภูเตสุ มณณตีย เตสุ เตสุ ภูเตสุ อตตโน
อุปปตตี [๓] สุขุปปตตี วา อากงขตีย เอวั ตาว ตณหา-
มณณนาย ภูเตสุ มณณตีย ภูเตสุ วา อุปปตตี อากงขมานโน
ทานัน เทตีย สิลล สมารทียตีย อุโปสถกมมม กโรตีย เอวัปี ภูเตสุ
ตณหามณณนาย มณณตีย ภูเต ปน สมุหคานเณน คเหตุวา
ตตุด เอกจเจ ภูเต เสยยโต ทหตีย เอกจเจ สทิสโต วา
หีนโต วาตีย เอวั ภูเตสุ มานมณณนาย มณณตีย ตถา
เอกจเจ ภูเต นิจจา ชุวาติ มณณตีย เอกจเจ อนิจจา อชุวาตีย
อหंपิ ภูเตสุ อณณตโรสมิติ [๓] มณณตีย เอวั ภูเตสุ
ทิฏฐิมณณนาย มณณตตีตีย (๔)

ภูตโต มณณตตีตีย เอตุถ ปน สอุปกรณสส อตตโน
วา ปรสส วา ยโต กุโตจจิ ภูตโต อุปปตตี มณณมานโน
ภูตโต มณณตตีตีย เวทิตพุพาฯ อยมสส ทิฏฐิมณณนาฯ ตสมิเยว
ปนสส ทิฏฐิมณณนาย มณณตเต วตถุสมิ สีนหัง มานณจ
อุปปาทยโต ตณหามานมณณนาปี เวทิตพุพาฯ

ภูเต เมตติ มณณตตีตีย เอตุถ ปน เอกา ตณหามณณนาว

#๑. ที. ส. ๕/๕๕/๓๐ ๗ ๒. ม. ภูเตฯ ๓. ม. เอตุถนุตเร วาสทโท ทิสตตีฯ ๔. ม. มณณตีย

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺควณณา หน้า ๕๕

ลพฺภตฺติฯ สฺวา จายฺ มม ปฺตุตฺตา มม ชีตฺตา มม อเชลกา
กุกฺกุฏฺสูกรฺวา หตฺถิกฺวาสุสฺวพฺวาติ เอวมาทินฺนา นเยน มมายโต
ปวตฺตตีติ เวทิตฺพุพาฯ ภูเต อภินนฺทตีติ เอตํ วุตฺตนยเมว.
อปริณฺณตํ ตสฺสชาติ เอตฺถ ปนฺ เย สงฺขารे อฺปาทาย
ภูตानํ ปณฺณตฺติฯ เตสํ อปริณฺณตตฺตา ภูตา อปริณฺณตฺตา
โหนตฺตีติ เวทิตฺพุพาฯ โยชฺนา ปนฺ วุตฺตนยเนว กาทฺพุพาฯ

เอวํ สงฺเขปโต สงฺขารวเสน จ สตฺตวเสน จ มณฺณนา-
วตฺถุํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ภูมิวิเสสาทินฺนา เกเทน วิตุถารโตปิ
ตํ ทสฺเสนโต เทเว เทวโตติ อาทิมาหฯ ตตฺถ ทิพฺพนฺติ
ปณฺจหิ กามกฺุณฺห อตฺตโน วา อิทฺธิยาติ เทวา กิพฺพนฺติ
โซตฺนฺติ (๑) จาติ อตฺโตฯ เต ติวิชา สมฺมตฺติเทวา (๒) อฺปฺตฺติเทวา
วิสุทฺธิเทวตฺติฯ สมฺมตฺติเทวา (๒) นาม ราชานो เทวियो กุมาราย
อฺปฺตฺติเทวา นาม จาคุมฺมหาราชิกเก เทเว อฺปาทาย ตตฺตฺตฺริ-
เทวาท วิสุทฺธิเทวา นาม อรหนฺโต ชีณาสวาท อธิ ปน
อฺปฺตฺติเทวา ทภูจฺพุพา โน จ โข อวิเสเสนฯ ปรีนฺนิมฺมิตฺวส-
วตฺติเทวโลเก มาริ สปริสํ จเปตฺวา เสสา จ กามาวจฺรา
อธิ เทวติ อธิปฺเปตฺวาท ตตฺถ สพุพา อตฺถวณฺณนา ภูตฺวาท
วุตฺตนยเนว เวทิตฺพุพาฯ

ปชาปตีติ เอตฺถ ปนฺ มาโร ปชาปตีติ เวทิตฺพุพาฯ

#๑. ม. โซเตนฺติ ฯ ๒. ม. สมฺมตฺติเทวา ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๕๖

เกจ ปน เตล้ เตล้ เทวานัน อธิปตีนัน มหาราชาทีนัน
เอต อธิวจนนุติ วทนุติฯ ตั เทวคหณเนว เตล้ คหิตตุดา
อยุดตุนุติ มหาอภูจกถายัน ปฏิกุขิตตุนุติฯ มาโรเยว ปน สตุต-
สงขาทาย ปชาย อธิปติภาเวน อธิ ปชาปตีติ อธิปเปโต.
โส กุหี วสตีติ (๑)ฯ ปรมิมิตวสวตติเทวโลเกฯ ตตุร หิ วสวตติ-
ราชา รชช การเตติฯ มาโร เอกสมิ ปเทเส อตุตโน
ปรัสาย อิสสรีย วคเตนุโต รชชปจจนเต ทามริกราชปตุโต
วีย วสตีติ วทนุติฯ มารคหณเนว เจตุถ มารปรัสายปี
คหณ เวทิตพพฯ โยชนานเย เจตุถ ปชาปตี วณณวนุติ
ทีฆายุกั สุขพหุลั ทิสวา วา สตุวา วา รชชโต (๒) ตณหา-
มณณนาย มณณติฯ อโห วตาห ปชาปติโน สหพยติ
อุปชชชยณนุติ อาทินา วา ปน นเยน อปปฏิลทุสสุส ปฏิลทาย
จิตติ ปณทหนุโตปี ปชาปตี ตณหามณณนาย มณณติ
ปชาปติภาว ปน ปตุโต สมานโน อหสมิ ปชานัน อิสสรโร
อธิปตีติ มานัน ชเนนุโต ปชาปตี มานมณณนาย มณณติ.
ปชาปติ นิจโจ ฐโวติ วา อุจฉิชชิสสุติ วินสสิสสุตีติ วา
อวโส อพโล อวิริโย นียตีสงคตภาวปริมโต ฉเสววาภิชาศีสุ
สุขทุกขัง ปฏิสเวตีติ วา มณณมานโน ปน ปชาปตี
ทิฏฐิมณณนาย มณณตีติ เวทิตพโพฯ
#๑. ม. วสตีฯ ๒. ม. รชชนุโตฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๕๗

ปชาปติสุมินฺติ เอตถ ปเนกา ทิฏฺฐิมลฺลนาว ยุชฺชติฯ
ตสฺสา เอวํ ปวตฺติ เวทิตพฺพาฯ อิเชกฺโข ปชาปติสุมิ
เย [๑] ฐมฺมา สํวิชฺชนฺติ สพฺเพ เต นิจฺจา ฐฺวา สตสฺตา
อวิปริณามฐมฺมาติ มลฺลติฯ อถฺวา ปชาปติสุมิ นตฺถิ ปาปํ
น ตสฺมิ ปาปกานิ กมฺมานิ อฺปลพฺภนฺตฺติ (๒) มลฺลติฯ

ปชาปติโตติ เอตถ ติสฺโสปี มลฺลนา ลพฺภนฺติฯ กถํฯ
อิเชกฺโข สอฺปกรณสฺส อตฺตโน วา ปรสฺส วา ปชาปติโต
อฺปฺตฺติ วา นิคฺคมํ วา มลฺลติฯ อยมสฺส ทิฏฺฐิมลฺลนาฯ
ตสฺมิเยว ปนสฺส ทิฏฺฐิมลฺลนาย มลฺลเวเต วตฺตสฺมิ สิเนหํ
มานํ จ อฺปฺปาทยโต ตณฺหามานมลฺลนาปี เวทิตพฺพาฯ
ปชาปตี เมติ ปน เอกา ตณฺหามลฺลนาว ลพฺภติฯ
สา จายํ ปชาปติ (๓) มม สตฺถา มม สามิตฺถาทินานเยน
มมายโต ปวตฺตตีติ เวทิตพฺพาฯ เสสํ วุตฺตนยเมวฯ

พฺรหฺมํ พฺรหฺมโตติ เอตถ พฺรหฺมิโต เตหิ เตหิ กุณฺวิเสเสหิตฺติ
พฺรหฺมาฯ อปฺิจ พฺรหฺมาติ (๔) มหาพฺรหฺมาปี วุจฺจติฯ ตถาคโตปี
พฺรหฺมโณปี มาตาปีโตโรปี เสฏฺฐมฺปิฯ สหสฺโส พฺรหฺมา
ทฺวิสหสฺโส พฺรหฺมาติอาทิสฺ หิ มหาพฺรหฺมาติ พฺรหฺมาติ วุจฺจติฯ
พฺรหฺมาติ โข ภิกฺขเว ตถาคตฺสเสเวตํ อธิวจฺนนฺติเอตถ ตถาคโตฯ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีฯ ๒. สී. อฺปลปฺปนฺตฺติฯ ๓. ม. ปชาปติฯ
๔. ม. อ. ๑๔/๓๒๒/๒๑๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้ ๕๘

ตโมนุโท พุโท สมนุดจกขุ
โลกนุดคฺ สพพกวาติวตฺโต
อนาสโว สพพทกขปฺปหีน
สจจวหโย พุหฺมณา อุปาสิตฺ (๑)

เอตถ พุราหฺมโณ ๑

พุหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเรติ (๒)
เอตถ มาตาปิตโร๑ พุหฺมจกํ ปวตฺเตตีติ (๓) เอตถ เสฏฺฐิ๑
อิธ ปน ปจฺมาภินิพฺพตฺโต กปฺปายุกิ พุหฺมา อธิปฺเปโต๑
ตคฺคหณฺเนว จ พุหฺมปุโรหิตพุหฺมปาริสชฺชาปี คหิตาติ
เวทิตพฺพา๑ อตฺถวณฺณา ปเนตฺถ ปชฺาปติวเร วุตฺตนเยเนว
เวทิตพฺพา๑

อาภสฺสรวเร ทณฺฑททีปิกาย อจฺจิ วิย เอเตสํ สรโรโต
อาภา นิชฺชิตฺวา นิชฺชิตฺวา ปตฺนตี วิย สรติ วิสรตีติ
อาภสฺสรา๑ เตสํ คหณฺเนน สพฺพาปี ทุตฺติยชฺฌานภฺมิมิ คหิตา๑
เอกตลวาสินฺ เอว เจเต สพฺเพปี ปริตฺตาภา อปฺปมาณาภา
อาภสฺสราติ เวทิตพฺพา๑

สุภกิณฺหวาเร สุภณ โอภิณฺณา วิกิณฺณา สุภณ
สรโรปฺปภาวณฺเณน เอกภนฺนวณฺณมณฺชฺสาชฺ จปีตสมปชฺชติ-

#๑. ม. สจจวหโย พุหฺมเม อุปาสิตฺ เมติ ๑ พ. จุพ. ๓๐/๕๘๐,๕๘๔/๒๘๖ ๑ ๒. พ. ชา.
๒๘/๑๖๒/๖๖ ๑ ๓. อจ. ปญจก๑ ๒๒/๑๑/๑๐ ๑

*เล่มที่ ๓ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๕๘

กณจนปณทสสุสิริกาติ สุกกิกุนหาฯ เตสิ กหณน สพพาปี
ตติยชฎานภุมิ กหิตาฯ เอกตลวาสิโน เอว เจเตปี สพเพ
ปริตตสุภา อปุปมาณสุภา สุกกิกุนหาติ เวทิตพพาฯ

เวหปผลวาเร วิปุลผลาติ เวหปผลาฯ จตุตถชฎานภุมิ-
พหุมาโน วุจันติ. อตถนยโยชนา ปน อิมสุ ตีสูปิ วาเรสุ
ภูตวาเร วุตตนเยเนว เวทิตพพาฯ

อภิกูวาเร อภิกวีติ อภิกูฯ กิ อภิกวีฯ จตุตาโร ขนุเช
อรูปีโน. อสณณภวสุเสติ (๑) อธิวจนึฯ อสณณิสตตทา (๒) เทวา
เวหปผลเลหิ สพุธิ เอกตลาเยว เอกสุมิ โอกาเส เชน อิริยาปถน
นิพพตตาฯ เตเนว ยาวตายุกิ ตัญจนติ จิตตกมมรูปสทิสสา หุตวา
เต อธิ สพุเพปี อภิกูวจเนน กหิตาฯ เกจิ อภิกู นาม
สทสโส พหุมาติ เอวมาทินา นเยน ตตถ ตตถ อธิปติ-
พหุมานัน วณณยุนติฯ พหุหมคหณเนว ปน ตสุส กหิตตตทา
อยุตตเมตติ เวทิตพพาฯ โยชนานโย เจตถ อภิกู วณณวา
ทิมายโกติ สุตวา ตตถ ฉนุทราคิ อุปปาเทนโต อภิกู
ตณฺหามณฺณนาย มณฺณติฯ อโห วตาหิ อภิกูโน สหพยติ
อุปขุชฌยุนติอาทินา วา (๓) ปน นเยน อปปฏฺฐิตทุสสุส ปฏฺฐิตาภาย
จิตติ ปณฺทหนโตปี อภิกู ตณฺหามณฺณนาย มณฺณติฯ อตตานิ
หีนโต วา (๓) อภิกู เสยฺยโต ทหนโต ปน อภิกู มานมณฺณนาย
#๑. ม. อสณณภวสุเสติฯ ๒. ม. อสณณิสตตทาฯ ๓. ม. วาสทโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้า ๖๐

มณฺฑลตึฯ อภิกฺขุ นิจฺใจ ฐโวติ อาทินา นเยน ปรามสนฺโต
อภิกฺขุ ทิภุจิมณฺฑลนายน มณฺฑลตึติ เวทิตพฺโพฯ เสถึ ปชาปติวาท
วุดฺตณนยเมวฯ

เอวํ ภควา ปฏฺฐิปาภุชียา เทวโลกํ ทสฺเสนฺโตปิ อภิกฺขุจเนน
อสณฺณภวํ (๑) ทสฺเสตฺวา อิทานิ ยสฺมา อัยํ วณฺณภุจกถา สฺสฺฐาวาสา (๒)
จ วิวณฺณปฺกฺเข จิตตาฯ อนาคามิขีณาสวา เอว ทิ เทวาท
ยสฺมา วา กติปยกปฺปสทสฺสาฎกา เต เทวาท พุทฺธปฺปาท-
กาเลยว โหนฺติ. พุทฺธา ปน อสงฺเขยเยปี กปฺเป น
อุปฺปชฺชนฺติ ตทา สฺสณฺปา (๓) สทา ภุมิ โหติฯ รมฺโถ ขนฺธา-
วารภุจจัน วิย พุทฺธจัน สฺสฺฐาวาสภโวฯ เตเนว จ การณฺน
วิณฺณณภุจิติวเสนปี สฺตฺตาวาสวเสนปี (๔) น คหิตาฯ สพฺพกาลิกา
ปน อิมา มณฺฑลนทาฯ ตสฺมา ตาสึ สทา วิชฺชมานํ ภุมิ
ทสฺเสนฺโต สฺสฺฐาวาเส อติภุมิตฺวา อากาसानญจายตฺนนฺติ-
อาทิมาทฯ ตตฺถ อากาसानญจายตฺนนฺติ ตมฺภุมิกา จตฺตาโร
กฺสทวิปากกิริยา ขนฺธาฯ เต จ ตตฺธรูปฺปนาเยว ทภุจพฺพา
ภวปริจฺเจทกถา อยฺนฺติ กตฺวาฯ เอส นโย วิณฺณณญจาย-
ตนาทิสฺสฯ อตฺถโยชนา ปน จตฺตฺสปี เอเตสฺ วาเรสฺ อภิกฺขุวาท
วุดฺตณนยเนว เวทิตพฺพาฯ มานมณฺฑลนา เจตฺถ ปชาปติวาท
#๑. ม. อสณฺณภวํฯ ๒. ม. สฺสฺฐาวาสาฯ ๓. ม. สฺสณฺปาปีฯ ๔. ม. วิณฺณณภุจิติสฺตฺตาวาสว
เสนปีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายสุตคฤตวณณนา หน้า ๖๑

วุดตนเยนาปี ยุชชติ ฯ

เอว ภูมิวิเสสาทีนา เกเทเนว วิตุถาร โตปี มลณนาวตุถุ
 ทสเสตวา อิทานิ สพุพิ มลณนาวตุถุตุ สกุกายปริยา-
 ปนุณี เตภูมิกรมมเกทำ ทิฏฐาทีหิ จตุหิ สงคณหิตฺวา ทสเสนโต
 ทิฏฐัง ทิฏฐโตติ อาทิมายฯ ตตฺถ ทิฏฐนฺติ มํสจกฺขนาปี ทิฏฐัง
 ทิพฺพจกฺขนาปี ทิฏฐัง ฯ รูปรายตนสเสต อธิวจันฯ ตตฺถ ทิฏฐัง
 มลฺลตีติ ตีหิ มลฺลนาหิ มลฺลติฯ กถึฯ รูปรายตน
 สุกสณฺณาย สุกสณฺณาย จ ปสฺสนโต ตตฺถ ฉนฺทราคํ ชเนติ
 ตํ อสฺสาเทติ อภินนฺทติ ฯ วุดตมปี เจตํ ภควตา อิตฺถิรูป
 ภิกฺขเว สตฺตา รตฺตา กิฑฺธา กธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา
 เต ทิฆรตฺตํ โสจฺนติ อิตฺถิรูปวสานุภาติฯ (๑) เอว ทิฏฐัง ตณฺหา-
 มลฺลนาย มลฺลติฯ อิติ เม รูปี สียา อนาคตมทฺธานนฺติ
 วา ปเนตฺถ นนฺที สมฺนฺนาเนติฯ รูปสมฺปทํ วา อากฺขมาโน
 ทานํ เทตฺติ วิตุถาโรฯ เอวปี ทิฏฐัง ตณฺหามลฺลนาย
 มลฺลติฯ อตฺตโน ปน ปรสฺส จ รูปสมฺปตฺติวิปตฺตี นิสฺสาย
 มานํ ชเนติฯ อิมินาหิ เสยฺโยสฺมิตฺติ วา สทฺธิสฺสอฺสฺมิตฺติ วา
 หิโนสฺมิตฺติ วา เอว ทิฏฐัง มานมลฺลนาย มลฺลติ. รูปรายตน
 ปน นิจฺจํ ฐวํ สสฺสตนฺติ มลฺลติฯ อตฺตา (๒) อตฺตนิยฺนติ
 มลฺลติฯ มงฺกเล (๓) อมงฺกเลนฺติ มลฺลติฯ เอว ทิฏฐัง ทิฏฐิมลฺลนาย
 #๑. อจ. ปปลยจก. ๒๒/๕๕/๗๗ ๒. ม. อตฺตานํ ฯ ๓. ม. มงฺกลํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขคควณณา หน้ ๖๒

มณลตีย เอวิ ฏิกุจ ติหิ มณลนาหิ มณลตีย กถิ ฏิกุจสุมี
มณลตีย รูปสุมี อตุตานิ สมนุปลสุสนนเขน มณลนุโต ฏิกุจสุมี
มณลตีย ยถา[๑] วา ถเน ถณณิ (๒) เอวิ รูปสุมี รากาทยอติ
มณลนุโตปิ ฏิกุจสุมี มณลตีย อยมสุส ฏิกุจิมณลนาฯ ตสุมีเขว
ปนสุส ฏิกุจิมณลนาฯ มณลิตเว วตุตุสุมี สินหิ มานณจ
อุปปาทยโต ตณหามานมณลนาปิ เวทิตพพาฯ เอวิ ฏิกุจสุมี
มณลติ. เสสิ ปจวีวาเร วตุตตนเขเนว เวทิตพพาฯ

สุตุนติ มัสโสเตนปี สุตติฯ ทิพพโสเตนปี สุตติฯ สททาย-
ตตนเสติ อธิวณันฯ

มุตุนติ มุตวา มุนิตวา จ คหิตติฯ อาหจจ อุปกนตุวาติ
อตุโถ. อินุทริยานัน อารมมณานณจ อณณมณลลสิสิเส
วิณณตตนติ วตุตุ โหติฯ คนุชรส โสณจพพาตตนานัน เอตติ
อธิวณันฯ วิณณตตนติ มนสา วิณณตติฯ เสสานัน สตุตตนัน
อายตตนานณจ เอตติ อธิวณัน ฆมมารมมณสุส วา. อธิ
ปน สกุกายปรียาปนุนเมว ลพุกติฯ วิตุถาโร ปเนตุถ
ฏิกุจวาเร วตุตตนเขน เวทิตพพาฯ

เอวิ สพพิ สกุกายเกททิ ฏิกุจาทิหิ จตุหิ ทสุเสตุวา
อิทานิ ตเมว สมาเป็นนกวาเรน [๓] อสมาเป็นนกวาเรน จ

#๑. ม. เอตุถนุตเร วาสทโท ทิสสุตฯ ๒. ม. ฆเน ฆณเณฯ ๓. ม. เอตุถนุตเร จสทโท ทิสสุตติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณนา หน้า ๖๑

ทวิธา ทสฺเสนโต เอกคฺคํ นานตฺตุนฺติอาทิมาน ๕

เอกตฺตุนฺติฯ อิมินา [๑] สฺมาปฺนฺนกวาริ ทสฺเสติฯ นานตฺตุนฺติ
อิมินา อสฺมาปฺนฺนกวาริ ๕ เตสํ อํย วจนฺตุโถฯ เอกภาโว เอกคฺคํ.
นानาภาโว นานตฺตุนฺติ. โยชณา ปเนตฺถ สฺมาปฺนฺนกวาริ
จตุหิ ขนฺุเชหิ อสฺมาปฺนฺนกวารณฺจ ปฺลฺจหิ ขนฺุเชหิ ภินฺุทิตฺวา
รूपํ อตฺตโต สมนฺุสฺสตีติ อาทินา สาสนฺนเยน ปจฺวีวาราทีสุ
วฺตุเตน จ อฏฺจกถานเยน ยถานฺุรูปํ วิมฺุสิตฺวา เวทิตฺพฺพาฯ เกจิ
ปฺน เอกตฺตุนฺติ เอกตฺตุนฺยํ วทฺนฺติ นานตฺตุนฺติ นานตฺตุนฺยํ
อปฺเร เอกตฺตสฺลฺยํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺา
นานตฺตสฺลฺยํ อตฺตา โหตีติ เอวํ ทิฏฺฐาภินฺุเวสฺสํ ตํ สพฺพิ
อิธานธิปฺเปตฺตฺตา (๒) อยฺยตฺตเมว โหติฯ

เอวํ สพฺพิ สกฺกาຍํ ทวิธา ทสฺเสตฺวา อิธานิ ตเมว
เอกธา สมนฺุสฺสตีติ ทสฺเสนโต สพฺพิ สพฺพิโตติ อาทิมานฯ
โยชนานโย ปเนตฺถ สพฺพิ อสฺสาเทนฺโต สพฺพิ ตณฺุหามณฺุณนาย
มณฺุยติฯ มยา เอเต สตฺตา นิมฺุมิตฺตาติ อาทินา นเยน อตฺตนา
นิมฺุมิตํ มณฺุณฺโต สพฺพิ มานมณฺุณนาย มณฺุยติฯ สพฺพิ
ปฺุพฺเพ กตฺกมฺุเหตุฯ สพฺพิ อีสฺสรนิมฺุมานเหตุฯ สพฺพิ อเหตุ
อปฺปจฺจยาฯ สพฺพิ อตฺถิฯ สพฺพิ นตฺถิตฺติอาทินา นเยน มณฺุณฺโต
สพฺพิ ทิฏฺฐิมณฺุณนาย มณฺุยตีติ เวทิตฺพฺโพฯ กถํ สพฺพิสุมี
#๑. ม. เอตฺตุนฺตเร หิสฺสุโท ทิสฺสุติ ๕ ๒. ม. อิธ นานธิปฺเปตฺตฺตาฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวสุตตวณณา หน้ ๖๔

มณฺลตึฯ อึเชกจฺโ จ เอวํทึฏฺจึโก โหตึ มหา เม อตฺตตาคึ
โส สฬฬํ โลกสนฺนึวาสนฺตสฺโสกาสภาเวน ปริกปฺเปตฺวา โส
โฆ ปน เม อัย อตฺตา สฬฬสฺมึนฺตึ มณฺลตึฯ อยมสฺส
ทึฏฺจึมณฺลนํฯ ตสฺมึเฆว ปนสฺส อตฺตนิ สึเนหํ ตฬฬตฺถกฺกญจ
มานํ อฺปฺปาทยโ ตณฺหามานมณฺลนํปี เวทิตฬฬฯ เสถํ
ปจฺจึวาวเร วุตฺตนเฆเนว เวทิตฬฬฯ

เอวํ สฬฬํ สกฺกายํ เอกตฺตํ ทสฺเสตฺวา อึทานึ อปฺเรนปี
นเฆน ตํเอกธา ทสฺเสนฺโ ต นึฬฬานํ นึฬฬานโตตึอาทึมาหฯ
ตตฺถ นึฬฬานนฺตึ ยโ ต โฆ โภ อัย อตฺตา ปณฺจทึ กามกฺกเฆทึ
สมปฺปีโ ต สมงกฺกึโ ต ปจฺจึวารตึฯ เอตฺตาวตฺตา โฆ โภ อัย
อตฺตา ปรมทึฏฺจึธมฺมนึฬฬานํ ปตฺโ ต โหตึตึอาทึนา นเฆน ปณฺจธา
อาคตํ ปรมทึฏฺจึธมฺมนึฬฬานํ เวทิตฬฬฯ ตตฺถ นึฬฬานํ
อสฺสาเทนฺโ ต ตณฺหามณฺลนํย มณฺลตึตึ เวทิตฬฬฯ (๑) [๒] มานน (๓)
อหฺมสฺมึ นึฬฬานปฺปตฺโ ตตึ มานํ ชเนนฺโ ต มานมณฺลนํย
มณฺลตึฯ อนึฬฬานเฆว สมานํ ตํ (๔) นึฬฬานโ ต นึฬฬานํ
อสฺสาทโ ต จ กณฺหนฺโ ต (๕) ทึฏฺจึมณฺลนํย มณฺลตึตึ เวทิตฬฬฯ

นึฬฬานโ ต ปน อณฺณํ อตฺตานํ คเหตุวํ โส โฆ
ปน เม อัย อตฺตา อึมสฺมึ นึฬฬานนตึ มณฺลนฺโ ต นึฬฬานสฺมึ
มณฺลตึฯ อยมสฺส ทึฏฺจึมณฺลนํฯ ตสฺมึเฆว ปนสฺส อตฺตนิ
#๑. ม. อัย ปาโ จ นตฺถึฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เตนาตึ ทึสฺสตึฯ ๓. ม. นึฬฬานนฯ
๔. ม. นึฬฬานโ ต นึจฺจาทึโ ต จ กณฺหนฺโ ตฯ

*เล่มที่ ๓ มุลปรียายสุตตวณณา หน้า ๖๕

สีนหิ ตพพตถุกถจ มานั อูปปาทยโต ตณหามานมถณนาปี
 เวทิตพพาฯ เอส นโย นิพพานโต มถณนายปีฯ ตตราปี
 หิ นิพพานโต อถณั อตตานิ คเหตุวา อิทั นิพพานัฯ อัย
 อตตยา โส โข ปน เม อัย อตตยา อิตโต นิพพานโต
 อถလိုติ มถณนโต นิพพานโต มถณติฯ อยมสสุ ทิฏฐิ-
 มถณนาฯ ตสุมิเยว ปนสสุ อตตนิ สีนหิ ตพพตถุกถจ
 มานั อูปปาทยโต ตณหามานมถณนาปี เวทิตพพาฯ อโห
 สุกั มม นิพพานนุติ มถณนโต ปน นิพพานั เมติ มถณตีติ
 เวทิตพพาฯ เสถั วุตตถนยเมวฯ อยมปเนตถ อณุสงคีติ ฯ(๑)

ยาทิส เอส สกกาโย	ตถา นั อวิชานโต
ปถุชชนสสุ สกกาเย	ชายนุติ สพพมถณนาฯ
เชคุจโณ ภัทฐโร ไปยั (๒)	ทุกโฆ อปรินายโก
ตมปจจนิก โต พาโต	คณหิ คณหาติ มถณนาฯ (๓)
สุภโต สุข โต เจว	สกกาโย อณุปสสุโต
สทภสเสว อคคิมุหิ	โหติ ตณหาช มถณนาฯ
นิจจสถณั อธิฏฐาย	สมปตตี ตสสุ ปสสุโต
คูนานิ สาว (๔) คูนสุมิ	โหติ มาเนน มถณนาฯ
อตตยา อตตนิโยเวติ (๕)	ปสสุโต นั อพุทธิโน (๖)
อาทาเส วีย พิมพสสุ (๗)	ทิฏฐิยา โหติ มถณนาฯ

#๑. ม. ย. อณุคีติฯ ๒. ม. ภัทฐโร จายัฯ ๓. ม. มถณนัฯ ๔. ม. วียฯ ๕. ม. วียฯ
 ๕. ม. อตตนิโยเมติฯ ๖. ม. อพุทธิโนฯ ๗. ส. มนุทสสุฯ ม. โปนุธิสสุฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๖๖

มณณนาติ จ นาเมตํ	สุขุมํ มารพนุชนํ
สิจิตํ ทุปลมณณจจ	เยน พนุโร (๑) ปุณุชชิน ๑
พหุวิปณุนาโนปี	สกุทายนุนาติวตตติ
สมุสสิตํ ทพหตอมภํ	สาว สททลพนุชนโน ๑ (๒)
เสโส (๓) สกุทายมลลโน	ชาติยา จ ชราย จ
โรคาทีหิ จ ทุกเขหิ	นิจจํ หลณณติ พาลีโส ๑ (๔)
ตํ โว วทามิ ภททํ โว (๕)	สกุทายํ อนุปสสถ
อสาทโต อสุกโต	เภทโตถ (๖) อนตตโต๑
เอโส สภาโว เหนตสส	ปสสํ เอวมิมํ พุโร
ปหาย มณณนา สพพา	สพพทุกขา ปมจจติตี๑

ปุณุชชนวเสน จจวีสติปพพา ปจมนยถา นิณุจिता๑

เอวํ ภควา ปจวีอาทิสฺ วคณุสฺ สพพสกุทายธมมมุลณฺฑํ

ปุณุชชนสฺส ปวคตี ทสฺเสคฺวา อิทานิ เตเสวว วคณุสฺ เสขสฺส

ปวคตี ทสฺเสนฺโต โยปี โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสโขติ (๗) อาทิมาท ๑

ตตฺถ โยติ อุกุเทสวณฺ. โสติ นิทฺเทสวณฺ๑ ปีกาโร

สมฺปิณฺฑนฺตฺโต อยมฺปี ธมฺโม อนนฺยโตติ อาทิสฺ วีย๑ เตน จ

อารมฺมณสฺสทาเคน ปุคฺคลํ สมฺปิณฺฑนฺเตติ โน ปุคฺคลสฺสทาเคน

เหณฺุจโต หิ ปุคฺคลา ทินฺุจวิปฺนฺนา อธิ ทินฺุจิสมฺปฺนฺนา น

#๑. ม. ย. พุโร ๑ เอวมุปริปิ ๑ ๒. ม. กททลพนุชนโน ๑ ๓. ม. สโส ๑ ๔. ม. พาทุโส ๑

๕. ม. ภททนฺเต๑ ๖. ม. เกทโต จ ๑ ๗. ม. เสกุโข ๑ เอวมุปริปิ ๑

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายสุตตวณณา หน้า ๖๗

เตสั สภาคตา อตุถิฯ อารมมณั ปน เหฎฐา ปุคฺคลานปี
ตเถวฯ อิมลัปี ตเทวาทิ. เตน วุตตัม อารมมณสภาเคน
ปุคฺคลั สมุปีณเทติ โน ปุคฺคลสภาเคนาติฯ โยปี โสติ
อิมินา ปน สกเลน วจนเนน อิทานี วตฺตพพั เสขั ทสฺเสตีติ
เวทิตพโพฯ ภิกฺขเว ภิกฺขุติ อิทั วุตตนยเมวฯ

เสโชติ เกณภูเจณ เสโชฯ เสขธมมปฏฺฐิลาภโต เสโชฯ
วุตตเถหตัม กิตตาวตา นุ โข ภนฺเต เสโ (๑) โหตีติฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสขาย สมมาทิกฺขุจฺจยา สมมฺนาคโต โหติ ฯ เปฯ
เสเขน สมมาสมาธินา สมมฺนาคโต โหติฯ เอตฺตาวตา โข
ภิกฺขุ เสโ โหตีติ ฯ (๑) อปีจ สิกฺขตีติปี เสโ. วุตตเถหตัม
สิกฺขตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา เสโติ วุจฺจติฯ กิณฺจ สิกฺขติ
อริสัลปี สิกฺขติฯ อริจิตฺตปี สิกฺขติฯ อริปณฺณปี สิกฺขติฯ สิกฺขตีติ
โข ภิกฺขุ ตสฺมา เสโติ วุจฺจตีติ (๒)

โยปี กลฺยาณปุคฺคชฺชโน อนฺโหลมปฏฺฐิปทาย ปริปุริการี
สีลสมฺปนฺโน อินฺทริเยสุ กุตฺตทฺวาโร โภชเน มตฺตณฺณ ชาศริ-
ยานุโยคมนฺยุตฺโต ปุพฺพตฺตปรรตฺตัม โพธิปฺกฺขิยานัน ฐมฺมานัน
ภาวานานุโยคมนฺยุตฺโต วิหริติ อชฺช วาเสว วา อณฺณตฺร
สามณฺณผลั อธิคมิสฺสามีติฯ โสปี วุจฺจติ สิกฺขตีติ เสโฯ (๓)

#๑. สฺยา เสโก โข ฯ เอวมฺปริปี ฯ สั. มหา. ๑๕/๕๑/๑๘ ฯ ๒. อัง. ติก. ๒๐/๕๒๕/๒๕๗ ฯ
๓. ม. เสโก โขติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้า ๖๘

อิมสุมี ปนตเถ ปฎิเวรปุตโตว เสโห อธิปเปโตฯ โน ปุณฺชชโนฯ

อปุตตํ มานสิ เอเตนาติ อปุตตมานโสฯ มานสนฺติ

ราโคปี จิตตํปี อรหตตํปีฯ

อนุตถิกขจโร ปาโสฯ ยวายนฺจจติ มานโสติ (๑)

เอตถ หิ ราโค มานสิฯ จิตตํ มโน มานสนฺติ (๒) เอตถ

จิตตํ ฯ

อปุตตมานโส เสโหฯ กาลิ กยิรา ชเนสุตาทิ (๓) [๔]

อรหตตํฯ อธิปปี อรหตตเมว อธิปเปตํฯ เตน อปุตตตา-

รหตโตติ วุตตํ โหติ.

อนุตตรนฺติ เสฏฺฐิฯ อสทิสนฺติ อตฺโถ. จตุหิ โยเกหิ เขมํ

อนุปรทฺตุนฺติ (๕) โยคกฺเขมํฯ อรหตตเมว อธิปเปตํฯ ปตฺถยมาโนติ

เทว ปตฺถนา ตณฺหาปตฺถนา จ นฺนทปตฺถนา จฯ

ปตฺถยมานสฺส หิ ชปปีตานิฯ

ปเวริตํ วาปี (๖) ปกปปีเตสุติ (๗)

เอตถ ตณฺหาปตฺถนาฯ

ฉินฺนํ ปาปีมโต โสติ วิทฺธสฺสํ วินพีกตํ

ปามุชชพฺพลา โหถ เขมํ ปตฺถุ (๘) ภิกฺขโวติ ฯ (๙)

#๑. วิ. มหา. ๔/๓๓/๔๐ ฯ ส. ส. ๑๕/๔๕๕/๑๖๔ ฯ ๒. อภ. สง. ๓๔/๗๕,๗๖,๗๗/๒๓ ฯ

๓. ส. ส. ๑๕/๔๕๐/๑๗๗ ฯ ๔. ม. เอตถนฺตเร เอตถาติ ทิสฺสติ ฯ ๕. ม. อนนฺนุยฺตฺตุนฺติ ฯ

๖. ม. ปเวริตํ วาปี ฯ ๗. พุ. ส. ๒๕/๔๒๐/๕๑๐ ฯ ๘. ม. ย. ปตฺตตฺถา ฯ ๙. ม. มุ ๑๒/๓๕๑/

๔๒๑ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตคฤตวณณา หน้า ๖๕

เอตถ กตตุกมยตา กุสลจณนุทปตถนาฯ อยเมว
อิธาธิปฺเปตาฯ เตน ปตถยมาโนติ ตํ โยคกฺเขมํ กตตุกาโม
อิคนฺตุกาโม ตนฺนินฺโน ตปฺโปโณ ตปฺปภาโรติ เวทิตฺตฺโพฯ
วิหฺรตีติ อณฺณํ อิธิยาปถกฺกํ อณฺเณน อิธิยาปถน วิจฺฉินฺนิตฺวา
อปริปตฺนตํ กายํ หฺรตีฯ อถวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
อิหมฺจจนฺโต สทฺธชาย วิหฺรตีติ อาทินาปี นินฺนุเทสนเยเนตถ อตฺโต
ทฏฺฐพฺโพฯ

ปจฺวี ปจฺวีโต อภิขานาตีติ ปจฺวี ปจฺวีภาเวน (๑) อภิขานาติ
น ปุณฺณชฺชโน วยิ สพฺพภาการวิปริตฺตาย สลฺลณาย ชานาติฯ (๒)
อปีจ โข อภิวิสิฏฺฐเจน ณาณน ชานาติฯ [๓] ปจฺวีติ เหวํ (๔)
ปจฺวีภาวํ อิหมฺจจนฺโตเยว (๕) นํ อนิจฺจาติปี ทุกฺขาติปี อนตฺตาติปี
เอวํ อภิขานาตีติ วุตฺตํ โหตีฯ เอวณฺจ นํ อภิตฺตฺวา ปจฺวี
มามณฺณีฯ (๖) ก็ วุตฺตํ โหตีฯ มณฺณตีติ มณฺณีฯ อยํ ปน
มณฺณี จ น มณฺณี จ น วตฺตพฺโพติฯ เอตสฺมี หิ อตฺถ
อิทํ ปทํ นินฺนุเตตฺวา วุตฺตนฺติ เวทิตฺตฺพํฯ โโก ปเนตถ
อิธิปฺปาโยติฯ วุจฺเจเต (๗) ปุณฺณชฺชโน ตาว สพฺพมณฺณนํ อปฺปหีนฺตฺตา
มณฺณตีติ วุตฺโตฯ จินฺนาสโว ปหีนฺตฺตา น มณฺณตีฯ (๘) เสขสฺส
ปน ทิฏฺฐิมณฺณนา ปหีนฺนาฯ อิตราปี ตนฺนภาวํ กตา เตน
#๑. ม. ปถวีภาเวน ฯ ๒. ม. ย. สลฺลชานาติ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร เอวณฺติ ทิสฺสตี ฯ
๔. ม. เอตฺ ฯ ๕. ม. อิหมฺจจนฺโตเยว ฯ ๖. ม. ย. มา มณฺณีติ วุตฺตํ โหตี ฯ
๗. ม. วุจฺเจเต ฯ ๘. ม. น. มณฺณตีติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปรียาวคคุณณา หน้ ๗๐

โส มณตตีปี น วตตพโพ ปุถุชโน วียฯ น มณตตีปี

น วตตพโพ จีณาสโว วียติฯ

ปรียเณยั ตสุตติ เสขสุต (๑) ตั มณณาวตตุ โอกุนต-

นียมตตติ สมโพธิปรายนตตติ จีตี ปรียณหิ ปรียเณยั

อปรียเณยั อปรียณตตพพิ (๒) น โหติ ปุถุชนสุต วียฯ โนปี

ปรียณตติ จีณาสวสุต วียฯ เสสิ สพพตถ วุตตนยเมวฯ

เสขวเสน พุติยนยถถา นิฏจิตาฯ

เอว ปจวิอาทิสู วตตสุ เสขสุต ปวตตี ทสเสตวา อิทานิ

จีณาสวสุต ทสเสนโต โยปี โส ภิกขเว ภิกขุ อรหนติ-

อาทิมหา.

ตตตุ โสปีติ ปีสทโท สมปีณนตตโตฯ [๗] เตน อีธ อุกยสภากตตี

ลพภติฯ (๔) เสโข หิ จีณาสเวณ อริยปุคคตตติ สภโกลฯ เตน

ปุคคตสภากตติ ลพภติฯ อารมมณสภากตติ ปน วุตตนยา

เอวฯ อรหนติ อารกเกโสฯ พุรเกโส ปหีนเกโสติ อตุโถฯ

วุตตณหัตถิ ภควตติ กถณจ ภิกขเว ภิกขุ (๕) อรหิ โหติฯ

อารกาสสุ โหนติ ปาปกา อกุตลา ฐมมา สงกิลสิกา

โปโนพภวิกา สทรา พุทฺธวิปากา อายตี ซาติชรามรณียาฯ

เอว โข ภิกขเว ภิกขุ (๕) อรหิ โหตีติฯ (๖) จีณาสโวติ จตฺตาริ

#๑. ม. ย. ตสุต เสขสุตฯ ๒. ม. อปรียเณยณจ อปรียณตตณจฯ ๓. ม. เอตถนุตตร เตนตี

ทิสตติฯ ๔. ม. ลพภตีติ ทสเสติฯ ๕. สย. อรหาฯ ๖. ม. ม. ๑๒/๔๗๘/๕๑๑ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณนา หน้ ๗๒

ปรักขีณภวสัโยชโนติ ภวสัโยชนานีติ ทส สัโยชนานี
กามรากลัโยชนั ภูจิมมานทิกูจวิจิกิจุณาสีลพุดปรามาสภวราค-
อิสฺสามจุนริยสัโยชนั อวิชฺชาสัโยชนัฯ อิมานี หี สตุเต ภเวสุ
สัโยเชนุติ อุนิพนุชนุติ ภวภเวน (๑) สัโยชนุติฯ ตสฺมา
ภวสัโยชนานีติ ปวฺจจนุติ ฯ (๒) อิมานี ภวสัโยชนานี อรหโต
ปรักขีณานี ปหีนานี ฅาณคฺคินา ททฺฒานีฯ เตน วุจฺจติ
ปรักขีณภวสัโยชโนติ ฯ

สมฺมทลฺลนา วิมุตฺโตติ เอตถ สมฺมทลฺลนาติ สมฺมา
อณฺญา ฯ (๓) กิ วุคฺคํ โหติ ขนฺธานํ ขนฺธภูจฺจํฯ อายตฺนानํ
อายตฺนภูจฺจํฯ ฅาตฺนํ ฅาตฺวภูจฺจํฯ ทุกขสฺส ปิพนฺทภูจฺจํฯ สมฺมทลฺล
ปภวภูจฺจํฯ นโรธสฺส สนฺตภูจฺจํฯ มกฺกสฺส ทสฺสนภูจฺจํฯ สพฺเพ
สงฺขารา อนิจฺจาติ เอวมาทิกเกทํ (๔) สมฺมา ยถาภูคํ อณฺญา
ชานิตฺวา ตีริยิตฺวา ตฺลยิตฺวา วิภาเวตฺวา วิภูคํ กตฺวาติฯ (๕)

วิมุตฺโตติ เทว วิมุตฺติโย จิตฺตสฺส จ วิมุตฺติ นินฺพพานญฺจฯ
อรหา สพฺพกิลเสหิ วิมุตฺตจิตฺตคฺคตา จิตฺตวิมุตฺติยาปี วิมุตฺโตฯ
นินฺพพานํ อธิมุตฺตคฺคตา นินฺพพานปี วิมุตฺโตฯ เตน วุจฺจติ
สมฺมทลฺลนา วิมุตฺโตติฯ ปริณฺญาตฺนคฺคสฺสาติ [๖] อรหโต ตํ
มณฺฒนาวตฺถุ ตีหิ ปริณฺญาหิ ปริณฺญาตํฯ ตสฺมา โส ตํ

#๑. ม. ย. ภวํ วา ภเวน ฯ ๒. ม. วุจฺจนุติ ฯ ๓. ม. อณฺญา ฯ ๔. ม. เอวมาทิก วา เกทํ ฯ
๕. ม. กตฺวาติ ฯ ๖. ม. เอตถนฺตเร ตสฺสาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณา หน้า ๗๓

วตุถุณ มณฺณตึฯ ตั วา มณฺณนั น มณฺณตึตึ วุตตึ
โหตึฯ เสถั วุตตุนยเมว.

นิพฺพานวาระ ปน ขยา รากสฺสาตึอาทโย ตโย

วารา วุตตาฯ

เต ปจวิวาราทึสุปี วิตุถาเรตพฺพาฯ อยณฺหึ ปริณฺญาต-
วาโร นิพฺพานวาระปี วิตุถาเรตพฺโพฯ วิตุถาเรณฺเตน จ
ปริณฺญาตณฺตสฺสาตึ สพฺพปเทหึ โยเชตฺวา ปฺน ขยา รากสฺส
วึตรากตฺตาตึ โยเชตพฺโพฯ (๑)เอส นโย อิตเรสุฯ เทสนา ปน
เอกตถ วุตตึ สพฺพตถ วุตตเมว โหตึตึ สงฺขิตฺตาฯ

ขยา รากสฺส วึตรากตฺตาตึ เอตถ จ ยสฺมา พาหิรโก
กามสฺส วึตราโคฯ น ขยา รากสฺส วึตราโคฯ อรหา ปน
ขยาเอวฯ ตสฺมา วุตตึ ขยา รากสฺส วึตรากตฺตาตึฯ เอส
นโย โทสโมहेสุปีฯ ยถา จ ปริณฺญาตึ ตสฺสาตึ วทามึตึ
วุตเตปี ปริณฺญาตตฺตา โส ตั วตุถุ ตั วา มณฺณนั น
มณฺณตึตึ อตุโถ โหตึฯ เอวมึธาปี วึตรากตฺตา โส ตั วตุถุ ตั
วา มณฺณนั น มณฺณตึตึ ทฏฺฐพฺโพฯ

เอตถ จ ปริณฺญาตึ ตสฺสาตึ อัย วาโร มคฺคภาวนา-
ปาริปุริทสฺสนตฺถั วุตโตฯ อิตเร ผลสจฺฉนึกรียาปาริปุริทสฺส-
นตฺถนฺตึ ทฏฺฐพฺพาฯ (๒) ทฺวีหึ วา การณฺหึ อรหา [๓] มณฺณตึ

#๑. ม. โยเชตพฺโพฯ ๒. ม. เวทิตพฺพาฯ ๓. ม. เอตถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๗๔

วตตุสฺส จ ปรีณวตตฺตา อกฺขลมฺลนณจ สมฺมจฺฉินฺนตฺตาฯ
เตนสฺส ปรีณวาวเรน [๑] วตตุปรีณณํ ทีเปตฺย อิตเรหิ อกฺขล-
มฺลสมฺมจฺฉนฺตฺย ตตฺถ ปจฺฉิเมสฺส ตีสุ วาเรสุ อํย วิเสโส
เวทิตฺตพฺโ. ตีสุ หิ โทเสสุ (๒) รากะ อาทินนํ ทิสฺวา ทุกฺขานุปฺสฺสี
วิหรนฺโต อปฺปณฺหิตฺวิโมกฺเขน วิมุตฺโต ขยา รากสฺส วีตฺราโค
โหติฯ โทเส อาทินนํ ทิสฺวา อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหรนฺโต
อนิมิตฺตฺวิโมกฺเขน วิมุตฺโต ขยา โทสสฺส วีตฺโทโส โหติฯ
โมเห อาทินนํ ทิสฺวา อนตฺตานุปฺสฺสี วิหรนฺโต สฺลลตฺวิโมกฺเขน
วิมุตฺโต ขยา โมหสฺส วีตฺโมโห โหติฯ (๓)

เอวํ สนฺเต น เอโก ตีหิ วิโมกฺเขหิ วิมฺจจฺตีติ เทว
วาราน วตฺตพฺพา สियฺนฺติ เจฯ ตํ น กสฺมาฯ
อนิมิตฺตตฺตาฯ (๔) อนิมเณน หิ วุตฺตํ โยปี โส ภิกฺขเว
ภิกฺขุ อรหฺนฺตฺย น ปน วุตฺตํ อปฺปณฺหิตฺวิโมกฺเขน วา
วิมุตฺโตฯ อิตเรณ วาติฯ ตสฺมา ยํ อรหฺโต ยฺยชฺชติฯ ตํ
สพฺพํ วตฺตพฺพเมวาทิฯ

อวิเสเสน วา โย โกจิ อรหา สมานปี (๕) รากาทิขเย
วิปริณามทูกฺขสฺส ปรีณวตตฺตา ขยา รากสฺส วีตฺราโคติ
วฺจจฺติฯ ทูกฺขทูกฺขสฺส ปรีณวตตฺตา ขยา โทสสฺส วีตฺโทโสติฯ (๖)
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร วตฺถโนติ ทิสฺสติฯ ๒. ม. วาเรสุฯ ๓. ม. โหตีติฯ
๔. ม. อนิมิตฺตตฺตาฯ ๕. ส. สมานปีฯ ๖. ม. วีตฺโทโสติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตตวณณา หน้า ๗๕

สงขารทุกขสฺส ปริณตตตฺตา ขยา โมหสฺส วิตโมโหติฯ
อิฏฺฐารมฺมณสฺส วา ปริณตตตฺตา ขยา รากสฺส วิตราโกฯ
อนิฏฺฐารมฺมณสฺส ปริณตตตฺตา ขยา โทสสฺส วิตโทโสฯ
มชฺฌตฺตารมฺมณสฺส ปริณตตตฺตา ขยา โมหสฺส วิตโมโหฯ
สฺขาย วา เวทนาฯ รากานุสยสฺส สมฺมุจฺฉินฺนตฺตา ขยา
รากสฺส วิตราโกฯ อิตฺราสุ ปฏฺิฆโมหานุสยानํ สมฺมุจฺฉินฺนตฺตา
วิตโทโส วิตโมโห จาติ ตสฺมา ตํ วิเสถํ ทสฺเสนฺโต
อาห ขยา รากสฺส วิตรากตฺตาฯ เปฯ ขยา โมหสฺส
วิตโมหตฺตาติฯ

จิณาสวเสน ตติยจตุตถปณฺจมนฺกฺกนชกกา
นิฏฺฐิตาฯ

เอวํ ปจฺวิอาทิสฺ วตฺถุสุ จิณาสวสฺส ปวตฺตี ทสฺเสตฺวา
อิทานิ อตฺตโน ปวตฺตี ทสฺเสนฺโต ตถากโตปิ ภิกฺขเวติ-
อาทิมหาฯ

[๑] ตถากโตติ อฏฺฐหิ การณฺเหหิ ภควา ตถากโต (๒)
ตถา อากโตติ ตถากโตฯ ตถา คโตติ ตถากโตฯ ตถลภฺขณฺ
อากโตติ ตถากโตฯ ตถชฺมเม ยถาวโต อภิสมฺพุทฺโธติ ตถากโต
ตถทสฺสิตาย ตถากโตฯ ตถาวาทิตาย ตถากโตฯ ตถาการิตาย
ตถากโตฯ อภิกวฏฺเจน ตถากโตติ ฯ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตตฺถาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ตถากโตติ วุจฺจติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณนา หน้ ๗๖

ถถ ภควา ตถา อากโตติ ตถากโตฯ ยถา สพพ-
โลกหิตาย อุตฺตกุกมาปนา ปุริมกา สมมาสมพุทฺธา อากตา
ยถา หิ (๑) วิปสฺสี ภควา อากโตฯ ยถา สิจิ ภควาฯ ยถา
เวสฺสภู ภควาฯ ยถา กกุสนฺโธ (๒) ภควาฯ ยถา โจนาคมนโน (๓)
ภควา ยถา กสฺสโป ภควา อากโต (๔) กิ วุตฺตํ โหติ.
เยน อภินิหารเนน เอเต ภควนฺโต อากตาฯ เตเนว อมหากฺปิ
ภควา อากโตฯ

อถวา ยถา วิปสฺสี ภควา ฯ เปฯ ยถา กสฺสโป ภควา
ทานปารมี ปุเรตฺวา สิลนบกขมมปณณาวิริยขนตีสจจอชฺฐจาน-
เมตฺตาอุเปกขาปารมี ปุเรตฺวา อีมา ทส ปารมีโย ทส
อุปปารมีโย ทส ปรมคฺตปารมีโยติ สมตีสปารมีโย ปุเรตฺวา
องคฺปริจจาคํ นยขนรชฺชปฺตฺตทารปริจจาคนฺติ (๕) อีเม ปณจ
มหาปริจจาคะ ปริจจชิตฺวา ปุพฺพโยคปุพฺพจริยธมฺมกฺขานณา-
ตคฺตจริยาทโย ปุเรตฺวา พุทฺธจริยาย โภภี ปตฺวา อากโต
ตถา อมหากมฺปิ ภควา อากโตฯ

ยถา จ วิปสฺสี ภควา ฯ เปฯ [๖] กสฺสโป ภควา
จตฺตาโร สติปญฺจจानะ สมฺมปฺปชานะ อิทฺธิปาเท ปณจินฺทฺริยานิ
#๑. ม. หิสทฺโท นคฺติ ฯ ๒. ม. กกุสนฺโธ ฯ ๓. ม. โจนาคมนโน ฯ ๔. ม. อากโตติ ฯ
๕. ปณจิมะ มหาปริจจาคา กคฺตจิจิ เอว อากตา องคฺขนปฺตฺตทารชีวิทปริจจาคาติ ฯ
ภฺติกายมฺปน องคฺนยขนรชฺชปฺตฺตทารปริจจาคาติ ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร ยถาติ ทิสฺสติ ฯ

ปปลจ พลاني สตุต โพชฃงเค อริยั อฏจุงกิกั มคคั
ภาเวตฺวา พุรุเหตฺวา อากโตฯ ตถา ภควาปี อากโตฯ
เอวั ตถา อากโตติ ตถาคโตฯ (๑)

ยถเว โลกมุหิ วิปสฺสีอาทโย
สพฺพณฺณภาวั มุนโย อิธาคตา
ตถา อัย สกฺขมฺนีปี อากโต
ตถาคโต วุจฺจติ เตน จกฺขุมาทิฯ

เอวั ตถา อากโตติ ตถาคโตฯ

ถถิ ตถา คโตติ ตถาคโตฯ ยถา สมฺปติชาโต
วิปสฺสี ภควา คโตฯ เปฯ กสฺสโป ภควา คโตฯ (๒) กถณจ
โส คโตฯ โส หิ สมฺปติชาโตว สเมหิ ปาทเหหิ ปจวิยั
ปติฏฺฐาย อุตฺตรานิมุโข สตุตปทวิตีหาเรน คโตฯ ยถาห
สมฺปติชาโต อานนฺท โพธิสตุโต สเมหิ ปาทเหหิ ปติฏฺฐหิตฺวา
อุตฺตเรนานิมุโข สตุตปทวิตีหาเรน จจฺจติ เสตมฺหิ จตฺเต
อนฺุชาริยมาเน สพฺพาว (๓) ทิสสา อนฺุวิโลเกติฯ อาสภินฺจ วาจ
ภาสติ อคฺโคหมสฺสมิ โลกสฺสฯ เชฏฺโฐจฺหมสฺสมิ โลกสฺส เสฏฺโฐจ-
หมสฺสมิ โลกสฺสฯ อยมนฺุติมา ชาติฯ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติฯ (๔)
ตถจสฺส คมนั ตถิ อโหสิ อวิตถิ อนเเกสฺสิ วิเสสชาติคมานั

#๑. ม. ย. ตถา อมหาภัก ภควาปี อากโตติ ตถาคโตฯ ๒. ม. คโตติฯ ๓. ม. สพฺพาว จฯ

๔. ม. อ. ๑๔/๓๓๓/๒๕๓ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายกุกกาณณา หน้า ๗๘

ปุกุกนินิตุกกาเวนฯ ยลหิ โส สมปติชาโตว สมหิ ปาเทหิ
ปติฏฐหิฯ อิทมสฺส จตุริทฺธิปาทปฏฺฐิลาภสฺส ปุกุกนินิตุกฺฯ
อุตุตฺตธาภิมุขภาโว ปน สพฺพโลเกตุตฺตธาภสฺส ปุกุกนินิตุกฺ
สตุตฺตปทวิดิหาโร สตุตฺตโพชฌงฺครตนปฏฺฐิลาภสฺสฯ สุวณฺณทณฺฑา
วิดิปตนฺติ จามราติ (๑)เอตถ วุตฺตจามรูกฺเขโป ปน สพฺพตติตฺถิย-
นินมฺมถนสฺสฯ เสตจจตุตฺตธาธณฺิ อรหตุตฺตวิมุตฺตฺติวารวิมลเสตจจตุต-
ปฏฺฐิลาภสฺสฯ สพฺพทิสาสฺ วิโลกนํ สพฺพพณฺฺญตฺตานาวรณณาน-
ปฏฺฐิลาภสฺสฯ อาสภิวาจาภาสณํ อปฺปฏิวตฺตติยวธมฺมจกุกป-
วตฺตถนสฺส ปุกุกนินิตุกฺฯ ตถา อัยํ ภควาปี กโตฯ ตลยจสฺส
กมนํ ตถิ อโหสิ อวิตถิ เตสยฺลเวว วิเสสธาธิกมานํ ปุกุก-
นินิตุกกาเวน. เตนาหุ โปราณา

มุกุตุตฺตชาโตว กวมฺปติ ยถา
สมหิ ปาเทหิ สฺสุสิ วสุนฺธริ
โส วิกุกมิ สตุตฺต ปทานิ โคตโม
เสตลยจ จตุตฺต อุนฺธารยฺมฺม รฐฯ
กนฺตุวาน โส สตุตฺต ปทานิ โคตโม
ทิสา วิโลเกสิ สฺมา สมนฺตุโต
อฏฺฐจฺจฺกเปตฺติ คิริมพุกุกทิริยิ
สิโห ยถา ปพฺพตมุกุกนินิฏฺฐิโตตฺติฯ

๑๑ พ. ศ. ๒๕/๓๘๘/๔๖๘ ๑

*เล่มที่ ๗ มุลปரியาสุตคฤตวณณา หน้า ๗๕

เอวํ ตถา คโตติ ตถาคโตฯ

อถวา ยถา วิปสุสี ภควา ฯ เปฯ ยถา กสุสโป ภควา
อัยปี ภควา ตถเว เนกขมฺเมเน กามจฺจนฺทํ ปหาย คโต
อพฺยาปาเทเน พฺยาปาทํ อาโลกสฺสณฺยาถ ถินมิทฺธํ อวิกฺเขเปเน
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ ชมฺมวตฺถาเนเน วิจิกิจฺจํ ปหาย คโตฯ (๑) ฉาเนเน
อวิหฺขํ ปทาเลตฺวา คโต (๑) ปามฺขฺเชเน อรตี วิโนเทตฺวา
ปจฺมชฺฉาเนเน นีวรณกฺวาภูํ อุกฺขมาญฺเจตฺวา ทฺตฺติยชฺฉาเนเน
วิตกฺกวิจารชฺชมํ อุปสเมตฺวา ตฺตฺติยชฺฉาเนเน ปีตี วิราเชตฺวา
จตฺตฺตชฺฉาเนเน สุขทฺถกฺจํ ปหาย อากาसानญฺจาตฺนสมปาตฺตฺติยา
รูปสฺสณฺยาปฏฺิสมฺสณฺยานานตฺตสฺสณฺยาโย สมตฺติกฺกมิตฺวา วิณฺญา-
นญฺจาตฺนสมปาตฺตฺติยา อากาसानญฺจาตฺนสฺสณฺณํ อากิณฺจญฺญา-
ยตฺนสมปาตฺตฺติยา วิณฺญานญฺจาตฺนสฺสณฺณํ เนวสฺสณฺยานาสฺสณฺ-
ยตฺนสมปาตฺตฺติยา อากิณฺจญฺญาตฺนสฺสณฺณํ สมตฺติกฺกมิตฺวา คโตฯ

อนิจฺจานุปลฺสฺสนาย นิจฺจสฺสณฺณํ ปหายฯ ทฺถขานุปลฺสฺสนาย
สุขสฺสณฺณํฯ อนตฺตานุปลฺสฺสนาย อตฺตสฺสณฺณํฯ นิพฺพิทานุปลฺสฺสนาย
นนฺทึฯ วิรாகานุปลฺสฺสนาย รากึฯ นิโรธานุปลฺสฺสนาย สมฺทญฺ
อุปลฺสมานุปลฺสฺสนาย (๒) อาทานึฯ ขยานุปลฺสฺสนาย ฉนสฺสณฺณํฯ วยานุ-
ปลฺสฺสนาย आयฺหนึฯ วิปริณามานุปลฺสฺสนาย ชฺฐวสฺสณฺณํฯ อนิมิตฺตานุ-
ปลฺสฺสนาย นิมิตฺตสฺสณฺณํ (๓) อปฺปณฺหิตานุปลฺสฺสนาย ปณฺธิฯ สฺสณฺณตฺตานุ-
#๑. ม. อัย ปาโ จ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ปฏฺิณิสฺสคฺคานุปลฺสฺสนาย ฯ ๓. ม. นิมิตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๘๐

ปสฺสนาย อภินิเวสฺสํ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย สาราทานา-
ภินิเวสฺสํ ยถากุตถาณทสฺสเนน สมฺโหมหาภินิเวสฺสํ อาทีนวานุ-
ปสฺสนาย อาลยาภินิเวสฺสํ ปฏิสงฺขานุปสฺสนาย อปฺปฏิสงฺขํ
วิภูฏานุปสฺสนาย สํโยคาภินิเวสฺสํ โสตาปตฺติมคฺเคน ทิฏฺฐเจกฺกุเจ
กิลเส [๑] สกทาคามิมคฺเคน โอฟาริเก กิลเส ปหายํ อนาคตามิ-
มคฺเคน อนุสฺสหนเต กิลเส สมฺภุมฺมาญฺเจตฺวา อรหตฺตมคฺเคน สพฺพ-
กิลเส สมฺจุฉินฺทิตฺวา คโต. เหวปี ตถา คโตติ ตถาคโต ฯ

กถิ ตถลภฺขณิ อากโตติ ตถาคโตฯ ปจฺจวิธาตฺยา
กภฺขพตฺตลภฺขณิ ตถิ อวิตถิฯ อาโปธาตฺยา ปคฺขมรณลภฺขณิฯ
เตโชธาตฺยา อฺจนฺหลภฺขณิฯ (๒) วาโยธาตฺยา วิตุณฺมภนลภฺขณิ ฯ
อากาสธาตฺยา อสมฺมุฏฺจลภฺขณิฯ วิญฺญาณธาตฺยา วิชานน-
ลภฺขณิฯ รูปสฺส รูปปนลภฺขณิฯ เวทนาย เวทยิตลภฺขณิฯ
สญฺญา ยสฺสขานนลภฺขณิฯ สงฺขารานิ อภิสงฺขรณลภฺขณิ.
วิญฺญาณสฺส วิชานนลภฺขณิฯ วิตฺถกสฺส อภินิโรปนลภฺขณิฯ
วิจารสฺส อนุมฺหฺชนลภฺขณิฯ ปิตฺติยา ผรณลภฺขณิ ฯ สุขสฺส
สาตลภฺขณิ. จิตฺเตกคฺคตฺยา อวิกฺเขปลภฺขณิ. ผสฺสสฺส
มุสฺสนลภฺขณิฯ

สทฺธินฺทฺริยสฺส อธิโมภฺขลภฺขณิฯ วิริยินฺทฺริยสฺส ปคฺคห-
ลภฺขณิฯ สติณฺทฺริยสฺส อฺปฺภุจานลภฺขณิ. สมาธิณฺทฺริยสฺส

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ภณฺชิตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. อฺจนฺหตฺตลภฺขณิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณา หน้ ๘๑

อวิกเขปลกขณั. ปลณณินุทริยสุต ปชานนลกขณัฯ

สทฐาพลสุต อสุตทฐิเย อกมปิยลกขณัฯ วิริยพลสุต
โกตชเชฯ สติพลสุต มุฏจสจเจฯ สมาริพลสุต อุทชจเจ.
ปลณณาพลสุต อวิชชาย อกมปิยลกขณัฯ

สติดสมโพชฌงคสุต อุปลุจจานลกขณัฯ ฐมมวิจยสมโพช-
ฌงคสุต ปวิจยลกขณัฯ วิริยสมโพชฌงคสุต ปคคหลกขณัฯ
ปีติสมโพชฌงคสุต ฆรณลกขณัฯ ปลสทฐิสม โพชฌงคสุต
อุปลสมลกขณัฯ สมาริสมโพชฌงคสุต อวิกเขปลกขณัฯ อุเปกขา-
สมโพชฌงคสุต ปลุติสงขานลกขณั.

สมมมาทิกุจียา ทสสนลกขณัฯ สมมมาสงกปปลสุต อภิ-
นิโรปนลกขณั. สมมมาวากาย ปริกคหลกขณัฯ สมมมากมมมุตสุต
สมมุจจานลกขณัฯ สมมมาอาชีวัสสุต โวทานลกขณัฯ สมมมา-
วายามสุต ปคคหลกขณัฯ สมมมาสติยา อุปลุจจานลกขณัฯ
สมมมาสมาริสสุต อวิกเขปลกขณั. อวิชชาย อณณลกขณัฯ
สงขารานั เจตนาลกขณัฯ วิญญานสุต วิชานนลกขณั.
นามสุต นมนลกขณัฯ รุปสุต รุปปนลกขณัฯ สพายตณสุต
อายตณลกขณัฯ ฬสสุต ฬสสนลกขณัฯ เวทนาย เวทยิต-
ลกขณัฯ ตณนาย เหตุลกขณัฯ อุปาทานสุต คหณลกขณัฯ
ภวสุต आयहनลกขณัฯ ชาติยา นิพพตติลกขณั. ฆราย
ชีรณลกขณั. มรณสุต จุติลกขณั. ฐาตุนั สุลยตลลกขณัฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวคคุณณา หน้า ๘๒

อายตนาณํ อายตนลกขณํฯ สติปญฺจานานํ อุปญฺจานลกขณํฯ
สมมุปปธานานํ ปทหณลกขณํฯ อิทฺธิปาทานํ อิขุณนลกขณํ.
อินฺทุรียานํ อธิปติลกขณํฯ พลานํ อกมฺปิยลกขณํฯ โพษุณฺจกานํ
นียฺยานลกขณํฯ มคฺคสฺส เหตุลกขณํ.

สจฺจานํ ตถลกขณํฯ สมถสฺส อวิกฺเขปลกขณํฯ วิปสฺสนาย
อนุปสฺสนาลกขณํ. สมถวิปสฺสนานํ เอกรสลกขณํฯ ยฺคนนฺธานํ (๑)
อนตฺวิตฺตลกขณํฯ สีสฺวิสุทฺธิยา สํวรลกขณํ. จิตฺตฺวิสุทฺธิยา
อวิกฺเขปลกขณํฯ ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิยา ทสฺสนลกขณํฯ

ขเย ฅาณสฺส สมฺจุญฺเฑลลกขณํฯ อนุปฺปาเท ฅาณสฺส
ปสฺสทฺธิลลกขณํฯ ฉนฺทสฺส มุลลลกขณํ. มนสิการสฺส สมฺญฺจาน-
ลลกขณํฯ ผสฺสสฺส สโมธานลลกขณํฯ เวทนาย สโมสรณ-
ลลกขณํ. สมာธิสฺส ปมฺขลลกขณํฯ สติยา อธิปเตยฺยลลกขณํฯ
ปญฺญา ย ตตฺตฺตริลลกขณํฯ วิมฺุตฺติยา สารลลกขณํฯ อมฺโตคฺคสฺส
นิพฺพานสฺส ปรียสฺสานลลกขณํฯ ตถํ อวิกฺคํฯ เหวํ ตถลลกขณํ
ฅาณคฺติยา อากโต อวิรุชฺฌิตฺวา ปคฺโต อนุปฺปคฺโตติ ตถากโต.
เอวํ ตถลลกขณํ อากโตติ ตถากโตฯ

ถถํ ตถธมฺเม ยถาวโต อภิสมฺพุทฺโธติ ตถากโตฯ
ตถธมฺมา นาม จตฺตารี อริยสจฺจานีฯ ยถาห จตฺตารีมานิ
ภิกฺขเว ตถานี อวิตถานี อนนฺยถานีฯ กตฺมานิ จตฺตารี
#๑. ม. ยฺคนนฺธานํฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปரியาสุตตวณณา หน้ ๘๓

อิทํ ทุกขนุติ ภิกขเว ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนถถเมตนุติ (๑)
 วิตุลาโร๑ ตานี จ ภควา อภิสมพุทุโ๑ ตสุมา ตถานํ
 อภิสมพุทุทตฺตา ตถาคโตติ วุจจติ๑ อภิสมโพทฺตโต หิ เอตุถ
 คตสทุโท๑ อปีจ ชรามรณสฺส ซาติปฺปจฺจยสมภุตสมุทากตฺทฺโ๑
 ตโต อวิตโต อนนถถโต ๑ เป๑ สงฺขารานํ อวิซซาปฺจฺจย-
 สมภุตสมุทากตฺทฺโ๑ ตโต อวิตโต อนนถถโต๑ ตถา อวิซซา
 สงฺขารานํ ปฺจฺจยภุโ๑ สงฺขารานํ วิถฺถาณสฺส ปฺจฺจยภุโ๑ ๑ เป๑
 ซาติยา ชรามรณสฺส ปฺจฺจยภุโ๑ ตโต อวิตโต อนนถถโต๑
 ตํ สพฺพิ ภควา อภิสมพุทุโ (๒) ตสุมาปี ตถาคโตติ วุจจติ๑ (๒)
 เอวํ ตถธมฺเม ยถาวโต อภิสมพุทุโ๑ ตถาคโต ๑

กถิ ตถทสฺสิตาย ตถาคโต๑ ภควา ยํ สเทวเก
 โลเก ๑ เป๑ สเทวมนุสฺสาย อปฺริมาณาสฺ โลกธาตฺส อปฺริมาณํ
 สตุตถานํ จกฺขุทฺวาเร อปาถํ อากจฺจนฺตํ รุปรามมณฺํ นาม
 อตุติ๑ ตํ สพฺพาการโต ซานาติ ปฺสฺสติ๑ เอวํ ซานตา จ (๓)
 ปฺสฺสตา จ เตน ตํ อภฺจฺจานิภฺจฺจาทิวเสน วา ทิภฺจฺจสฺสตุต-
 วิถฺถาเตสฺส ลพฺภมานกปทวเสน วา กตมํ ตํ รุปี รุปายตถนํ
 ยํ รุปี จตฺถนํ มหาภุตถานํ อฺปาทาย วณฺณนิภํ (๔) สนิทสฺสนํ
 สปฺปภฺจฺจิมํ นิลํ ปิตกนฺติ (๕) อาทินา นเยน อนเเกหิ นามเมหิ

#๑. ส. มหา. ๑๕/๑๖๕๗/๕๓๕ ๑ ๒. ม. ตสุมาปี ตถานํ ธมฺมานํ อภิสมพุทุทตฺตา ตถาคโตติ
 วุจจติ๑ ๓. ม. จสทุโท นตุติ๑ ๔. ม. วณฺณนิภา๑ ๕. อภิ. สจ. ๓๔/๕๒๑/๒๐๔ ๑

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๘๔

เตรสหิ วาเรหิ เทวปณฺณาสาย นเยหิ วิภชฺชมานันฺ ตถเมว
โหติฯ วิตถันฺ นตฺถิฯ เอส นโย โสตทวาราทิสฺสุปี อาปาถมา-
คจฺจนฺเตสุ สทฺทาทิสฺสุ. วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส
โลกสฺส ฯ เปฯ สเทวมนุสฺสสาย ทิฏฺฐันฺ สุตฺตํ มุตฺตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ
ปรียะสิตฺตํ อนุวิจฺริตฺตํ มนสาฯ ตมฺหํ ชานามิฯ ตมฺหํ อภิญฺญาสิ (๑)
ตํ ตถาคตสฺส วิทิตฺตํ ตํ ตถาคเต (๒) [๗] อุปฺภุจาสีตฺติ. (๔) เอวํ
ตถทสฺสิตาย ตถาคโต. ตตฺถ ตถทสฺสิตอตุเถ ตถาคโตติ
ปทสมฺภโว เวทิตพฺโพ ฯ

ถถิ ตถาวาทิตาย ตถาคโตฯ ยํ รตฺตํ ภควา โปธิมณฺเฑ
อปราชิตปลฺลงฺเก นิสินฺโน ตินฺณันฺ มารานันฺ มตฺถกัมมทฺทิตฺวา
อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธฯ ยลฺยจ รตฺตํ ยมกศาลานัน
อนตฺเร อนุปาทิสฺสสาย นิพฺพานชาตฺถยา ปรีนิพฺพายิฯ เอตฺถนตฺเร
ปณฺจจตฺตาฬิสฺสวสฺสปริมาณเ กาลเ ปจฺมโพธิยาปี มชฺฌิมโพธิยาปี
ปจฺฉิมโพธิยาปี ยํ ภควตา ภาสิตฺตํ สุตฺตํ เคยฺยํ ฯ เปฯ เวทลฺลํฯ
ตํ สพฺพํ อตฺถโต จ พุณฺณชนโต จ อนุปวชฺชํ อนุมมฺนริกํ
สพฺพการปริปฺณณันฺ รากมทนิมฺมทนฺ โทสโมหมทนิมฺมทนฺฯ นตฺถิ
ตตฺถ วาลกฺคมตฺตมปี อวกฺขลิตฺตํ (๕) สพฺพนตฺตํ เอกมฺมทิกาย ลลฺยจิตฺตํ
วีย เอกนาฬิยา มิตฺตํ วีย เอกตฺถาย ตฺถิตฺตํ วีย จ ตถเมว

#๑. ม. อพฺภุญญาสิ ฯ ๒. ม. ยฺ. ตถาคโต ฯ ๓. ม. เอตฺถนตฺเร นสทฺโท ทิสฺสติ ฯ
๔. อจฺ. จตฺถก. ๒๑/๒๔/๓๒ ฯ ๕. ม. ปกฺขลิตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุตคฤตวณณา หน้า ๘๕

โหติ อวิตตฺย เตนาห ขณฺเจว [๑] รตฺตี ตถาคโต อนุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺชตฺย ขณฺจ รตฺตี อนฺุปาทิสเสสาย
นิพฺพานธาตฺยา ปรินิพฺพายติ ขณฺจ (๒) เอตฺสฺมี อนฺุตฺเร ภาสติ
ลปฺติ นินฺทิตฺย สพฺพนฺุตฺตํ ตเถว โหติ น อนฺุณณาย ตสฺมา
ตถาคโตติ วุจฺจตีติ (๓) คทอตุโถ หิ เอตฺถ คตฺสทฺโทฯ เอวํ
ตถาวาทิตาย ตถาคโต. อปีจ อากทนมมาคโทฯ วจนฺนติ อตุโถฯ
ตถา (๔) อวิปริโต อากโท อสฺสาติ ทการสฺส ตการํ กตฺวา
ตถาคโตติ เอวํ เจตฺสฺมี อตุเถ ปทสฺสิทฺธิ เวทิตฺพพา ฯ

กถํ ตถาการิตาย ตถาคโตฯ ภควโต หิ วาจา ย กาโย
อนฺุโลเมติ กายสฺสปี วาจาฯ ตสฺมา ยถาวาทิ ตถาการิ
ยถาการิ ตถาวาทิ จ โหติฯ เอวมฺภุตสฺส จสฺส ยถา วาจา
กาโยปี ตถา คโตติ (๕) อตุโถ. ยถา จ กาโย วาจาปี
ตถา คตฺวาติ (๖) ตถาคโต. เตนาห ยถาวาทิ ภิกฺขเว ตถาคโต
ตถาการิฯ ยถาการิ ตถาวาทิฯ อิติ ยถาวาทิ ตถาการิฯ ยถาการิ
ตถาวาทิฯ ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ (๗) เอวํ
ตถาการิตาย ตถาคโตฯ

กถํ อภิกฺขวญฺเณน ตถาคโตฯ อุปริ ภวคฺคํ เหญฺจธา
#๑. ม. เอตฺถอนฺุตฺเร จฺนฺุทาทิ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. จสฺทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. อญฺ. จตฺตุกฺก. ๒๑/๒๓/๓๐ ฯ
๔. ม. ยฺ. ตโถ ฯ ๕. ม. ยฺ. ตถา คโต ปวตฺโตติ ฯ ๖. ม. ยฺ. ตถา คตา ปวตฺตาทิ ฯ
๗. อญฺ. จตฺตุกฺก. ๒๑/๒๓/๓๐ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปரியวคคุณณนา หน้ ๘๖

อวีจิปริญตุ กควา ติริย อปริมาณาสุ โลกธาตัส สพพสตุเต
อภิวติ สีเลนปี สมารินาปี ปณณายปี วิมุคตียาปี วิมุคตติ-
ณณทสฺสเนนปี๑ น ตสฺส ตฺลา วา ปมาณํ วา อตุถิ
อตุโล อปฺเปเมโย อนุตฺตโร ราชราชา เทวเทโว สกุกานํ
อติสกุโก พุรหุมนํ อติพุรหุมา๑ เตนหา สเทวเก ภิกฺขเว
โลเก ๑ เป๑ สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อภิกฺข อนภิกฺขโต
อณฺณทตฺถทโส วสวตฺตี๑ ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ ๑ (๑)

ตตุเรวํ ปทสิทฺธิ เวทิตพฺพา๑ อคโท วีย อคโท๑
โก ปเนส๑ เทสนาวีลาโส (๒) เจว ปุณฺณมโย (๓) จ๑ เตน เส
มหานุกาโว ภิสกุโก ทิพฺพาเคน สปฺเป วีย สพฺพปรปฺปวาทีโน
สเทวณฺจ โลกํ อภิวติ๑ อติ สพฺพโลกาภิวเน ตโต
อวิปริโต เทสนาวีลาสมโย เจว ปุณฺณมโย จ อคโท อสฺสาติ
ทการสฺส ตการํ กควา ตถาคโตติ เวทิตพฺโพ๑ เอว
อภิวณฺฺเจน ตถาคโต ๑

อปิจ ตถาย คโตติปี ตถาคโต๑ ตถํ คโตติปี ตถาคโต๑
คโตติ อวคโต อตีโต ปตุโต ปฏฺิปนฺโนติ อตุโล๑ ตตุถ
สกลํ โลกํ ตีรณปริญณาย ตถาย คโต อวคโตติ ตถาคโต๑
โลกสมุทฺยํ ปหานปริญณาย ตถาย คโต อตีโตติ ตถาคโต ๑

#๑. อจ. จตุกก. ๒๑/๒๓/๓๑ ๑ ๒. ม. เทสนาวีลาสมโย ๑ ๓. ม. กตุถจิ ปุณฺณสฺสโยติปี ทิส
สตี ๑

ตุ ปุณฺณมโย ยถา ทานมยํ อติ ฐีกายํ น สเมติ ๑

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตคตวณณนา หน้า ๘๗

โลกนโรธ สจจกิริยาย ตถาย คโต ปตุโตติ ตถาโต.
 โลกนโรธคามินี ปฎิปทํ ตถํ คโต ปฎิปนโนติ ตถาคโตฯ
 เตน ยํ วุตตุํ ภควตา โลโก ภิกขเว ตถาคเตน อภิสมพุทฺโธฯ
 โลกสฺมา ตถาคโต วิสฺยุตฺโตฯ โลกสมุทโย ภิกขเว ตถาคเตน
 อภิสมพุทฺโธฯ โลกสมุทโย ตถาคตฺส ปหีนโนฯ โลกนโรธ
 ภิกขเว ตถาคเตน อภิสมพุทฺโธฯ โลกนโรธ ตถาคตฺส
 สจจกิตฺโตฯ โลกนโรธคามินี ปฎิปทา ภิกขเว ตถาคเตน
 อภิสมพุทฺธาฯ โลกนโรธคามินี ปฎิปทา ตถาคตฺส ภาวิตาฯ
 ยํ ภิกขเว สเทวกตฺส โลกตฺส ฯ เปฯ สพฺพนฺตํ ตถาคเตน
 อภิสมพุทฺธํฯ ตสฺมา ตถาคโต'ติ วุจฺจตีติฯ (๑) ตสฺส เอวํปี อตุโธ
 เวทิตฺพุโพฯ อิทํปี จ ตถาคตฺส ตถาคตภาวทีปน มุข-
 มตฺตคเมวฯ (๒) สพฺพากาเรน ปน ตถาคโตว ตถาคตฺส
 ตถาคตภาวํ วณฺเณยฺย ฯ

อรหํ สมฺมาสมพุทฺโธติ ปททฺเวย ปน อารกตฺตา อรินํ
 อารานญจ หตฺตฺตา ปจฺจยาทีนญจ อรหตฺตา ปาปกรณ
 รหาภาวติ อิมหิ ตาว การณหิ อรหนฺติ เวทิตฺพุโพ ฯ

สมฺมา สามญจ สพฺพธมฺมานํ พุทฺธตฺตา ปน สมฺมา-
 สมพุทฺโธติ อยเมตฺถ สงฺเขโปฯ วิตุถารโต ปเนตํ ปททฺวยํ
 วิสุทฺธิมคฺเค พุทฺธานุสฺสตีวณฺณนํ ปกาสิตํ ฯ

#๑. อจ. จตุกก. ๒๑/๒๓/๓๐ ฯ ๒. ม. มุขมตฺตคเมว ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๘๘

ปรียณานนฺตํ ตถาคตฺสฺสาตี เอตฺถ ปน เอตํ มณฺณนาวตฺถ
ปรียณาคํ ตถาคตฺสฺสาตีปี อตฺถโถ เวทิตพฺโพฯ ปรียณานนฺตํ
นาม ปรียณาทวารํ (๑) ปรียณาทาวสานํ อนวเสสโต ปรียณานนฺติ
วฺตุตํ โหตีฯ พุทฺธานณฺหิ สวเกหิ สทฺธิ กิณฺจาปี เตน
เตน มกฺเคน กิเลสปฺปหฺวานเ วิเสโส นตฺถิฯ ปรียณาย ปน
อตฺถิ. สวกา หิ จตฺนุนํ ฐาตฺนุนํ เอกเทศเมว สมนฺนํ สิตฺวา
นิพฺพานํ ปาปฺพนนฺติฯ พุทฺธานํ ปน อนฺนปฺปมาณฺปี สงฺขารคตฺ
ณณเณน อทิกฺกมตฺถิตํ อตฺติริตมสจฺจิกตํ นตฺถิฯ โย (๒) จายํ
นิพฺพานวโร นนฺทิ ทฺกฺขสฺส มฺลนฺติ อาทิวโร วฺตุโต ปจฺวิ-
วาราทิสฺสุปี วิตฺถาเรตพฺโพฯ (๒) อยํ (๓) ปรียณาทวโร วิตฺถาเรนฺเตน
จ ปรียณานนฺตํ ตถาคตฺสฺสาตี สพฺพปเทหิ โยเชตพฺโพ ปน
นนฺทิ ทฺกฺขสฺส มฺลนฺติ อาทิ โยเชตพฺพํฯ เทสนา ปน
เอตฺถ วตฺถุ สพฺพตฺถุ วฺตุตเมว โหตีตี สงฺจิตฺตาฯ (๓) นนฺทิ (๔)
ทฺกฺขสฺส มฺลนฺติ อาทิสฺสุ จ นนฺทิติ ปฺริมา ตณฺหาฯ ทฺกฺขนฺติ
ปฺลยจกฺขนฺธาฯ มฺลนฺติ อาทิ. อติ วิทิตฺวาติ ตํ ปฺริมกฺวานนฺทิ
อิมสฺส ทฺกฺขสฺส มฺลนฺติ เอวํ ชานิตฺวาฯ กฺวาติ กมฺมกฺวโตฯ
ชาติตี วิปាកนฺธา. เต หิ ยสฺมา ชายนฺติฯ ตสฺมา ชาติตี
วฺตุตา. ชาติตีเสนา วา อยํ เทสนาฯ เอวํปี อติ วิทิตฺวาติ
#๑. ม. ปรียณาทปารีฯ ๒. ม. ยฺ. อิม ปาจา นตฺถิฯ ๓. ม. ยฺ. อิม ปาจา นตฺถิฯ
๔. ม. ยฺ. นนฺทิฯ เอวมฺปฺริปีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปரியาสุตตวณณนา หน้ ๘๕

อิมินา โยเขตพพึฯ อยณหิ เอตถ อตุโถ กมมภวโต อุปตติภโว
โหตีติ เอวณจ ชานิตฺวาฯ (๑) ภูตสฺสาติ สตฺตสฺสฯ ชรามรณนฺติ
ชรามรณณจฯ เอวํ วุตฺตํ โหติ เตน อุปตติภเวณ ภูตสฺส
สตฺตสฺส ขนฺธานํ ชรามรณํ โหตีติ เอวณจ ชานิตฺวาติฯ

เอตฺตาวตา ยํ โปธิรฺกขมฺมฺเ อปราชิตปลฺลงฺเกน (๒) นิสินฺโน
สมมสฺตีวฯ สพฺพผลฺลนฺตํ ปตฺโตฯ ตสฺส ปฏิจฺจสมุปฺปาทสฺส ปฏิจฺจเวชา
มณฺณนํ อภาวการณํ ทสฺเสนฺโต จตฺตฺสงฺเขปนฺติสนฺธิ์ คยทฺธํ
วีสตการิ์ ตมฺว ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ ทสฺเสติฯ

กถิ์ ปน เอตฺตาวตา เอส สพฺโพ ทสฺสีโต โหตีติฯ
เอตถ หิ นนฺทิติ์ อยเมโก สงฺเขโปฯ ทฺกขสฺสาติ วจนโต ทฺกขํ
ทฺติโยฯ ภวา ชาศิติ์ วจนโต ภโว ตติโยฯ ชาศิชรามรณํ
จตฺตฺโถฯ เอวํ เอตฺตาวตา (๓) จตฺตาโร สงฺเขปา เวทิตพฺพาฯ
โกภฺจาสาติ อตุโถฯ ตณฺหาทฺกขานํ ปน อนฺตริ์ เอโก สนฺธิ์
ทฺกขสฺส จ ภวสฺส จ อนฺตริ์ ทฺติโยฯ ภวสฺส จ ชาศิยา
จ อนฺตริ์ ตติโยฯ เอวํ จตฺนํ อกฺคฺลีนํ อนฺตรสฺทิสา
จตฺตฺสงฺเขปนฺตรา ตโย สนฺธิ์ เวทิตพฺพาฯ

ตตฺถ นนฺทิ (๔) อตีโต อทฺธาฯ ชาศิชรามรณํ อนาคโต
อทฺธาฯ ทฺกขณจ ภโว จ ปจฺจูปฺปนโน อทฺธาติ เอวํ ตโย
อทฺธา เวทิตพฺพาฯ อตีเต ปน ปลฺยจฺสุ อกาเรสุ นนฺทิวจเนน
#๑. ม. ชานิตฺวาติฯ ๒. ม. อปราชิตปลฺลงฺเกฯ ๓. ม. ตาวฯ ๔. ม. นนฺทิติ์ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๕๐

ตณฺหา เอกา อากตาฯ ตาย อนาคตาปี (๑) อวิชฺชาสงฺขาร-
อุปาทานภาว ปจฺจยลภฺขณฺน กหิตาว โหนฺติฯ ชาติชฺรามรณ-
วณฺน ปน เยสํ ขนฺธานํ ตํ ชาติชฺรามรณํฯ เต วุตฺตา
เอวาทิ กตฺวา อายตี วิญฺญาณนามรูปสพฺยตฺนผลฺสเวทนา
กหิตาว โหนฺติฯ

เอวเมว (๒) เตสุ ปุริมกมฺมภาวสุมี โมโห อวิชฺชา อายุหนฺนา
สงฺขารา นิกฺกนฺติ ตณฺหา อุปคฺมนนฺมุปาทานํ เจตนา ภโว
อิตีเม ปลฺจ ฌมฺมา ปุริมกมฺมภาวสุมี อิธ ปฏฺฐินฺธุริยา ปจฺจยาฯ
อิธ ปฏฺฐินฺธุริวิญฺญาณํ โอกกนฺติ นามรูปํ ปสาโท อายตฺนํ
สุญฺโฆ ผลฺโส เวทยิตํ เวทนา อิตีเม ปลฺจ ฌมฺมา อิธูป-
ปคฺติภาวสุมี ปุเรกตฺสส กมฺมสฺส ปจฺจยาฯ อิธ ปน (๑) ปริปกฺกตฺตา
อายตฺนानํ โมโห อวิชฺชา อายุหนฺนา สงฺขารา นิกฺกนฺติ
ตณฺหา อุปคฺมนนฺมุปาทานํ เจตนา ภโว อิตีเม ปลฺจ ฌมฺมา
อิธ กมฺมภาวสุมี อายตี ปฏฺฐินฺธุริยา ปจฺจยาฯ อายตี
ปฏฺฐินฺธุริวิญฺญาณํ โอกกนฺติ นามรูปํ ปสาโท อายตฺนํ สุญฺโฆ
ผลฺโส เวทยิตํ เวทนา อิตีเม ปลฺจ ฌมฺมา อายตี อุปคฺติภาวสุมี
อิธ กตฺสส กมฺมสฺส ปจฺจยาติ เอวํ นินฺทิตฺถฺจลภฺขณา วิสฺติ
อาการา อิธ เวทิตพฺพาฯ เอวํ นนฺทิตฺถฺจลภฺขณา มุสฺสนฺติ
อิติ วิทิตฺวา ภาว ชาติฯ ภูตฺสส ชฺรามรณนฺติ เอตฺตาวตา
#๑. ม. อนาคตาปีฯ ๒. ม. เอวเมเตฯ ๓. ม. ปนสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๕๑

เอส สพุโพปี จตุสงเขโป ติสนุธิ ตียทุโร วิสตากาโร
ปฏิจจสมุปปาโท ทสฺสโต โหติติ เวทิตพุโพฯ

อิทานิ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว ฯ เปฯ อภิสมฺพุทุโรติ วทามิติ
เอตถ อนฺนุพุพพทวณณนํ กตฺวา ปทโยชนาย อตฺถนิกมนํ
กริสฺสามฯ ตสฺมา ติหาคิ ตสฺมา อิจฺเจว วุตฺตํ โหติ ฯ
ติการหการา [๑] นิปาตาฯ สพุโพโสติ อนวเสสวจนเมตฺฯ
ตณฺหานนฺติ นนฺทิติ เอวํ วุตฺตานํ สพุพตณฺหานํฯ ขยาติ
โลกุตฺตรมกฺเคน อจฺจนตฺกขยาฯ วิราคาทีนํ ขยเววจนาเนวฯ
ยา หิ ตณฺหา จินฺมาฯ วิรตฺตาปี ตา ภวนฺติ นิรฺุทฺธาปี
จ (๒) จตฺตาปี ปฏฺินิสฺสกุจฺจาปี. ขยาติ วา จตฺมกฺกกิจฺจสาธารณ-
เมตฺฯ ตโต ปจฺมมกฺเคน วิราคาฯ ทฺติเยน นิโรธาฯ ตติเยน
จาคาฯ จตฺตเถน ปฏฺินิสฺสคฺคาติ โยเชตพฺพํฯ ยาหิ วา ตณฺหาหิ
ปจฺวี ปจฺวิโต สลฺขานเยยฺฯ ตาลํ ขยา. ยาหิ ปจฺวี (๓)
มณฺเญยฺฯ ตาลํ วิราคาฯ ยาหิ ปจฺวี มณฺเญยฺฯ ตาลํ
นิโรธาฯ ยาหิ ปจฺวิโต มณฺเญยฺฯ ตาลํ จาคาฯ ยาหิ
ปจฺวี เมติ มณฺเญยฺฯ ตาลํ ปฏฺินิสฺสคฺคาฯ ยาหิ วา ปจฺวี
มณฺเญยฺฯ ตาลํ ขยา ฯ เปฯ ยาหิ ปจฺวี อภินฺนุเทยฺฯ ตาลํ
ปฏฺินิสฺสคฺคาติ เอวเมตฺถ โยชนา กาดพฺพาฯ น กิลฺยจิ
วิรุชฺฌตฺติฯ

#๑. ม. เอตฺถนตฺเร หิสฺสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. ปจฺวิยา ฯ ๔. ม. ปจฺวี ฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๕๒

อนุตตรนติ อุตตรวริหิต สพพเสฏฐิฯ สมมาสมโพธินติ
 สมมา สามณจ โพธิฯ อถวาปสฏฐิ สุนทรณจ โพธิ.
 โพธิติ รุกโขปี มคโคปี สพพณุตถาณมปี นิพพานมปีฯ
 โพธิรุกขมูเถ ปจมาภิสมพุุทธิติ (๑) จ อนุตตรา จ โพธิ อนุตตรา
 จ คยนติ (๒) จ อากตฏจानเส (๓) หิ รุกโข โพธิติ วุจจติ. จตุมคเสสุ
 ถาณนติ (๔) อากตฏจानเน มคโคฯ ปปโปติ โพธิ วรฎฐิ เมธโสติ (๕)
 อากตฏจानเน สพพณุตถาณิฯ ปตวาน โพธิ อมต อสงขตนติ
 อากตฏจानเน นิพพานิ. อธิ ปน ภควโต อรหตตมคคถาณิ
 อธิปเปติฯ อปเร สพพณุตถาณนติปี วทนติฯ

สาวกานิ อรหตตมคโค อนุตตรา โพธิ โหติ น
 โหติติฯ น โหติฯ กสมมาฯ อสพพคุณทายกตตาทฯ เตสณหิ
 กสสจ อรหตตมคโค อรหตตผลเมว เทติฯ กสสจ ติสโส
 วิหชาฯ กสสจ ฉ อภินญาฯ กสสจ จตโส ปฎิสมภิทา
 กสสจ สาวกปารมีถาณิฯ ปจเจกพุุทธานมปี ปจเจกโพธิ-
 ถาณเมว เทติฯ พุุทธานิ ปน สพพคุณสมปตตี เทติ อภิเสโก
 วิย รมโย สพพโลกิสสรियภาวิฯ ตสมา อณนสส กสสจปี
 อนุตตรา โพธิ น โหติ ฯ (๖)

อภิสมพุุทธิติ อภินญาสิ ปฎีวิชฉิ ปตโต อธิคโตติ วุตติ
 #๑. วิ. มหา. ๔/๑/๑ ฯ ๒. วิ. มหา. ๔/๑๑/๑๑ ฯ ๓. ม. อากตฏจानเน ฯ
 ๔. ขุ. จุฬ. ๓๐/๖๖๗/๓๒๑ ฯ ๕. ที. ปา. ๑๑/๑๔๗/๑๗๓ ฯ ๖. ม. โหติติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้า ๕๑

โหติฯ อิติ วทามิติ อิติ วทามิ อัจจุขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ
 ปณฺณเปมิ วิวรามิ วิภขามิ อุตฺตานิกรโรมิตีฯ ตตฺรารยฺ โยชนา
 ตถาคโตปิ ภิกฺขเว ฯ เปฯ ปจวี น มณฺณติ ฯ เปฯ ปจวี
 นาภินนฺทตีฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ นนฺทิ ทฺกฺขสฺส มฺลํฯ ภวา ชาติ
 ภูตสฺส ชรามรณฺนติ อิติ วิทิตฺวาตีฯ ตตฺถ อิติ วิทิตฺวาติ
 อิติกาโร การณฺตฺโรฯ เตน อิมสฺส ปณฺณิจฺจสมุปฺปาทสฺส วิทิตฺตฺตา
 ปณฺณิวิตฺตฺตฺตาติ วุตฺตํ โหติฯ กิณฺจ (๑) ภียโย ยสฺมา [๒]
 เวมิมิ ปณฺณิจฺจสมุปฺปาทํ วิทิตฺวา ตถาคตสฺส สฺวา นนฺทิตฺติ
 วุตฺตตฺตฺตฺตฺตา สพฺพปฺปการาปิ [๓] ปหีนายฺ ตาสลฺยจ ตถาคโต
 สพฺพโส ตณฺหานํ ขยา ฯ เปฯ อนฺนตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ
 อภิสมฺพุทฺโธฯ ตสฺมา ปจวี น มณฺณติ ฯ เปฯ ปจวี
 นาภินนฺทตีติ วทามิติ เอวํ อภิสมฺพุทฺธตฺตา น มณฺณติ
 นาภินนฺทตีติ วทามิติ วุตฺตํ โหติฯ

อถวา ยสฺมา นนฺทิ ทฺกฺขสฺส มฺลนฺติ อาทินา นเยน
 ปณฺณิจฺจสมุปฺปาทํ วิทิตฺวา สพฺพโส ตณฺหานํ ขยํ คโตฯ (๔) ตสฺมา
 ติห ภิกฺขเว ตถาคโต สพฺพโส ตณฺหานํ ขยา ฯ เปฯ
 อภิสมฺพุทฺโธติ วทามิฯ โส เอวํ อภิสมฺพุทฺธตฺตา ปจวี น
 มณฺณติ ฯ เปฯ นาภินนฺทตีติฯ ยตฺถ ยตฺถ หิ ยสฺมาติ อวตฺวา

#๑. ม. กิณฺจ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร จสฺสทฺโ ทิสฺสตี ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร สฺวาติ ทิสฺสตี ฯ
 ๔. ม. ตณฺหา ขยํ คตา ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้ ๕๔

ตสมมาติ วุจติฯ ตตถ ตตถ ยสมมาติ อานตวา โยเชตพพิฯ
อัย สาสนยตุติฯ เอส นโย สพพตถฯ

อิทมโวจ ภควาติ อิทิ นิทานาวสานโต ปฎติ ยาว
อภิสมพุทุโรติ วทามิติ สกตสุตตนต์ ภควา ปเรสิ ปณณาย
อลพุกเนยยปติฎุจึ ปรมคมกิริ สพพณณตถณัน ทสเสนโต
เอเคน ปุฎชชนวาวเรน เอเคน เสชวาวเรน จตุหิ จีณาสวาวเรหิ
ทวิหิ ตถาคตวาวเรหิติ อฎุจหิ มหาวาวเรหิ เอกเมกสมิณจ (๑)
วาวเร ปจวิอาทหิ จตุวิสติยา อนตรวาวเรหิ จ ปฎิมณเตตวา
เทวภานวาวปริมณาย ปริยตุติยา (๒) อโวจ.

เอวิ วิจิตรนยเทศนาวิลาสยตุตถจ (๓) ปเนตติ สุตติ กรวิกรูท-
มณชชนา กณณสุเชน ปณทิตชนททยานัน อมตาทิเสกสทิสเณ
พุรหุมสสุเรน ภาสมานสสาปฯ น เต ภิกขุ ภควโต ภาสิตติ
อภินนุทนต์ิ เต ปณจสตา ภิกขุ อิทิ ภควโต วจัน
นानุโมทิสุฯ กสมมาฯ อณณณณเกนฯ เต กิริ อิมสสุ
สุตตสสุ อตถัน น ชานีสุฯ ตสมมา นานินนุทิสุ. เตสณหิ
ตสมมี สมเย เอวิ วิจิตรนยเทศนาวิลาสยตุตถปิเอตติ สุตติ
จมนปฎุเลน ทุสสปฎเณ มุเข พทุธิ (๔) กตวา ปุโรโต จปีต-
มนุณณโกชนัน วิย อโหสิฯ

#๑. เอกกสมิ อิติ ยุตตตรึฯ ๒. ม. ตนตยาฯ ๓. ม. จสทโท นตถฯ ๔. สี. มุขพนุณันฯ
ม. มุเข พนุธิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตคตวณณนา หน้า ๕๕

นनु จ ภควา อตตนา เทสิตั ฐมมึ ปรึ (๑) ณาเปตุ์ [๒]
 จตตารี อสงเขยยานิ ปารมิโย ปุเรตวา สพพณณตุ์ ปตุโตฯ
 โส กสุมมา ยถา เต น ชานนุติฯ ตถา เทเสตีติฯ วุตตมิท
 อิมสสุ สุตตสสุ นิกเขปวิจารณาย เอว (๓) มานภณชนตถึ
 สพพฐมมุลปรียายนุติ เทสนึ อารกัติฯ ตสุมมา นิยธ ปุน
 วตตพพมตถึฯ เอว มานภณชนตถึ เทสิตถจ ปเนตึ สุตต
 สุตวา เต ภิกขุ ตัเขว กิร ปจวี ธิภูจคตโก (๔) สณชานาติ
 เสโขปี อรหาปี ตถาคโตปี อภิชานาติ (๕) กึ นาม อิท
 กถนนามิทนุติ จินุเตนตทา ปุพเพ มยั ภควตา กถิตั ยงกถญิ
 จิปเปเมว อาชานาม (๖) อิทานิ ปนิมสสุ มุลปรียายสสุ อนต
 วา โกฏี วา น ชานาม น ปสสามฯ อโห พุทฐา นาม
 อปเปเมยยา อตุลาติ อุทฐตทาทา วิย สปปา นิम्मทา หุตวา
 พุทฐปฏจानญจ ฐมมสสวณญจ สกุกจจ อคัมสุฯ (๗)

เตน โข ปน สมเขน ภิกขุ ฐมมสภายั สนนินินุณา
 อิมิ กถั สมุจจาเปสุ อโห พุทฐานั อานุภาโวฯ เต นาม
 พุราหุณนปพพชิตา ตถาแมนมทตตทา ภควโต มุลปรียาย-
 เทสนาย นีหตมานา กตาคิฯ อยญจ เอตริหิ เตสั ภิกขุน
 อนตฺรากถา วิปปกตา. อถภควา คนธกฏฐิยา นิกขมิตวา

#๑. ม. ปเร ฯ ๒.ม. เอตถนุตเร กป্পสตสสทสสาธิกานีติ ธิสฺสติ ฯ ๓. ม.นิกเขปวิจารณาย
 เอว ฯ ๔. ม. ธิภูจคตโกปี ฯ ๕. ม. สณชานาติ ฯ ๖. ม. ชานาม ฯ ๗. ม. อากัมสุ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้า ๕๖

ตังฆณารุเปน ปาฎิหาริเยน ชมมสภายิ ปลลตตปวรพุทธาสเน
นีสิติตฺวา เต ภิกฺขุ อาห กาย นุตถ ภิกฺขเว อนุตฺรากถาย (๑)
สนฺนีสินฺนาตฺย เต ตมตฺถิ ภควโต อาโรเจสสฺย ภควา
เอตทโวจ น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปิ อหิ อิมเ อวิ (๒)
มานปคฺคหิตฺสเร วิจฺรนฺเต นีหตฺมานเ อกาสินฺตฺย ตโต อิมิสฺสา
อตฺตูปฺตติยา อิทํ อตีตํ อานเสฺย

ภุจปุพฺพิ ภิกฺขเว อลฺลตโร ทิสปาโมกฺโข พุราหฺมโณ
พาราณสฺยิ ปฎิวสฺติ ตินฺณํ เวทานิ ปารคฺช สนิชฺฉนฺนุเกฏฺฐานิ
สภฺขรปฺเปทานิ อิติหาสปฺปลจฺมานิ เวยฺยากรณโลกายตฺมมหา-
ปฺริสสภฺขณฺเส อนวโยฯ โส ปลฺลจมตฺตานิ มาณวกสฺตานิ
มนฺเต วาเจสฺย (๓) ปณฺชิตา มาณวกา พหุญจ คณฺหนฺติ ลหุญจ
สุญฺจ จ อุปฺชาเรนฺตฺย คหิตฺตญฺจ เตสํ น วินสฺสตี. โสปี
พุราหฺมโณ อาจฺริยมุญฺจิสฺส อคฺตฺวา ชฺมเฏ อุกฺกํ อาสิญฺจนฺโต
วีย สพฺพิปี สิปฺปี อุกฺกหาเปตฺวา เต มาณวเก เอตทโวจ
เอตตคมิทํ สิปฺปี ทิฏฺฐชฺมมสฺมปฺรายหิตนฺตฺย เต มาณวกา ยิ
อมุหากํ อาจฺริโย ชานาตฺย มยฺปี ตํ ชานามฯ มยฺมปีทานิ
อาจฺริยาเอวาตี มาณมุปาเทตฺวา ตโต ปภฺวตี อาจฺริเย
อการฺวา นิกฺขิตฺตวตฺตา วิหรีสุ. อาจฺริโย ลตฺวา กริสฺสามิ
เตสํ มาณนิกฺคหนฺติ จินฺเตสฺย โส เอกทิวสํ อุปฺภฺจฺจานมา-
#๑. ม. เอตฺรหิ กถายฯ ๒. ม. เอวิฯ ๓. ม. วาเจติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณนา หน้ ๕๗

คนุตวา วนุทิตวา นิสินเน เต มาณเว อาห ตาตา โว (๑)
ปฬหึ ปุจิสฺสามิฯ กจฺจิตฺถ สมนฺตถา กถตฺตุนฺติฯ เต ปุจฺจถาจรีย
ปุจฺจถาจรียาติ สหสา(๒) อาหฺสุฯ ยถาคํ สุตมทมตฺตาฯ
อาจรียโอ อาห

กาโล ฆตฺติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺตนา
โย จ กาลฆโส ภูโต ส ภูตปจฺนี ปจฺจิติ ฯ (๓)

วิสขฺเขตฺต ตาตา อิมํ ปฬฺหนฺติฯ เต จินฺเตตฺวา (๔) อชานมานา
ตฺถุหิ อหเสสฯ อาจรียโอ อาห อถํ ตาตา กจฺจถชฺชฯ เสว
กถยฺยาถาติ อฺยโยเชสฺสิฯ เต ทสฺปิ วิสตีปิ สมนฺปิณฺฑิตา หุตฺวา
น ตสฺส ปฬฺหสฺส อาที น อนฺตมทฺทสฺสฯ อากนฺตฺวา จ (๕)
อาจรียสฺส อาโรเจสฺสุ นยิมสฺส ปฬฺหสฺส อตฺถมาชานามาติฯ
อาจรียโอ เตสํ นิคฺคหตฺถาย อิมํ กถมาภาสิ

พฺหุณี นรสีสานิ โลมสานิ พุรหานิ จ
ทิวาสฺส ปฏิมุกฺกานิ โกจิทเวตฺถ กณฺณวาติ ฯ (๖)

กาถายตฺถุโถ พฺหุณี นรานิ สีสานิ ทิสฺสนฺติ สพฺพานิ
จ ตานิ โลมสานิ สพฺพานิ [๗] มหนฺตานิ ทิวายเมว [๗]
จปีตานิฯ น ตาลผลํ วิย หตฺถเนน กหิตานิ นตฺถิ เตสํ อิเมหิ
นนานกรณฺฯ เอตฺถ ปน โกจิทเวว กณฺณวาติ อตฺตานิ

#๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. สหสาฯ ๓. พ. ขา. ๒๗/๓๔๐/๕๕ฯ ๔. ม. จินฺเตตฺวาฯ
๕. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๖. พ. ขา. ๒๗/๓๔๑/๕๕ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๕๘

สนฺธาयाหฯ กณฺณวาติ ปณฺณวาฯ กณฺณจฺจิทฺทํ ปน กสฺสจ
นตฺถิฯ

 ตํ สฺสุวา เต มาณวกา มงฺกุกฺกตาปตฺตกฺขนฺธา
อโฆมุขา องฺคฺลียา ภูมี วิเลเขนฺตาตฺถุหิ อหฺลฺสุฯ
 อถ เนลฺลํ สหิริกภาวํ ปสฺสิตฺวา อาจริโย อุกฺคณฺหน
ตาตา ปณฺหนตฺติ ปณฺหํ วิสขฺเขลฺสิฯ

 กาโลติ ปฺรเกตฺตกาโลปี ปจฺจนาทตฺตกาโลปีติ เอวมาทิ.
 ภูตานิติ สตฺตธาธิวจนเมตฺตฯ กาโล [๑] ภูตานิ น จมฺมมฺสาทีนิ
 ขาทลฺสิฯ อปีจ โข เตลฺลํ आयวณฺณพลาณี เขเปนฺโต โยพฺพณฺณ
 มทฺทนฺโต อาโรคฺยํ วินาเสนฺโต ฆสฺติ ขาทิตฺติ วุจฺจติฯ
 สพฺพาเนว สหตฺตนาติ เอวํ ฆสฺนฺโต จ น กิลฺยจิ วขฺเขติ
 สพฺพาเนว ฆสฺติ น เกวลณฺจ ภูตานิเยวฯ อปีจ โข
 สหตฺตนา อตฺตานิ (๒) ฆสฺติฯ ปฺรเกตฺตกาโล [๑] ปจฺจนาทตฺตกา
 น ปาปฺณาติฯ เอส นโย ปจฺจนาทตฺตกาโลทิสฺสุฯ โย จ
 กาลฆสฺโต ภูโตติ จิณฺสาสวสฺเสตฺตํ อธิวจนฺฯ โส หิ आयตี
 ปฺฐิสฺนฺธิกาเล เขเปตฺวา ขาทิตฺวา จิตฺตฺตา กาลฆสฺโตติ วุจฺจติฯ
 สภูตปจฺนี ปจฺติ โส ยายํ ตณฺหา อปาเยสฺสุ ภูเต ปจฺติ
 ตํ ฌาณคฺคินา ปริทฺทหิ (๔) ภสฺสมกาสิฯ เตน ภูตปจฺนี ปจฺติ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อตฺตานิ มปี ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺสทฺโท ทิสฺสติ
ฯ

๔. ม. ปจฺ ทญฺหิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายสุตตวณณา หน้า ๕๕

วจุจติ. ปชนินติปี ปาโจ. ชนิกั นีพพตติกนุติ (๑) อตุโถฯ

อถ เต มาณวกา ทีปสทสทาโลเกน วิย รตุตี สมวิสมั
อาจริยสุส วิสชชเนน ปณหสุส อตุถั ปากัญ ทิสวา อิทานิ
มยั ยาวชีวี ครุสัวาสั วสิสุสาม มหนุตตา เอเต อาจริยา
นาม มยณหิ พหุสุตตมานัน อูปปาเทตวา จตุปป์ทิกกาถายปี
อตุถั น ชานามาติ นีหตมานา ปุพพททิสเมว อาจริยสุส
วตตปป์ฏีปตตี กตวา สกุกปรายนา อเหตุฯ

อหิ (๒) กิกขเว เตน สมเยน [๓] อาจริโย อโหสิฯ อิเม
กิกขู มาณวกา เอวั ปุพเพปาหิ อิเม เอวั มานปุกุกทิตสิเร
วิจรรุเต นีหตมานเน อกาสินุติฯ

อิมลจ ชาทกั สุตวาเต กิกขู ปุพเพปี มยั มานเนว
ปหตาทิ กियโยโส มตตตาย นีหตมานา หุตวา อตุตโน
อูปการกมมกุกจันปรายนา อเหตุฯ

ตโต ภควา เอกั สมยั ชนปทจาริกลจรรนุโต เวสาลี
ปตวา โคตมเก เจติเย วิหรนุโต อิเมสั ปณจสตันัน กิกขูนัน
ณานปริปากั วิทิตวา อิมั โคตมกสุตตั กเถสิ อภิญญาયાหิ
กิกขเว ฐมมัม เทเสมิ โน อนภิญญาฯ สนิทานาหิ ฯ เปฯ
สปปาฎีหารียาหิ กิกขเว ฐมมัม เทเสมิ โน อปปาฎีหารียั

#๑. ม. ชนิตั นีพพตติกนุติ ฯ ๒. ม. เอตุถนุเตร โขสทโท ทิสสุติ ฯ ๓. ม. เอตุถนุเตร
เตสนุติ ทิสสุติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายสุดตวณณา หน้า ๑๐๐

ตสส มยหิ ภิกขเว อภินุณาย ฌมมึ เทสยโต ฯ เปฯ โน
อปฺปาฎิหาริยฺฯ กรณียโ อโวาโท กรณียา อนุสาสนิฯ อลณจ
ปน โว ภิกขเว ตฺถุจฺจียา อลฺ อตฺตมฺนตาย อลฺ โสมนฺสฺสาย
สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา (๑) สุวากฺขาโต ฌมฺโม สฺสฺปฏิปนฺโน ตํโฆติ
อิทฺมโวจ ภควา อิมฺสฺมี จ ปน เวยฺยากรณฺสฺมี ภณฺณมาน
ทสสฺหสฺสี โลกธาคฺ อกมฺปิตฺถาติ ฯ (๒)

อิทฺทจ สฺสฺตํ สฺสฺตฺวา เต ปณฺจสฺตา ภิกฺขุ ตสฺมีเยวสเน
สฺห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหฺตํ ปาปฺณิสุฯ เอวํยฺ เทสฺนา เอตสฺมี
จฺาน นินฺจฺมกมาสีติ ฯ

มูลปริยายสุดตวณณา นิฏฺจิตาฯ
ปฐม

สพฺพาสวสฺสฺตวณณา

เอวมฺเม สฺสฺตํ ฯ เปฯ สวตฺถิยฺนฺติ สพฺพาสวสฺสฺตํฯ (๓)

ตฺตรายฺ อนุปฺพุทฺทวณณา ฯ สวตฺถิตี สวตฺถสฺส อีสฺโน
นิวาสนฺจฺานฺภูตา นคฺรี ยถา กากนฺที มากนฺทีติ (๔) เอวํ
ตาว อกฺขรจฺินฺตกาฯ อฏฺจกถาจรียา ปน ภณฺนฺติ ยงฺกิลฺจ
มนฺุสฺสานํ อฺปโภคปรีโภคํ สพฺพเมตฺถ อตฺถิตี สวตฺถิ.

#๑. สี. สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส ภควาฯ ๒. อง. ติก. ๒๐/๕๖๕/๓๕๖ ฯ ๓. สฺยา. สพฺพาสว-
สฺวสฺสฺตํ ฯ ๔. ม. มากนฺที โภสมฺพีติ

*เล่มที่ ๑ สฬพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๐๑

สตุถสมา โยเค จ กิ ภาณํ อตุถิติ ปุจฺฉิตเต สฬพมตุถิติ
วณนฬปาทาย สวตุถิ.

สฬพทา สฬพูปกรณํ	สวตุถิยิ สโมหิตํ
ตสฺมา สฬพมฬปาทาย	สวตุถิติ ปุจฺฉิตฺย
โกสลาณํ ปุริ รณมํ	ทสฺสเนยฺยิ มโนรมํ
ทสฺหิ สฬเทหิ อวิวิตฺตํ	อนนปानสมายฺตฺย
วุทฺธิ เวปฺลุตตํ ปตฺตํ	อิทฺธํ สิตํ มโนรมํ
อาลกมนทาว เทวานํ	สวตุถิปุรมตุตมณฺติ.

ตสฺสํ สวตุถิยฺย

เชตวเนติ เอตุถ อตุตโน ปจฺจตุถิกํ ชนํ ชินาตีติ [๑]
รณฺถวา วา อตุตโน ปจฺจตุถิกชเน ชิตเต ชาโตติ เชโตย
มจฺจกถมยตาย วา ตสฺส เอวนนนามเมว กตฺนติ เชโตย
เชตสฺส วณํ เชตวณํย ตณฺหิ เชเตน ราชกุมารเณ โรปีตํ
สํวทฺธิตํ ปรีปาลีตฺย โส จ ตสฺส สามิ อโหสิย ตสฺมา
เชตวณนฺติ วุจฺฉิตฺย ตสฺมี เชตวเนย

อนาถปิณฺฑทิกสฺส อารามเต เอตุถ สฺวทฺโต นาม โส
คหปติ มาตาปีตฺหิ กตฺนามวเสน สฬพกามสมิทฺธิตาย ปน
วิกตมจฺเจรตาย (๒) กรุณาทิกุณสมจฺจิตาย จ นิจฺจกาลํ อนาถานํ
ปิณฺฑทมาทาสฺย เตน อนาถปิณฺฑทิกอติ สจฺจยฺย คโตย อารมณฺต
#๑. ม. เอตุถนฺตเร เชโตติ ทสฺสติ ย ๒. ม. วกตมถมจฺเจรตาย ย

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณนา หน้า ๑๐๒

เอตถ ปาณิน วิเสเสน วา ปพพชิตาติ อาราโมฯ ตสฺส
ปุปฺผลาทีโสภนาย นาติทุรนาจจาสนุนตาทีปญจวิธเสนาสนงค-
สมปตฺติยา ตโต ตโต อากมฺม รมนุต อภิรมนฺติ อนุกุกณฺจिता
หุตฺวา นิวสนฺตีติ อตุโถฯ วุตตปฺปการาย วา สมปตฺติยา
ตตถ ตตถ คเตปี อตฺตโน อพฺกนฺตรฺเยว อานตฺวา รเมตีติ
อาราโมฯ โส หิ อนาคตปีณฺฑิกเณ คหปตฺตินา เขตฺตสฺส
ราชกุมารสฺส หตฺถโต อฏฺฐารสฺหิ หิรณฺณโกฏฺฐิหิ สนนฺดาเรน (๒)
กัณฺธิตฺวา อฏฺฐารสฺหิ หิรณฺณโกฏฺฐิหิ เสนาสนานิ การาเปตฺวา
อฏฺฐารสฺหิ หิรณฺณโกฏฺฐิหิ วิหารมฺหิ นิฏฺฐเปตฺวา เอว จตุ-
ปฺลยณาสหิรณฺณโกฏฺฐิ ปริจฺจาเคน พุทฺธปฺปมฺขสฺส ตํขสฺส
นียฺยาทีโตฯ ตสฺมา อนาคตปีณฺฑิกสฺส อาราโมติ วุจฺจติฯ
ตสฺมี อนาคตปีณฺฑิกสฺส อาราเมฯ

เอตถ จ เขตฺตเวเนติ วจัน ปฺริมสามิปริกิตฺตนํฯ อนาคต-
ปีณฺฑิกสฺส อาราเมติ ปจฺฉิมสามิปริกิตฺตนํฯ กิเมเตสฺ ปริกิตฺตเน
ปโยชนนฺติ. ปฺลยณกามาณํ ทิฏฺฐจฺานุกตฺตี อापชฺชนํฯ ตตฺร หิ
ทวารโกฏฺฐกปาสาทมาปเน ภูมिवิกุกยลทฺธา อฏฺฐารสฺหิรณฺณ-
โกฏฺฐิโย อนาคตโกฏฺฐิอกุณฺนกา รุกฺขา จ เขตฺตสฺส ปริจฺจาโค
จตุปฺลยณาสโกฏฺฐิโย อนาคตปีณฺฑิกสฺสฯ อิติ เตสฺ ปริกิตฺตเนน
เอว (๓) ปฺลยณกามา ปฺลยณานิ กโรนฺตีติ ทสฺเสนฺโต อายสฺมา
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. โกฏฺฐิสนฺนฺดาเรน ฯ ๓. ม. เอว ฯ

*เล่มที่ ๑ สพพาสวสตุตตวณณนา หน้า ๑๐๓

อาณนุโท อณฺเณปี ปุณฺณกาเม เตลฺลํ ทิกฺขุจฺานุกตฺตี อาปชฺชเน
นินฺโอยเชตฺติ ฯ

สพพาสวสัวรปริยาขั โว ภิกฺขเวตฺติ กสฺมา อิทํ
สตุตฺตมภาตฺติฯ เตลฺลํ ทิกฺขุขุณฺํ อุกฺกเกสฺสวีสฺสธนฺํ อาทึ กตฺวา
อาสวกฺขยาย ปฏฺิปปตฺติทสฺสนตฺถึฯ ตตฺถ สพพาสวสัวรปริยาขณฺฺติ
สพฺเพลฺลํ อาสวานํ สัวรการณฺํ สัวรภูตํ การณฺํฯ เยน การณฺเณ
เต สัวริตฺตา ปิททิตฺตา หุตฺวา อณฺุปฺปาทนิโรธสงฺขาตํ ขยั กจฺจนฺฺติ
ปหฺิยณฺฺติ นปฺปวตฺตณฺฺติฯ ตํ การณฺฺนติ อตฺถโถฯ ตตฺถ อาสวณฺฺตฺติ
อาสวาทฺฯ จกฺขุโตนฺฺปี ฯ เปฯ มนฺโตนฺฺปี สนฺุทฺทณฺฺติ ปวตฺตณฺฺตฺติ วุตฺตํ
โหนฺติฯ ฆมฺมโต ยาว โคตฺตรภูํ โอยาสโต ยาว ภวคฺคํ สวณฺฺตฺติ
วา อาสวาทฺฯ เอเต ฆมฺเม เอตฺถจ โอยาสึ อนฺุโต กริตฺวา
ปวตฺตณฺฺตฺติ อตฺถโถฯ อนฺุโตกรณฺฺตฺถโถ หิ อยํ อากาโรฯ
จิริปฺปรีวาสิกฺกุเจณ มทฺิราทโย อาสวา วียาติปี อาสวาทฺฯ
โลกสฺมึณฺฺหิ จิริปฺปรีวาสิกา มทฺิราทโย [๑] อาสวาติ วุจฺจนฺฺติฯ
ยทฺิ จ จิริปฺปรีวาสิกฺกุเจณ อาสวาทฺฯ เอเตยฺเว ภวิตฺตมรฺหนฺฺติฯ
วุตฺตณฺฺตฺติ ปุริมา ภิกฺขเว โกฏฺิ น ปณฺุณายติ อวิชฺชาย อิตฺโต
ปฺุพฺเพ อวิชฺชา นาโหสฺสีติ อาทึฯ (๒) आयตฺตี वा สัสารทฺทุกฺขํ
สวณฺฺติ ปสวณฺฺตฺติปี อาสวา. ปุริมานิ เจตฺถ นินฺุพฺพนานิ
ยตฺถ กิเลสฺสา อาสวาติ อากจฺจนฺฺติฯ ตตฺถ ยฺุชฺชณฺฺติฯ ปจฺฉินฺํ

#๑. ม. เอตฺถนตฺเร อาสวาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. อจฺ. ทสฺก. ๒๔/๖๑/๑๒๐ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๑๐๔

กมเมปีฯ น เกวลญจ กมมกิลเสาเยว อาสวาฯ อปีจ โข
นนานปปลการกา อุปททวาปีฯ สุตเตสุ หิ นาหิ จุนท
ทีกุจธมมิกานันเยว อาสวานัน สัวราย ธมมัม เทเสมีติ (๑) เอตุถ
วิวาทมูลกุกถา กิลเสา อาสวาติ อาคตา.

เยน เทวูปตยสุส คนุชโพโพ วา วิหังคโม
ยกขตุตติ เยน กจเจยย์ มนุสสุตตตจจ อณุทซ์ (๒)
เต มยหิ อาสวา ชีณา วิธสุตา (๓) วินพีกตาติ

เอตุถ เตกุกมิกญจ กมมัม อวเสสา จ อกุกสลา ธมมาฯ
ทีกุจธมมิกานัน อาสวานัน สัวราย สมุปรายิกานัน อาสวานัน
ปฎีกาตาयाติ (๔) เอตุถ ปฐปวาทวิปฎีกาสารวชพนุชาทโย เจว
อปายทกุกญจ จ นานปปลการา อุปททวาฯ เตเต ปเนเต
อาสวา ยตุถ ยถา อาคตาฯ ตตุถ ตถา เวทิตพพาฯ เอเต
หิ วินเย ตาว ทีกุจธมมิกานัน อาสวานัน สัวราย สมุปรายิกานัน
อาสวานัน ปฎีกาตาयाติ ทวิธา อาคตาฯ สพายตเน ตโยเม
อาวุโส อาสวาฯ กามาสโว ภวาสโว อวิชชาสโวติ (๕) ติธา
อาคตาฯ อญญเสสุ จ สุตตนุเตสุ อภิธมเมสุ จ เต (๖) เอว
ทีกุจธาสเวน สห จตุธา อาคตาฯ นิพเพธิกปริยาเยน (๗) อตุถ
ภิกขเว อาสวา นิรยคามินิยาฯ อตุถ อาสวา ตिरจจน-

#๑. ที. ปา ๑๑/๑๑๓/๑๔๒ฯ ๒. ม. อพพะเชฯ ๓. ม. วิทฐสุตาฯ ๔. วิ. มหาวิ. ๑/๒๐/๓๗ฯ
๕. อญ. ญก. ๒๒/๓๓๔/๔๖๓ฯ ๖. ม. เตเยวฯ ๗. ม. นิพเพธิกปริยาเยฯ

*เล่มที่ ๗ สพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๐๕

โยนิกามินิยาฯ อตุถิ อาสวา ปิตฺติวิสยคามินิยาฯ อตุถิ อาสวา
มนุสฺสโลกคามินิยาฯ อตุถิ อาสวา เทวโลกคามินิยาติ (๗) ปญจธา
อาคตาฯ จุกฺกนึปาเต อตุถิ ภิภุขเว อาสวา สัวรา
ปฺหาคพฺพาคิ อาทินา นเยน จธา อาคตาฯ อิมสฺมี ปน สุตฺเต
เตเยว ทสฺสนปฺหาคพฺเพหิ สทฺธี สุตฺตธา อาคตาฯ อัยฺ ตาว
อาสวปเท วจนตุโถ เจว ปภโต จฯ

สัวรปเท ปน สัวรียตีติ (๑) สัวโร ปิพฺหติ นิวารเถติ
ปวตฺติคฺคฺ น เทตีติ อตุโถฯ ตถาหิ อนุชานามิ ภิภุขเว ทิวา
ปฏิสลฺลียนฺเตน ทวาริ สัวริตฺวา ปฏิสลฺลียิตฺตุนฺติฯ (๒)

โสตานันฺ สัวรि พฺรุมิ ปญญาเยเต ปิถียุเรติ (๓)

อาทิสฺส ปิธานญฺเจน สัวรมาหฯ

สฺวายํ สัวโร ปญจวิโร โหติ สีสสัวโร สติฌาณขนฺติ-
วิริยสัวโรติฯ ตตฺถ อิมินา ปาฏิมอกฺขสัวเรน อูเปโตติ (๖) อัย
สีสสัวโรฯ ปาฏิมอกฺขสีสญฺหิ เอตฺถ สัวโรติ วุตฺตํฯ จกฺขุณฺทริเย
สัวรมาปชฺชตีติอาทิสฺส (๗) สติสัวโร. สติเหตฺถ สัวโรติ วุตฺตาฯ

โสตานันฺ สัวริ พฺรุมิ ปญญาเยเต ปิถียุเรติ

อัย ฌาณสัวโรฯ ฌาณญฺเหตฺถ ปิถียุเรติ อิมินา ปิธานญฺเจน
สัวโรติ วุตฺตํฯ ขโม โหติ สีตสฺส ฯ เปฯ อูปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ

#๑. อจ. จุก. ๒๒/๓๓๔/๔๖๔ ฯ ๒. ม. อาคตาติ ฯ ๓. ม. สัวรียตีติ ฯ
๔. วิ. มหาวิ. ๑/๓๐/๓๒ ฯ ๕. พ. ส. ๒๕/๔๒๕/๕๓๐ ฯ
๖. อภ. วิ. ๓๕/๖๐๒/๓๓๑ ฯ ๗. ที. ที. ๕/๑๒๒/๕๓ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๑๐๖

นาธิวาเสตีติอาทินา(๑) [๒] นเยน อิเชว ขนฺตีวิริยสัวรา อากตาฯ
เตสญจ สพฺพาสวสัวรปริยายนฺติ อิมินา อุทฺเทเสน สงฺกหิตตฺตา
สัวรภาโว เวทิตฺตพฺโพฯ อปีจ ปญฺจวิโรปิ อัย สัวโร อิธ
อากโตเยวฯ ตตฺถ ขนฺตีวิริยสัวรา ตาว วุตฺตยาเยวฯ โส
ตญฺจ อนาสนํ ตญฺจ อโศจฺรนฺติ (๓) อยมฺปนฺตถ สีสัวโรฯ
ปฏิสงฺขา โยนิโส จกฺขุขนฺทริยสัวรสัวโรตฺติ (๔) อัย สติสัวโร.
สพฺพตฺถ ปฏิสงฺขา ฅาณสัวโรฯ อคฺคิตฺทคฺคเณน ปน ทสฺสํ
ปฏิสฺเสวนา ภาวนา จ ฅาณสัวโร. ปริยฺนฺติ (๕) เอเตน ฅมฺมาติ
ปริยาโยฯ อุปฺปตฺตี นิโรธํ วา กจฺจนฺตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ

เอตฺตาวตา สพฺพาสวสัวรปริยายนฺติ เอตฺถ ยํ วตฺตพฺพิ
ตํ วุตฺตํ โหติ ฯ

อิทานิ ฅานโต อหฺนฺติ อาทิสฺ ฅานโตติ ฅานนฺตสฺสฯ
ปสฺสโตติ ปสฺสนฺตสฺสฯ เทวปี ปทานิ เอกตฺถานิฯ พุยฺยฅนเมว
นानํฯ เอวํ สนฺเตปี ฅานโตติ ฅาณลฺกขณํ อุปาทาย ปุคฺคํ
นิทฺทิสฺติฯ ฅานนลฺกขณญฺหิ ฅาณํฯ ปสฺสโตติ ฅาณปฺปภาวํ
อุปาทายฯ ปสฺสนปฺปภาวญฺหิ ฅาณํฯ ฅาณสมฺมจฺจํ ปุคฺคโล
จกฺขุมา วิย จกฺขุณา รุปานิ ฅาณเนว วิวญฺเญ ฅมฺเม
ปสฺสติฯ อปีจ โยนิโส มนสิการํ อุปฺปาเทตฺถ ฅานโตฯ อโยนิโส

#๑. ม. ม. ๑๒/๑๓/๑๕ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. ม. ๑๒/๑๖/๑๘ ฯ
๔. ม. ม. ๑๒/๑๓/๑๖ ฯ ๕. ม. ปริยายนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สฬพาสวสุตตวณณนา หน้ ๑๐๗

มนสิกาโร ยถา น อุลปชชติฯ เอวํ ปสฺสโตติ อยเมตถ
สโรฯ เกจึ ปนาจริยา พหุ ปปลญเจตฺวา (๑) ภณฺนติฯ เต
อิมสฺมี อตฺเถ น ชุชฺชนติฯ

อาสวานํ ขยฺนติ อาสวปฺปหานํ อาสวานํ อจฺจนฺตขย-
สมุปฺปาทํ จีณาการํ นตฺถิกาวนฺติ อยเมว [๒] อิมสฺมิณฺจ สุตฺเต
อาสวานํ ขยา อนาสวณฺเจโตวิมุตฺตินฺตืออาทิสฺสุ (๓) จ อาสวกฺขยตฺโถฯ
อณฺตร ปน มกฺกผลนึพฺพานานึปี อาสวกฺขโยติ วุจฺจนฺติ.
ตถาหึ

เสกฺขสฺส ลิกฺขมานสฺส อชฺหมกฺกานุสารึโน
ขยสฺมี ปจฺม ฌานํ ตโต อณฺณา อนนฺตรราติ (๔)

อาทิสฺสุ มกฺโก อาสวกฺขโยติ วุตฺโตฯ อาสวานํ ขยา สมโณ
โหตึตืออาทิสฺสุ (๕) ผลึฯ

ปรวชฺชานุปสฺสสิสฺส นึจฺจ อชฺชฌานสฺสณฺณึโน
อาสวา ตสฺส วทฺฒนฺติ อารา โส อาสวกฺขยาติ (๖)

อาทิสฺสุ นึพฺพานํ อาสวกฺขโยติ วุตฺตึฯ โน อชานโต โน
อปสฺสโตติ โย ปน น ชานาติ น ปสฺสติฯ ตสฺส โน
วทามึติ อตฺโถฯ เอเตน ย อชานโต อปสฺสโตปี สัวราทึหึยเว
สุทฺธี วทนฺติฯ เต ปฏิกฺกขิตฺตา โหณฺติฯ ปุริเมน วา ปททฺวเยน

#๑. ม. ปปลญเจฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺุโท ทิสฺสติฯ ๓. ม. มุ. ๑๒/๔๘๒/๕๑๘ ฯ
๔. พุ. อิติ. ๒๕/๒๔๐/๒๗๑ ฯ ๕. ม. มุ. ๑๒/๔๘๒/๕๑๘ ฯ ๖. พุ. ฐ. ๒๕/๒๘/๔๕ ฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียายวคคุณณา หน้า ๑๐๘

อุปาโย วุตโตฯ อิมินา อนุปายปฏิเสโรติฯ (๑) สงฺเขเปน เจตถ ฌาณั
อาสวานั สัวรปรียาโยติ ทสฺสิตั โหติฯ

อิทานิ ยั ชานโต อาสวานั ขโย โหติฯ ตั
ทสฺเสตฺกาโม กิลฺจ ภิภฺขเว ชานโตติ ปุจฺฉั อารภิฯ ตตฺถ
ชานนา พหุวิธาฯ ทพฺพชาติโก เอว หิ โกจิ ภิภฺขุ ฉตฺตั
กาตุ ชานาติ โกจิ จีวราทินั อณฺณตฺรึฯ ตสฺส อีทิสานิ
กมฺมานิ วตฺตเสีเส จตฺวา กโรนฺตสฺส ตา ชานนา มกฺกผลานั
ปทฺฐจฺานนั น โหติติ น วตฺตพฺพาฯ โย ปน สาสเน
ปพฺพชิตฺวา เวชฺชกมฺมาทีนึ กาตุ ชานาติฯ ตสฺเสว ชานโต
อาสวา วทฺถนฺตฺติเยวฯ ตสฺมา ยั ชานโต ปสฺสโต [๒] อาสวานั
ขโย โหติฯ ตเทว ทสฺเสนฺโต [๑] อาห โยนิโส จ มนสิการั อโยนิโส
จ มนสิการนฺติ.

ตตฺถ โยนิโส มนสิกาโร นาม อุปายมนสิกาโร
ปถมนสิกาโรฯ อนิจฺจาทีสุ อนิจฺจนฺติ อาทินา นเยน สจฺจานฺุโลมิเกน
วา จิตฺตสฺส อวชฺชนา (๔) อนุวาวชฺชนา (๕) อาโกโค สมฺนฺนาหาโร
มนสิกาโรฯ อัย วุจฺจติ โยนิโส มนสิกาโรฯ (๖) อโยนิโส
มนสิกาโรติ อนุปายมนสิกาโร อุปฺปถมนสิกาโร อนิจฺเจ นิจฺจนฺติ
ทกฺขเ สุขนฺติ อนตฺตนิ อตฺตาติ อสุเก สฺกนฺติ อโยนิโส
มนสิกาโร อุปฺปถมนสิกาโร สจฺจปฏิกฺกฺเถน วา จิตฺตสฺส

#๑. ม. อนุปายปฏิเสโร น ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร อาหาติ
ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. อวฏฺฏนา ฯ ๕. ม. อนุวาวฏฺฏนา ฯ ๖. ม. มนสิกาโรติ ฯ

*เล่มที่ ๑ สพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๐๕

อวชชนา อนุววชชนา อาโกโค สมนนนาหาโร มนสิกาโร
อัย วุจจติ อโยนิโส มนสิกาโรติฯ เอว โยนิโส มนสิการิ
อุปปาเทตฺตฺ ชานโต อโยนิโส มนสิกาโร จ ยถา น อุปปชชติ
เอว ปสฺสโต อาสวานิ ขโย โหติ.

อิทานิ อิมสฺเสวตฺตสฺส ยุตฺตี ทสฺเสนฺโต อาห อโยนิโส
ภิกฺขเว ฯ เปฯ ปหิยฺยนฺตฺติติฯ เตน ก็ วุตฺตํ โหติฯ ยสฺมา
อโยนิโส มนสิกาโรติ อาสวา อุปปชชนฺติ โยนิโส มนสิกาโรติ
ปหิยฺยนฺติ ตสฺมา ชานิตพฺพํฯ โยนิโส มนสิการิ อุปปาเทตฺตฺ
ชานโต อโยนิโส มนสิกาโร จ ยถา น อุปปชชติ เอว
ปสฺสโต อาสวานิ ขโย โหติติ. อัย ตาเวตฺตฺ สงฺเขป-
วณณนาฯ

อยมฺปน วิตุลาโร ตตฺถ โยนิโส อโยนิโสติ อิมหิ
ตาว ทฺวิหิ ปเทหิ อาพทฺธิ โหติ อุปฺริ สกฺลสฺสฺสฺตฺติฯ
วณฺณวิวณฺณวเสน หิ อุปฺริ สกฺลสฺสฺสฺตฺตํ วุตฺตํฯ อโยนิโส
มนสิการมฺลกลฺจ วณฺณํฯ โยนิโส มนสิการมฺลกํ วิวณฺณํฯ
กถํฯ อโยนิโส มนสิกาโร หิ วทฺตฺตฺมาโน เทว ฐมฺเม
ปฺริปฺเรติ อวิชฺชณฺจ ภาวตฺตฺนฺหณฺจ. อวิชฺชาย จ สติ อวิชฺชา-
ปจฺจยา สงฺขารา ฯ เปฯ ทฺกฺขกฺกฺชนฺธสฺส สมฺทโย โหติฯ
ตฺตฺนฺหาย สติ ตฺตฺนฺหาปจฺจยา อุปาทานิ ฯ เปฯ สมฺทโย โหติติ
เอว [๑] อโยนิโส มนสิการพฺหุโล ปุคฺคโล วาตเวคาภิกฺขมาเตน
#๑. ม. เอตฺตฺนฺตฺเร อยฺนฺติ ทิสฺสฺติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณนา หน้า ๑๑๐

วิปฺปนฺนฏฺจนาวา วิย คฺงคาวฏฺเฐ ปตฺตโคกฺลํ วิย จกฺกยฺนฺเต
 ยุตฺตพลฺลิตฺโต วิย ปฺนปฺปฺนํ ภาโยนิกตฺวิณฺณณฏฺจิตฺตตฺตาวาเสสุ (๑) อาวฏฺฏํ
 ปรีวฏฺฏํ กโรตฺย เหวํ ตาว อโยนฺโส มนสฺกการมฺลทํ ฏฺฏํ.
 โยนฺโส มนสฺกาโร ปน วทฺตมาโน โยนฺโส มนสฺการ-
 สมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวสฺสตฺย อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสทฺตฺตฺตฺติ (๒) วจนฺโต
 สมฺมาทฺฏฺจิปฺปมฺขํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ ปรีปุเรตฺย ยา จ สมฺมาทฺฏฺจิ
 สทา วิชฺชาตฺติ ตสฺส วิชฺชูปฺปาทา (๓) อวิชฺชานฺโรธา สงฺขาร-
 นโรโร ๗ เปฯ เหวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกขกฺขนฺตฺส นโรโร
 โหตฺตฺติ (๔) เหวํ โยนฺโส มนสฺกการมฺลทํ วิวฏฺฏํ เวทิตฺตพฺพํ เหวํ
 อิเมหิ ทฺวีหิ ปเทหิ อาพทฺธํ โหตฺติ อฺปรี สกฺลสฺสฺตฺตํ. เหวํ
 อาพทฺธเ เจตฺถ ยสฺมา ปุพฺเพ อาสวูปฺพานํ ทสฺเสตฺวา
 ปจฺจา อฺปฺปตฺติ วุจฺจมานา น ยฺชชตฺย น หิ ปหฺินา
 ปฺน อฺปฺปชฺชนตฺย อฺปฺปนฺนानมฺปน ปหฺานํ ยฺชชตฺย ตสฺมา
 อฺทฺเทสปฺปฏิโลมโตปฺปิ อโยนฺโส ภิกฺขเว มนสฺกโรโตตฺติ อาทิมายฯ

ตฺตถ อโยนฺโส มนสฺกโรโตตฺติ วุตฺตปฺปการํ อโยนฺโส
 มนสฺการํ อฺปฺปาทยโตฯ อนฺุปฺปนฺนา เจว อาสวา อฺปฺปชฺชนตฺตฺติ
 เจตฺถ ย เปพฺเพ อปฺปฏิลทฺธปฺพพํ จีวราทิ วา ปจฺจยํ

#๑. ม. ภาโยนิกตฺวิณฺณณฏฺจิตฺตตฺตาวาเสสุ ๗ ๒. ส. มหา. ๑๕/๑๓๕/๓๘ ๗
 ๓. ม. เอตฺถนฺตเร อวิชฺชานฺโรโรตฺติ ทิสฺสตฺติ ๗ ๔. วิ. มหา. ๔/๑/๑-๒ ๗

*เล่มที่ ๗ สพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๑๑

อุปลุกจากสทฐิวิหริกอนเตวาสินี วา อณตริ มนุญฉั วตุถุ
 ปฏิลภิตวา ตั สุกั สุขนุติ อโยนิโส มนสิกรโโรโต อณตริณตริ
 วา ปน อนนุฏตปุพพิ อารมมฉั ยถา [๑] ตถา วา อโยนิโส
 มนสิกรโโรโต อาสวา อุปลชชนุติฯ เต อนุปปนุณา อุปลชชนุติติ
 เวทิตพพาฯ อณตถา หิ อนมตคเค สัสาเร อนุปปนุณา นาม
 อาสวา น สนุติฯ อนนุฏตปุพเพปี (๒) [๓] วตุถุมหิ อารมมฉเน วา
 ยสส ปกตีสทฐิยา วา อุทเทสปริปจจนาปริยตตินวกมมโยนิโส-
 มนสิการานัน วา อณตริวเสน ปุพเพ อนุปปชชิตวา ปจจนา
 ตาทิเสน ปจจเยน สหสา อุปลชชนุติฯ อิมะปี อนุปปนุณา
 อุปลชชนุติติ เวทิตพพาฯ เตสุเยว ปน วตุถารมมฉเนสุ ปนุปปุนัน
 อุปลชชมานา อุปลนุณา ปวพฒนุติติ วุจจนุติ. อิตอ อณตถา
 [๓] ปจจมุปลนุณานัน วพฒนิ นาม นคถิฯ

โยนิโส จ โข ภิกขเวติ เอตุถ ปน ยสส ปกติ-
 สทฐิยา วา เสยฺยถาปี อายสมุโต มหากสฺสปสฺส ภทฺทาย
 จ กاپิลานิยา อุทเทสปริปจจนาทีหิ วา การฉเนหิ อาสวา
 นุปปชชนุติฯ โส ปชานาติ (๔) น โข เม อาสวา มคฺเคน
 สมุคฺฆมาตัง คตฯ หนท เนสิ สมุหตาย (๕) ปฏิปชชามิติฯ
 ตโต มคฺคภวานาย สพเพ สมุคฺฆมาเตติฯ ตสฺส เต อาสวา

#๑. ม. เอตุถนุตเร วาสทโท ทิสฺสติฯ ๒. ม. อนนุฏตปุพเพปีฯ ๓. ม. เอตุถนุตเร
 จสทโท ทิสฺสติฯ ๔. ม. โส จ ชานาติฯ ๕. ม. สมุคฺฆมาตายฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๑๑๒

อนุปฺปนา น อุปฺปชฺชนฺตฺติ วุจฺจนฺติ. ยสฺส ปน อารกฺสเสว
สโต สติสมฺโมเสน สหสา อาสวา อุปฺปชฺชนฺตฺติฯ ตโต
สํเวคมาปชฺชิตฺวา โยนิโส ปทหนฺโต เต อาสเว สมฺมุจฺฉินฺตฺติ
ตสฺส อุปฺปนา ปหฺยณฺตฺติ วุจฺจนฺติ มณฺฑลารามวาสีมหาตฺสฺส-
คฺคตฺตฺเตรสฺส วิยฯ

โส กิร ตสฺมีเยว วิหารเ อุกฺทเทสํ คณฺหตฺติฯ อถสฺส
คามे ปิณฺฑาย จรโต วิสภาคารมฺมणे กิเลโส อุปฺปชฺชติฯ
โส ตํ วิปฺสฺสนาย วิกฺขมฺเภตฺวา วิหาริ อคฺมาตีฯ ตสฺส
สุปฺนเนเปปี ตํ อารมฺมณํ [๑] อุปฺภูจาสติฯ โส อโย กิเลโส
วทฺถิตฺวา อปายสํวตฺตนิโก โหตีติ สํเวคํ ชเนตฺวา อจฺริยํ
อาปฺจุจิตฺวา วิหารา นิกฺขมฺม มหาสงฺฆมฺกขิตฺตฺเตรสฺส สนฺตฺติเก
รอกปฺปิกฺโข อสุภกมฺมฏฺจานํ คเหตฺวา คุมฺพนฺตรํ ปวิสิตฺวา
ปํสุฏฺฐจิวํ ปตฺถริตฺวา (๒) นิสชฺช อนาคามิมฺกฺเคน ปญฺจกาม-
คฺคณฺิกราคํ ฉินฺทิตฺวา อฏฺฐาย อจฺริยํ วนฺทิตฺวา ปฺนทิวเส
อุทฺเทสมคฺคํ ปาปฺณิ. เย ปน วตฺตมานานุปฺปนาฯ เตสํ
ปฺปฺปิตฺติยา ปหานํ นาม นตฺถิฯ

อิทานิ อุปฺปนา จ อาสวา ปหฺยณฺตฺติ อิทเมว ปทํ
คเหตฺวา เย เต อาสวา ปหฺยณฺตฺติฯ เตสํ นานปฺปการโต
อณฺณปี ปหานการณํ อาวีกาตุํ เทสนํ วิตุถาเรนฺโต อตฺถิ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสตีฯ ๒. ม. สนฺถริตฺวาฯ

*เล่มที่ ๑ สฬพาสวสุตตวณณนา หน้ ๑๑๓

ภิกขเว อสวา ทสสนา ปหาตฬพาทิ อาทิมาห ยถาค์ (๑)
เทสนาปปลเกทกสโล ฌมมราชาฯ ตตถ ทสสนา ปหาตฬพาทิ
ทสสนเนน ปหาตฬพาฯ เอส นโย สฬพคถฯ

อิทานิ ตานิ ปทานิ อนุปลฬพโตะ พุยาถาคตุกาโม กตเม
จ ภิกขเว อสวา ทสสนา ปหาตฬพาทิ ปลุจัน กตวา
มุลปรัยาถวณณนาย (๒) วุตตเนเนนเว อิธ ภิกขเว อสสุตวา
ปลุชชโนติ ปลุคคลาธิฎจัน เทสนัน อารภิฯ ตตถ มนสิกรณิเย
ฌมเม นปลชานาดีติ อวชชิตฬเพ สมนนนาหริตฬเพ ฌมเม
นปลชานาติฯ อมนสิกรณิเยติ ตฬพิปรีเตฯ เอส นโย เสเสสุ
ปเทสุฯ (๓) ยสุมา ปน อิเม ฌมมา มนสิกรณิยาฯ อิเม
อมนสิการณิยาติ ฌมมโต นียโม นคถิฯ อาการโต ปน
อคถิฯ เยนากาเรน มนสิกริยมานา อกสลุปลตติปทฎจานา
โหนติฯ เตนากาเรน [๔] มนสิกาตฬพาฯ เยน กสลุปลตติ-
ปทฎจานา โหนติฯ เตนากาเรน มนสิกาตฬพาฯ ตสุมา ยสุส
ภิกขเว ฌมเม มนสิกรโระโต อนุปลปโน วา กามาสโวติ-
อาทิมาห.

ตตถ ยสุสาคิ เย อสส อสสุตวโตะ ปลุชชชนสสุฯ
มนสิกรโระโตติ อวชชยโตะ สมนนนาหรรนตสสุฯ อนุปลปโน วา

#๑. ม. ยถาค์ฯ เอวมุปรัปีฯ ๒. ม. มุลปรัยาถวณณนายฯ ๓. ม. ปเทสุปีฯ
๔. ม. เอคถนตเร นสทโท ทิสสติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณนา หน้า ๑๑๔

กามาสโวติ เอตถ สมุจฺจยตฺโต วาสทฺโท น วิกปฺปตฺโตฯ
ตสฺมา ยถา ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา [๑] เปฯ
ตถาคโธ เตสํ อคฺคมกฺขายตฺติ (๒) วุตฺเต อปทา จ ทฺวิปทา จาติ
อตฺโตฯ ยถา จ ฎฺตานํ วา สตฺตานํ จิตฺติยา สมฺภเวสึนํ
วา อนุคฺคหยาติ (๓) วุตฺเต ฎฺตานนฺจ สมฺภเวสึนญฺจาติ อตฺโตฯ
ยถา จ อคฺคิโต วา อุตฺกโต วา มิถฺเกทโต วาติ วุตฺเต
อคฺคิโต จ อุตฺกโต จ มิถฺเกทโต จาติ (๔) อตฺโตฯ เอวมิธาปี
อนุปฺปนฺโน จ กามาสโว อฺปฺปชฺชติฯ อฺปฺปนฺโน จ กามาสโว
ปวทฺตตฺติ อตฺโต ทฎฺฐพฺโพฯ เอวํ เสเสสุฯ

เอตถ จ กามาสโวติ ปปลยจกามคฺคณิกโ ราโคฯ ภวาสโวติ
รฺูปารฺูปกเว ฉนฺทราโค ฉานนิกนฺติ จ สสฺสจฺเจท-
ทิฎฺฐิสทฺทตาฯ เอวํ ทิฎฺฐาสโวปี ภวาสเวเอว สโมธานํ
กจฺจติฯ อวิชฺชาสโวติ จตฺตฺสฺ สจฺเจสุ อณฺณานํฯ ตตฺถ
กามคฺคณ อสฺสาทโต มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน จ กามาสโว
อฺปฺปชฺชติฯ อฺปฺปนฺโน จ ปวทฺตติฯ มหคฺคตฺตมฺเม อสฺสาทโต
มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน จ ภวาสโว อฺปฺปชฺชติฯ อฺปฺปนฺโน จ
ปวทฺตติฯ ติสฺส ฎฺมึสฺส ฐมฺเมสฺส (๕) จตฺวิปฺลฺลาสปทฺฎฺฐานภาเวน
มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน จ อวิชฺชาสโว อฺปฺปชฺชติฯ อฺปฺปนฺโน

๑ ม. เอตฺถนฺตเร ทฺวิปทา วาติ ทิสฺสติฯ ๒. พ. อิติ. ๒๕/๒๓๐/๒๕๘ฯ ๓. ม. มฺฯ ๑๒/
๔๔๖/๔๓๕ฯ ๔. พ. อ. ๒๕/๑๓๒/๒๒๐ฯ ๕. ม. ฐมฺเมฯ

จ ปวทฒตตีติ เวทิตพโพฯ วุตตณยปจจนีกโต สุกกปกุโ
วิตถารตพโพฯ

กสุม่า ปน ตโย เอว อาสวา อิธ วุตตตติฯ วิโมกข-
ปฏูปกขโตฯ อปปลนิตติวิโมกขปฏูปกขโ หิ กามาสโวฯ อนิมิตต-
สูลลตปฏูปกขา อิตเรฯ ตสุม่า อิม ตโย อาสเว อูปปาเทนต
ติณณั วิโมกขานัน อภากิโน โหนตติฯ อนูปปาเทนต่า ภากิโนติ
เอตมตถั ทสเสนตณ ตโย เอว วุตตตติ เวทิตพพฯ ทิฏฐาสโวปี
วา เอตถ วุตโตยวตติ วณณิตตเมตตฯ

ตสส อมณสิกรณียานัน ชมม่านัน มนสิการาติ มนสิการ-
เหตุฯ ยสุม่า เต ชมเม มนสิกรโรตติฯ ตสุม่าติ วุตตติ โหติฯ
เอส นโย ทุตติยปเทสุฯ (๑) อนูปปนนา เจว อาสวา อูปชชนตติ
อูปปนนา จ อาสวา ปวทฒนตตีติ เหฏฐา วุตตอาสวานันยว
อเกทโต นิคมนเมตตฯ

เอตตวตวตา โย อัย ปุคคลาธิฏฐานาย เทสนาย
ทสสนาย ปหาคพเพ อาสเว นิตทิสิต्तุ อสสุตวา ปุณชชโน วุตตโต (๒)
โส ยสุม่า อโยนิโส ภิกขเว มนสิกรโรโต อนูปปนนา เจว
อาสวา อูปชชนตตีติ เอว สามลลโต วุตตต่านัน อโยนิโส
มนสิการปจจยานัน กามาสวาทีนปี อธิฏฐานันฯ ตสุม่า เตปี
อาสเว เตเนว ปุคคเลน ทสเสตวา อิทานี ทสสนาย (๓)
#๑. ม. ทุตติยปเทปี ฯ ๒. ม. วุตตโต ฯ ๓. ม. ทสสนา ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๑๑๖

ปหาดพเพ อาสเว ทสฺเสนุโต โส เอวํ อโยนิโส มนสิกรโรติ
อโหสี นุ โข อหนฺติ อาทิมาน. วิจิจฺจนาสีเสน เจตฺถ ทิฏฺฐาสวํปี
ทสฺเสตฺถอิมํ เทสนํ อารภีฯ

ตสฺสตุโถ ยสฺเสเต อิมินา วุตฺตนเยน อาสวา อุปฺปชฺชนฺติ
โส ปุณฺชฺชนโน โย จายํ อสฺสฺสฺสวาติ อาทินา นเยน วุตฺโต
โส ปุณฺชฺชนโน เอวํ อโยนิโส อนุปาเยน อุปฺปนฺน มนสิกรโรติฯ
กถํฯ อโหสี นุ โข ฯ ปฯ โส กุหิ คามิ ภวิสฺสตีติฯ ก็
วุตฺตํ โหติฯ โส เอวํ อโยนิโส มนสิกรโรติฯ ยถาสฺส อหํ
อโหสี นุ โขติ อาทินา นเยน วุตฺตา โสพสฺสวธาปี วิจิจฺจนา
อุปฺปชฺชติ ฯ (๑)

ตตฺถ อโหสี นุ โข น นุ โขติ สสฺสตาการณจ
อริจฺจสมฺปฺปตฺติอาการณจ นิสฺสาย อตีเตน อตฺตโน วิชฺชมานตฺถจ
อวิชฺชมานตฺถจ กงฺขติฯ ก็ การณฺนฺติ น วตฺตพฺพํฯ
อุมฺมตฺตโก วิย [๒] พาลปุณฺชฺชนโน ยถา วา ตถา วา
ปวตฺตติฯ อปีจ อโยนิโส มนสิกาโรเยเวตฺถ การณํ ฯ เอวํ
อโยนิโส มนสิการสฺส ปน ก็ การณฺนฺติฯ เสวว ปุณฺชฺชนภาโว
อริยานํ อทสฺสนาทีนํ วา. นนุ จ ปุณฺชฺชนนํปี โยนิโส
มนสิกรโรตีติฯ โกว (๓) เอวมาท [๔] มนสิกรโรตีติฯ น ปน ตตฺถ

#๑. ม. อุปฺปชฺชตีติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ ๓. ม. โกว วา ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร
นสฺสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สฬพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๑๗

ปฏุชชนภาโว การณํฯ สฬุชมมสฺสวณกฤษณมิตตตาทินี ตตถ
การณานิฯ น หิ มจฺจมฺสาทินี อตฺตโน ปกตฺยา สฺกนฺชานี
อภิสงฺขารปจฺจยา ปน สฺกนฺชานีปิ โหณฺติฯ

ก็ นุ โข อโหสิณฺติฯ ชาตฺลิ่งฺกุปฺตฺติโย นิสฺสาย ขตฺติโย
นุ โข อโหสีฯ พุราหุมนเวสฺสสุทฺทกฺกุชฺสปพฺพิชิตเทวมนุสฺसानํ
อณฺตโรติ กงฺขติฯ

กถิ นุ โขติ สณฺจนาการิ นิสฺสาย ทีโฆ นุ โข
อโหสีฯ รสฺสโอิทาทกณฺหปฺปมาณิกอฺปฺปมาณิกาทินํ อณฺตโรติ
กงฺขติฯ เกจิ ปน อีสฺสรนินฺมมานาทินี (๑) นิสฺสาย เกณ นุ
โข การณณ อ โหสิณฺติ เหตุโต กงฺขตฺติ วทณฺติฯ

ก็ หุตฺวา ก็ อโหสิณฺติ ชาตฺอาทินี นิสฺสาย ขตฺติโย
หุตฺวา นุ โข พุราหุมน อโหสีฯ เปฯ เทโว หุตฺวา มนุสฺโสติ
อตฺตโน ปรมฺปรํ กงฺขติฯ สฬุพฺตฺเถว ปน อทฺธานนฺติ
กาลาธิวจนเมตฺฯ

ภวิสฺสามิ นุ โข น นุ โขติ สสฺสตาการณจ
อุจฺเจทาการณจ นิสฺสาย อนาคเต อตฺตโน วิชฺชมานตณฺจ
อวิชฺชมานตณฺจ กงฺขติฯ เสสเมตฺถ วุตฺตนยเมวฯ

เอตฺรหิ วา ปจฺจปฺปนํ อทฺธานนฺติ อิทานิ วา
ปฏฺฐิสฺสนฺธิมาทึ กตฺวา จุติปริยณฺตํ สฬุพฺมปี วุตฺตมานกาลํ
#๑. ม. อีสฺสรนินฺมมานาทิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณนา หน้า ๑๑๘

คเหตุวฯ อชฌตตํ กถํกถิ โหตีติ อตฺตโน ขนฺุเชสุ วิจิจฺจนี (๑)

โหติฯ อหนฺุ โขสฺมีติ อตฺตโน อตฺติภาวํ กงฺขติ.

ยฺตุตมฺปเนตฺนฺติฯ ยฺตุตํ อยฺตุตฺนฺติ กาเอตฺถ จินฺุตาฯ อปีเจตฺถ

อิทํ วตฺถุมปี อุทาหรนฺุติฯ จูพฺมาตาย กิร ปฺตุโต มฺณฺุโ

มหามาตาย ปฺตุโต อมฺณฺุโฯ ตํ ปฺตุตํ มฺณฺุเทสสฯ โส

อฺภูจาย อหํ นฺุ โข จูพฺมาตาย ปฺตุโตติ จินฺุเตสิ. เอวํ

อหํ นฺุ โขสฺมีติ กงฺขา โหติฯ

โน นฺุ โขสฺมีติ อตฺตโน นตฺติภาวํ กงฺขติฯ ตตฺราปี

อิทํ วตฺถุ เอโก กิร มจฺเณ กณฺุหนฺุโต อุทเก จิรญฺุจําเนน

สีติญฺุตํ อตฺตโน อรฺุ มจฺโณติ จินฺุเตตฺวา ปหริฯ อปโร

สุสานปฺสเส เขตฺตํ รกขนฺุโต ภิโต สงฺกฺภูโต สยิฯ โส

ปพฺุชฺฉิตฺวา อตฺตโน ชนฺุณฺุกานิ เทว ยกฺขาติ จินฺุเตตฺวา

ปหริ. เอวํ โน นฺุ โขสฺมีติ กงฺขติฯ

กี นฺุ โขติ (๒) ขตฺติโยว สฺมาโน อตฺตโน ขตฺติยภาวํ

กงฺขติฯ เอส นโย เสเสสุฯ เทโว ปน สฺมาโน เทวภาวํ

อชานนฺุโต นาม นตฺติ โสปี ตมฺปน อหํ รูปี นฺุ โข

อรูปี นฺุ โขติ อาทิณา นเยน กงฺขติฯ ขตฺติยาทโย กสฺมา

น ชานนฺุตีติ เจฯ อปฺปจฺจกฺขา เตสิ ตตฺถ ตตฺถ กุเล

อฺปฺปตฺติฯ คหฺุจฺจาปี โปญฺุจฺลิกาทโย (๓) ปพฺุชฺฉิตฺสณฺุณฺุโนฯ

#๑. ม. วิจิจฺจโนฯ ๒. ม. กี นฺุ โขสฺมีติฯ ๓. โปราณ. โปตฺติกา อิติ ลิจฺยติฯ

*เล่มที่ ๑ สพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๑๕

ปพพชิตาปี กุปป์นุ โข กมมุนติ อาทินา นเยน กหฺกฐ-
สณฺณโน. มนุสฺสาปี จ ราชานอ วีย อตฺตนิ เทวสณฺณโน
โหนตฺย

กถํ นุ โขสฺมิติ วุตฺตณนยเมวฯ เกวลณฺเหตุถ อพฺกนฺตเร
ชีโว นาม อตฺถิติ คเหตุวา ตสฺส สณฺจนาการ์ นิสฺสาย ทีโฆ
นุ โขสฺมิตฺย รสฺส จตฺรฺสณฺพัส อกฺกฺจิสฺโสฬสฺสาทีนํ อณฺตรปฺปการิติ
กงฺขณฺโต กถํ นุ โขสฺมิติ เวทิตพฺโพฯ สรฺรฺสณฺจณํ ปจฺจปฺปนํ
อชานนฺโต นาม นตฺถิฯ

กุโถ อากฺโตฯ โส กุหิ คามิ ภาวิสฺสตีติ อตฺตภาวสฺส
อากตคตฺถจณํ กงฺขตฺย

เอวํ โสฬสปฺปเกทํ วิจิกฺจณํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ ยํ
อิมินา วิจิกฺจณาสีเสน ทิกฺกฺจาสวํ ทสฺเสตฺถุ อัย เทสนา
อารทฺธาฯ ตํ ทสฺเสนฺโต ตสฺส เอวํ อโยนิโส มนสิกโรโต
ณฺนํ ทิกฺกฺจันนฺติ อาทิมาย [๑] ตสฺส ปุคฺคตสฺส ยถา อัย
วิจิกฺจณา อุปฺปชฺชตฺย เอวํ อโยนิโส มนสิกโรโต ตสฺเสว
สววิจิกฺจณสฺส อโยนิโส มนสิการสฺส ถามคตฺตทา ณฺนํ ทิกฺกฺจัน
อณฺตรธา ทิกฺกฺจิ อุปฺปชฺชตฺติ วุตฺตํ โหตฺย ตคฺถ สพฺพปเทสุ
วาทุโท วิกปฺปตฺโตฯ เอวํ วา เอวํ วา ทิกฺกฺจิ อุปฺปชฺชตฺติ
วุตฺตํ โหตฺย อตฺถิ เม อตฺตาทิ เจตฺถ สสฺสตทิกฺกฺจิ สพฺพกาเลสฺ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตคฺถาทิ ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณนา หน้า ๑๒๐

อตุตโน อตุตโน อตุตติ คณฺหาติฯ สจฺจโต เถตโตติ ฎฺตโต
จ ธิโรโต จฯ เอว (๑) สจฺจนฺติ [๒] ฎฺตโต สฺฏฺจฺ ทพฺภาเวนาติ วุตฺติ
โหติฯ นตุติ เม อตุตฺตาติ อยมฺปน อฺจฺเฉททิกฺกฺจฺ สโต สตุตฺสฺ
ตตุถ ตตุถ วิภวคฺคโตฯ อถวา ปฺริมาปี ตีสุ กาลฺลสุ
อตุตฺติ คณฺโต สฺสฺสฺตทิกฺกฺจฺฯ ปจฺจฺปฺปนฺนเมว อตุตฺติ คณฺนฺติ
อฺจฺเฉททิกฺกฺจฺฯ ปจฺจฺมาปี อตีตฺนาคเตสุ นตุตฺติ คณฺโต
ภสฺมฺนฺตา อาหฺติโยติ (๓) คหิตทิกฺกฺจฺกานํ วิย อฺจฺเฉททิกฺกฺจฺฯ อตีเต
เอว นตุตฺติ คณฺนฺติ อธิจฺจสมฺปฺปตฺติกฺสฺเสว สฺสฺสฺตทิกฺกฺจฺฯ

อตุตฺนาว อตุตฺนํ สฺลฺขานามิตฺติ สฺลฺขากฺขนฺธสีเสน
ขนฺธฺ อตุตฺตาติ คเหตุวา สฺลฺขาย อวเสสฺกฺขนฺธฺ สฺลฺขานโต
อิมินา อตุตฺนา อิมํ อตุตฺนํ สฺลฺขานามิตฺติ โหติฯ อตุตฺนาว
อนตุตฺนฺนฺติ สฺลฺขากฺขนฺธฺเยว อตุตฺตาติ คเหตุวา อิตเร จ (๔)
จตุตฺตาริ (๕) อนตุตฺตาติ คเหตุวา สฺลฺขาย เต สฺลฺขานโต (๖) เอว
โหติฯ อนตุตฺนาว อตุตฺนฺนฺติ สฺลฺขากฺขนฺธฺ อนตุตฺตาติ อิตเร
จ จตุตฺตาริ อตุตฺตาติ คเหตุวา สฺลฺขาย เต สฺลฺขานโต เอว
โหติฯ สพฺพาปี สฺสฺสฺจฺจฺเฉททิกฺกฺจฺโยเยวฯ

วโท เวทฺโยติ อาทโย ปน สฺสฺสฺตทิกฺกฺจฺยา เอว
อภินิเวสาการาฯ ตตุถ วทตีติ วโท วจิกฺมมฺสฺส การโกติ
#๑. ม. ย. อิทํฯ ๒. ม. เอตุถนฺเตร ฎฺตโต ทิสฺสฺติฯ ๓. ม. หฺติโยติฯ ๔. ม. จสฺทฺโท นตุติฯ
เอวมฺปริปีฯ ๕. ม. จตุตฺตาริปีฯ ๖. ม. เตสํ ขานโตฯ เอวมฺปริปีฯ

*เล่มที่ ๑ สพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๒๑

วุตตํ โหติฯ เวทตตีติ เวเทยโยฯ ชานาติ อนุภวติ จาติ
 วุตตํ โหติฯ ก็ เวเทตตีตฯ ตตฺร ตตฺร กลุยาณปาปกานํ
 กมฺมานํ วิปากํ ปฏิสัเวเทติ. ตตฺร ตตฺรราติ เตสุ เตสุ
 โยนิกติจิตินิวาสนิกาเยสุ อารมฺมณฺเสุ วาฯ นิจุจติ อุปฺปาท-
 วรหิโตฯ ชฺวโตติ ถิโร สารภูโตฯ สสฺสโตติ สพฺพกาลิโกฯ
 อวิปริณามชฺมโมติ อตฺตโน ปกตฺภิโว อวิชหนชฺมโมฯ กกณฺฏโก (๑)
 วยิ นานาปฺปการตํ นาปชฺชตฺติฯ สสฺสตีสมนฺติ จนฺทสุริย-
 สมฺพุทธมहाปจฺวีปพฺพตา โลกโวหารเณ สสฺสตีโยติ วุจฺจนฺติฯ
 สสฺสตีหิ สมํ สสฺสตีสมํ. ยาว สสฺสตีโย ติฏฺฐจฺจนฺติฯ ตาว
 ตเถว จสฺสตีติ กณฺโหโต เอวํ ทิฏฺฐิ โหติฯ

อิํ ทุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิกตฺนฺติ อาทิสฺสู อิทฺนฺติ อิทานิ
 วตฺตพฺพสฺส ปจฺจกฺขนิทฺสสนํฯ ทิฏฺฐิกตฺสมฺพนฺเรน จ อิทฺนฺติ
 วุตฺตํ น ทิฏฺฐิสฺมฺพนฺเรนฯ เอตฺถ จ ทิฏฺฐิเยว ทิฏฺฐิกตํ
 กฺุถกตํ วยิฯ ทิฏฺฐิสฺสู วา คตํ อิํ ทฺสสนํ ทฺวาสภูจิทิฏฺฐิ-
 อนฺโตคฺชตฺตาคิปี ทิฏฺฐิกตํฯ ทิฏฺฐิยา วา คตํ ทิฏฺฐิกตํ.
 อิทฺนฺทฺหิ อตฺถิ เม อตฺตาคิ อาทิ ทิฏฺฐิยา कमฺนตฺตเมวฯ นตฺถตฺถ
 อตฺตา วา นิจุจ วา โกจิติ วุตฺตํ โหติ. สา จายํ
 ทิฏฺฐิ ทฺนฺนิกคฺมณฺญเณ คหณํ. ทฺรตฺติกมฺนญฺเณ สปฺปฏฺ-
 ญญเณ จ กนฺตาโร ทฺพภิกฺขกนฺตารวาทกนฺตาราทโย วยิฯ
 #๑. ปฺปราณ. กกณฺจโกติ ลิจิยติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฤคณณา หน้า ๑๒๒

สมมาทฎจียา วินวิชฌนฎเจณ วา วิโลมนฎเจณ วา วิสุกัฯ
กทาจิ สสฺสตสฺส กทาจิ อุจฺเจทสฺส คหณโต วิรูปี ฆนฺทิตนฺติ
วิปฺพนฺทิตฺ. พนฺชนฎเจณ สัโยชนัฯ เตนนาห ทฎจิกหนั ฯ เปฯ
ทฎจิสัโยชนนฺติฯ (๑) อิทานิสฺส ตเมว พนฺชนตฺถั ทสฺเสนฺโต
ทฎจิสัโยชนสัยฺตฺโตติ อาทิมาหฯ ตตฺถายั สงฺเขปตฺโตฯ อิมินา
ทฎจิสัโยชนเนน สัยฺตฺโต ปุณฺชชโน เอเตหิ ชาติอาทึหิ น
ปริมุจฺจติฯ (๒) กิ วา พหุณาฯ สกถวฎฎทกฺขโตปี น มุจฺจตีติ.

เอวํ ฌปฺเปเกทํ ทฎจาสวํ ทสฺเสตฺวา ยสฺมา สึลพฺพต-
ปรามาโส กามาสวาทิวเสเนว ทสฺสิโต โหติฯ กามสุขตฺถณฺหิ
ภวสุขภววิสุทฺธิตฺถณฺจ อวิชฺชาย อภิกฺขตา อิตฺ พหิทฺธา
สมณพฺราหฺมณา สึลพฺพตานิ ปฺรามสนฺติฯ ตสฺมา ตํ อทสฺเสตฺวา
ทฎจิกหนเนน วา ตสฺส กหิตตฺตปิ ตํ อทสฺเสตฺวาว อิทานิ
โย ปุคฺคโล ทสฺสนาปหาตพฺเพ อาสเว ปชหติฯ ตํ ทสฺเสตฺวา
เตสั อาสวานั ปหานั ทสฺเสตฺตุ ปุพฺเพ วา อโยนิโส มนสิกโรโต
ปุณฺชชนสฺส เตสั อุปฺปตฺตี ทสฺเสตฺวา อิทานิ ตพฺพิปฺริตสฺส
ปหานั ทสฺเสตฺตุสฺตวา จ โข ภิกฺขเวติอาทึมาหฯ

ตสฺสตฺโตฯ ยาว โส อิทํ ทกฺขนฺติ อาคจฺจติ ตาว เหาฎจา
วฺตุตฺนเยน จ วฺตุตฺปจฺจนิกโต [๓] เวทิตพฺโพฯ ปจฺจนิกนเยน (๔)

#๑. อภิ. สงฺ. ๓๔/๒๕๑/๑๑๑ ๑ ๒. ม. ปรมุจฺจตีติฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีฯ
๔. ม. ปจฺจนิกโตฯ

ปน สพพากาเรน อริยชมมสุส อโกวิทอวินิตปจจนิคโต อัย
สุตวา อริยสาวโก อริยชมมสุส โกวิทอ อริยชมเม สุวินิตโตติ
เวทิตพุโพฯ อปีจ โข สิกขาปุตตวิปัสสนโต ปญฺติ ตาว
โคตรญฺช ตาว ตทนุรุเปน อตฺเถน อัย อริยสาวโกติ เวทิตพุโพฯ

โส อิทํ ทุกฺขนฺติ โยนิโย มนสิกรโธตีติ อาทิสุ อยมฺปน
อตุตวิภาวนาฯ โส จตฺตจจกมฺมญฺจานีโก อริยาสาวโก ตณฺหา-
วชฺชา เตญฺมิกา ขนฺธา ทุกฺข์ฯ ตณฺหา ทุกฺขสมฺทโยฯ อุภินฺนํ
อปฺปวตฺตติ นิโรธฺฯ นิโรธสมฺปาปโก มคฺโคติ เอวํ ปุพฺเพว
อาจริยสนฺติเก อุคฺคหิตจตฺตจจกมฺมญฺจานโน อปฺเรน สมเยน
วิปัสสนามคฺคํ สมารุพฺโห สมานโน เต เตญฺมิกเก ขนฺธอ อิทํ
ทุกฺขนฺติ โยนิโส มนสิกรโธติฯ อุปาเยน ปเถน สมฺนฺนาหฺรติ
เจว วิปัสฺสติ จฯ เอตฺถ หิ ยาว โสตาปตฺติมคฺโคฯ ตาว
มนสิการสีเสเนว วิปัสฺสนา วุตฺตาฯ ยา ปนายํ ตสฺเสว
ทุกฺขสฺส สมฺมญฺจาปีกา จ ภวิกา (๑) ตณฺหาฯ อัย สมฺทโยติ โยนิโส
มนสิกรโธติยสฺมา ปน อิทํ (๒) ทุกฺขญฺจ สมฺทโย จ อิทํ
จानํ ปตฺวา นีรุชฺฌนฺติ นปฺปวตฺตนฺติฯ ตสฺมา ยทิตํ นิพฺพานํ
นามฯ อัย ทุกฺขนิโรธติ โยนิโส มนสิกรโธติ. นิโรธสมฺปาปกํ
อญฺจจฺจกํ มคฺคํ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิพฺทาติ โยนิโส
มนสิกรโธติฯ อุปาเยน ปเถน สมฺนฺนาหฺรติเจว วิปัสฺสติ จฯ

#๑. ม. สมภาวกาฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๑๒๔

ตตุรายั อูปาโยฯ อภินิเวโส นาม วญฺเฐ โหติฯ วิญญเฐ
นตฺถิฯ ตสฺมา อัย อตฺถิ อิมสฺมี กายเ ปจฺวิธาตุ อาโปธาตุติ-
อาทินา นเยน สกสนตฺตียิ จตฺตารี ภูตานิ ตทनुสาเรน
อูปาทารูปานิ จ ปรีคฺคเหตฺวา อัย รูปกฺขนุโรติ ววตฺถเปติ
ตํ ววตฺถาปยโต อูปฺปนฺเน ตทารมฺมเณ จิตฺตเจตฺตีกเ ฌมฺเม
อิมเ จตฺตาริ อรูปกฺขนุธาติ ววตฺถเปติฯ ตโต อิมเ ปลฺลจกฺขนุธา
ทูกฺขนุติ ววตฺถเปติฯ เต ปน สงฺเขปโต นามลฺลจ รูปลฺลจจาติ
เทว ภาคา เหว โหนฺติฯ อิทลฺลจ นามรูปิ สเหตุ สปลฺลจยิ
อูปฺปชฺชติฯ ตสฺส อัย เหตุ อัย ปจฺจโยติ อวิชฺชาภว-
ตคฺคหากมฺมาหาราทีกเ เหตุปจฺจยเว ววตฺถาเปติฯ ตโต เตสํ
ปจฺจยानลฺลจ ปจฺจยูปฺปนฺนฌมฺมานลฺลจ ยถาวสฺสรสทกฺขณํ
ววตฺถเปตฺวา อิมเ ฌมฺมา อหุตฺวา โหนฺตฺตติ อนิจฺจลกฺขณํ
อาโรเปติฯ อุทวยยปีพิตฺตฺตา ทูกฺขาติ ทูกฺขลกฺขณํ อาโรเปติฯ
อวสวตฺตนโต อนตฺตาคติ อนตฺตลกฺขณํ อาโรเปติฯ เหว ติณิ
ลกฺขณานิ อาโรเปตฺวา ปฏฺธิปาฏฺธิยา วิปสฺสนํ ปวตฺเตนฺโต
โสตาปตฺติมคฺคํ ปาปฺณาคิ.

ตสฺมี ขเณ จตฺตารี สจฺจานิ เอกปฏฺธิเวเชเนว ปฏฺธิวิชฺชติ
เอกาภิสมเยน อภิสเมติฯ ทูกฺขํ ปรีลฺลญาปฏฺธิเวเชน ปฏฺธิวิชฺชติ
สมุทฺทํ ปหานปฏฺธิเวเชนฯ นิโรธํ สจฺจฉิกริยาปฏฺธิเวเชนฯ มคฺคํ
ภาวนาปฏฺธิเวเชนฯ ทูกฺขลฺลจ ปรีลฺลญาภิสมเยนาภิสเมติ ฯ เปฯ

*เล่มที ๑ สพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๒๕

มคคั ภาวนาภิสมเยน อภิสเมตึฯ โน จ โจ อณณมณเณน
ณเณนฯ เอกณเณเนว หิ เอส นโรธึ อารมมณโต เสทานิ
กัจจโต ปฏิวชตติ เจว อภิสเมตติ จฯ น หิ ตสฺส ตสฺมึ
สมเย เอว โหติ อหึ ทุกุขึ ปริชานามิติ วา ฯ เปฯ มคคั
ภาเวมิติ วาตึฯ อปีจ ขวาสุส อารมมณั กตฺวา ปฏิวชวเสน
นโรธึ สจฺจนิกโรโตเยว (๑) ตั ฌาณั ทุกุขปรินญณากิจจมฺปี สมุทฺย-
ปหานกิจจมฺปี มคคภาวนากิจจมฺปี กโรตียेวฯ ตสฺส เอว
อุปาเยน โยนิโส มนสิกโรโต ตึณิ สัโยชนานิ ปหียนตึฯ
วีสตีวตฺตกา สกฺกายทิกฺกุจึฯ อฏฺจวตฺตกา วิจิกิจฺจมาฯ สีเลน สุทฺธิ
วเตน สุทฺธิตติ สีลพฺพตานิ ปรามสนโต สีลพฺพตปฺรามาสิตึฯ
ตตฺถ จตฺตฺส อาสเวสุ สกฺกายทิกฺกุจิสีลพฺพตปฺรามาสา ทิกฺกุจาสเว
สงฺคหิตา อาสวา เจว สัโยชนา จฯ วิจิกิจฺจมา สัโยชนเมวฯ น
อาสโวฯ ทสฺสนา ปหาตพฺพา อาสวาตีเอตฺถ ปฺริยาปนฺนตฺตา
ปน อาสวาตึฯ อิเม วุจฺจนตติ ฯ เปฯ ปหาตพฺพาตี อิเม
สกฺกายทิกฺกุจือาทโย ทสฺสนา ปหาตพฺพา นาม อาสวาตี
ทสฺเสนโต อาหฯ อถวา ยา อัย ฌนฺนั ทิกฺกุจึนั อณฺณตรา
ทิกฺกุจึ อุปฺปชฺชตึตติ เอว สฺรุเปเนว สกฺกายทิกฺกุจึ วิภตฺตา. ตั
สนฺธาयाห อิเม วุจฺจนตติ ภิกฺขเวตึฯ สวา จ ยสฺมา สหชาต-
ปหานนคฺกุเจหิ สทฺธิ ปหียตติ. ทิกฺกุจาสเว หิ ปหียมานเ
#๑. ม. สจฺจนิกโรโตเอว ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณนา หน้า ๑๒๖

ตัสหชาโต จตุสฺ ทิฏฺฐิสมปฺยุ ตตฺตจิตฺเตสฺ กามาสโวปี อวิชชาสโวปี
ปหียตึฯ ปหานนกฎฺโง ปน จตุสฺ ทิฏฺฐิวิปฺยุตฺเตสฺ นาค-
สฺอุปณฺณาทิสมิทฺธิปฺตถนาวเสน อุปฺปชฺชมาโน ภวาสโวฯ เตเนว
สมฺปยุตฺโต อวิชชาสโวปีฯ ทวีสฺ โทมนสฺสจิตฺเตสฺ ปาณาติ-
ปาตาทินิพฺพตฺตโก อวิชชาสโวปีฯ ตถา วิจิกิจฺฉาจิตฺตสมฺปยุตฺโต
อวิชชาสโวปีติ เอวํ สพฺพตฺถาปี อวเสสา ตโยปี อาสวา
ปหียนฺติ. ตสฺมา พหฺวจนฺนิทฺเทโส กโตติ ฯ เอวเมตฺถ อตฺถโ
เวทิตฺพุโปฯ เอส โปราณํ อธิปฺปาโย.

ทสฺสนา ปหาตพฺพาติ ทสฺสนํ นาม โสตาปคฺคติมคฺโค
เตน ปหาตพฺพาติ อตฺถโฯ กสฺมา โสตาปคฺคติมคฺโค ทสฺสนํฯ
ปจฺมํ นิพฺพานทสฺสนโตฯ นนฺ โคตฺรฎฺฐ ปจฺมตฺริ ปสฺสตีติ ฯ
โน น ปสฺสตีฯ ทิสฺวา กตฺตพฺพกิจฺจมฺปน น กโรติ สํโยชนานํ
อุปฺปหานโตฯ ตสฺมา ปสฺสตีติ น วตฺตพฺพุโปฯ ยตฺถ กตฺถจิ
ราชานํ ทิสฺวาปี ปณฺณาการํ ทตฺวา กิจฺจนิปฺพตฺติยา อทิฏฺฐตฺตา
อชฺชวาปี ราชานํ น ปสฺสามีติ วทฺนฺโต ความวาสิ ปฺริโส
เจตฺถ นิตฺสสนํฯ

เอวํ ทสฺสเนน ปหาตพฺเพ อาสเว ทสฺเสตฺวา อิทานิ
ตทนนฺตฺริ นิตฺถิฏฺฐเส สํวรา ปหาตพฺเพ ทสฺเสตฺถํ กตฺเม จ ภิกฺขเว
อาสวา สํวรา ปหาตพฺพาติ อาหฯ เอวํ สพฺพตฺถ สมฺพนฺโธ
เวทิตฺพุโปฯ อิตฺถ ปฺรณฺหิ อตฺถมตฺตเมว วณฺณยิสฺสามฯ

นनु จ ทสฺสเนน ภาวนายาติ อิเมหิ ทวีหิ อปฺหาคพฺโพ
อาสโว นาม นตฺถิฯ อถ กสฺมา วิสฺสุ สํวราทีหิ ปฺหาคพฺเพ
ทสฺเสตีติฯ สํวราทีหิ ปฺพพฺภาเค วิภฺขมฺภิตา อาสวา จตฺตฺหิ
มคฺเคหิ สมฺมุคฺฆาตํ คจฺจนฺตฺติฯ ตสฺมา เตสํ มคฺคานํ ปฺพพฺภาเค
อิเม ปฺลยฺหาคาเรหิ วิภฺขมฺภนปฺปหานํ ทสฺเสนฺโต เอวมาย
ตสฺมา โย จายํ วุตฺโต ปจฺโม ทสฺสนมคฺโคเยวฯ อิทานิ
ภาวานานาเมน วุจฺจิสฺสนฺติ (๑) ตโย มคฺคาย เตสํ สพฺเพสมฺปิ อัย
ปฺพพฺภากปฺปฏิปทาติ เวทิตพฺพาฯ

ตตฺถ อิทาติ อิมสฺมี สาสเนฯ ปฺฏิสงฺขาติ ปฺฏิสงฺขายฯ
ตตฺตรายํ สงฺขาสทฺโท ฌาณโกฏฺฐาสปฺลยตฺตคณฺนาสุ ทิสฺสตีติฯ
สงฺขายกํ ปฺฏิเสวตีติอาทิสฺสุ (๑) หิ ฌาณ ทิสฺสตีติฯ ปฺปลยจสฺสณฺนา-
สงฺขา สมฺมาจฺรณตีติอาทิสฺสุ (๒) โกฎฺฐาเสฯ เตสํ เตสํ ชมฺมานํ
สงฺขา สมฺมณฺวาติอาทิสฺสุ (๓) ปฺลยตฺตตีติฯ น สุกฺกริ สงฺขาตฺตฺนตี-
อาทิสฺสุ (๔) คณฺนายํ. อิท ปน ฌาณ ทฏฺฐพฺโพ.

ปฺฏิสงฺขา โยนิโสตีติ หิ อฺปาเยน ปฺเถน ปฺฏิสงฺขาย ฌตฺวา
ปฺจจเวกฺขิตฺวาติ อตฺถ โยฯ เอตฺถ จ อสํวเร อาทินวปฺฏิสงฺขา
โยนิโส ปฺฏิสงฺขาติ เวทิตพฺพาฯ สวา จายํ วริ ภิกฺขเว ตตฺตตาย
อโยสลาทาย อาทิตฺตตาย สมฺปชฺชติตาย สลฺยชฺโชติฏฺฐตาย จกฺขุณฺนทฺริยํ

#๑. ม. ม. ๑๓/๑๙๗/๒๐๖ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๒๔๕/๒๒๒ ฯ ๓. อภิ. ศง. ๓๔/๘๔๑/๓๒๗ ฯ
๔. สฺยา. สุกโร ฯ ตี. นี. ๑๖/๔๒๕/๒๑๕ ฯ

สมปถิมฎฐึฯ น เตวว จกขุวิญญเยเยสุ รุเปสุ อนุพยุณชนโส
 นิมิตตคคคาโหติ (๑) อาทินา อาทิตตปรียายนเยน เวทิตพพาฯ
 จกขุณุทริยัสัวรัสวโต วิหระตีติ เอตถ จกขุเมว อินุทริยึ
 จกขุณุทริยึฯ สัวรณโต สัวโรฯ ปิทหนโต ถกนโตติ วุตติ
 โหติฯ สติยา เอต อธิวจันฯ จกขุณุทริเย สัวโร จกขุณุทริย-
 สัวโรฯ ติตถกกาโก อาวาทถจจโป วนมหิโสติ อาทโย วิยฯ
 ตตถถ กิณจาปี จกขุณุทริเย สัวโร วา อัสัวโร วา
 นตถติฯ น หิ จกขุปสัท นิสสาย สติ วา มฎฐสจจึ
 วา อุปปชชติฯ อปิจยทารูปรามมณั จกขุสส อาปาดั
 อาคจถติฯ ตทา ภาวเก ทวิกขตตุ อุปปชชติว นินุทเช กิริย-
 มโนธาตุ อาวชชนกจจึ สาธยมานา อุปปชชติว นินุชถติฯ
 ตโต จกขุวิญญาณั ทสสนกจจึฯ ตโต วิปากมโนธาตุ สมปฎิจ-
 ฉนุนกจจึฯ ตโต วิปากาเหตุกมโนวิญญาณธาตุ สนุติรณกจจึ
 ตโต กิริยาเหตุกมโนวิญญาณธาตุ โวฎฐพพนกจจึ (๒) สาธยมานา
 อุปปชชติว นินุชถติ. ตทนนตรั ชวติฯ

ตตถาปี เนว ภาวคสมเยฯ น อาวชชนาทีนั อญลตรสมเย
 สัวโร วา อัสัวโร วา อตถิ. ชวนกขณเ ปน สเจ ทสสิลลั
 วา มฎฐสจจึ วา อญญาณั วา อกขนุติ วา โกสชชึ
 วา อุปปชชติฯ อัย อัสัวโร โหติฯ เอว โหนโตปี โส
 #๑. สั. สพา. ๑๘/๓๐๓/๒๑๐ ๑ ๒. สั. ย. โวฎฐนกจจึ ๑

*เล่มที่ ๑ สพพาสวสตุตตวณณนา หน้า ๑๒๕

จกขุณฺทริเย อสัวโรติ วุจฺจติฯ กสฺมาฯ ยสฺมา (๑) ตสฺมี (๒) สติ
ทวารมฺปิ อคฺคตฺ โหติฯ ภาวฺกมฺปิ อวชฺชนาทีนึ วิถิจิตฺตานีปิฯ
ยถา กึฯ ยถา นคเร จตฺตฺ ทวารเรสุ อสัวเตสุ กิณฺจาปี
อนฺโตมรทวารโกฏฺจกพฺภาทโย สฺสัวตาฯ ตถาปี อนฺโตนคเร
สพฺพํ ภาณฺท์ อรฺกขิตฺ อโคปีตเมว โหติฯ นคทวารเณ หิ
ปวิสิตฺวา โจรา ยทิจฺฉนฺติฯ ตํ หเรยฺยํ (๓)ฯ เอวเมว ชวเน
ทสฺสึลยาทีสุ อุปลนฺเนสุ ตสฺมี อสัวเร สติ ทวารมฺปิ อคฺคตฺ
โหติฯ ภาวฺกมฺปิ อวชฺชนาทีนึ วิถิจิตฺตานีปิฯ (๔)

ตสฺมิมฺปน สึลาทีสุ อุปลนฺเนสุ ทวารมฺปิ คฺคตฺ โหติ
ภาวฺกมฺปิ อวชฺชนาทีนึ วิถิจิตฺตานีปิฯ ยถา กึฯ ยถา
นคทวารเรสุ สัวเตสุ กิณฺจาปี อนฺโตมรทโย อสัวตาฯ ตถาปี
อนฺโตนคเร สพฺพํ ภาณฺท์ สฺรฺกขิตฺ สฺโคปีตเมว โหติฯ
นคทวารเรสุ หิ ปทหิตฺเตสุ โจรานํ ปเวโส นตฺถิฯ เอวเมว
ชวเน สึลาทีสุ อุปลนฺเนสุ ทวารมฺปิ สฺคฺคตฺ โหติฯ ภาวฺกมฺปิ
อวชฺชนาทีนึ วิถิจิตฺตานีปิ. ตสฺมา ชวณฺกฺขณฺเ อุปลชฺชมาโนปี
จกขุณฺทริยสัวโรติ วุจฺจโตฯ อธิ จายํ สติสัวโร อธิปฺเปโตติ
เวทิตพฺโพฯ จกขุณฺทริยสัวเรน สัวโต จกขุณฺทริยสัวรสัวโต
อุเปโตติ วุจฺจตฺ โหติฯ ตถาหิ ปาฎิโมกฺขสัวรสัวโตติ อิมสฺส
วิภฺงเค อิมินา ปาฎิโมกฺขสัวเรน อุเปโต โหติฯ เปฯ

#๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ ๒. ม. ตสฺมิมฺพิฯ ๓. ม. ย. กเรยฺยํฯ ๔. ม. วิถิจิตฺตานีปีติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณนา หน้า ๑๓๐

สมนุณาคโตติ (๑) วุตตัม ตัม เอกชณัม กตฺวา จกฺขุณฺทฺริยสัวเรน
สัวโตติ เอวมตฺถโต (๒) เวทิตพฺพฯ (๓)

อถวา สัวรีติ สัวโตฯ ถเกสิ ปิทหีติ วุตตัม โหติฯ
จกฺขุณฺทฺริเย สัวรสัวโต จกฺขุณฺทฺริยสัวรสัวโตฯ จกฺขุณฺทฺริยสัวร-
สณฺณิตํ สติกวาญฺจ จกฺขุทฺวาเร ฆรทฺวาเร กวาญฺจ วีย สัวริ
ถเกสิ ปิทหีติ วุตตัม โหติฯ อยเมว เจตฺถ อตุโถ สุนฺทรตโรฯ
ตถาหิ จกฺขุณฺทฺริยสัวรํ อสัวตฺสฺส วิหรโต สัวตฺสฺส วิหรโตติ
เอตฺถ ทฺวีสุ (๔) ปเทสุ อยเมว อตุโถ ทิสฺสตีติฯ (๕)

วิหรตีติ เอวํ จกฺขุณฺทฺริยสัวรสัวโต เยน เกนจิ อิริยา-
ปถวิหาเรน วิหรตีฯ ยณฺทิสฺสาติ อาทิมฺหิ ยํ จกฺขุณฺทฺริยสัวรํ
อสฺส ภิกฺขุโน อสัวตฺสฺส อถเกตฺวา อปิทหิตฺวา วิหรนฺตฺสฺสาติ
เอวมตฺถโต เวทิตพฺพ. อถวา เขการสฺส ชนฺติ อาเทโส
หิกาโร จ ปทปฺรูโณฯ เข อสฺสาติ อตุโถฯ

อุปฺปชฺเชยฺยุนฺติ นิพฺพตฺเตยฺยฯ อาสวา วิมาฏฺฐปริพาหตี (๖)
จตุตฺตาริ อาสวา จ อณฺเณ จ วิมาฏฺฐกรรา กิลฺลสฺปริพาหา
วิปากฺปริพาหา วาฯ (๗) จกฺขุทฺวาเร หิ อิกฺุจฺจารมฺมณฺณํ อาปาถคตฺตํ
กามสฺสาทวเสน อสฺสาทยโต อภินฺนุทโต กามาสโว อุปฺปชฺชติ
อึทิสํ อณฺณสฺมิมฺปิ สุกฺตภิเว ลภิสฺสามีติ ภวปฺตฺถนาย อสฺสาทยโต

#๑. อภ. วิ. ๓๕/๖๐๒/๓๓๑ ฯ ๒. ม. เอวมตฺถโต ฯ ๓. ม. เวทิตพฺพ ฯ ๔. ม. เอเตสุ ฯ
๕. ม. ทิสฺสตี ฯ ๖. ม. วิมาตฺริพาหา ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๗. ม. จ. ฯ

*เล่มที่ ๑ สพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๓๑

ภวาสโว ออุปชชติฯ สตุโตติ วา สตุตตสสาติ วา คณฺหนุตส
ทิกฺกุสาสโว ออุปชชติฯ สพฺเพเหว สหชาตํ อญฺญาณํ อวิชฺชา-
สโวติ จตุตฺตารโ อาสวา ออุปชชนฺติฯ เตหิ สมฺปยุตฺตาอปเร
กิลเสทา วิฆาณฺณปริพาหาฯ อายตี วา เตสํ วิปากา. เตปี
หิ อํสฺวตฺตเสว วิหรโต ออุปชชเชยฺยุนฺติ วุจฺจนฺติฯ

เอวํส เตติ เอวํ อสฺส เต เอว(๑) เอเตน อุปาเยน
น โหนฺติฯ โน อญฺญถาติ วุตฺตํ โหติฯ เอส นโย ปฏฺฐิสงฺขา
โยนิโส โสติณฺทริยสํวรํสฺวโตติอาทิสฺสฯ

อิม วุจฺจนฺติ อาสวา สํวรา ปหาตพฺพาทิ อิม
นสฺส ทฺวาเรสฺส จตุตฺตารโ (๒) กตฺวา จตุวีสติ อาสวา สํวเรน
ปหาตพฺพาทิ วุจฺจนฺติฯ สพฺพตฺถเว เจตฺถ สติสํวโร เอว สํวโรติ
เวทิตพฺโพฯ

ปฏฺฐิสงฺขา โยนิโส จีวรนฺติ อาทิสฺส ยํ วตฺตพฺพํฯ ตํ สพฺพํ
วิสุทฺธิมคฺเค สิลกถายํ วุตฺตเมว. ยณฺ्हิสฺสสาติ ยํ จีวรปฺปณฺฑ-
ปาตาทิสฺส วา อญฺญตฺตรํ อสฺสฯ อปฏฺฐิสเวโตติ เอวํ โยนิโส
อปฏฺฐิสเวทนตฺสสฯ เสสํ วุตฺตนยเมว. เกวลํ ปนฺธิ อลทฺธิ
จีวราทิ ปตฺถยโต ลทฺธิ วา อสฺสาทยโต กามาสวสฺส ออุปฺปตฺติ
เวทิตพฺพาฯ อีทิสํ อญฺญสฺสมิมปี สมฺปตฺติภเว สุกฺคิภเว
ลภิสฺสามิติ ภวปฺตฺถนาย อสฺสาทยโต ภวาสวสฺส อหํ ลภามิติ (๓)

#๑. ม. เอวํฯ ๒. ม. ย. จตุตฺตารโ จตุตฺตารโ ฯ ๓. ม. อหํ ลภามิ น ลภามิติ ฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียายวคฤณณา หน้า ๑๓๒

วา มยหิ วา อิทนุติ อตุตสณณิ อธิฎุจหโต ทิฎุจาสวสส
อุปฺปตฺติ เวทิตพฺพาฯ สพฺเพเหว ปน สหชาโต (๑) อวิชฺชาสโวติ
เอวํ จตฺตุนํ อาสวานํ อุปฺปตฺติ วิปากปริพาหา ปน (๒)
นวเวทनुปฺปาทนโตปี เวทิตพฺพาฯ

อิม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อาสวา ปฎิเสวณา ปหาตพฺพาติ
อิม เอกเมกสฺมี ปจฺจเย จตฺตาโร จตฺตาโร กตฺวา โสฬส
อาสวา อิมินา ฌาณสํวรสงฺขาเตน ปจฺจเวกฺขณปฎิเสวเนน
ปหาตพฺพาติ วุจฺจนฺตึติฯ (๓)

ปฎิสงฺขา โยนิโส ขโม โหติ สึตฺสฺสาติ อุปาเยน ปเถน
ปจฺจเวกฺขิตฺวา ขโม (๔) โหติ สึตฺสฺส สึตฺ ขมติ สหติฯ น
อวิรฺปฺริโส วิย อุปฺปมตฺตเกนาปี สึเตน จลติ กมฺปติ กมฺมฎฺฐานํ
วิหฺหติ. อปีจ โข โลมสนากตฺเถโร วิย อนฺปฺปกเณนาปี สึเตน
ศุฎฺโฐ น จลติ น กมฺปติ กมฺมฎฺฐานเมว มนสิกโรติฯ
เถโร กิร เจตียปพฺเพเต ปียงฺคฺคฺหาญํ ปชานมฺเว วิหรนฺโต
อนฺตรฎฺจเก หิมปาตสมเย โลกนฺตรียนิริเย ปจฺจเวกฺขิตฺวา
กมฺมฎฺฐานํ อวิชฺชนฺโตว อพฺุโภกาเส วิตฺตินาเมสิฯ เอวํ
อุณฺหาทีสุปี อตุถโยชฺนา เวทิตพฺพาฯ

เกวลณฺหิ โย ภิกฺขุ อธิมตฺตมฺปี อุณฺหิ สหติ เสว
เถโร วิยฯ อญฺ ขโม อุณฺหฺสฺสาติ เวทิตพฺุโพฯ เถโร กิร
#๑. สึ. ย. อวิชฺหโตฯ ๒. ม. ย. จฯ ๓. ม. ย. วุจฺจนฺติฯ ๔. ย. ขนฺตาฯ

*เล่มที่ ๑ สฬพาสวสุตตวณณนา หน้ ๑๓๓

คิมหสมเย ปจจกคตต์ พหิจงกเม นิสีทีย กมมฏจัน
มนสิกโรโต (๑) เสทาปิสฺส กจฺเจหิ มุจฺจนฺติ. อถ นํ อนฺนเตวาสีโก
อาห อธิ ฆนฺเต นิสีทถฯ สีสฺสโล โอกาสิตฺถฯ เถโร อุณฺหนฺเยน
เนวมฺหิ อาวุโส อธิ นิสินฺโนติ อวิจิมหานิรยํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา
นิสียฺเวฯ อุณฺหนฺติ เจตฺถ อคฺคิสฺสนฺตาโป จ เวทิตฺพุโป.
สุริยสนฺตปาเวเสน ปเนตฺตํ วตฺถุ วุตฺตํฯ

โย จ เทว ตโย วาเร ฆตฺตํ วา ปานีเย วา
อลภมาโนปี อนมตฺตฺเต สํสारे อตฺตโน ปิตฺติวิสยฺปปตฺตี
ปจฺจเวกฺขิตฺวา อเวชนฺโต กมมฏจัน น วิชฺหิตฺเตวฯ อธิมตฺเตหิ
ทํสมกสวตตปสมฺสเสหิ สฺสุจฺโ จาปี ติริจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ปจฺจเวกฺขิตฺวา อเวชนฺโต กมมฏจัน น วิชฺหิตฺเตวฯ
สิริสฺปสมฺสเสสน (๒) สฺสุจฺโ จาปี อนมตฺตฺเต สํสारे สึหพฺยคฺฆาติ-
มุเขสุ อนเภาวํ ปริวตฺติตฺตํ ปุพฺพตฺตภาวํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา
อเวชนฺโต กมมฏจัน น วิชฺหิตฺเตว ปธานียตฺเถโร วีย.
อโย ขโม ชิมฺจฺจฺจฺจฯ เปฯ สิริสฺปสมฺสเสสนนฺติ เวทิตฺพุโปฯ

เถโร กิร ขณฺฑเวลมหาวิหาร (๓) กณฺณการปธานียฆเร (๔)
อริยวํสํ สุนฺนตํ โฆรวิสฺโส สปฺโป ทํสียฺ เถโร ชานิตฺวาปี
ปสนฺนจิตฺโต นิสินฺโน ฆมฺมเยว สฺสุณฺตฺถฯ วิสเวโก ฆทฺโธ
#๑. ม. ย. มนสิกโรนฺโตฯ ๒. ม. สิริสฺป...ฯ ๓. ม. ขณฺฑเจลวิหารเรฯ ๔. ม. กณฺ
กาปธานียฆเรฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๑๓๔

อโหสิฯ เถโร อุปสมฺปนฺนมณฺฑลํ อาที กตฺวา สีสํ
ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปริสุทฺทสี่โลมฺหีติ ปีตี อุปฺปาเทสิฯ สห
ปีตฺตฺปาทา (๑) วิสํ นีวตฺติตฺวา ปจฺวี ปาวิสิ. เถโร ตตฺถเว
จิตฺเตกคฺคตํ ลกิตฺวา วิปสฺสนํ วฑฺฒตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณฺนิฯ

โย ปน อุกฺโกสนวเสน ทฺวฺรตฺเต ทฺวฺรตฺตตฺตาเยว จ
ทฺวฺราคเต อปี อนฺติมวตฺตฺสทิตฺเต วจนปเถ สุตฺวา ขนฺตฺคฺคณฺเวย
ปจฺจเวกฺขิตฺวา น เวชติ ทิฆฺภาณกอกฺขตฺถโร วิยฯ อัย ขโม
ทฺวฺรตฺตานํ ทฺวฺราคตานํ วจนปถานนฺติ เวทิตพฺโพฯ

เถโร กิร ปจฺจยสนฺโตสภาวนารามตฺยา มหาอริย-
วสฺปฏิปทํ กเถสิฯ สพฺโพ มหาคฺาโม อากจฺฉติฯ เถรสฺส
มหาสกฺกาโร อุปฺปชฺชติฯ (๒) ตํ อลฺยตโร มหาเถโร อธิวเสตฺถุ (๓)
อสกฺโกนฺโต ทิฆฺภาณโก อริยวีสํ กเถมีติ สพฺพฺรตฺตี โกลาหลํ
กโรตีติ อาทีหิ อุกฺโกสิฯ อุโภปี จ อตฺตโน อตฺตโน
วิหารํ กจฺจนฺตา คาวตฺมตฺตํ เอกปถเนน อคมํสุฯ สกฺลคาวตฺมปี
โส ตํ อุกฺโกสิเยวฯ ตโต ยตฺถ ทฺวินฺนํ วิหารานํ มคฺโค
ภิชฺชติฯ ตตฺถ จตฺวา ทิฆฺภาณกตฺถเร ตํ วนฺทิตฺวา เอส
ภนฺเต คุมฺหากํ มคฺโคติ อาหฯ โส อสฺสนฺโต วิย อคฺมาสิฯ
เถโรปี วิหารํ คนฺตฺวา ปาเท ปกฺขาลตฺวา นิสีทฺติฯ ตเมนนํ

#๑. โปราณ. จิตฺตฺตฺปาทาติ ทิสฺสติ ฯ ตํ ปมาทเลขํ ภเวยฺย ฯ ฐีกายณฺหิ ฌรณปีติยา
อุปฺปาเทน สหฺเววติ วุคฺตํ ฯ ๒. ม. อุปฺปชฺชติ ฯ ๓. ม. อธิวเสตฺถุ ฯ

*เล่มที่ ๗ สฬพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๓๕

อนุนเตวาสิโก ก็ ฆนเต สกถคาวุตํ ปรีภาสนนฺตํ น กิณฺจ
อโวจตุถาติฯ (๑) เถโร ขนฺติเยว อาวุโส มยฺหํ ภาโร น
อกุขนฺติฯ เอกปทุทฺธาเรปี กมฺมฏฺฐานวโโยคํ น ปสฺสามีติ
อาห ฯ เอตถ จ วจนเมว วจนปโถติ เวทิตพฺโพฯ

โย ปน อุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา ทุกฺขาปนฺนุเจน (๒)
ทุกฺขา ทุกฺขาวหนฺนุเจน (๓) ติปฺปา (๔) ผรุสฺนุเจน ขรฯ ติจิณฺณุเจน
กฏฺกาฯ อสฺสาทวิริหิตโต (๕) อสาดฯ มนฺตฺส (๖) อวทฺตฺนโต อมฺนาปา
ปาณฺหฺรณสมตฺตตาย ปาณฺหฺรา อธิวเสติเยวฯ น เวชติฯ
เอวฺสภาโว โหติ จิตฺตลตาปพฺพเต ปฺชานียตุเถโร วีย. อຍ
อุปฺปนฺนํ ฯ เปฯ อธิวสนฺชาติโกติ เวทิตพฺโพฯ

เถรสฺส กิร รตฺตี ปฺชานน วิตฺตินาเมตฺวา จิตฺตฺส
อุทฺรวาโต อุปฺปชฺช. โส ตํ อธิวเสตฺถุ อสกุโกนฺโต อวคฺตติ
ปรีวคฺตติฯ ตเมนนํ จงฺกมปสฺเส จิตโต ปิณฺทปาทียตุเถโร อาห
อาวุโส ปพฺพชิตโต นาม อธิวสนฺสีโล โหติติฯ โส สาธุ
ฆนฺเตติ อธิวเสตฺถวา นิจฺจโลว สยิฯ วาโต นากิโต ยาว
หทยํ ผาเลติฯ (๗) เถโร เวทนนํ วิกฺขมฺภเถตฺวา วิปสฺสนฺโต มฺหุคฺเตน
อนาคามี หุตฺวา ปรีนินฺนุพฺพายีติฯ

ขณฺ्हิสฺสาติ สีสาทิสฺสู ยํ กิณฺจ เอกธมฺมํปี อสฺสฯ

- #๑. ม. อโวจตุถาติ อาห ฯ
- ๒. ม. ย. ทุกฺขมฺนุเจน ฯ
- ๓. ม. ย. พหฺลนฺุเจน ฯ
- ๔. ม. ติปฺพา ฯ
- ๕. ม. อสฺสาทวิริหิตโต ฯ
- ๖. ม. มนฺตฺส ฯ
- ๗. ม. ผาเลติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณนา หน้า ๑๓๖

อนธิวาสยโตติ อนธิวาเสนตฺส อขมนตฺส. เสถิ วุตฺตณยเมว.
อาสวูปฺตติ ปเนตฺถ เอวํ เวทิตพฺพาฯ สีเตน ผุฏฺฐตฺส อณฺ्ह
ปตฺถยโต กามาสโว อุปฺปชฺชติฯ เอวํ สพฺพตฺถฯ นตฺถิ โน
สมปฺตฺติภเว สุกฺติภเว สีตํ วา อณฺ्ह วาติ ภวํ ปตฺถเนตฺส
ภวาสโว. มยฺหํ สีตํ อณฺ्हนฺติ คาโห ทิฏฺฐาสโว. สพฺเพเหว
สมปฺยตฺโต อวิชฺชาสโวติฯ

อิเม วุจฺจนฺติ ฯ เปฯ อธิวาสนา ปหาตพฺพาติ อิเม
สีตาทีสุ เอกเมกตฺส วเสน จตฺตาริ (๑) กตฺวา อนเนเก อาสวา
อิมาย ขนฺติสํวรสงฺฆาตย อธิวาสนาย ปหาตพฺพาติ วุจฺจนฺตฺติ
อตุโถฯ เอตฺถ จ ยสฺมา อยํ ขนฺตี สีตาทโย รมฺเม อธิวาเสติ
อตุตฺโน อุปฺริ อาโรเปตฺวา วาเสติเยว ฯ น อสหมานา หุตฺวา
นिरสฺสติฯ ตสฺมา อธิวาสนาติ วุจฺจตีติ เวทิตพฺพาฯ

ปฏฺฐิสงฺขา โยนิโส จณฺทํ หตฺถี ปรีวชฺเชตีติ อหํ สมโณติ
จณฺทสฺส หตฺถิสฺส อาสนฺเน น จาตพฺพิฯ ตโตนิทานํ หิ
มรณฺมปี สียา มรณฺมตฺตมฺปี ทุกฺขนฺติ เอวํ อฺปาเยน ปเถน
ปจฺจเวกฺขิตฺวา จณฺทํ หตฺถี ปรีวชฺเชติ ปฏฺฐิกมฺติฯ เอส
นโย สพฺพตฺถฯ จณฺทนฺติ ปทฺฐจฺจ พานฺติ วุตฺตํ โหติ.
ขานฺนฺติ ขทฺริขานฺนฺตาทีฯ กณฺฏกฺกุจฺจานฺนฺติ กณฺฏกานํ จานํ
ยตฺถ กณฺฏกา วิชฺชนฺติฯ ตํ โอภาสนฺติ วุตฺตํ โหติฯ โสพฺพนฺติ
#๑. ม. ย. จตฺตาริ จตฺตาริ ฯ

*เล่มที่ ๗ สัพพาสวสุตตวณณนา หน้า ๑๓๗

สพุพโต ฉินฺนตภู. ปปาตฺตุนฺติ เอกโต ฉินฺนตภู. จนนฺทิกนฺตฺติ
 อจฺฉินฺนุโจทกมลาทีนํ จจฺจทฺทนนฺทญฺจานํ. โอปิตฺตลนฺตฺติ เตสํเยว
 สกทฺทมาทีนํ สนนฺทโนกาสิ. ตํ ชณฺณมตฺตมฺปิ อสุจฺฉิกริตํ
 โหติฯ เทวํปี เจตานี จานานี อมนุสฺสทฺทญฺจานี โหนฺตฺติฯ
 ตสฺมา ตานี วชฺเชตพฺพานิฯ อนาสเนติ เอตฺถ ปน
 อยฺยตฺตํ อาสนํ อนาสนํฯ ตํ อตฺถโต อนนฺยตวตฺตูกํ รโห
 ปฏฺิจจฺจนฺนาสนนฺตฺติ เวทิตพฺพฯ อโศจเรติ เอตฺถาปี จ อยฺยตฺโต
 โศจโร อโศจโรฯ โส เวลียาทีเกทโต ปญฺจวิโรฯ ปาปเก
 มิตฺเตติ ลามเก ทุสฺสีเล มิตฺตปฏฺิจฺจรูปเก อมิตฺเต วา. ภชฺชนตฺตฺติ
 เสวमानํฯ วิลฺลญฺญ สพุรหฺมจาริตฺติ ปณฺทิตา พุทฺธิสมฺปนฺนา
 สพุรหฺมจาริโนฯ ภิกฺขุณฺนมตํ อธิวจฺฉนํ. เต हि เอกกมฺม-
 เอกุทฺเทโส สมสฺสิกาตาคี อิมํ พุรหฺมสมานํ จรฺนตฺติฯ ตสฺมา
 สพุรหฺมจาริตฺติ วุจฺจนฺตฺติฯ ปาปเกสฺส จานฺเนสฺสฺติ ลามเกสฺส จานฺเนสฺสฯ
 โอคปฺเปยฺยนฺตฺติ สทฺททฺเทยฺยฯ อธิมฺจฺเจยฺยํ อทฺธา อยฺมายสฺมา
 อกาสิ วา กริสฺสฺติ วาติ. ยญฺหิสฺสฺสาติ หตฺถิอาทีสฺสฺ ยงฺกิลฺลจฺฉิ
 เอกํปี อสฺสฯ เสสิ วุคฺตฺตนยเมว อาสวฺปฺปตฺติ ปเนตฺถ
 เอว เวทิตพฺพาฯ หตฺถิอาทีนฺทานนํ ทุกฺเขน พุฏฺจฺจสฺส สฺสํ
 ปตฺถยโต กามาสโว อฺปฺปชฺชตฺติฯ นตฺถิ โน สมฺปตฺติภเว
 สฺสคฺติภเว อีทีสิ ทุกฺขนฺตฺติ ภาวํ ปตฺถเนตฺตสฺส ภาวสโวฯ มํ
 หตฺถิ มทฺทตฺติฯ มํ อสฺสฺโสติ คาโห ทิฏฺฐจาสโว. สพุเพเหว

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๑๓๘

สมปยุตโต อวิชชาสโเวติฯ

อิเม วุจุนติ ฯ เปฯ ปรวชชนา ปหาตพพาติ อิเม
หตุถิอาทิสู เอเกกสสุ วเสน จตุตาโร กตุวา อนเนเก อาสวา
อิมินา สีสัวารสงขาเตน ปรวชชเนน ปหาตพพาติ วุจุนตีติ
เวทิตพพาฯ

ปฏิสงขา โยนิโส อุปปนัน กามวิตกกัม นาธิวาเสตีติ
อิติปายั วิตกโก อกุตโลฯ อิติปี สาวชุโขฯ อิติปี ทุกขวิปาโกฯ
โส จ โข อตตพพาพารายปี สัวตตตีติ อาทีนา นเยน
โยนิโส กามวิตกเก อาทีนัว ปจจเวกขิตวา ตสฺมี ตสฺมี
อารมมणे อุปปนัน ชาตมภินิพพตต กามวิตกกัม นาธิวาเสตี
จิตตํ อาโรเปตฺวาน วาเสติฯ อพฺภนฺตเร วา น วาเสตีติปี
อตุโลฯ

อนธิวาเสนฺโต กิ กโรติฯ ปชหติ นฺนุเตติฯ
กิ กจวริ วिय ปิฏเณนาติฯ น หิฯ อปิจ โข น
วิโนเทติ ตฺวติ วิชฺฆตี นีหฺรติฯ

กิ พลิตพทุท วिय ปโตเทนนาติฯ น หิฯ อถ โข น
พฺยนฺตีกโรติ วิตนฺตํ กโรติฯ ยถาสฺส อนฺโตปี นาวสิสฺสติ
อนฺตมโส ภาวฺกมตฺตมฺปิฯ ตถา น กโรติ.

กถมฺปน ตํ ตถา กโรตีติฯ อนภาวฺกเมตีติ (๑) อนฺ อฺ
#๑. ม. อนภาวํ กเมตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑ สัพพาสวสุตตวณณา หน้า ๑๓๕

อภาวกเมติ วิภขมฺภนปฺปหานเนน ยถา สุวิภขมฺภิตโต โหติฯ ตถา
กโรตฺตีติ วุตฺตํ โหติฯ เอส นโย พุยาปาทวิทฺทิกเกสุฯ

เอตฺถ จ กามวิทฺทิกโกติ โย กามปฺภิสฺสยฺตฺโต ตกฺโก วิตฺทิกโก
มิจฺจาสงฺกปโปติ วิภงฺเก (๑) วุตฺโตฯ เอส นโย อิตเรสุฯ
อุปฺปนฺนุปฺปนฺเนติ อุปฺปนฺเน อุปฺปนฺเนฯ อุปฺปนฺนมนฺตเตยฺวาติ วุตฺตํ
โหติฯ สกึ วา อุปฺปนฺเน วิโนทตฺวา ทุตฺติยวเร อชฺฌเปกฺขิตา
น โหติฯ สตฺตกฺขตฺตุมฺปิ อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน วิโนเทติยวฯ ปาปเก
อกุสเลติ ลามกฺกุเจเนน ปาปเก อโกสลลตาย อกุสเลฯ ฌมฺเมติ
เตยฺว กามวิทฺทิกาทโย สพฺเพปิ วา นว มหาวิตฺทิกเกฯ ตตฺถ
ตโย วุตฺตาเอว. อวเสสา ฌาติวิทฺทิกโก ชนปฺทวิทฺทิกโก อมรวิทฺทิกโก
ปรานุทฺทยตาปฺภิสฺสยฺตฺโต วิตฺทิกโก ตาภสฺสการสิโลก-
ปฺภิสฺสยฺตฺโต วิตฺทิกโก อนวณฺตตฺติปฺภิสฺสยฺตฺโต วิตฺทิกโกติ (๒) อิมे จฯ

ยณฺหิสฺสาติ เอเตสุ วิตฺทิกเกสุ ยํ กิณฺจิจิ อสฺสฯ เสสํ
วุตฺตณฺยเมว โหติฯ (๓) กามวิทฺทิกโก ปเนตฺถ กามาสโว เอว.
ตพฺพิเสโส ภวาสโว. ตํสมฺปยุตฺโต ทิฏฺฐาสาโวฯ สพฺพิวิทฺทิกเกสุ
อวิชฺชา อวิชฺชาสโวติ เอวํ อาสวูปฺปตฺติปิ เวทิตฺตพฺพาฯ

อิมे วุจฺจนฺติฯ เปฯ วิโนทนา ปหาตพฺพาติ อิมे
กามวิทฺทิกาทิวเสน วุตฺตปฺปการา อาสวา อิมินา ตสฺมึ ตสฺมึ
วิทฺทิกเก อาทิณฺวปฺจจเวกฺขณฺสทิตฺเตน วิริยสํวรสงฺขาเตน วิโนทเนน

#๑. อภ. วิ. ๓๕/๕๒๗/๔๕๑ฯ ๒. พุ. มหา. ๒๕/๕๗๓/๖๑๘ฯ ๓. ม. อัย ปาโจนฺตฺติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๑๔๐

ปหาดพพาติ วุจจนตติ เวทิตพพา ฯ

ปฏิสงขา โยนิโส สติสมุโพชฌงคัม ภาวตติ อภาวนาย
อาทินว ภาวนาย จ อานิสส์ อุปาเยน ปเถน ปจจเวกขิตวา
สติสมุโพชฌงคัม ภาวตติฯ เอส นโย สพพตถฯ เอตถ จ
กิลจายปี อิม อุปริมกคตตยสมยสมภูตา โลกุตตรโพชฌงคาเอว
อธิปเปตาฯ ตถापि आतिकम्मิกानं โพชฌงเคสุ อสมโหมหตถ
โลกียโลกุตตรมิสฺสเกน เนสํ นเยน อตถวณณนํ กริสฺสามิฯ
อิธ ปน โลกियนยํ ปหาย โลกุตตรนโย เอว คเหตุพโพฯ
ตตถ สติสมุโพชฌงกนฺติ อาทินา นเยน วุตตานํ สตตฺตนํ
อาทิปทานยฺเวว ตาว

อตถโต ลกขณาทีหิ กมโต จ วินิจฺจโย
อนฺนาริกโต เจว วิญญาตพโพ วิภาวินาฯ

ตตถ สติสมุโพชฌงเก ตาว สรณฺภูเจเน สติฯ สา
ปเนสา อุปฺภูจฺจานลกขณา อปีลาปนลกขณา วา. วุคตมฺปิ
เหตํ ยถา มหาราช รัชโย ภณฺฑาทคาริโก รัชโย สาปเตยฺย
อปีลาเปติฯ เอตถกํ มหาราช หิรัณฺณํฯ เอตถกํ สุวณฺณํฯ เอตถกํ
สาปเตยฺยนฺติฯ เอวเมว โข มหาราช สติ อุปฺปชฺชมานา
กุสลากุสลสาวชฺชานาวชฺชหีนปณฺฑิตกณฺ्हสุกฺกสปฺปฏิภาเค ชมฺเม
อปีลาเปติฯ อิม จตฺตาริ สติปฺภูจฺจานาติ (๑) วิตุถาโรฯ
#๑. มลินทปญฺหา ๑๓/๓๖ สติลกขณฺปญฺหา ฯ

*เล่มที่ ๗ สพฺพาสวสฺตตวณฺณนา หน้า ๑๔๑

อปิตาปนรสา. กิจฺจวเสเนว หิสฺส เอตํ ลกฺขณํ เถเรน
วุตฺตํ อสมฺโมสรสา วาฯ โคจราภิมฺขภาวปฺจฺจูปฺภฺจนาฯ
สตี เอว สมฺโพชฺฌงฺโก สตีสมฺโพชฺฌงฺโกฯ ตตฺถ โพธิยา โพธิสฺส
วา องฺโคตี โพชฺฌงฺโก ฯ

ก็ วุตฺตํ โหตีฯ ยา หิ อัยํ ฌมฺมสามคฺคิ ยายโลกิย-
โลกุตฺตรมคฺคกฺขณฺเณ อุปฺปชฺชมานาย ลีนฺนุทฺทจฺจปติภฺจนาฯ ยหฺนา-
กามสุขตฺตกิลมถานฺนโยคอุจฺเจทสฺสตาภินิเวสาทินิ อเนเกถํ
อุปฺททวานํ ปฏฺิปกฺขกฺขตฺตย สตีฌมฺมวิจยวิริยปีติปฺสฺสทฺธิสมาธิ-
อุเปกฺขาสงฺฆาตฺตย ฌมฺมสามคฺคิยา อริยสาวโก พุชฺฌตีติ กตฺวา
โพธิตี วุจฺจติ. พุชฺฌตีติ กิเลสสนฺตานิทฺทาย อฏฺฐหตี จตฺตารี
วา อริยสจฺจานิ ปฏฺิวิชฺฌตี นิพฺพานเมว วา สจฺจิกโรตีติ
วุตฺตํ โหตีฯ ยถาห สตฺต โพชฺฌงฺเก ภาเวตฺวา อนฺตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธตีฯ ตสฺสา ฌมฺมสามคฺคีสงฺฆาตฺตย
โพธิยา องฺโคตีปี โพชฺฌงฺโก ฌานงฺคมคฺคกฺกาทโย วียฯ

โย เจส ยถาวุตฺตปฺปการาย เอตฺตย ฌมฺมสามคฺคิยา
พุชฺฌตีติ กตฺวา อริยสาวโก โพธิตี วุจฺจติฯ ตสฺส โพธิสฺส
องฺโคตีปี โพชฺฌงฺโก เสนงฺครถงฺกาทโย วียฯ เตนานุ อฏฺฐกถา-
จริยา พุชฺฌนกสฺส ปุคฺคกสฺส องฺคาตี วา โพชฺฌงฺกาตีฯ
อปิจ โพชฺฌงฺกาตี เกนญฺเจเน โพชฺฌงฺกาฯ โพชฺชยถํวตฺตฺตฺตตีติ
โพชฺฌงฺกาฯ พุชฺฌนตีติ โพชฺฌงฺกาฯ อนฺพุชฺฌนตีติ โพชฺฌงฺกาฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณนา หน้า ๑๔๒

ปฏีพชฌนตตี โพชฌงคฯ สมพชฌนตตี โพชฌงคาคี อาทินา (๑)

ปฏีสมภิทานเยนาปี อตุโถ เวทิตพโพฯ ปสฏุโจ สุนทโร [๒]

โพชฌงโค (๓) สมโพชฌงโคฯ เอว สติ เอว สมโพชฌงโค

สติสมโพชฌงโคฯ ตํ สติสมโพชฌงคํ (๔) เอว ตาว เอกสฺส

อาทิปทสฺส อตุโถ ลกขณาทีหิ จ วินิจฺฉโย วิญญาตพโพฯ

ทุตียาทีสุ ปน จตฺตจจชมเม วิจินาตตี ชมมวิจโยฯ

โส ปวีจยลกขโณ โสภาสนรโส อสมโมหปจฺจปฏฺจนาโนฯ

วีรภาวโต วิธินา อิริยตพฺพโต จ วิริยํ ตํ ปคฺคหลกขณํ

อุปตฺถมภรตํ อนิสิตนปจฺจปฏฺจจัน ปินยตตี ปิตี สา

ผรณลกขณา ตฺถจิลลกขณา วา กายจิตฺตจัน ปิณนรสา เตสํเยว

อุทคฺยปจฺจปฏฺจจนา. กายจิตฺตทรถปสฺสมภนโต ปสฺสทฺธิฯ สา

อุปสมลกขณา กายจิตฺตทรถนิมฺมถนรสา กายจิตฺตจัน อปริ-

ผนฺทนภุตตีภาวปจฺจปฏฺจจนาฯ สમાชานโต สมาริ. โส

อวิกฺเขปลลกขโณ อวิสารลกขโณ วา จิตฺตเจตฺตีกานํ สมปิณฺฑน-

รโส จิตฺตภฺจิจิตฺตปจฺจปฏฺจจนาโนฯ อชฺฉนฺเปกขนโต อุเปกฺขาฯ สา

ปฏีสงฺขานลกขณา สมวาหิตลกขณา วา อุณาธิกนิวารณรสา

ปกฺขปาตฺตปจฺเจททวสา วา มชฺฉตฺตภาวปจฺจปฏฺจจนาฯ เสสํ

วุตฺตนยเมวฯ เอว เสสฺปทานมฺปิ อตุโถ ลกขณาทีหิ จ

#๑. พุ. ปฏี. ๓๑/๕๕๓/๔๖๓ ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๓. ม. โพชฌงโคตี ฯ

๔. ม. สติสมโพชฌงคํ ฯ

*เล่มที่ ๗ สฬพาสวสตุตตวณณนา หน้า ๑๔๓

วินิจจโย วิญญาตฬุโพฯ

กมโตติ เอตถ จ สติญจ ขวาทิ ภิกขเว สฬพตถิกิ
วทามิติ (๑) วจนโต สฬเพสั เสสฬชฌงคานัน อูปการกตตทา
สติสมฬชฌงคโค ปจหมั วุตโตฯ ตโต ปรี โส ตถาโคติ (๒)
วิหรนุโต ตั ฌมมึ ปญญา ย ปวีจันตตีติ (๓) อาทินา นเยน
เสสฬชฌงคานัน ปุฬพาปรียวจเน ปโยชนัน สุตเตเยว วุตตฯ
เอวเมตถ กมโตปี วินิจจโย วิญญาตฬุโพ.

อนุนาธิกโตติ กสุมมา ปน ภควตา สตุเตว ฬชฌงคา
วุตตทา อนุนา อนธิกาติฯ ลินุทจจปฏิปกขโต สฬพตถิกโต
จฯ เอตถ หิ ตโย ฬชฌงคา ลินสส ปฏิปกขาฯ
ยถาห ยสุมิญจ โข ภิกขเว สมเย ลินัน จิตตัม โหติฯ
กาโล ตสุมิ สมเย ฌมมวิจยสมฬชฌงคสส ภาวนายฯ กาโล
วิริยสมฬชฌงคสส ภาวนาย กาโล ปีติสมฬชฌงคสส
ภาวนายาติฯ (๔) ตโย อุตฺตจจสส ปฏิปกขาฯ ยถาห ยสุมิญจ
โย ภิกขเว สมเย อุตฺตจจ จิตตัม โหติ กาโล ตสุมิ สมเย
ปสสทฐิสมฬชฌงคสส ภาวนาย กาโล สมาริสมฬชฌงคสส
ภาวนาย กาโล อูปกขาสมฬชฌงคสส (๕) ภาวนายาติฯ เอโก
ปนเนตถ สฬพตถิกิโกฯ ยถาหฯ สติญจ ขวาทิ ภิกขเว

#๑. สั. มหา. ๑๕/๕๗๒/๑๕๘ ฯ ๒. ม. ตถา สโต ฯ ๓. อภิ. วิ. ๓๕/๕๔๓/๓๐๖ ฯ
๔. สั. มหา. ๑๗/๕๗๐/๑๕๖ ฯ ๕. สั. มหา. ๑๕/๕๗๒/๑๕๘ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๑๔๔

สพพตถิกั วทามิตีฯ (๑) สพพตถกนุติปี ปาโงฯ ทวินนปี สพพตถ
อิฉฉิตพพนติ อตุโธ. เอว สีนุททจจปฏิปกุขโต สพพตถิกโต
จ สตุเตว โพชฌงกกา วุตตา อนนนา อนธิกาติฯ เอวเมตถ
อนุนาธิกโตปี วินิจจโย วิญญาตพโพฯ

เอว ตาว สติสมโพชฌงกนุติ อาทินา นเยน วุตตานัน
สตุตุนัน ปทานันเยว อตุถวณณัน ฌตฺวา อิทานิ ภาเวติ
วิเวกนิสฺสิตนุติ อาทิสฺส เอว ฌาตพพพาฯ

ภาเวตีติ วทุฌเตติฯ อตุตโน จิตฺตสนฺตนาเน ปุณปุณัน ฌเนติ
อภินิพพตเตตีติ อตุโธ ฯ วิเวกนิสฺสิตนุติ วิเวกั นิสฺสิตั.
วิเวโกติ วิวิตตตทาฯ สุวายั ตทงฺควิเวโก วิกฺขมฺภนสมฺมุจฌเท-
ปฺปฏิปสฺสทฺธินิสฺสรณวิเวโกติ ปญฺจวิโร. ตสฺส นานตฺตํ อริยฌมฺเม
อวินีโตติ เอตฺถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ อยมฺเว หิ ตตฺถ
วินโยติ วุตฺโต. เอวเมตฺสฺมี ปญฺจวิโร วิเวเก ฯ

วิเวกนิสฺสิตนุติ ตทงฺควิเวกนิสฺสิตํ สมฺมุจฌเทวิเวกนิสฺสิตํ
นิสฺสรณวิเวกนิสฺสิตนฺจ สติสมโพชฌงกั ภาเวตีติ อยมตฺโธ
เวทิตพโพ. ตถาหิ อัย โพชฌงกภาวนานนฺยุตฺโต โยคี
วิปสฺสสนาภุชฌเน กิจฺจโต ตทงฺควิเวกนิสฺสิตํ อชฺฌมาสยโต
นิสฺสรณวิเวกนิสฺสิตํฯ มกฺคกาเล ปน กิจฺจโต สมฺมุจฌเทวิเวกนิสฺสิตํ
อารมฺมณโต นิสฺสรณวิเวกนิสฺสิตํ สติสมโพชฌงกั ภาเวติ ฯ

#๑. สั. มหา ๑๕/๕๗๒/๑๕๘ ฯ

*เล่มที่ ๗ สฬุพาฬวสุตตวณณนา หน้า ๑๔๕

ปปลยจวิหวิเวกนีสสิตณตปี เอเกฯ เต หี น เกวลี พลว
 วิปสสนาณคคผลกขณเส อว โพชฌงเก อุตุชรัตนตีฯ วิปสสนา-
 ปาทกทสถษชฌานอานาปานาสุภพุรหุมวิหารชฌานเนสปีฯ [๑] น
 จ ปฎีสสิทฐา อฎุจกเถาจรเยหีฯ ตสุมมา เตสั มเตน เอเตสั
 ฉานานัน ปวตตติกขณ กิจจโต เอว วิกขณณวิเวกนีสสิตตีฯ
 ยถา จ วิปสสนากขณ อชฌาสยโต นีสสรณวิเวก-
 นีสสิตณตปี วุตตีฯ เอว ปฎิปสสทฐวิเวกนีสสิตตีปี ภาเวตีตี วตต
 วฎุฎตี. เอส นโย วิราคนีสสิตตีที่สุ. วิเวกตเถา เอว หี
 วิราคาทโยฯ

เกวลณเหตุถ โวสสคโค ทูวิโธ ปรัจจจากโวสสคโค จ
 ปกขณทณโวสสคโคจาตีฯ ตตถ ปรัจจจากโวสสคโคตี
 วิปสสนากขณ จ ตทงควเสน มคคกขณ จ สมุจเฉท-
 วเสน กิเลสปปหานันฯ ปกขณทณโวสสคโคตี วิปสสนากขณ
 ตณนินุณภาเวน มคคกขณ ปน อารมณณกรณวเสน นีพพาน-
 ปกขณทณันฯ ตทกขณปี อิมสุมี โลกียโลกุตตรมีสสเก อตถ-
 วณณนานเย วตตตีฯ ตเถาหี อัย สติสมโพชฌงโก ยถาวตเตน
 ปกาเรน กิเลส ปรัจจชตีฯ นีพพานณจ ปกขณทตีฯ โวสสคค-
 ปริณามินตี อิมินา ปน สกเลน วจเนน โวสสคคตถ
 ปริณามนตี ปรัณตณจ ปรัจจจนตี ปรัปุกกณจาตี อิท วุตตี
 #๑. ม. เอตถนตเร อุตุชรัตนตีตี ทิสสตีฯ

*เล่มที่ ๗ มลปรียาขวคณณนา หน้ ๑๔๖

โหติฯ อยลหิ โโพขณงคภาวนมณยุตโต ภิกขุ ยถา สติ-
สมโพขณงโค กิเลสปริจจาค โวสสคคตถิ นีพพานปกขนุท-
โวสสคคตถลจ ปรปจจติ ยถา จ ปรปโกโก โหติ ตถา
นั ภาเวตีติฯ เอส นโย เลัโพขณงเคสุฯ

อิธ ปน นีพพานันเยว สพพสงขเทหิ วิวิตตตตทา วิเวโก
สพเพสั วิราคภาวโต วิราโคฯ นิโรธภาวโต นิโรโหติ วุตตึฯ
มคโค เอว จ โวสสคคปริณามีฯ ตสฺมา สติสมโพขณงคั ภาเวติ
วิเวกั อารมมณั กตฺวา ปวตฺติยา วิเวกนิสฺสีตึฯ ตถา
วิราคนิสฺสีตึ นิโรธนิสฺสีตลจฯ ตลจ โข อริยมคคกขณฺฐป-
ปตฺติยา กิเลสานั สมุจเจทโต ปริจจาคภาเวน จ นีพพาน-
ปกขนุททภาเวน จ ปรินตึ ปรปกนุติ อยเมว อตฺโถ
ทฏฐพโพฯ เอส นโย เสสโพขณงเคสุฯ

ยลหิสฺสาติ เอเตสุ โพขณงเคสุ ยั กิลฺลิจิ อสฺสฯ เสสั
วุตตนยเมว. อาสวูปตฺติยั ปเนตถ อิมสั อูปริมคคตตย-
สมปยุตตานั โพขณงคานั อภาวิตตตทาเย อูปชฺเชยฺยั
กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโวติ ตโย อาสวา ภาวยโต
เอว อสฺส เต อาสวาน โหนตึติ อยนฺนโย เวทิตพโพฯ

อิมะ วุจฺจนุติฯ เปฯ ภาวนา ปหาคพฺพาติ อิมะ
ตโย อาสวา อิมาย มคคตตยสมปยุตตาย โพขณงคภาวนาย
ปหาคพฺพาติ วุจฺจนุตีติ เวทิตพพาฯ

อิทานิ อิมะหิ สตฺตหาคาระหิ ปหีนาสวั ภิกขุ โถเมนุโต

*เล่มที่ ๗ สฬพาสวสตุตตวณณนา หน้า ๑๔๗

อาสวปฺปหานเน จสฺส อานิสฺสํ ทสฺเสนุโต เอเตเหว จ
การณฺเห อาสวปฺปหานเนน สตุตฺตานํ อุตฺตูกํ ชเนนุโต ยโต
โฆ ภิกฺขเว ฯ เปฯ อนุตฺตมกาสิ ทฺกฺขสฺสาติ อาหฯ ตตฺถ
ยโต โขติ สามิวจเน โตกาโรฯ ยสฺส โขติ วุตฺตํ โหติ.
โปราณา ปน ยมฺหิ กาลเอติ วณฺณณฺตฺยฯ เย อาสวา ทสฺสนา
ปฺหาคพฺพาคิ เย อาสวา ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพาฯ เต ทสฺสเนเนว
ปฺหีนา โหนฺตฺยฯ น อปฺปฺหีเนสฺสเยว ปฺหีนสฺสณฺณี โหติ. เอวํ
สฬพตฺถ วิตุถาโร ฯ

สฬพาสวสฺวรสฺวโตติ สฬเพหิ อาสวปฺปหานฺเห ปฺหีโต
สฬเพสฺสํ วา อาสวานํ ปฺปหานฺเห ปฺหีโตฯ อจฺเจชฺชชฺชิตฺตํ คณฺหนฺตฺติ
สฬพมฺปิ ตณฺหํ ฉินฺหิ วา สมฺมจฺฉินฺหิ วาฯ (๑) วิวตฺตยฺยํ สํโยชนฺตฺติ
ทสฺสวิมฺปิ สํโยชนํ ปฺริวตฺตยฺยํ นิมฺมลฺมกาสิ. สมฺมาติ เหตุนา
การณฺเนฯ มานาภิสฺมยาคิ มานสฺส ทสฺสนาภิสฺมยฯ ปฺหานาภิ-
สมฺยา จฯ อรหตฺตมคฺโค หิ กิจฺจวเสน มานํ ปสฺสตีฯ
อยมฺสฺส ทสฺสนาภิสฺมโยฯ เตน ทิฏฺฐโจะ ปน โส คาวเทว
ปฺหียตี ทาจวิเสน ทิฏฺฐสตุตฺตานํ (๒) ชีวิตํ วียฯ ออยมฺสฺส ปฺหานาภิ-
สมฺโย.

อนุตฺตมกาสิ ทฺกฺขสฺสาติ เอวํ อรหตฺตมคฺเคน [๓] มานสฺส
ทิฏฺฐตฺตา ปฺหีนตฺตา จ เย อิมํ กายพฺนฺชนสฺส อนฺโต ชีรตี (๔)

#๑. ม. สฬพมฺปิ ตณฺหํ ฉินฺหิ สณฺฉินฺหิ สมฺมจฺฉินฺหิ ฯ ๒.ม. ย. ทิฏฺฐวิเสน ทิฏฺฐสตุตฺตานํ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร สมฺมาติ ทิสฺสตี ฯ ๔. วิ. จุล. ๗/๑๖๔/๖๔ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๑๔๘

หริตนุติ วาติ (๑) เอวิ วุตตอนุติมมรียาทนุโต จฯ อนุตมิทํ ภิกขเว
ซีวิกานนุติ (๒) เอวิ วุตตตามกนุโต จฯ สกกาโย เอโก อนุโตติ (๓)
เอวิ วุตตโกฏฐาสนุโต จฯ เอเสวานุโต ทุกขสฺส (๔) สพฺพปจฺจย-
สงฺขยาติ เอวิ วุตตโกฏฐนุโต จาติ เอวิ จตฺตารโ อุนตาฯ เตสุ
สพฺพสฺเสว วฏฺฐทุกฺขสฺส อํทํ จตฺตตโกฏฐสงฺขาติ อนุตมกาสิฯ
ปรึจฺเจทํ ปรึวฏฺฐํ อกาสิฯ อนุตมิสมฺมุสฺสมตฺตาวเสถํ ทุกฺขมกาสิตี
วุตฺติ โหติฯ

อตุตมนา เต ภิกขุติ สกมนา ตุฏฐมนาฯ ปีติโสมนสฺเสหิ
วา สมฺปยุตฺตมนา หุตฺวาฯ ภควโต ภาสิตี อภินนฺทุนฺติ อิํ
ทุกฺขสฺส อนุตทิริยาปรึโยสานํ ภควโต ภาสิตี สุกฺคิตํ สฺลปิตํ
เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกฺคตาติ มตฺตเกน สมฺปฏฺิจฺจนฺนา
อพฺภนฺโมทีสูติฯ

เสสเมตฺตถ ยนฺน วุตฺติฯ ตํ ปุพฺเพ วุตฺตตฺตา จ
สุวิญญेยฺยตฺตา จ น วุตฺติ. ตสฺมา สพฺพิ วุตฺตานุสฺสारेน
อนฺุปรทโส ปจฺจเวกฺขิตพฺพิ ฯ

สพฺพาสวสฺตตฺตวณณนา นิฏฺฐิตา.

ทฺติยํ ฯ

๑ ม. ม. ๑๒/๓๔๕/๓๕๕ ฯ ๒ พ. อิติ. ๒๕/๒๓๑/๒๓๓ ฯ ถี. พ. ๑๓/๒๓๑/๒๓๓ ฯ

๓ อ. จ. ๒๒/๓๓๒/๔๔๘ ๔. ถี. นี. ๑๖/๑๕๕/๑๐๑ ฯ

*เล่มที่ ๑ ฐมมททยทสุตตวณณน หน้ ๑๔๕

เอวมเม สุตนตติ ฐมมททยทสุตต๑ ยสุม ปนสส
อตุลปปลตติโต นิกเขป๑ ตสุม ติ ทสเสตวาวสส อนุปพพ-
ปทวณณน กริสสามิ๑ (๑) กตราย ปน อิทอ อตุลปปลตติยา
นิกขิตตุนตติ๑ ลากสกกการน ๑

ภควโต กริ มหาลากสกกการโ อูปปชช๑ ยถาติ จตตารโ
อสจเขยเย ปุริตทานปารมิสจยสส สพพทิสาสู หิ (๒) ยมก-
มหาเมโฆ วุฏฐหิตวา มโหฆมิ วิย สพพปารมิโย เอกสมมิ
อตุตถาวะ วิปากมิ ทสสามาติ สมปณทิตา วิย ลากสกกการ-
มโหฆมิ นีพพตตยีส๑ ตโต ตโต อนุนปานยานวตถมาลาคนฐ-
วิเลปนาทิตถถา ขตติยพุราหุณนาทโย อากนตวา กหิ พุทโธ
กหิ ภควา กหิ เทวเทโว นราสโภ ปุริสสิโหติ ภควนตติ
ปรีเยสนตติ๑ สกฏฐเตหิปี ปจจเย อاهرิตวา โอกาสิ อลภมานา
สมนตทา คาวตปปมาณมปี สกฏฐเรณ สกฏฐริ อاهرจ ติฏฐนตติ
เจว อนุพนฐนตติ จ อนุชกวินทพุราหุณนาทโย วิย๑ สพพพิ
ขนฐเก เตส๑ เตส๑ สุตเตส๑ จ อากตนเขเนว เวทิตพพิ ๑
ยถา จ ภควโต๑ เอวิ ภิกขุสัสมสสาติ. วุตตมปี เจติ

เตน โข ปน สมเขน ภควา สกุกโต โหติ ครุกโต
มานิโต ปุชิตโต อปจิตโต ลากิ จีวรปณทปตเสนาสนคิลาน-
#๑. ม. ย. กริสสาม ๑ ๒. ม. ย. หิสทโท นตติ ๑

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณนา หน้า ๑๕๐

ปจยภสชชปรักษารานนํ ฎกขุสํโฆปี โข สกุกโต โหติ ๑ เปฯ
ปรักษารานนติ ๑ (๑) ตถา ยาวตา โข จุนท เอตริหิ สงฺมา (๒)
วา คโณ วา โลเก อุปฺปนฺโน (๒) นานํ จุนท อณฺณํ เอก-
สํมปี (๓) สมนุสฺสสามิฯ เอวํ ลากคฺคยสคฺคปฺตตํฯ ยถริว จุนท
ฎกขุสํโฆติฯ สวายํ ภควโต จ ฎกขุสงฺมสฺส จ อุปฺปนฺโน
ลาภสคฺคาโร เอกโต หุตฺวา ทฺวินฺนํ มหानทินํ อุตกมिव
อุปฺปเมยโย อโหสิฯ กเมน ฎกขุ ปจยจรุกา ปจยคิทฺธา
ปจยพาหุลลิกา อหสสฯ ปจจภคตฺตมปี เตลมธฺพณิตาทีสุ
อาหเตสฺส คณฺที (๔) ปหริตฺวา อมฺหากํ อัจริยสฺส เทถ
อุชฺฌมายสฺส เทถาติ อจฺจาสทฺทํ (๕) กโรนฺติฯ สว จ เนสํ
ปวคฺติ ภควโตปี ปากฺฎา อโหสิฯ ตโต ภควา อนนฺจจฺฉวิกนฺติ
ธมฺมสํเวคํ อุปฺปาเทตฺวา จินฺเตสิ

ปจฺจยา อกฺปปียาติ น สกฺกา สิกฺขาปทํ ปญฺญเปตตฯ
ปจฺจยปฏฺิวทฺธา หิ กุลปฺตฺตานํ สมนฺธธมฺมวฺตฺติฯ หนฺนทาหํ
ธมฺมทายาทปฏฺิปทํ เทเสมิฯ ยา สิกฺขากาแมนํ (๖) กุลปฺตฺตานํ
สิกฺขาปทปญฺญคฺติ วิย ภวิสฺสติ นครทฺวารे จปีเตสฺพพกาเยก-
อาทาโส วิย จฯ ยถา หิ นครทฺวารे จปีเต สฺพพกาเยก
อาทาเส จตฺตาโร วณฺณา อตฺตโน ฉายํ ทิสฺวา วชฺชํ ปหาย

#๑. พุ. อุ. ๒๕/๕๔/๘๘ ๑ ๒. ม. สงฺโฆ วา คโณ วา โลเก อุปฺปนฺโน ๑ ๓. ที. ปา. ๑๑/๑๐๗/
๑๓๘ ๑

๔. ม. คณฺทีเยว ๑ ๕. ม. อจฺจาสทฺทมหาสทฺทํ ๑ ๖. สී. สิกฺขาโยคมณฺฑนเนน ๑

*เล่มที่ ๗ มหมทายาทสุตตวณณนา หน้า ๑๕๑

นิตุโทสา โหนตฺติฯ เอวเมว สิกฺขากามา กุลปฺตฺตา ปโยค-
มณฺฑนเนน (๑) อตฺตํ มณฺฑิตฺตฺกามา อิมํ สพฺพกายิกาทาสฺ-
ปมฺนุเทสนํ อวชฺชิตฺวา อามิสทายาทปฺปฏิปทํ วชฺเชตฺวา มหม-
ทายาทปฺปฏิปทํ ปฺบูรณฺตา จิปรเมว ชาตฺชรามรณฺสฺส อนฺตํ
กริสฺสนฺตฺติ. อิมิสฺสา อตฺตฺวปฺตฺติยา อิทํ สุตฺตํ อภาสิฯ

ตตฺถ มหมทายาทา เม ภิกฺขเว ภวถ มา อามิส-
ทายาทาติ มหมสฺส เม ทายาทา ภิกฺขเว ภวถฯ มา อามิสฺส
โย มยฺหํ รมฺโม ตสฺส ปฺปฏิคฺคาหกา ภวถฯ ยถจ โข มยฺหํ
อามิสฺนตฺสฺส มา ปฺปฏิคฺคาหกา ภวถาติ วุตฺตํ โหติฯ

ตตฺถ รมฺโมปิ ทฺวิโร นิปรฺปริยายรมฺโม ปริยายรมฺโมติ.
อามิสฺมฺปิ ทฺวิธํ นิปรฺปริยายามิสฺสํ ปริยายามิสฺนฺตฺติฯ

กถํฯ มกฺกผลนฺิพฺพานเกโท หิ นววิโรปิ โลกุตฺตรรมฺโม
นิปรฺปริยายรมฺโม นิพฺพตฺติตฺตรมฺโมเยวฯ น เกนจฺิ ปริยาเยน
การณฺเนน วา เลเสน วา รมฺโมฯ ยมฺปนฺิทํ วิวญฺญฺูปนฺิสฺสิตํ
กฺสฺลํฯ เสยฺยถิทํฯ อฺิเรกจฺุจฺุ วิวญฺญฺุ ปตฺถเนนฺุโต ทานํ เทติ
สฺีลํ สฺมาทฺยตฺติฯ อฺุโปสฺถกมฺมํ กโรตฺติฯ กนฺุชฺมาลาทีหิ วตฺถุปฺปฺชํ
กโรตฺติฯ รมฺมํ สฺุณฺาติ เทเสตฺติฯ ฌานสฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตตฺติฯ
เอวํ กโรนฺุโต อนฺุปรฺพเพน นิปรฺปริยายรมฺมํ อมตฺตํ นิพฺพานํ
ปฺปฏิลภตฺติฯ อยมฺปน (๑) ปริยายรมฺโมฯ ตถา จีวราทโย จตฺตฺวาโร
#๑. ม. ปนสฺทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มลปரியาวคคุณณา หน้ ๑๕๒

ปจยยา นปปரியายามิสเมวฯ น อณเณน ปரியายเน วา เเสน
วา อามิสฯ ยมปนิท วฏฐคามิกุสลฯ เสยถิทฯ อิชกจโจ
วฏฐุ ปตเถนโต สมปตติภว อิจจมาโน ทานํ เทติ ฯ เปฯ
สมาปตติโย นัพพตเตติฯ เอวํ กโรนโต อนุปุพเพน เทวสมปตติ
มนุสสสมปตติ ปฏิลภติฯ อิทํ ปரியายามิสํ นาม ฯ

ตตถ นปปரியายมโมปี ภควโตเยว สนตโกฯ ภควตา
หิ กถิตตตทา ภิกขุ มคคผลนัพพานานิ อธิคจณนติฯ วุตตมปี
เจตํ โส หิ พุราหุณ ภควา อนุปปนนสส มคคสส
อูปปาเตตาฯ อสณชาตสส มคคสส สณชานเตตาฯ อนกชาตสส
มคคสส อกชาตาฯ มคคณณ มคควิท มคคโกวิท มคคานุกามี (๑)
จ ปน เอตริหิ สวกา วิหรนติ ปจญา สมนุทธาคาติ (๒) จ
โส หาวุโส ภควา ชานํ ชานาติ ปสสํ ปสสติ จกขุญโต
ณณญโต ฐมมญโต พุรหุญโต วุตตา ปวตตทา อตถสส
นินเนตา อมตสส ทาตา ฐมมสสามิ ตถาคโตติ (๓) จฯ

ปரியายมโมปี ภควโตเยว สนตโกฯ ภควตา หิ
กถิตตตทา เอวํ ชานนติ วิวฏฐุ ปตเถตวา ทานํ เทนโต ฯ เปฯ
สมาปตติโย นัพพตเตนโต อนุกกเมน อมตํ นัพพานํ ปฏี-
ลภติติฯ นปปரியายามิสมปี จ ภควโตเยว สนตกัฯ ภควตา
หิ อนุณณตตตทาเยว ภิกขุหิ ชีวกตถุ อาทิ กตวา ปณิตจิวริ

#๑. สย. ม. มคคานุกาฯ ๒ ม. อ. ๑๔/๑๐๖/๕๐ ฯ ๓. ม. ม. ๑๒/๒๔๗/๒๒๕ ฯ

ลทุธิฯ ยถาห อนุชานามิ ภิกขเว คหปติจิวรีฯ โย อิจฺฉติ
ปัสสูกุโถ โหตุฯ โย อิจฺฉติฯ คหปติจิวรี สาทิยตุฯ อิตริตเรน
จําหิ ภิกขเว สนฺตุฎฺฐีเยว วณฺณเมมีติ ฯ (๑)

ปฺพุเพ จ ภิกขุ ปณฺธิตปิณฺฑทปาดํ นาลตฺถถฯ สปทาน-
ปิณฺฑทียาโลปโกชนา เอว อหเสส. เตหิ ราชคเห วิหรนฺเตน
ภควตา อนุชานามิ ภิกขเว สํภกตฺตํ อุตฺเทศกตฺตํ นิมนฺตํ
สลาภกตฺตํ ปกฺขิกํ อูโปสถิกํ ปาฎิปทิกนฺติ (๒) เอวํ อนุญญา-
ตตฺตาเยว ปณฺธิตํ โภชนํ ลทุธิฯ ตถา เสนาสนํฯ ปฺพุเพปิ (๓)
อกตปฺพุฏารรูกฺขมฺมูลาทิเสนาสนาเยว ภิกขุ อหเสสฯ เต
อนุชานามิ ภิกขเว ปฺลจฺ เสนาสนานิตี (๔) เอวํ ภควตา
อนุญญาตตฺตาเยว วิหาโร อฑฺฒโยโค ปาสาโท หมฺมิยํ กุหาตี
อิมานิ เสนาสนานิ ลภีสุฯ ปฺพุเพ จ มุตฺตทหริตเกเยว เกสชฺชํ
อกํสุฯ เต ภควตาเยว อนุชานามิ ภิกขเว ปฺลจฺ เกสชฺชานิ
เสยฺยถีทํฯ สปปี นวนีตํ เตลํ มฐฺ ฝาณิตนฺติ (๕) เอวมาทินา
นเยน อนุญญาตตฺตานานาเกสชฺชานิ ลภีสุฯ

ปริยายามิสฺมปี ภควโตเยว สนฺตกํฯ ภควตา หิ
กถิตตฺตา เอวํ ชานนฺติ สฺมปฺตติภวํ ปตฺถนฺโต ทานํ ทตฺวา
สีลํ ฯ เปฯ สฺมาปฺตติโย นิพฺพุตเตตฺตวา อนุกฺกเมน ปริยายามิสํ

#๑. วิ. มหา. ๕/๑๓๕/๑๕๑ ฯ ๒. วิ. จุล. ๓/๓๒๕/๑๔๖ ฯ ๓. ม. ย. ปฺพุเพ หิ ฯ
๔. วิ. จุล. ๓/๒๐๐/๘๖ ฯ ๕. วิ. มหา. ๕/๒๕/๓๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคุณณา หน้า ๑๕๔

ทิพพสมปตตี มนุสสสมปตตี ปฏิลภตตีฯ ตเทว ยสุมา
นิปปริยวคโมปี ปริยวคโมปี นิปปริยวคโมปี ปริยา-
ยวคโมปี ภควโตเยว สนตกัฯ ตสุมา ตตถ อตตโน สามิภาว
เทเสนโต อาห วมมาทายาทา เม ภิกขเว ภวถฯ มา
อามิสทายาทาติฯ

โย มยหิ สนตโก ทูวิโรปี วมโมฯ ตสส ทายาทา
ภวถฯ ยถจ โข เอตติ มยหเมว สนตกั อามิสฯ ตสส
ทายาทา มา ภวถ. วมโมโกฐจาสสเสว สามิโน ภวถ มา
อามิสโกฐจาสสฯ โย หิ ชินสาสเน ปพพชิตวา ปจจย-
ปรโม วิหริติฯ จตุส ตณหุปปาเทส สนทิสสมาโน นิกจิตตฐโร
วมมานวมปฏิปตติยฯ อัย อามิสทายาทา นามฯ ตาทิสา
มา ภวถฯ โย ปน อนุลญาตปจเจส อปปัจจตาทินิเยว
นิสสาย ปฏิสงขา เสวมาโน ปฏิปตติปรโม วิหริติ จตุส
อริยวเสส สนทิสสมาโนฯ อัย วมมาทายาทา นาม. ตาทิสา
ภวถาติ วุตติ โหติฯ

อิทานิ เยสนตุ เอตทโหสิฯ ภวิสสติ วา อนาคตมทธานัน
กิณฺฺนุ โข ภควา สวากานัน อลาภตถิโก เอวมาหาติ เตส
อติปณิตลาภตถิโก อหิ เอว วทามิติ ทสเสตฺถุอาห อตถิ
เม ตุมฺเหสฺสุฯ เปฯ โน อามิสทายาทาติฯ

ตสสายมตฺถิโกฯ อตถิ เม ตุมฺเหสฺสุ อนุกมฺปา อนุกมฺพา

*เล่มที่ ๗ ฌมมทาทาสุตตวณณนา หนา ๑๕๕

หิตลิตาฯ เกณ นู โข การณน เกณ อุปาเยน สาวกา
ฌมมทาทา อสสุ ฌมมโกกฐสามินาฯ โน อามิสทาทาทิตฯ
อยมฺปน อธิปฺปาโยฯ ปสฺสตี กิร ภควา อามิสครุگانัน
อามิสเ อุกฺขลิตานัน อตีตกาเล ตาว กปิลสฺส ภิกฺขุโน
สงฆมาภิปิ อาทิตฺตา โหตีตฺตาทินา (๑) นเยน อากตปาปภิกฺขุ-
ภิกฺขุณีสิภิกฺขุมานาทีนญจ อนกสตาทีน (๒) อปายปริปรุกตตี อตฺตโน
สาสเน ปพฺพชิตานญจ เทวทตฺตาทินาฯ ฌมมครุگانัน ปน
สาริปฺุตตโมคฺคฺคฺลถานมหาภสฺสปาทีน อภิญญาปฏิสมฺภิทาทิกฺคณ-
ปฏิลากาฯ ตสฺมา เตสํ อปายปริมุตตี สพฺพคฺคณสมปฺตติญจ
อิจฺจนฺโต อาห อตฺถิ เม ตฺเมหสฺส อนุกมฺปา กินฺติ เม
สาวกา ฌมมทาทาทา ภเวยฺยฯ โน อามิสทาทาทาทิตฯ
ปจฺจยครุโก จ จตฺตปริสนฺตเร กุญฺญกหาปโณ วีย นินฺพุตฺตงฺกาโร
วีย จ นิตฺเตโข นินฺปโป โหตีฯ ตโต นินฺตติตฺตจฺจโต
ฌมมครุโก เตชวา สีโหว อภิกฺขุยฺจารีฯ ตสฺมาปิ เอวมาห
อตฺถิ เม ฯ เปฯ โน อามิสทาทาทาทิตฯ

เอว ฌมมทาทาทา เม ภิกฺขเว ภวถฯ มา อามิส-
ทาทาทาทิต อิทํ อนุกมฺปาย ปณฺธิตฺตรํ ลากํ อิจฺจนฺเตน
วุตฺตํฯ โน อลาภตฺถิเกนาตี สาเวตฺวา อิทานิ อิมสฺส
โอวาทสฺส อกรณเ อาทินนํ ทสฺเสนฺโต อาห ตฺเมห จ เม

#๑. วิ.มหาวิ. ๑/๒๕๕/๒๑๖ ฯ ถึ. นี. ๑๖/๖๕๗-๕/๓๐๕ ฯ ๒. ม. ย. อนกสตาทีน ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้า ๑๕๖

ภิกขเว ๑ เปฯ โน ฌมมทายาทาทิตฯ ตตถ ตุมหปี เตน
อาทิสฺสา(๑) ภเวยฺยถาติ ตุมหปี เตน อามิสทายาททภาเวน โน
ฌมมทายาททภาเวน อาทิสฺสา ภเวยฺยถ อวทิสิตพฺพา (๒) วิสุ
กาทพฺพา ววตฺถเปตพฺพา วิญญฺหิ คารยฺหา ภเวยฺยถาติ วุตฺติ
โหติ. กิณฺติฯ อามิสทายาทา สตฺถุสวกา วิหรนฺติฯ โน
ฌมมทายาทาทิตฯ

อหฺมปี เตน อาทิสฺโส (๓) ภเวยฺยนฺติ อหฺมปี เตน ตุมหากํ
อามิสทายาททภาเวน โน ฌมมทายาททภาเวน คารยฺโห ภเวยฺยฯ
กิณฺติฯ อามิส ๑ เปฯ ทายาทาทิตฯ อิํ ภาควา เตสํ อตีว
มฺพุทฺถณฺตํ อหฯ อยฺยหิ เอตฺถ อธิปฺปาโย สเจ ภิกขเว
ตุมฺห อามิสโลลา จริสฺสธ ตตถ วิญญฺ มํ ครหิสฺสนฺติ. กถณฺหิ
นาม สพฺพณฺญฺ สฺมาโน อตฺตโน สวเก ฌมมทายาทเท โน
อามิสทายาทเท กาคฺคฺน สกโกตฺติตฺฯ เสยฺยถาปี นาม
อนากปฺปสมฺปนฺเน ภิกขุ ทิสฺวา อจฺริยฺพชฺฌาเย ครหฺนฺติ
กสฺสิเม สทฺธิวิหาริกาฯ กสฺส อนฺเตวาสิกาติฯ เสยฺยถา วา
ปนฺ กุลกุมารเก วา กุลกุมาริกาโย วา พุสฺสีเล ปาปฌมฺเม
ทิสฺวา มาตาปีตโร ครหฺนฺติ กสฺสิเม ปุตฺตา กสฺส ธีตโรติฯ
เอวเมว มํ วิญญฺ ครหฺนฺติ (๔) กถณฺหิ นาม สพฺพณฺญฺ สฺมาโน
#๑. ม. อาทิตยาฯ เอวมฺปริปีฯ ๒. ม. อปทิสิตพฺพาฯ ๓. ม. อาทิตโยฯ เอวมฺปริปีฯ
๔. ย. ครหิสฺสนฺติฯ

*เล่มที่ ๗ ฌมมททายาทสุตตวณณนา หน้า ๑๕๗

อตุตโน สวเก ฌมมททายาท โน อามิสททายาท กาคู น
สกุโกตตีตย

เอว อิมสส โอวาทสส อกรณ อาทินว ทสเสตวา
กรณ อานิสสั ทสเสนโต ตุมเห จ เมติ อาทิมายห ตตุถ
อหมีปี เตน น อาทิสโส (๕)ภเวยุนติ เสยธาปี นาม วตต-
ปริปูเรก ทหริกขุ อุตเทสปริปุจจาสมปนะเน วสสสติกตเถเร
วีย อากปปลสมปนะเน ทิสวาฯ กสส สทฐิวีหริกาฯ กสส
อนุเววาสิกาตย อสุกสสาติ วุตเตฯ ปฎิรูโป (๑) เทรสสฯ ปฎิพโล
วต โอวทิตู อนุสาสิตุนติ อจริยูปชฌายา น อาทิสสา น
การยหา ภวุนติฯ เอวเมว อหมีปี เตน ตุมหากั ฌมมททายาท-
ภาเวน โน อามิสททายาทภาเวน กสส สวกา นาลกปฎิปปท
ตวฏกปฎิปปท จนุทูปมปฎิปปท รถวินิตปฎิปปท มหาโคสิงคสาธ-
ปฎิปปท มหาสุลลตูปฎิปปท ปฎิปนนา จตุปจยสนโตส-
ภาวนารามอริยวเสส สกขิกูตา ปจยเคธโต วิวฏฏมานสา
อพภามตตจนุทูปมา วิหรนตตีตย สมณสส โคตมสสาติ วุตเต
สพพณญ วต ภควา อสกุขิ วต สวเก อามิสททายาทปฎิปปท
จททาเปตวา ฌมมททายาทปฎิปปตติปุเรก กาคุนติ วิณญัน น
อาทิสโส น การโยห ภเวยุนติฯ เอวมิมสมิ ปเท อธิปปายั
ลตวา เสสั กณหปุกเข วุตตนยปจจนีเณ เวทิตพพิ ฯ

#๑. ม. ปฎิรูปี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคณณนา หน้ ๑๕๘

เอว อิมสส โอวาทสส กรณ อานิสส์ ทสเสตวา
อิทานิ ตั โอวาท นียยาเตนุโต (๑) อาท ตสุมาทิห เม
ภิกขเว ๑ เปฯ โน อามิสทายาทาติฯ

เอวมิม โอวาท นียยาเตตวา อิทานิ ตสสา ชมม-
ทายาทปฏิปตติยา ปริปรูเก (๒) โถเมต্তু อิธาห ภิกขเวติ อาทิมาห.
ภควโต หิ โถมน สุตวาปี โหนติเยว ตตตตาย (๓) ปฏิ-
ปชชิตาโร. ตตถ อิธาติ นิปาตปทเมต্তু กุตตาวิติ กุตตวา
กตภตตภิกขุจติ วุตต โหติฯ ปวาริโตติ ยาวทตถปวารณาย
ปวาริโตฯ ยาวทตถ ภุชชิตวา ปฏิภชิตตโกชน ติตโต วาติ
วุตต โหติฯ จคฺคพพิธา หิ ปวารณา วสสิ วุจฺจปวารณา
ปจฺจยปวารณา อนติริตตปวารณา ยาวทตถปวารณาติ ๑ ตตถ
อนุชานามิ ภิกขเว วสสิ วุจฺจจัน ภิกขุณ ตีหิ จานหิ
ปวารตฺตุนติ (๔) อัย วสสิ วุจฺจปวารณาฯ อิจฺฉามห ภนฺเต สจฺฉม
จคฺคมาสิ เกสชฺเชน ปวารตฺตุนติ (๕) จ อญฺจตร ปุณปวารณาย
อญฺจตร นิจฺจปวารณาติ (๖) จ อัย ปจฺจยปวารณาฯ ปวาริโต
นาม อสน ปญฺญาติฯ โภชน ปญฺญาติฯ หตฺถปาเส จิโต
อภิหฺรติฯ ปฏิภเชโป ปญฺญาติฯ เอโส ปวาริโต นามาติ (๗) อัย
อนติริตตปวารณา. ปณิเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา

#๑. ม. นียยาเตนุโต ๑ ๒. ม. ปริปรูการี ๑ ๓. ม. ตทตถาย ๑ ๔. วิ. มหาวิ. ๔/๒๒๖/๓๑๓ ๑
๕. วิ. มหาวิ. ๒/๕๕๕/๓๖๕ ๑ ๖. วิ. มหาวิฯ ๒/๕๕๖/๓๓๑ ๑ ๗. วิ. มหาวิ. ๒/๕๐๒/๓๒๕
๑

*เล่มที่ ๗ ชมมทายาทสตุตตวณณนา หน้า ๑๕๕

สนตปเปลี สมปวาระสีติ (๑) อัยฯ ยาวทตถปวาร์ณา. อยมิธ
อธิปเปตา. เตน วุตตัม ปวารีโตติ ยาวทตถปวาร์ณาย
ปวารีโตติ.

ปริปฺณฺโณติ โภชนน ปริปฺณฺโณฯ ปริโยสีโตติ ปริโยสีต-
โภชนนฯ อุตฺตรปทโลโป ทฏฺฐพฺโพฯ ยาวตกั (๒) ภูณฺชิตพฺพ
ดาวตกั (๓) ภูตฺตัม โหติฯ อวสีตา เม โภชนนิกิริยาติ อตฺโถฯ
สุหิโตติ ธาโตฯ ชิมฺมจฺฉนาทฺทกฺขาภาเวน วา สุหิโตติ วุตตัม โหติฯ
ยาวทตฺโถติ ยาวตโก (๔) เม โภชนน อตฺโถฯ โส สพฺโพ
ปฺคฺโตติฯ เอตฺถ จ ปฺริมาณํ ตินฺนํ ปจฺฉิมานี สาธกานีฯ
โย หิ ปริโยสีโตฯ โส ภูตฺตาวี โหติฯ โย จ สุหิโต
โส ยาวทตฺถปวาร์ณาย ปวารีโตฯ โย ยาวทตฺโถฯ โส
ปริปฺณฺโณฯ (๕) ปฺริมาณี วา ปจฺฉิมานีฯ ยสฺมา หิ ภูตฺตาวี
ตสฺมา ปริโยสีโตฯ ยสฺมา ปวารีโตฯ ตสฺมา สุหิโตฯ ยสฺมา
ปริปฺณฺโณฯ ตสฺมา ยาวทตฺโถติฯ สพฺพํ เจตํ ปฺริกปฺเปตฺวา
วุตฺตนฺตฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

สียาติ เอกังเส จ วิกปฺปนเน จฯ ปจฺวีธาตฺสู สียา อชฺฉมตฺตฺติกา
สียา พาทฺหิราทฺติ (๖) เอกังเสฯ สียา อญฺญตฺตรสฺส ภูทฺทฺชฺชโน อาปฺคฺตฺติ
สียา วีตฺติกฺกโมติ (๗) วิกปฺปนเนฯ อิทฺธ อุกฺกยมฺปิ วฏฺฏฺฐติฯ อติเรโกว

#๑. ที. สී. ๕/๑๓๖,๒๓๘/๑๔๐,๑๕๑ ฯ ๒. ม. ยาวตกั ฯ ๓. ม. ดาวตกั ฯ ๔. ม. ยาวตโก ฯ
๕. ม. ปริปฺณฺโณติ ฯ ๖. ม. อ. ๑๔/๖๘๔/๔๓๗ ฯ ๗. ม. อ. ๑๔/๔๕/๔๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคฺควณณนา หน้า ๑๖๐

อดิเรกธมโมฯ ตถา ฉทฺทฺทฺยธมโม. อธิโก จ ฉทฺทฺทฺตพฺโพ จ
น อณฺณํ กิณฺณจि กาทพฺโพติ อตุโลฯ อถาติ ตมฺหิ กาลेषฯ
ซิมฺจฺฉนาทพฺพลยปรเตาติ ซิมฺจฺฉนาย จ ทพฺพลยณ จ ปเรตา
ทฎฺฐา อนุคตา จ อฎฺฐปี ทสปี ทิวสานิฯ ตตุถ เกจิ
ซิมฺจฺฉนิตาปี น ทพฺพลา โหนฺติฯ สกโกณฺติ ซิมฺจฺฉนํ สหิตตฯ
อิม ปน น ตาทิสาติ ทสฺเสตุํ อุกฺขมาห. ตฺยาหนฺติ เต
อหํ. สเจ อากงฺขถาติ ยทิ อิจฺฉณฯ

อปฺปหริเตติ อปฺปรุพฺพหริเตฯ ยสฺมี จาเน ปิณฺฑปาตช-
โฆตฺถรณน วินสฺสนธมฺมานิ ตินานิ นตฺติฯ ตสฺมินฺติ อตุโลฯ
เตน นิตฺตฉณฺจ มหาตฉณฺจ ตฉนฺทหนฺจ (๑) ยตุถ สกณฺณปี
ฉทฺทฺทฺเท ปิณฺฑปาเต ตินานิ น วินสฺสนฺติฯ ตยจ จานํ
ปริคฺคหิตํ โหติ. กฺฤตคามสิกฺขาปทสฺส หิ อวิโกปนตฺถเมตฺตํ
วฺตุตฺตํ

อปฺปาณเกติ นิปฺปาณเก ปิณฺฑปาตชโฆตฺถรณน มริตพฺพ-
ปาณกรหิต [๒] มหาอุทกฺกขนฺธेषฯ ปริคฺคโตทเก เอว หิ กตฺต-
ปกฺเขปนเนน อาลฺลิตเต สฺขุมปาณกา มรณฺติฯ น มหาตลา-
กาทีสุติฯ ปาณกานฺรูกฺขณตฺถลฺลหิ เอวํ (๓) วฺตุตฺตํ. โอปิลาเปสฺสามิติ
นิมฺชฺชาเปสฺสามิฯ

#๑. ม. เตน นิตฺตฉนํ จ มหาตฉนฺทหนํ จ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสุตฺติ ฯ
๓. ม. เอตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มชฌมทายาทสุตตวณณนา หน้า ๑๖๑

ตตฺเรกสฺสาตี (๑) เตสฺ ทฺวีสุ เอกสฺสฯ โย อิมํ ชมฺเทศนํ
สฺกฺกุสฺ สฺตฺวา ปฺนปฺปฺนํ อวชฺเชตี จฯ ตํ สนฺชายาท วฺตุตํ
โย ปเนตฺนฺตึฯ อยํ วฺตุตสฺทฺโท เกโสหารณฺเปปี ทิสฺสตี กاپทโก
มาณโว ททโร วฺตุตตีโรตีอาทิสฺสฯ (๒) โรปีเตปี

ยถา สารทิกํ วีชํ เขตฺเต วฺตุตํ วิรุหตีตี (๓)
อาทิสฺสฯ กถิตฺปี วฺตุตมิตํ ภควตฺฯ วฺตุตมิตํ อรหตฺตาตีอาทิสฺสฯ (๔) อึช
ปน กถิตฺเต ทฺกฺกฺพฺโพฯ กถิตํ โย ปเนตฺนฺตึ อยํ หิสฺส
อตุโถฯ อามิสฺลฺลตฺรณฺตึ จตฺนํ ปจฺจยามีสานํ อณฺลตฺร
เอกนฺตึ อตุโถฯ ยทิตฺนฺตึ นิปาโตฯ สพฺพลิงฺกวิกฺกตฺตฺวเณสฺ
ตาทิสฺสว ตตฺถ ตตฺถ อตุโต ปริณามตฺพฺโพฯ อึช ปนสฺส
โย เอโสตี อตุโถ. โยเอโส ปิณฺชปาโต นามฯ อิทํ
อามิสฺลฺลตฺรณฺตึ วฺตุตํ โหตีฯ ยนฺนฺนาหฺนฺตึ สารฺฐ วตฺทํ
เอวณฺตึ ยถา อิทานิ อิมํ ขณฺมํ วีตฺนินาเมตี (๕) เอวเมว
รตฺตฺนฺทิวมฺปีฯ วีตฺนินาเมยฺยณฺตึ เขเปยฺยํ อตีวตฺตฺตาเปยฺยํ

โส ตํ ปิณฺชปาตณฺตึ โส ตํ สเทวเณ โลเณ สิริสา
สมฺปฏฺฐิจฺฉิตฺตฺพฺรฐํ สุกฺคตฺตฺริตฺตํ ปิณฺชปาตํ อภฺยชิตฺวา มชฌ-
มทายาทภาวํ อากฺขมาโน อาทิตฺตฺตฺตฺสฺสฺปมํ ปจฺจเวกฺกชิตฺวา เตเนว
ชฺชมฺจฺฉาทฺตฺพฺพฺเลยฺน เอวํ ตํ รตฺตฺนฺทิวํ วีตฺนินาเมยฺยฯ

#๑. สฺยฺยา ตตฺถตฺตฺสฺสฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๖๕๑/๕๕๘ ฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๖๕๑/๕๕๘ ฯ
๓. ขุ. ชา. ๒๓/๓๘๓/๑๐๕ ฯ ๔. ม. วฺตุตมิตํ อรหตฺตาตี ฯ ๕. ม. วีตฺนินาเมมิตฺ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณนา หน้า ๑๖๒

อถ ทุตยสุสาคี อิมสมึ ปน วาเร เอส สงฺเขโปฯ
สเจ โส ภิกฺขุ ฆนฺนุนาหํ ฯ เปฯ วิตินาเมยฺยนฺติ จินฺเตนฺโต
เอวมฺปิ จินฺเตยฺยฯ ปพฺพชิตฺเตน โข พาพมิกากุเล อรณฺเณ
เกสชฺชํ วย ปลฺจกามคฺคณพาทูกุเล คามะ ปิณฺฑปาโตปิ ทุกฺขํ
ปรียะสิตตฯ อยมฺปน ปิณฺฑปาโต อิติ ปรียะสนาทีนวิมุตฺโต
จ สุกตาทิริตฺโต จาติ อุกฺโกโต สุชาตชตฺตยกุมาริ วย โหติ
เยหิ จ ปลฺจหิ การณฺเหหิ ปิณฺฑปาโต น ปริภฺภูชิตพฺโพ
โหติ เสยฺยถึทํฯ ปุคฺคถํ ทรหิตฺวา น ปริภฺภูชิตพฺโพ
โหติ อลชฺชํปุคฺคถสฺส สนฺตโกติฯ อปริสฺสุทฺธรูปฺตฺติตาย น
ปริภฺภูชิตพฺโพ โหติ ภิกฺขุณีปริปาจนอสนฺตสมภวานุปฺปนฺโนติฯ
สามิกานุกมฺปาย น ปริภฺภูชิตพฺโพ โหติ ปิณฺฑปาตสามิกิ
ภิกฺขุ ชิมฺจฺจิตฺตติฯ โส ธาโต ตสฺเสว อนฺเตวาสิกาทิสฺสุ
อนุกมฺปาย น ปริภฺภูชิตพฺโพ โหติ อนฺเตวาสิกา อณฺเณ วา
ตปฺปฏิพฺพธา ชิมฺจฺจิตฺตติฯ เตปิ ธาตา สฺหิตาฯ อปฺจ โข
อสฺสทฺธตาย น ปริภฺภูชิตพฺโพ โหติ ปิณฺฑปาตสามิกิ ภิกฺขุ
อสฺสทฺธโรติฯ เตหิ จ การณฺเหหิ อยํ วิมุตฺโตฯ ภควา หิ
ลชฺชินํ อคฺโคฯ ปริสฺสุทฺธรูปฺตฺตติโก ปิณฺฑปาโตฯ ภควา จ ธาโต
สฺหิตาฯ ปจฺจาสิสโกปิ จณฺโณ (๑) ปุคฺคโล นตฺถิฯ เย โลเก สทฺธา
ภควา เตสํ อคฺโคติ เอวํ จินฺเตตฺตวา จ โส ตํ ปิณฺฑปาตํ
#๑. ม. อณฺโณ ฯ

*เล่มที่ ๗ ชมมทายาทสุตตวณณนา หน้า ๑๖๓

ภุชิตฺวา ฯ เปฯ วิดีนาเมยฺยฯ เอตฺตาวตา โยปี อภุชิตฺวา
สมณชมฺมํ กโรตฺย โสปี ภุชิตฺพุกเมว ปิณฺหาปาดํ น
ภุคฺโต โหตฺย โยปี ภุชิตฺวา [๑] โสปี ภุชิตฺพุกเมว ภุคฺโต
โหตฺย นตฺถิ ปิณฺหาปาทะ วิเสโสฯ ปุคฺคเถ ปน อตฺถิ
วิเสโสฯ ตสฺมา ตํ ทสฺเสนฺโต กิณฺจาปี โสติ อธิมาหฯ

ตตฺถ กิณฺจาปีติ อนุชานนปัสสนตฺเถ นิปาโตฯ ก็
อนุชานาติฯ ตสฺส ภิกฺขุโน ตํ อนวชฺชปริโภคฺย ก็
ปัสสตีฯ ภุชิตฺวา สมณชมฺมกรณฺ. อิทํ วุตฺตํ โหตฺย ยหิปี
โส ภิกฺขุ เอวํ ภุชิตฺพุกเมว ภุชิตฺวา กาทพุกเมว กเรยฺยฯ
อถ โข อสุเยว เม ปฺริโม ภิกฺขุติ โย ปฺริโม ภิกฺขุ ตํ
ปิณฺหาปาดํ ปฏิกฺขิปีตฺวา สมณชมฺมํ กโรติ อสุเยว เม (๒) โสเยว
มม ทฺวิสุ สฺวเรสุ สฺวตโร วิย ทฺวิสุ ปณฺหิตฺเตสุ ปณฺหิตฺตโร
วีย จ ปุชฺชตโร จ ปาสฺสตโร จ ทฺติยภิกฺขุโน (๓) อติเรเกน
ปุชฺณีโย ปัสสนีโย จาติ วุตฺตํ โหตฺย

อิทานิ ตมตฺถิ การณฺน สาเชนฺโต ตํ กิสฺส เหตุติ
อาทิมหาฯ ตสฺสตฺถิฯ ตตฺถ สียา ตุมฺหากํฯ กสฺมา โส ภิกฺขุ
ภควโต ปุชฺชตโร จ ปาสฺสตโร จาติฯ ตถฺหิ ตสฺสาติ
ยสฺมา ตํ ปิณฺหาปาทปฏิกฺขิปีนํ ตสฺส ภิกฺขุโน ทิมฺรตฺตํ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร สมณชมฺมํ กโรตีติ ทิสฺสตีฯ ๒. ม. อสุเยว เมติ ปาจา นตฺถิฯ
๓. ม. ทฺติยภิกฺขุโตฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๑๖๔

อปฺปิจฺจตาย ๆ เปฯ วิริยารมฺถาย ลํวตฺติสฺสตฺติฯ กถึฯ ตสฺส
 หิ สเจ อปเรน สมเขน ปจฺจเยสุ อตฺริจฺจตา วา ปาปิจฺจตา
 วา มหิจฺจตา วา อฺอุปชฺชิสฺสตฺติฯ ตโต นํ อิมินา ปิณฺฑปาต-
 ปฏิกฺเขปงฺกุเสน นินฺวาเรตฺสติ อเร ตฺวํ สุกตาทิริตฺตํปี ปิณฺฑปาตํ
 ปฏิกฺขิปิตฺวา อีทิสํ อิจฺฉํ อฺุปปาเทสฺติ เหวํ ปจฺจเวกฺขมาโนฯ
 เอส นโย อสนฺตฺตฺตฺติฯ อสฺสเลขสฺส จฺอุปนฺนสฺส นินฺวาเรฯ
 เหวํ ตาวสฺส อปฺปิจฺจตาย สนฺตฺตฺตฺติฯ สลฺเลขาย ลํวตฺติสฺสตฺติฯ
 สฺกฺรตฺตายติ เอตถ อຍ် วนฺณนาฯ อิชฺเชกฺจโจ อตฺตโนปี
 อฺุปฏฺจาทานมฺปี ทฺพฺภโร โหติ ทฺอุปโปโสฯ เอกฺจโจ อตฺตโนปี
 อฺุปฏฺจาทานมฺปี สฺกฺโร โหติ สฺอุปโปโสฯ กถึฯ โย หิ อมฺพิลาทีนํ
 ลทฺธา อนมฺพิลาทีนํ ปริเยสฺติฯ อณฺณสฺส ฆเร ลทฺธํ อณฺณสฺส
 ฆเร นฺนทฺเทนฺโต สทฺพทกถํ วิจฺริตฺวา ริตฺตปตฺโตว วิหารํ
 ปวิสิตฺวา นิปชฺชตฺติฯ อຍ် อตฺตโน ทฺพฺภโร. โย ปน สาลิม-
 โสทฺนาทีนํ ปตฺเต ปฺเรตฺวา นินฺเนปี ทฺมฺมุขภาวํ อนตฺตม-
 ภาวเมว จ ทสฺเสตฺติฯ เตลํ วา สมฺมุขาว ตํ ปิณฺฑปาตํ
 กิํ ตฺมฺเมหฺหิ ทินฺนุนฺนติ อปฺสาทฺเทนฺโต สามฺเนรคฺคหฺจาทินฺปี เทติ
 อຍ် อฺุปฏฺจาทานํ ทฺพฺภโรฯ เอตํ ทิสฺวา มนฺุสฺสา ทฺุรโตว
 ปริวชฺเชนฺติ ทฺพฺภโร ภิกฺขุ น สกฺกา โปสิตฺตฺติฯ โย ปน
 ยํ กิณฺจิจฺ จูฬํ วา ปณฺิํ วา ลทฺธา ตฺตฺตฺจิจฺโตว ภูณฺชิตฺวา
 วิหารํ คนฺตฺวา อตฺตโน กมฺมํ กโรตฺติฯ อຍ် อตฺตโน สฺกฺโร ฯ

*เล่มที ๓ ฌมมทาทสตุตตวณณนา หน้า ๑๖๕

โย จ ปเรสมปี อปปี วา พหุ วา ลูขั วา ปณิถั
วา ทานั อหิเพตวา อตุตมโน วิปปลสนนมุโข หุตวา เตสั
สมมุขาว ปริกฤษชิตวา ยาศิฯ อัย อุปฐากานั สุกโร. เอตั
ทิสวา มนุสสา อติวिय ตุกฐา (๑) โหนติฯ อมหากั ฆทนุโต
สุกโร โถกโถเคนปี (๒) ตุสสติฯ มยเมว นั โปสิสสามาติ ปฎิณณั
กตวา โปเสนติฯ

ตตุถ สเจ อปเรน สมเยน ตสส (๓) อตุตโน วา
อุปฐากานั ทุพฺกรตานเยน จิตตั อุปฺปชชิสฺสติฯ ตโต นั
อิมินา ปิณฺหาปตปฎิกฺเขปงฺกุเสน นีวาเรสฺสติ อเร ตวั
สุกตาทิริตตั (๔) ปิณฺหาปตั ปฎิกฺขิปิตฺวา อิทิสั จิตตั อุปฺปาเทสีติ
เอวั ปจฺจเวกฺขมาโนฯ เอวมสฺส สุกฺรตาย สัวตฺติสฺสติฯ
สเจ ปนสฺส โกสชฺชั อุปฺปชชิสฺสติฯ ตมปี เอเตเนวงฺกุเสน
นีวาเรสฺสติ อเร ตวั นาม ตทา สุกตาทิริตตมปี ปิณฺหาปตั
ปฎิกฺขิปิตฺวา ตถา ชิมฺจฺฉาทุพฺพลยฺเปเร โตปี สมณฺธมฺมึ กตวา
อชฺช โกสชฺชมนุญฺชสีติ เอวั ปจฺจเวกฺขมาโนฯ เอวมสฺส
วิริยารมฺภาย สัวตฺติสฺสติฯ เอวมสฺส อิทั ปิณฺหาปตปฎิกฺเขปนั
ทีฆมฺรตตั อปฺปิจฺจตาย ฯ เปฯ วิริยารมฺภาย สัวตฺติสฺสติฯ
เอวมสฺสสิเม ปญจ คุณฺา ปรีปุรา ทส กถาวตฺถุนิ ปรีปุเรสฺสนติฯ
#๑. ม. วิสฺสตุถาฯ ๒. ม. โถเคนปีฯ ๓. ม. อสฺสฯ ๔. ม. สุกตาทิริตตมปีฯ เอวมุปรีปีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณนา หน้า ๑๖๖

กถึฯ อตุร หึ ปาลึยึเยว อปปลึจจตาสนนุคฺกุจึวึรึยา-
รมกฺวเสณ ตึณึ อาคตานิ [๑] สลฺลเเชน สงฺกหิตานิฯ อึทญหึ
สพฺพกถาวคฺคณึ นามเมวฯ ยหึทึ สลฺลเโขฯ ยถาหฯ สฺวา(๒) จ
โฆ อึยึ อานนุท กถา อึกึสลฺลเชกึกา เจโตวึวึรณสปลึปายา(๓)
เอกนุคณึพพิทาย วึราคาย นึโรธาย อึปสมาย อึกึณณาย
สมุโพธาย นึพพานาย สัวตฺตติฯ เสยฺยถึทึฯ อปปลึจจกถาติ (๔)
วึตุถาโรฯ เอวึ อึเม ปลฺลจ คุณนา ปรีปฺปฺรา ทส กถาวคฺคณึ
ปรีปฺปฺเรสฺสนุติฯ ทส กถาวคฺคณึ ปรีปฺปฺรานึ ตึสฺโส สึกฺขา
ปรีปฺปฺเรสฺสนุติฯ

กถึฯ เอเตสฺ หึ อปปลึจจกถา สนุโตสกถา อึสึสคฺคกถา
สึลลกถาติ อึมา จตฺสฺโส กถา อึธึสึลลสึกฺขาสงฺกหิตาเยวฯ
ปวีเวกกถา วึรึยารมฺกกถา สมารึกถาติ อึมา ตึสฺโส อึธึจึตฺต-
สึกฺขาสงฺกหิตา. ปณฺณากถา วึมฺมุคฺคกถา วึมฺมุคฺคิณณทสฺสน-
กถาติ อึมา ตึสฺโส อึธึปณฺณาสึกฺขาสงฺกหิตาติฯ เอวึ ทส
กถาวคฺคณึ ปรีปฺปฺรานึ ตึสฺโส สึกฺขา ปรีปฺปฺเรสฺสนุติ. ตึสฺโสปี
สึกฺขา ปรีปฺปฺรา ปลฺลจ อเสกฺขชมฺมกฺขนุเช ปรีปฺปฺเรสฺสนุติฯ

กถึฯ ปรีปฺปฺรา หึ อึธึสึลลสึกฺขา อเสกฺโข สึลลกฺขนุโร-
เยว โหติฯ อึธึจึตฺตสึกฺขา อเสกฺโข สมารึกฺขนุโรฯ อึธึปณฺณาสึกฺขา

#๑. ม. เอตุถนุตเร เสสานึติ ทึสฺสติฯ ๒. ม. ยาฯ ๓. ม. เจโตวึวึรณสปลึปายาฯ

๔. ม. อ. ๑๔/๓๔๘,๓๕๑/๒๓๕,๒๔๑ฯ

อเสกขา ปณณาวิมุตติวิมุตติธณทสุสนกขนุชา เอวาติ เอวิ
 ติสฺโส สิกขา ปรีปุรา ปณจ อเสกขมมกขนุเช ปรีปุเรสุสนติฯ
 ปณจ ชมมกขนุชา ปรีปุรา อมตํ นิพพานํ ปรีปุเรสุสนติฯ
 เสยฺยถาปี อูปรีปพพเต ปาวุสฺสโก มหาเมโฆ อภิภูโจ
 ปพพตกนฺทรปทรสาขา (๑) ปรีปุเรติฯ ตา ปรีปุรา กุสุพฺเภ
 กุสุพฺภา มหาสุพฺเภฯ มหาสุพฺภา กุณฺนทีโยฯ กุณฺนทีโย
 มหानทีโยฯ มหानทีโย สมุทฺทํ สาคฺร์ ปรีปุเรสุสนติฯ
 เอวเมวณตฺสส ภิกฺขุโน อิมะ ปณจ คุณฺนา ปรีปุรา ทส กถา-
 วตฺถุณี อาทิ กถวา ยาว อมตํ นิพพานํ ปรีปุเรสุสนติฯ
 เอวเมยฺ ภิกฺขุ ชมมทายาทปฎิปปทํ ปฎิปนฺโน ปรมชมมทายาท
 ลกฺขตีติฯ (๒) เอตมตฺถํ สมปฺสฺสมาโน ภควา ตํ กิสฺส เหตุฯ ตลฺหิ
 ตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโนติ อาทิมาหฯ

เอวํ ตสฺส ภิกฺขุโน ปุชฺชตรปาสฺสตรภาวํ การณน
 สาเรตฺวา อิทานิ เต ภิกฺขุ ตถตฺตาย สนนฺโยเชนฺโต ตสฺมาติห
 เม ภิกฺขเวติ อาทิมาห. กิํ วุตฺตํ โหติฯ ยสฺมา โย ตํ
 ปิณฺฑปาตํ ภูณฺชิตฺวา สมณชมฺมํ กเรยฺยฯ โส อิมะหิ ปณจหิ
 มุทฺถเนหิ ปรีพาหิโรฯ โย ปน อภูณฺชิตฺวา กเรยฺย โส
 อิมสํ ภาคี โหติ ตสฺมาติห เม ภิกฺขเวฯ เปฯ โน อามิสทายาทาติ.

#๑. ม. ปพพตนฺตรสรสาขาฯ ๒. ม. ลกฺขตีติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๑๖๘

อิทมวโจ ภควาติ อิทํ นีพพานปรโยสานโต (๑) ปญฺติ ยาว
โน อามิสทายาทาติ สุตตปฺปเทสํ ภควา อวโจฯ อิทํ วตฺวาน
สุคโตติ อิทญจ สุตตปฺปเทสํ วตฺวาว โสภนาย ปญฺิปทาย
คตตฺตา สุกโตติ สงฺขํ ปตฺโตเตยว ภควาฯ อญฺจายาสนา วิหารํ
ปาวีสิตฺติ ปญฺญตฺตปวรพฺพุทฺธาสนโต อญฺจหิตฺวา วิหารํ อตฺตโน
มหาคนฺธกฺฎี ปาวีสิติ อภิสมฺภินฺนาย เอว ปรีสายฯ กสฺมาฯ
ชมฺมโถมนตฺถึฯ

พฺพุทฺธา กิร อปรีนญฺจิตาย เทสนาย วิหารํ ปวีสนฺตา
ทฺวีหิ การณฺเห นี ปวีสนฺติ ปุคฺคลโถมนตฺถึ วา ชมฺมโถมนตฺถึ
วาฯ ปุคฺคลโถมนตฺถึ ปวีสนฺโต เอวํ จินฺเตติ (๒) อิมํ มยา
สงฺจิตฺเตน อฺทฺทฺเทสํ อฺทฺทฺทฺญฺจํฯ วิตฺถาเรน อวิภตฺตํฯ ชมฺม-
ปญฺญิกฺคาหกา ภิกฺขุ อฺคฺคเหตฺวา อานนฺทํ วา กจฺจानํ วา
อฺปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสนฺติฯ เต มยฺหํ ฌาณนํ สํสนฺเตตฺวา
กเถสฺสนฺติฯ (๓) ตโต ชมฺมปญฺญิกฺคาหกา ปฺน มํ ปุจฺฉิสฺสนฺติฯ เตสมฺหํ
สุกฺกิตฺตํ ภิกฺขเว อานนฺเทนฯ สุกฺกิตฺตํ กจฺจานนํ (๔) มญฺเจปี ตฺตฺเมห
เอตมตฺถึ ปุจฺเจยฺยาถฯ อหฺมปี นํ เอวเมว พฺยากรเยยฺยนฺติ
เอวฺนเต ปุคฺคเล โถเมสฺสามิฯ ตโต เตสฺส การวํ ชนฺเตตฺวา
ภิกฺขุ อฺปสงฺกเมสฺสนฺติฯ เตปี ภิกฺขุ อตฺเถ จ ชมฺเม จ
#๑. ม. นีทานปรโยสานโตฯ ๒. ม. จินฺเตสิฯ เอวฺมปรีปีฯ ๓. สี. วิสฺสชเชสฺสนฺติฯ
๔. ม. กจฺจานนํฯ

*เล่มที่ ๗ ชมมททยทศตตวณณนา หน้ ๑๖๕

นโยเชสสนตึฯ เต เตหึ นโยชิตา ติสุโส สิกขา ปรีปุเรนตา
ทกขสสนตึ กริสสนตึตึฯ

ชมมโถมนตถึ ปวิสนุโต เอวึ จินเตตึฯ ยถา อึเชว
จินเตสิ มยึ วิหารึ ปวีญเจ ตเมว อามิสททยาทึ ครหนุโต
ชมมททยาทถจ โถเมนุโต อิมิสสึเยว ปรีสติ นิสินุโน
สาร์ปุตโต ชมมึ เทเสสสตึฯ เอวึ ทวินนมปิ อมหากึ
เอกขณาสทย มตึยา เทสิตา อยึ เทสนา อคคา จ ครุกา
จ ภวิสสตี ปาสาณจตตตทิสสาฯ จตุโรฆมนิตถรณญเจน ติตถเถ
วสิตนาวา วีย (๑) สกคกมนญเจน (๒) จตยตตอชณนรโถ วีย จ
ภวิสสตึฯ ยถา จ เอวึ กโรนตสส อยึ ทณโฑติ ปรีสติ
อานึ จเปตวา อญจายาสนา ปาสาทึ อารุเพห ราชนึ ตตถเวว
นิสินุโน เสนาปตี ตึ รณโย (๓) จปีตึ อานึ ปวตเตตึฯ เอวมปิ
มยา จปีตึ เทสนึ อิมิสสึเยว ปรีสติ นิสินุโน สาร์ปุตโต
โถเมตวา เทเสสสตึฯ เอวึ ทวินนมปิ อมหากึ มตึยา เทสิตา
อยึ เทสนา พลวตรา มชฌนตึกสุริโย วีย ปชชลิสสตีตึ (๔) ฯ
เอวึ อึช ชมมโถมนตถึ อญจายาสนา วิหารึ ปาวีสิ ฯ

อึทึเสสุ จ จาเนสสุ ภควา นิสินุนาสเนเยว อนตฺรหึโต
จิตตคตึยา วิหารึ ปวิสตีตึ เวทิตพโพฯ ยทึ หึ กายคตึยา
คจเจยฯ สพพา ปรีสา ภควนตึ ปรีวาเรตวา คจเจยฯ

#๑. ม. จปีตนา วา วีย ฯ ๒. ม. มคคกมนญเจน ฯ ๓. ม. รณยา ฯ ๔. ม. ปชชลิสสตีตึ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคฺควณณา หน้า ๑๗๐

สา เอกวาริ ภินฺนา ปฺน ทุสฺสนฺนิปาตา ภเวยยาติ.

ภควา จิตฺตคฺคิยา เอว ปาวิสึฯ

เอว ปวิภูเส ปน ภควติ ภควโต อธิปฺปายานฺรูปี ตํ
ธมฺมํ โถเมตฺตกาโม ตตฺร โข อายสฺมา สาริปฺพุโต ฯ เปฯ
เอตทโวจฯ ตตฺถ อายสฺมาติ ปิยวจนเมตฺฯ สาริปฺพุโตติ ตสฺส
เถรสฺส นามฺฯ ตลฺลจ โข มาติโตฯ น ปิตีโตฯ รุปสาริยา
หิ พฺราหฺมณิยา โส ปฺพุโตฯ ตสฺมา สาริปฺพุโตติ วุจฺจติฯ
อจิรปฺกนฺตสฺสาติ ปฺกนฺตสฺส สโต น จิเรน. อวฺโส
ภิกฺขเวติ เอตฺถ ปน พุทฺธา ภควนฺโต สาวเก อาลปฺนตา
ภิกฺขเวติ อาลปฺนติ. สาวกา ปน พุทฺเธหิ สทิสมา มา
โหมมาติ อวฺโสติ ปจฺมํ วตฺวา ปจฺจมา ภิกฺขเวติ (๑) ภณฺนติ.
พุทฺเธหิ จ อาลปีโต ภิกฺขุสฺสโฆ ภทฺนเตติ ปฏิวจฺนํ เทติฯ
สาวเกหิ อวฺโสติฯ

กิตฺตาวตา นฺ โข อวฺโสติ เอตฺถ กิตฺตาวตาติ ปฺริจฺเฉท-
วจฺนํฯ กิตฺตเกนาติ วุตฺตํ โหติฯ นฺกาโร ปุจฺจายฺฯ โขกาโร
นิปาตมตฺตํฯ สตฺถ ปวิวิตฺตสฺส วิหฺรโตติ ตีหิ วิเวเกหิ กาย-
จิตฺตอฺปฺริวิเวเกหิ สตฺถโน วิหฺรนฺตสฺส. วิเวกนฺนानุสฺสิกฺขนฺตีติ
ติณฺณํ วิเวกานํ อลฺลยตรมฺปี นานุสฺสิกฺขนฺติฯ อามิสทายาทาว
โหนตฺตีติ อิทมตฺถํ อายสฺมา สาริปฺพุโต ภิกฺขุ ปุจฺจติ. เอส
#๑. สฺยา. ภิกฺขโว ฯ

นโย สุกกปกเขปีฯ

เอว วุตเต ตมตถั โสตุกามา ภิกขุ ทูโรโตปี โขติ
 อาทิม่าหุสุฯ ตตุถ ทูโรโตปีติ ตีโรรฐุโตปี ตีโรชนปทโตปี
 อนกโยชนกณนโตปีติ วุตตัง โหติ. สนตติเกติ สมีเปฯ
 อณณาคุนุติ ชานิตุ พุชฌิตตฯ आयसुमन्तंयेव सारिपुत्तं ปฏิภาत्तुติ
 आयसुमतयेव सारिपुत्तसुส णाโก โหตุฯ आयसुमा पन
 सारिपुत्तो अत्तโน णाकं गत्त्वा विग्घत्तुति वत्तं โหติฯ
 आयसुमतो हि णाโก यथित्ठं अत्तगुणानंฯ ओमहाग्गपन सवन्
 णाโกत्ति ओयमेत्तु अत्तिपायोฯ เอव सत्तुत्तगुणेन समत्तिฯ
 เกจิ ปน กณนत्ति ปฏิภาत्तुติ ทิสसत्तुติฯ อปเร อุปภูจาทुติฯ
 ชาเรสสันत्ति อุกกहेสสันत्ति ปรียาปुณิสสันत्ติฯ ตโต เนสิ
 กเถत्तुกาโม เกโร เตनหิตि อาทิม่าหฯ ตตุถ เตนาติ
 กรณวณंฯ หिकाโร นิปาโตฯ ยसुमा โสตุกामत्तुฯ ยसुमा จ
 มयुหं ภาरि आरोपियत्त (๑) ตसुมา सुณณาทิ वत्तं โหติฯ [๒]
 ภิกขุ เเธรสส วณं सम्पฏิจ्ฌิสุฯ เตนาห เอवมาวุโสฯ เปฯ
 ปจจสุโสสนุติฯ

อถ เนสิ อามิสทายาทิ กรหนุเตน กควตา ตูเมหปี
 เตน อาทิสสา ภเวยยาถาติ เอเกเนวากาเรน วุตตมตถั ตีหิ
 อากาเรหิ ทสเสนุโต आयसुमा सारिपुत्तो ऐत्तवोच्च ओठावुโส
 #๑. ม. आरोपियत्त ๑ ๒. ม. ऐत्तनुत्तरे เตपीติ ทิสสत्ติ ๑

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้า ๑๗๒

สตถุ ปวิวิตตสฺส วิหโรโต ๑ เปฯ เอตดาวตา โข อาวุโส สตถุ
ปวิวิตตสฺส วิหโรโต สวกา วิเวกํ นานุสิกขนฺติตฺติฯ

เอตดาวตา ยลฺจ ภควา อามิสทาทปปฏิปทํ ทรหนุโต
คฺมุเหปี เตน อาทิสฺสา ภวยุยถาติ อาหฯ ยลฺจ อตฺตนา
ปฺจจฺฉํ ปฺจจฺฉิ กิตฺตาวตา นฺุ โข ๑ เปฯ นานุสิกขนฺติตฺติฯ ตสฺส
วิตถารโต อตฺโต สุวิภตฺโต โหติฯ โส จ โข ภควโต
อาทิสฺสภาวํ (๑) อนามสิตฺตวาวฯ ภควโตเยว หิ ยุตฺตํ สวเก
อนุคณฺหนตฺตสฺส อหฺมปี เตน อาทิสฺโส ภวิสฺสามิติ วุตฺตํฯ น
สวากานํฯ เอส นโย สุกกปกฺเขปีฯ อยฺนฺตาวตฺถ อนุ-
สนฺธิกฺกมโยชนาฯ

อยมฺปนฺตถ วณฺณนาฯ (๒) อิธาติ อิมสฺมี สาสเนฯ สตถุ
ปวิวิตตสฺสาคิ สตถุโน ตีห วิเวเกหิ อจฺจนฺตํ ปวิวิตตสฺสฯ
วิเวกํ นานุสิกขนฺติตฺติ กายวิเวกํ นานุสิกขนฺติตฺติฯ น ปรีปฺเรนฺติตฺติ
วุตฺตํ โหติฯ ยทึ ปน ติวีรฺปี วิเวกํ สนฺธาย วเทยฺยฯ
ปฺจจฺฉาย อวิเสโส สียาฯ พฺยากรณปกฺโข ห อัยฯ ตสฺมา
อิมินา ปเทน กายวิเวกํฯ เยสลฺจ ฃมฺมานนฺนฺติ อาทินา จิตฺตวิเวกํ
พาหุลลิกาคิ อาทินา อฺปรีวิเวกยฺจ ทสฺเสสฺสีติ เอวเมตฺถ
สงฺเขปโต อตฺโต เวทิตพฺโพ ๑

เยสลฺจ ฃมฺมานนฺนฺติ โลภาทโย สนฺธายาหฯ เย ปรีโต

#๑. ม. อาทิสฺสภาวํ ๑ ๒. ม. อัย ปนตฺถวณฺณนาฯ

ตตฺรารุโส โลโก จ ปาปโกติ อาทินา นเยน วกฺษติฯ
นปฺปชหนตฺติ น ปรีจจชนฺติฯ จิตฺตวิเวกํ น ปรีปฺุเรนตฺติ วุตฺตํ
โหติฯ พาทุสลิกาติ จีวราทิปาทุสลา ย ปฏฺิปปนฺนา. สาสนํ
ลิตฺถิ คณฺหนตฺติ สาลิติกาฯ (๑) โอกกมเน ปุพฺพงฺกมาติ เอตถ
โอกกมํ วุจฺจติ อโศกมณฺเฑน (๒) ปลยจ นีวรณานิฯ เตน
ปลยจนีวรณปฺุเรนเน ปุพฺพงฺกมาติ (๓) วุตฺตํ โหติฯ ปวีเวเกติ
อุปฺริวิเวเก นิพฺพานेฯ นิกฺขิตฺตชฺฐราติ (๔) โอรปิตชฺฐราฯ ตทชฺคมา ย
อารมฺภปี อกฺุรมานาติฯ เอตฺตาวตา อุปฺริวิเวกํ น ปรีปฺุเรนตฺติ
วุตฺตํ โหติฯ

เอตฺตาวตา อนิยเมเนว วคฺวา อิทานิ เทสนํ นิยเมเนโต
ตตฺรารุโสติ อาทิมายฯ กสฺมาฯ สวกา ตีหิ จาเนหิตฺติ
เอวณฺหิ อนิยเมตฺตาว วุจฺจมาเน ตมฺปิ อณฺเณ (๕) ภาณติฯ น
อมฺเหติ อุทาสีนาปี โหนฺติ. เธรา นวา มชฺฌิมาติ เอวมฺปน
นิยเมตฺตาว วุจฺจมาเน อเมห ภาณตฺติ อาทริ กโรนฺติฯ ยถา
รณฺโณ (๖) อมฺจเจหิ นครวีถิโย โสเชตพฺพชาติ วุตฺเตปี เกน น
โฆ โสเชตพฺพชาติ มณฺเณมานา น โสเชนฺติฯ อตฺตโน อตฺตโน
จฺมรทวารํ โสเชตพฺพนฺติ ปน เภริยา นิกฺขมฺนตฺตาย สพฺเพ มฺหุตฺเตน
โสเชนฺติ จ อลงฺกโรนฺติ จ เอวํ สมปทมิทํ เวทิตพฺพํฯ

#๑. ม. สาลิติกาฯ ๒. ม. อวคมณฺเฑนฯ ๓. ม. ปลยจนีวรณปุพฺพงฺกมาติฯ

๔. ม. นิกฺขิตฺตชฺฐราฯ เอวมฺปรีปีฯ ๕. ม. มณฺเณฯ ๖. ม. รณฺเณฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณนา หน้า ๑๗๔

ตตุถ ตตุราติ เตสุ สาวเกสุฯ เถราติ ทสวสุเส อุปาทาย
ววจนุติฯ ตีหิ จานเหีติ ตีหิ การเนหิฯ อยญหิ จานสทโท
อิสฺสริยญฺจติขณการเนสุ ทิสฺสติฯ กิ ปนายสุมา เทวานมินฺโท
กมมํ กตฺวา อิมํ จานํ ปตฺโตติ อาทิสฺ หิ อิสฺสริเย ทิสฺสติฯ
จानกุสโล โหติ อุกฺขณเวริติ อาทิสฺ จิตฺติย. จานโส เจตํ ตถาคตํ
ปฏิกาสฺติอาทิสฺ (๑) ขณฯ จานญจ จานโต อญฺจานญจ
อญฺจานโตติ อาทิสฺ (๒) การณฯ อิทฺ ปน การณเยวฯ การณญฺหิ
ยสุมา ตตุถ ผลํ ติญฺจติ ตทายตฺตวตฺติภาเววฯ ตสุมา จานนุติ
ววจติฯ

อิมินา ปจเมน จานเนน เถรา ภิกฺขุ การยฺหาติ เอตถ
การยฺหาติ ครหิตพฺพาฯ เถรา นาม สมานา อรณฺเณ
วนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ น อฺปนฺติฯ คามนฺตเสนาสนํ
น มุลจนฺติฯ สงฺกมิการมตํ วทฺเตเนตา วิจฺรนฺติ (๓) กายวิเวกมฺปิ
น ปริปฺปนฺติฯ นวมชฺฌมิกาลे กิทิสฺวา อหฺเสนฺติ เหวํ นินฺทิตพฺพา
โหนฺติฯ อิมํ นินฺทํ อวฺโส ลกฺขณฺตีติ ทสฺเสติ. ทฺติเยนาติ (๔)
เอตถापि อิเม นาม [๕] เถราปิ สมานา เยสํ ชมฺมานํ สตุถา
ปทานมาหฯ เต โลภาทิจมฺเม น ชนฺติฯ อจฺจรสงฺฆาญฺมตฺตมฺปิ
เอกมฺนฺเต (๖) นิสฺสิทฺวา จิตฺเตกคฺคตํ น ลกฺขณฺติฯ นวมชฺฌมิกาลे
#๑. ม. ม. ๑๓/๕๕/๕๓ ๑ ๒. อภิ. วิ. ๓๕/๘๓๕/๔๕๔ ๑ ม. ม. ๑๒/๑๔๐/๑๖๖ ๑
๓. ม. วิหฺรนฺติ ๑ ๔. ม. ทฺติเยน จานเนนาติ ๑ ๕. ม. เอตถนฺตเร อวฺโสติ ทิสฺสติ ๑
๖. ม. เอกมฺนฺตํ ๑

กัทิสา อหเสนุติเอวํ นินฺทิตพฺพา โหนฺติฯ อิมํ นินฺทํ
อาวุโส ลภนฺตีติ ทสฺเสติ (๑)ฯ เอวํ โยชนา กาทพฺพาฯ
ตติเยนาติ (๒) จานนนาติ เอตถาปี อิเม นามาวุโส เถราปี สมานา
อิตริตเรน น ยาเปฺนฺติฯ จีวรปตฺตเสนาสนปฺตีกายํ มณฺฑนนา-
โยคมนฺยุตฺตา วิหรนฺติ อูปรวิเวกํ อปุรยมานาฯ นวมชฌมิกালে
กัทิสา อหเสนุติ เอวํ นินฺทิตพฺพา โหนฺติฯ อิมํ อาวุโส นินฺทํ
ลภนฺตีติ ทสฺเสตีติ เอวํ โยชนา เวทิตพฺพาฯ เอส นโย
มชฌมินววาเรสุฯ

อยมฺปน วิเสโสฯ มชฌมิมาทิ ปณฺจวสฺเส อูปาทาย ยาว
นาววสฺสาติ วุจจนฺติฯ นวาติ ปณฺจวสฺสาติ วุจจนฺติ ยถา
จ ตตฺถ นวมชฌมิกালে กัทิสา อหเสนุติ วุตฺตํฯ เอวมิธ
นวกาเล กัทิสา อหเสสฯ เถรกาเล กัทิสา ภวิสฺสนฺติฯ มชฌมิม-
เถรกาเล กัทิสา ภวิสฺสนฺตีติ วตฺวา โยเชตพฺพาฯ (๓)

อิมสฺมิณฺจ กณฺหปฺกฺเข วุตฺตปฺจณฺีกนฺเยน สุกฺกปฺกฺเข อตฺโถ
เวทิตพฺโพฯ อยมฺปนฺตถ สงฺเขโปฯ อิเมว วา (๔) เถราปี สมานา
โยชนปรมฺปราย อรณฺเณ วนปตฺถานี [๕] เสนาสนานี เสวนฺติ
คามนฺตเสนาสนํ อูปคณฺตตฯ ยุตฺตกาเลปี น อูปคจฺจนฺติฯ เอวํ
ชิณฺณสรีราปี อารทฺธวิริยา ปจฺจยทายกานํ ปสาทํ ชนฺนฺติ
นวมชฌมิกালে กัทิสา อหเสนุติ อิมินา ปจฺเมน จานน เถรา

#๑. ม. ทสฺเสตีติฯ ๒. ม. ตติเยน จานนนาติฯ ๓. ม. โยเชตพฺพิ์ฯ ๔. ม. อิเม วตฯ
๕. ม. เอตถนฺตเร ปนฺตานีติ ทิสฺสตีติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๑๗๖

ปาสสา ภวนตฺติฯ ปลัสส ลภนตฺติฯ โลภาทโย ปหาย จิตฺตวิเวกํ
 ปุเรนตฺติฯ อยมปิ มหาเถโร สทฺธิวิหาริกอนฺุเตวาสิกปริวาริโต
 หุตฺวา นิสิตฺตํ ยุตฺตกาเลปี อีทิสปี วเย วตฺตมานเณ ภตฺตกิจจํ
 กตฺวา ปวิญฺโจ สายํ นิกฺขมตฺติฯ สายํ ปวิญฺโจ ปาโต นิกฺขมตฺติ
 กสิณปริกมมํ กโรตฺติฯ สมาเป็นฺุติโย นินฺุพฺพตฺเตตฺติฯ มคฺคผลานิ
 อธิกจฺจตฺติฯ สพฺพตฺถาปี จิตฺตวิเวกํ ปุเรติ อิมินา ทฺติเยน
 จานเนน เถรา ภิกฺขุ ปาสสา ภวนตฺติฯ ปลัสส ลภนตฺติ. ยสฺมี
 กालเณ สฺส ปญฺญทฺถุคโณเสยฺยาทีนนิ (๑) สุขสมฺมสฺสานิ ลหฺวจีวรานิ (๒)
 ยุตฺตานิฯ ตสฺมิมปี นาม กालเณ อโย มหาเถโร ปัสฺสูกานิ
 ธารตฺติฯ อสิถิลํ สาสนํ กเหตุวา วิคตนิวรโณ ผลสพฺมาปตฺตี
 อปฺเปตฺวา อฺุปฺธิวิเวกํ ปริปุรยมาโน วิหฺรตฺติฯ นวมชฺฌมิกาลเณ
 กิทิสเณ อโหสิตฺติ อิมินา ตติเยน จานเนน เถรา ปาสสา
 ภวนตฺติ ปลัสส ลภนตฺติ. เอส นโย มชฺฌมิมนววาเรสุฯ

ตฺตฺราวุโสติ โโก อนฺุสนฺุธิฯ เอวํ นวหาการเณ อามิส-
 ทายาทปฺธิปํทํ กรหนฺุโตฯ นวหิ ชฺมมทายาทปฺธิปํทํ โณเมนฺุโต
 อญฺุจาสหาการเณ เทสนํ นินฺุจเปตฺวาฯ เย เต เยสญจ
 ชฺมมานํ สคฺคา ปหานมาหฯ เต จ ชฺมเม นปฺปชหนฺุตีติ
 เอวํ ปหาตพฺพชฺมมา วุตฺตาฯ

เตสํ (๑) สรูปโต อิมเณ เตติ ทสฺเสตฺตํ อิทํ ตฺตฺราวุโส โลโก
 จาติ อาทิมมาหฯ อยมนฺุสนฺุธิฯ

#๑. ม. ปญฺญทฺถุค ๗ ๒. ม. ลหฺวจีวรานิ ๗ ๓. ม. เต ๗

*เล่มที่ ๗ ชมมทายาทสุตตวณณา หน้า ๑๗๗

อปีจ เหฏฐจา ปรียาเยเนว ชมฺมา กถิตาฯ อามิสฺมปน
ปรียาเยนปี นิปฺปรียาเยนปี กถิตฺฯ อิทานิ นิปฺปรียาชมฺม
โลกุตฺตรมคฺคํ กเถตุ อิทมาหฯ อยญเจตฺถ อนฺุสนฺธิ.

ตฺตราติ (๑) อตฺตเทสนานิทฺสสนฺฯ สตฺถุ ปวีวิตฺตสฺส วิหฺรโต
สาวกา วิวักํ นานฺุสสิกฺขณฺุตีติ อาทินา นเยน วุตฺตเทสนายนฺุติ
วุตฺตํ โหติฯ โลโก จ ปาปโก โทโส จ ปาปโกติ อิเม
เทว ชมฺมา ปาปกา ลามกาฯ อิเม ปหาตพฺพาติ ทสฺเสติฯ
ตฺตถ ลุพฺพนลกฺขโณ โลโกฯ ทสฺสนลกฺขโณ โทโสฯ เตสุ
โลโก อามิสฺทายาทสฺส ปจฺจยानํ ลากฺ โหติฯ โทโส
อโลเกน (๒) [๓] อลทฺธํ ปตฺถเถติ โทเสน อลภนฺุโต วิฆาตมาหฺรติฯ
(๔) โลโก [๕] จ เทยฺยชฺมเม โหติฯ โทโส อทายเก วา อมนฺุญญ-
ทายเก วาฯ โลเกน นวตฺตณฺุหามูลเก ชฺมเม ปรีปุเรติฯ
โทเสน ปญฺจ มจฺจริยานิฯ

อิทานิ เนสํ ปหานฺุปายํ ทสฺเสนฺุโต โลกสฺส จ โทสฺส
จ ปหานายาติ อาทิมหาฯ (๖) ตสฺสโตฯ ตสฺส ปน ปาปกสฺส
โลกสฺส จ โทสฺส จ ปหานายฯ อตฺถิ (๗) มชฺฌิมา ปฏฺฐิปทาฯ
มคฺคํ สนฺุชาย อิทํ วุตฺตํ (๘) มคฺโค หิ โลโก เอโก อนฺุโต
โทโส เอโก อนฺุโต เอเต เทว อนฺุเต น อฺุเปติ น อฺุปกจฺจติ

#๑. ม. ตตฺถ ตฺตราติฯ ๒. ม. อลาเกฯ ๓. ม. เอตฺถนฺุตฺเร โลเกนาติ ทิสฺสติฯ ๔. ม. วิฆาตวา
โหติฯ ๕. ม. เอตฺถนฺุตฺเร จสฺสโท ทิสฺสติฯ ๖. ม. โลกสฺส จ ปหานายาติฯ ๗. ม. อตฺถิ
มชฺฌิมา ปฏฺฐิปทาติ มคฺคํ สนฺุชาย อิทํ วุตฺตํฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณา หน้า ๑๗๘

วิมุโต เอเตหิ อนฺเตหิฯ ตสฺมา มชฌิมา ปฏิปทาติ วุจฺจติฯ
เอเตสํ มชฺเฌ ภาตฺตา มชฌิมาฯ ปฏิปชฺชิตพฺพโต จ ปฏิปทาติฯ
ตถา กามสุขลฺลิกานฺุโยโค เอโก อนฺโตฯ อตฺตกิลมถานฺุโยโค
เอโก อนฺโตฯ สสฺสํ เอโก อนฺโตฯ อฺจฺเฌโทเอโก อนฺโตติ
ปฺริมนเยเนว วิตฺถาเรตพฺพฯ

จกฺขุกรณีติ อาทิหิ ปน ตเมว ปฏิปํ โถเมติฯ ส
หิ สจฺจํ ทสฺสนาย สํวตฺตติ ทสฺสเน ปรีนายกฺกุเฌนาติ
จกฺขุกรณีฯ สจฺจํ ฌาณาย สํวตฺตติ วิทิตกรณฺุเฌนาติ
ฌาณกรณีฯ รากาทินนฺจ วุปฺสมนฺโต อฺปฺสมาย สํวตฺตติ
นามฯ (๑) จตฺนุนมฺปิ สจฺจํ อภินฺเวยฺยภาวทสฺสนโต อภินฺวาย
สํวตฺตติ. สมฺโพชฺติ มกฺุโคฯ ตสฺสตฺถาย สํวตฺตนโต สมฺโพชฺาย
สํวตฺตติฯ มกฺุโคเยว หิ มกฺุคตฺถาย สํวตฺตติ มกฺุเคน
กาทพฺพกิจฺจกรณฺโตฯ นิพฺพานํ นาม ตสฺส (๒) ปน สจฺฉิกิริย-
ปฺจจกฺขมฺมาย สํวตฺตนโต นิพฺพานาย สํวตฺตตีติ วุจฺจติฯ
อฺยเมตฺถ สโรฯ อิตฺ อณฺณถา วณฺณนาปฺปญฺโจฯ (๓)

อิทานิ ตํ มชฌิมปฏิปํ สฺรูปโต ทสฺเสตฺถกาโม กตมา-
วุโสติ (๔) ปุจฺฉิตฺวา อฺยเมวาทิ อาทินา นเยน วิสชฺเชตีฯ (๕)

ตตฺถ อฺยเมวาทิ อวชฺชาณวณฺณํฯ อณฺณมกฺุคปฺปฏิเสชฺชนตฺถํ
#๑. ม. นามสทฺุโท นตฺถิฯ ๒. สී. นิพฺพานามตสฺสฯ ม. นิพฺพานํ นาม อปฺปจฺจยํ
ตสฺสฯ ๓. ม. วณฺณนา ปฺปญฺจาฯ ๔. ม. กตมา จ สฯ ๕. ม. วิสชฺเชตีฯ

พทุทปจเจกพทุทพทุทสาวกานัน สาธารณภาวทสสนตถัน จฯ
วุดตัง เจตัง

เอเสว มคฺโค นตถณโยฯ ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยาติฯ (๑)

สฺวายํ กิเลสานัน อารกตฺตปิ อริโย. อริปปหานาย สํวตฺตตีติปิ
อริเยน เทสิโตติปิ อริยภาวปฏิลาภาย สํวตฺตตีติปิ อริโย.
อฏฺฐหิ องฺเกหิ อฺเปตตฺตตา อฏฺฐงฺกโกฯ น จ องฺควิมุตฺโต
ปฺลยจฺจกิกตฺตริยาทีนึ วิยฯ กิเลสเ มาเรนฺโต จจฺฉติฯ มคฺคตติ
วา นิพฺพพานตฺตติเกหิฯ คมฺมตติ วา เตหิ ปฏฺธิปชฺชยตีติ มคฺโคฯ
เสยฺยถิทนฺตติ นิปาโตฯ ตสฺส กตโม โส อิติ เวติ อตฺถโยฯ
กตมานิ วา ตานิ อฏฺฐงฺกานีติ. เอกเมกณฺหิ องฺกํ มคฺโคเยวฯ
ยถาห สมนฺมาทิกฺขจฺจ มคฺโค เจว เหตุ จาติฯ (๒) โปราณาปิ
ภณฺนตติ ทสฺสนมคฺโค สมนฺมาทิกฺขจฺจ อภินิโรปนมคฺโค สมนฺมา-
สฺงกฺโป ๗ เปฯ อวิกฺเขปนมคฺโค สมนฺมาสมาธิติฯ

สมนฺมาทิกฺขาทีสุ เจเตสุ สมนฺมาทสฺสนลกฺขณา สมนฺมาทิกฺขจฺจ
สมนฺมาภินิโรปนลกฺขโณ สมนฺมาสฺงกฺโปฯ สมนฺมาปริคฺคหณลกฺขณา
สมนฺมาวาจาฯ สมนฺมาสมฺภูจฺจานลกฺขโณ สมนฺมากมฺมนฺโตฯ สมนฺมา-
โวทานลกฺขโณ สมนฺมาอาชีโวฯ สมนฺมาปคฺคหณลกฺขโณ สมนฺมา-
วายาโมฯ สมนฺมาอฺปฏฺฐจฺจานลกฺขณา สมนฺมาสติฯ สมนฺมาสมาธาน-
ลกฺขโณ สมนฺมาสมาธิฯ นิพฺพจนมฺปิ เนสํ สมนฺมา ปสฺสตีติ

#๑. พุ. ฐ. ๒๕/๓๐/๕๑ ๗ ๒. อภิ. สง. ๓๔/๖๘๒/๒๖๘ ๗

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้า ๑๘๐

สมมาทิกฐิตี เอเตเนว เนยเน เวทิตพพิ ฯ

ตตถ สมมาทิกฐิตี ออุปชชมานา มิจฉาทิกฐิตี ตปปลจณีก-
กิลเส (๑) จ อวิชชั จ ปชหติฯ นิพพานญจ อารมมณั
กโรติฯ สมปยุตตชมเม จ ปสสติฯ เต จ โข อสมโมหโต
น (๒) อารมมณโตฯ ตสฺมา สมมาทิกฐิตี วุจจติฯ

สมมาสงกปโป มิจฉาสงกปโป ตปปลจณีกิลเส จ ปชหติ
นิพพานั จ อารมมณั กโรติฯ สมปยุตตชมเม จ สมมา
อภินิโรเปติฯ ตสฺมา สมมาสงกปโปติ วุจจติฯ

สมมาวาจา มิจฉาวาจํ ตปปลจณีกิลเส จ ปชหติ
นิพพานั จ อารมมณั กโรติฯ สมปยุตตชมเม จ สมมา
ปริคคหติฯ ตสฺมา สมมาวาจาติ วุจจติ ฯ

สมมากมมนโต มิจฉากมมนุตํ ตปปลจณีกิลเส จ
ปชหติฯ นิพพานั จ อารมมณั กโรติฯ สมปยุตตชมเม จ
สมมาสมญฺจาเปติฯ ตสฺมา สมมากมมนโตติ วุจจติ ฯ

สมมาอาชีโว มิจฉาอาชีวํ ตปปลจณีกิลเส จ ปชหติ
นิพพานั จ อารมมณั กโรติฯ สมปยุตตชมเม จ สมมา
โวทาเปติฯ ตสฺมา สมมาอาชีโวติ วุจจติ. สมมาวายาโม
มิจฉาวายามํ ตปปลจณีกิลเส (๓) จ โกสชชั จ ปชหติฯ นิพพานั
จ อารมมณั กโรติฯ สมปยุตตชมเม จ สมมา ปฏิกคหติ

#๑. ม. ตปปลจณีกิลเส ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. ม. โน ฯ ๓. ม. ตปปลจณีกิลเส ฯ

*เล่มที่ ๗ ฐมมทาทาสุตตวณณนา หน้า ๑๘๑

ตสุมมา สมนวาวายาโมติ วุจจติฯ

สมนวาสติ มิจจาสตี ตปปลจจนีกเกเส จ ปชหติ
นิพพานัน จ อารมมณัน กโรติฯ สมนปยุตตฐมเม จ สมนว
อุปญจาเปติฯ ตสุมมา สมนวาสตีติ วุจจติฯ

สมนวาสมาธิ มิจจาสมาธิ ตปปลจจนีกเกเส จ อุทฐจจัน
จ ปชหติฯ นิพพานัน จ อารมมณัน กโรติฯ สมนปยุตตฐมเม
จ สมนวมา สมาริยติฯ ตสุมมา สมนวาสมาธิติ วุจจติฯ

อิทานิ อัย โข สวา อาวุโสติ ตเมว ปญฺิพทํ นิกเมนนโต
อาหฯ ตสฺสสตฺโถฯ ยวายนัน จตฺตวโรปี โลกุตฺตรมกฺเค เอกโต
กตฺวา กถิตฺ อญฺจจฺกโก มกฺโขฯ อัย โข สวาอาวุโสฯ เปฯ
นิพพานาย สํวตฺตตีติ.

เอวํ ปหาตพฺพฐมเมสุ โลกโทเส ตปปลหานุปายญจ
ทสฺเสตฺวา อิทานิ อญฺเฎปี ปหาตพฺพฐมเม เตสํ ปหานุปายญจ
ทสฺเสนฺโต ตตฺรราวุโส โโกโร จาติ อาทิมายฯ ตตฺถ กุชฺฌน-
ลกฺขโณ โโกโร จณฺฑิกกฺลลกฺขโณ วาฯ อาฆาตกรณฺรโสฯ ทสฺสน-
ปจฺจอุปญฺจानฺฯ อุปนทฺชนลกฺขโณ (๑) อุปนาโหฯ เวโร อุปปญฺิ-
นิตฺสชฺชนรโสฯ โกธานุปฺพนุชฺชวาทปจฺจอุปญฺจानฺฯ วุตฺตํ เจตฺ
ปฺพพกาเล โโกโรฯ อปรกาเล อุปนาโหติอาทิฯ (๒)

ปรคฺคณมกฺขนลกฺขโณ มกฺโขฯ เตสํ วินาสนรโส
#๑. ม. อุปนทฺชนลกฺขโณ ฯ ๒. อภิ. วิ. ๓๕/๕๐๘/๔๘๓ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคณณนา หน้า ๑๘๒

ตทวจฎาทนปจจุปฎจจาโน. ยุกคคาหลกขโน ปฟาโสฯ ปรกุณหิ
อตุตโน คณานัน สมิตกรณรโสฯ ปเรสั คณปป์มาณน อฎฎจาน-
ปจจุปฎจจาโนฯ

ปรสมปตติขียนลกขณา (๑) อีสสาฯ ตสสา อกขมนลกขณา
วฯ ตตถ อนภริตีสฯ ตโต วิมุขภาวปจจุปฎจจานาฯ อตุตโน
สมปตติณิกุหนลกขณัน มจเจอร์ฯ อตุตโน สมปตติยา ปเรหิ
สาธารณภาวอสุขายนรลัฯ สงโกจนปจจุปฎจจันฯ

กตปาปปฏิจฎาทนลกขณา มายาฯ ตสส นิกุหนรสา
ตทาวรณปจจุปฎจจานาฯ อตุตโน อวิซขมานคณปป์กาสนลกขณัน
สาเจยຍံฯ เตสั สมุทาหรณรลัฯ สรிரากาเรหิปีเตสั วิฎฎกรณ-
ปจจุปฎจจันฯ

จิตตสส อฎฎฐมาตภาวลกขโน ฌมโกฯ อปปลตีสสยวุตติรโส
อมททวตาปจจุปฎจจาโนฯ กรณตุตติรียลกขโน สารมโกฯ วิปจจ-
นีกตารโสฯ อการวปจจุปฎจจาโนฯ

อุนนตลลกขโน (๒) มาโนฯ อหังการรโสฯ อฎฎฐมาตภาวปจจุ-
ปฎจจาโน. อพุกุณนตลลกขโน (๓) อติมาโนฯ อติวิย อหังการรโส
อจจุฎฎฐมาตภาวปจจุปฎจจาโนฯ

มตตภาวลกขโน มโทฯ มทคาหนรโส (๔) อุมมาทปจจุ-
#๑. ม.ขียนลกขณาฯ ๒. ม. อุนนตลลกขโนฯ ๓. ม. อพุกุณนตลลกขโนฯ
๔. ม. มทคคาหนรโสฯ

*เล่มที ๓ ชมมทายาทสุตตวณณนา หน้า ๑๘๓

ปฎุจจาโนฯ ปลจสุ กามคฺเชสุ จิตฺตวอสฺสคฺคกฺขโณ ปมาโท
วอสฺสคฺคานุปฺปทานรโสฯ สติวิปฺปวาสปจฺจุปฎุจจาโนติ เอวํ อิมสํ
ชมฺมานํ ลกฺขณาทีนํ เวทิตพฺพาฯ อยเมตฺถ สงฺเขโปฯ
วิตฺถาโร ปน ตตฺถ กตโม โกโรติ อาทีนา วิภงฺเก (๑) วุตฺตนเยเนว
เวทิตพฺโปฯ

วิเสสโต เจตฺถ อามิสทายาโท อตฺตโน อลภฺนุโต อณฺณสฺส
ลาภิโน กฺขุณฺณติฯ ตสฺส สกึ อุปฺปนฺโน โกโร โกโรเยวฯ ตทฺตุตฺตริ (๒)
อุปฺนาโห. โส เอว (๓) กุฑฺโร อุปฺนยฺหนฺโต จ สนฺโตปิ อณฺณสฺส
ลาภิโน คฺเช มกฺเขติฯ อหฺมปี ตาทีโสติ จ ยุกคฺคาหํ คณฺหาติฯ
อยมฺสฺส มกฺโข จ ปพาโส จ โส (๔) เอวํ มกฺขี ปพาสิ
ตสฺส ลากฺสการาทิสฺส กึ อิมสฺส อิมินาติ อิสฺสติ ปทฺสฺสติ
อัย อิสฺสาฯ (๕) สเจ ปนสฺส กาจิ สมฺปตฺติ โหติฯ ตสฺสา
เตน สาธารณฺภาวํ น สหติฯ อิทมฺสฺส มจฺเจรฺฯ ลากฺเหตุ
โฆ ปน อตฺตโน สนฺเตปี โทเส ปฎิจฺจนาเทติฯ อยมฺสฺส
มายาฯ อสนฺเตปี คฺเช ปกาเสติฯ อิทมฺสฺส สาเจยฺยํ โส
เอวํ ปฎิปปนฺโน สเจ ยถาธิปฺปายํ ลากํ ลภติฯ เตน กุฑฺโร
โหติ อมฺพุจิตฺโตฯ นยิทํ เอวํ กาทพฺพนฺติ โววิทฺตุํ อสฺสคฺคณฺเยโย
อยมฺสฺส ฌมฺภโกฯ สเจ ปน นํ โกจิ กิณฺจิจิ วทติ นยิทํ
#๑. อภิ. วิ. ๓๕/๕๐๘/๔๘๓ฯ ๒. ม. ตตฺตุตฺตริฯ ๓. ม. เอวํฯ ๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ
๕. ม. อยมฺสฺส อีสฺสาฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้า ๑๘๔

เอวี่ กาดพพนติ เตน สารทจติโต โหติ ภาภูฏิกมโข โโก
เม ตวนติ ปสยหภาณึฯ อยมสฺส สารมโกฯ ตโต ถมฺเภน
อหเมว เสยโยติ อุตต่าน มลฺลนฺโต มานี โหติฯ สารมฺเภน
เก อิมติ ปเร อติมลฺลนฺโต อติมานีฯ อยมสฺส มาโน จ
อติมาโน จฯ โส เตหิ มานาติมานหิ ชาติมทาทีอเนกรูป
มทံ ชเนติฯ มตฺโต สมานิ กามคฺณาทีเกเทสุ วตฺตฺสุ ปมชฺชติ
อยมสฺส มโท จ ปมาโท จาติฯ

เอวี่ อามิสทายาทา (๑) อปริมฺตฺโต โหติ อิมหิ ปาปเกหิ
ชมฺเมหิ อญฺเฬหิ จ เอวรฺูเปหิฯ เอวี่ ตาเวตฺถ ปหาดพพชฺชมา
เวทิตพพาฯ ปหานฺุปาโย ปาจโต จ อตฺถโต จ สพฺพตฺถ
นิพฺพิเสโสเยวฯ

ฌาณปริจยปาฏวตฺถิ ปเนตฺถ อัยฺ เกโท จ กโม จ
ภาวานนโย จ เวทิตพฺโพฯ

ตตฺถ เกโท ตาวฯ อยฺญหิ มชฺฌิมมา ปฏฺิปปทา กทาจิ
อริโย อฏฺจฺจกโก มคฺโค โหติฯ กทาจิ สตฺตฺจกโกฯ อยฺญหิ
โลกุตฺตรปจฺมชฺฌมานวเสน อฺุปฺชชมาโน อฏฺจฺจกโก โหติฯ
อวเสสชฺฌมานวเสน สตฺตฺจกโกฯ อุกฺกฏฺจฺจนิทฺเทสโต ปนฺิธ
อฏฺจฺจกโก มคฺโคติ (๑) วุตฺโตฯ ตโต (๒) ปฺรณฺหิ มคฺคจฺจกํ นตฺถิ
เอวี่ ตาเวตฺถ เกโท เวทิตพฺโพฯ ยสฺมา ปนฺ สพฺพกฺุสลานํ
สมฺมาทีฏฺฺจฺจ สฺเฏจฺจา (๑) ยถาห ปฺลณฺา หิ สฺเฏจฺจา กฺุสลา
#๑. ม. อามิสทายาทาฯ ๒. ม. อิตฺโตฯ ๓. ม. สฺเฏจฺจาฯ

*เล่มที่ ๗ ฌมมทาทสตุตวณณนา หน้ ๑๘๕

วทนตตีตย (๑) กุสลวาระ จ ปุพพงคมาฯ ยถาห กถญจ
 ภิกขเว สมนาทิกุจรี ปุพพงคมา โหติฯ สมนาทิกุจรี สมนาทิกุจรี'ติ
 ปชานาติฯ มิจฉาทิกุจรี มิจฉาทิกุจรี'ติ ปชานาตีติ (๒) วิตุถาโรฯ
 ยถาจาห วิชชา จ โข ภิกขเว ปุพพงคมา กุสลานัน
 ฌมมานัน สมนปตติยชาติฯ ตปปภวาทินิพพตตานิ เสสงคานินฯ
 ยถาห สมนาทิกุจิสส สมนาสงกปโป ปโหติ ฯ เปฯ สมนาสตติสส
 สมนาสมาธิ ปโหตีติฯ (๓) ตสฺมา อิมินา กเมน เอตานิ องคานิ
 วุตฺตานิตี เอวเมตถ กโม เวทิตพฺโพฯ

ภาวนานโยติ โกจิ สมนถปุพพงคมัน วิปสฺสนัน ภาวเตติฯ โกจิ
 วิปสฺสนาปุพพงคมัน สมนถันฯ กถันฯ อิเชกจฺโจ สมนถัน อูปจารสมาธิ
 วา อปฺปนาสมาธิ วา อูปฺปาเทติฯ อัย สมนถเฯ โส ตถจ
 ตัสมนปยฺตเต จ ฌมเม อนิจจาทีหิ วิปสฺสตีฯ อัย วิปสฺสนาฯ
 อิติ ปจฺมํ สมนถเฯ ปจฺฉา วิปสฺสนาฯ เตน วุจฺจติ สมนถ-
 ปุพพงคมัน วิปสฺสนัน ภาวเตตีติฯ ตสฺส สมนถปุพพงคมัน วิปสฺสนัน
 ภาวยโต มคฺคโค สญชายตีติฯ โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาวเต
 พหุสฺสโรติติฯ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุสฺสโรโต
 สํโยนานิ ปหียนฺตีติฯ อนุสยา พุยนฺตี โหนฺตีติฯ (๕) เอวํ สมนถ-
 ปุพพงคมัน วิปสฺสนัน ภาวเตติฯ

อิธ ปเนกจฺโจ วุตฺตปฺปการี สมนถัน อุนุปฺปาเทตฺตวาว

#๑. พุ. ชา. ๒๗/๒๔๖๘/๕๔๑ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๒๕๔/๑๘๐ ฯ ๓. ม. ปโหตีติ ฯ ม. อ. ๑๔/
 ๒๗๕/๑๘๗ ฯ ๔. ม. ปจฺมํ ฯ ๕. อจ. จตุกก ๒๑/๑๗๐/๒๑๒ ฯ พุ. ปฎิ. ๓๑/๕๓๔/๔๓๒ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๑๘๖

ปณฺจปาทานกฺขนฺเช อนิจฺจาทีหิ วิปสฺสตีฯ อัย วิปสฺสนาฯ
 ตสฺส วิปสฺสนาปาริปุริยา ตตฺถ ชาตานํ ฌมฺมานํ โวสฺสคฺคา-
 รมฺมณโต อุปฺปชฺชติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตาฯ อัย สมโถฯ อิติ
 ปจฺมํ วิปสฺสนาฯ ปจฺจมา สมโถฯ เตน วุจฺจติ วิปสฺสนาปุพฺพจฺคมํ
 สมถํ ภาเวตีติฯ ตสฺส วิปสฺสนาปุพฺพจฺคมํ สมถํ ภาวยโต
 มกฺโข สลฺยชายตีฯ โส ตํ มกฺโข อาเสวตี ฯ เปฯ พหุถิกโรตีฯ
 ตสฺส ตํ มกฺโข อาเสวโต ฯ เปฯ อนุสยา พฺยณฺตี โหนฺตีฯ (๑)
 เอวํ วิปสฺสนาปุพฺพจฺคมํ สมถํ ภาเวตีฯ สมถปุพฺพจฺคมํ วิปสฺสนํ
 ภาเวตี (๒) สมถปุพฺพจฺคมํ ปน วิปสฺสนํ ภาวยโตปี วิปสฺสนา-
 ปุพฺพจฺคมํ สมถํ ภาวยโตปี โลกุตฺตรมกฺกกฺขณฺเณ สมถวิปสฺสนา-
 ยุกนทฺฐาว โหนฺตีติ (๓) เอวเมตฺถ ภาวนานโย เวทิตฺพุโป ฯ (๔)

ฌมฺมทายาทสฺสคฺควณณา นิฏฺฐิตาฯ

ตติยํ ฯ

ภยภราวสุคฺควณณา

เอวมฺเม สฺตฺนฺติ ภยภราวสุคฺคํ

ตฺตฺรายํ อนฺุพฺพปทวณฺณา อถาติ อวิจฺเจทฺนคฺเถ

นิปาโตฯ โขติ อวธารณคฺเถฯ ภควโต สาวคฺคิยํ วิหารเ

#๑. อจฺ. จคฺก. ๒๑/๑๗๐/๑๒๑ ฯ พุ. ปฎิ. ๓๑/๕๓๔/๔๓๒ ฯ ๒. ม. อิม ปาจา นคฺคิ ฯ

๓. ม. โหนฺตี ฯ ๔. ม. เวทิตฺพุโปติ ฯ

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณา หน้า ๑๘๗

อวิจฉินเนเววติ วุตตัม โหติฯ ชาณฺสฺโสณฺตี เนตํ ตสฺส
มาตาปิตุหิ กตนาమ్ฯ อปีจ โข จานนฺตฺรปฏฺีลาภทฺฐึฯ
ชาณฺสฺโสณฺญฺจานํ กิเรตํ (๑) ปุโรหิตญฺจานํฯ ตํ ตสฺส รณฺณา
ทินฺนํฯ ตสฺมา ชาณฺสฺโสณฺตี วุจฺจติ. พุรหุํ อณฺตีติ
พุราหุมนโณฯ มนฺเต สชฺฌายตีติ อตุโถฯ อิทเมว หิ ชาติ-
พุราหุมนานํ นีรุตฺติวจฺนํฯ อริยา ปน พาหิตปาปตฺตา
พุราหุมนชาติ วุจฺจนฺติ ฯ

เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺีติ เยนาติ ภูมฺมตฺเถ กรณวจฺนํ
ตสฺมา ยตฺถ ภควาฯ อุปสงฺกมฺีติ เอวเมตฺถ อตุโถ ทญฺจพุโฑฯ
เยน วา การณฺน ภควา เทวมนฺสฺเสหิ อุปสงฺกมิตพุโฑฯ เตน
การณฺน อุปสงฺกมฺีติ เอวเมตฺถ อตุโถ ทญฺจพุโฑฯ เกน จ
การณฺน ภควา อุปสงฺกมิตพุโฑติ (๒) ฯ นานปฺปการคฺณวิเสสาธิ-
คมาธิปฺปาเยน สาทุผลฺลุปโกคาธิปฺปาเยน ทิชคณฺเหหิ นิจฺจผลิต-
มหารุกฺโข วิย.

อุปสงฺกมฺีติ จ คโตติ วุตตัม โหติ. อุปสงฺกมิตฺวาติ
อุปสงฺกมณปฺริโยสานทึปนํฯ อถวาฯ เอว [๗] ตโต อาสนนฺตฺร
จานํ ภควโต สมฺีปสงฺขาตํ คนฺตฺวาติปี วุตตัม โหติฯ ภควตา
สทฺฐี สมฺโมทิตี ยถา ขมนิยาทึนึ ปุจฺจนฺโต ภควา เตน
เอว โสปี ภควตา สทฺฐี สมปฺปวตฺตโมโท อโหสิฯ สึโตทกํ
#๑. ม. กิร นามตํฯ ๒. ม. อุปสงฺกมิตพุโฑฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร คโตติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณนา หน้า ๑๘๘

วีย อุณโหทเคน สมุโมทิต์ เอกีภาว อคมาสิฯ ยาย จ
 กจจิ (๑) โภโต โคตมสุส ขมนีย กจจิ ยาปนิย กจจิ โภโต
 โคตมสุส โคตมสาวกานัน จ อปปาพาริ อปปาตงกั ลหุฎจัน
 พลั ผาสุวิหาโรติ อาทิกาย กถาย สมุโมทิต์ ตั ปิติ-
 ปาโมชชสงฆาตสมุโมทชนนโต สมุโมทิตุ ยุตตภาวโต จ
 สมุโมทนิย กถั (๒) อตถพุลชนมนชุตตาย สจิริมปี กาลั สาเรตุ
 นิรนตริ ปวตเตตุ อรหรูปโต สริตพพภาวโต จ สาราณียฯ
 สุลยमानสุขโต จ สมุโมทนิยฯ อนุสสุริยमानสุขโต สาราณียฯ
 ตถา พุลชนปริสทุทตาย สมุโมทนิยฯ อตถปริสทุทตาย
 สาราณียนติ เอว อเนเกหิ ปริยาเยหิ สมุโมทนิย กถั สาราณีย
 วิตिसาเรตวา ปริโยสาเปตวา นิฎจเปตวา (๓) เยนตเถน อากโตฯ ตั
 ปุจจิตุกาโม เอกมนตติ นิสิติฯ

เอกมนตตติ ภาวนปปลกนิทเทโส วิสมัน จนมิมสุริยา
 ปริวคตตติ อาทิสู (๔) วียฯ ตสุมมา ยถา นิสินโน เอกมนเต
 นิสินโน โหติฯ ตถา นิสิติ เอวเมตถ อตุโถ ทฎจพโพฯ
 ฎุมมตเถ วา เอตัง อุปโยควจัน. นิสิติ อูปาวิสิฯ ปณทิตา
 หิ ปุริสา ครฎจันนิย อูปสงกมิตวา อาสนกุตตาย เอกมนตติ
 นิสิตินติฯ อยญจ เนส อญตโรฯ ตสุมมา เอกมนตติ นิสิติฯ
 #๑. ม. กจจิ เต โภ โคตโม ขมนีย กิจจัน ยาปนิยฯ ๒. ม. อัย ปาโจ นตติฯ
 ๓. ม. นิฎจาเปตวาฯ ๔. อญ. จตุฎก. ๒๑/๓๐/๕๕ฯ

*เล่มที่ ๗ ทยเทรวสุตตวณณนา หน้ ๑๘๕

กถมปลน นิสินโน เอกมนต์ นิสินโน โหตีติฯ ฉ
 นิสชชโทเส วชเชตวฯ เสยยถีทฯ อดิตูรมจจาสนุน์ อุปริวาท-
 มუნตปปลเทส อดิตสมมุขมติปลจชาติ. อดิตูเร นิสินโน หี สเจ
 กเถตกาโม โหตีฯ อจจาสทุเทน กเถตพัพ โหตีฯ อจจาสนุนเ
 นิสินโน สงฆฎฎัน กโรตีฯ อุปริวาท นิสินโน สรริคนุเชน
 พาทติ. อุนตปปลเทเส นิสินโน อการว์ ปกาเสตีฯ สมุขา (๑)
 นิสินโน สเจ ทฎฐกาโม โหตีฯ จกขุณา จกขุ อหจจ
 ทฎฐพัพ โหตีฯ อดิปลจฉา นิสินโน สเจ ทฎฐกาโม โหตี
 คีว ปสเรตว ทฎฐพัพ โหตีฯ ตสุมมา อัยปี เอเต ฉ
 นิสชชโทเส วชเชตว นิสีทฯ เตน วุตต์ เอกมนต์ นิสีทีติ.

เยเมติ เย อิเม. กุลปลุตตาคี ทูวิชา กุลปลุตตาคี ชาติ-
 กุลปลุตตาคี อจจากรกุลปลุตตาคี จฯ ตตถ เตน โข ปลน สมเยน
 รฎฐปาโล นาม กุลปลุตโต ตสมมีเยว กุลลโกฎฐิจเต อกุกกุกติกตุส (๒)
 ปลุตโต โหตีติ (๓) เอว อากตา อจจากรกุลปลุตตาคี ชาติกุลปลุตตาคี
 นามฯ เย เต กุลปลุตตาคี สทฐา อการสุมมา อนการิย
 ปพพชิตาคี (๔) เอว อากตา ปลน ยตถ กตถจิก กุเล ปลุตตาคี
 อจจากรสมปลุนา อจจากรกุลปลุตตาคี นาม. อิช ปลน ทูวีหิ
 การณหิ กุลปลุตตาคีเยวฯ

#๑. ม. ย. อดิตสมมุขฯ ๒. ม. อกุกกุกติกตุสฯ ๓. ม. ม. ๑๓/๔๒๕/๓๘๕ฯ
 ๔. ม. อ. ๑๔/๘๘/๑๐๔ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณนา หน้า ๑๕๐

สทฐาติ สทฐายฯ อการสุมาติ อการโตฯ อนการียนุติ
ปพพชฺชํ ภิกขุภาวณฺจฯ ปพพชฺชาปี หิ นตฺเตตฺถ อการียนุติ
อนการียาฯ อการสุส หิตํ กสิโครกฺขาทิกมมํ เอตฺถ นตฺถิติ
อตุโถฯ ภิกขุปี นตฺเตตฺถสุส อการนุติ อนคาโรฯ อนการสุส
ภาโว อนการียํฯ ปพพชิตาติ อุปคตาฯ เอวํ สพฺพถาปี
อนการียสงฺขาตํ ปพพชฺชํ ภิกขุภาวณฺจ (๑) อุปคตาติ วุตฺตํ โหติฯ

ปพพพคโมติ ปฺรโต คามี นายโกฯ พหุกาโรติ หิตกิริยา
พหุปกาโรฯ ภวนฺเตตํ โคตโม สมากเปตาติ เต กุลปฺตฺเต
ภวํ โคตโม อธิสึลาทีนิ คาเหตา สิกฺขาเปตาฯ สว ชนตาติ
โส ชนสมฺมุโหฯ ทิฏฺฐานุกตฺตี อปชฺชิตี ทสฺสนานุกตฺตี ปฏฺธิ-
ปชฺชติฯ ยนฺทิฏฺฐจิกโก ภวํ โคตโม ยนฺนุติโก ยนฺจิกโกฯ เตปี
ตนฺทิฏฺฐจิกกา โหนฺติ ตันนุติกา ตันจิกกาติ อตุโถฯ

กสฺมา ปนายิ เอวมหาติฯ เอส กิริ ปพฺพเพ อนเนเก
กุลปฺตฺเต อการมชฺเฒ เวสนฺเต เทวปฺตฺเต วิย ปณฺจหิ กามกฺุณฺเหหิ
ปริจารียมาเน อนฺโต จ พหิ จ สฺสัวิหิตารกฺเข ทิสฺวา เต
อปเรเน สมเยเน ภควโต มชฺชรสทฺฐมฺมเทสนํ (๒) สุตฺวา สทฺฐาย
ฉรา นิกฺขมฺม ปพพชิตฺวา ฉาสจฺฉาทนปรมตฺาย สนฺตฺถุเจ
อารณฺณเกสุ เสนาสเนสุ เกนจि อรกฺขียมาเนปี อนฺนสงฺกิต-
ปฺริสงฺกิตเ หฏฺฐปฺทฺฐเจ อุตฺถกฺกฺทฺทฺเค อทฺทสฯ ทิสฺวา จ อิมํ

#๑. ม. ภิกฺขภาวํ วาฯ ๒. สึ. มชฺชรสฺริ ฐมฺมเทสนํฯ ม. มชฺชรสฺริ ฐมฺมเทสนํฯ

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณนา หน้า ๑๕๑

กุลปุตตานัน อัย ฬาสุวิหาโร ก็ นิสฺสาย อุปฺปนฺโนติ จินฺเตนฺโต
สมณฺ์ โคตมนฺติ ภควติ ปสาทํ อลตฺตฯ โส ตํ ปสาทํ
นิเวเทตฺถุ ภควโต สนฺติเก(๑) อากโตฯ ตสฺมาเอวมมาห.

อถสฺส ภควา ตํ วจนฺ์ สมฺปฏฺิจฺจนฺโต อพฺภนฺุโมทฺนฺโต จ
เอวมเมตฺถุ พฺราหฺมณฺาติ อาทิมมาหฯ วจนสมฺปฏฺิจฺจนฺานฺุโมทฺนฺตฺโถเยว
หิ เอตฺถ อัย เอวนฺติ นิปาโตฯ มมฺ์ อฺทฺทิสฺสาติ มมฺ์
อฺทฺทิสฺสฯ สทฺธาติ สทฺธาเยวฯ น อธิตฺตฺตา(๒) น ภยตฺตฺตาติ (๓)
อาทินิ สนฺธาเยวฯ อีทิสานฺ์เยว หิ ภควา ปุพฺพจฺกโม น
อิตเรสฺสฯ ทฺวาริสฺมภวานิ หีติ สมภฺวิตฺถุทฺถฺวานิ ทฺสฺสหานิฯ
น สกฺกาอฺปฺเปสฺกฺเขหิ อชฺโฆคฺคาหิตฺตฺนฺติ วุตฺตํ โหติฯ อรณฺณ-
วนปฺตฺถานิติ อรณฺณานิ จ วนปฺตฺถานิ จฯ ตตฺถ กิลฺลจาปี
อภิชฺมเม นิปฺปริยาเยน นิกฺขมิตฺวา พหิ อินฺทฺชิลลาฯ สพฺพเมตฺถุ
อรณฺณนฺติ (๔) วุตฺตํฯ ตถาปี ยนฺตํ ปลฺยจฺรณฺุสฺติกํ ปจฺฉิมนฺติ
อารณฺณิกงฺคฺนิปฺพาทกํ เสนาสนํ วุตฺตํฯ ตเทว อธิปฺเปตฺนฺติ
เวทิตพฺพํฯ

วณปฺตฺถนฺติ คามนฺตํ อติภฺกมิตฺวา มนฺุสฺसानํ อนฺุปจา-
รณฺุจานํฯ ยตฺถ น กสิยฺยติ น วปียฺยติฯ วุตฺตลฺยเจตฺถุ วณปฺตฺถนฺติ
ทฺวารนเมตฺถุ เสนาสนานํ อธิวจนํฯ วณปฺตฺถนฺติ วณสณฺุทานเมตฺถุ
เสนาสนานํฯ วณปฺตฺถนฺติ ภีสนกานเมตฺถุ วณปฺตฺถนฺติ สโลมฺหฺสานเมตฺถุ

#๑. ม. สนฺติกํฯ ๒. ม. อธิฏฺฎฺาฯ ๓. ม. ภยฏฺฎฺาติฯ ๔. อภ. วิ. ๓๕/๖๑๖/๓๓๘ฯ

*เล่มที ๓ มุลปรียาขคควณณา หน้า ๑๕๒

วนปตถนุติ ปรียนุต่านเมตต์ฯ วนปตถนุติ น มนุสสุปจารานเมตต์
เสนาสนานัน อธิวจนนุติฯ (๑)เอตถ จ ปรียนุต่านนุติ อิมเมก-
ปรียายั จเปตฺวา เสสปรียาเยหิ วนปตถานี เวทิตพฺพานีฯ
ปนุต่านีติ ปรียนุต่านี อติทฺหรานีฯ ทุกฺกริ ปวิเวกนุติ กายวิเวกั
ทุกฺกริ. ทฺหรทิมนุติ อทิมิตฺตุน สฺขั. เอกตฺเตติ เอกีภาเวฯ
กี ทสฺเสตฺติฯ กายวิเวเก กเตปี ตตถ จิตฺตํ อทิมมาเปตฺตุ
ทุกฺกริฯ ทฺวยทฺวยาราม (๒) หิ อัย โลโกติ. หรณฺติ มณฺเณติ
หรณฺติ วีย ฆงฺสนฺติ (๓)วียฯ มโนติ มนัฯ สมารี อลภมานสฺสาติ
อุปจารสมารี วา อุปปนาสมารี วา อลภนตสฺสฯ กี ทสฺเสตฺติฯ
อิทิสสฺส ทิกฺขุโน ตินฺปนณฺณมิกาทิสทฺเทหิ วิเวหิ จ ทิสนเกหิ
วนานี จิตฺตํ วิกฺขิปนุติ มณฺเณติฯ สพฺพิ พฺราหฺมโณ สทฺธา-
ปพฺพชิตานัน กุลปฺตฺตานัน อรณฺณวาเสน (๔) วิมุหิโต อาห.

อถสฺส ภควา ปฺริมนเยเนว เอวเมตฺต พฺราหฺมณฺณาติ อาทีหิ
ตํ ตํ วจนัน สมนฺปฏิจฺฉิตฺวา อพฺภนฺนโมทิตฺวา จ ยสฺมา โสพฺสสฺ
จானสฺ อารมฺมณฺปริกฺคหิตานันเยว ตาทิสานี เสนาสนานี
ทฺหรทิสมฺภวานีฯ น เตสฺ อารมฺมณฺปริกฺคหยฺตฺตานัน (๕) อตฺตนา จ
โพธิสฺสโต สมานโน ตาทิสอ อโหสิฯ ตสฺมา อตฺตโน ตาทิสานัน
เสนาสนานัน ทฺหรทิสมฺภวตฺ ทสฺเสตฺตํ มยฺหมปิ โขติอาทิมอาห.

#๑. อภิ. วิ. ๓๕/๖๑๘/๓๓๘ฯ ๒. ม. ทฺวยทฺวยารามฯ ๓. ม. ฆสนฺติฯ

๔. ม. อรณฺณวาเสฯ ๕. ม. อารมฺมณฺปริกฺคหิตานันเยวฯ

ตตถ ปุพเพว สมุโพธาติ สมุโพธโต ปุพเพวฯ อริย-
 มคฺคปฺปตฺติโต (๑) อปรภาเคยวาทิ วุตฺตํ โหติฯ อนภิสมพฺพุทฺธสฺสาติ
 อปฺปฏิวิทฺทจฺจตฺตจฺจสฺส. โพธิสฺตตฺตเสว สโตติ พุชฺฌนกสฺตตฺตเสว
 สมฺมาสมุโพธิ อธิคฺคนฺตุ อรหฺตตฺตเสว สโตฯ โพธิยา วา
 สตตฺตเสว ลคฺคสฺเสว สโตฯ ที่ปงฺกรสฺส หิ ภควโต ปาทมฺมเล
 อฏฺฐมฺมสโมชานน อภินิหารสมิทฺธิโต ปฏฺฐติ ตถาคโต โพธิ-
 สฺตโต ลคฺโค (๒) ปตฺตพฺพา มยา เอสาติ วา ตทฺธิคฺคมา ย ปฺรคฺคกมฺ
 อมฺมจฺจนฺโตเยว อากโตฯ ตสฺมา โพธิสฺตโตติ วุจฺจติฯ ตสฺส
 มยฺहनฺติ ตสฺส เอวํ โพธิสฺตตฺตเสว สโต มยฺหํฯ เย โข
 เกจิ สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วาติ ये เกจิ ปพฺพชฺชูปคฺคา
 วา โภวาทีโน วาฯ

อปริสฺสุทฺทกายนฺนตฺตาติ อปริสฺสุทฺทเชน ปาณาติปาตาทีนํ
 กายนฺนตฺเตน สมนฺนาคตาฯ อปริสฺสุทฺทกายนฺนตฺตสนฺโทสเหตุติ
 อปริสฺสุทฺทกายนฺนตฺตสงฺขาตฺตสฺส อตฺตโน โทสสฺส เหตุ อปริ-
 สฺสุทฺทกายนฺนตฺตการณาติ วุตฺตํ โหติ. หเวติ เอกํสวจเน
 นิปาโตฯ อกฺุสสนฺติ สวาชฺช อกฺุเขมณฺุจฯ ภยภรวนฺติ ภยณฺุจ
 ภรวณฺุจฯ จิตฺตฺตฺตราสฺส จ ภยานการมฺมณฺุสฺส เจตฺ อธิ-
 วจฺนํ. ตตฺร ภยํ สวาชฺชภฺภูเจเน อกฺุสสํฯ ภรวํ อกฺุเขมณฺุเจนาติ
 เวทิตพฺพํฯ อวฺุหายนฺฺตีติ ปกฺุโกสนฺติฯ กถํฯ เต หิ
 #๑. ม. อริยมคฺคปฺปตฺติโต ฯ ๒. ม. โพธิยา สฺตโต ลคฺโค ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๑๕๔

ปาณาติปาตาทีนิ กตฺวา มยฺ อยฺยตฺตมกฺกริมฺหา (๑) สเจ โน เต
ชานนฺยฺยชฺช เยสํ อปรชฺฌมิมฺหาฯ อิทานิ อนฺุพนฺุชิตฺวา อนนฺยพฺยสนํ
อาปาเทยฺยฺยฺยฺย อรณฺุณํ ปวิสิตฺวา กจฺจนฺุตเร วา กุมฺพนฺุตเร
วา นิสิตฺวา เต อปฺปมตฺตกมฺปิ ตินฺุสทฺทํ วา ปณฺุณสทฺทํ
วา สุตฺวา อิทานิฺมหา นกฺุจาทิ ตสฺนฺุติ วิตสฺนฺุติฯ อาคนฺุตฺวา
ปเรหิ ปรีวาริตา วีย พนฺุชา วรฺิตา วีย จ โหณฺุติฯ เวนฺุตฺ
ภยเกรฺวํ อตฺตนิ สมารฺปนฺุญฺเจน อวฺุหายนฺุติ ปกฺโกสฺนฺุติฯ

น โข ปนฺาหํ ฯ เปฯ ปฏฺิเสวามีติ อหํ โข [๒] อปฺริสฺุทฺธ-
กายกมฺมฺนฺุโต หุตฺวา อรณฺุณวนปฺตฺถานิ ปนฺุตานิ เสนาสนานิ
นปฺปฏฺิเสวามีฯ เย หิ โวติ เอตฺถ โวติ นิปาตมตฺตํฯ อริยา
วฺุจฺจนฺุติ พุทฺธา จ พุทฺธสวกา จฯ ปฺริสฺุทฺธกายกมฺมฺนฺุตาคิ
อฺิทิสฺา หุตฺวาฯ อหํ เตสํ อณฺุตโรติ (๓) เตสํ อหฺมฺปิ เอโก
อณฺุตโรฯ โปชิสฺุตฺโต หิ คหฺนฺุโจปี ปพฺุชิตฺโตปี ปฺริสฺุทฺธกาย-
กมฺมฺนฺุโตว โหติ. ภฺิยฺโยติ อติเรกตฺถे นิปาโตฯ ปฺลฺุโลมฺนฺุติ
ปนฺุนโลมตฺตํฯ เขมฺิ สฺุตฺถิภาวณฺุติ อตฺถโธฯ อาปาทินฺุติ อาปชฺุชฺิ
อติเรกํ สฺุตฺถิภาวํ อติเรเกน วา สฺุตฺถิภาวมาปชฺุชินฺุติ วุตฺตํ
โหติ. อรณฺุณเว วิหารายาติ อรณฺุณเว วิหารตฺถาย.

กายกมฺมฺนฺุตวารกถา นิฏฺุจิตา

- #๑. ม. อยฺยตฺตมกฺกฺมหาฯ เวนฺุมฺปรีปี ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺุตเร ปนฺุสทฺโท ทิสฺุสฺติ ฯ
- ๓. สฺุยา. เตสมฺหํ อณฺุตโร ฯ

เอส นโย สพพตถฯ อยมปน วิเสโสฯ

วจีกมมนตวาระ ตาว อปริสุทฐวจีกมมนตาคี อปริสุทฐเรน
มุสวาทาทินา วจีกมมนตเตน สมณนาคตาฯ เต กถิ กยเกรว
อวุหยณติ (๑) ฯ เต มุสวาทเทน ปรสส อตถิ ภูชิตวา ปีสุนวาชาย
मितตเกทํ กตวา ผรุตวาชาย ปเรสิ ปริมชฌเม มมมานิ ตูทิตวา (๒)
นिरตถกวาชาย ปรสตตานิ (๒) กมมนตเต นาเสตวา มยิ อยุตตม-
กริมหาฯ สเจ โน เต ชานะยยฯ เยสิ อปฐมิมหาฯ อิทานิ
อนุพนฐิตวา อนนยพยสนํ ปาปุณเยยณติ อรณณํ ปวิสิตวา
คจจนตเร วา कुमपनตरे वा निसिथनति. ते अप्पमत्तकम्पि
दिच्चसत्तํ वा पण्णसत्तํ वा सुत्तวา อิทานิ महा นฐจати
ตสนนติ वितस्सन्तिฯ आकनत्तवा प्रेहि प्रिवारिता विय पन्था
वरिता विय ज होन्ति ฯ एवन्तं कयगेरवं अत्तन्नि समारोपण्णजेन
अवुहयन्ति पकुโกसन्तिฯ

มโนกมมนตวาระ อปริสุทฐมโนกมมนตาคี อปริสุทฐเรน
อภิชฌาทินา มโนกมมนตเตน สมณนาคตาฯ เต กถิ กยเกรว
อวุหยณติฯ เต ปเรสิ รกขิตโคปิเตสุ ภูณเทสุ อภิชฌาวิสมโลภ
อุปฺปาเทตวา ปรสส กุชฌิตวา ปรสตเต มิจจาทสสนํ
คากาเปตวา มยิ อยุตตมกริมหา ฯ เปฯ อत्तन्नि समारोपण्णजेन
अवुहयन्ति पकुโกसन्तिฯ

#๑. ม. อวุหยณติ ฯ เอวมุปฺปิ ฯ ๒. ส. มมมานิ ภูทิตวา ตูทิตวา ฯ

*เล่มที ๗ มลปรียาขวคคณณนา หน้า ๑๕๖

อาชีววาเร อปริสุทฐาชีวาคี อปริสุทฐเรน เวชชกมม-
ทุดกมมวทุดปโยคาทินา เอกวีสติอนเนสนาเกเทน อาชีเวน
สมนุณาคตาฯ เต กถั ภยเกรวั อวุหยนุติฯ เต เอวั ชีวัก
กปเปตวา สุนนุติ สาสนโสรกา กิร เตปปีฎกา ภิกขุ สาสนั
โสรเชต্তু นิกขนุตาฯ อชช วาเสว วา อีธาคมิสุสนุตีติ อรณณั
ปวิสิตฺวา กจจนุเตร วา ๗ เปฯ ตสนุติ วิตสนุติฯ เตหี (๑)
อาคนุตฺวา ปรีวาเรตฺวา คหิตา วิย โอทาทวตฺตุนีวาสิตา วิย
จ โหนุตีติ. เสสั ตาทิสเมวฯ

อิโต ปรี อภิชฌาลุติ อาทิสุ กิณจาปี อภิชฌาพยาปาทา
มโนกมมณตสจคหิตาฯ ตถาปี นีวรณวเสน ปุณ วุตฺตาคี
เวทิตพพาฯ ตตฺถ อภิชฌาลุติ ปรรณญทานี อภิชฌายนสีลาฯ
กาเมสุ ตีพพสาราคาคี วตฺตกาเมสุ พหลกิลเสสรากาฯ เต กถั
ภยเกรวั อวุหยนุติฯ เต อววตฺติตารมมณา โหนุติ เตสั
อววตฺติตารมมณานั อรณฺเเว วิหรนุदानัน ทิวา ทิฎุจัน รตฺตี
ภยเกรวั หุตฺวา อุปฎฺฐาติ เต อกฺุสลจิตฺตา อปฺปมตฺตเคนปี
ตสนุติ วิตสนุติฯ รชฺชุนุ วา ลตฺถ วา ทิสฺวา สปฺปสณฺณินโน โหนุติ
ขาณณ ทิสฺวา ยกฺขสณฺณินโนฯ ถลั วา ปพฺพตฺถ วา ทิสฺวา หตฺถิ-
สณฺณินโน สปฺปาทีหี อนนยพฺยสนัน อาปาทีตา วิย โหนุตีติ.

เสสั ตาทิสเมวฯ

#๑. ม. เต หี ๗

พุยาปนุนจิตตาดิ ปกตภาววิขเหนน วิปนุนจิตตาดิ
 กิเลसानุกตณหิ จิตตํ ปกตภาวํ วิขหติฯ ปุราณภตตพยุณชนํ
 วิย ปุตติกํ โหติ. ปทภูจมนสงกปฺปาดิ ปทภูจจิตตสงกปฺปาย
 อภททเคน ปเรสํ อนตฺตชนเคน จิตตสงกปฺเปน สมนฺนาคตาดิ
 วุตตํ โหติฯ เต กถํ ภยภรวํ อวฺหายนฺติฯ ภยภรวาวฺหายนํ
 อิตฺ ปภฺวติ อภิขณฺณาลวฺเร วุตตนเยเนว เวทิตพฺพฯ ยตฺถ ปน
 วิเสโส ภวิสฺสติฯ ตตฺถ ปวฺกขามฯ น โข ปนาหํ พุยาปนุน-
 จิตฺโตติ เอตฺถ ปน เมตฺตจิตฺโต อหํ หิตจิตฺโตติ ทสฺเสติฯ
 อีทิสสา หิ โปริสฺตตฺตา โหนฺติฯ เอวํ สพฺพตฺถ วุตตโทสปฺปฏิ-
 ปกฺขวเสน โปริสฺตตฺตคฺคณา วณฺณตพฺพาย

ถินมิทฺฐปฺริยภูจิตฺตาดิ จิตฺตเคลณฺณภูเตน ถินเนน เสสนาม-
 กายเคลณฺณภูเตน มิทฺฐเรน จ ปฺริยภูจิตฺตาดิ อภิภูตา คหิตาดิ
 วุตตํ โหติฯ เต นิทฺททาพฺพลา โหนฺติ.

อุทฺฐตาดิ อุทฺฐจฺจปกตีกา วิปฺสนฺทมานจิตฺตาดิ อุทฺฐจฺเจน
 หิ เอการมฺมณฺณ จิตตํ วิปฺสนฺทติ ฐชยภูจิชฺย วาเตน ปภฺวากา
 วิย. อวฺอุปสนฺตจิตฺตาดิ อนิพฺพตฺตจิตฺตาดิ อธิ กุกฺกจฺจํ กเหตุํ
 วภูจฺติฯ

กงฺขี วิจิกฺกฉฺฉิตฺติ เอตฺถ เอกเมวิทํ ปณฺจมํ นีวรณฺฯ
 กิณฺนุโข อิทฺนฺติ อารมฺมณฺณ กงฺخنโต กงฺขาฯ อิทฺเมวิทฺนฺติ
 นิจฺเจตฺตุ อสฺสตฺถภาวโต วิจิกฺกฉฺฉิตฺติ วุจฺจติฯ เตน สมนฺนาคตา

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๑๕๘

สมณพราหฺมณา กงฺขี วิจิกิจฺฉิตฺติ วุตฺตาฯ

อตฺตกุกฺสกา ปรวมฺภีติ เย อตฺตานิ อุกฺกัสนฺติ อุกฺขิปฺนฺติ
อฺจุเจ จาเน จเปฺนฺติฯ ปฺรณฺจ วมฺเภนฺติ ฺครหนฺติ นินฺทหนฺติ
นีเจ จาเน จเปฺนฺติฯ เตสเมตฺติ อธิวจฺนํฯ เต กถํ ภิเยภวํ
อวฺหายนฺติฯ เต ปฺเรหิ อสุโก จ กิร อสุโก จ อตฺตานิ
อุกฺกัสนฺติฯ อเมห ฺครหนฺติฯ ทาเส วิย กโรนฺติฯ คณฺหถ
เนติ อนุพฺนฺธา ปลายิตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา คจฺจนฺตเร วาติ (๑)
กายกมฺมฺนตฺสทิสํ วิตฺถาเรตฺพพิฯ ฌมฺภีติ กายกมฺภนโลม-
หํสนกเรน (๒) ฌมฺเภน (๓) สมฺนฺนาคตาฯ ภีรฺกชาติกาติ ภีรฺกปกฺติกา
คามทารา วิย ภิเยพฺพลา อสุรกตราติ (๔) วุตฺตํ โหติฯ

ลาภสฺกกาสิโลโกติ เอตฺถ ลพฺภตฺตีติ ลาโภฯ จตฺนฺนํ
ปฺจฺจยานเมตฺติ อธิวจฺนํฯ สกฺกาโรติ สฺนฺทรสกฺกาโร (๕) ฯ ปฺจฺจยาเอว
หิ ปณฺธิตปณฺธิตา สฺนฺทรสฺนฺทรธา จ อภิสงฺขริตฺวา กตา
สกฺการาติ วุจฺจนฺติฯ ยา จ ปฺเรหิ อตฺตโน คารวากิริยา
ปฺปฺผาทีหิ วา ปฺฐาฯ สิโลโกติ วณฺณภณฺนํ เอตฺฯ ลาภญจ
สกฺการญจ สิโลกญจ ลาภสฺกการสิโลกํฯ นิกามยมานาติ
ปฺตฺถยมานาฯ ภิเยภวาวฺหายนํ อภิชฺฌาลวฺวารสทิสเมวฯ
ตทตฺถทีปํ ปเนตฺถ ปิยคามิกวตฺถุ กเถนฺติ

#๑. ม. อรณฺณํ ปวิสิตฺวา คจฺจนฺตเร วา คุมฺพนฺตเร วาติ ฯ ๒. ม. กายกมฺภนโลมหํสนกเรน ฯ
๓. ม. ฌมฺเภน ฯ ๔. ม. อสุรา กাত্রาติ ฯ ๕. ม. สฺนฺทรกาโร ฯ

*เล่มที ๗ ทยเกรวสุตตวณณนา หน้า ๑๕๕

เอโก กิร ปียคามิโก นาม ภิกขุ สมาทินนฐตุงคานัน
 ภิกขุณัน ลากัน ทิสฺวา อหฺมปิ ฐตุงคัม สมาทยิตฺวา ลากัน
 อุปฺปาเทมีติ จินฺเตตฺวา โสสานิกงฺคัม สมาทาย สฺสุสานเน วสตีฯ
 อถกทิวสํ เอโก กมฺมมุตฺโต ชรคโว ทิวา โคจเร จริตฺวา
 รัตตี ตสฺมี สฺสุสานเน ปุปฺผคฺคฺมฺเพ สีสํ กตฺวา โรมตฺถมาโน (๑)
 อฏฺฐาสีฯ ปียคามิโก รัตตี จงฺกมฺนา นิกฺขนฺโต ตสฺส หนฺสทฺทํ
 สุตฺวา จินฺเตสิ อทฺธา มํ ลากิกิทฺโธ เอส สฺสุสานเน วสตีติ
 ฌตฺวา เทวราชา วิเหเจตฺตฺมาคโตติฯ โส ชรควสฺส ปฺรูโต
 อณฺชลี ปคฺคเหตฺวา สปฺปริสฺส เทวราช อชฺช เม เอกรัตตี
 ขมฺฯ เสว ปฏฺฐาย น เอวํ กริสฺสามีติ นมฺสฺสมาโน สพฺพรัตตี
 ยาจฺนฺโต อฏฺฐาสีฯ ตโต สฺริเย อฏฺฐจิตฺเต ตํ ทิสฺวา กตฺรยภฺจียา
 ปหริตฺวา ปลาเปสิ สพฺพรัตตี มํ ภีสาเปสิติฯ

กฺุสีตาคิ โกสชฺชานุกตฺตาฯ หีนวิริยาติ หีนา วิริเยน
 รหิตา (๒) วิยฺยตฺตา นีวิริยาติ วุคฺตํ โหติ. ตตฺถ กฺุสีตาคิ กายิก-
 วิริยารมฺภวิริหิตา โหนฺติฯ หีนวิริยา เจตสิกวิริยารมฺภวิริหิตาฯ เต
 อารมฺมณวตฺถถานมตฺตํปี กาคฺุณ สกฺโกณฺติฯ เตสํ อวตฺถิตา-
 รมฺมณานนฺติ สพฺพิ ปุพฺพสทิสเมวฯ มฺภูจฺจสฺสตีติ วิสฺสภฺจฺจสฺสตีฯ (๓)
 อสมฺปชานาคิ ปญฺญาวิริหิตาฯ อิมสฺส จ ปฏฺธิปกฺเข อุปภฺจฺจิต-
 สตีหฺมสฺมีติ วจฺนโต สติภาชฺนียเมเวตฺติฯ ปญฺญา ปเนตฺถ
 #๑. ม. ยฺ. โรมณฺญมาโน ฯ ๒. ม. วิริหิตาฯ ๓. ม. ยฺ. นภฺจฺจสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๒๐๐

สตฺติทพฺพลทีปนตฺถํ (๑) วุตฺตาทฯ ทฺวิธา หิ สตฺติ ปญฺญาสมปฺยุตฺตา
 ปญฺญาวิปฺยุตฺตา จฯ ตตฺถ ปญฺญาสมปฺยุตฺตา พลวตี
 วิปฺยุตฺตา ทพฺพลาฯ ตสฺมา ยทาปี เตสํ สตฺติ โหติฯ ตทาปี
 อสมฺปฺชานตฺตา มฺกฺกฺสฺสตีเยว เตฯ ทพฺพลาฯ สตฺติยา สตฺติกิจฺจา-
 ภาวโธติ เอตมตฺถํ ทีเปตุํ อสมฺปฺชานาติ วุตฺตฺฯ เต เอวํ
 มฺกฺกฺสฺสตี อสมฺปฺชานา อารมฺมณวตฺถานมตฺถํปี กาคฺคฺ น
 สกฺโกนฺตีติ สพฺพํ ปุพฺพสทิสเมวฯ อสมฺมาหิตาติ อุปจารปฺปนา-
 สมฺมาทฺวิรหิตา. วิพฺภนตฺถิตฺตาติ อุพฺภนตฺถิตฺตาฯ สมฺมาทฺวิรเห-
 นทฺทฺโรกาเสน อุทฺทจฺเจน เตสํ สมฺมาทฺวิรหา (๒) จิตฺตํ นานา-
 รมฺมณเสฯ ปรีพฺภมตีฯ วนมกฺกโฏ วีย วนสาขาสฺ อุทฺทจฺเจน
 เอการมฺมณปี [๓] ปุพฺเพ วุตฺตนเยน (๔) เอวํ อสมฺมาหิตา วิพฺภนต-
 ธิตฺตา อารมฺมณวตฺถานมตฺถํปี กาคฺคฺน สกฺโกนฺตีติ ฯ สพฺพํ
 ปุพฺพสทิสเมวฯ

ทฺพฺปญฺญาติ นิปฺปญฺญานเมตฺถ อธิวจฺนํฯ ปญฺญา ปน
 ทฺกฺกฺชา นาม นตฺถิฯ เอลมฺมุคฺคาติ เอลมฺมุขาฯ ขการสฺส คกาโร
 กโธฯ ลาลามฺมุขาคิ วุตฺตํ โหติฯ ทฺพฺปญฺญานญฺหิ กถฺนตฺถานํ
 ลาลา มฺมุขโธ กลตฺติฯ ลาลา จ เอลาติ วุจฺจติฯ ยถาห ฯ
 ปสฺเสลมฺมุคฺคํ อฺรคฺคํ ทฺวิชิวฺหนฺติ ฯ (๕) ตสฺมา เต เอลมฺมุคฺคาติ (๖) วุจฺจนฺติ ฯ

#๑. ม. สตฺติทพฺพลยทีปนตฺถํ ฯ ๒. ม. สมฺมาทฺวิรหานํ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร วิปฺพนฺตีติ
 ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. วุตฺตนเยเนว เต ฯ ๕. ม. ทฺวิชิวฺหนฺติ ฯ ๖. ม. เอพฺมุคฺคาติ ฯ

*เล่มที่ ๗ ทยเถรวสุตตวณณนา หน้ ๒๐๑

เอลมูชาติปี (๑) ปาโจฯ เอลมูชาติปี (๒) เกจิ ปจุนติฯ อปเร
เอลมูชาติปีฯ สพพตถ เอลมูชาติ อตุโถฯ เต กถึ ทยเถรว
อวุหายนติฯ เต ทุปลยณนา เอลมูคา อารมมณวตถานมตตปี
กาตุ่น สกุกอนติฯ เตสึ อวตถิตถารมมณนั อรณเณ
วิหรนุทานัน ทิวา ทิฏฐั รตตี ทยเถรว หุตวอ อปฏฐาติ
เต อากุลจิตตทา อปปมตตเคนปี ตสนติ [๗] รชชั วา ลต
วา ทิสวอ สปลสณณโน โหนติฯ ขาณณ ทิสวอ ยกขสณณโน
ถลั วา ปพพตถ วา ทิสวอ หตถิสณณโน สปลปาทีหิ อนยพยสน
อาปาทีทา วีย โหนติฯ เอวึ ตั ทยเถรว อตตนิ สมารไ
ปนญเจณ อวุหายนติ ปกโกสนติฯ ปณณาสมปโนนหมสมิติ
เอตถ [๔] ปณณาย สมปโนน สมนนาคโตฯ โน จ โข
วิปัสสนาปณณายฯ น มกคปณณายฯ อปีจ โข ปน อิมส
โสพสสุ จาเนสสุ อารมมณวตถานปณณายาติ อตุโถฯ เสส
สพพตถ วุตตนยเมวาคีฯ

โสพสญจानารมมณปริคคโห นิฏฐิตเ

ตสส มยหนติ โโก อนุสนธิฯ โปธิสตุโต กิร อิมานิ

โสพสสารมมณานิ ปริคคณหนโต จ ทยเถรว อทิสวอ

ทยเถรวนนาม เอวรูปาสู รตตีสุ เอวรูปเ เสนาสเน ปณณายติ

#๑. ม. เอลมูชาติฯ ๒. ม. เอลมูชาติปีฯ ๓. ม. เอตถนตเร วิตตสนตตีติ ทิสตติฯ

๔. ม. เอตถนตเร ปณณาสมปโนนติ ทิสตติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขคควณณนา หน้ ๒๐๒

หนท น้ ตตถาปี คเวสามีติ (๑) ภยภรวคเวสน์ อกาสิฯ
เอตมตถ์ ภควา อิทานี พุราหุมนสฺส ทสฺเสนุโต ตสฺส
มยฺหนติ อาทิมายฯ

ตตถ ยา ตาติ อุภยเมตฺ รตฺตีเนยว อุทฺเทสวจันฯ (๒)
อภิณฺวาตาติ เอตถ อภีติ ลกฺขณตฺเถ อุปสฺกุโคฯ ตสฺมา
อภิณฺวาตาติ จนฺทปาริปฺรียา จนฺทปริกฺขเณนาติ เอวมาทีหิ
ลกฺขณเหิ ฌาตาติ เวทิตพฺพาฯ อภิลกฺขิตาติ เอตถ อุป-
สฺกฺคมตฺตเมวฯ ตสฺมา อภิลกฺขิตา (๓) ลกฺขณียา อิจฺเจว อตุโถฯ
อุโปสถสมาทานธมฺมสฺสวณฺ ปุชาสฺกการาทิกฺรณตถ์ ลกฺขเขตพฺพา
สฺลลกฺขเขตพฺพา อุปลกฺขเขตพฺพาติ วุตถ์ โหติฯ จาตุทฺทสีติ
ปกฺขสฺส ปจฺมทิวสโต ปภฺวติ (๔) จตุทฺทสนฺนํ ปุรณิ เอกา รตฺตีฯ
เอวํ ปณฺจทฺทสี อฏฺฐมि จฯ ปกฺขสฺสาติ สุกฺกปกฺขสฺส กณฺห-
ปกฺขสฺส จฯ เอตา ติสฺโส ติสฺโส กตฺวา ฆ รตฺติโยฯ ตสฺมา
สพฺพตฺถ ปกฺขวจัน โยเขตพฺพํ ปกฺขสฺส จาตุทฺทสี ปกฺขสฺส
ปณฺจทฺทสี ปกฺขสฺส อฏฺฐมิติฯ อถ ปณฺจมิ กสฺมา น คหิตาติ
อสพฺพกาลิกตฺตาฯ ปุพฺเพ กิร ภควติ อนุปฺปนฺเนปี อุปฺปชฺชิตฺวา
อปรินิพฺพุเตปี ปณฺจมิ อนภิลกฺขิตาเยวฯ ปรินิพฺพุเต ปน ธมฺม-
สงฺคาหกาเถรา (๕) จินฺเตสุ ธมฺมสฺสวณฺ จิเรน โหตฺตีฯ ตโต
#๑. ม. คเวสิสฺสามีติฯ ๒. ม. อุทฺเทสนิทฺเทสวจันฯ ๓. ม. อภิลกฺขิตาติฯ
๔. ม. ย. ปภฺวติฯ เอวมุปริปิฯ ๕. ม. ธมฺมสงฺคาหกตฺเถราฯ

สมมุนิตวา ปณจมีติ ชมมุตสวณทิวลั จเปสสฯ ตโต ปภูติ ส
อภิถกขิตา ซาตาฯ เอว อสพพกาลิกตตตา เอตถ น คหิตาติฯ

ตถารูปาสูติ ตถาวิชาสุฯ อารามเจตियานีติ ปุปฺพาราม-
ผลารามาทย อารามา เอว อารามเจตियานีฯ จิตฺติกตภูจจัน
หิ เต เจตियานีติ วุจจนฺติฯ ปุชฌนียภูเจนาติ วุตตํ โหติฯ
วณเจตियานีติ พลิตฺถวณสณฺฑสฺสูกวณเทวสาถวณาทินี วณานิเยว
วณเจตियานีฯ รุกฺขเจตियานีติ คามนิกมาทิตฺทวาระสุ ปุชฌนีย-
รุกฺขาเยว รุกฺขเจตियานีฯ โลกียา หิ ทิตฺทพาทิวุจจาทิ วา
มณฺญมามาเตสุเยว วา ทิตฺทพสณฺณินโน หุตฺวา อารามวณ-
รุกฺখে จิตฺตี กโรนฺติ ปุชฌนฺติฯ เตน เต สพฺเพปิ เจตियานีติ
วุจจนฺติฯ ภีสนกานีติ ภยชนกานีฯ ปสฺสโตปิ สฺสณโตปิ ภย
ชนนฺติฯ สโลมทิสานีติ สหเว โลมทิสเนน วตฺตุนฺติ ปวิสमानสฺเสว
โลมทิสชนนโตฯ อปฺเปว นาม ปสฺสเสยฺยุนฺติ อปี นาม ต
ภยภรวํ ปสฺสเสยฺยเมวฯ อปเรณ สมเยนาติ เอตทโหสิ ฆนฺนุนาหฺนฺติ
เอว จินฺติตกาลโต ปฏฺจาย อณฺเณน กาลेณฯ

ตตถ จ เม พุราหุณณ วิหโรตติ ตถารูเปสุ เสนาสเนสุ
ยํ ยํ มนุสฺसानํ อายาจฺนุปหารกณณารหํ ยกฺขภูจจัน ปุปฺพ-
ฐปมฺสฺสรุหิรวสาเมทปีหกปฺพสาสฺสราเมรยาทีหิ โอภิณฺณกิลินฺ-
นชรณิตลํ เอกนิปาตํ วิย ยกฺขรุกฺขสปีสาจันฯ ยํ ทิวาปี
ปสฺสสนฺตานํ หทยํ มณฺญเผล ผลติฯ ตณฺจจัน สนฺธายาห ตตถ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๒๐๔

จ เม พุราหฺมณ วิหรโตติฯ มิโค (๑) วา อากจฺจตีติ สิงฺคานี
วา ชุรานี วา โกฎฺเณฺโต โคณณขคฺคทีปิวราหาทีเกโท
มิโค วา อากจฺจตีฯ สพฺพจตุปฺปทานญฺหิ อีธ มิโคต นามํ ฯ
กตฺตจฺจ ปน กานฺสิงฺคาโลปี (๒) วุจฺจตีฯ ยถาห

อุสภสฺสเสว เต ขนฺโธ สีหสฺสเสว วิชฺมภฺตติ (๓)

มิกฺราชน โนม ตยตฺถ อปี กิลฺยจฺจ ลภามเสตี (๔)

โมโร วา กฏฺจํ ปาเตตีติ โมโร วา สุกฺขกฏฺจํ รุกฺขโต
จาเลตฺวา ปาเตตีฯ โมรคหณฺน จ อีธ สพฺพปฏฺจิกฺคหณฺ
อธิปฺเปตฺฯ เตน โย โกจฺจ ปฏฺจิติ วุตฺตํ โหตีฯ อถวา ฯ
โมโร วาติ วาสทฺเทน อญฺโล วา โกจฺจ ปฏฺจิติ.เอส
นโย ปุริเม มิกคหณฺนปฺปํ วาโต วา ปณฺณกสฺสํ เอรตีติ
วาโต วา ปณฺณกจวฺรํ ฆฏฺฏญฺตีฯ เอตํ นฺน ตํ ภยเกรวํ
อากจฺจตีติ ยํเอตํ อากจฺจตีฯ ตํ ภยเกรวํ นฺน (๕) อีโต
ปฏฺจติ จ อารมฺมณเมว ภยเกรวานฺติ เวทิตพฺพํฯ ปรีตฺตสฺส
จ อธิมตฺตสฺส จ ภยสฺส อารมฺมณตฺตา สุขารมฺมณํ รุปํ
สุขมิมฺวฯ กิณฺนุ โข อหํ อญฺลทตฺถ ภยปาฏฺจิกฺงฺขี วิหรามีติ
อหํ โข ก็ การณํ เอกํเสเนว ภยํ อากงฺขมาโน อิจฺจมาโน
หุตฺวา วิหรามีฯ

#๑. ม. ย. มิโค ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒. ม. กาทฺสิงฺคาโลปี ฯ ๓. ม. วิชฺมภฺตํ ฯ
๔. ข. ชา. ๒๗/๔๘๔/๑๒๓ ฯ ม. ลภามเสตี ฯ ๕. ม. นฺนาติ ฯ

*เล่มที่ ๗ ภยเกรวสุตตวณณนา หน้ ๒๐๕

ยถากุตสฺส (๑) ยถากุตสฺสตาติ เยน เยน อิริยาปถน กุตสฺส
ภวิตสฺส สโต วตฺตมานสฺส สมงฺคีกุตสฺส วาฯ เมติ มม
สนฺตึเกฯ ตถากุโต (๒) ตถากุโต วาติ เตน เตนว อิริยาปถน
กุโต ภวโต สนฺโต วตฺตมาโน สมงฺคีกุโต วาติ อตุโถฯ
โส โข อหํ ฯ เปฯ ปฏิวินมิตฺติ โปธิสตฺตสฺส กิร จงฺกมนฺตสฺส
ตสฺมี มิกฺสิงฺขุรตฺตทาทิเกเท ภยเกรวารมฺมณฺเ อากเต เนว
มหาสตุโต ติฏฺฐติฯ น นิสิตฺติ น สยติฯ อถโข จงฺกมนฺโตว
ปริวิมฺสนฺโต ปริวิจฺจโนโต ภยเกรวํ น ปสฺสติฯ มิกฺสิงฺขุร-
ตฺตทาทิมตฺตเมว ตํ (๑) โหติฯ โส ตํ ถตฺวา อิํ นามตฺตํ น
ภยเกวรนฺติ ตโต ติฏฺฐติ วา นิสิตฺติ วา สยติ วาฯ
เอตมตฺถํ ทสฺเสนฺโต โส โข อหฺนฺติ อาทิมายฯ เอส นโย
สพฺพเปยฺยาเลสุ.

อิโต ปรณฺจ อิริยาปถปฺปฏิปาฏิยา อวตฺวา อาสนน-
ปฺปฏิปาฏิยา อิริยาปถา วุตฺตตาติ เวทิตพฺพาฯ จงฺกมนฺตสฺส หิ
ภยเกรว อากเต น จโต น นิสินฺโน น นิปนฺโน จิตฺตฺสาปี
อากเต น จงฺกมามีติ (๔) เอวํ ตสฺส ตสฺส อาสนนปฺปฏิปาฏิยา
วุตฺตตาติฯ

เอวํ ภิสฺนเกสุปี จานนฺสุ อตฺตโน ภยเกรวาภาวํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิ ฌายินํ สมฺโมหฺภูจฺจเน สฺสูตฺตโน อสมฺโมหฺวิหารํ ทสฺเสตฺ
#๑. ม. ย. ยถากุตฺตํ ฯ ๒. ม. ตถากุตฺตํ ฯ ๓. ม. เจตฺตํ ฯ ๔. ม. จงฺกมิตฺติ ฯ

สนฺติ โข ปน พุราหฺมณาติ อาทิมาย

ตตฺถ สนฺตฺติ อตฺถิ สํวฺชฺชนฺติ อฺปลพฺพนฺติ. รตฺตฺตฺย
สมานนฺติ รตฺตฺตฺย สนฺตฺตฺย ทิวาติ สลฺยชานนฺตฺติ ทิวโส อยฺนฺติ
สลฺยชานนฺตฺตฺย ทิวายฺย สมานนฺติ ทิวสํยฺย สนฺตฺตฺย รตฺตฺตฺติ
สลฺยชานนฺตฺตฺติ รตฺตฺติ อยฺนฺติ สลฺยชานนฺตฺตฺย กสฺมา ปเนเต เอวํ
สลฺยณฺโน โหนฺตฺตฺตฺย วุฏฺจฺจานโกสลฺลาภาวโต วา สกฺกฺจฺจรตฺโต
วาท กถํ อฺเชกฺจฺจโ อโททกสฺสณฺลาภี ทิวา ปริกมฺมํ กตฺวา
ทิวา สฺมาปฺนฺโน ทิวายฺย วุฏฺจฺจหามิตฺติ มนฺสิการํ อฺปฺปาเทติ
โน จ โข อทฺธานปฺริจฺเจเท กุสโล โหติฯ โส ทิวสํ
อติกกมิตฺวา รตฺตฺติภาเค วุฏฺจฺจตฺตฺย อโททกสฺสณฺพรณฺวเสน จสฺส
วิสทํ โหติ วิภูตํ สฺววิภูตํฯ โส ทิวา วุฏฺจฺจหามิตฺติ อฺปฺปาทิต-
มนฺสิการตฺย อโททกสฺสณฺพรณฺวิสทวิภูตตฺย จ รตฺตฺตฺย
สมานํ ทิวาติ สลฺยชานนฺติ. อฺช ปเนกฺจฺจโ นิลกสฺสณฺลาภี
รตฺตฺติ ปริกมฺมํ กตฺวา รตฺตฺติ สฺมาปฺนฺโน รตฺตฺตฺย วุฏฺจฺจหามิตฺติ
มนฺสิการํ อฺปฺปาเทติฯ โน จ โข อทฺธานปฺริจฺเจเท กุสโล
โหติ. โส รตฺตฺติ อติกกมิตฺวา ทิวสภาเค วุฏฺจฺจตฺตฺย นิลกสฺสณ-
พรณฺวเสน จสฺส อวิสทํ โหติ อวิภูตํฯ โส รตฺตฺติ วุฏฺจฺจหามิตฺติ
อฺปฺปาทิตมนฺสิการตฺย นิลกสฺสณฺพรณฺวิสทวิภูตตฺย จ ทิวายฺย
สมานํ รตฺตฺตฺติ สลฺยชานนฺตฺย เอวํ ตาว วุฏฺจฺจานโกสลฺลาภาวโต
เอวํ สลฺยณฺโน โหนฺตฺตฺย

สกุณรุตโต ปน อเชกจโจ อนุโต เสนาสเน นิสินโน
โหติ. อถ ทิวา รวนกสกุณกาทโย จนุทาโลเกน ทิวาติ
มณฺณมานา รตฺตี รวนฺติ อณฺเณหิ วา การณฺเหหิฯ โส
เตสํ สทฺทํ สุตฺวา รตฺตีเยว สมานํ ทิวาติ สลฺยชานาติ.
อิช ปเนกจโจ ปพฺพตฺนฺตเร คมฺภีราย ฆนฺวณปฏิจฺจนฺนาย
กิริคูหาย สตฺตทาหฺวทฺทลิกาย วตฺตมฺนายน อนุตฺรหิตฺสุรียาโลเก
กาเล นิสินโน โหติ. อถ รตฺตี รวนกสกุณอฏฺฐกาทโย
มชฺฌนฺตฺกสมเยปี ตตฺถ ตตฺถ สมนฺชกาเร นิสินฺนา รตฺติสลฺยณาย
วา อณฺเณหิ วา การณฺเหหิ รวนฺติฯ โส เตสํ สทฺทํ สุตฺวา
ทิวาเยว สมานํ รตฺตีติ สลฺยชานาติฯ เอวํ สกุณรุตโต
เอวํสลฺยณิน โหณฺตีติฯ อิทฺมหนฺติ อิทํ อหํ เอวํ สลฺยชานนํฯ
สมฺโฆหฺวหารสฺมี วทามิติ สมฺโฆหฺวหารปฺรียาปฺนฺนํ อนุโตคฺช
สมฺโฆหฺวหารลฺลตฺรํ วทามิติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อหํ โข ปน พฺรหฺมาหฺมณ ๑ เปฯ สลฺยชานามิติ ปากโฏ
โพธิสฺตตฺตสฺส รตฺตินฺทิวปฺริจฺเณโทฯ สตฺตทาหฺวทฺทลิกกาเลปี (๑)
จนฺทิมสุรียेषฺสุ อทิสฺสมานेषฺปี ชานาติเยว เอตฺตํ ปุเรกตฺตกาโล
คโตฯ เอตฺตํ ปจฺจภตฺตกาโลฯ เอตฺตํ ปจฺมยาโมฯ เอตฺตํ
มชฺฌิมยาโมติฯ ตสฺมา เอวมาห. อนจฺจริยํ เจตฺตํ ยํ ปุริตปารมี
โพธิสฺตโต เอวํ ชานาติฯ ปเทสลฺยณาณฺเณ จิตานํ สวากานํปี
#๑. ม. สตฺตทาหฺวทฺทเลปี ฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียาวคคุณณา หน้า ๒๐๘

[๑] รตตินิกวปริจเจโท ปากโฏ โหติฯ

กถยาณิมหาวิหาร (๒) กิร โคทตตเถโร ทวงคุดกาลล ฆตตํ
คเหตุวา ทวงคุดกาลล ภูณชติฯ สิริเย อทิสสมาเนปี ปาโตเยว
เสนาสนํ ปวิสิตวา ตาย เวลาย นิกขมติฯ เอกทิวสํ อารามิกา
เสว เณรสฺส นิกขมนกาลล ปสฺสสมาติ ฆตตํ สมปาเทตวา
กาลตถมภมูเล นิสํทีสุฯ เถโร ทวงคุดกาลลเยว นิกขมติฯ (๓)
ตโต ปภุติ กิร สิริเย อทิสสมาเนปี เณรสฺส นิกขมนสถยาย
เอว เถรี อาโกฏเณติฯ

ชชาครวิหารีปี (๔) กาลิเทวตเถโร (๕) อนโตวสเส ยามคณทิกํ
ปหฺรติฯ อาจณณเมตํ เณรสฺสฯ น จ ยามยนตนาพิกํ ปโยเชติฯ
อญเณ ภิกขุ ปโยชนติฯ อถ นิกขนเต ปจเม ยาม เถเร
มุกฺคิรํ คเหตุวา จิตมตเตเยว เอกเทวารํ (๖) ปหฺรนเตเยว วา
ยามยนตํ ปตติฯ เอวํ ทีสุ ยามสุ สมณชมมํ กตฺวา เถโร
ปาโตเยว คามํ ปวิสิตวา ปินฺทปาตํ อาทาย วิหารํ อากนฺตฺวา
โกชนเวลาย (๗) ปตตํ คเหตุวา ทิวาวิหารภูจจันํ คนฺตฺวา สมณ-
ชมมํ กโรติฯ ภิกขุ กาลตถมภํ ทิสฺวา เณรสฺส อากมนภูจาย
เปเสนติฯ โส ภิกขุ เถรี ทิวา วิหารภูจจานา นิกขมนตเมว
#๑. ม. เอตถนฺตเร หิสทฺโท ทิสฺสติฯ ๒. ม. กถยาณิมหาวิหารีฯ ๓. ส. นิกขมิฯ
๔. ม. อชครวิหารีปีฯ ๕. ม. กาลิเทวตเถโรฯ ๖. ม. เอกํ เทว วาเรฯ
๗. ส. โภชนสาทายฯ

วา อนุตรา มกุเต วา ปสฺสตีฯ เอวํ ปเทศณฺณาณํ จิตานํ
สาวกานํปรี รตฺตินฺทิวปริจฺเจโท ปากโฏ โหตีฯ กิมฺงคฺมฺปน
โพธิสฺตฺตานนฺติ ฯ

ยํ โข ตํ ฯ เปฯ วเทยฺยาตี เอตฺถ ปน ยํ โข ตํ
พฺร่าหฺมณ อสมฺโหมหรมฺโหม สฺตฺโต โลเก อุปฺปนฺโน ฯ เปฯ
สุขาย เทวมนุสฺसानนฺติ วจันํ วทมาโน โกจิ สมนฺวาทะย
สมนฺวาทมาโน สียาฯ น วิตถวาที อสฺสฯ มเมว ตํ วจันํ
วทมาโน สมนฺวาทะย สมนฺวาทมาโน สียาฯ น วิตถวาที
อสฺสชาติ เอวํ ปทสมฺพนฺโร เวทิตพฺโพฯ

ตตฺถ อสมฺโหมหรมฺโหมตี อสมฺโหมสฺภาโวฯ โลเกตี
มนุสฺสโลเกฯ พหุชนหิตายาตี พหุชนสฺส หิตตฺถายฯ ปญฺญา-
สมฺปตฺติยา ทิฏฺฐจรมฺมิกสมฺปรายิกหิตฺฐปเทสโกตีฯ พหุชนสุขายาตี
พหุชนสฺส สุขตฺถายฯ จากสมฺปตฺติยา อุปฺกรณฺสุขสมฺปตฺติ-
ทายโกตีฯ (๑) โลกานุกมฺปายาตี โลกสฺส อนุกมฺปตฺถายฯ เมตฺตา-
กรุณาสมฺปตฺติยา มาตาปิตโร วีย โลกสฺส รกฺขิตา

โคปยิตาตีฯ (๒) อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानนฺติ อีธ
เทวมนุสฺสคฺคหณฺน จ ภพฺพปฺกฺคฺลเวเนยฺยสฺตฺเตยฺว คเหตุวา
เตสํ นิพฺพานมกฺคผลาธิกมฺมาย อตฺตโน อุปฺปตฺตี ทสฺเสตีตี
เวทิตพฺโพฯ อตฺถายาตี หี วุตฺเต ปรมตฺถตฺถาย นิพฺพานายาตี

#๑. สี. อุปฺกรณฺสุขสมฺปทายโกตีฯ ม. อุปฺกรณฺสุขสฺส ทายโกตีฯ ๒. ม. โคปยิตาตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มลปรียายวคคณณนา หน้ ๒๑๐

วุดตํ โหติ. หิตายาติ วุดเต ตํสมปปถมคคตถายาติ วุดตํ
โหติฯ นัพพานสมปปถมคคโต หิ อุดตริ หิตํ นาม นตถึฯ
สุขายาติ วุดเต ผลสมปตติ สุขตถายาติ วุดตํ โหติฯ ตโต
อุดตริ สุขากาวโต. วุดตํ เจตํ อัย สมาริ ปจจุปนุนสุโ
เจว อายตัญจ สุขวิปาโกติฯ (๑)

เอวํ ภควา พุททคณปฏึลาภาวสานํ อุดตโน อสมโมห-
วิหาริ พุราหุณสุส ทสเสตวา อิทานิ ยาย ปฏึปทาย ตํ
โกฏึปตตํ อสมโมวิหาริ อธิคโตฯ ตํ ปุพพภากโต ปฏึติ
ทสเสตํ อารทุธิ โข ปน เม พุราหุณนาคิ อาทิมาย ฯ

เอจึ ปนาหุ อิมํ อสมโมวิหาริ สุตวา พุราหุณสุส
จิตตเมวํ อูปนุนํ โหติ (๒) กาย นุ โข ปฏึปทาย อิมํ
ปตโตติฯ ตสส จิตตมณณาย อิมายาหิ ปฏึปทาย อิมํ อุดตมํ
อสมโมวิหาริ ปตโตติ ทสเสนโต เอวมายาติฯ

ตคถ อารทุธิ โข ปน เม พุราหุณ วิริยิ อโหสิตี
พุราหุณ น มยา อัย อุดตโม อสมโมวิหาริ กุสิเตน
มฏฐสสตีนา สารททกาเยน วิกขิตตจิตเตน วา อธิคโต
อปีจ โข ตททธิคมาย อารทุธิ โข ปน เม วิริยิ อโหสิ
โพธิมณเฑ นิสินเนน มยา จตุรงควิริยิ อารทุธิ อโหสิฯ

#๑. ที. ปา. ๑๑/๔๑๘/๒๕๕ ฯ อง. ปญจก. ๒๒/๒๓/๒๕ ฯ อภิ. วิ. ๓๕/๘๓๔/๔๕๒ ฯ

๒. ม. อัย ปาโจ นตถึ ฯ

ปกคหิต์ อสลิถปวตตติคณติ วุตตํ โหติ. อารทุชตตยาเยว จ
เม ตํ อสลุสึนํ อโหสิฯ

อุปภูจिता สติ อปปมภูจชาติ น เกวลญจ วิริยเมว สติปี
เม อารมมณานิภูจิกาเวณ อุปภูจिता อโหสิฯ อุปภูจิตตตยาเยว
จ อปปมภูจชา. ปสสทุโธ กาโย อสารทุโธติ (๑) กายจิตต-
ปสสทุธิสมภเวณ กาโยปี เม ปสสทุโธ อโหสิตี (๒) ฯ ตตถ
ยสุมา นามกาเย ปสสทุเช รูปกาโยปี ปสสทุโธเยว โหติ
ตสุมา นามกาโย รูปกาโยติ อวิเสเสตวาว ปสสทุโธ กาโยติ
วุตตํฯ อสารทุโธติ โส จ โข ปสสทุชตตยาเยว อสารทุโธ
วิกตทโรติ วุตตํ โหติฯ สมหิตํ จิตตํ เอกกคณติ จิตตํปี
เม สมมาอาหิตํ สุกุญฺ จปีตํ [๑] วิย อโหสิฯ สมหิตตตตยา
เยว จ เอกกคํ อจลํ นิปฺพนฺทนนฺติฯ เอตตวตตวตา ฆานสฺส
ปฺพพภากปฺภูิปทา กถิตา โหติฯ

อิทานิ อิมาย ปฺภูิปทาย อธิคตํ ปจฺมฆานํ อาที
กตฺวา วิชฺชาตตยปริโยสานํ วิเสสํ ทสฺเสนโต โส โข อหนฺติ-
อาทิมายฯ ตตถ วิวิจฺเจว กามะหิฯ ปฯ จจฺจตถํ ฆานํ
อุปสมฺปชฺช วิหาสิณฺติ เอตถ ตาว ยํ วตฺตพฺพิ สियाฯ ตํ
สพฺพิ วิสุทฺธิมคฺเค ปจฺวิกสิณฺกถายํ วุตตํ. เกวลญฺห ตตถ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติ อากตฺฯ อิธ วิหาสิณฺติฯ อยเมว วิเสโสฯ

#๑. ม. ปสสทุโธ กาโยติ ฯ ๒. ม. อโหสิ ฯ ๓. ม. เอตถนฺตเร อปฺปีตฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๒๑๒

กั กตฺวา ปน ภควา อิมานิ ฌานานิ อุปสมฺปชฺช
วิหาสีตฺติฯ กมฺมฏฺฐานัน ภาเวตฺวา ฯ กตฺริฯ อานาปานสฺสตี-
กมฺมฏฺฐานันฯ

อิมานิ จ ปน จตฺตารี ฌานานิ เกสฺลยฺจ จิตฺเตกคฺคตฺตฺถานิ
โหนตฺติฯ เกสฺลยฺจ วิปฺสฺสนาปาทกานินฺฯ เกสฺลยฺจ อภิลฺลยาปาทกานิ
เกสฺลยฺจ นิโรธปาทกานินฺฯ เกสฺลยฺจ ภโวกฺกมฺนตฺตฺถานินฺฯ ตตฺถ
จีณาสวานัน จิตฺเตกคฺคตฺตฺถานิ โหนตฺติฯ เต หิ สฺมาปชฺชิตฺตฺวา
เอกคฺคจิตฺตา สฺขํ ทิวสํ วิหริสฺสสามาตี อิจฺเจวํ กสิณปริกมฺมํ
กตฺวา อฏฺฐ สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตนฺตฺติฯ เสขปฺถุชฺชนานัน
สฺมาปตฺติโต วุฏฺฐาย สฺมาหิเตน จิตฺเตน วิปฺสฺสิสฺสามาตี
นิพฺพตฺเตนฺตฺถานัน วิปฺสฺสนาปาทกานิ โหนตฺติฯ เย ปน อฏฺฐ
สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตตฺตฺวา อภิลฺลยาปาทกชฺฌานัน สฺมาปชฺชิตฺตฺวา
สฺมาปตฺติโต วุฏฺฐาย เอโกปี หุตฺวา พหุธา โหตีตี (๑) วุตฺตฺนยา
อภิลฺลยาโย ปตฺถเนตฺตา นิพฺพตฺเตนฺตฺติฯ เตสํ อภิลฺลยาปาทกานิ
โหนตฺติฯ เย ปน อฏฺฐ สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตตฺตฺวา นิโรธ-
สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺตฺวา สตฺตฺถาหํ อจิตฺตา หุตฺวา ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม
นิโรธัน นิพฺพานัน ปตฺตฺวา สฺขํ วิหริสฺสสามาตี นิพฺพตฺเตนฺตฺติ
เตสํ นิโรธปาทกานิ โหนตฺติฯ เย ปน อฏฺฐ สฺมาปตฺติโย
นิพฺพตฺเตตฺตฺวา อปริหีนชฺฌานา พุรฺหุมโลเก อุปปชฺชิสฺสสามาตี
#๑. ที. สี. ๕/๑๓๓/๑๐๓ ฯ พ. ปฎิ. ๓๑/๒๕๓/๑๖๓ ฯ

นิพพตเตนุตีฯ เตลลั ภโวกมมตถานี โหนุตีฯ

ภควตา ปนัทึ จตตถชฌานั โพธิรุกขมูเล นิพพตตีตึ
ตึ ตสสุ วิปสสุสนาปาทกญเจว อโหสิ อภิญญาปาทกญจ
สพพกัจจสาธกญจฯ สพพโลกียโลกุตตรคฺคณทายกนฺตี เวทิตพฺพิ ฯ

เยสจจ คฺคณานั ทายกั อโหสิฯ เตลลั เอกเทถลั ทสฺเสนฺโต
โส เอว สมหาเทเต จิตฺเตเตอาทิมายฯ ตตถ ทฺวินฺนั วิชฺชานั
อนุปทวณณนา เจว ภาวนานโย จ วิสฺสุทฺธิมคฺเค วิตฺถาริตฺเตฯ
เกวลญฺหิ ตตถ โส เอว สมหาเทเต จิตฺเต ฯ เปฯ อภินินฺนาเมตตี
วุตตีฯ อิธ อภินินฺนาเมสินฺตีฯ อัย โข เม พฺราหฺมณฺณาติ อยญจ
อปฺปนาวาริ ตตถ อนาคโตติ อยเมเวตถ (๑) วิเสโสฯ ตตถ
โสติ โส อหัฯ อภินินฺนาเมสินฺตี อภินิหรีฯ อภินินฺนาเมสินฺตี
จ วจนโต โสติ เอกถ โส อหนฺติ เอวมตฺโต เวทิตพฺโพฯ

ยสฺมา จิทึ ภควโต วเสน ปฺพเพณิวาसानุสฺสตีณานั
อาคตึฯ ตสฺมา โส ตโต จโต อิธูปปนฺโนติ เอกถ เอว
โยชนา เวทิตพฺพาฯ เอกถ หิ โส ตโต จโตติ ปฺภินิวตฺตนตสฺส
ปจฺจเวกฺขณัฯ ตสฺมา อิธูปปนฺโนติ อิมิสฺสา อิธูปปตฺติยา
อนนฺตรึฯ อมฺตร อูทปาทินฺตี ตฺสิตถวานั สนฺธายาหาติ
เวทิตพฺโพฯ ตตฺตราปาสี เอวนาโมติ ตตฺราปี ตฺสิตถวเน
เสตเถตุ นาม เทวปฺตฺโต อโหสิฯ เอวโคตฺโตติ ตาหิ เทวตาหิ

#๑. ม. อยเมว ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณนา หน้า ๒๑๔

สทฐี เอกโคตโตฯ เอวณณโณติ สวณณณโณฯ เอวมหาโรติ
ทัพพสุธาหาโรฯ เอว สขทุกขปฏิสเวทีติ เอว ทัพพสุข-
ปฏิสเวทีฯ ทุกขํ ปน สงขารทุกขมตตเมวฯ เอวมายุปรินฺโตติ
เอว สตตปณฺณาสวสสโกฏิสฏฐีวสสตตสทสทายุปรินฺโต. โส
ตโต จุโตติ โส อหํ ตโต ตฺสิตกานโต จุโต. อธิฐปฺนโนติ
อิธ มหามายาเทวียา กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺโต ฯ

อัย โข เม พุราหฺมณาติอาทิสฺส เมติ มยาฯ วิชฺชาติ
วิทิตกรณญฺเณน วิชฺชาฯ กิ วิทิตํ กโรติฯ ปุพฺเพนิวาสํฯ
อวิชฺชาติ ตตฺเถว (๑) ปุพฺเพนิวาสสฺส อวิทิตกรณญฺเณน ตปฺปฏิจ-
ฉาทโก โมโหติ วุจฺจติฯ ตโมติ เสวว โมโห ปฏิจฺฉาทกญฺเณน
ตโมติ วุจฺจติฯ อาโลโกติ สาเยว วิชฺชา โสภาสกรณญฺเณน
อาโลโกติ วุจฺจติฯ เอตถ จ วิชฺชา อธิคตาติ อัย อตุโถฯ
เสสํ ปัสฺสาวจฺฉนํฯ โยชฺนา ปเนตถ อัย โข เม วิชฺชา
อธิคตาฯ ตสฺส เม อธิคตวิชฺชสฺส อวิชฺชา วิหตาฯ วินญฺจาทิ
อตุโถฯ กสฺมาฯ ยสฺมา วิชฺชา อฺปฺปณฺนา. เอส นโย
อิตรสฺมีปิ ปททฺวเย ฯ

ยถาตฺนฺติ เอตถ ยถาติ โอปมฺเมฯ ตฺนฺติ นิปาโตฯ
สตฺติยา อวิปฺปวาเสน อปฺปมตฺตสฺสฯ วิริยาตาเปน อาตาปีโนฯ
กาเย จ ชีวีเต จ อนเปกฺขตฺาย ปหิตตฺตสฺสชาติ (๒) เปสิตตฺตสฺสชาติ
#๑.ม. ตสฺเสว ฯ ๒. ม. กาเย จ ชีวีเต จ อนเปกฺขตฺาย ปหิตตฺตสฺส ฯ

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๑๕

อตุโถฯ อิหํ วุตตํ โหติ ยถา อปฺปมตฺตสฺส อาตาปีโน
ปหิตตฺตสฺส วิหโรโต อวิชฺชา วิหฺลฺลเยยฺยฯ วิชฺชา อฺปฺปชฺเชยฺยฯ
ตโม วิหฺลฺลเยยฺยฯ อาโลโก อฺปฺปชฺเชยฺยฯ เอวเมว มม อวิชฺชา
วิหตาฯ วิชฺชา อฺปฺปนฺนา. ตโม วิหโตฯ อาโลโก อฺปฺปนฺโน.
เอตสฺส เม ปชานานุโยคสฺส อนฺรูปรูปรูเมว ผลํ ลทฺทฺชนฺติฯ
ปุพฺพเพนิวาสกถา นิฏฺฐิตาฯ

จตุปปาตกถายํ ยสุมา ปน (๑) อิธ ภควโต วเสน ปาถิ
อากตาฯ ตสุมา ปสฺสามิ ปชานามิตี วุตตํฯ อัยํ วิเสโส.
เสถํ วิสุทฺธิมกฺเก วุตตสฺสทิสเมว ฯ

เอตถ ปน วิชฺชาติ ทิพฺพจกฺขุณาณวิชฺชาฯ อวิชฺชาติ
สตุตฺตานํ จุตฺติปฏิสนฺธิปฏิจฺฉาทิกา อวิชฺชาฯ เสถํ วุตฺตนยเมวาทิฯ
ยสุมา จ ปฺปฺริตปารมีนํ มหาสตุตฺตานํ ปริกมฺมกิจฺจํ นาม
นตฺถิฯ เต หิ จิตฺเต อภินินฺนามิตฺตมตฺเตยฺว อนนฺกวิหิตํ
ปุพฺพเพนิวาธํ อนุสฺสรนฺติฯ ทิพฺพเพน จกฺขุณา สตุตฺเต ปสฺสนฺติ.
ตสุมา โย ตตฺถ ปริกมฺมํ อาทิ กตฺวา ภาวานานโย วุตฺโต
น เตน อิธ อตฺถโถติ.

ตติยวิชฺชาย โส เอวํ สสมาหิตฺเต จิตฺเตติ วิปฺสฺสนาปาทกํ
จตุตฺถชฺฌมานจิตฺตํ เวทิตฺตพฺพํฯ อาสวานํ ขยณฺณายาติ อรหตฺต-
มกฺกณณตฺถายฯ อรหตฺตมกฺโข หิ อาสววินาสนโต อาสวานํ
#๑. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวยกคุณณา หน้า ๒๑๖

ขโยติ วุจติฯ ตตฺร เจตฺ ฌาณํ ตตฺถ ปรียาปนฺนตฺตาคีฯ
 จิตฺตํ อภินินฺนาเมสินฺติ วิปฺสฺสนาจิตฺตํ อภินิหรี. โส อิทํ
 ทุกฺขนฺติ เอวมาทิสฺสฺ เอตฺตํ ทุกฺขํฯ น อิตฺโต ภียโยติ สพฺพิปี
 ทุกฺขสจฺจํ สรตฺถกฺขณปฺปฏิเวเชน ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสี ฆานี
 ปฺปฏิวิษฺณมฺฯ ตสฺส จ ทุกฺขสฺส นินฺนพฺตฺตํ ฌนฺหํ อຍံ ทุกฺข-
 สมฺมทโยติฯ ตทฺถมฺปิ ยํ ฆานํ ปตฺวา นินฺนชฺฌติฯ ตนฺเตตฺ
 อปฺปวตฺตนิพฺพานํ อຍံ ทุกฺขนิโรธฺติฯ ตสฺส จ(๑) สมฺปาปํ
 อริยมคฺคํ อຍံ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฺปฏิปทาติ สรตฺถกฺขณปฺปฏิเวเชน
 ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสี ฆานี ปฺปฏิวิษฺณินฺติ เอวมตฺโต เวทิตฺตํ ๗

เอวํ สรฺูปโต สจฺจานิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ กิเลสฺวเสน
 ปรียายโต ทสฺเสนฺโต อิมํ อาสฺวาติอาทิมายฯ ตสฺส เม เอวํ
 ฆานโต เอวํ ปสฺสโตติ ตสฺส มยฺหํ เอวํ ฆานนฺตสฺส เอวํ
 ปสฺสนฺตสฺสฯ สห วิปฺสฺสนาย โกฏฺปิปฺตํ มคฺคํ กเถติฯ
 กามาสฺวาติ กามาสฺวโตฯ วิมฺุจฺจิตฺถาติ อิมินา ผลกฺขณํ ทสฺเสติฯ
 มคฺคกฺขณเม หิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจติฯ ผลกฺขณเม วิมฺุตฺตํ โหติฯ
 วิมฺุตฺตสฺมี วิมฺุตฺตมฺหิตี (๒) ฌาณนฺติ อิมินา ปจฺจเวกฺขณฌาณํ
 ทสฺเสติ. ฆีณา ฆาตีติอาทิตฺติ ตสฺส ภูมิมฺฯ เตน หิ ฌาณน
 ภควา ปจฺจเวกฺขณฺโต ฆีณา ฆาตีติ อาทิตฺติ อพฺภณฺณาสี ๗
 กตฺมา ปน ภควโต ฆาติ ฆีณาฯ กถํ จ นํ อพฺภณฺณาสีติฯ
 # ๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ๗ ๒. สฺยา. วิมฺุตฺตมฺหิตี ๗

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๑๗

น ดาวสุส อตีตา ชาติ จีณา ปุพเพเว จีณตตตต น
อนาคตา อนาคเต วายามาภาวโตตต น ปจจุปปนนา
วิขขมานตตตตต ยา ปน มคคสุส อภาวิตตตตต ออุปชชเชย
เอกจตุปปลจโจการภเวสุ เอกจตุปปลจกขนุชปปลเกทา ชาติตต ส
มคคสุส ภาวิตตตตต อนูปปาททมมตต อापชชเนน จีณาต
ตต โส มคคภาวนาย ปหีนกิลเส ปจจุเวกขิตตวา กิลเสภาเว
วิขขมานปี กมม อายตี อปปลฎิสนุทธิกั โหตีติ ขานนุโต
อณณาสีตี(๑) ต

วุตติตตติ วุฎจึ ปรีวุฎจึตต กตติ จริตติ นิฎจติตตติ อตโต.
พุรหุมจริยตติ มคคพุรหุมจริยตต ปุฎชชนกถยามเกหิ สทฐี สตต
เสขา พุรหุมจริยวาลั วสนตติ นามตต จีณาสโว วุฎจวาโสต
ตสุมมา ภควา อตตโน พุรหุมจริยวาลั ปจจุเวกขนุโต วุตติต
พุรหุมจริยตติ อพุททณณาสี. กตติ กรณียตติ จตุสุ สจเจสุ
จตุหิ มคคเคหิ ปรีณณापทานสจจิกิริยาภาวนาวเสน โสพสวธิ์ป
กัจจัน นิฎจาปิตตติ อตโตตตตตตตตตตตตตตตตตตตตตตตตตต
กัจจัน กโรนตติตตตตต จีณาสโว กตกรณียตตตตตตตตตตตตต
กรณียตต

นาปรี อิตถตตตตตตตตต อิทานิ ปุณ อิตถมภาวาย (๓)เอว
โสพสกัจจภาวาย วา กิลเสกขยาย วา มคคภาวนากัจจัน เม
๑. ม. อพุททณณาสี ต ๒. ม. ปุฎชชนกถยามเกน หิ ต
๓. ม. อิตถภาวาย ต

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๒๑๘

นคฺคทีติ อพฺภณณาสี. อถวา อิตฺถตฺตยาตติ อิตฺถภาวโต
อิมสฺมา เอวंपการา อิทานี วตฺตมานกฺขนฺธสนฺตนา อปรี
ขนฺธสนฺตานิ มยฺหํ นคฺคทีฯ อีเม ปน ปณฺจกฺขนฺธา ปรีณณตา
ติฏฺฐนฺติ นินฺนมฺลกา รุกฺขา วียฯ เต จริมกวีณณานิโรเชน
อนฺุปาทาโน วีย ชาตเวโท นีพฺพายีสฺสนฺตีติ อพฺภณณาสี.

อิทานี เอวंपจฺจเวกฺขนณณณปรีคฺคหีตี ตํ อาสวานํ
ขยณณาทิกมํ พฺราหฺมณสฺส ทสฺเสนฺโต อัย โข เม พฺราหฺมณณตี-
อาทิมายฯ ตตฺถ วิชฺชาตี อรหตฺตมคฺคณณณวิชฺชาฯ อวิชฺชาตี
จตฺสจฺจปฏฺิจฺฉาทิกา อวิชฺชา. เสตี วุตฺตนนยเมวฯ เอตฺตาวตา
จ ปุพฺเพนิวาสณณณณ อตีตฺตณณณฯ ทิพฺพจกฺขนฺธา ปจฺจป-
ปนฺนนานาคตฺสณณณฯ อาสวกฺขนฺธ สกฺลโลกุตฺตรคฺคณฺนตี (๑) เอวंप ตีหี
วิชฺชาหี สพฺเพปี สพฺพณฺณณ(๒) สจฺจเหตุวา ปกาเสนฺโต อตฺตโน
อสมฺโฆหิวาร์ พฺราหฺมณสฺส ทสฺเสตีฯ

เอวंप วุตฺเต กิร พฺราหฺมโณ จินฺเตสี สมนฺโณ โคตโม
สพฺพณฺณตํ ปฏฺิจานาตีฯ อชฺชาปี จ อรณฺณวาสํ น วิชฺหตี
อตฺถิ นุ ขวสฺส อณฺณปี กิลฺลิจิ กรณฺณณตีฯ อถสฺส ภควา
อชฺฌาสยํ วิทิตฺวา อิมินา อชฺฌาสนฺยานุสึทฺธิยา ลียา โข ปน
เตตฺติอาทิมายฯ ตตฺถ ลียา โข ปน เต พฺราหฺมณ เอวมสฺสาตี
พฺราหฺมณ กทาจิ ตฺยฺหํ เอวंप(๓) ภเวยฺยฯ น โข ปเนตํ

๑. ม. สกฺลโลกิยโลกุตฺตรคฺคณฺนตีฯ ๒. ม. สพฺพณฺณณฯ

๓. ม. เอตํฯ

*เล่มที่ ๗ กยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๑๕

พุราหุมน เอวํ ทฎฐพพุนติ เอวํ โข ปน พุราหุมน ตยา
 มยหํ ปนุตเสนาสนปฎฐิเสวนํ อวิตราคาทิตายติ เอวํ น
 ทฎฐพพํฯ เอวํ ปนุตเสนาสนํ ปฎฐิเสวเน อการณํ ปฎฐิกุขิปิตวา
 การณํ ทสฺเสนุโต เทว โข อหนุตติอาทิมายฯ ตตถ อตุโถเยว
 อตุถวโสฯ ตสฺมา เทว โข อหํ พุราหุมน อตุถวเสติ อหํ
 โข พุราหุมน เทว อตุถ เทว การณานิ สมปสฺสมานนติ
 วุตตํ โหติฯ อตุถโน จ ทฎฐฐมฺมสฺสสุวิหารนติ เอตุถ ทฎฐฐมฺโม
 นาม อยํ ปจจกฺโข อตุถภาโวฯ สุขวิหาโร นาม จตฺนุนํ(๑)
 อิริยาปถวิหารานํ ผาสฺตยาฯ เอกกสฺส หิ อญฺญเ(๒) อนตฺมโส
 อจฺจารปสฺสาวกิจจํ อฺปาทาย สพฺเพว อิริยาปถา ผาสฺกา
 โหนติฯ ตสฺมา ทฎฐฐมฺมสฺส สุขวิหารํ(๓) ทฎฐฐมฺมสฺสสุวิหารนติ
 อยมตุโถ เวทิตพฺโพฯ ปจฺฉิมญจ (๔) ชนตํ อนุกมฺปมาโนติ กถํ
 อรญฺญวาเสน ปจฺฉิมา ชนตา อนุกมฺปิตา โหติฯ สทฺธา
 ปพฺพชิตา หิ กุลปฺตฺตา ภควโต อรญฺญวาสํ ทิสฺวา ภควาปี
 นาม อรญฺญเสนาสนานิ น มฺลยจติฯ ยสฺส เนวตุถิ ปริญฺญาตพฺพํ
 น ปหาตพฺพํ น ภเวตพฺพํ น สจฺฉิกาทพฺพํฯ กิมงฺกํ ปน
 มยฺนติ จินฺเตตฺวา ตตถ วสิตพฺพเมว มญฺญิสฺสนฺติฯ เอวํ
 จิปฺปเมว ทุกฺขสฺสนฺตกรรา ภวิสฺสนฺตํ(๕) ฯ เอวํ ปจฺฉิมา ชนตา
 # ๑. ม. จตฺนุนมฺปิ ฯ ๒. ม. อรญฺญเฯ ๓. ม. ย. ทฎฐฐมฺมสฺส สุขวิหารนติ ฯ
 # ๔. ม. ปจฺฉิมญจ... ฯ ๕. ม. ภวิสฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๒๒๐

อนุกมปิตา โหติฯ เอตมตถิ ทสเสนุโต อาห ปจฺฉิมลยจ ชนตํ
อนุกมปมาโนติฯ

ตํ สุตฺวา อตฺตมโน พุราหฺมโณ อนุกมปิตรูปาติ
อาทิมายฯ ตตฺถ อนุกมปิตรูปาติ อนุกมปิตชาติกา อนุกมปิ-
ตภาวฯ ชนตาคิ ชนสมฺโหฯ ยถาคํ อรหตา สมฺมา-
สมฺพุทฺธเณตํ ยถา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อนุกมเปยฺยฯ ตเถว
อนุกมปิตรูปาติฯ

เอวลยจ วตฺวา ปฺน ตํ ภควโต ชมฺมเทสนํ อพฺภนุ-
โมทมาโน ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ
โภ โคตมาติ. ตตฺถายํ อภิกฺกนฺตสทฺโท ขยสนฺนทราภีรูปอพฺภนุ-
โมทเนสุ ทิสฺสตีฯ อภิกฺกนฺตา ฆนฺเต รตฺตีฯ นิกฺขนฺโต ปจฺโม
ยาโมฯ จิรฺนินฺโน ภิกฺขุสํโฆติอาทิสฺ (๑) หิ ขเย ทิสฺสตี.
อัย อิมสํ จตฺนุนํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณฺีตตโร
จาติอาทิสฺ (๒) สฺนุทเรฯ

โภ เม วนฺทติ ปาทานิ อิทฺธิยา ยสสา ชลํ

อภิกฺกนฺเตน วณฺเณน สพฺพา โอภาสยํ ทิสฺสตี(๓)

อาทิสฺ อภีรฺเปฯ อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเตติอาทิสฺ (๔) อพฺภนุโมทเนฯ
อิธาปี อพฺภนุโมทเนเยวฯ ยสฺมา จ อพฺภนุโมทเนฯ ตสฺมา

๑. วิ. จุถ. ๗/๔๔๗/๒๘๓ ฯ อจ. อฎฐก. ๒๓/๑๑๐/๒๐๗ ฯ

๒. อจ. จตุกก. ๒๑/๑๐๐/๑๓๑ ฯ ๓. ม. พุ. วิมาน. ๒๖/๕๑/๘๕ ฯ

๔. ที. สී. ๕/๑๓๕/๑๑๒ ฯ วิ. มหาวิ. ๑/๔/๕ ฯ

*เล่มที ๗ กยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๒๑

สาธู สาธู โภ โคตมาตี วุตตํ โหตีตี เวทิตพพฺฯ

ภเย โภเช ปลํส่าย ตฺริเต โภตุหลจฺจเร

หาเส โสเก ปลสาเท จ กเร อามณฺฑิตํ พุโรตี

อิมินา จ ลกฺขณน อีธ ปลสาทวเสน ปลํส่าวเสน จาย

ทวิภยตฺตํ วุตโตตี เวทิตพพฺฯ อถวา อภิกฺกนฺตฺนตี อภิกฺกนฺตี (๑)

อติอฺฎฺจํ อติมนापฺฯ อติสุนฺทรนฺตี วุตตํ โหตีฯ

ตตฺถ เอเกน อภิกฺกนฺตสทฺเทน เทสนํ โธเมตีฯ เอเกน

อตุตฺโน ปลสาทฺฯ อยณฺเหตุตฺ อธิปฺปาโย อภิกฺกนฺตี โภโต

โคตมสฺส ฆมฺมเทสนาฯ อภิกฺกนฺตี ยทิทํ โภโต โคตมสฺส

ฆมฺมเทสนํ อากมฺม มม ปลสาทฺ(๒)ฯ ภควโตเยว วา วจันํ เทว

เทว อตุเถ สนฺธาย โธเมตี โภโต โคตมสฺส วจันํ อภิกฺกนฺตี

โทสนาสนโตฯ อภิกฺกนฺตี คุณาธิกมนโตฯ ตถา สทฺธาชนนโต

ปลญฺชาชนนโตเยว(๓)ฯ สาตฺถโตฯ สพฺยญฺชนโตฯ อุตฺตทานปทโต

คมฺภีรตฺถโตฯ กณฺณสุขโตฯ หทยงฺกมโตฯ อนตฺตูกํกฺสนโต

อปรวรมฺภนโตฯ กรุณาตีตฺโต ปลญฺจาวทาทโตฯ อาปาธรมณฺเฑียโต

วิมทุทกฺขมโตฯ สุขฺยमानสุขโต วิมฺสียมานหิตโตตี เอวมาทีหิ

โยเชตพพฺฯ

ตโต ปรีปี จตฺุหิ อูปมาหิ เทสนํเยว โธเมตีฯ ตตฺถ

๑. สี. อติกนฺตี ฯ ๒. ม. อภิกฺกนฺตี โภ โคตม ยทิทํ โภโต โคตมสฺส ฆมฺมเทสนา

อภิกฺกนฺตี ยทิทํ โภโต โคตมสฺส ฆมฺมเทสนํ อากมฺม มม ปลสาทฺตี ฯ

๓. ม. ปลญฺชาชนนโต ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๒๒๒

นิกุชชิตนุติ อโหมขัม จปิต์ เหฎจามุขชาติ วาฯ อุกกุชเชยยาติ
อุปริ มุขัม จเปยย(๑)ฯ ปฏิจันนุนนุติ ตินปณณาทิจฉาทิต์ฯ
วิวเรยยาติ อุกุมาเตยย(๒)ฯ มุพุหสุสชาติ ทิสามุพุหสุสฯ มคคัม
อากิกุเขยยาติ หตุเถ คเหตุวา เอส มคโคติ วเทยยฯ
อนุทธาเรติ กภาพกุกจาตุททสีอฑตมรตตมณวนสนนฑาเมมปฎุเลหิ(๓)
จตุรงเก ตเมฯ อัย ดาว อนุตตทานปทตโถฯ

อัย ปน อธิปปลายโยชนา ยถา โกจิ นิกุชชิต์ อุกกุชเชยย
เอวั สททมมวิมุขัม อสททมมเม ปติตัม มํ อสททมมา วุฎุจาเปนุเตน
ยถา ปฏิจันนุนัน วิวเรยยฯ เอวั กสุสปสุส ภควโต สาสนนุตร-
ธานโต ปฎุติ มิจฉาทิกุจิกหณปฏิจันนุนัน สาสัน วิวรนุเตน
ยถา มุพุหสุส มคคัม อากิกุเขยยฯ เอวั (๔)กุมมคคัม มิจฉา
มคคัม ปฏิปนุสนุส เม สคคโมกขมคคัม อากิกุขนุเตน (๕)ยถา
อนุทธาเร เตลปชโชตัง ชาเรยยฯ เอวั โมहनุทธาเร นิมุคคสุส
เม พุทธาทรตทรูปานิ อปสุสโต ตปปฏิจันนาทกโมहनุทธาเร-
วิทุสสทเทสนาปชโชตธารณน มยหัง โภตา โคตเมน เอเตหิ
ปรียายเอหิ ปกาสิตตตตา อนนคปรียายเณน ธมโม ปกาสิโต(๖)ฯ
เอวั เทสนัน โถเมตวา อิมาย เทสนาย รตนตตเย ปสนุนจิตโต
ปสนุนนาการิ กโรนุโต เอสาหุนติอาทิมายฯ ตตถ เอสาหุนติ

๑. ม. กเรยยฯ ๒. ม. อุกุมาญเยยฯ ๓. ม. กภาพ...ฯ
๔. ม. กุมมคคัมมิจฉามคคุปปฏิปนุสนุสฯ ๕. ส. อากโรนุเตนฯ
๖. ม. ปกาสิโตติฯ

*เล่มที่ ๗ กยภรวสุตตวณณนา หน้ ๒๒๓

เอโส อหึฯ ภวนุตฺ โคตมํ สรณํ กจฺณามิตฺติ ภวํ เม โคตโม
 สรณํ ปรายโน (๑) อฆสฺส หนฺตา (๒) หิตสฺส จ วิธาตาทิ อิมินา
 อธิปฺปาเยน ภวนุตฺ โคตมํ กจฺณามิ ภขามิ เสวามิ ปยิริปาสามิ
 เอวํ วา ขานามิ พุชฺณามิตฺติฯ เยสญฺหิ ธาตุํ คติ อตุโถ
 พุทฺธิปฺปี เตสํ อตุโถฯ ตสฺมา กจฺณามิตฺติ อิมสฺส ขานามิ
 พุชฺณามิตฺติ อยมตฺโถ วุตฺโต. ฆมฺมณจ ภิกฺขุสํฆญฺจาติ เอตถ
 ปน อธิคตมคฺเค สจฺฉนิกตนิโรเช ยถานุสสิญฺจํ (๓) ปฏฺธิปชฺชมาเนว
 จตุสฺส อปาเยสฺส (๓) อปตมานเ ธาเรตฺติ ฆมฺโมฯ โส อตุตฺโต
 อริยมคฺโค เจว นินฺพพานญฺจฯ วุตฺตํ เหตุํ ยาวตา ภิกฺขเว
 ฆมฺมา สงฺขตาฯ อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโค เตสํ อคฺคมกฺขายตฺติ (๔)
 วิตุถาโร. น เกวลญฺจ อริยมคฺโค เจว นินฺพพานญฺจฯ
 อปฺิจ โข อริยผลฺหิ สทฺธิ ปริยตฺติฆมฺโมปฺปี. วุตฺตญฺเหตุํ
 นตฺตมานวกวิมานเ

ราควิราคมเนชมโสกํ(๕)
 ฆมฺมมสงฺขตมปฺปฏิญฺจํ
 มจฺจรมิมํ ปคฺณํ สุวิกตฺตํ
 ฆมฺมมิมํ สรณตฺถมฺเปหิตฺติ(๖) ฯ

เอตถ รากวิราโคติ มคฺโค กถิตฺติฯ อเนชมโสกนฺตฺติ ผลํฯ
 # ๑. ม. ปรายนํ ฯ ๒. ม. ตาตา ฯ ๓. ม. ปฏฺธิปชฺชมาเน จ อปาเยสฺส ฯ
 # ๔. อจฺ. จตุกก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ ๕. สฺยา. รากวิราคมเนชมโสกํ ฯ
 # ๖. บฺ. วิมาน. ๒๖/๕๓/๕๔ ฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๒๒๔

ชมมมสงขตนต์ นีพพาน์ฯ อปปฏิกฏลั มชฐมิมิ ปคณั สุวิกตนต์
ปีฎกตเคน วิกตตสพพชมมกขนุชานีฯ (๑) ทีกุจิสีตสงมาเคน
สัหโตติ สัโฆฯ โส อตถโต อฏจอรียปुकคตสมุโห. วุตตยเหตุ
ตสมึเยว วิมาน

ยตถ จ ทินนมหปผลมาหุ
จตุสุ สจิสุ ปริสยเคสุ
อฏจ จ ปุกคตชมมทสา เ
สัชมิมิ สรณตถมูเปหิตี ฯ (๒)

ภิกขุณิ สัโฆ ภิกขุสัโฆ. เอตดาวตา พราหุมนิ ตินิ
สรณคมนานิ ปฎิวเทสิฯ

อิทานิ เตสุ สรณคมนนสุ โกสลตถุถิ สรณัฯ สรณคมนั
โย จ สรณั คจจติฯ สรณคมนปฎเกโทฯ สรณคมนผลัฯ สงกิลเโส
เกโทติ อัย วิธิ เวทิตพุโพฯ เสยยถิทำ ปทตถโต ดาว
หีสติติ สรณัฯ สรณคตานิ เตนว สรณคมนน ภัย สนุตาสั
ทุกขั ทุกคคิปริกิลลั หนติ วินาสติติ อตถโยฯ รตนตถยสุเสถั
อริวจัน ฯ

อถวา หิต ปวตตเนน อหิตา จ นีวตตเนน
สตุตานิ ภัย หีสติติ(๓) พุทุโฯ ภาวนุตารา อุตตารเนน
อสุสาสทานน จ ชมโฆฯ อปปกานปี การานั วิปุลผลปฎิ-

๑. ม. ย. วิกตดา สพพชมมกขนุชานีฯ ๒. จ. วิมาน. ๒๖/๕๓/๕๔ ฯ

๓. ม. หีสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๒๕

ลาภกรณน สัมโฆฯ ตสฺมา อิมินาปี ปรียาเยน รตนตตย
สรณฺฯ ตปฺปสาทตคฺครุตาหิ วิหตฺกิลเโส ตปฺปปรายนตาการป-
ปวตฺโต(๑) จิตฺตปฺปาทอ สรณคมณฺฯ ตํสมจฺจํ สฺตฺโต สรณฺ
คจฺจตฺติฯ วุตฺตปฺปการณ จิตฺตปฺปาทน เอตานิ (๒) ตีณิ รตนานิ (๓)
สรณฺฯ เอตานิ ปรายนนฺติ เอวํ อุเปตฺตี อตฺโถฯ เอวํ ตาว
สรณฺฯ สรณคมณฺ โย จ สรณฺ คจฺจตฺตี(๔) อิทตฺตย เวทิตพฺพิฯ

สรณคมณปฺปเกเท ปน ทฺวิธํ สรณคมณํ โลกุตฺตรํ
โลกิยฉฺฯ ตตฺถ โลกุตฺตรํ ทิฏฺฐสจฺจานํ มคฺคกฺขณํ สรณ-
คมณฺูปกิลสมฺจฺเจเทน อารมฺมณโต นิพฺพานารมฺมณํ หุตฺวา
กิจฺจโต สกเลปี รตนตฺตเย อิชฺฉตฺติฯ โลกิยปฺปชฺชนานํ สรณ-
คมณฺูปกิลสฺวิกฺขมฺภเนน อารมฺมณโต พุทฺธาทิกฺุณารมฺมณํ หุตฺวา
อิชฺฉตฺติฯ ตํ อตฺถโต พุทฺธาทิสฺ วตฺถุสฺ สทฺธาปฺปฏิลาโก
สทฺธามฺลิกา จ สมฺมาทิกฺุจํ ทสฺสฺ ปฺลณฺณกิริยวตฺถุสฺ ทิฏฺฐชฺช-
กมฺมณฺติ วุจฺจตฺติฯ

ตฺยิทํ จตฺฐา ปวตฺตติ อตฺตสนฺนินฺยาคเนน ตปฺปปรายนตฺย
สิสฺสภาวุปกมเนน ปณฺิปาเตนาตฺติฯ ตตฺถ อตฺตสนฺนินฺยาคนํ นาม
อชฺชาทํ กตฺวา อหํ อตฺตานํ พุทฺธสฺส นินฺยทาเทมิฯ ฐมฺมสฺส
สํฆสฺสชาติ เอวํ พุทฺธาทินํ อตฺตปฺริจฺจชนํฯ ตปฺปปรายนตา
นาม อชฺชาทํ กตฺวา อหํ พุทฺธปรายโนฯ ฐมฺมปรายโนฯ

๑. ม. ตปฺปปรายณ...ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เมตฺติ ทิสฺสตฺติ ฯ

๓. ม. สรณานิ ฯ ๔. ม. คจฺจตฺตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๒๒๖

ลัมปรายโน อิติ ม ธาเรถาติ เอวํ ตปฺปรายนภาโว ฯ
ลิสฺสภาวูปคมนํ นาม อชฺชาที กตฺวา อหํ พุทฺธสฺส
อนฺุเตวาสิโกฯ ฌมฺมสฺสฯ ลัมสฺส อิติ ม ธาเรถาติ เอวํ
ลิสฺสภาวูปคโมฯ ปณิปาโต นาม อชฺชาที กตฺวา อหํ
อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อณฺุชล็กมมํ สามิจิกมมํ พุทฺธาทีนํเยว
ติณฺณํ วตฺถุนํ กโรมิฯ อิติ ม ธาเรถาติ เอวํ พุทฺธาทีสุ
ปรมณิปจฺจกาโรฯ อิมสณฺุหิ จตฺนุนํ อาการานํ อณฺุณตฺรปี
กโรนฺุเตน คหิตฺเตยว โหติ สรณคมนํฯ

อปีจ ภควโต อตฺตานํ ปรีจฺจขามิฯ ฌมฺมสฺสฯ สงฺฆสฺส
อตฺตานํ ปรีจฺจขามิฯ ชีวิตํ ปรีจฺจขามิฯ ปรีจฺจตฺโตเยว เม อตฺตา
ปรีจฺจตฺตฺเตยว เม ชีวิตํฯ ชีวิตปรียนฺุติกํ พุทฺธํ สรณํ กจฺจขามิ
พุทฺโธ เม สรณํ เลณฺ์ ตาณฺุณฺุติ เอวंपิ อตฺตสนฺุณิยฺยตฺตานํ
เวทิตพุทฺฯ สตฺถารณฺุจ วตฺทาหํ ปสฺุเสยฺยํ ภควนฺุตเมว ปสฺุเสยฺยํ
สฺุคตณฺุจ วตฺทาหํ ปสฺุเสยฺยํ ภควนฺุตเมว ปสฺุเสยฺยํฯ สมนฺุมาสมฺุพุทฺธํ
จ วตฺทาหํ ปสฺุเสยฺยํ ภควนฺุตเมว ปสฺุเสยฺยนฺุติ (๑)เอวมปี
มหากสฺสปสฺส สรณคมนเ (๒)วีย ลิสฺสภาวูปคมนํ ทฏฺฐพุทฺฯ

โส อหํ วิจริสฺสามิ คามา คามํ ปฺุรา ปฺุริ

นมนฺุสสมาโน สมนฺุพุทฺธํ ฌมฺมสฺส จ สฺุชมนฺุตนฺุติ (๓)

๑. ส. นี. ๑๖/๕๒๓/๒๕๕ ฯ ๒. ม. สรณคมนํ วีย ฯ ๓. พ. ส. ๒๕/๓๑๑/๓๖๑ ฯ

ส. ส. ๑๕/๘๔๖/๓๑๖ ฯ

*เล่มที ๗ กยเกรวสุตตวณณนา หน้า ๒๒๗

เอวมปี อาพวกาทินี สรณคมนัน วิย ตปปรายนตา
เวทิตพพวฯ อถ โข พุรหุมายู พุราหุมนโณ อฎจายาสนา
เอกัถ อุตตราสงคั กริตฎวา ภควโต ปาทะสุ ลีรสา นีปตติฎวา
ภควโต ปาทานิ มุขะน จ ปริจุมพตีย ปาณิหิ จ ปริสมพพาทติ
นามณจ สาวะติ พุรหุมายู อหิ โภ โคตม พุราหุมนโณ
พุรหุมายู อหิ โภ โคตม พุราหุมนโณติ (๑) เอวปี ปณิปาโต
ทฎจพโพฯ

โส ปเนส ฉาติภยจกรียทกขิณะยวเสน จตุพพิโธ โหติฯ
ตตถ ทกขิณะยปณิปาเตน สรณคมนัน โหติฯ น อิตเรหิฯ
เสฎจวเสนเว หิ สรณั กยหติฯ เสฎจวเสน ภิชชติฯ ตสุม
โย สากิโย วา โกลิโย(๒) วา พุทโธ อุมหากั ฉาตโกติ
วนุทตีย อุกคหิตเมว(๓) โหติ สรณัฯ โย วา สมโน โคตโม
ราชปุชิต มหานุภาโวฯ อวนุทตียมาโน อนคถัปี กระยยาติ
ภยเณ วนุทตีย อุกคหิตเมว โหติ สรณัฯ โยปี (๔) โพธิสตุตกาเล
ภควโต สนุติเก กิณจิ อุกคหิตั สรมาโน พุทฐกาเล วา

เอเกน โภเค (๕) ฎญเชยขุ พุวิหิ กมัม ปโยชเย

จตุตถั จ นิธาเปยขุ อาปทาสุ ภวิสตุตติ (๖)

เอวรूपิ อนุสาสนี อุกคเหตุวา อจริโย เมติ วนุทตีย อุกคหิตเมว

๑. ม. ม. ๑๓/๕๕๘/๕๔๔ ฯ ๒. ม. โกลิโย ฯ ๓. ม. อุกคหิตเมว ฯ เอวมุปริปี ฯ

๔. ม. โย วา ฯ ๕. ม. ภายะ ๖. ที. ปา. ๑๑/๑๕๗/๒๐๒ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๒๒๘

โหติ สรณั ๑ โย ปน อัย โลก อคคทกขิณเยโยติ วนุทติ
เตเนว คหิตั โหติ(๑) ๑

เอวั คหิตสรณสสุ [๒] อุปาสกสสุ วา อุปาสิกาย วา
อณตติตติเยสุ ปพพชิตปี ฌาตี ฌาตโก เม อยุนติ วนุทโต
สรณคมนั น ภิชชติฯ ปเคว อปพพชิตีฯ ตถา รารานั
ภยวเสน วนุทโตฯ โส หิ รฎจปฐิตตตถา อวนุทียมาโน อนตถัปี
กเรยยาติฯ ตถา ยั กิณจิ สิปปั สิขขาปกั ตติตติยปี อจริโย
เม อยุนติ วนุทโตปี น ภิชชตีติ เอวั สรณคมปเปลเกโท
เวทิตพโพฯ

เอตถ จ โลกุตตรสสุ สรณคมนสสุ จตตาริ สามณณ-
ผลานิ วิปากผลัฯ สพพทกขกขโย อานิสสผลั. วุตตณเหตั

โย จ พุทธจจ ฌมมณจ สัณณจ สรณั คโต
จตตาริ อริยสจจานิ สมมปเปลณาย ปสสุติ
ทกขั ทกขสมุปปาทำ ทกขสสุ จ อติกกมั
อริยณจฎจจกิกิ มคคั ทกขุปสมคามินั
เอตั โข สรณั เขมึ เอตั สรณมุตตมึ
เอตั สรณมคคมม สพพทกขา ปมจจตีติ ๑ (๑)

อปีจ นิจจโต อนุปคมนาทิวเสนเปตสสุ อานิสสผลั
เวทิตพพิฯ วุตตณเหตั อฎจจานเมตั ภิกขเว อนวกาโสฯ ยั
ทิกุจิสมปโน ปุคคโล กิณจิ สจขาริ นิจจโต อุปคจเจยยฯ
๑. ม. คหิตั โหติ สรณั ๑ ๒. ม. เอตถนตเร จสทโท ทิสสุติ ๑

๓. พ. ๖. ๒๕/๒๔/๔๐-๑ ๑

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๒๘

สุขโต อุปคจเฉยฯ กิณจิ ฌมมํ อตตโต อุปคจเฉยฯ มาตริ
ชีวิตา โวโรเปยฯ ปิตริฯ อรหนตํ ชีวิตา โวโรเปยฯ ทุฏจจิตโต
ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาเทยฯ สํฆํ ภินฺนุเทยฯ อณฺณํ สตุถาริ
อุทฺทิสฺเสยฯ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ฯ (๑) โลกียสฺส ปน สรณคมนสฺส
ภวสมฺปทาปี โภคสมฺปทาปี ผลเมวฯ วุตฺตญฺเหหํ

เยเกจิ พุทฺธํ สรณํ คตาเส
น เต คมิสฺสนฺติ อปายญฺมึ
ปหาย มานุสํ เทหํ
เทวกาขํ ปรีปฺปุเรสฺสนฺตีติ ฯ (๒)

อปรมฺปิ วุตฺตํ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อสตีติยา
เทวตาสหสฺเสหิ สทฺธิ เยนายสฺมา มหาโมคฺคัลลาโนฯ เตนฺดู-
ปสฺงกมิ ฯ เปฯ เอกมฺนตํ จิตํ โข สกฺกํ เทวานมินฺทํ อายสฺมา
มหาโมคฺคัลลาโน เอตทโวจ สาธุ โข เทวานมินฺท พุทฺธ
สรณคมนํ โหตีฯ พุทฺธํ สรณคมนเหตุ โข เทวานมินฺท
เอวมิเชกฺจเจ สตุตฺตา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา สุกฺตี สกฺกํ
โลกํ อุปฺปชฺชนฺตีติ เต อณฺเณ เทเว ทสฺหิ จาเนหิ อธิคณฺหนฺติ
ทิพฺเพน อายฺนุา ทิพฺเพน วณฺเณน สฺุเขน ยเสน อาธิปเตยฺเยน
ทิพฺเพหิ รุเปหิ สทฺเทหิ คนฺเชหิ รเสหิ โฝฏฺฐพฺเพหีติ ฯ (๓) เอส
นโย ฌมฺเม สํฆเ จ. อปีจ เวลตามสฺตุตฺตาทิวเสนาปี (๔)

๑. ม. อ. ๑๔/๒๔๕/๑๓๐ ฯ ๒. ตี. ตี. ๑๕/๑๒๑/๓๓ ฯ
๓. ตี. สฟา. ๑๘/๕๓๒,๕๓๕/๓๓๕,๓๔๒ ฯ ๔. อัง. นวก. ๒๓/๒๒๔/๔๐๖ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๒๓๐

สรณคมนสฺส ผลวิเสโส เวทิตพฺโพ ฯ เอวํ สรณคมนผลํ
เวทิตพฺพํฯ

ตตฺถ โลกียสรณคมนํ ตีสฺส วตฺถุสฺส อญฺญาณสํสยมิจฺจนา-
ณาณาทีหิ สงฺกิลิสฺสตีฯ น มหาชุตฺกํ โหติ น มหาวิปฺผาริฯ
โลกุตฺตรสฺส นตฺถิ สงฺกิลโสฯ โลกียสฺส จ สรณคมนสฺส
ทฺวิโร เกโท สวชฺโซ อนวชฺโซ จฯ ตตฺถ สวชฺโซ
อญฺสตฺถาราทิสฺส อตฺตสนฺนินิยฺยาตนาทีหิ โหติฯ โส อนิฏฺฐผล-
อนวชฺโซ กาลกิริยาฯ โส อวิปากตฺตา อผลโฯ โลกุตฺตรสฺส
ปน เนวตฺถิ เกโทฯ กวนฺตเรปี หิ อริยสาวโก อญฺณํ
สตฺถาริ น อฺุทฺทิสฺสตีติ เอวํ สรณคมนสฺส สงฺกิลโส จ เกโท
จ เวทิตพฺโพติฯ

อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตฺถุติ มํ ภวํ โคตโม
อุปาสโก อยฺนติ เอวํ ชาเรตฺฯ ชานาตฺถุติ อตฺถโฯ

อุปาสกวิธี โกสลตฺถุติ ปเนตฺถ โโก อุปาสโกฯ กสฺมา
อุปาสโกติ วุจฺจติฯ กิมสฺส สีสฺฯ โโก อาชีโวฯ กาวิปตฺติ
กา สมฺปตฺตีติ อิทํ ปกิณฺณกํ เวทิตพฺพํฯ

ตตฺถ โโก อุปาสโกติ โย โกจิ ติสฺรณํ คโต กหฺภูโรฯ
วตฺถุตฺถเหติ ยโต โย มหานาม อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต
โหติฯ ฐมมํ สงฺฆํ สรณํ คโต โหติ เอตฺตาวตา โย
มหานาม อุปาสโก โหตีติฯ (๑)

๑. ส. มหา. ๑๕/๑๕๕๐/๔๕๗ ฯ

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๓๑

กสฺมา อุปาตโกติ รตนตฺตยอุปาสนโตฯ โส หิ พุทฺธ
อุปาตตีติ อุปาตโกฯ ฌมฺมฯ ลํหํ อุปาตตีติ อุปาตโกฯ
กิมสฺส สีสฺนติ ปญฺจ เวรมณฺิโยฯ ยถาห ยโต
โฆ มหานาม อุปาตโก ปาณาติปาตา ปฏฺิวิโรโต โหติ
อทินฺนทานาฯ กามสฺสุ มิจฺฉาจาราฯ มุสฺสาวาทาฯ สุราเมรย-
มชฺชปมาทญฺจานา ปฏฺิวิโรโต โหติฯ เอตฺตาวตา โฆ มหานาม
อุปาตโก สีสฺวา โหตีติ(๑) ฯ

โก อาชีโวติ ปญฺจ มิจฺฉาวณฺิชฺชา ปหาย ฌมฺเมน สเมน
ชีวิตกปฺปณฺิฯ วุตฺตญฺเหดฺติ ปญฺจิมา ภิกฺขเว วณฺิชฺชา อุปาสเกน
อกรณฺิยาฯ กตฺมา ปญฺจฯ สตฺถวณฺิชฺชาฯ สตฺถวณฺิชฺชา
มํสวณฺิชฺชาฯ มชฺชวณฺิชฺชาฯ วิสวณฺิชฺชาฯ อิมา โฆ ภิกฺขเว
ปญฺจ วณฺิชฺชา อุปาสเกน อกรณฺิยาติ ฯ (๒)

กา วิปตฺตีติ ยา ตสฺเสว สีสฺสฺส จ อาชีวสฺส จ
วิปตฺติฯ อยมสฺส วิปตฺติฯ อปิจ ยาย เอส จญฺจาทโล เจว
โหติ มลญฺจ ปฏฺิมลญฺจ (๓)ปฏฺิกิฏฺโฐ (๔) จฯ สปิสฺส วิปตฺตีติ
เวทิตพฺพาฯ เต จ อตฺถโต อสฺสทฺธิยาทโย ปญฺจ ฌมฺมา
โหนฺติฯ ยถาห ปญฺจหิ ภิกฺขเว ฌมฺเมหิ สมนฺฺนาคโต
อุปาตโก อุปาสกจญฺจาทโล จ โหติ อุปาสก-
มลญฺจ(๕) อุปาสกปฏฺิกิฏฺโฐติ(๖) ฯ กตฺเมหิ ปญฺจหิฯ อสฺสทฺโธ

๑. ส. มหา. ๑๕/๑๕๕๑/๔๕๗ ฯ ๒. อจ. ปญฺจก. ๒๒/๑๗๗/๒๓๒ ฯ
๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๔. ม. ปตฺติกฺกุโฐ ฯ เอวมฺุปริปิ ฯ ๕. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
๖. ม. ...ปตฺติกฺกุโฐ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคคณณนา หน้า ๒๓๒

โหติฯ ทุสสีโล โหติฯ โกตุหลมงคฺลโก โหติฯ มงคฺลํ ปจเจติ
โน กมฺมํ อโตะ [๑] พหิทฺธา ทกฺขิณฺณยฺยํ ปริเยสตีฯ ตตฺถ จ
ปฺพพการี กโรตีติ(๒) ฯ

กา สมฺปตฺตีติ ยา จสฺส สีสสมฺปทา จ อาชีวสมฺปทา
จ [๓] สมฺปตฺตีฯ เย จสฺส รตนภาวาทิการา สทฺธาทโย
ปญจ ฐมฺมาฯ ยถาห ปญจหิ ภิกฺขเว ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโตะ
อุปาสาโก อุปาสกรตฺนํ จ โหติ อุปาสกปทุมฺมญจ อุปาสก-
ปฺนฺฑริกํ (๔) จฯ กตฺเมหิ ปญจหิฯ สทฺโธ โหติฯ สีสวา โหติ
น โกตุหลมงคฺลโก โหติฯ กมฺมํ ปจเจตีฯ โน มงคฺลํ น จ(๕)
อโตะ พหิทฺธา ทกฺขิณฺณยฺยํ คเวสตีฯ อิธ จ ปฺพพการี กโรตีติ (๖) ฯ

อชฺชตคฺเคติ เอตฺถ อํยํ อคฺคสทฺโท อาทิโกฏฺฐิโกฏฺฐาส-
เสฏฺฐเจสฺสุ ทิสฺสติฯ อชฺชตคฺเค สมฺม โทวาริก อวารามิ ทวาริ
นิกฺคณฺฐานนฺติอาทิสฺ(๗) หิ อาทิเมหิ ทิสฺสติฯ เตเนว องฺคฺลคฺเคน
ตํ องฺคฺลคฺคํ ปฺรามเสยฺยํ (๘) อจฺจุคฺคํ เวพคฺคนฺติอาทิสฺ(๙) โโกฏฺฐิยํ ฯ
อนฺุชานามิ ภิกฺขเว อมฺพิลคฺคํ วา มชฺฐรคฺคํ วา ติตฺตคฺคํ
วา (๑๐) วิหารคฺเคน วา ปรีเวณคฺเคน วา ภาเชตฺนฺติอาทิสฺ(๑๑)

- # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. องฺ. ปญจก. ๒๒/๑๗๕/๒๓๐ ฯ
- # ๓. ม. เอตฺถนฺตเร สาทิ ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. อุปาสกปฺนฺฑริกญจ ฯ
- # ๕. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๖. องฺ. ปญจก. ๒๒/๑๗๕/๒๓๐ ฯ
- # ๗. ม. ม. ๑๓/๓๕/๖๘ ฯ ม. นิกฺคณฺฐานํ นิกฺคณฺฐานนฺติ ฯ ๘. สฺยา. ปฺรามสติ ฯ
- # อภิ. กถา. ๓๗/๑๐๗๓/๓๔๓ ฯ ๙. ม. เวพคฺคนฺติ ฯ ๑๐. สฺ. มหา.
- # ๑๕/๓๐๔/๒๐๐ ฯ ๑๑. สฺยา. คาเหตุ ฯ วิ. จุล. ๗/๒๗๕/๑๒๗ ฯ

*เล่มที่ ๗ ภยภรวสุตตวณณนา หน้า ๒๓๓

โกฏฐาเสฯ ยาวตา ภิกขเว สตุตา อปทา วา ฯ เปฯ
ตถาคโต เตสึ อคฺคมกฺขายตีตฺถาทีสุ(๑) เสฏฺฐเสฯ อีธ ปนายิ
อาทิมฺหิ ทฏฺฐพฺโพฯ ตสฺมา อชฺชตฺถเกติ อชฺชตฺ อาทิ
กตฺวาติ (๒) เอวเมตฺถ อตฺถโธ เวทิตพฺโพฯ อชฺชตฺนฺติ อชฺชภาวึฯ
อชฺชทฺถเกติปี ปาโสฯ ทกาโร ปทสนฺธิกโรฯ อชฺช อคฺคิ
กตฺวาติ อตฺถโธฯ

ปาณฺสเปตฺนฺติ ปาณฺเห อฺเปตฺฯ ยาว เม ชีวิตฺ ปวตฺตติ
ตาว อฺเปตฺฯ อนนฺตฺตตฺถกํ ตีหิ สรณฺคมเนหิ สรณฺจกตฺ
อฺปาสกํ กปฺปิยการกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตฺ ชานาตฺฯ อหณฺหิ
สเจปี เม ติจิณฺเนน อสินา สีสํ ฉินฺนฺเทยฺยฺ(๓) เนว พุทฺธํ น
พุทฺธโรติ วา ชมฺมํ น ชมฺโมติ วา สํฆํ น สํฆโมติ
วา วเทยฺยนฺติฯ เอวํ อตฺตสนฺนินฺยยาตเนน สรณฺํ คนฺตฺวา จตฺถหิ
จ ปจฺจเยหิ ปวาเรตฺวา อฏฺฐายาสนา ภกฺวณฺตํ อภิวาเทตฺวา
ติกฺขตฺตํ ปทกฺขินฺณํ กตฺวา ปกฺกามีติฯ

ภยภรวสุตตวณณนา นิฏฺฐิตา ฯ

จตฺตํ ฯ

๑. อญฺ. จตฺตํก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ ๒. ม. กตฺวา ฯ ๓. ม. ฉินฺนฺเทยฺย ฯ

อนนงคณสุตตวณณนา

เอวมเม สุตํ ฯ เปฯ อายสุมมา สารีปุตโตติ อนนงคณสุตตํฯ
ตตฺรรายํ อนนุตฺตานปทวณณนา ยถา เจตถฯ เอวํ
สพฺพสุตฺเตสุฯ ตสุมมา อิตฺโต ปรี เอตฺตกัปปิ อวตฺวา อปฺพุพฺพท-
วณณนํเยว กริสฺสาม ฯ
จตฺตารอติ คณนปรีจฺเจโทฯ ปุคฺคลาติ สตฺตา นรา
โปสาฯ เอตฺตาวตฺตา จ ปุคฺคลวาทิ มหาเถโรติ น กเขตฺตพฺพฯ
อยณฺหิ อายสุมมา พุทฺธปฺุตฺตานํ เสฏฺโฐฯ โส พุทฺธสฺส ภควโต
เทสนํ อวิโลเมนฺโตเยว เทเสติฯ
พุทฺธสฺส ภควโต ทฺวิธา เทสนา สมฺมตฺติเทสนา(๑) ปรมตฺถ-
เทสนา (๒) จาติฯ ตตฺถ ปุคฺคโล สตฺโต อิตฺถิ ปรีโส ขตฺติโย
พุราหุมนฺเ เทโว มาโรติ เอวรูปา สมฺมตฺติเทสนาฯ อนิจฺจํ
ทุกฺขํ อนตฺตา ขนฺธา ธาตฺถุ อายตฺนา (๓) สติปฺญฺจानาติ เอวรูปา
ปรมตฺถเทสนาฯ
ตตฺถ ภควา เย สมฺมตฺติวเสน เทสนํ สุตฺวา อตฺถิ
ปฺฏิวิชฺฌิตฺวา โมหํ ปหาย วิเสสมชฺชिคนฺตุํ สมตฺถาฯ เตสํ
สมฺมตฺติเทสนํ เทเสติฯ เย ปน ปรมตฺถวเสน เทสนํ สุตฺวา
อตฺถิ ปฺฏิวิชฺฌิตฺวา โมหํ ปหาย วิเสสมชฺชิคนฺตุํ สมตฺถาฯ เตสํ
ปรมตฺถเทสนํ เทเสติ ฯ
๑. ม. สมฺมตฺติ... ฯ เอวมฺปรีปิ ฯ ๒. ย. สมฺมตฺติปรมตฺถเทสนา ฯ
๓. ม. อายตฺนानิ ฯ

*เล่มที่ ๗ อนงกณสูตตวณณา หน้า ๒๓๕

ตตุถาย อูปมาฯ ยถา หิ เทสภาสากุสโล ตินณัณ
 เวทานัน อตุถสัถวณโก (๑) อัจริโย เย ทมิฬภาสาย วุตเต อตุถ
 ชานนุติฯ เตสั ทมิฬภาสาย อัจกุกติฯ เย อนุชภาสาทิส
 อณุตตรายฯ เตสั ตาย ตาย ภาสาย. เอวนุเต มาณวกา
 เณกั พุยตุต อัจริยมาคมม จิปปเมว สิปปิ อุกุกณหนติ.
 ตตุถ อัจริโย วिय พุทุโธ ภควา ตโย เวทา วिय
 กเถตพุพภาเว(๒) จิตานิ ตินิ ปิกุกานิ. เทสภาสากุสลุตมิว
 สมุมติปรมตุถโกสลุต นานาเทสภาสามาณวกา วिय สมุมติ-
 ปรมตุถเทสนา ปิกุกิวิชณนสมตุถา เวเนยยสตุตตฯ อัจริยสุส
 ทมิฬภาสาทิอัจกุกนั วिय ภควโต สมุมติปรมตุถวเสน เทสนา
 เวทิตพุพาฯ อห เจตุถ

ทุเว สจจันนิ อุกุขาสิ	สมุพุทุโธ วทตั วโร
สมุมตี ปรมตุถณจ	ตติยั นูปลพุกติฯ
สจเจตวณัน สจจัน	โลกสมุมติการณา
ปรมตุถวณัน สจจัน	ธมมานัน กุกการณาฯ
ตสุมา โวหารกุกสลุส	โลกนาถสุส สตุถโน
สมุมตี โวหรนุตสุส มุสาวาโท น	ชายตติยั

อปิจ อุกุกหิ การณหิ ภควา ปุกุกลลถั กเถสิ (๓)
 หิโรตุตปป์ที่ปนตุถัฯ กมมสุสกุตาที่ปนตุถัฯ ปจจุตุตปฺริสการที่ปนตุถั
 # ๑. ม. อตุถสัถวณนโกฯ ๒. ม. กเถตพุพภาเวณฯ ๓. ม. กเถติฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียายวคฺควณณา หน้า ๒๓๖

อานนฺตริยทีปนตฺถํฯ พุรหฺมวิหารทีปนตฺถํฯ ปุพฺเพนิวาสทีปนตฺถํ
ทกฺขินาวิสฺสุทฺธิทีปนตฺถํฯ โลกสมฺมตฺติยา อปฺปหฺนตฺถจฺจาทิ ฯ
ขนฺธธาตฺถายตฺถนานิ หิริยฺนฺติ โอตฺถปฺปนฺตฺติ [๑] วุตฺเต มหาชโน
น ชานาติฯ สมฺโหมมาปชฺชติฯ ปฏฺฐิตฺตฺ โหติ กิมีทํ ขนฺธ-
ธาตฺถายตฺถนานิ หิริยฺนฺติ โอตฺถปฺปนฺติ นามาติ [๒] ปฺริโส
ขตฺติโย พุรหฺมโณ เทโว มาโรติ วุตฺเต ปน ชานาติ
น สมฺโหมมาปชฺชติฯ น ปฏฺฐิตฺตฺ โหติฯ ตสฺมา ภควา
หิโรตฺถปฺปทีปนตฺถํ ปุคฺคกถํ กเถติฯ

ขนฺธา กมฺมสฺสกา ธาตฺถโย อายตฺถนานิติ วุตฺเตปี จ (๓)
เอเสว นโยฯ ตสฺมา ภควา กมฺมสฺสกตาทีปนตฺถํ ปุคฺคกถํ กเถติฯ

เวพฺพนาทโย มหาวิหารา ขนฺธเหติ การาปีตา ธาตฺถหิ
อายตฺถเนหิติ วุตฺเตปี เอเสว นโย. ตสฺมา ภควา ปจฺจตฺต-
ปฺริสการทีปนตฺถํ ปุคฺคกถํ กเถติฯ

ขนฺธา มาตฺริ ชีวิตา โวโรเปนฺติ ปีตฺริ อรหฺนตฺ
รุหิรฺรูปาทกมฺมํ [๔] สัมภเวทกมฺมํ กโรนฺติฯ ธาตฺถโย อายตฺถนานิติ
วุตฺเตปี เอเสว นโยฯ ตสฺมา ภควา อานนฺตริยทีปนตฺถํ
ปุคฺคกถํ กเถติ. ขนฺธา เมตฺตายนฺติ ธาตฺถโย อายตฺถนานิติ
วุตฺเตปี เอเสว นโยฯ ตสฺมา ภควา พุรหฺมวิหารทีปนตฺถํ

- # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺสุทฺโท ทิสฺสุตฺติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อิตฺถิ หิริยฺติ
- # โอตฺถปฺปตฺติติ ทิสฺสุตฺติ ฯ ๓. ม. จสฺสุทฺโท นตฺถิ ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร กโรนฺตฺติติ
- # ทิสฺสุตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ อนงกณสูตตวณณา หน้า ๒๓๗

ปุกุคคถถ กเถติฯ

ขนุชา เม(๑) ปุพเพนิวาสมนุสฺสรนฺติ ชาตฺโย อายตนาณิตี
วฺตุเตปี เอเสว นโย. ตสฺมา ภควา ปุพเพนิวาสทีปนตถํ
ปุกุคคถถ กเถติฯ ขนุชา ทานํ ปฏิกณฺหนฺติ ชาตฺโย
อายตนาณิตี วฺตุเตปี มหาชนฺ น ชานาติฯ สมฺโมหมาปชฺชติ
ปฏิสตฺตุ โหตี กิมิทํ ขนุชชาตฺอายตนาณิ ปฏิกณฺหนฺติ
นามาติฯ ปุกุคลา ปฏิกณฺหนฺติ สีลวณฺโต กถฺยาณชฺมมาตี
วฺตุเต ปน ชานาติฯ น สมฺโมหมาปชฺชติฯ น ปฏิสตฺตุ โหตีฯ
ตสฺมา ภควา ทกฺขินฺนาวิสุทฺธิทีปนตถํ ปุกุคคถถ กเถติฯ

โลกสมฺมตฺติยจ พุทฺธา ภควณฺโต น ปชฺหนฺติ
โลกสมฺมณฺยาช โลกนिरฺรุตฺติยา โลกากิลาเป จิตฺตาเยว ชมฺมํ เทเสณฺติ
ตสฺมา ภควา โลกสมฺมตฺติยา อปฺปหฺนตถํปี ปุกุคคถถ กเถติฯ
ตสฺมา อัยปี อายสฺมา โลกโวหารกฺุสฺสตาช พุทฺธสฺส ภควโต
เทสนํ อวิโลเมณฺโต โลกสมฺมตฺติยํ จตฺวา จตฺตาโร เม อวฺุโส
ปุกุคลาตี อาทิมหาฯ ตสฺมา เอตฺถ ปรมตฺถวเสณ อกฺุคเหตฺวา
สมฺมตฺติวเสเนว ปุกุคโล เวทิตฺพุโพฯ

สนฺโต สํวิชฺชมาณาตี โลกสงฺเกตวเสณ อตฺถิ อุป-
ลพฺภมาณาฯ โลกสมฺมินฺติ สตฺตโลเกฯ สงฺคโณว สมานนฺติอาทิสฺ
ปน องฺกณนฺติ กตฺถจิ กิเลสา วฺุจฺจนฺติฯ ยถาห ตตฺถ
๑. ม. อัย ปาฐฺ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๒๓๘

กตมานิ ตีฉิ องคณานิฯ ราโค องคณฺฯ โทโส องคณฺฯ โม่โ
องคณนฺติฯ (๑) กตฺถจิ ยํ กิณฺจิ มลฺ วา ปงฺโก วาฯ ยถาห ฯ
ตสฺเสว รชสฺส วา องคณสฺส วา ปหานาย วายมตีติฯ
กตฺถจิ ตถารุโป ภูมิภาโคฯ โส โพรธิยงฺคณฺ เจติยงฺคณนฺติ
อาทิวเสน เวทิตพฺโพฯ อีธ ปน นานปฺปการา ติพฺพกิเลสา
องคณนฺติ อธิปฺเปตาฯ ตถาหิ วกฺขติ ปาปกาณํ โจ เอตํ
อาวุโส อกฺุสลาณํ อิจฺฉาจรานํ อธิวจณํ ยทิตํ องคณนฺติ ฯ (๒)
สท องคณน สงฺกโณ ฯ (๓) สงฺกโณว สมานนฺติ สกิลโสเยว
สนฺโตฯ อตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ องคณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาตีติ
มยฺหํ อตฺตนิ(๔) จิตฺตสนฺตानเ กิเลสา อตฺถิตีปี น ชานาติ ฯ
อิเม กิเลสา นาม กกฺขพา วาพา ปชหิตพฺพา น กเหตุพฺพา
วิสทกฺกุสฺสทสทิสาทิ(๕) เอวํ ยถาวสฺสโตปี น ชานาติ ฯ โย
อตฺถิติ จ ชานาติฯ เอวญจ ชานาติฯ โส อตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ
องคณนฺติ ยถาภูตํ ปชานาตีติ วุจฺจติ ยสฺส ปน [๖] มกฺเคน
สมฺมุตตา กิเลสาฯ น จ อฺุปฺปชชฺชนฺติ เยน วา เตน วา
วาริตตฺตาฯ อยมิธ อนงฺกโณติ อธิปฺเปโตฯ นตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ
องคณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาตีติ มยฺหํ กิเลสา เยน วา
๑. อภิ. วิ. ๓๕/๕๔๒/๔๕๗ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๕๖/๔๖ ฯ
๓. ม. สางฺกโณ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๔. ม. อตฺตโน ฯ ๕. ม. วิสทกฺกุ... ฯ
เอวมฺปฺริปี ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร น จสทฺทา ทิสฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ อนงกณสุตตวณณา หน้า ๒๓๕

เตน วา นีวาริตตตทา(๑) นตถิฯ น มกเคน สมุหตตตทาติ น
ชานาติฯ เต อุปปชชมานา มหาอนตถิ กริสสนนติ กกขพา
วาพา ปชหิตพพา น กเหตุพพา วิสทฏฐสสทสทิสทาติ เอวิ
ยถาวสรสโตปี น ชานาติฯ โย ปน อิมินา การณน
นตถิติ จ ชานาติฯ เอวญจ ชานาติฯ โส นตถิ เม อชฌตถิ
องกณนติ ยถากถิ ปชานาตีติ วุจจติ. ตตตราติ เตสุ จตฺต
ปุกกเลสุ เตสุ วา ทวีสุ สงกณนติ ยวายนติ โย อัยฯ
ยายนติปี ปาโจฯ

โก นุ โข อาวุโส สาริปุตต เหตุ โก ปจจโยติ
อุกเขนาปี การณเมว ปุจจติฯ เชนิเมสนนติ เชน เหตุนา
เยน ปจจเยน อิมลั ทวินัน เอโก เสฏฐปุริโส เอโก
หีนปุริโส อุกขายติฯ โส โก เหตุ โก ปจจโยติ เอวเมตถ
สมพนุโธ เวทิตพโพฯ ตตถ กิณจาปี นปปชานาติ ปชานาตีติ
เอวิ วุคตฺฯ ปชานนา นปปชานนาติ อิทเมว อุภย เหตุ เจว
ปจจโย จฯ

เถโร ปน อตฺตโน วิจิตฺรปฏิกถาณตาย ตํ ปากฏตริ
กตฺวา ทสฺเสตฺ ปุณ ตตฺตราวุโสติอาทิมายฯ ตตถ ตสฺเสตํ
ปาฏิกงฺขนติ ตสฺส ปุกกเลสุส เอตํ ปาฏิกงฺขิตพพฺฯ อิทเมว
เอส ปาปฺณิสฺสติฯ น อณฺณนติ อิจฺฉิตพพฺฯ อวสุสฺ ภาวีติ
๑. ม. วาริตตตทาฯ

*เล่มที่ ๗ อนงคณสุตตวณณา หน้า ๒๔๐

วุดตํ โหติฯ น ฉนุํ ชเนสฺสตีตฺติอาทินา นเยน วุดตํ
อนนุทชนนาที สนุชทายาห

(๑)ตตถ ปน น ฉนุํ ชเนสฺสตีตฺติ(๒) อปฺปชานนุโต ตสฺส
องคณสฺส ปหานตถํ กตฺตुकมฺยตาฉนุํ น ชเนสฺสตีฯ น
วายมิสฺสตีตฺติ ตโต พลวตฺรํ วายามํปี น กริสฺสตีฯ น วิริยํ
อารภิสฺสตีตฺติ ตามกตฺวิริยํ ปน เนว อารภิสฺสตีฯ นปฺปวตฺเตสฺสตีตฺติ
วุดตํ โหติฯ สงฺกโณติ อิมเหิ รากาทีหิ องฺกณเหิ สงฺกโณ ฯ
สงฺกิลิฏฺจจิตฺโตติ เตหิเยว สฺสฎฺจจฺตฺรํ กิลิฏฺจจิตฺโต มลีนจิตฺโต (๓)
วิพาธิตฺจิตฺโต อุปฺตاپิตฺจิตฺโตว(๔) หุตฺวา ฯ กาลํ กริสฺสตีตฺติ
มริสฺสตี ฯ เสยฺยถาปีติ ยถา นามฯ กํสฺปาตีติ กํสฺโลห-
ภาชนํฯ อากตฺตาติ อานีตาฯ อาปณฺวา วา กมฺมารกฺุลา วาติ
อาปณฺโต วา กํสฺปาติการกานํ กมฺมารานํ ฆรโต วาฯ
รชนาติ อากนฺตฺกรเชน ปัสฺสูอาทินาฯ มเลนาติ ตตฺถเอว อุกฺกุจฺเตน
โลหมเลนฯ ปรีโยนทฺฐาติ สลฺยฉนฺนาฯ น เจว ปรีกฺุณฺนเชยฺยุนฺติ
อุทกขาทนียปฺกฺุจิปนาทีหิ ปรีโกคํ น กรเยยฺยฯ น จ
ปรีโยทฺเพยฺยุนฺติ โชวนฉํสนาทีหิ น ปรีสุทฺธํ การาเปยฺยฯ
รชานฺเปเถติ รชปฺเถฯ อยเมว ปาโจฯ รชสฺส อากมฺนญฺจาน
วุกฺกุจฺจานญฺจาน วา เหญฺจามณฺเจ วา อฺฐสฺโกฏฺจเก วา
๑. ม. ตตฺถ จ น ฉนุํ ชเนสฺสตีตฺติ ฯ ๒. ม. วายามํ ฯ ๓. ม. มลีนจิตฺโต ฯ
๔. ม. อุปฺตاپิตฺจิตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๒๔๑

ภาชนนุเตร วาฯ ยถา(๑)รเชน โอกรียตีติ อตุโถฯ สงกิลิฎจตรา
 อสุส มลคคหิตาติ เอตุถ ราชปเถ(๒) นิกขิปเนน สงกิลิฎจตรา
 อปริโถคอปริโยทปนเนหิ มลคคหิตา (๓) มลคคหิตตราติ วุตตํ โหติฯ
 ปฎิจจุจาวจัน เจตฺฯ เตนสุส เอวมตฺโถ เวทิตพฺโพฯ อาวุโส
 สทา กัสปาตีเอวํ กรียมานา อปเรน กาเลน สงกิลิฎจตรา
 จ มลคคหิตตรา จ มตฺตีกปาตีติ วา กัสปาตีติ วาปี
 ทุชชานา(๔) ภเวยฺย นฺ โข โนติฯ เถโร ตํ ปฎิจจานนฺโต
 อหา เอวมาวุโสติฯ ปฺน ฌมฺมเสนาปติ โอปมมํ สมฺปฎิจปาเทนฺโต
 เอวมเว โขติอาทิมหาฯ ตตุเถวํ โอปมมสฺสนุทนา เวทิตพฺพา ฯ
 กิลิฎจกัสปาตีสทิสฺโส สงกโณ ปุคฺคโล ฯ สงกิลิฎจกัสปาตียา น
 ปริภุชชมาทึ กตฺวา ราชปถนิกฺเขโป วีย ตสุส ปุคฺคตสุส
 ปพฺพชฺชํ ลภมานสุส เวชชกมฺมาทิสฺสุ ปสฺตปุคฺคตสนฺติเก
 ปพฺพชฺชาปฎิลาโก ฯ สงกิลิฎจกัสปาตียา ปฺน สงกิลิฎจตราโว
 วีย ตสุส ปุคฺคตสุส อนุกฺกเมน อจริยฺยุปชฺฌายานํ อนุสิกฺขโต
 เวชชกมฺมาทิกฺรณฺฯ เอตุถ จิตฺสุส สงกณกาลกิริยาฯ อถวา
 อนุกฺกเมน ทุกฺกณฺทพฺภาสตีวตีกฺกมณฺฯ เอตุถ จิตฺสุส สงกณกาล-
 กิริยาฯ อถวา อนุกฺกเมน ปาจิตฺตียถุลลจฺยวตีกฺกมณฺฯ สงฺฆาติ-
 เสสวตีกฺกมณฺฯ ปาราชิกวตีกฺกมณฺฯ มาตฺฐมาตาทือนนฺตริยกรณฺ
 เอตุถ จิตฺสุส สงกณกาลกิริยาติฯ

๑. ม. ย. ยตุถ ฯ ๒. ม. ราชปเถ ฯ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตุถิ ฯ

๔. ม. วา อิติปี ทุชชานา ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๒๔๒

สงกิลฎจจตุโต กาลั กริสสุตตีติ เอตุถ จ อกุสลจตุเตน
กาลั กริสสุตตีติ น เอวิ อตุโถ ทฎจพุโพฯ สพุพสตุตา
หิ ปกตจตุเตน ฎวงคจตุเตเนว กาลั กโรนุติฯ อัย ปน
อวิโสเชตุวา จิตตสนุนานั กาลั กริสสุตตีติเอตมตุถั สนุชาย
เอวิ วุตุโตติ เวทิตพุโพฯ

ทฎยิวาเร ปริโยทเปยยุนุติ โชวนจมนสนสนหจริกา-
ปริมชชนาหิหิ ปริสุทฐั อาทาสมณจลสทิสั กรยยุยฯ น จ
นั รชาปเถติ ปุพุเพ วุตุตปฎกาเร จาเน อนิกขิปิตวา
กรณจทกมณุชสาทิสู วา จเปยยุยฯ ปลิเวเจตุวา วา นาคทนุเต
ลคเคยยุย. เสถั วุตุตตนยานุสारेเนว คเหตุพุพัฯ

โอปมมุสัสนุทนา (๑) เจตุถ เอวิ เวทิตพุพา กิลฎจกัสม-
ปาตีสทิสอ สงคณภพุพุกคโลฯ กิลฎจกัสมปาตียา ปริฎุชชนมาหิ
กตุวา สุทฎจจจาเน จปนั วีย ตสสุ ปุกคลสสุ ปพุพชั
ลภมานสสุ เปสลภิกขุณั สนุติเก ปพุพชชปาฎิลาโกฯ เอ
โอวทนุติ อนุสาสนุติ อปุมตตุกัปี ปมาทั ทิสูวา ทณจทกมมุ
กตุวา ปุนปุนั สิกขาเปนุติฯ สงกิลฎจปาตียา(๒) อปรกาเถ
ปริสุทฐปริโยทาทกาโว วีย ตสสุ ปุกคลสสุ อจริยูปชฎายานั
อนุสิกขโต อนุกุกเมน สมมาวตุตปฎิปตุติฯ เอตุถ จิตสสุ
อนนุคณกาลกิริยาฯ อถวา อนุกุกเมน ปริสุทฐเอ สีเถ
ปติฎจาย อตุตโน อนุรูปุ พุทฐวจัน อุกคณหิตวา ฐตุจกานิ
๑. ม. อุปมาสัสนุทนาฯ ๒. ม. สงกิลฎจกัสมปาตียาฯ

*เล่มที ๗ อนงคณสุตตวณณา หน้า ๒๔๑

สมาทาย อตตโน อนุกถกมมกุกจัน คเหตุวา กามนุต-
เสนาสนวาส มุญจิตวา ปนุตเสนาสนวาโสฯ เอตถ จิตตส
อนงคณกาลกิริยาฯ อถวา อนุกุกเมน กสถปรกกมม กตวา
อกุกสมาปคตนิพพคตเนน กิลลวิกขมกนึฯ วิปสสาปาทกชฌานา
วุกฐาย วิปสสนาย กิลลส่าน ตทงคณิวารณึ โสตาปคต-
ผลาธคโม ฯเปฯ อรหคตตจกิกิริยาตี เอตถ จิตตส อจจนุตตา-
นงคณกาลกิริยาเอวฯ

ตคยวาระ สุกนนิมิตตุนตี รากุกจันยึ อิกุกจารมมณึฯ
มนตีกริสคตตี คสมึ(๑) ปน สคตี คึ นิมิตคึ อวชชิสคตตี. คคส
สุกนนิมิตคคส มนตีการาคี คคส ปุกคคคส สุกนนิมิตตมนตีการ-
การณาฯ อนุกุขเสคคตตี หีสคคตี อภิกวิสคตีฯ ราโค หี
อุปปชชนโต กุสลจาร์(๒) ปจจันนิตควา สยเมว อุกสคึ ชวนึ
หคควา ติกุกจันโต กุสลจิตคึ อนุกุขเสคคตี เวทิตพโพ. เสคึ
วคคตตนยานุสारेเนว คเหตุพพิ ฯ

โอปมมสสันทนา ปเนตถ เอว เวทิตพพา ปريسุทฐ-
กัสปาคีสทิสโอ ปกคยิยา อปปคิลลโอ อนงคณปुकคโลฯ ปريسุทฐ-
กัสปาคียา น ปริกุกญชนมาที กควารชาปคณิกุเขโป วิย
คคส ปุกคคคส ปพพชชึ ลกมานสคาคี อิตโต ปรี สพพิ
ปจมวารสทิสเมวฯ

จคคคควาระ สุกนนิมิตคึ น มนตีกริสคตตี คสมึ
๑. ม. คสมึ วิปนนคคตี ฯ ๒. ม. กุสลจาร์ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๒๔๔

สดีวรหาวโต ตนุนิมิตต์ นาวชชิสศตติฯ เสสิ ทุติยวารานู-
สารณ เวทิตพพฯ อัย โข อวูโสติอาทิจ โยโต นู โยติ
อาทิมุหิจ วุตุตนยเมว ฯ

อิทานิ ตัง องคณัน นานปปรการโต ปากภู์ การาเปตุ-
กาเมนายสมตมา มหาโมคคัลลานน องคณัน องคณนุติอาทินา
นเขน ปุญฺจโจ ตัง พุยัคโรนุโต ปापกานัน โข เอตัง อวูโสติ-
อาทิมายฯ ตตถ อิจฉาวจรานนุติ อิจฉาย อวจรานันฯ อิจฉา-
วเสน โอดิตถณานัน ปวตุตทานัน นานปปรการานัน โโกปอปปจยยานนุติ
อตุโถฯ ยัม อิเชกจจสฺสาคี เขน อิเชกจจสฺส เอวัง อิจฉา
อูปปชเชยຍฯ ตังจันตัง ตัง การณัน วิชชติ อตุติฯ อูปปทททีติ
วุตุตัง โหติ. อาปนฺโน อสฺสนุติ อาปนฺโน ภเวยฺย. น จ
มัม ภิกฺขุ ชานเขยฺยุนุติ ภิกฺขุ จ มัม ชานเขยฺยึฯ กิ ปเนตถ
จันตังฯ ลากตฺถิกตยาฯ ลากตฺถิกโก หิ ภิกฺขุ ปกตียาปิ จ
กตปฺปญฺโถ มนุสฺสเสหิ สกุกโต ครุกโต เอวัง จินฺเตติ อาปตุติ-
อาปนฺนัม ภิกฺขุ เถราถตฺวา มชฺฉิมานัน อาโรเจนุติฯ เต
นวกานันฯ นวกา วิหาระ วิฆาสาทาทีนันฯ เต โอวาทัง อากตानัน
ภิกฺขุณีนันฯ เอวัง กเมน จตฺสฺโส ปรีสา ชานนุติฯ เอวมสฺส
ลาภนุตราโย โหติฯ อโห วตาทัง อาปตุตตี จ วต อาปนฺโน
อสฺสัฯ น จ มัม ภิกฺขุ ชานเขยฺยุนุติฯ

ยณตัง ภิกฺขุ ภิกฺขุ ชานเขยฺยุนุติ เขน การณน ตัง
ภิกฺขุ อณฺเณ ภิกฺขุ ชานเขยຍຍฯ ตัง การณัน วิชชติ โข

*เล่มที ๗ อนนงคณสุตตวณณนา หน้า ๒๔๕

ปน อตฺถิเยวฯ น(๑) นตฺถิฯ เถรา หิ ฌตฺวา มชฌิมานัน
อาโรเจนตฺฯ เอว โส ปุพฺเพ วุตฺตนเยน จตฺสู ปรีสาสุ
ปากโฏ โหติฯ เอว ปากโฏ จ อยสาภิฎฺโต คามสตีปี
ปวีสิตฺวา อุมฺมารสเตสุ ปาเท ปุณฺณิตฺวา (๒) ยถาโรเตน ปตฺเตน
นิกฺขมตฺฯ ตโต ชานนฺติ มํ ภิกฺขุ อาปตฺตี อาปนฺโนติ
เตหิ จมฺหิ เอว นาสีโตติ จินฺเตตฺวาฯ อิติ โส กุปีโต โหติ
อปฺปตีโตติ (๓) โส อิมินา การณฺน กุปีโต จ(๔) โหติ โกธาภิฎฺโต
อปฺปตีโต จ โทมมนฺสฺสาภิฎฺโตฯ

โย เจว โข อวฺโส โกโป โย จ อปฺปจฺ จ โย อุกฺขเมตฺ
องคณฺนติ อวฺโส โย จายํ สงฺขารกฺขนฺธสงฺคหิตो โกโป
โย จ เวทนาภฺขนฺธสงฺคหิตอ อปฺปจฺโยฯ เอตฺ อุกฺขํ องคณฺนติ
เอวเมตฺถ อตฺถิโต เวทิตฺพุโป. อิทฺถจ ตาทิสานัน ปุคฺคสถานัน
วเสน วุตฺตฺฯ โลโก ปน อิมสฺส องคณฺสฺส ปุพฺพภาควเสนฯ
โมโห สมฺปโยควเสนาปี คหิตฺเตว โหติ.

อนฺรโห มนฺติ(๕) ปุริมสฺสทิสอ ภิกฺขุ อตฺตทานัน คเหตุวา
วิหารปจฺจนฺเต เสนาสนัน ปวีสิตฺวา ทวารัน ฌเกตฺวา โจเทเนเต
อิจฺฉตฺฯ จานัน โข ปเนตฺนติเอตฺ การณัน วิชฺชตฺฯ ยนฺตํ
ภิกฺขุ จตฺปรีสมชฌิม(๖) อาเนตฺวา พุยตฺตา วินีตา ตยา อสฺสุมฺหิ
๑. ม. โนฯ ๒. ม. ฐานเนสุ อญฺญิตฺวาฯ ๓. ม. ย. อิตฺสทฺโท นตฺถิฯ
๔. ม. เจวฯ ๕. ม. ปุริมสฺสทิสเมว ภิกฺขุ คเหตุวา วิหารปจฺจนฺเต เสนาสนัน
ทวารัน ฌเกตฺวา โจเทเนเต อิจฺฉตฺฯ ๖. ม. จตฺปรีสมชฌิมฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๒๔๖

นาม จาเน เวชชกมมํ กตุนตืออาทินา นเยน โจทยุยยฯ โส
จตุสฺ ปรึสาสุ ปากโฏ โหติฯ เอวํ ปากโฏ จ อยสาภึญโตติ
สพพํ ปุพพสทิสเมวฯ

สปลปฏิปุคคโลติ สมานโน ปฎิปุคคโล (๑)ฯ สมานนติ
สาปตติโกฯ ปฎิปุคคโลติ โจทโกฯ อัยํ สาปตติเกเนว โจทณํ
อิจฉติฯ ตวํปี อิมฉจิมฉจ อาปตตี อาปนโนฯ ตํ ตาว ปฎิกโรหิ
ปจฉา มํ โจทสสสีติ วตคฺ สกกาติ มฉฉมาโนฯ อปีจ
ชาติอาทึหิปี สมานโน ปุคคโล สปลปฏิปุคคโลฯ อฉฉหิ อตตโน
ชาติยา กุเลน พาหุสจเจน พุยตตตาย ชฺตงฺเคนาติ เอวมาทึหิปี
สมานเนว โจทณํ อิจฉติฯ ตาทิเสน วุตตํ นาติทุกขํ โหตีติ
มฉฉมาโนฯ โน (๒) อปลปฏิปุคคโลติ เอตถ อยตุโต ปฎิปุคคโล
อปลปฏิปุคคโลฯ อิมหิ อาปตตาทึหิ อสทิสตฺตา ปฎิสตฺตฺ ปฎิมลฺโลฯ (๓)
โจทโก ภวิตฺตุ อยตุโตติ วุตตํ โหติ. อิติ โส กุปีโตติ
อิติ โส อิมาย อปลปฏิปุคคลโจทนาย เอวํ กุปีโต โหติฯ

จตุตถวาเร อโห วตาคิ อโห วต เร อสมากํ
ปณฺทิตกาฯ อโห วต เร อมฺหากํ จ(๔) พหุสฺสฺตกาเตวิชชกาคิ (๕)
ครหายปี (๖)ทิสฺสติ อโห วต มํ ทหฺรเยว สมานํ รชเช
อภิสฺฉเยยฺยุนฺติ (๗) ปตฺถนายํฯ อิช ปตฺถนายนเมวฯ ปฎิปุจฉิตฺวา
๑. ม. ย. ปุคคโลฯ ๒. ม. โนสทฺโท นตฺถิฯ ๓. ม. ปฎิสลฺโลฯ
๔. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๕. ที. สී. ๕/๑๗๓/๑๗๗ฯ ๖. ม. ครหายํฯ
๗. วิ. มหา. ๔/๕๕/๖๘ฯ

*เล่มที่ ๗ อนงกณสูตตวณณา หน้า ๒๔๗

ปฏิปฺจฺจิตฺวาติ ปุณฺปุณฺํ ปุจฺจิตฺวาฯ อัย ภิกฺขุ ลากฺคฺติโก
ภควโต อุตฺตานิ ปฏิปฺจฺจิตฺพุํ อิจฺจติฯ ตยฺจ โข อนุมฺติ-
ปุจฺจญาฯ โน มคฺคํ วา ผลํ วา วิปฺสฺสนํ วา อนฺตรํ
กตฺวาฯ อยฺยฺหิ ปฺสฺสฺติ ภควนฺตํ สารีปฺตฺตาทโย มหาเถเร
ตํ ก็ มลฺลฺลํ สารีปฺตฺตํ โมคฺคฺลฺลานํ กสฺสฺปํ ราชูล จกฺขุ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ เอวํ ปฺริสฺมชฺเฌ ปฏิปฺจฺจิตฺวา ฌมฺมํ
เทสฺนฺเตฯ (๑)มฺนุสฺเส จ เตสํ ปณฺฑิตา เถรา สฺตฺถ จิตฺตํ
อาราเชนฺตีติ วณฺณํ ภณฺนฺเตฯ ลากฺสฺกการํ จ อุปฺหรนฺเตฯ
ตสฺมา ตํ ลากฺสฺกการํ อิจฺจนฺโต เอวํ จินฺเตตฺวา นิกฺขินฺตฺวา
ฐปิตฺขณฺโช วีย(๒) ภควโต ปฺรโต อโหสิ(๓) ฯ

[๔] โส กุปีโตติ อถ ภควา ตํ อมฺนฺสิกริตฺวาว อณฺณํ
เถรํ ปฏิปฺจฺจิตฺวา ฌมฺมํ เทเสติฯ เตน โส กุปีโต โหติ
ภควโต จ เถรสฺส จฯ กถํ ภควโต กุปฺปติฯ อหํ
ปพฺพชิตกาลโต ปฺภุติ คนฺธกฺกุปฺริเวณฺโต พหฺนิกฺขมฺนํ น
ชานามิฯ สพฺพกาลํ ฉายาว น วิชฺหามิ มํ นาม ปุจฺจิตฺวา
ฌมฺมเทสฺนามตฺตํปี นตฺถิฯ ตมฺมุหฺตํ ทิฏฺฐมตฺตกตฺเถรํ ปุจฺจิตฺวา
ฌมฺมํ เทเสตีติ เอวํ ภควโต กุปฺปติฯ กถํ เถรสฺส กุปฺปติฯ
อัย มหฺลลกตฺเถโร ภควโต ปฺรโต ขาณฺ วีย นิสฺสีทติฯ กทา
๑. ม. ย. ปฏิปฺจฺจิตฺวา ปฏิปฺจฺจิตฺวา ฌมฺมํ เทสฺนฺตํ ฯ ๒. ม. จินฺเตตฺวา
นิกฺขินฺตฺวา ฐปิตฺขณฺ วีย ฯ ๓. ม. ปฺรโต ว โหติ ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร อิตฺสทฺโท ทิสฺสฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคณณา หน้า ๒๔๘

นุ โข อิมั ฌมมกมมิกา อภพพญจัน ปาเปตวา นีหริสสนติ
อยณหิ ยหิ อิมสมิ วิหาเร น ภเวยเยฯ อวสัส ภควา มยา
สทฐี สลลเปยยาติ เอว เณรสส กุปปลติฯ

ปรุกขตวา ปรุกขตวาติ ปรุโต กตวา(๑) สมปริวารตวาติ
วุตตัง โหติฯ อัยปี ลากตติโกเยวฯ อยณหิ ปสสติ พหุสสุเต
ภิกขุ ปริวารน(๒) คามั ปวิสนเตฯ เจตยั วนทนเตฯ เตถั จ
ตัง สมปตตี ทิสวา อุปาสเก ปสนเน ปสนนาการิ กโรนเตฯ
ตสฺมา เอว อิจฺฉติฯ กุปีโตติ อัยปี ทวีสุ จานเส กุปปลติ
ภิกขุณั เณรสส จฯ กถั ภิกขุณัฯ อิเม ยเทว มยหิ อุปปชชติ
จิวริ วา ปณฺทปาโต วาฯ ตัง กเหตุวา ปริกฺขณฺติฯ มยหิ
ปน ปตตจิวริ กเหตุวา ปิกฺขิตโต อากจณฺโตปี นตฺถิติ เอว
ภิกขุณั กุปปลติ กถั เณรสสฯ เอโส มหุลลคตฺเตโร เตสุ
เตสุ จานเส สยเมว ปณฺทายติฯ กทาสฺ(๓) นาม นั ฌมมกมมิกา
นิกุกทฺตีสสนติฯ อิมสมิ อสติ อวสัส มยเว ปวาเรสสนตฺติติฯ

ภคตฺตเคติ โภชนญฺจานเฯ อคฺคาสนฺติ สัณเณราสนัฯ
อคฺคโถทกนฺติ ทกฺขิโณทกัฯ อคฺคปณฺทนฺติ สัณตฺเตรปณฺทัง.
สพฺพตฺถ วา อคฺคนฺติ ปณฺทิตาธวจนเมตฺฯ ตตฺถ อหเมว
ลเกยฺยนฺติ อิจฺฉา นาคิมหาสาวชฺชาฯ น อญฺโณ ภิกขุ
ลเกยฺยาติ ปน อติมหาสาวชฺชาฯ อัยปี ลากตฺติโก ปาสาทิโก

๑. ม. ปรุโต ปรุโต กตวาฯ ๒. ม. มหาปริวารนฯ ๓. ม. กทาสฺฯ

*เล่มที่ ๗ อนนงคณสุตตวณณนา หน้า ๒๔๕

โหติ จีวรธารณาทีหิฯ กทาจิ ปพุพชติฯ กทาจิ วิพุภมตติฯ
 เตน โส ปุพเพ ลทุชปุพพิ อาสนาที ปจจนา อลภนุโต เอวั
 จินุเตสิฯ น โส ภิกขุ ลเภยยาติ น โส ภิกขุ เถรานัน
 อคฺคาสนาทีสุ ปตฺเตสุ (๑) ตทนุสारेณ มชฌิมานัน อญเณสญจ
 นวานัน กทาจิ ยัมวา ตัมวา สพุพนิหีนัน อาสนาที ลภติ
 เนว วา ลภติฯ (๒) กุปีโตติ อัยปี ทวีสุ จาเนสุ กุปฺปติ
 มนุสฺसानญจ เถรานญจ กถัน มนุสฺसानันฯ อิเม มงฺกลาทีสุ
 มํ นิสฺสาย ภิกขุ ลภนุติ [๓] ภนฺเต เอตฺตเก ภิกขุ กเหตุวา (๔)
 อมฺหากัน อนุกมฺปํ กโรธาติ วทนุติฯ อิทานัน ตมฺมุหุตฺตํ ทิฏฺฐมตฺตกํ
 มหฺลลกตฺเตเร กเหตุวา คตาฯ โหตุ อิทานันฯ เนสํ กิจฺเจ อุปฺปนเน
 ชานิสฺสามิตฺติ เอวั มนุสฺसानัน กุปฺปติฯ กถัน เถรานันฯ อิเม
 นาม ยถิ น ภเวยฺยฯ มํเยว มนุสฺสา นิมฺนุเตยฺยุนฺติ เอวั
 เถรานัน กุปฺปติฯ

อนฺุโมเทยฺยุนฺติ อนฺุโมทนัน กเรยฺยํ อัยปี ลากตฺถิโก ยัม
 วา ตัมวา ขณฺุชานฺุโมทนัน ชานาติฯ โส อนฺุโมทนญฺจจาเน
 พหุ มาตุคามา อากจฺจนฺุติฯ ตา มํ สญฺชานิตฺวา ตโต ปฏฺฐติ
 ถาลกภิกขัน ทสฺสนุติติ ปตฺเตนุโต เอวั จินุเตสิฯ จานนุติ
 พหุสฺสุตฺตานัน อนฺุโมทนาภาโว (๕) เตน พหุสฺสุโต อนฺุโมเทยฺยาติ

๑. ม. อัย สทฺโท น ทิสฺสติฯ ๒. ม. อิเม ปาฐฺฐา นตฺถิฯ ๓. ม. เอตฺถนฺุตเร
 #เอเตติ ทิสฺสติฯ ๔. ย. วตฺวาฯ ๕. ม. อนฺุโมทนาภาโรฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียาขวคคณณนา หน้า ๒๕๐

วุคตตี โหตีฯ กุปีโตตี อัยปี ตีสุ จาเนสุ กุปปีติ มนุสุสานัน
 เณรสสุ ฆมมกถิกสสุ จ ฯ ถถิ มนุสุสานันฯ อิมะ ปุพเพ
 มัเขว อุปสงกมิตวา ยาจนุติ อมหากัน นาคตุเถโร อมหากัน
 สุมนตุเถโร อนุโมทตฺตีฯ อชช ปน นาโวจุนุติ เอวั มนุสุสานัน
 กุปปีติฯ ถถิ เณรสสุฯ อัย สัฆตุเถโร ตุมหากัน กุลุปกั
 นาคตุเถริ สุมนตุเถริ อุปสงกมถฯ อัย อนุโมทิสฺสตีตี น ภณตีตี
 เอวั เณรสสุ กุปปีติฯ ถถิ ฆมมกถิกสสุฯ เณเรน วุคตมตเตเขว
 ปหาริ ลททกุกุโฏ วีย ตฺริตตฺริตี ปสฺสตีฯ อิมิ นาม
 นิกกทตฺมณฺตา นตฺถิฯ อิมสฺมิณฺหิ อสตี อหเมว อนุโมเทยฺยนุติ
 เอวั ฆมมกถิกสสุ กุปปีติฯ

อารามคตานนุติ วิหาระ สนนิปติตานันฯ อัยปี ลากตฺถิโก
 ยั วา ตั วา ฆณฺฑฆมมกถิ ฆานาติฯ โส ปสฺสตี ตาทีเสสุ
 จาเนสุ ทฺวิโยชนติโยชนโต สนนิปติตวา ภิกฺขุ สพฺพพรตฺติก-
 นิจฆมฺมสฺสวานานิ (๑)สฺสณฺเตฯ ตฺถุจฺจิตฺเตว (๒) ทหเร วา สามเณเร
 วา สารุ สารุติ มหาสทฺเทน สารุการิ เทนฺเตฯ ตโต ทฺถิย-
 ทิวเสว อนุโตคามคเต ภิกฺขุ อุปาสกา ปุจฺจนุติ เก ภนฺเต
 ฆมฺมิ กเถสนุติ เต ภณฺนุติ อสุโก จ อสุโก จาติฯ ตั
 สุตฺวา ปสนฺนา มนุสุสา ฆมมกถิกานัน มหาสกฺกการิ กโรนฺติฯ
 โส ตั อิจฺจมาโน เอวั จินฺเตติฯ จานนุติ พหุสฺสุตานัน
 วินิจฺจยกุสลาณัน ฆมมเทสนา ภาโรฯ เตน พหุสฺสุโต ฆมฺมิ(๑)
 # ๑. ม. สพฺพพรตฺติกานิ ฆมฺมสฺสวานานิ ฯ ๒. ม. ตฺถุจฺจิตฺเต จ ฯ
 # ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ อนงกณสุตตวณณา หน้า ๒๕๑

เทเสยยาติ วุตตํ โหติฯ กุปีโตติ จตฺตปฏิกคากามตฺตมปี(๑) วุตตํ
โอกาสํ อลภมาโน กุปีโต โหติ อตฺตโน มนุททาวสุส อหฺนฺหิ
มนุโท ทุปฺปฺลฺโย กุโต ลภิสฺสามิ เทเสตฺตุนฺติ ฯ

ภิกฺขุณีนฺนฺติ โอวาทตฺถํ วา อุทฺเทสฺตถํ วา ปรีปฺจฺจตฺถํ
วา ปุชฺชากรณตฺถํ วา อารามํ อากนฺตฺวา สนนฺิปตฺติ-
ภิกฺขุณีนํฯ อยมฺปี ลากตฺถิโกฯ ตสฺเสวํ โหติ อีมา มหากุลา
ปพฺพชิตา ภิกฺขุณิโยฯ ตาสฺ กุเลสุ ปวีสิตฺวา นิสินฺนาสุ มนฺุสฺสา
ปฺจฺจิสฺสนฺติ กสฺส สนนฺติเก โอวาทํ วา อุทฺเทสฺสํ วา ปรีปฺจฺจํ
วา คณฺหฺธาติฯ ตโต วกฺขนฺติ อสุโก นาม อโย พหุสฺสุโต
ตสฺส เทถ กโรธาติฯ เตนฺสฺส เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติฯ จานฺนฺติ
โอวาทาทโย นาม พหุสฺสุตฺตานํ ภาโรฯ เตน พหุสฺสุโต เทเสยฺยาติ
วุตตํ โหติ กุปีโตติ อัย(๒) ทฺวีสุ จานฺเนสุ กุปฺปติ ตาสณฺจ
ภิกฺขุณีนํ อีมา ปุพฺเพ มํ นิสฺสาย อุโปสฺถปวาราณาทีนํ
ลภฺนฺติฯ ตา อิทานํ ตมฺมุหฺตฺตํ ทิฏฺฐจฺมตฺตกมฺหฺลลคฺคฺเครฺสฺส
สนนฺติกํ คตฺตาติฯ ฐมฺมกถิกสฺส จ เอส อีมาสํ สหฺสา โอวาทํ
อทาสฺยฺเววติฯ

อุปาสกานฺนฺติ อารามคตา (๓) อุปาสกา นาม นิสฺสญฺจ-
กมฺมนฺตา มหาอุปาสกา โหนฺติฯ (๓)เต ปุตฺตภาตฺตกานํ กมฺมนฺตํ
นียฺยาเทตฺวา ฐมฺมํ สฺถนฺนฺตา วิจฺรณฺติฯ อัย เตสํ เทเสตฺถํ
๑. ม. จตฺตปฏิกํ คากมฺปี ฯ ๒. ม. อยมฺปี ฯ ๓. ม. อารามคตฺตานํ อุปสฺกานํ ฯ
นิสฺสญฺจกมฺมนฺตา นาม มหาอุปาสกา โหนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๒๕๒

อิจฺจติ กิการณาฯ อิม ปสัทิตฺวา อุปาสิกานปี อาโรเจสฺสนฺติ
ตโต สทฺธิ อุปาสิกahi มยฺหเมว ตาภสฺสกาโร อุปฺหริสฺสนฺตฺติ.
จानํ พหุสฺสฺเตเนว โยเชตพฺพึฯ กุปีโตติ อัยปี ทฺวีสุ จาเนสุ
กุปฺปติ อุปาสกานญจ อิม อญฺจตฺถ สฺสนฺตฺติฯ อมฺหากํ
กฺลฺลฺปกสฺส สฺสนฺติเก สฺสนฺมาตฺติฯ นาคจฺจนฺติ โหตุ อิทานิ
เนตฺ(๑) อุปฺปนฺเน กิจฺเจ ชานิสฺสามิตฺติ ชมฺมกถิกสฺส จ อัยเมเตสํ
เทเสตฺติติฯ

อุปาสิกานนฺติ อารามคตา(๒)ฯ อุปาสิกา นาม อาสนปฺปฺชาทิ-
กรรมตฺถํ วา อุโปสถทิวเส วา ชมฺมสฺสวณตฺถํ สฺสนฺนิปตฺติตา
เสสํ อุปาสกวาเร วุตฺตนยเมว ฯ

สฺสฺสฺกเรยฺยฺยฺยฺย สฺสฺสฺกจฺจํ จ กเรยฺยฺยฯ สฺสนฺทรณฺจ กเรยฺยฺยฯ
อิมินา อตฺตนิ การิ กรียมานํ สฺสฺสฺกจฺจํ กตฺถจ สฺสนฺทรณฺจ
ปฺตฺเถตฺติฯ ครุทฺทเรยฺยฺยฺยฺย ภาริยํ กเรยฺยฺยฯ อิมินา ภิกฺขุหิ อตฺตานํ
ครุทฺทฺจาเน จปฺปิยมานํ ปฺตฺเถตฺติ. มาเนยฺยฺยฺยฺย ปฺปิยาเยยฺยฺยฯ
ปฺปฺเชยฺยฺยฺยฺย เหวํ สฺสฺสฺกโรนฺดา ครุทฺทโรนฺดา มาเนนฺดา ปฺปฺจเยหิ
ปฺปฺเชยฺยฺยฺยฺย ปฺปฺจยฺยปฺปฺชํ ปฺตฺเถตฺติฯ จานนฺติ ปฺปิโย ครุทฺทาวนฺติโยติ
วุตฺตปฺปกาโร พหุสฺสฺสฺโต จ สีสฺวา จ เอตํ วิธึ อรหฺตฺติฯ เตน
ภิกฺขุ เอวรूपํ เหวํ กเรยฺยฺยฺยฺย วุตฺตํ โหตฺติฯ กุปีโตติ อัยปี
ทฺวีสุ จาเนสุ กุปฺปติ ภิกฺขุณํ จ อิม เอตํ สฺสฺสฺกโรนฺตฺติติฯ

๑. ม. เตสํ ฯ ๒. ม. อารามคตานํ ฯ

*เล่มที ๗ อนนงคณสุตตวณณนา หน้า ๒๕๓

เถรสส จ อิมสมึ อสตี มเวย สกุกเรยยุนตีฯ เอส นโย

อิโต ปเรสุ ตีสู วาเรสุฯ

ปณิตานัน จีวรานนติ ปญทุกุลปญญณโกเสยยาทีน (๑) มหคณ-
สุมสมุสสมผลสถาน[๒]ฯ อิธาปี อหเมว ลาภี อสุสนติ อิจจา
นาติมหาสาวชชา น อญโย [๓] ลาภี อสุสาตี ปน
มหาสาวชชา ฯ

ปณิตานัน ปิณฑปาตานนติ สปปิตลมสรสาทิปริทานัน (๔)
เสฏฐปิณฑปาตานัน ฯ ปณิตานัน เสนาสนานนติ อนกส-
สทสคณนกัน มลยจีจาทีนฯ ปณิตานัน กิลานปจยยเกสชช-
ปริขารานนติฯ สปปิตลมธูผาณิตาทีน อุตตมเกสชชานัน ฯ
สพพตถาปี จานัน พหุสสุเตหิ ปุณณวณเตหิ จ โยเชตพพิ ฯ
กุปิโตติ สพพตถาปี ทวีสุ จาเนสุ กุปปติฯ มนุสสานนญจ
อิมลัน นาม ปริจิตภาโวปี นคฺติฯ ทีฆมรคฺตฺ อุกโต วสนุตสส
ปัสสูกตถาย วา ปิณฑปาตตถาย วา สปปิตเลลาทิกการณา
วา อมรปฏิปาฎิยา จรนุตสสาปี เม เอกทิวลัปี กิลยจิ ปณิตัน
ปจยยัน น เทนตีฯ อาคนตुकมหลลกํ ปน ทิสวาว ยัน อิจจติ
ตัน เทนตีติฯ เถรสส จ อัยปี มหลลโก อิมลัน อุตตานัน ทสเสนโตเยว
จรตีฯ กทาสสุ นาม นัน ฌมมกมมิกา นิกุกทเตยยยฯ เอว อิมสมึ

๑. ม. ปญทุกุลปญญณโกเสยยาทีน ฯ ๒. ม. เอตถนุตเร จีวรานนติ ทิสฺสตี ฯ

๓. ม. เอตถนุตเร ภิกุขติ ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. สปปิตลมธูสกุกราทิปริทานัน ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้า ๒๕๔

อสติ อหเมว ทากิ อสุสนติ ฯ

อิเมสํ โข[๑] เอตํ อวูโสติ อิมสํ เหฏฐา เอณูวิสิตวาเรหิ
วุตตानํ อิจฉาวจรานํ ฯ

ทิสฺสนฺติ เจว สฺยฺยฺนฺติ จาติ น อิจฉาวจรา จกฺขุณา
ทิสฺสนฺติฯ น โสเตน สฺยฺยฺนฺติ มโนวิญญาณวิสยตฺตาฯ อปฺปหีน-
อิจฉาวจรสฺส ปุคฺคกสฺส อิจฉาวจรวเสน [๒] ปวตฺตํ กายกมฺมํ
ทิสฺวา ทิฏฐา วिय วจิกมฺมํ สุตฺวา สุตตา วिय จ โหนฺติฯ
เตน วุตฺตํ ทิสฺสนฺติ เจว สฺยฺยฺนฺติ จาติ ปจฺจกฺขกาเล (๓)
ทิสฺสนฺติฯ อสุโก กิร ภิกฺขุ อีทิสฺโสติ ปโรกฺขกาเล (๔) สฺยฺยฺนฺติฯ
กิลฺยาปีติ อนุกฺกหฺรหฺวจฺนํ เตน อารญฺญิกตฺตํ(๕) อนุกฺกณฺหาติ
อิจฉาวจรานํ อปฺปหานํ ครหฺติฯ

ตตฺตฺรายํ โยชนาฯ กิลฺยาปี โส ภิกฺขุ คามนฺตเสนาสนํ
ปฏิกฺขิปีตฺวา อารญฺญิกโก (๖) โหติฯ อนฺเต ปนฺตเสนาสนเน วสติ
อิมे จสฺส เอตฺตกา อิจฉาวจรา อปฺปหีนฯ กิลฺยาปี โส
อติเรกลาภํ ปฏิกฺขิปีตฺวา ปิณฺฑปาติโก โหติ กิลฺยาปี
โส โลลฺอุปจารํ วชฺเชตฺวา สฺปทานจารี โหติฯ กิลฺยาปี โส
คหฺปติจิวร์ ปฏิกฺขิปีตฺวา ปัสสุกฺลิโก โหติฯ

ลูขจิวรรโรติ เอตฺถ ปน ลูขนฺติ สฺตฺถลฺลฺลํ สฺตฺตฺลฺลํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร เอตฺถนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

๓. ม. ย. ปจฺจกฺขกาเล ฯ ๔. ม. ตโรกฺขกาเล ฯ ๕. ม. อารญฺญิกตฺตํ ฯ

๖. ม. อารญฺญิกโก ฯ เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ ๗ อนงกณสุตตวณณา หน้า ๒๕๕

ราชนลฺลขนฺตึ ตีหิ การณฺเหหิ ลฺลขํ เวทิตพฺพํฯ ตตฺถ สตฺเถน
 ขณฺฑาทขณฺฑํกํ ฉินฺนํ สตฺถลฺลขํ นามฯ ตํ อคฺเขน ปรีหายติฯ
 ลฺลทํขมฺส
 ขรสมฺผลลฺลํ โหติฯ ราชเนน รตฺตํ ราชนลฺลขํ นามฯ ตํ วณฺเณน
 ปรีหายติ ทพฺพณฺณํ โหติฯ กิณฺจาปี โส ภิกฺขุเอวํ
 สตฺถลฺลขสฺส
 อิจฺฉาวจรา อปฺปหีนา ทิสฺสนฺติ เจว สฺยยฺนฺติ จฯ อถ โข
 นํ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เวน สกฺกโรนฺติ ฯ เปฯ น ปฺปูเชนฺตึติ.
 ตํ กิสฺสฺ เหตุติ เอตฺถ ตนฺติ นิปาตมตฺตํฯ กิสฺสฺ เหตุติ
 กิการณาฯ เต หิ ตสฺสฯ เปฯ ทิสฺสนฺติ เจว สฺยยฺนฺติ
 จ ยสฺมา ตสฺสฺ เต ปาปกา ทิสฺสนฺติ เจว สฺยยฺนฺติ จาติ
 วุตฺตํ โหติ. อิมลฺลํ อิจฺฉาวจรานํ อปฺปหีนตฺตาติ อยเมตฺถ
 อธิปฺปาโย ฯ

อิทานิ ตมตฺถํ อูปมาย ปากฺกํ กโรนฺโต เสยฺยถาปีติ
 อาทิมายฯ ตตฺถ กุณฺปนฺติ มตฺกเพวริฯ อหิสฺส กุณฺปํ
 อหิกุณฺปํฯ เอวํ อิตฺรานิฯ อติปฺปฏิกฺกุณฺชิกฺขณฺนียภาวโต เจตฺถ
 อิมานเว ตีณิ วุตฺตานีติ เวทิตพฺพานิฯ อณฺเณสณฺหิ ปสฺสุกราทินํ (๑)
 กุณฺปํ มนุสฺสา กณฺฐกณฺฑาทินิ(๒) อภิสงฺขริตฺวา ปรีกฺขณฺชนฺติปีฯ
 อิมลฺลํ ปน กุณฺณํ อภินวํปี ชิกฺขณฺนฺติเยวฯ โก ปน วาโท
 # ๑. ม. ย. สสฺสุกราทินํ ฯ ๒. ม. กณฺฐกณฺฑาทินิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๒๕๖

กาลาติกุกเมน ปุติภูเตนฯ (๑) รยิตฺวาติ วฑฒเตตฺวาฯ ปรีปุเรตฺวาติ
 อตุโถฯ กุปณิ คเหตุวา กัสปาดิยิ ปกฺขิปิตฺวาติ วุตฺตํ
 โหติฯ อณฺณิสฺสาติ อปรายฯ ปฏิกฺขชิตฺวาติ ปิทหิตฺวา.
 อนุตฺราปณฺณติ อาปณฺณามนฺตเร มหาชนสงฺกิณฺณํ รจฺนามุขิฯ
 ปฏฺธิปชฺเชยฺยุนฺติ คจฺเจยฺยฯ ชลฺลชลฺลํ วิทยาติ โมกฺขโมกฺขํ (๒) วย
 มนาปมฺนาปี วยฯ อปีจ วฐฺกา ปณฺณาการิ วิทยาติ วุตฺตํ
 โหติฯ วฐฺกา หิ ชนฺนิตฺติ วุจฺจติ(๓)ฯ ตสฺสา นียฺมานปณฺณาการิ
 ชลฺลํฯ อุภยตฺถาปี อาทรวเสน วา ปลั้สาวเสน วา ปฺน
 วุตฺตํ (๔)ฯ ชลฺลํ ชลฺลํ วิทยาติปี (๕) ปาโจฯ

อปาปฺริตฺวาติ วิวริตฺวาฯ ตสฺส สห ทสฺสเนน อมฺนาปตา
 จ สณฺจเหยยฺยาติ ตสฺส กุณฺปสฺส ทสฺสเนน สเหว ตสฺส
 ชนฺสส อมฺนาปตา ติฏฺฐเหยยฺยฯ อมฺนาปตาติ จ อมฺนาปี อิทฺนฺติ
 อุปฺปนฺนจิตฺตเจตฺตีกานเมวิทฺ อธิวจฺนํฯ เอส นโย ปาฏิกฺกุลฺย-
 เชกฺขจฺนตาสฺฯ ชิมฺจฺจิตานมฺปีติ ฉาตานมฺปีฯ น โภคฺตฺกมฺยตา
 อสฺสาติ ภูณฺชิตฺกามตา น ภเวยฺยฯ ปเคว สฺหิตานนฺติ ฉาตานํ (๖)
 ปน ปจฺมตรเมว ภูณฺชิตฺกามตา น ภเวยฺยาติ วุตฺตํ โหติฯ

ตฺตรายิ อุปฺมาลัสนฺทนา ปรีสุทฺทกัสปาดิสีทิสฺสิ อิมฺสฺส
 ปพฺพชฺชาลิจฺจํฯ กุณฺปรจฺจิตํ (๗) วย อิจฺฉาวจฺนํ อปฺปหานํฯ
 # ๑. ม. ย. ปุติภูเตฯ ๒. ม. โจกฺขโมกฺขํฯ ๓. ม. วฐฺกาติ ชเนตฺติฯ
 # ๔. ม. ชลฺลชลฺลํ พยาติปีฯ ๖. ม. ย. ฉาตานํฯ ๗. ม. กุณฺปรจฺจํฯ

*เล่มที ๗ อนนงคณสุตตวณณนา หน้า ๒๕๗

อปรกสปลาตยา ปฏิกุชชนั วีย อารณณิกงคาทีหิ อิจฉาวจร-
ปฏิจฉาทนั กัสปลาตี วิวริตวา กุณปทสเสนน ชนสส
อมนาปตา วีย อารณณิกงคาทีนิ อนาทียิตวา อิจฉาวจร-
ทสเสนน สพฺรหฺมจารีณั น สกฺการกรณาทิตาติ(๑) ๑

สูกกปกฺเข ปน กิณจาปีติ อนุกุคหปัสสาวจณั เตน
อารณณิกคตฺต อนุกุคคหาตี อิจฉาวจรปฺปหานั ปัสสตี
เนมนนฺตนิโกตี นิมนนฺตนปฏิกุคาทโก ๑ วิจิตกาพกนฺติ วิจินิตวา
อปนีตกาพกั อเนกสฺสปี อเนกพฺยชชนนฺติ เอตถ สฺวโป นาม
หตฺถหาริโย วุจฺจตี พฺยชชนนฺติ อุตฺตริภงกั. เตน มจฺฉ-
มัสสมุคฺคสฺวาทีหิ อเนกสฺสปี นานปฺปการมฺสาทีพฺยชชนนฺที อเนก-
พฺยชชนนฺติ วุตฺตํ โหตี เสสั วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพา ๑

อุปมาสัสนุทเน จ สาลิวรภตฺตรจณั(๒) วีย อิจฉา-
วจรปฺปหานั อปรกสปลาตยา ปฏิกุชชนั วีย อปฺปิจฉตา
สมฺภูจฺฉานนฺที คามนฺตวิหาราทีหิ อิจฉาวจรปฺปหานปฏิจฉาทนั(๓) ๑
กัสปลาตี วิวริตวา สาลิวรภตฺตทสเสนน ชนสส มนาปตา วีย
คามนฺตวิหาราทีนิ อนาทียิตวา อิจฉาวจรปฺปหานทสเสนน
สพฺรหฺมจารีณั สกฺการกรณาทีนี เวทิตพฺพานี ๑ (๔)

อุปมา มํ อาวุโส สาริปฺตฺต ปฏิกุคคิตี มยฺหํ อาวุโส

๑. ม. อสกฺการกรณาทิตาติ ๑ ๒. ม. สาลิวรภตฺตรจณั ๑

๓. ม. อิจฉาวจรปฺปหานปฏิจฉาทกั ๑ ๔. ม. สกฺการกรณาทิตา เวทิตพฺพา ๑

*เล่มที่ ๗ มุทปริยวคคณณนา หน้า ๒๕๘

สารีปุตต อุปมา อุปภูจาทิฯ เอกัง อุปมัม วตตุกาโม อหนติ
 อธิปฺปาโยฯ ปฏิกาทุ ตนฺติ ตฺยหํ ปฏิกาทุ อุปภูจาทุฯ วทตฺติ(๑)
 อธิปฺปาโย เอกมิตาหนฺติ เอตฺถ อิทาติ นิปาตมตฺตํฯ เอกสฺมี
 สมเย อหนฺติ วุตฺตํ โหติฯ ภูมฺมตฺเต อุปโยคฺวจัน ราชคฺเห
 วิหฺรามิ คิริพฺพเชติ ราชคฺหนฺติ ตสฺส นกรสฺส นามํฯ สมฺนตฺโต
 ปน คิริปฺริกฺเขเปน วโช วีย สณฺจิตตฺตา คิริพฺพชนฺติ
 วุจฺจติฯ ตสฺมี นกร วิหฺรามิฯ ตนฺนีสฺสาย [๒] วิหฺรามิตี วุตฺตํ
 โหติฯ อถ ขฺวาหนฺติ อถ โข อหํ. เอตฺถ จ อถาติ
 อณฺณการวจนารมฺเณ นิปาโตฯ โขติ ปทปฺรณมตฺเตฯ
 ปุพฺพณฺหสมฺยนิ ติวสฺส ปุพฺพภาคสมฺยํฯ ปุพฺพณฺหสมฺยนิ
 อตฺถิฯ ปุพฺพณฺหเห วา สมฺยํ ปุพฺพณฺหสมฺยํฯ ปุพฺพณฺห
 เอกัง ขณฺนติ วุตฺตํ โหติฯ เอวํ อจฺจนตฺสโยเค อุปโยคฺวจัน
 ลพฺกติฯ นิวาเสตฺวาติ ปฺริทฺทิตฺวาฯ วิหฺรณิवासนปฺริวตฺต-
 วเสเนว ตํ เวทิตฺพํฯ คามปฺปเวสนตฺถาย วา สณฺจเปตฺวา
 นิवासนวเสเนวฯ น หิ โส ตโต ปุพฺเพ อนิวคฺถิ อโหสิฯ

ปตฺตจิวฺรมาทายาติ ปตฺตํ หตฺถิ (๓) จิวฺร กายเณ
 อาทิตฺวาฯ ปิณฺหาทายาติ ปิณฺหาปตฺตถายํ(๔)ฯ สมิตีติ ตสฺส
 นามํ ยานการปฺตฺโตติ รถการปฺตฺโตติ ปณฺหุปฺตฺโตติ ปณฺหุสฺส
 # ๑. ม. วท ตฺวณฺติฯ ๒. ม. เอตฺถนฺนฺตเร อหนฺติ ทิสฺสตีฯ ๓. ม. หตฺถเณฯ
 # ๔. ม. ปิณฺหาปตฺตถายฯ

*เล่มที่ ๗ อนนงคณสุตตวณณา หน้ที่ ๒๕๕

ปุตุโตฯ อาชีวโกติ นคคสมณโก ปุราณยานการปุตุโตติ
 โปราณยานการกุลสุส ปุตุโตฯ ปจจุปฏุจิโตติ อุปนคตว
 จิโตฯ วงกั นาม เอกโต กุฎิถึฯ ชิมหึ สปลคตมคคสทิสึฯ
 โทสนติ เผคควิสมคณจิกาทึฯ ยถา ยถาติ กาลตถเถ นิปาโต
 ยทา ยทา ยสมี ยสมี กาลเถติ วุตตึ โหติฯ ตถา ตถาติ
 อัยปี กาลตถโถเยวฯ ตสมี ตสมี กาลเถติ วุตตึ โหติฯ โส
 อตตโน สุตตานุโลเมน จินฺเตติฯ อิตโร เตน จินฺตติทกขณ
 จินฺตติฏจานเมว กจจติฯ อตตมโนติ สกมโน ตจจรมโน
 ปิติโสมนสเสหิ คหิตมโนฯ อตตมนวาจึ นิจจนาเรสีติ อตตมมตย
 วาจึ อตตมมภาวสุส วา ยุตตวาจึ นิจจนาเรสี อุทึริย
 ปพุยาหริติ วุตตึ โหติฯ หทยา หทยั มณฺเณ อณฺญายาติ
 จิตฺเตน จิตฺตึ ชานิตฺวา วियฯ

อสฺสทฐาติ พุทฐมมสัเมสุ สทฐาวิริหิตาฯ ชีวีกตถาติ
 อธิภยาทึปีพิตา พหิ ชีวิตฺตึ อสกุโกนฺตา อธิ ชีวีกตถิก
 หุตฺวา. น สทฐาติ น สทฐาย สจฺา มายาวิโนติ
 มายาสาเจยฺเยหิ ยุตฺตา. เกฏฺุภินฺติ (๑) สิกฺขิตฺเตราก็กาฯ นิปฺพนน-
 ถามคตสาเจยฺยาติ วุตตึ โหติฯ สาเจยฺยณฺหิ อฏฺตคณทสฺสนโต
 อฏฺตคณทคณทสฺสนสมงฺคี (๒) กตฺวา เกราก็ยฺนฺติ วุจฺจติฯ
 อุณฺนพาทิ อุคฺคตนพาทึ อฏฺุจิตฺตจฺจมนานาติ วุตตึ โหติฯ
 # ๑. ม. เกตพิโนฯ ๒. ม. ...ทสฺสนสมัฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๒๖๐

จปลาดี ปตุตจี้วรมณุทนาทินา จาปลาเยน ยุตตาฯ มุขราดี
 มุขชราฯ ขรวจนาดี วุตตํ โหดีฯ วิกณณวาจาดี อสณณตวงนา
 ทิวสปี นีรตุถกวงนปปลาปีโนฯ อินุทรีเยสุ อคตุตทวาราดี จตุ
 อินุทรีเยสุ อสํวตคกมทวาราฯ โภชเน อมตุตตณณโนดี โภชเน
 ยापนมตุตา ซานิตพพา (๑) ปรีเยสนปฏีกุคคหณปรีโกเกสุ ยุตตตา
 ตสุสา อนชานกา(๒)ฯ ชาครียี อนนุยุตตาดี ชาคเร อยุตตา(๓)ฯ
 สามณณเว อนเปกขวนุโตดี สมณชมเม นีรเปกขาฯ ชมมานุ-
 ชมมปฏิปตุตทรีหิตาดี อตุโถ ลิกขาย น ตีพพการวาดี ลิกขา-
 ปเทสุ พหุลการวา น โหนดีฯ อาปตุตตีวดีกมณพหุลา[๔]ฯ
 พหุลลิกาดีอาที ชมมทายาเท วุตตํฯ กุสิดาดีอาที ภยเกรเวฯ
 ชมมปรียาเยนาดี ชมมเทสนายฯ

สทฐา อการสุมาดี ปกตียาปี สทฐาย(๕) ปพพชิตาปี สทฐา(๖)
 อการสุมา อนการียี ปพพชิตาฯ ปีนุดี มณณเว ชสนนดี
 มณณเวดี ปีนุดี วีย คิลนดี (๗) วียฯ อตุตมณนวางํ นิจจนาเรณดา
 วจสา ปีนุดี วียฯ อพุกนุโมทนุตา มนสา ชสนนดี วียฯ
 สาธ วาดี สุนนทรี วตฯ สพฐรหุมจารีดี รสสปี วฎฎดี
 ทิมปีฯ รสเส สดี สาริปตุตตสุส อุปรี โหดีฯ ทิเม สดี
 สพฐรหุมจารีน. ยทา สาริปตุตตสุส อุปรี โหดีฯ ตทา สพฐรหุมจารี
 สาริปตุโต อเมห อกุสลา วฎฎาเปตุวาดี อตุโถฯ ยทา
 # ๑. ม. ยา มตุตา ซานิตพพาฯ ๒. ม. อชานนกาฯ ๓. ม. อนนุยุตตาฯ
 # ๔. ม. เอตุถนุเตเร วาสทโท ทิสฺสดีฯ ๕. ม. สทฐาฯ ๖. ม. สทฐายฯ
 # ๗. ม. ชสนนดีฯ

*เล่มที ๗ อนนงคณสุตตวณณนา หน้า ๒๖๑

สพฺรหฺมจารีณํ ตทา สพฺรหฺมจารีโน อกุสลา วุฏฺฐาเปตฺวาติ
อตฺโต. ทหโรติ ตฺรฺโณฯ ยฺวาทิ โยพฺพนภาเว จิตฺฯ
มณฺฑนทกชาติโกติ อลงฺการกสภาโวฯ ตตฺถ โกจิ ตฺรฺโณปี
ยฺวา น โหติ ยถา อติตฺรฺโณฯ โกจิ ยฺวาทิ มณฺฑนทก-
ชาติโก น โหติ ยถา อุปสนฺตสภาโวฯ อาลสิยพฺยสนาทีหิ
วา อภิภูโตฯ อิธ ปน ทหโร เจว ยฺวา จ มณฺฑนทกชาติโก
จ อธิปฺเปโตฯ ตสฺมา เอวมาหฯ อุนฺนพาทินี(๑) โลกสมมตตฺตา
วุตฺตานิฯ

อิติห เตติ เอว เต อุกฺโหม มหานาคาติ เทวปี มหานาคาฯ
เทวปี หิ เอเต อุกฺกสวกา มหานาคาติ วุจฺจนฺติ ตตฺราຍ
วจนฺตฺโตฯ ฉนฺพาทินี น กจฺจนฺตฺติ นาคาฯ เตน เตน
มกฺเคน ปหีนกิลเส น อากจฺจนฺตฺติ นาคาฯ นานปฺปการกํ
อาคฺุ น กโรนฺตฺติ นาคาฯ อยเมตฺถ สงฺเขโปฯ วิตฺถาโร
ปน มหานิทฺเทเส(๒) วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพุโป อปีจ

อาคฺุ น กโรติ กิลฺจปี โลก

สพฺพสํโยเค วิสชช พนฺธนานิ

สพฺพตฺถ น สชชติ วิปฺปมฺตฺโต (๓)

นาโค ตาหิ ปวฺจเจเต ตถตฺตาติฯ (๔)

เอวเมตฺถ อตฺโต เวทิตฺพุโปฯ มหฺนฺตา นาคา มหานาคาฯ

๑. ม. ยฺ. อุปฺปลาทีนํฯ ๒. ข. มหา. ๒๕/๓๖๓/๒๔๒ฯ ๓. ม. ยฺ. วิมฺตฺโตฯ

๔. ข. จุฬ. ๓๐/๑๕๒/๕๘ฯ ข. จุฬ. ๓๐/๓๓๔/๓๓๓ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวकुควณณา หน้า ๒๖๒

อณฺเหหิ จีณาสนนาเคหิ ปุชชตรา จ ปาสัสตรา จาติ
อตุโถฯ อณฺณมณฺณสฺสาติ อณฺโณ อณฺณสฺสาฯ สมฺนุโมทีสุติ
สมฺ อนุโมทีสุฯ ตตุถ อิมาย อูปมาย มหาโมคฺคฺลฺลาโน
อนุโมทีฯ ปฏฺฐิกาทฺ ตํ อาวุโสติ ฐมฺมเสนาปติ เตน วุตฺติ
อณฺณมณฺณสฺส สฺภาสิตฺตํ สมฺนุโมทีสุติฯ

อนนฺจณฺสฺสตุตฺตวณฺณา นิกฺขิตฺตาฯ
ปปลจมํฯ

อากงฺเขยฺยสฺสตุตฺตวณฺณา

เอวมฺเม สฺตฺนฺติ อากงฺเขยฺยสฺสตุตฺตํฯ ตตุถ สมฺปนฺนํสีลาติ
ตีวธิ สมฺปนฺนํ ปรีปฺณณสมงฺกิมธฺรฺวเสณ. ตตุถ

สมฺปนฺนํ สาลีเกทาร์ สุวา ภูณฺชนฺติ โกลีย

ปฏฺฐิเวเทมิ เต พุรฺหม น นํ วาเรตฺตมฺสฺสเหติ(๑)

อิทํ ปรีปฺณณสมฺปนฺนํ นามฯ อิมินา ปาฏฺฐิมอกฺขสฺวเรน
อฺเปโต โหติ สมฺเปโต อฺปากโต สมฺปากโต อฺปนฺโน
สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโตติ (๒) อิทํ สมงฺกิสฺมฺปนฺนํ นามฯ อิมิสฺสา
ภนฺเต มหาปจฺวียา เหนฺจิมตลํ สมฺปนฺนํฯ เสยฺยถาปี ชุทฺทกมฺฐํ (๓)
อเนลกํฯ (๔)เอวมฺสฺสาทฺนฺติ (๕)อิทํ มธฺรฺสมฺปนฺนํ นามฯ อิธ ปน
๑. สฺยา. น เตฯ ชุ. ชา. ๒๗/๑๘๗๒/๓๖๖ฯ ๒. สฺยา. สมฺปนฺโนฯ
อภิ. วิ. ๓๕/๖๐๒/๓๓๑ฯ ๓. ม. ย. ชุทฺทกมฺฐํฯ ๔. ม. อเนพฺกํฯ
๕. วิ. มหาวิ. ๑/๖/๑๑ฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุตตวณณนา หน้า ๒๖๓

ปริญญสมปนนปี สมงคสมปนนปี วฏฏติฯ ตสฺมา สมปนน-
สีลาติ ปริญญสีลา หุตฺวาติปี สีลสมงคิโน หุตฺวาติปี เอวมตฺถ
อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ สีลนฺติ เคนตฺเถน สีลํ. สีลนตฺเถน สีลํฯ
ตสฺส วิตุถารกถา วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตาฯ

ตตฺถปี ปริญญสีลาติ อิมินา อตฺเถน เขตฺตโทสวิกเมน
เขตฺตปาริปุริ วิย สีลโทสวิกเมน สีลปาริปุริ วุตฺตา โหติ.
ยถา หิ เขตฺตํ วิชขณฺท์ วปฺปขณฺท์ อุกกขณฺท์ อีสขณฺทนนฺติ (๑)
จตุโทสสมนฺนาคํ อปฺริปุริ โหติฯ

ตตฺถ วิชขณฺท์ นาม ยตฺถ อนฺตรนฺตรรา วิชานี
ขณฺทานี วา ปุตฺตินี วา โหนฺติฯ ตานี ยตฺถ วปฺนฺติฯ ตตฺถ
สสฺสํ น อฏฺฐเจติฯ เขตฺตํ ขณฺท์ โหติฯ วปฺปขณฺท์ นาม
ยตฺถ อฏฺฐโล วิชานี วปฺนฺโต(๒) อนฺตรนฺตรรา น ปาเตติ ฯ (๓)
เอวมฺหิ สพฺพตฺถ สสฺสํ น อฏฺฐเจติฯ เขตฺตํ ขณฺท์ โหติฯ
อุกกขณฺท์ นาม ยตฺถ กตฺถจฺจ อุกกํ (๔)อติพฺหุ วา โหติ
น วา(๔) ตตฺตราปี หิ สสฺसानี น อฏฺฐเจติฯ เขตฺตํ ขณฺท์
โหติฯ อีสขณฺท์ นาม ยตฺถ กสฺสโก กิสฺมิณฺจฺจ ปเทเส
นงฺกเถน ฐมฺมึ จตฺตาโร ปญฺจ วาเร กสนฺโต อติคมฺภีรํ
กโรติฯ ตโต ออสฺ(๕) อุปฺปชฺชติฯ ตตฺตราปี หิ สสฺสํ น อฏฺฐเจติ
๑. ม. อีสขณฺทนนฺติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ย. อีสขณฺทนนฺติ ฯ ๒. ม. วปฺนฺโต ฯ
๓. ม. นิปาเตติ ฯ ๔. ม. อติพฺหุ วา น วา โหติ ฯ ๕. ม. ออสฺ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๒๖๔

เขตต์ ขณท์ โหติฯ ตาทิสญจ เขตต์ น มหปผล์ โหติ
น มหานิสส์ฯ ตตุราปี หิ พหหปี วเปตวา(๑) อปป์ ลกติฯ
อิมส์ ปน จตุนัน โทสานัน วิคมา เขตต์ ปริปุณณัน โหติฯ
ตาทิสญจ เขตต์ มหปผล์ โหติ มหานิสส์ฯ เอวเมว ขณท์
ฉิทุท์ สพล์ กมฺมาสนนฺติ จตุโทสสมนฺนาคตฺ สีสั(๒) อปริปุริ
โหติฯ ตาทิสญจ สีสั น มหปผล์ โหติ น มหานิสส์ฯ
อิมส์ ปน จตุนัน โทสานัน วิคมา สีสเขตต์ ปริปุณณัน โหติฯ
ตาทิสญจ สีสั มหปผล์ โหติ มหานิสส์ฯ

สีลสมงฺกิโนติ(๓) หิ อิมินา ปนตฺเถน สีเถน สมงฺกิภูตา
สโมธานคตา สมนฺนาคตา หุตฺวา วิหระธาติ อิทเมว วุตฺต
โหติฯ ตตฺถ ทฺวีหิ การณฺเหหิ สมฺปนฺนสีลตา โหติ สีลวิปตฺติยา
จ อาทินวทสฺสเนน สีลสมฺปตฺติยา จ อานิสฺสทสฺสเนน. ตทฺถยฺปิ
วิสฺสุทฺธิมคฺเค วิตฺถาริตฺฯ

ตตฺถ สมฺปนฺนสีลาติ เอตฺตาวตา กิร ภควา จตฺตปฺปาริ-
สุทฺธิสีลํ อุกฺกิสิตฺวา ปาฎิโมกฺขสํวรสํวตฺตาติ อิมินา ตตฺถ
เชฏฺฐกสีลํ วิตฺถารตฺวา ทสฺเสสีติ ทิปฺวิหารวาสิ สุมนตฺเถโร
อาหฯ อนฺเตวาสิโก ปนสฺส เตปฺปิฏกฺจฺพนาคตฺเถโร อาห
อุภยตฺถาปี ปฎิโมกฺขสํวโร ภควตา วุตฺโตฯ ปาฎิโมกฺขสํวโรเยว
หิ [๔] สีสัฯ อิตฺธานิ ปน ตีณิ สีลนฺติ วุตฺตญฺจันนํ นาม
๑. ม. วปีตฺวาฯ ๒. ม. สีสเขตต์ฯ ๓. ม. สีลสมงฺกิโนติฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺโท ทิสฺสติฯ

*เล่มที ๗ อากงเขยยสุตตวณณนา หน้า ๒๖๕

อตุถิตี อนนุชานนุโต วตฺวา อาห อินฺทริยสํวโร นาม
จทวารรทฺขามตฺตกเมวฯ อาชีวปาริสฺสุทฺธิ ฐมฺเมน สเมน
ปจฺจยฺอุปฺตติมตฺตกํฯ ปจฺจยนิสฺสิตํ ปฏฺฐิตทฺรปจฺจเย อิทฺมตฺถนฺติ
ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปรีกฺขณฺชนมตฺตกํฯ นิปฺปริยาเยน ปาฏฺฐิโมกฺขสํวโร
จ(๑)สึลํฯ ยสฺส โส ภินฺโนฯ อัยฺ ฉินฺนสึโส วิย ปฺริโส
หตฺถปาเท เสสฺยานิ รทฺขิสฺสตีติ น วตฺตพฺโพฯ ยสฺส ปน
โส อโรโคฯ อัยฺ อจฺฉินฺนสึโส วิย ปฺริโส ชีวิตฺตเสสฺยานิ
ปฺน ปากตฺตานิ กตฺวา รทฺขิตฺตํ สกฺโกติฯ ตสฺมา สมฺปนฺนสึลาติ
อิมินา ปาฏฺฐิโมกฺขสํวาริ อุกฺทิสิตฺวา สมฺปนฺนปาฏฺฐิโมกฺขาติ ตสฺเสว
เววจันํ วตฺวา ตํ วิตฺถารเตวาทสฺเสนฺโต ปฏฺฐิโมกฺขสํวาร-
สํวฺรตฺตาติอาทิมาทฺติ(๒) ฯ

ตฺตถ ปาฏฺฐิโมกฺขสํวารสํวฺรตฺตาติ ปาฏฺฐิโมกฺขสํวารน สมฺนฺนาคตฺตาฯ
อาจารโคจรสมฺปนฺนาติ อาจารน จ โคจรน จ สมฺปนฺนา.
อ นฺมตฺเตสฺสุติ อปฺปมตฺตเกสฺวชฺเชสฺสุติ อกฺุสฺสธมฺเมสฺสุฯ ภยทสฺสาวิตฺติ
ภยทสฺสิโนฯ สฺมาทฺทายาติ สฺมมา อาทียิตฺวาฯ สิกฺขถ สิกฺขา-
ปเทสฺสุติ [๓] ตนฺตํ สิกฺขาปทํ สฺมมา อาทียิตฺวา สิกฺขถ ฯ
อปีจ สฺมาทฺทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสฺสุติ ยงฺกณฺจ สิกฺขาปเทสฺ (๔)
สิกฺขาโกฏฺฐาเสสฺสุ สิกฺขิตพฺพํ กายิกํ วา วาจสิกํ วา(๕) ตํ
สพฺพํ สฺมมา อาทฺทาย สิกฺขาถาติ อยเมตฺถ สงฺเขโปฯ วิตฺถารโต

๑. ม. ย. ว ฯ ๒. ม. อาทิมาทฺติ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร สิกฺขาปเทสฺสุติ ทิสฺสตี ฯ
๔. ม. อัยฺ ปาโฐ นตฺติ ฯ ๕. ม. กายิกํ วาจสิกณฺจ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๒๖๖

ปน สพฺพนาเนตานิ ปาณฺณโฆภขสํวราทีนํ ปทานิ วิสุทฺธิมคฺเค
วุตฺตานิฯ

อากขุเขยฺย เจติ อิทํ กสฺมา อารทฺธิฯ สีลानิสฺส-
ทสฺสนตฺถํฯ สเจปี หิ อจิริปพฺพชิตานํ วา ทุปฺปญฺญานํ วา
เอวมสฺส ภควา (๑)สีลํ ปฺบูรธ(๑) ปฺบูรธาคิ วทตฺติฯ โโก นฺุ โข
สีลปฺบูรณ อานิสฺสโสฯ โโก วิเสโสฯ กา วุทฺถิมิตฺติ(๒)ฯ เตลํ สตฺตรส
อานิสฺเส ทสฺเสตฺถุ เอวมมาหฯ อปฺเปว นาม เอตํ (๓) สพฺรหฺมจารีณํ
ปิยมนापตาที อาสวภฺขยปรียอสานํ อานิสฺสํ สุตฺวาปี สีลํ
ปฺริปฺบูรเสสนฺติ(๔) วิสกณฺณกฺวณฺโฆ วิยฯ วิสกณฺณกฺวณฺโฆ นาม
คฺพวณฺโฆติ วุจฺจติฯ

โส กิริ คฺพพณฺณิตฺตขณฺฑทสฺสภฺขราทีนํ สกณฺเณนทาย
ปจฺจนตคฺกมํ คนฺตุวา วิสกณฺณกํ คณฺหถ วิสกณฺณกํ คณฺหถาคิ
อฺคฺโขมเสสฺสิฯ ตํ สุตฺวา คามิกา วิสํ นาม กภฺขพฺพิฯ โย
นํ ขาทตฺติฯ โส มรตฺติฯ กณฺณกํปี วิชฺฌิตฺตฺวา มาเรตฺติฯ อฺโกเปเต
กภฺขพฺพาฯ โโก เอตฺถ อานิสฺสโสติ เคเห ทฺวารานิ ธเกสฺสฯ ทารเก
จ ปลาเปสฺสฯ ตํ ทิสฺวา วณฺโฆ อโวหารกฺุสลา อิเม คามิกา
หนฺท เน อฺปาเยน คณฺหาเปมิตฺติ อติมชฺฐิ คณฺหถฯ อติสาทฺถุ
คณฺหถฯ คฺพพณฺณิตํ สภฺขริ สมนคฺฆํ ลพฺพตฺติฯ กฺุณฺณมาสกณฺณ-
กหาปณฺนาทีหิปี ลพฺพตฺติ อฺคฺโขมเสสฺสิฯ ตํ สุตฺวา คามิกา
๑. ม. อิเม ปาฐฺฐา นตฺถิฯ ๒. สฺ. ยฺ. วทฺถิมิฯ ๓. สฺ. เอวํฯ
๔. ม. ปฺริปฺบูรยฺเยนฺติฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุดตวณณา หน้า ๒๖๗

ฎจตุฎจา อากนตวา พหหปี มุถึ ทตวา กเสตสฯ ตตถ วาณชสส
 วิตกณฎกั กณหถาติ อุกุโฆสนั วีย ภควโต สมปนฺนสีลา
 ภิกขเว วิหระถ ฯ เปฯ สมหาทาย สิกขถ สิกขาปเทสุติ วจนัฯ
 อุโภเปเต กกขพาฯ โโก เอตถ อานิสัโสติ คามิกานั จินตณั
 วีย ภควา สมปนฺนสีลา วิหระถาติ อาหฯ สึลลจ นามตั
 กกขพั หสขิททาทีปจจณิกัฯ (๑) โโก นุ โข สมปนฺนสีลานั อานิสัโสติ
 ภิกขุณั จินตณั ฯ อถ ตสส วาณชสส อติมฐุริ กณหถาติ
 อาทีวจนั วีย ภควโต ปียมณาปตาทีอาสาวกขยปริโยสานสตุต-
 รสอานิสัสปากสนคถั อากงเขยย เจ ตีอาทีวจนั เวทิตพพัฯ
 ตตถ อากงเขยย เจติ ยที อากงเขยย ยที อิจฺเจยยฯ
 ปโย จ อสฺสนติ ปยจกขุหิ สมปฺสสิตพโพฯ สีนหุปฺตติยา
 ปทฎจานฎโต ภเวยฺยนติ วุตตั โหติ ฯ มนาโปติ เตสั
 มนวาทุณนโกฯ เตสั วา มเนน ปตฺตพโพฯ เมตฺตจิตฺเตน
 ฬริตพโพติ วุตตั โหติฯ ฐฐติ เตสั ฐฎจานิกโก(๒) ปาสาณจ-
 ฉตฺตสทีโส ฯ ภาวนีโยติ อทฺธายมายสุมา ชานั ชานาติ ปสฺสั
 ปสฺสตีติ เอว สมภาวนีโยฯ สึเลเสวสฺส ปรีปฺริการีติ จตุปฺปาริ-
 สฺฐฐิสึเลสุเยว ปรีปฺริการี อสฺสฯ อณฺเนน ปรีปฺริตากาเรน
 สมนฺนาคโต ภเวยฺยาติ วุตตั โหติฯ อชฺฉตฺตึ เจโตสมถมนฺ-
 ยุตฺโตติ อตฺตโน จิตฺตสมเถ ยุตฺโตฯ เอตถ หิ อชฺฉตฺตฺนติ
 # ๑. ม. กกขพั ฬรฺสั ขิททาทีปจจณิกั ฯ ๒. ม. ฐฎจานิกโย ฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียายวคคณณนา หน้า ๒๖๘

วา อตตโนติ วา เอตํ เอกตถึฯ พยณชนเมว นานึฯ ภูมตเถ
ปเนตํ สมถนุติ อุปโยควจณึฯ อนุติ อมินาอุปสคเคน โยเค
สิทุริฯ อนีรากตชฎาโนติ พหิ อนีหตชฎาโน อวินาสิตชฎาโน
วฯ นีหรวณวินาสตถลยหิ อิทํ นีรากรณํ นามฯ ถมกั
นীরักตวา (๑) นีวาทวตฺตตีอาทีสุ จสฺส ปโยโค ทฏฺจพฺโพฯ

วิปสฺสนาย สมณฺนาคโตติ สตฺตวิชย อนุปสฺสนาย
ยฺตุโตฯ สตฺตวิชย อนุปสฺสนา นาม อนิจฺจานุปสฺสนา ทุกฺขานุ-
ปสฺสนา อนตฺตานุปสฺสนา นีพฺพิทานุปสฺสนา วิรคคานุปสฺสนา
นโรธานุปสฺสนา ปฏฺนินิสฺสคคานุปสฺสนาติฯ ตา วิสุทฺธิมคฺเค
วิตฺถาริตาฯ พฺรุเหตา สฺลยณาคารานนฺติ วทฺฒเตตา สฺลยณ-
คารานึฯ เอตฺถ จ สมถวิปสฺสนาวเสน กมฺมฏฺจจันํ คเหตุวา
รตฺตินฺทิวํ สฺลยณาคารํ ปวิสิตฺวา นีสีทมาโน ภิกฺขุ พฺรุเหตา
สฺลยณาคารานนฺติ เวทิตพฺโพฯ เอกภฺมิกาทิปาสาทะ กุรฺมาโนปี
ปน เนวสฺลยณาคารานํ พฺรุเหตาติ ทฏฺจพฺโพติฯ

เอตฺตาวตา จ ยถา ตณฺหาวิปริตฺเตสนา ปจฺมํ ตณฺหา-
วเสน อารทฺธาปี ตณฺหาปทฏฺจจันตฺตา มานทิกฺกจันํ มานทิกฺกจโย
ไอสรฺติวา กเมน ปปลยจตฺตยเตสนา ชาตาฯ เอวมยํ เตสนา
ปจฺมํ อธิสึลสิทฺทวเสน อารทฺธาปี สึลปทฏฺจจันตฺตา สมถ-
วิปสฺสนานํ สมถวิปสฺสนาโย ไอสรฺติวา กเมน สิทฺทวตฺตยเตสนา
๑. สึ. นีรากตฺวาฯ

*เล่มที ๗ อากงเขยยสุตตวณณนา หน้า ๒๖๕

ชาตาคี เวทิตพพาฯ

ตตถ (๑) หี สีเสเสวรสฺส ปรีปรีการีตี เอตตาวตาคา อธิสีลสิกขา
วุตตาคฯ อชฌตฺตี เจโตสมถนญฺตฺโต อนีรากตชฌาโนตี
เอตตาวตาคา อธิจิตตสิกขาฯ วิปสฺสนาย สมณฺนาคโตตี เอตตาวตาคา
อธิปญฺญาสิกขาฯ พุรุเหตาคา สฺลลญฺญาคารานนฺตี อิมินา ปน
สมถวเสณ สฺลลญฺญาคารวฑฺฒเน อธิจิตตสิกขาฯ วิปสฺสนาวเสณ
อธิปญฺญาสิกขาคี เอวํ เทวปี สิกขา สงฺกเหตุวาคา วุตตาค.

เอตถ จ อชฌตฺตี เจโตสมถนญฺตฺโต อนีรากตชฌาโนตี
อิมหี ปเทหี สีลानุรฺกขกา เอว จิตฺเตกคฺคตาคา กถิตาคฯ
วิปสฺสนายาคี อิมินา ปเทณ สีลानุรฺกขโก สงฺขารปรีคฺคโหฯ

กถี จิตฺเตกคฺคตาคา สีลมนุรฺกขตีฯ ยสฺส หี จิตฺเตกคฺคตาคา
นตฺถิฯ โส พยาธิมฺหี อุปฺปนเน วิหญฺญตีฯ โส พยาธิวิหโต
วิกฺขิตฺตจิตฺโต สีลํ วินาสเหตุวาคี พยาธิวูปสมกตฺตาคา โหตีฯ
ยสฺส ปน จิตฺเตกคฺคตาคา อตฺถิฯ โส ตํ พยาธิทุกฺขํ วิกฺขมฺภิตฺวาคา
สมาปตฺตี สมာปชฺชตีฯ สมာปนฺนคฺคณฺเ ทุกฺขํ ทูราปคตฺ(๒) โหตี
พลวตฺรํ สฺขมฺปฺปชฺชตี. เอวํ จิตฺเตกคฺคตาคา สีลํ อนุรฺกขตีฯ

กถี สงฺขารปรีคฺคโห สีลมนุรฺกขตีฯ ยสฺส หี สงฺขาร-
ปรีคฺคโห นตฺถิฯ ตสฺส มม รุปํ มม วิญฺญาณนฺตี อตฺตภาเว
พลวมมตฺตี โหตีฯ โส ตถารุเปสฺส ทูพฺภิกฺขพฺยาธิภยาคีสุ

๑. ม. ย. เอตถ ฯ ๒. ม. ทูราปคตฺ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๒๗๐

สมปตฺเตสฺ สึลฺ วินาเสตฺวาปี อตฺตภาวํ โปเสตฺวา โหติฯ ยสฺส
ปนฺ สงฺขารปรึคฺคโห อตฺถิฯ ตสฺส อตฺตภาเว พลววมมตฺตํ วา
สิเนโห วาฏฺฐ น โหติฯ โส หิ ตถารูเปสฺสุ ทฺพุกฺขพฺยาธิภยาทิสฺสุ
สมปตฺเตสฺ สเจปีสฺส (๑)อนตฺตํ พหิ นิกฺขมตฺติฯ(๒) สเจปี อุตฺตสฺสตี
วิสฺสตีฯ ขณฺฑาขณฺฑิโก วา โหติ สตฺธาปี สหสฺสธาปีฯ เนว
สึลฺ วินาเสตฺวา อตฺตภาวํ โปเสตฺวา โหติฯ เอวํ สงฺขาร-
ปรึคฺคโห สึตฺตมนฺรูกฺขตฺติฯ พฺรุเหตฺวา สฺสญฺญาคารานนฺติ อิมินา
ปนฺ ตสฺเสว อุกฺขยสฺส พฺรุหนฺนา วทฺตฺตนา สาทจฺจกิริยา
ทสฺสตีตฺตาฯ

เอวํ ภควา ยสฺมา สพฺรหฺมจารินํ ปีโย จสฺสํ มนาโป
จ ครุ จ ภาวนีโย จาติ อิมเ จตฺตาโร ฌมฺเม อากงฺขนฺเตน
นตฺถลฺลยํ กิลฺยจิ กาทพฺพํฯ อลฺลยทตฺถํ สึลาทิกฺคณฺสมนฺนาคเตน
ภวิตพฺพํฯ อีทิสฺส หิ สพฺรหฺมจารินํ ปีโย โหติ มนาโป
ครุภาวนีโย. วุตฺตํปี เหน้

สึลทสฺสนสมฺปนฺนํ ฌมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทีนํ

อตฺตโน กมฺมกฺุพฺพานํ ตํ ชโน กฺุรฺเต ปิยนฺติฯ (๒)

ตสฺมา อากงฺเขยฺเย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารินํ ปีโย
จสฺสํ ฯ เปฯ ภาวนีโย จาติ สึเลเสวฺวสฺส ปรีปฺริการี ฯ เปฯ
สฺสญฺญาคารานนฺติ วตฺวา อิทานิ ยสฺมา ปจฺจยลาภาทินํ (๑)

๑. อนฺตานิ พหิ นิกฺขมฺนฺติ ฯ ๒. บ. ๒๕/๒๖/๔๔ ฯ ๓. สึ. ปจฺจยลาภาทิตํ ฯ

ม. ปจฺจยลาภาทิ ฯ ย. ...ทิกํ ฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุตตวณณา หน้า ๒๗๑

ปตฺถยนฺเตนาปี อิทเมว กรณียํ น อณฺณํ กิณฺจิชฺ ติสฺมา
 อากงเขยฺย เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ลาภี อสฺสฺนฺติ อาทิมายฺ น
 เจตฺถ ภควา ลาภนินฺนํ สึลาทึปฺริปฺรณฺณํ กเถตฺตี เวทิตฺพุโพฯ
 ภควา หิ ฆาเสสนํ ฌินฺนโกโถ น วาจํ สมฺปยุตฺตมฺภเณติ(๑)
 เอวํ สวาทฺเต โววทตฺติฯ โส กถํ ลาภนินฺนํ สึลาทึปฺริปฺรณฺณํ
 กเถตฺตตฺติฯ ปุคฺคกฺขมาสยวเสน ปเนตํ วุตฺตํฯ เยสญฺหิ เอวํ
 อชฺฌาตโย ภเวยฺย สเจ มยฺ จตฺตฺหิ ปจฺจเยหิ น กิลเมยฺยาม
 สึลาทึ ปฺริปฺเรตฺตุ (๒) สกฺกฺุณฺเยยามาตฺติฯ เตสํ อชฺฌาตยวเสน
 ภควา เอวมาหฺฯ อปฺิจ สรสาณิสฺสโร(๓) เอส สึลสฺสฯ ยทึทํ
 จตฺตาโร ปจฺจยา นามฯ ตถาหิ ปณฺฑิตมฺนุสฺสา โกฏฺจาทิสฺ
 จปิตํ นีหริตฺวา ปุตฺตาทึนฺปี อทตฺวา อตฺตนาปี อปฺริภฺวชิตฺวา
 สึลวณฺทานํ เทนฺตฺตีติ สึลสฺส สรสาณิสฺสทสฺสฺนตฺถิ เหนตํ วุตฺตํฯ
 ตตฺติยวาทฺเต เยสาหฺนฺติ เยสํ อหํฯ เตสนฺเต การาคี
 เตสํ เทวานํ วา มนุสฺसानํ วา เต มยฺ กตฺวา ปจฺจย-
 ทานการาฯ เทวาปี หิ สึลาทึคฺุณฺยตฺตฺตานํ ปจฺจเย เทนฺตฺติฯ น
 เภวลํ มนุสฺสาเยวฯ สกฺโก วิย อายสฺมโต มหากสฺสปฺสฺสฯ
 มหปฺผลา มหานิสฺสาตฺติ อุกฺยเมตํ อตฺถโต เอกํฯ พุยฺยชนเมว
 นานํฯ มหนฺตํ วา โลกียสฺสํ ผลนฺตฺตีติ มหปฺผลาฯ
 มหโต โลกุตฺตรสฺสฺส [๔] ปจฺจยา โหนฺตฺตีติ มหานิสฺสาฯ
 # ๑. ม. ปยุตฺตํ ภเณตฺติฯ ๒. ม. ปฺเรตฺตุฯ ๓. ม. รสาณิสฺสโรฯ
 # ๔. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสฺตฺติฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียาขวคคณณนา หน้า ๒๗๒

สึลาทึคณยตุตตสฺส หึ กฏจฏกึฏขาปี ปญจรตนมตตาย ฎมึยา
ปณณสาลาปี กตฺวา ทึนฺนา อนนกานึ กปฺปสทสฺสานึ
ทुकคตึวึนึปาตโต รกขตึฯ ปรีโยसानะ จ (๑)อมตาย ฐาตุยา
ปรีนึพพานปจโย โหตึ (๑) ฯ จึโรทนึ อหมทาสึนตึ อาทึนึ (๒) เจตถ
วตฺถุนึฯ สกถเมว วา เปตวตฺถุ วึมานวตฺถุ จ สารกั. ตสฺมา
ปจฺจยทายเกหึ อตฺตนึ กตานึ การานึ มหปฺผลตึ อึจฺจนฺเตนาปี
สึลาทึคณยตุตเตเนว ฎวึตพพนตึ ทสฺเสตึ ฯ

จตุตถวาเร ฌาตึตึ สสฺสสฺสรปกฺขิกาฯ สาโลหิตาตึ
เอกโลหิตพฺพฐา (๓) ปึตฺตึตามหาทโยฯ เปตาตึ เปจฺจภาวึ คตฺยาฯ
กาลกตฺตาตึ มตฺยาฯ เตสนฺตฺนตึ เตสนฺตึ มยึ ปสนฺนจึตฺตตึ วา
ปสนฺนเนน จึตฺเตน อนุสฺสรณึ วาฯ ยสฺส หึ ฎกฺขุโน
กาลกโต ปึตา วา มาตา วา อมฺหากึ ฌาตโก เถโร
สึลวา กลฺยาณธมฺโมตึ ปสนฺนจึตฺโต หุตฺวา ตึ ฎกฺขุ อนุสฺสรตึ
ตสฺส โส จึตฺตปฺปสาโทปี ตึ อนุสฺสรณมตฺตึปี มหปฺผลึ
มหานึสฺสเมว โหตึฯ อนนกานึ กปฺปสทสฺสานึ(๔) ทुकคตึโต ตเรตฺตึ (๕)
อนฺเต จ อมตึ ปาเปตฺตึ สมตฺถเมว โหตึ วุตฺตึ เหนตึ
ภควตฺตา เย เต ฎกฺขเว ฎกฺขุ สึลสมปฺนนา สมารึสมปฺนนา
ปญฺญา วึมุตตึ วึมุตตึฌาณทสฺสนสมปฺนนาฯ ทสฺสนมฺปาหึ ฎกฺขเว
๑. ม. อมตาย ปรีนึพพานฐาตุยา ปจโย โหตึ ฯ ๒. พ. วึมาน. ๒๖/๓๓/๕๖ ฯ
๓. ม. เอกโลหิตสมพฺพฐา ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๔. ม. กปฺปสทสฺสานึ ฯ
๕. ม. ย. วาเรตฺตึ ฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุตตวณณา หน้า ๒๗๓

เตสั ภิกขุณั พหุการั วทามิฯ สวณั อนุสฺสตี อนุปพฺพชฺชั
อุปสงฺกมณั ปยิรฺรุปาสนฺมปาหิ ภิกขเว เตสั ภิกขุณั พหุการั
วทามิติฯ ตสฺมา ฌาติสาโลหิตานั อตฺตนิ จิตฺตปฺปสาทสฺส
อนุสฺสตีว(๑) มหปฺพลตฺติ อิจฺจนฺเตนาปี สีลาทิกฺคณฺยฺตฺเตเนว
ภวิตพฺพนฺติ ทสฺเสตติฯ

ปฺลจฺมวารเ อรฺตฺริตฺติสโห อสฺสนฺติ อรฺติยา รฺติยา จ
สโห อภิภวิตา อชฺโฆตฺถรฺติตา ภเวยฺยฯ เอตฺถ จ อรฺตฺติ
อธิกฺุสเลสุ ชฺมเมสุ ปนฺตเสนาสเนสุ[๒] อุกฺกณฺจาย รฺตฺติ
ปฺลจกามกฺุณฺรติฯ น จ มั อรฺติ สหฺยฺยาติ มั จ อรฺติ
นาภิภเวยฺย น มทฺเทยฺย น อชฺโฆตฺถเรยฺยฯ อุปฺปนฺนฺติ
ชาตึ นิพฺพตฺติฯ สีลาทิกฺคณฺยฺตฺโต หิ อรฺตี จ รฺตี จ สหฺติ
อชฺโฆตฺถรฺติ มทฺทิตฺวา ติกฺุจฺติ ตสฺมา อีทิสฺมตฺตานั อิจฺจนฺเตนาปี
สีลาทิกฺคณฺยฺตฺเตน ภวิตพฺพนฺติ ทสฺเสตติฯ

นฏฺจวารเ ภยฺนฺติ จิตฺตฺตฺตราโสปี อารมฺมณฺปี เภรวั
อารมฺมณฺเมวฯ เสสั ปฺลจฺมวารเ วุตฺตณฺยเมวฯ สีลาทิกฺคณฺยฺตฺโต
หิ ภยฺภรวั สหฺติ อชฺโฆตฺถรฺติ มทฺทิตฺวา ติกฺุจฺติ อริยโกฏฺิยวาสี
มหาทตฺตฺเตโร วิยฯ

เถโร กิร มคฺคปฏฺิปนฺโน อณฺยตฺรึ ปาสาทิกั อรณฺถึ
ทิสฺวา อิเชวชฺช สมนฺชมมึ กตฺวา คมิสฺสามิตี มคฺคา
๑. ม. อนุสฺสตีว จฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺคณณนา หน้า ๒๗๔

โอกกมฺม อลฺลตฺรสมฺมึ รุกฺขมฺมูเต สงฺฆาญฺญี ปญฺญาเปตฺวา ปลฺลลํกํ
 อากฺขิตฺวา นิสฺสีทึฯ รุกฺขเทวตฺยา ทารกา เถรสฺส สีสฺเตเชน
 สกฺภาเวน สณฺจาคฺคํ อสฺสโกนฺดา วิสฺสรมกํสฺส เทวตฺยาปี สกฺลํ(๑)
 รุกฺขํ จาเลตฺยฺ เถโร อจโลว นิสฺสีทึฯ สฺวา [๒] ฐฺมายิ ปชฺชติ
 เนวาสกฺขิ เถโร จาเลตฺตฯ ตโต อุปาสกวณฺณเณนาคนฺตฺวา
 วนฺทิตฺวา อญฺจาสฺย โก เอโสติ วุตฺตา อหํ ฆนฺเต เอตฺสฺมี
 รุกฺখে อธิวตฺถา เทวตฺยาติ อโวจฯ ตฺวํ เอเต วิการ
 อกาสิตฺยฺ อาม ฆนฺเตตฺยฺ กสฺมาติ จ วุตฺตา อหํ ตุมฺหากเมว
 ฆนฺเต สีสฺเตเชน ทารกา สกฺภาเวน สณฺจาคฺคํ อสฺสโกนฺดา
 วิสฺสรมกํสฺสฯ สฺวหํ ตุมฺเห ปลาเปตฺตุ เอวมกาสินฺตฺยฺ เถโร อห
 อถ กสฺมา อธิ ฆนฺเต มา วสฺถฯ มยฺหํ อผาสฺสูติ ฯ
 ปฏฺิกจฺเจว นาโรจเสฯ (๑) อิทานิ ปน มา กิณฺจ อวจฯ อริยโกญฺญิย-
 มหาทตฺโต อมนฺสฺสภเยน กโตติ วจนฺโต ลชฺชามิฯ เตนาหํ
 อิวฺ วสิสฺสํฯ ตฺวํ ปน อชฺเชกทิวสํ ยตฺถ กตฺถ กตฺถจิ วสาหิตฺยฺ
 เอวํ สีสฺลาทิกฺคณฺยตฺโต ฆยเธรวสฺโห โหติฯ ตสฺมา อีทิสฺมตฺตํ
 อิจฺจนฺเตนาปี สีสฺลาทิกฺคณฺยตฺเตเนว ฆวิตพฺพนฺติ ทสฺเสติ ฯ

สฺตตฺตมวเร อากิเจตฺสีกานนฺติ อภิจโตติ อภิกฺกนฺตํ
 วิสฺสุทฺธจิตฺตํ วุจฺจติฯ อธิจิตฺตํ วาฯ อภิจตฺสึ ชาตานิ
 # ๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร เทวตฺยาติ ทิสฺสติ ฯ
 # ๓. สฺ. นาโวจติฯ ม. อถ กสฺมา อธิ ฆนฺเต มา วสฺถ มยฺหํ อผาสฺสูติ ปฏฺิกจฺเจว
 # นาวจาสฺย ฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุตตวณณา หน้า ๒๗๕

อากิเจตสิกานีฯ อากิเจโต สนนิสฺสิตานีติ วา อากิเจตสิกานีฯ
 ทิฏฐมฺมสุขวิหารานนฺติ ทิฏฐมฺเม สุขวิหารานํ ทิฏฐมฺโมติ
 ปจฺจกฺโข อตฺตภาโว วุจฺจติฯ ตตฺถ สุขวิหารภูตानนฺติ อตฺโถฯ
 ฐปาจรชฺฌานานเมตฺติ อธิวจฺนํฯ ตานี हि อปฺเปตฺวา นิสินฺนา
 ฌายีโน อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว อสงฺกิลิฏฺฐเนกขมฺมสุขํ วินฺทนฺติ
 ตสฺมา ทิฏฐมฺมสุขวิหารีโนติ(๑) วุจฺจนฺติ ฯ นิกามลาภีติ นิกामเน
 ลาภี อตฺตโน อิจฺฉาวเสน ลาภีฯ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตกฺขณฺเ สมာปชฺชิตฺตุ
 สมตฺโถติ วุตฺตํ โหติฯ อกิจฺฉลาภีติ สุขเนว ปจฺจนีกมฺเม
 วิกฺขมฺภิตฺวา สมာปชฺชิตฺตุ สมตฺโถติ วุตฺตํ โหติฯ อกสิรลาภีติ
 อกสิรานํ ลาภี(๒) วิปฺลानํ [๓] ยถาปริจฺเณเทเยว วุฏฺฐาตุ
 สมตฺโถติ วุตฺตํ โหติฯ เอกจฺโจ हि ลาภีเยว โหติฯ น
 ปน สกฺโกติ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตกฺขณฺเ สมာปชฺชิตฺตุ เอกจฺโจ สกฺโกติ
 ตถา สมာปชฺชิตฺตฯ ปารีปนฺติเก(๔)ปน กิจฺฉเนน วิกฺขมฺภติ ฯ
 เอกจฺโจ ตถา จ(๕) สมာปชฺชติ ปารีปนฺติเก จ อกิจฺฉเนว
 วิกฺขมฺภติฯ น สกฺโกติ นาฬิกายนฺตํ วิย ยถาปริจฺเณเทเยว
 จ วุฏฺฐาตต. โย ปน อิมํ ติวริํปี สมุปรํ อิจฺฉติฯ โส
 ปี สีเลเสววสฺส ปริปุริการีติ ฯ

- เอว อภิญญาปาทเก ฌานเน วุตฺเต กิญฺจาปี อภิญญานํ
 # ๑. ม. ทิฏฐมฺมสุขวิหารานีติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
 # ๓. ม. เขตฺถนฺตเร ลาภีติ ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. ย. ปารีปนฺตเก ฯ เอวมุปริปี ฯ
 # ๕. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๒๗๖

วาโร อากโตฯ อถ โข นํ ภควา อคฺคเหตุวาว ยสุมา น
 เกวลํ อภิญญาปาทกษณานานิ จ อภิญญาโยเยว จ สีตานํ
 อานิสํโสฯ อปีจ โข จตฺตาริ อรูปชฺฌานานิ ตโย จ เภฏฐา(๑)
 อริยมคฺคา ตสฺมา ตํ สพฺพํ ปรียาทียิตฺวา ทสฺเสตฺถํ อากงฺเขยฺย
 เจฯ เปฯ เย เต สนฺตาคิ เอมาทิมายาฯ ตตฺถ สนฺตาคิ
 องคสนฺตตาย เจว อารมฺมณสนฺตตาย จ สนฺตาคิ วิโมกฺขาติ
 ปจฺจนีกธมฺเมหิ วิมุตฺตตฺตา (๒) อารมฺมณเ จ อธิมุตฺตตฺตา(๓) ฯ
 อติกกมฺม รูปเปติ รูปาวจรชฺฌานเน อติกกมิตฺวาฯ เย เต
 วิโมกฺขา อติกกมฺม รูปे สนฺตาคิ ปทสมฺพนฺโหฯ อิตฺรธา
 หิ อติกกมฺม รูปे กิ โกรตีติ น ปญฺญาเยยฺยํ อารูปฺปาติ
 อารมฺมณโต เจว วิปากโต จ รูปวิริทิตาฯ กาเยน สฺสิตฺวาติ
 นามกาเยน สฺสิตฺวา ปาปฺณิตฺวาฯ อธิคนฺตฺวาติ วุตฺตํ โหติฯ
 เสสํ อุตฺตทานเมวฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ โยปี ภิกฺขุ อิมे วิโมกฺเข
 สฺสิตฺวา วิหริตฺกาโมฯ โสปี (๔) สีเลเสวว ปรีปฺรการี อสฺสาติฯ

นวมวาวเร ตินฺณํ สํโยชนานนฺติ สกฺกายทิฏฺฐิจิวิจิจฺฉา-
 สีลพฺพตปฺรามาสสงฺขาตานํ ตินฺณํ พนฺธนานํฯ ตานิ หิ
 สํโยเชนฺติ ขนฺธคตฺติทวาทิหิ ขนฺธคตฺติทวาทโย วา กมฺมผลเน (๕)
 ตสฺมา สํโยชนานีติ วุจฺจนฺติฯ พนฺธนานีติ อตฺถโถฯ ปรีกฺขยาติ

๑. ม. เภฏฐีมาฯ ๒. สී. ย. วิมุตฺตาฯ ๓. สී. ย. อธิมุตฺตาฯ ๔. ม. สีเลเสววสฺส
 # ปรีปฺรการีติฯ ๕. ม. ย. กมฺมํ วา ผลเนฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุตตวณณนา หน้า ๒๗๗

ปริกขยเณฯ โสตาปนุโนติ โสต้ อापนุโนฯ โสโตติ(๑) จ
 มกคสุเสต้ อธิวณฺฯ โสตาปนุโนติ ตํสมงคิปุคคสุส(๒) ฯ ยถาห ฯ
 โสโต โสโตติ หิทำ สารีปุตต วุจจติฯ กตโม นุโฆ สารี-
 ปุตต โสโตติฯ อยเมว หิ ฆนเต อริโย อฏฺจงฺกโก มกโคฯ
 เสยฺยถิทำฯ สมมาทิกฺกุจิ สมมาสงฺกปโป ฯ เปฯ สมมาสมาธิติฯ
 โสตาปนุโน โสตาปนุโนติ หิทำ สารีปุตต วุจจติฯ กตโม นุ
 โฆ สารีปุตต โสตาปนุโนติ โย หิ ฆนเต อิมินา อฏฺจงฺกเกน
 มกฺเคน สมนฺนาคโตฯ อัย วุจจติ โสตาปนุโนฯ โสยมายสุมา(๓)
 เอวฺนาโม เอวฺโคตฺโตติ อิท ปน มกฺเคน ผลสุส นามํ ทินฺนํฯ
 ตสุมา ผลฏฺโฆ โสตาปนุโนติ เวทิตพฺโพ อวินิปาตธฺมโมติ
 วินิปาเตตฺติ วินิปาโตฯ โนสุส(๔) วินิปาโต ธฺมโมติ อวินิปา-
 ธฺมโมฯ น อตฺตานํ อปาเยสุ วินิปาตนสฺภาโวติ(๕) วุตฺตํ โหติฯ
 กสุมาฯ เข ธฺมมา อปายคฺมนียา(๖) เตสํ ปหีนตฺตา สมโพธิ
 ปรี อยฺนํ ปรา (๗) คติ อสุสฺสฺสฺสํ สมโพธิปฺรายโนฯ อฺปริมกฺคตฺตยํ
 อวสุสํ สมปาปโกติ อตฺโถ ฯ กสุมาฯ ปฏฺฐิตทฺฐปจฺมมกฺคตฺตาฯ
 สีเลเสววฺวติ อีทิสฺส โหตุกาโมปิ สีเลเสววสุส ปรีปุริการีติฯ
 ทสมวเว ปจฺมมกฺเคน ปริกฺขิณานปี ตีณิ ลโยชนานี
 สกทาคามิมกฺคสุส วณฺณณนตฺถํ วุตฺตานีฯ รากโทสโมหานํ
 # ๑. ม. โสโตติ ฯ ๒. ส. ตงฺขณฺเน ปุคฺคสุส ฯ ๓. ม. โยยํ อายสุมา ฯ
 # ๔. ม. นาสฺส ฯ ๕. ม. อปาเย วินิปาตสฺภาโวติ ฯ ๖. ย. วินิปาตคฺมนียา ฯ
 # ๗. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มลปரியวคคณณนา หน้ ๒๗๘

ตनुตตติ เอเตลั ตนุภาเวนฯ ตนุกรณนาติ (๑) วุตตัม โหติฯ
 ตตถ ทวีหิ การณหิ ตนุตตัม เวทิตพพัม อธิจจุปตติยา จ
 ปரியุจ্ঞานมนุทตาย จฯ สกทาคามิสฺส หิ ฎฎานุสสาริมหา-
 ชนสฺเสว กิเลสา อภินฺหํ น อุปฺปชฺชนฺติฯ กทาจิ กทาจิ
 อุปฺปชฺชนฺติ จ(๒) วิจารณ์การา(๓) หุตฺวาฯ วิจารณ์ปีเต(๔) เขตฺเต อญฺจรา
 วิยฯ อุปฺปชฺชมานาปี จ ฎฎานุสสารินอ มหาชนสฺเสว
 มทฺทนฺตา ผรณฺตา ฉาเทนฺตา อนฺธการิ กโรนฺตา น
 อุปฺปชฺชนฺติฯ มนุทมนุทา อุปฺปชฺชนฺติ ตนุการา(๕) หุตฺวา
 อพฺภปฏฺถมिव มกฺขิกา ปตฺตัม วิย จ ฯ

ตตถ เกจิ เถรา ฆณฺนติ สกทาคามิสฺส กิเลสา
 กิณฺจาปี จิเรน อุปฺปชฺชนฺติฯ พหลาว อุปฺปชฺชนฺติฯ ตถาหิสฺส
 ปุคฺคตา จ ฐิตโร จ ทิสฺสนฺตฺติฯ เอตัม ปน อุปฺปมาณฺฯ
 ปุคฺคฐิตโร หิ อญฺจปจฺจกฺปรามสนมตฺเตนปี โหนฺตฺติฯ ทวีหิเยว
 การณหิสฺส กิเลสานํ ตนุตตัม เวทิตพพัม อธิจจุปตติยา จ
 ปரியุจ্ঞานมนุทตาย จาติฯ

สกทาคามีติ สกั อากมนนฺมโมฯ สกิทเวว อิมํ โลกํ
 อากนฺตฺวาติ เอกวาริเยว อิมํ มนุสฺสโลกํ ปฏฺฐิสฺนฺธิวเสน
 อากนฺตฺวาฯ โยปี หิ อธิ สกทาคามีมคฺคํ ภาเวตฺวา อธิเว
 # ๑. ม. ตนุตตกรณนาติ ฯ ๒. ม. จสทโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. วิจารณ์การา ฯ
 # ๔. ม. วิจารณ์ปีเต ฯ ๕. ม. ตนุการา ฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุตตวณณนา หน้า ๒๗๕

ปรินิพพาติฯ โสปี อิธ น คหิโตฯ โยปี อิธ มคฺคํ ภาเวตฺวา
เทเวสุ อุปฺปชฺชิตฺวา ตตฺถเวย ปรินิพพาติฯ โยปี เทวโลเก
มคฺคํ ภาเวตฺวา ตตฺถเวย ปรินิพพาติฯ โยปี เทวโลเก มคฺคํ
ภาเวตฺวา อิธว มนุสฺสโลเก นิพฺพตฺติตฺวา ปรินิพพาติฯ โย
ปฺน อิธ มคฺคํ ภาเวตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺโตฯ ตตฺถ ยาวตายุกํ
จตฺวา ปฺน อิธว อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพพาติฯ อยมิธ คหิโตติ
เวทิตฺพุโพฯ ทุกฺขสฺส นฺตํ กเรยฺยนฺติ วฏฺฏทุกฺขสฺส ปริจฺเจทํ
กเรยฺยํ สีเลเสววาทิ อีทิสो โหตุกาโมปี สีเลเสววสฺส
ปริปฺปूरิการิตฺติฯ

เอกาทสมวาระ ปณฺจณฺนฺตํ คณฺนปริจฺเจโทฯ โอรฺมภา-
กियานนฺตํ โอรํ วุจฺจติ เหมฺจฺจาฯ เหมฺจฺจา ภากियานนฺตํ อตฺโถฯ
กามาวจรโลเก อุปฺปตฺติปจฺจยानนฺตํ อธิปฺปาโยฯ สํโยชนานนฺตํ
พฺนฺธนํฯ ตานิ กามราคพฺยาปาทสํโยชนเหิ สทฺธิ ปุพฺเพ
วุตฺตสํโยชนาเนว เวทิตฺพุพานิฯ ยสฺส หิ เอตานิ อุปฺปหีนานิ
โส กิลฺลจปี ภวฺกฺเค อุปฺปนฺโน โหติฯ อถโข आयฺปริกฺขยา
กามาวจเร นิพฺพตฺตติเยวฯ คิลิตฺพลิสมจฺจูปโมจายฺ (๑) ปุคฺคโล
ทิมฺสฺสจฺจเคน ปาทเ พนฺธวิหฺงฺคูปโม จาติ เวทิตฺพุโพฯ ปุพฺเพ
วุตฺตทานปี เจตฺถ วจฺนํ วณฺณภณฺนตฺถเมวาทิ เวทิตฺพุทํฯ
โอปฺปาติโกติ เสสโยนิปฏิกฺเขปวจนเมตฺฯ ตตฺถ ปรินิพฺพายิตฺติ
๑. สี. คิลิตฺพลิสมจฺจูปโม หยฺฯ ม. ...สุวายฺฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้ ๒๘๐

ตตุเถว พุรหุมโลเก ปรีนึพพาเยฯ อนาวตติชโม ตสุมา
โลกาติ ตโต พุรหุมโลกา ปฏิสนุชิวเสน ปุน อนาวตติสกาโว.
สีเลเสววาติ อีทิส โหตุกาโมปี สีเลเสวสุส ปรีปรีการีติฯ

เอว อนาคามิมคเค วุตเต กิณจาปี จตตุถมคคสุส วาโร
อากโตฯ อถ โข นั ภควา อคคเหตุวาว ยสุมา น เกวลั(๑)
อาสวกขยภิญญา เอว สีตานัน อนันตัสสฯ อปีจ โข โลกีย-
ปญจาภิญญาโยปีฯ ตสุมา ตาปี ทสเสตตุ ยสุมา จ อาสวกขเย
กถิตเต เทสนา นิฏฐิตา โหติฯ เอว จ สติ อิมสั คุณานัน
อกถิตตตา อัย กถา มุณฐาภิญญาถา นาม ภเวยเยฯ ตสุมา
จ อภิญญาปารีปรี กตฺวา ทสเสตตปี ยสุมา จ อนาคามิมคเค
จิตสุส สุเขน อิทฺธิวิภูพพนา อิชฺฉติ สมาริปรีปนฺธานัน(๒) กาม-
รากพฺยาปาทานัน สมุหตตฺตาฯ อนาคามี [๓] สีเลสุ จ สมาริสฺมี
จ ปรีปรีการีฯ ตสุมา ยุตฺตญฺจानเนเวว โลกียภิญญาโย(๔)
ทสเสตตปี อากงเขยเย เจ ฯ เปฯ อนกวิหิตนฺติ เอวมาทิมหาติ
อสุส อนุสนฺธิ(๕) ฯ

ตตุถ อนกวิหิตัน อิทฺธิวิชนฺติอาทินา นเยน อากตานัน
ปญจนฺนปี โลกียภิญญานัน (๖) ปาลิวณฺณา สทฺธี ภาวนานเยน
วิสฺฐิมคเค วุตฺตาฯ

- # ๑. ม. เกวลา ฯ ๒. ม. สมาริปรีพฺนฺธานัน ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺสทฺโท
- # ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. โลกียภิญญาโย ฯ ๕. ม. อยมฺนุสนฺธิ ฯ
- # ๖. ม. โลกียภิญญานัน ฯ

*เล่มที่ ๗ อากงเขยยสุตตวณณนา หน้า ๒๘๑

ณฏฐาภินุณาย อาสวานัน ขยาติ อรหตุตมกเคน
 สพุทกิลีสานัน ขยาฯ อนาสวานติ อาสววิริหิตัน เจโตวิมุตตี
 ปณณาวิมุตตีนิติ เอตุถ เจโตวจนเนน อรหตุตผลสมปยุตโต
 สมาริฯ ปณณาวจนเนน ตัมสมปยุตตทา ปณณวา(๑)จ วุตตทาฯ
 ตตุถ จ สมาริ รากโต วิมุตตตตทา เจโตวิมุตตีฯ ปณณวา
 อวิชชาย วิมุตตตตทา ปณณาวิมุตตีติ เวทิตพุพาฯ วุตตติ เจตติ
 ภควตา โย หิสสุ ภิกขเว สมาริฯ ตทสุส สมารินุทริย
 ยา หิสสุ ภิกขเว ปณณวาฯ ตทสุส ปณณินุทริยฯ อิติ
 โข ภิกขเว รากวิราคา เจโตวิมุตตีฯ อวิชชาวิราคา ปณณวา-
 วิมุตตีติฯ อปี เจตุถ สมถผลัง เจโตวิมุตตีฯ วิปัสสนาผลัง
 ปณณาวิมุตตีติ เวทิตพุพาฯ

ทิฏฐเจว ชมเมติ อิมสุมีเขว อตุตถาเวฯ สย อภินุณวา
 สจจกิตตวาติ อตุตถนาเขว(๒) ปณณาย ปจจกขัง กตุวาฯ อปรปฺปจเจเนน
 ณตุวาติ อตุโถฯ อุปสมปฺพช วิหเรยฺยนุติ ปาปฺปณิตฺตวา สมปาเทตฺตวา
 วิหเรยฺยฯ สีเลเสววาติ เอว สพุพาสเว นิฏฐจจกเมตฺตวาว (๓)
 เจโตวิมุตตี ปณณาวิมุตตี อธิคณฺตุกาโมปี สีเลเสววสุส
 ปรีปฺปริการิตีฯ

เอว ภควา สีลานิสฺสกถัง ยาว อรหตุตทา กเถตฺตวา
 อิทานิ สพุพปี ตัง สีลานิสฺสํ สมปฺปณฺทิตฺตวา ทสุเสนฺโต นิคมนัน
 # ๑. ม. ปณณวาวฯ ๒. ม. อตุตถโนเขวฯ ๓. ม. นินุทฐนิตฺตวาฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺควณณา หน้า ๒๘๒

อาห สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว ฯ เปฯ อิทเมตํ ปฏฺิจจ วุตฺตฺนฺติฯ
 ตสฺสํยํ สงฺเขปตฺโตฯ สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว วิหฺรตฺฯ เปฯ
 สิกฺขาปเทสฺสฺติ (๑)อิติ ยนฺตํ วุตฺตฺนฺติ ยนฺตํ มยา ปุพฺเพ เอวํ
 วุตฺตํ เอตํ(๑) สพฺพิปี สมฺปนฺนสีโล ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปีโย
 โหติ มนาไปฯ ครุ ภาวนํโย ปจฺจยํ ลากิฯ ปจฺจยทายกานํ
 มหปฺผลกโรฯ ปุพฺพตฺตํ อนฺุสฺสรณเจตฺนํ ฝลมหตฺตกโร
 อรฺติรติสโหฯ ภยเกรวสโหฯ รูปาวจรชฺฌานานํ อรฺูปาวจรชฺฌานานํ
 จ ลากิฯ เหฏฺฐิมานิ ตีณิ สามณฺณฝลลานิ ปญฺจโลกิยาภิญฺญา(๒)
 อาสวกฺขยณณฺติ [๓] อิเม จ คุณฺณ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺตา(๔)
 โหติฯ อิํ(๕) ปฏฺิจจ อิํ สนฺชาย วุตฺตฺนฺติ ฯ อิํมโวจ ภควา
 อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ ฯ

อาภงฺเขยฺยสฺสฺตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

นฏฺฐิ ฯ

วตฺถุปมฺสฺสฺตฺตวณฺณา

เอวมฺเม สฺตฺนฺติ วตฺถุปมฺสฺสฺตฺต(๖)ฯ ตตฺถ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว
 วตฺถนฺติ ภิกฺขเว(๗) ยถา วตฺถนฺติ อฺุปมาวจนเมตฺตํฯ อฺุปมํ กโรนฺโต
 # ๑. ม. อิติ ยํ ตํ มยา ปุพฺเพ เอวํ วุตฺตํ อิํ ฯ ๒. ม. ปญฺจโลกิยาภิญฺญา ฯ
 # ๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสฺติ ฯ ๔. ม. ย. สจฺฉิกตฺตา ฯ
 # ๕. ม. เอตํ ฯ ๖. สฺยา. วตฺถุปมฺสฺสฺตฺต ฯ ๗. ม. อิเม ปาฐานตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ วัตถุสุตตวณณา หน้า ๒๘๓

จ ภควา กตถจิ อุปมํ ปจมํเยว ทสเสตฺวา ปจฺจนา อตฺถํ
 ทสเสตฺย กตถจิ ปจมํ อตฺถํ ทสเสตฺวา ปจฺจนา อุปมํฯ กตถจิ
 อุปมาย อตฺถํ ปรีวาเรตฺวา ทสเสตฺย กตถจิ อตฺถเณ อุปมํ ฯ

ตถาเสส เสยฺยถาปี(๑) ภิกฺขเว เทว อคารา สทฺวารา
 ตตฺถ จกฺขมา ปรีโส มชฺเฌ จิโต ปสฺเสยฺยาติ (๒) สกถํปี
 เทวทฺตสุตฺตํ อุปมํ ปจมํ ทสเสตฺวา ปจฺจนา อตฺถํ ทสเสนฺโต
 อาหฯ ตีโรกฺขทฺทํ ตีโรปาการี ตีโรปพฺพตํ อสชฺชมาโน กจฺจติ
 เสยฺยถาปี อากาเสตฺติอาทินา(๓) ปน นเยน สกถํปี อิทฺธิวธิ อตฺถํ
 ปจมํ ทสเสตฺวา ปจฺจนา อุปมํ ทสเสนฺโต อาหฯ เสยฺยถาปี
 พฺราหฺมณ ปรีโส สารตฺถโก สารคเวสีตฺติอาทินา(๔) นเยน สกถํปี
 จุลลสาโรปมฺสุตฺตํ(๕) อุปมาย อตฺถํ ปรีวาเรตฺวา ทสเสนฺโต
 อาหฯ อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺเจ กุลปฺตฺตา ฐมมํ ปรียาปฺนฺนติ
 สุตฺตํ ฯ เปฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปรีโส อลคทฺตฺถโกตฺติอาทินา(๖)
 ปน นเยน สกถํปี อลคทฺตฺถมฺมหาสาโรปมฺสุตฺตฺนติ เอวมาทฺธิ
 สุตฺตานิ อตฺถเณ อุปมํ ปรีวาเรตฺวา ทสเสนฺโต อาหฯ สฺวายํ
 อิทฺ ปจมํ อุปมํ ทสเสตฺวา ปจฺจนา อตฺถํ ทสเสตฺย กสฺมา
 ปเนวํ ภควา ทสเสตฺยิตฺย ปุคฺคชฺชมาสเยน วา เทสนาวิลาเสน

๑. ม. เสยฺยถาปีสุสุฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๕๐๕/๓๓๔ ฯ
 # ๓. ที. ส. ๕/๑๓๓/๑๐๓ ฯ พุ. ปฎิ. ๓๑/๒๕๓/๑๖๓ ฯ
 # ๔. ม. ม. ๑๒/๓๕๔/๓๓๔ ฯ ๕. ม. จุฬ... ฯ ๖. ม. ม. ๑๒/๒๗๕/๒๖๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคณณนา หน้า ๒๘๔

วาท ย หี ปุคคตา อุปมํ ทสเสตฺวา วุจฺจมานํ อตฺถํ
สุเขน ปฏฺวีชฺฌนฺตฺย เตสํ ปจฺมํ อุปมํ ทสเสตฺย ๑ เอส นโย
สพฺพตฺถ ๑ ยสฺสา จ ชมฺมชาตฺยา สุปฏฺวีวฺทฺตฺตา เทสฺนา-
วฺลิตฺตปฺตฺโต โหตฺย สาสฺส สุปฏฺวีวฺทฺธา ๑ ตสฺมา เอส เทสฺนา-
วฺลิตฺตปฺตฺโต ชมฺมสฺสโร ชมฺมราชา ๑ โส ยถา ยถา อิจฺฉติ
ตถา ตถา ชมฺมํ เทเสตฺตี เอวํ อิมินา ปุคฺคลชฺฌมาสเยน
วา เทสฺनावฺลิตฺตเสน วา เอวํ ทสฺเสตฺตี เวทิตฺตฺวา ๑

ตตฺถ วตฺถนฺตฺติ ปกตฺติปริสฺสุทฺทวตฺถ ๑ สงฺกิลิฏฺจํ มลลคฺคหิตนฺตฺติ
อากนฺตฺถเกน ปัสฺสุรชาทินา สงฺกิลเสเสน สงฺกิลิฏฺจํ ๑ เสทชฺลลิกาทินา
จ(๑) มเลน กหิตตฺถา มลลคฺคหิตํ ๑ รงฺกชาเตติ เอตฺถ รงฺกเมว
รงฺกชาตํ ๑ อุปสฺสํหเรยฺยาติ อุปนํมาเมยฺย ๑ ยถิ นิลกายาติ[๒]
นिलกตฺถาย จาติ วุตฺตํ โหตฺย เอวํ สพฺพตฺถ ๑ รชโก
หิ นิลกตฺถาย อุปสฺสํหรฺนฺโต กํสฺนิลปฺลาสนิลาทิกเก นิลรงฺเก
อุปสฺสํหริ ๑ ปิตกตฺถาย อุปสฺสํหรฺนฺโต กณฺณการปฺปฺสทิส
ปิตกรงฺเก โลหิตกตฺถาย อุปสฺสํหรฺนฺโต พนฺนุชฺชิวกปฺปฺสทิส
โลหิตกรงฺเก ๑ มณฺเชฏฺจกตฺถาย อุปสฺสํหรฺนฺโต กณฺวีรปฺปฺสทิส
มนฺนุทฺตฺตรงฺเก ๑ เตน วุตฺตํ ยถิ นิลกาย ๑ เป ๑ ยถิ
มณฺเชฏฺจิกายาติ ๑ ทฺรตฺถวณฺณเมวสฺสาติ ทฺรจฺจ ๑ รชิตวณฺณเมว
อสฺส ๑ อปฺริสฺสุทฺทวณฺณเมวสฺสาติ นิลวณฺโณปฺสส ปฺริสฺสุทฺโท น
๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร นิลกาย วาติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที ๗ วตุลสุตตวณณนา หน้า ๒๘๕

ภเวยยฯ เสสวณโณปีฯ ตาทิสณหิ วตุถึ นีลกุมภียา ปกขิตตปี
 สุนีถึ น โหติฯ เสสกุมภีสุ ปกขิตตปี สุปีตกาทิวณณึ น
 โหติฯ มิตาตนีลกรณทกณณิการพนุชชิวกกณวีรปุปฺพวณณเมว (๑)
 โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุติ ตํ วตุถึ กิสฺส เหตุ ที การณา
 อีทิสํ โหติฯ ตสฺมี วา วตุเถ รงฺกชาตํ กิสฺส เหตุ อีทิสํ
 ทฺรตตวณณึ อปฺริสฺสุทฺทวณณึ โหติติฯ ยสฺมา ปน (๒) วตุลสุต
 สงฺกิลิฏฺฐภาโวเยวตฺถ การณึฯ น อณฺณํ กิลฺยจึฯ ตสฺมา
 อปฺริสฺสุทฺทตฺตา ภิกฺขเว วตุลสุตฺตาติ อาทฯ

เอวเมว(๓) อุปมาสมปฺปฏิปาทนนฺฯ จิตฺเต สงฺกิลิฏฺฐเจติ
 จิตฺตมฺหิ สงฺกิลิฏฺฐมฺหิฯ กสฺมา ปน ภควา สงฺกิลิฏฺฐวตุเถน
 โอปมฺมํ อกาสิตี เจฯ วายามสาผลยทสฺสนตฺถึฯ (๔) ยถา ที
 อาคนฺตุเกหิ มเลหิ สงฺกิลิฏฺฐจํ วตุถึ ปกคฺคิยา ปณฺฑรตฺตา ปฺน
 โชรวิยमानํ ปณฺฑรํ โหติฯ น ตตฺถ ชาตีกาพเก วิย เอพกโลเม
 วายาโม นิปฺพลโหติฯ เอวํ จิตฺตปี อาคนฺตุเกหิ กิลฺยเสหิ
 สงฺกิลิฏฺฐจฺฯ ปกคฺคิยา ปน ตํ สกเลปี ปฺปฏิสฺนุชฺชิวงฺควาเร
 ปณฺฑรเมวฯ ยถาห ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตฺฯ ตลฺยจ โข
 อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิลฺยเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐนฺติ (๕) ตํ วิโสชฺชيمانํ
 สกฺกา ปภสฺสรตฺรํ กาทตฺฯ น ตตฺถ วายาโม นิปฺพลโหติฯ

๑. ม. ...กรณทกณณิการ...ฯ ๒. ม. ปนสฺสฯ ๓. ม. เอวเมว โขติฯ
 # ๔. ม. วายามมฺหปฺผลยทสฺสนตฺถึฯ เอวมฺปฺริปีฯ ๕. อจฺ. เอก. ๒๐/๕๐/๑๑ฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียาขวคณณนา หน้า ๒๘๖

เอว วายามสาผลยทสสนคถึ สงกิลิภูจวตเถน โอปมมกาสิตี
เวทิตพูโพฯ

ทुकคตี ปาภูิกงขชาติ อีทิสเ จิตเตะ ทुकคตี ปาภูิกงขจิตพูพา
ทुकคตีเมว เอส ปาปณิสสตีฯ น อณณนตี เอว ทुकคตี
อิจนิตพูพาฯ อวสสั ภาคินีตี(๑) วุตตั โหตีฯ ส่า จายั
ทुकคตี นาม ปฏิปตติทुकคตี คติทुकคตีตี ทูริชา โหตี ฯ
ปฏิปตติทुकคตีปี อการียปฏิปตติทुकคตี (๒) อนาคารียปฏิปตติ-
ทुकคตีตี (๓) ทูริชา โหตีฯ

อการีโก(๔) ที สงกิลิภูจจิตโต ปาณปี หนตีฯ อทินนปี
อาทียตีฯ สกเลปี ทสอกุสทกมมปเถ ปูเรตีฯ อยมสส อการีย-
ปฏิปตติทुकคตีฯ โส ตตถ จิตโต กายสส เกทา นริยปี
คจจตีฯ ตีรจจنانโยนีปีฯ ปีตติวิสยปี [๕] อยมสส คติทुकคตีฯ
อนาคารีโยปี อิมสมึ สาสเน ปพพชิตโต สงกิลิภูจจิตโต
ทุกเตยยปหิณคณนั คจจตีฯ เวชชกมมัม กโรตีฯ สัมเกทาย
เจตียเกทาย ปรกุกมตีฯ เวพุทานาทีหิ ชีวิกั กปเปตีฯ สกลปี
อนาจารย์ อโคจรั จ ปฏิปูเรตีฯ อยมสส อนาคารียปฏิ-
ปตติทुकคตีฯ โส ตตถ จิตโต กายสส เกทา นริยปี คจจตี
ตีรจจنانโยนีปีฯ ปีตติวิสยปี คจจตีฯ สมณยกุโฆ นาม โหตี
สมณเปโตฯ อาทิตเตหิ สงฆาภูอิอาทีหิ สมปชชลิตกาโย อภูญสสรึ
๑. ม. ภาวตี ฯ ๒. ม. อการีย... ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๓. ม. อนการีย... ฯ
เอวมุปรีปี ฯ ๔. ม. อการีโย ฯ ๕. ม. เอตถนตเร คจจตีตี ทิสสตี ฯ

*เล่มที ๗ วตุลสุตตวณณนา หน้า ๒๘๗

กโรนุโต วิจรตึฯ อยมสฺส คตึทคฺคตึฯ

เสยฺยถาปีตึ สุกฺกปกฺกัํ ทสฺเสตฺตมารุโฯฯ ตสฺสสตฺโถ

กณฺหปกฺกเข วุตฺตปจฺจนีเกเนว เวทิตฺตพฺโพฯฯ เอตฺถาปี จ

สุคตึ นาม ปฏึปตฺตึสุคตึ คตึสุคตึตึ ทูวึธา โหตึฯฯ ปฏึปตฺตึ-

สุคตึปี อาการึยปฏึปตฺตึสุคตึ อนาการึยปฏึปตฺตึสุคตึตึ ทูวึธา

โหตึฯฯ อาการึโย หึ ปรีสุทฺทจึตฺโต ปาณาตึปาตาปี วึรมตึ

อทึนฺนาทานาปีฯ สกเลปี ทสฺกสฺลกมฺมปเถ ปรีปฺรูเรตึฯฯ อยมสฺส

อาการึยปฏึปตฺตึสุคตึฯฯ โส ตตฺถ จึโต กายสฺส เกทา

มนุสฺสมหคฺคตฺตึปี เทวมหคฺคตฺตึปี (๑) อุปฺปชฺชตึฯฯ อยมสฺส คตึสุคตึ ฯ

อนาการึโยปี (๒) อึมสฺมี สาสเน ปพฺพชิตฺวา ปรีสุทฺทจึตฺโต

จตุปฺปารึสุทฺทึสึลลํ โสเชตึฯฯ เทรส ฐตฺถกานึ สมารึยตึฯฯ อฏฺฐ-

ตึสสารมฺมณฺเส อตฺตโน อนุกฺกตฺกมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา ปนฺตเสนาสนํ(๑)

ปฏึเสวมาโน กสิณปรีกมฺมํ กตฺวา ฌานสมาปตฺตึโย นึพฺพตฺเตตึ

โสตปาตฺตึมคฺคํ ภาเวตึ ฯ เปฯฯ อนากามึมคฺคํ ภาเวตึฯฯ อยมสฺส

อนาการึยปฏึปตฺตึสุคตึฯฯ โส ตตฺถ จึโต กายสฺส เกทา

มนุสฺสโลเก วา ตึสุ มหาภูเลสุฯฯ ฉสุ วา กามาวจรเทเวสุ

ทสฺสุ วา พุรฺหมภวเนสุฯฯ ปปลจสุ วา สฺสุทฺธาเวเสสุฯฯ จตฺตฺสุ วา

อารุเปเส อุปฺปชฺชตึฯฯ อยมสฺส คตึสุคตึตึ

เอวํ สงฺกิลึฏฺฐจึตฺเต ทคฺคตึ ปาฏึกฺงขา อสงฺกิลึฏฺฐเจ จ

สุคตึตึ วตฺวา อิทานึ เยหึ อุปกฺกึเลเสหึ จิตฺตํ สงฺกิลึฏฺฐจึ

๑. ม. มนุสฺสมหนฺตตฺมปี เทวมหนฺตตฺมปี ฯ ๒. ม. อนาการึโยปี ฯ

๓. ม. ปนฺตเสนาสนํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคณณนา หน้า ๒๘๘

โหติฯ เต ทสฺเสนุโต กตเม จ ภิกฺขเว จิตฺตสฺส อูปกฺกิลเสสา
อภิขฺฌาวิสมโลโกติอาทิมายฯ ตตฺถ สกฺกณฺเฑ ฉนฺทราโค
อภิขฺฌมายฯ ปรกฺกณฺเฑ วิสมโลโกฯ อถวา สกฺกณฺเฑ วา
ปรกฺกณฺเฑ วา โหตุฯ ยุตฺตปตฺตภูจฺจเน ฉนฺทราโค อภิขฺฌา
ยุตฺตปตฺตภูจฺจเน (๑) วิสมโลโกฯ เถโร ปนาท กิสฺส วินิพฺโปกํ
กโรถฯ ยุตฺเต วา ยุตฺเต วา โหตุฯ ราโค วิสมํฯ โทโส
วิสมํฯ โมโห วิสมนฺติ วจฺนโต น โกจิ โลโก อวิสมิ นาม
ตสฺมา โลโกเยเวส อภิขฺฌายนฺนุจฺเณ อภิขฺฌายฯ วิสมนฺนุจฺเณ วิสมํ
เอกตฺถเมตํ พุชฺฌชนเมว นานนฺติฯ โส ปเนส อภิขฺฌาวิสมโลโก
อูปฺชชิตฺวา จิตฺตํ ทฺวเสติฯ โอภาสิตฺถุน เทติ ตสฺมา จิตฺตสฺส
อูปกฺกิลโสติ วุจฺจติ ฯ

ยถา เจสฯ เอวํ นววิธอาฆาตวตฺถุสมฺภโว พุยาปาโท ฯ
ทสฺวิธอาฆาตวตฺถุสมฺภโว โโกโรฯ ปฺนปฺปฺนํ จิตฺตํ ปริโยนทฺธโน
อูปนาโหฯ อาคาริยสฺส อนาคาริยสฺส(๒) วา สุกตกรณวินาสโน
มกฺโขฯ อาคาริโยปี หิ เกนจิ อนุกมฺปเกน ทลิตฺุโท สมานิ
อฺจฺเจ จานเ จปีโตฯ อปฺเรน สมเยน กิํ ตยา มยฺหํ
กตฺนฺติ ตสฺส สุกตกรณํ วินาสติฯ อนาคาริโยปี หิ เกนจิ
อนุสามเณรกาลโต ปฏฺติ(๓) อจฺริเยน วา อูปชฺฌาเยน วา
จตฺุหิ ปจฺเจเยหิ อฺทฺทเทสปริปฺุจฺจาหิ จ อนุคฺคเหตุวา ฐมฺมกถาย
๑. ม. ยุตฺตปตฺตภูจฺจเนฯ ๒. ม. อคาริยสฺส อนาคาริยสฺส ฯ เอวมฺปรีปี ฯ
๓. ม. อนคาริโยปี สามเณรกาลโต ปฏฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ วัตถุสุตตวณณา หน้า ๒๘๕

ปกรณโกสลลาทีนิ (๑) สิกขาปีโตฯ อปเรน สมเขน ราชราช-
 มหามตดาทีหิ สกุกโต ครุกโต อัจริยูปชฌาเยสุ อจิตติกโต
 จรมาโน อัย อเมหหิ ทหรรกาเถ เอว อนุคคหิโต สัวฑุฑิโต
 จฯ อถ ปนินาหิ นิสเนโห (๒) ชาโตติ วุจจมาโน ก็ มยห
 ตุมะหหิ กตุนติ (๓) สุกตกรณั วินาเสตึฯ ตสเสโส สุกตกรณ-
 วินาสโน มกุโข อุปปชชิตวา จิตตึ ทุเสตึฯ โสภาสิตุน
 เทติ ตสุมา จิตตสส อุปกุกิเลโสติ วุจจติฯ ยถา จายึฯ เอว
 พหุสสุเตปี ปุคคะเถ อชฌมตถริตวา อีทิสสส เจว พหุสสุตสส
 อนียตา กติฯ ตว วา มม วา โกจ (๔) วิเสโสติอาทินา
 นเขน อุปปชชมาโน ยุกคคาหิ (๕) ปฟาโสฯ ปเรสั สกุการาทีนิ
 จियุณา อิสสาฯ อตตโน สมปตติยา ปเรหิ สาธารณภาวิ
 อสยหมานัน มจจริยึฯ วญจนีกจริยญุตา มายาฯ เกราฎิกภาเวน
 อุปปชชมานัน สาเจยึฯ เกราฎิกโก หิ อานนุทมจฺโฆ วิย
 โหติฯ อานนุทมจฺโฆ (๖) นาม กิร มจจมานัน นงคฺกุจฺจึ ทสเสติ
 สปฺปานัน สีลึฯ ตุมะหหิ สทิสโอ อหนุตติ ชานาเปตตฯ เอวเมว
 เกราฎิกโก ปุคคโล ยั ยั สุตตุนตีกั วา อภิธมฺมิกั วา
 อุปสงกมตึฯ ตั ตั เอว วทติ อหิ ตุมุหากมตฺถจโรฯ (๗) ตุมุเห
 มยหิ อนุกมฺปกาฯ นานหิ ตุมุเห มุญจามีตึฯ เอวเมว เต (๘)

๑. ม. ฐมมกถานยปกรณโกสลลาทีนิ ฯ ๒. ส. นิสเนโห ฯ ม. นิสฺสเนโห ฯ
 # ๓. ม. ตสฺส โส ฯ ๔. ม. โก ฯ ๕. ม. ยุกคคาหคาคาหิ ฯ ๖. ม. อายตนมจฺโฆ ฯ
 # ๗. ม. ตุมุหากั พทฺธจโร ฯ ๘. ม. เอวเมเต ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคฺควณณา หน้า ๒๕๐

สคารโว อัย อเมหสุ สปลตีสโส'ติ มณณิสฺสนตฺติฯ ตสฺเสตํ
 เกรากฺกภาเวน อุปฺปชฺชมานํ สาเจยฺย อุปฺปชฺชิตฺวา จิตฺตํ พุเสตติ
 โภภาสิตฺถุน เทติ ตสฺมา จิตฺตสฺส อุปฺกุกฺกิลโสติ วุจฺจติ ฯ
 ยถา เจตฺย เหวํ วาตกริตภสฺสทสิโส ฤทฺธภาวปคฺคหิตสิโร
 อนิวาตวฺตติการกรโณ ฤมฺโภฯ ตพฺตฺตริกรโณ สารมฺโภ โส
 พุวิเชน ฤพฺภติ ฤกฺสลวเสน เจว กุสฺลวเสน จฯ ตตฺถ
 อาคาริยสฺส จ(๑) ปเรน กตํ ฤลงฺการาที ทิสฺวา ตตฺทิกฺุณ-
 ตตฺทิกฺุณกรณณ(๒) อุปฺปชฺชมาโนฯ อนาคาริยสฺส จ ยตฺตกํ
 ยตฺตกํ ปโร ปริยาปฺณาติ วา กเถติ วาฯ มานวเสน ตตฺทิกฺุณ-
 ตตฺทิกฺุณกรณณ อุปฺปชฺชมาโน ฤกฺสโลฯ อาคาริยสฺส ปน
 ปรี ฤกํ สลาภกตฺตํ เทนตํ ทิสฺวา ฤตฺตนา เทว วา ติณฺ
 วา ทาตฺถกามตาย อุปฺปชฺชมาโนฯ อนาคาริยสฺส จ ปเรน
 ฤกนิกายเ คหิตเ มานํ ฤนิสฺสาย เกวลํ ตํ ทิสฺวา ฤตฺตโน(๓)
 ฤาลสิยํ ฤกฺกฺุยฺย เทว นิกายเ คเหตุกามตาย อุปฺปชฺชมาโน
 กุสฺลโลฯ ฤทฺธ ปน ฤกฺสโล ฤทฺธปเปโตฯ ฤยณฺหิ อุปฺปชฺชิตฺวา
 จิตฺตํ พุเสตติฯ โภภาสิตฺถุน เทติฯ ตสฺมา จิตฺตสฺส อุปฺกุกฺกิลโสติ
 วุจฺจติฯ

ยถา จายฺย เหวํ ชาติอาทีนึ นิสฺสาย จิตฺตสฺส ฤนฺนตฺตวเสน
 ปวตฺโต มาโน(๔) ฤจฺจ
 # ๑. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. ตตฺทิกฺุณกรณณฯ ๓. ม. ฤตฺตนาฯ
 # ๔. ม. ปวตฺตมาโน มาโนฯ

*เล่มที ๗ วตุลลุตตวณณนา หน้า ๒๕๑

มโทฯ กามคฺเชสุ จิตฺตวอสฺสคฺควเสน อุปฺปชฺชมาโน ปมาโท
อุปฺปชฺชิตฺวา จิตฺตํ ทฺวเสตึฯ โธภาสึตฺถํ น เทตึฯ ตสฺมา
จิตฺตสฺส อุปฺกุกิลเโสติ วุจฺจติฯ

กสฺมา ปน ภควา อุปฺกุกิลลึ ทสฺเสนฺนโต โลภมาที
กตฺวา ทสฺเสตึตึฯ ตสฺส ปจฺมุปฺปตฺติโตฯ สพฺพสฺสตุตฺตานณฺหิ
ยตฺถ กตฺถจึ อุปฺปนฺนํ อนุตฺมโต สฺวทฺธาวัสสฺสญฺมึปี สพฺพปจฺม
ภวนิกฺกตฺวิเสน โลภ อุปฺปชฺชตึฯ ตโต อตฺตโน [๑] อนุรูป
ปจฺจยึ ปฏฺิจฺจ ยถาสมฺภวึ (๒)อิตรเ จ เอเต(๒) โสพเสว จิตฺตสฺส
อุปฺกุกิลเสฯ เอเตน ปน นเยน สพฺเพปี กิลเสฯ คหิตาเยว
โหนตึติ เวทิตฺพพาฯ

เอตฺตวตฺตา สฺงกิลลึ ทสฺเสตฺวา อิทานึ โวทานึ ทสฺเสนฺนโต
ส โข โส ภิกฺขเวตฺถอทิมายฯ ตตฺถ อิติ วิทิตฺวาติ เอว
ชานิตฺวาฯ ปชฺหตึติ สมฺภุเจทฺปฺพานวเสน อริยมคฺเคน
ปชฺหตึฯ ตตฺถ กิลเสปฏฺิปาฏฺิยา มคฺคปฏฺิปาฏฺิยาติ ทฺวิธา
ปหานึ เวทิตฺพพาฯ กิลเสปฏฺิปาฏฺิยา ตาว อภิชฺฌาวิสฺสโลภ
ถมฺภโถ สारมฺภโถ มาโน อติมานो มโทติ อิเม จ กิลเสฯ
อรหตฺตมคฺเคน ปหฺิยฺนตึฯ พฺยาปาโท โภโร อุปฺนาโห ปมาโทติ
อิเม จตฺตวโร กิลเสฯ อนาคามิมคฺเคน ปหฺิยฺนตึฯ มกุโ
ปลาโส อิสฺสา มจฺจริยึ มายา สาสฺเยยฺนตึ อิเม จ โสตา-
ปตฺติมคฺเคน ปหฺิยฺนตึตึฯ มคฺคปฏฺิปาฏฺิยา ปน โสตาปตฺติ-

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตโนติ ทิสฺสตึฯ ๒. ม. อิตรเ น จ เอเตฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๒๕๒

มคฺเคน มกฺโข ปลาโส อีสฺสามจฺจริยํ ฌายา สฺวาเจยฺยนฺตํ
อิมํ จ ปหฺยฺยนฺตํ ๑ อนาคตามิมคฺเคน พฺยาปาโท โโกโธ
อุปนาโห ปมาโทติ อิมํ จตฺตารโ ๑ อรหตฺตมคฺเคน อภิชฺฌา-
วิสมโลภํ ฌมฺภํ สารมฺภํ มาโน อติมานํ มโทติ อิม
จ ปหฺยฺยนฺตํ ๑

อิมสฺมี ปนฺนุจฺจเน อิมํ กิลเสสา โสตาปตฺติมคฺควชฺฌา
วา โหนตฺตุ เสสมคฺควชฺฌา วา ๑ อดโข อนาคตามิมคฺเคน
ปหานํ สนฺธาย อภิชฺฌาวิสมโลภํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิลลํ ปชหฺตํ
อาทิมหาตี เวทิตพฺพา ๑ อยเมตฺถ ปเวณฺณมคฺคาคโต สมฺภโว ๑
โส(๑) จ อุปฺริ จ ตตฺถ มคฺคสฺเสว นิตฺทิกฺฐจฺจตฺตา ยุชฺชติ(๑)
ตติยมคฺเคน ปหฺยฺยนฺตํ ๑ อนาคตามิมคฺเคน วิสมโลภานํ เตน ปหานํ โหติ
(๒) เสสานํ อิมินาว ๑ ยेषิ หิ(๒) โสตาปตฺติมคฺเคน ปหฺยฺยนฺตํ ๑ เตปิ
ตํ สมฺภูจฺจาปกจฺจตฺตานํ อปฺปหฺยฺยนฺตํ ๑ อนาคตามิมคฺเคน สุปหฺยฺยนา
โหนตฺตํ ๑ เกจิ ปน ปจฺจมคฺเคนเวตฺถ ปหานํ วนฺณยฺยนฺตํ ๑
ตํ ปฺพพฺพาปเรน น สนฺธิยฺยติ ๑ เกจิ วิภฺขมฺภนปฺปหานนฺตํ(๓) ๑
ตํ เตลลํ อิจฺฉามตฺตเมว ๑

ยโต โข ภิกฺขเวตี ๑ เอตฺถ ยโตติ ยมฺหิ กาลส ๑
ปหฺยฺยโน โหตฺตํ ๑ อนาคตามิมคฺคกฺขณฺณ ปหานํ สนฺธายเวว ๑ โส
๑. ม. โส จ อุปฺริ จตฺตมคฺคสฺเสว นิตฺทิกฺฐจฺจตฺตา ยุชฺชติ ๑
๒. ม. เสสานํ อิมินาว ๑ ยेषิ หิ ๑ ๓. ม. วิภฺขมฺภนปฺปหานนฺตํ ๑

*เล่มที ๗ วตุลลุตตวณณนา หน้า ๒๕๓

พทุเช อเวจปปลสาเทนาตี เอตํ ยโต โข ภิกขเว วิสมโลโก(๑)
ปหีน โหติยโส พทุเช อเวจปปลสาเทน สมณนาคโต โหตีตี
เอวํ เอกเมเกน ปเทน โยเชตพพึฯ อิมสฺส หิ ภิกขุโน
อนาคามิมคฺเคน โลกุตฺตรปปลสาโท อากโตฯ อถสฺส อปเรน
สมเยน พุทฺธคฺเณ ฃมฺมคฺเณ สํฆคฺเณ จ อนุสฺสรโต โลกีย(๒)
อุปฺปชฺชตีฯ ตมสฺส สพฺพิปี โลกียโลกุตฺตรมิสฺสํกํ ปสาทํ
ทสฺเสนโต ภควา พทุเช อเวจปปลสาเทนาตีอาทิมายฯ

ตตุถ อเวจปปลสาเทนาตี พุทฺธฃมฺมสํฆคฺเณนํ ยถาวโต
ณาคตฺตา อจเลน อจฺจุเตน ปสาเทนฯ อิทานี ยถา ตสฺส
ภิกขุโน อนุสฺสรโต โส อเวจปปลสาโท อุปฺปนโนฯ ตํ วิธึ
ทสฺเสนโต อิติปี โส ภควาตีอาทินา นเยน ตินิ
อนุสฺสตีฎฺฐานานิ วิตุถาเรสิฯ เตสํ อตุถวณณนา สพฺพากาเรน
วิสฺฐมิมคฺเค อนุสฺสตีถายํ วุตฺตาฯ

เอวมสฺส โลกียโลกุตฺตรมิสฺสํกํ ปสาทํ ทสฺเสตุวา อิทานี
กิลลปฺปหานํ อเวจปปลสาทสมณนาคตํ จ ปจฺจเวกฺขโต
อุปฺปชฺชมานํ โสมนสฺสาทิตานิสํสํ ทสฺเสนโต ยโตธิ โข
ปนสฺสาตีอาทิมายฯ ตสฺสตุโล(๓) อนาคามิสฺส หิ ปจฺจนเต
วฺภูจิตํ โจรูปทฺทวํ วุปลมิตฺวา ตํ ปจฺจเวกฺขโต มหานคเร
วสนตฺสฺส รณฺโณ วิย อิม จิเม จ มม กิลลสา ปหีนาคี

๑. ม. อภิชฌาวิสมโลโกฯ ๒. ม. โลกียฯ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคควณณา หน้า ๒๕๔

อตุตโน กิลสปปห่าน ปจจเวกขโต พลวโสมนสฺสํ อูปปชชติฯ
 ตํ ทสฺเสนฺโต ภควา ยโตธิ โข ปนสฺสาติอาทิมหาฯ
 ตสฺสตุโธ ยวายํ อนาคามิกิขุ เอวํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาแทน
 สมนฺนาคโต โหติ ฯ เปฯ ฐมเม ฯ เปฯ สํเม ฯ เปฯ อนุตฺตรํ
 ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ตสฺส ตํ(๑) ยโตธิ โข จตฺตํ โหติ
 ิปฏินิสฺสญฺจํ สกสกโอิธิวเสน จตฺตเมว โหติฯ ตํ ตํ กิลสชาตํ
 วนตํ มุตฺตํ ปหีนํ ปฏินิสฺสญฺจํ. สกสกโอิธิวเสนาติ เทว โอิธี
 กิลสฺสอิ จ มคฺโคธิ จฯ ตตฺถ กิลสฺสอิธิวเสนาปี เย กิลสสา
 ยํมคฺควชฌมาฯ เต อณฺณมคฺควชฌเมหิ อมิสฺสา หุตฺวา สเกเนว
 โอิธินา ปหีนาฯ มคฺโคธิวเสนาปี เย กิลสสา เยน มคฺเคน
 ปหาตพฺพาฯ เตน เตยว ปหีนา โหนฺติฯ เอวํ สกสกโอิธิวเสน
 ตํ ตํ กิลสชาตํ จตฺตเมว โหติ ปฏินิสฺสญฺจํฯ ตํ ปจจเวกขิตฺวา
 ลทฺฐโสมนสฺโส ตตฺตตฺตริปี โส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาแทน
 สมนฺนาคโตมฺหิตี ลภติ อตุถเวทนฺติ สมฺพนฺโรฯ

ยโตธิ โขติปี ปาโิจฯ ตสฺส วเสน อยมคฺโธฯ อสฺส
 กิขุโน ยโตธิ โข ปน จตฺตํ โหติ ปฏินิสฺสญฺจํฯ ตตฺถ
 ยโตติ การณวณฺเณฯ ยสฺมาติ วุตฺตํ โหติฯ โอิธีติ เหฎฺฐา
 ตโย มคฺคา วุจฺจนฺติฯ กสฺมาฯ เต หิ โอิธี กตฺวา โกฎฺจาสํ
 กตฺวา อูปริอูปริมคฺเคน(๒) ปหาตพฺพกิลสเส จเปตฺวา ปชหนฺติฯ
 # ๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อูปริมคฺเคน ฯ

*เล่มที่ ๗ วัตถุสุตตวณณา หน้ ๒๕๕

ตสุมมา โอิธิตี วุจจนุตติฯ อรหตุตมคโค ปน กิณจิกิ เกลสั
อนวเสเสตุวา ปชหติฯ ตสุมมา อนอิธิตี วุจจติฯ อิมสส จ
ภิกขุโน เหญจจา มคคตตเยน จตุตติฯ เตน วุตุตติ ยโตธิ โข
ปนสส จตุตติ โหตีติฯ ตตุถ โข ปนาคติ นิปาคตตติฯ อยมปน
ปิณตตติฯ ยสุมมา ปน(๑) อสส โอิธิตี จตุตติ โหตี ปณินิสสกุจ
ตสุมมา ต ปจจเวกขิตวา จ ลททโสมนสโส ตตุตตริปี โส พุทเช
อเวจจปปสาเทน สมณนาคโตมหิตี ลภติ อตุถเวทนติ ยถาปาลี
เนตพุททิฯ

ตตุถ จตุตตติ อิทิ สกทาวปริจจจนวเสน วุตุตติฯ
วณตตติ อิทิ ปน อนาทิยณทาสสนวเสนฯ มตุตตติ อิทิ
สนตติโต วินิมอจนวเสนฯ ปหีนตติ อิทิ มตุตตสปี กวจิ
อนวกุจจนทาสสนวเสนฯ ปณินิสสกุจจตติ อิทิ ปุพุเพ อาทินน-
ปุพุพสส ปณินิสสคคทาสสนวเสน ปริมขั วา นิสสกุจจทาสสน-
วเสน ทาวนทเลน อภิกขุย นิสสกุจจทาสสนวเสนาคติ วุตุตติ
โหตีฯ

ลภติ อตุถเวท ลภติ ชมมเวทนติ เอตุถ พุททาทิสู
อเวจจปปสาโทเยว อรณียโต อตุถติฯ อูปคตตพุทโตติ วุตุตติ
โหตี. ธารณโต ชมโมฯ วินิปตติตูปปทานโตติ วุตุตติ
โหตีฯ เวโทติ คนุโลปี ทาณมปี โสมนสสมปีฯ ติณณ
๑. ม. ปนสทโท นตุถิฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๒๕๖

เวทานัน ปารคุดีอาทีสุปี(๑) [๒] คนุโถ เวโทติ วุจจติฯ

ยั พุราหุณัน เวทคั อากิษณญั(๓)

อกิณจัน กามภเว อสตุตุนติ

อาทีสุ (๔) ฌาณันฯ เย เวทชาตา วิจรณติ โถเกติอาทีสุ โสมนสุสัฯ
อิธ ปน โสมนสุสณจ โสมนสุสสมุยุตตุตถาณณจ อธิปเปตึฯ
ตสุมา ลกติ อตุถเวทัง ลกติ ฌมมเวทนติ อเวจจปุปสาทา-
รณณฌโสมนสุสณจ โสมนสุสมยถาณณจ ลกตีติ เอวเมตถ
อตุโถ เวทิตพุโพฯ

อถวา อตุถเวทนติ อเวจจปุปสาทัง ปจจเวกขโต อุปนุนัน
วุตตุปปการเมว เวทัง ฌมมเวทนติ อเวจจปุปสาทสุส เหตุ
โอธิโส กิเลสปปหานัน ปจจเวกขโต อุปนุนัน วุตตุปปการเมว
เวทนติ เอวปี เอตถ อตุโถ เวทิตพุโพ วุตตุตถเหตุ เหตุมนุหิ
ฌาณัน ฌมมปฏิสมภิกทาฯ เหตุผล ฌาณัน อตุถปฏิสมภิกทาติฯ (๕)
ฌมมุปสณหิตัง ปามุชชนติ ตเมว อตุถณจ ฌมมณจ ตัง จ
อตุถฌมมานิสัสกุกัง เวทัง ปจจเวกขโต อุปนุนปาโมชชังฯ
ตณหิ อนุวชชลกขณณ ปจจเวกขณาการปุปวตเตน ฌมเมน
อุปสณหิตนติ วุจจติฯ ปมุทิตสุส ปีติ ชายตีติ อิมินา
ปาโมชเชน ปมุทิตสุส นีรามิสา ปีติ ชายติฯ ปีติมนสุสาติ
๑. ที. สී. ๕/๑๔๓/๑๑๕ ฯ ๒. ม. เอตถนุตเร หิสทโท ทิสุสตี ฯ
๓. ม. เวทคุมากิษณญา ฯ ๔. พุ. ส. ๒๕/๔๒๘/๕๓๖ ฯ
๕. อภี. วิ. ๓๕/๗๓๓/๓๕๕ ฯ

*เล่มที ๗ วตุลสุตตวณณา หน้า ๑๕๗

ตย ปิตยา ปินิตมนสฺส จ(๑) ๗ กาโย ปสฺสมภตฺตี กาโยปี
ปฏฺฐปสฺสทฺโร(๒) โหติ วุปลนุตทรโถ ๗ ปสฺสทฺธกาโย สฺขนฺติ เอว
วุปลนุตทกยทรโถ เจตสิกสฺสํ ปฏฺฐิตฺเวเทติ จิตฺตํ สมาริยตีติ
จิตฺตํ สมมา อาริยตี อปฺปิตํ วิย อจลํ ติฏฺฐตี

เอวมสฺส กิเลสปปหานํ อเวจฺจปปสาทสมนฺนาคตํ
ปจฺจเวกฺขโต อุปฺปชฺชมานํ โสมนสฺสาทิมานิสฺสํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิยโตริ โข ปน เมติ(๓) วาเรน ตสฺสา (๔) ปจฺจเวกฺขณาย
ปวตฺตการี ปกาเสตฺวา ตสฺเสว (๕)อนาคามิมคฺคานูภาวสฺส จ
ผลํ (๕)ทสฺเสนฺโต ส โข โส ภิกฺขเวติ อาทิมาห ตตฺถ เอวํสีโลติ
ตสฺส อนาคามิมคฺคสมฺปยุตฺตํ สีลกฺขนฺธํ ทสฺเสติ เอวํมฺโม
เอวํปญฺโโลติ ตํสมฺปยุตฺตเมว สมาริกฺขนฺธญฺจ ปญฺญาภฺกฺขนฺธญฺจ
ทสฺเสติ ๗ สาลีนฺนฺติ โลหิตฺสาลิกฺขนฺธสาลิอาทินํ อนนฺกรูปานํ ๗
ปิณฺฑปาตฺนฺติ โอทนํ ๗ วิจิตฺกาพกฺนฺติ อปฺนิตกาพกํ. เนวสฺส
ตํ โหติ อนฺตรายายตี ตสฺส เอวํวิธสฺส ภิกฺขุโน ตํ วุตฺตปฺปการี
ปิณฺฑปาตโกชนํ มคฺคสฺส วา ผลสฺส วา เนว อนฺตรายาย
โหติ ๗ ปฏฺฐิตฺทฺธคฺคสฺส หิ ตํ กิมนฺตรายํ กริสฺสตี ๗ โยปีสฺส
อปฺปฏฺฐิตฺทฺโร จตฺตมคฺโค จ ผลญฺจ ตปฺปฏฺฐิตาภาย วิปสฺสนํ
อารพฺภโตปี เนวสฺส ตํ โหติ อนฺตรายาย ๗ อนฺตรายํ กาคฺตุ
๑. ม. จสฺสทฺโร นตฺถิ ๗ ๒. ม. ปสฺสทฺโร ๗ ๓. ม. ม. ๑๒/๕๕/๖๗ ๗
๔. ม. ตสฺส ๗ ๕. ม. อนาคามิมคฺคานูภาวสฺสจกํ ผลํ ๗

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขคคณณนา หน้ ๒๕๕

อสมคตเมว โหติฯ กสุมฯ วุตตปการสีลธมมปณณาสงคเหน
มคเคน วิสุทฐจิตตตตตฯ ยสุมฯ เจตถ เอตเทว การณ
ตสุมฯ ตทนุรูปอุปมึ ทสเสนุโต เสยฺยถาปีตอาทิมหาฯ

ตตถ อจณนติ วิปปลสนนึฯ ปริสุทฐึ มลวิกเมนฯ ปรีโยทาด
ปภสสรตยฯ อุกกามุขนติ สฺวณณการานึ มุสามุขึฯ สฺวณณ-
การานึ มุสทา หิ อีธ อุกกาฯ อณณตถ ปน ทีปีกาทโยปี
วจจณนติ. อุกกาสุ ธารียมานาสฺวติ (๑)หิ อากตฏจाने ทีปีกา
อุกกาติ วุจจติฯ อุกกึ พนุเชยฺยฯ อุกกึ พนุเชตฺวา อุกกามุขึ
อาลิมุเปยฺยติ (๒) อากตฏจाने องการกปลลลङ्गि. กम्मารานึ ยถา
อุกกาฯ อนุโต ฉายติ โน พหิติ (๓) อากตฏจाने กम्मารุทฺธนึฯ
เอววิปาโก อุกกาปาโต ภวิสสตีติ (๔) อากตฏจाने วาตเวโล
อุกกาติ วุจจติ. อิมสฺมี ปน จานे อณณเสสุ จ เอวรูปเส
สณฺฑาเสน ชาตฺรูป คเหตุวา อุกกามุখে ปกฺขิปตีติ อากตฏจानेสุ
สฺวณณการานึ มุสทา อุกกาติ เวทิตพฺพาฯ

ตตรายึ อุปมาสสนุทนา สงกิลิฏฺจึ วตถึ วิย หิ
สงกิลิฏฺจชาตฺรูป วิย จ อิมสฺส ภิกฺขุโน ปุณฺชชนกาลे काम-
ราคาทิมลानุคตึ จิต्तึ ทฏฺฐพฺพิฯ อจฺโฆทกึ วิย อุกกามุขึ
วिय จ อนากามิมคฺโคฯ ตึ อุกกึ อุกกามุขณจ อากมม
วตถสฺวณณานึ ปริสุทฐตา วิย ตสฺส ภิกฺขุโน วุตตปการ-
๑. ที. ที. ๕/๕๒/๖๔ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๖๕๑/๔๔๒ฯ
๓. พ. ขา. ๒๕/๖๓๑/๒๓๐ฯ ๔. ที. ที. ๕/๒๒/๑๔ฯ

*เล่มที่ ๗ วตถสตุตถวณณา หน้า ๒๕๕

สีลธมมปณณาสงคหิ อานาคามิมคคิ อากมม วิสุทฺฐจิตตตาดิฯ

โส เมตฺตาสหคเตน เจตฺตาดิ ยถานุสนฺธิวเสน เทสฺนา
 อาคตา. ตโย หิ อนุสนฺธิ ปุจฺจนฺสนฺธิ อชฺฌาสยานุสนฺธิ
 ยถานุสนฺธิติฯ ตตถ เหว วุตฺเต อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ
 เอตทโวจ สียา นฺุโข ภนฺเต พหิทฺธา อสฺติ ปฺริตฺตฺสนา'ติ
 สียา ภิกฺขุติ ภควา อโวจาทิ (๑) เหว ปุจฺจนฺตานํ วิสฺขฺชิตฺตฺต-
 วเสน ปุจฺจนฺสนฺธิ เวทิตฺตฺพพาฯ (๒) สียา โข ปน เต
 พุราหุมนฺ อวมนฺสฺสฯ อชฺชาปี นฺูน สมฺโณ โคตฺโม อวีตฺราโคติ (๓)
 เหว ปฺเรสํ อชฺฌาสยํ วิทิตฺวา วุตฺตฺตฺสฺส สุตฺตฺสฺส วเสน
 อชฺฌาสยานุสนฺธิ เวทิตฺตฺพพาฯ (๔) เยน ปน ฐมฺเมน อาทิมฺหิ
 เทสฺนา อฏฺฐจิตฺตาฯ ตตฺส ฐมฺมฺสฺส อนฺุรูปฐมฺมวเสน วา ปฏฺฐิปกฺข-
 วเสน วา เยสุ สุตฺเตสุ อฺุปริ เทสฺนา อากจฺฉติฯ เตสํ [๕]
 ยถานุสนฺธิ เวทิตฺตฺพพาฯ เสยฺยถิทฺทํ อากงฺเขยฺยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เทสฺนา อฏฺฐจิตฺตาฯ อฺุปริ ฉ อภินฺญา อากตาฯ กกโจบเม (๖)
 เหฏฺฐจฺา อกฺขนฺตฺติยา อฏฺฐจิตฺตาฯ อฺุปริ กกโจบโมวาโท อากโตฯ
 อลคทฺเต เหฏฺฐจฺา ทิฏฺฐิปฺริทฺธิปเนน อฏฺฐจิตฺตาฯ อฺุปริ ติปฺริวฏฺฐ-
 สฺส

๑. ม. ม. ๑๒/๒๘๒/๒๗๒-๓ฯ ๒. ม. ย. เวทิตฺตฺพโพฯ
 # ๓. ม. ม. ๑๒/๕๑/๔๑ฯ ๔. ม. ย. เวทิตฺตฺพโพฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร วเสนาติ
 # ทิสฺส

*เล่มที ๗ มุลปรียาขวคคณณนา หน้า ๓๐๐

อฏฐิตาฯ อุปรี พุรหุมวิหารา อาคตาฯ โกสมพิกสุตเต(๑) เหฏฐา
ภณฺฑเนน อฏฐิตาฯ อุปรี สาราณียชมมา อาคตา อิมสุมปี
วตถสุตเต เหฏฐา กิลเสเทศนา (๒) อฏฐิตาฯ อุปรี พุรหุมวิหารา
อาคตาฯ เตน วุตฺติ ยถานุสนธิวเสน เทสนา อาคตาติฯ
พุรหุมวิหารesu ปน อนุปทวณณนา จ ภาวนานโย จ
สพฺโพ สพฺพการเรน วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺโตฯ

เอวํ ภควา อภิชฌาทีนํ อุปกฺกิลเสสานํ ปฏฺฐิปกฺขภูตํ
สพฺพโสว (๓) กามราคพฺยาปาทปฺปหานเนน วิหตปจฺจตฺถิกตฺตทา
ลทฺฐปทฏฺฐานํ ตสฺส อนาคามีโน พุรหุมวิหารภวานํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิสฺส อรหตฺตตาย วิปฺสฺสนํ ทสฺเสตฺวา อรหตฺตปฺปตฺตี ทสฺเสตฺ
โส อตฺถิ อิทนฺติอาทิมายาฯ

ตสฺสตฺโถ โส อนาคามี เอวํ ภาวิตพุรหุมวิหารโร เอเตสํ
พุรหุมวิหารานํ ยโต กฺุโตจิ วุฏฺฐาย เต เอว พุรหุมวิหารชมเม
นามวเสน เตสํ นิสฺสยํ หทยวตฺถุํ วตฺถุนิสฺสยานิ ภูตานิตี
อิมินา นเยน ภูตฺฐปาทายชมเม รูปวเสน [๔] ววตฺถเปตฺวา อตฺถิ
อิทนฺติ ปชานาติฯ เอตฺตาวตฺตานเนน ทฺกฺขสจฺจววตฺถานํ กตํ
โหติฯ ตโต ตสฺส ทฺกฺขสฺส สมฺทยํ ปฏฺฐิวิชฌนฺโต อตฺถิ หีนนฺติ
ปชานาติฯ เอตฺตาวตฺตานเนน สมฺทยสจฺจววตฺถานํ กตํ โหติฯ

๑. ม. โกสมพิยสุตเตฯ ๒. ม. กิลเสปรีทีปเนนฯ ๓. ม. ย. สพฺพโส จฯ
๔. ม. ย. เอตฺถนฺตเร จสทฺโถ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๗ วัตถุสุตตวณณา หน้า ๓๐๑

ตโต ตสส ปหานุปาย วิจันนุโต อตถิ ปณินนติ ปชานาติฯ
 เอตดาวตานิเนน มกคสจจวตถานัน กตฺ โหติฯ ตโต เตน
 มกเคน อธิคณตพพฏจัน วิจันนุโต อตถิ อุตฺตริ อิมสฺส
 สลลวาคตสฺส นิสฺสรณนฺติ ปชานาติฯ อิมสฺส มยา อธิคตสฺส
 พุรหุมวิหารสลลวาคตสฺส อุตฺตริ นิสฺสรณัน นิพพานัน อตถิติ
 เอวํ ปชานาตีติ อธิปฺปาโยฯ เอตดาวตานิเนน นิโรธสจจวตถานัน
 กตฺ โหติฯ ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโตติ ตสฺส
 วิปสฺสนาปญญาเย เอวํ จตฺถิ อากาเรหิ จตฺตาริ สจฺจานิ ชานโต
 มกคปญญาเย เอวํ ปสฺสโต ทยเกเรเว วุตฺตเนเยเนว อาสวาปี(๑)
 จิตฺตํ วิมฺจจติ ฯ เปฯ อิตถตฺตยาติ ปชานาตีติฯ

เอวํ ยาว อรหตฺตวา เทสนัน ปาเปตฺวา อิทานิ ยสฺมา
 ตสฺสํ ปริสฺติ นุหานสุทฺธิโก พุรหุมโณ นิสินฺโนฯ โส เอว(๒)
 นุหานสุทฺธิยา วณฺณัน วุจฺจมานัน สุตฺวา ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ
 ปาปฺณิสฺสตีติ ภควตา วิทิตฺฯ ตสฺมา ตสฺส โจทฺนตฺถาย อัย
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สินาโต อนุตฺเรน สินาเนนาติ อิมํ
 ปาฏิกฺเขกํ อนุสนฺธิ อาท. ตตฺถ อนุตฺเรน สินาเนนาติ
 อพฺภนฺตฺเรน กิลสวฏฺจจานสินานเนน

สุนฺทริกภารทฺวาโชติ ภารทฺวาโช นาม โส พุรหุมโณ
 อตฺตโน โคตฺตวเสนฯ สุนฺทริกาย ปน นทฺธิยา สินาตสฺส
 # ๑. ม. กามาสวาปี ฯ ๒. ม. เอวํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๐๒

ปาปปหานัน (๑) โหตีติ อยมสส ทิฏฐิจิ ตสุมมา สุนทริกการ-
 ทวาโชติ วุจติช โส ตั ภาวโต วจัน สุตวา จินเตสิ
 มยปี นุหานสุทธี (๒) วณณเมษ สมโนปี โคตโม ตเทว (๓) วณณติ
 สมานจณนุโททานิ เอส อเมหีติช อถ ภาวนุตติ พาทุกัน นที
 คนตุวา ตั ตตุถ ปาปี ปวาเหตุวา อาคตั วิย มณณมาโน
 อาก จจติ ปน ภาว โคตโม พาทุกัน นที สินายิตุนติช
 ภาวา ตสส จจณามิติ วา น จจณามิติ วา อวตุวาเยว
 พุราหุณสส ทิฏฐิสมุคฆาต กตตุกาโม ก็ พุราหุณ พาทุกาย
 นทียาฯ ก็ พาทุกา นที กริสสตีติ อากฯ ตสสตุโถฯ ก็
 ปโยชนัน พาทุกายฯ ก็ สากริสสตีช อสมตถา สากสสจ
 อตุถสส(๔) ก็ ตตุถ คมิตุสามิติช

อถ พุราหุณโต ตั ปัสสนโต โลกษสมมตาคีอาทิมาน(๕) ฯ
 ตตุถ โลกษสมมตาคี ลูขภาวสมมตา(๖) (๗) โลกษภาว โมกษภาว
 วิสุทธีภาว เทตีติ(๗) เอว สมมตาคี วุตติ โหติ. โลกษสมมตาคีปี
 ปาโจ. ตสสตุโถฯ เสฏฐโลกัน คมยตีติ เอว สมมตาคี ฯ ปุณณ-
 สมมตาคี ปุณณนติ สมมตาฯ ปวาเหตุตีติ คมยติ วิโสเชติ.

คากาหิ อชฌณาสีตี คากาหิ อภาสิฯ คากา หิ วุจจมานา

๑. สี่. ปาปปวาหนัน ฯ ๒. ม. อัย สินานสุทธี ฯ ๓. ม. ตเถว ฯ ๔. ม. อตุถาย ฯ

๕. สุธา. โลกสมมตาคี ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๖. ม. ลูขภาวสมมตา ฯ

๗. ม. ลูขภาวนติ โจกษภาว วิสุทธีภาว เทตีติ ฯ

*เล่มที่ ๗ วัตถุสุตตวณณา หน้า ๓๐๓

ตทตถที่ปนตถเมว วา คาคารุจิกานัน วุจจนติ วิเสตตถที่ปนตถ

วา อธิ ปเนตา อุภยตถที่ปนตถ วุตตาทิ เวทิตพพาฯ

พาหุกนติ อิทเมว หิ เอตถ [๑] ตทตถที่ปกัฯ เสธานี

วิเสตตถที่ปกานีฯ ยเถว หิ พาหุกัฯ เอว อธิกกกาทีนปี โลโก

คจจติ นุหานน ปาปี ปวาเหตุฯ ตตถ เย เตลั จานานัน

อาสนุนา โหนติฯ เต ทิวสสฺส ติกขตตุนุ หายนติฯ เย

ทฺเร (๒) เต ยถากกมํ ทฺวิกขตตฺสก็ เอกทิวสนตฺรึฯ เอว ยาว

ลัวจจรรนตฺรึ นุหายนติฯ เย ปน สพพถาปี คนตฺน

สกุโกนติฯ เต อญฺเฐปี ตโต อุทกั อหฺราเปตฺวา นุหายนติฯ

สพพิ เจตฺ นีรตฺถกัฯ ตสฺมา อิมํ วิเสตตถที่เปตฺ

อธิกกกาทีนปีติ อห.

ตตถ อธิกกกนติ นุหานสมภารวเสน ลทฺชโวหารี เอกั

ติตฺถํ วุจจติฯ คยาติ(๓) มนฺทลวาปีสมจฺจานติตฺถเมว วุจจติฯ

ปยาคาคิ เอตฺปี กงฺกาย เอกั ติตฺถเมวฯ มหาปนาทสฺส

รณฺโณ กงฺคายํ นิมฺคคฺปาสาทสฺส โสปานสมมุขจฺจานันฯ พาหูกา

สุนฺทริกา สรสฺสตี พาหุมตีติ อีมา ปน จตฺสฺโส นทึโยฯ

พาโลติ ทฺุปฺปญฺโณฯ ปกฺขนฺโนติ (๔) ปวิสฺนฺโต น สฺซจฺจตีติ

กิลฺลสฺสทฺธิ น ปาปฺณาติฯ เกวลั รโชชฺลลเมว ปวาเหตุฯ

ก็ สุนฺทริกา กริสฺสตีติ สุนฺทริกา กิลฺลสฺวิโสชฺเนน ก็ กริสฺสตี

๑. ม. เอตฺถนตฺเร วจฺจนติ ทิสฺสตีฯ ๒. ม. ทฺุราฯ ๓. ม. คยาติปีฯ

๔. ม. ปกฺขนฺโนติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๐๔

น กิณฺจิ กาคฺ์ สมตฺถาติ อธิปฺปาโยฯ เอส นโย ปยาค-
พาหุกาสุฯ อิมฺหิ จ ตีหิ ปเทหิ วุตฺเตหิ อิตฺรานปิ จตฺตาริ
ลกฺขณหารนเยน(๑) วุตฺตानเว โหณฺติฯ ตสฺมา ยถเว สุนฺทริกา
ปยาคา พาหุกา น กิณฺจิ กโรณฺติฯ ตถา อธิกกฺกาทโยปปีติ
เวทิตพฺพาฯ

เวรินฺติ ปาณาติปาตาทีปญฺจเวรสมนฺนาคตฺฯ กตฺกิปฺพิสนฺติ
กตฺลฺลทฺทกมฺมํ น หิ นํ โสธเยติ สุนฺทริกา วา ปยาคา
วา พาหุกา วา [๒] น โสธเยฯ น โสธเตีติ วุตฺตํ โหติฯ ปาปกมฺมินฺนฺติ
ปาปเกหิ เวรกีพฺพิสกมฺเมหิ ยุตฺตฺฯ ลามกมฺมยุตฺตํ วา
เวรกีพฺพิสกาว่า อปฺปตฺเตหิ ขุทฺทเกหิปี ปาเปหิ ยุตฺตฺนฺติ วุตฺตํ
โหติฯ สฺวทฺธสฺสาติ นิกฺกิลฺลสฺสฯ สทา ผคฺคฺคฺติ นิจฺจปี
ผคฺคฺคฺนนภขตฺตเมว(๓)ฯ ผคฺคฺคฺคฺมาเส กิร อุตฺตรผคฺคฺคฺทิวเส โย
นฺหายติฯ โส ลํวจฺจรรกตปาปี โสธเตีติ เอวํ ทิฏฺฐิจิโก โส
พฺุราหุโมฯ เตนฺสฺส ภาควา ตํ ทิฏฺฐิจิ ปฺฏิหนฺนฺโต อหา
สฺวทฺธสฺเสว สทา ผคฺคฺคฺ (๔) นิกฺกิลฺลสฺส นิจฺจ ผคฺคฺคฺนนภขตฺตํ อิตโร
กึ สฺวชฺฉิสฺสตีติฯ อุโปสโถ สทาติ สฺวทฺธสฺส จ จาตฺตทฺทสี-
ปณฺณรสาทีสุ อุโปสถฺกานิ อสฺมาทียโตปี นิจฺจเมว อุโปสโถฯ
สฺวทฺธสฺส สฺวจิกมฺมสฺสาติ นิกฺกิลฺลสฺสตา ย สฺวทฺธสฺส สฺวจิจิ จ(๕)

๑. ม. ลกฺขณหารนเยน ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร น โสธเยติ ทิสฺสตี ฯ

๓. ม. ผคฺคฺคฺนินภขตฺตเมว ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๔. ม. สฺวทฺธสฺส เว สทา ผคฺคฺคฺติ ฯ

๕. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ วัตถุสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๐๕

กายกมฺมาทีหิ สมฺนฺนาคตฺสฺสฯ สทา สมฺปชฺชเต วนฺตฺติ อีทิสฺสฺส
จ กุสฺลุปฺสณฺหิตํ วัตตมาทานมฺปิ นิจฺจํ สมฺปนฺนเมว โหติตฺติฯ
อิเชว สินาหิติ อิมสฺมึเยว มม (๑)สาสเน สินาหิติฯ ก็ วุตฺตํ โหติ(๒)
สเจ อชฺฌตฺตฺกิกิเลสมลปฺวาหนํ อิจฺฉตฺติฯ อิเชว มม สาสเน
อฏฺฐจฺจกิกมกฺคสฺสเถเน สินาหิฯ อณฺเวยตฺร หิ อิทํ นตฺถิตฺติ ฯ

อิทานิสฺส สปฺปายเทสฺนาย วเสน ตีสุปี ทวารสฺสุ สฺสุทฺธิ
ทสฺเสนโตะ สพฺพญฺเตสฺสุ กโรหิ เขมตฺตฺนฺตฺติอาทิมายฯ ตตฺถ
เขมตฺตฺนฺตฺติ อภยํ หิตภาวํฯ เมตฺตฺนฺตฺติ วุตฺตํ โหติเอเตนสฺส
มโนทวารสฺสุทฺธิ ทสฺสิตา โหติฯ สเจ มุสา น ภณฺตีติ เอเตน(๒)
วจิตฺตฺวารสฺสุทฺธิฯ สเจ ปาณํ น หีสฺสตี สเจ อทินฺนํ นาทิยสฺสิติ
เอเตหิ กายทวารสฺสุทฺธิฯ สทฺทหาโน อมจฺฉริตฺติ เอเตหิ ปน
นํ เหวํ ปริสฺสุทฺทวารํ สทฺธาสมฺปทาย จาคสมฺปทาย จ
นิโยเชตฺติฯ ก็ กาทฺสตี คยํ คนฺตฺวาฯ อุทฺปาโนปี เต คยาดิ
อภยํ ปน อุปฺทฺตฺคธาตฺตฯ สเจ สพฺพญฺเตสฺสุ เขมตฺตํ กริสฺสฺสตี
มุสา น ภณฺตีตฺตฺติฯ ปาณํ น หนิสฺสฺสตีฯ อทินฺนํ นาทิยิสฺสฺสตี
สทฺทหาโน อมจฺฉริ ภาวิสฺสฺสตีฯ ก็ กาทฺสตี คยํ คนฺตฺวา
อุทฺปาโนปี เต [๓] คยายปี หิ เต นฺหายนฺตฺสฺส อุทฺปาโนปี(๔)
อิมายเอว ปฏฺธิปฺตฺติยา กิเลสฺสฺสุทฺธิฯ สรรีรมลสฺสุทฺธิ ปน อภยตฺถ

๑. ม. สาสเน สินาหิ ฯ ก็ วุตฺตํ โหติ ฯ ๒. ม. เอเตนสฺส ฯ
๓. ม. เอเตถนฺตฺเร คยาดิ ทิสฺสฺสตี ฯ ๔. ม. ย. อุทฺปาเนปี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้า ๓๐๖

สมาตี เอว โยเชตพพฯ ยสุมา จ โลก คยา สมมตตรา
ตสุมา ตสฺส ภควา คจฺจติ ปน ภว โคตโม พาหุณฺติ ปุณฺโงปิ
กี กาสี พาหุํ คณฺตุวาตี อวฺตุวา กี กาสี คย
คณฺตุวาตี อาหาตี เวทิตพฺโพฯ

เอว วุตฺเตตี เอวมาตี ภยเถรว วุตฺตตฺตา ปากฺกเมวฯ
เอโก วูปกฺกฺโงตี อาทิสฺ ปน เอโก กายวิเวเกนฯ วูปกฺกฺโง
จิตฺตวิเวเกนฯ อปฺปมตฺโต กมฺมกฺกฺจเน สตี อวิขเนนฯ อาตาปี
กายิกเจตสิกวิริยสงฺขาเตน อาตาเปนฯ ปหิตตฺโต กายे จ
ชีวิทฺเต จ อนเปกฺขตายฯ วิหรนฺโต อณฺตรอิริยาปถวิหาเรนฯ
น จิสฺเสวาตี ปพฺพชฺชํ อุปาทาย วุจฺจติฯ กุลปฺตฺตาตี ทูริธา
กุลปฺตฺตา ซาติกุลปฺตฺตา จ อาจารกุลปฺตฺตา จฯ อัย ปน
อุภยถาปี กุลปฺตฺโต อคารสมาตี ฆราฯ อนคาริยนฺติ อคารสฺส
หิตฺ อคาริยํ กสิโครกฺษาทิกฺกฺกฺมฺพโปสนกมฺมํ วุจฺจติฯ นตฺถิ
เอตฺถ อคาริยนฺติ(๑) อนคาริยํฯ ปพฺพชฺชาเยตี อธิวณฺ์
ปพฺพชฺชตีตี อุปคจฺจนฺติ อุปสงฺกมฺนฺติฯ ตทนฺตฺตรนฺติ ตํ
อนฺตฺตรํฯ พุรหฺมจริยปริโยसानนฺติ มกฺคพุรหฺมจริยสฺส ปริโยसानํ
อรหฺตฺตผลนฺติ วุตฺตํ โหติฯ ตสฺส หิ อตฺถาย กุลปฺตฺตา
ปพฺพชฺชตีฯ ทิกฺกฺเจว ฐมฺเมตี ตสฺมีเยว อตฺตภาเวฯ สย
อภิณฺญา สจฺฉนิกฺตฺวาตี อตฺตนาเยว ปณฺณาย ปจฺจกฺขํ กตฺวาฯ
๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ วัตถุสุตตวณณา หน้า ๓๐๗

อปรปจจยั ฌตวาทิ (๑) อตุโถ อุปสมปชช วิหาสีติ ปาปฺณิตฺวา
สมปาทตฺวา วิหาสีติฯ (๒) เอว วิหรนฺโต จ ชีณา ชาติ ฯ เปฯ
อพฺกณฺณาสี เอเตนสฺส ปจฺจเวกฺขณณฺมึ ทสฺเสติฯ

กตมา ปนสฺส ชาติ ชีณาฯ กถํ จ นํ อพฺกณฺณาสีติ
วฺจฺเจตฯ กามญฺเจตํ ภยเกรเวปี วฺตุตฺตํ ตถาปี นํ อิท
ปจฺมปฺริสวเสน โยชนานยสฺส ทสฺสนตฺถํ ปฺน สจฺเขปโต
ภณามฯ น ตาวสฺส อตีตา ชาติ ชีณาฯ ปุพฺเพว ชีณตฺตา.
น อนาคตา ตตฺถ ภาวยามาภาวโตฯ (๓) น ปจฺจปฺปนฺนา
วิชฺชมานตฺตา. มกฺกสฺส ปน อภาวิตตฺตา ยา อฺปฺปชฺเชยฺย
เอกจฺตฺตฺวาโวการภเวสุ เอกจฺตฺตฺวาจฺจกฺขนฺรปฺปเกทา ชาติ ส
มกฺกสฺส ภาวิตตฺตา อนฺุปฺปาทมมตฺถํ อปฺชฺชเนน ชีณาฯ
ตํ โส มกฺกภาวนาย ปหีนกิลเส ปจฺจเวกฺขิตฺวา กิลเสภาเว
วิชฺชมานปี กมฺมํ อายตี อปฺปฏิสนฺธิกํ โหตีติ ชานนฺโต
ชานาติฯ

วฺตุตฺตฺวา วฺจฺจ (๔) ปฺริวฺจฺจฯ กตญฺจริตํ นิฏฺฐาปีตฺตฺวา อตุโถ ฯ
พฺรหฺมจฺริยฺนติ มกฺกพฺรหฺมจฺริยฺฯ กถํ กรณฺยฺนติ จตฺตฺวา สจฺเจสุ
จตฺตฺวา มกฺกเคหิ ปฺริยฺณปฺหานสจฺจกิริยาภาวนาวเสน โสพฺสวธิปี
กิจจํ นิฏฺฐาปีตฺตฺวา อตุโถ. นาปฺริ อิตฺถตฺตฺวาติ อิทานิ
ปฺน อิตฺถภาวาย เอว โสพฺสกิจฺจภาวาย กิลเสกฺขยาย วา
๑. ม. กตฺวาทิ ฯ ๒. ม. วิหาสีติ ฯ ๓. ม. วายามาภาวโต ฯ
๔. ม. วฺตุตฺถํ ปฺริวฺจฺจ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๐๘

มคคภาวนา นคถิตีฯ อถวา อิตถตตยาตติ อิตถภาวโต
อิมสุมมา เอว(๑) อิทานี วตตมานกขนุทธสนุดานา อปร
ขนุทธสนุดานัน นคถิตีฯ อิม ปน ปลยจกขนุทธา ปรีณณตา
ติกุกขนุทธีฯ ฉินนุณมุลโก รุกโข วียาติ อพุกณณตาสีฯ อณณตโรติ
เอโก. อรหนตติ อรหนตตานันฯ ภควโต สวากานัน อรหต
อพุกณณตโร อโหสีติ ฯ

วตถุปมสุตตวณณนา นิกุกจิตา ฯ
สตุตมัม ฯ

สตุเลขสตุตวณณนา

เอวมเม สุตตติ สตุเลขสตุตตํฯ ตตถ มหาจุนุโทติ ตสส เถรสส
นามันฯ สายณหสมยตติ สายณหกาเลฯ ปฏิสลุลานา
วุกุกจิตติ เอตถ ปฏิสลุลานนุติ เตหิ (๒) สตุตตสงขารเอหิ ปฏินิวตติตวา
สลุลานัน นิลียนันฯ เอกีกาโว วิเวโกติ (๓) วุตตัม โหติฯ โย ตโต
วุกุกจิตฯ โส ปฏิสลุลานา วุกุกจิต นาม โหติฯ อัย ปน
ยสุมมา ปฏิสลุลานานัน อุตตมโต ผลสมมาปตติโต วุกุกจาสีฯ ตสุมมา
ปฏิสลุลานา วุกุกจิตติ วุตโตฯ ภควนตัม อภิวาเทตวาติ
สมทสนขสมุขชลวิกุกสิเตน(๔) สิริสา ภควนตัม สกุกจันจัน วนุทิตวา
อภิวาทาเปตวา วา สุกิ ภว จุนุทาติ เอว วจนเกท
กาเรตวาฯ ภควา ปน กิร วนุทิตโต สมานโน สวณณ-
๑. ม. เอวปการา ฯ ๒. ม. เตหิ เตหิ ฯ ๓. ม. ปวิเวโกติ ฯ
๔. ม. สมทสนขสมุขชลวิกุกสิเตน ฯ

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณนา หน้ ๓๐๕

ทุนุทิสทิส คีว ปคคยห กณณสุขึ เปมณียึ อมตาทิสกสทิส
พุรหุมโฆสิ นิจจนาเรนุโต สุกึ โหหิติ ตสส ตสส นามึ กเหตุวา
วทตึฯ เอตึ อัจฉณึ ตถาคตานิฯ ตตริทึ สาทกสสุตตึฯ สกโก
ภนุเต เทวานมินุโท สามจจใจ สปริชโน ภควโต ปาทะ สิริสา
วทตึตติฯ สุกึ โหตุ ปลจลสิข สกโก เทวานมินุโท สามจจใจ
สปริชโนฯ สุกกามา หิ เทวา มนุสสา อสุรา นาคา คนุชพพา
เย จลลเย สนุติ ปุถุกายาติ (๑)เอวณจ ปน ตถาคตาเอวรูป
มเสสกุเข ยกฺเข อภิวทตึตติฯ

ยา อิมาทิ อิทานิ วตตพพานึ อภิมุขี(๒)กโรนุโต
วีย อาหฯ อนกวิหิตาติ นานปปรการา ทิฏฐิโยติ มิจจนา-
ทิฏฐิโย โลเก อูปฺพชฺชนุตติ สตุเตสุ ปาตุภวนุติฯ อตตวาท-
ปฏิสัยตตาทิ รูปึ อตตโต สมนุปสสุตติ อาทินยปฺปวตเตน
อตตวาทะน ปฏิสัยตตาทิ พาวีสติ(๓) ภวนุติฯ โลกวาทปฏิสัยตตาทิ
สสสโต อตตาท จ โลโก จาติ อาทินยปฺปวตเตน โลกวาทะน
ปฏิสัยตตาทึฯ ตา อฏฐ โหนุติ สสสโตฯ อสสสโตฯ สสสโต
จ อสสสโต จฯ เนว สสสโต นาสสสโต จ(๔) อนนฺตวา จ
อนนฺตวา จ เนวณฺตวา อนนฺตวา จ อตตาท จ โลโก
จาติ เอว ปวตตตตาท(๔)ฯ

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๕๐/๓๐๓ฯ ๒. ม. วตตพพาภิมุขึฯ ๓. ม. ตา วีสติฯ
๔. ม. อนนฺตวา อนนฺตวา อนนฺตวา จ อนนฺตวา จ เนวณฺตวา นานนฺตวา
อตตาท จ โลโก จาติ เอว ปวตตตตาทึฯ

*เล่มที่ ๗ มลปரியวคคณณนา หน้ ๓๑๐

อาทิมเวาดี อาทิสู อยมคฺโถฯ กิณฺุ โข ฆนฺเต อาทิมเว
 มนสิกโรนฺตสฺส อปฺปควาปี โสตาปตฺติมคฺคํ วิปฺสฺสนามิสฺสํ
 ปจฺมมนสิกการเมว มนสิกโรนฺตสฺส ภิกฺขุโน เอวเมตาสิ
 เอตฺตเกเนว อุปาเยน เอตาสิ ทิฏฺฐินํ ปหานณฺจ ปฏินิสฺสคฺโค
 จ โหตีติฯ อิทฺถจ เถโร อตฺตนา อนธิมานิโกปี สมานो
 อธิมานิกานํ อธิมานปหานตฺถํ อธิมานิโก วิย หุตฺวา
 ปุจฺจตีติ เวทิตฺพุโพฯ อปเร ปนาหุ เทรสฺส อนฺเตวาสิกา
 อาทิมนสิกการเนว จ(๑) ทิฏฺฐินํ สมฺจฺเจทปฺปหานํ โหตีติ
 เอวํสณฺณินปี สมาปตฺติวิหารา สลฺเลขวิหาราติ เอวํสณฺณินปี
 อตฺถิฯ โส เตสิ อตฺถาย ภควนฺตํ ปุจฺจตีติฯ

อถสฺส ภควา ตาสิ ทิฏฺฐินํ ปหานฺุปาโย ทสฺเสนฺโต
 ยา อิมาคิ อาทิมายฯ ตตฺถ ยตฺถ เจตา ทิฏฺฐิโย อุปฺปชฺชนตีติ-
 อาทิ ปณฺจกฺขนฺเร สนฺธาย วุตฺตํฯ เอเตสุ หิ เอตา ทิฏฺฐิโย
 อุปฺปชฺชนตีติฯ ยถาห รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปี อภินิวิสฺส
 เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชนตีติฯ โย(๒) อตฺตา โย(๒) จ โลโก โส เปจ
 ภวิสฺสามิ นิจฺโจ ชฺโว สสฺสโต อวิปริณามธฺมโมติ(๓) วิตฺถาโรฯ
 อารมฺมณฺเวเสน ปน เอกวณฺํ กตฺวา ยตฺถ จาคิ อาหฯ
 ยสฺมี อารมฺมณฺเ อุปฺปชฺชนตีติ วุตฺตํ โหตีติฯ เอตฺถ จ
 อุปฺปชฺชนติ อนฺุเสนฺติ สมฺทาจรนฺตีติ อิมสิ เอวํ นานากรณํ
 เวทิตฺพุพิฯ ชาตีวเสน หิ อชาตา ชายมานา อุปฺปชฺชนตีติ
 # ๑. ม. จสทุโท นตฺถิฯ ๒. ม. โสฯ ๓. ส. ข. ๑๗/๓๕๐/๒๒๒ฯ

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๑๑

วจนนติ ปุนปฺปุน อเสวิตา งามคตา อปฺปฏิวินิตา
อนุเสนตฺติ กายวจิตฺวาริ สมฺปตฺตา สมฺทาจรณตฺติฯ อิทเมเตสํ
นนานกรณํฯ ตํ เนตํ มมาตฺติอาทิสฺส ตํ ปลยกฺขนฺธปฺปเกทํ
อารมฺมณํ เอตํ มยฺหํ น โหติฯ อหํปิ เอโส นาสฺมิ เอโส
เม อตฺตปิ น โหติ(๑)ฯ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺยา
ปสฺสโตติ เอวนตาว ปทตฺโต เวทิตพฺโพฯ

ยสฺมา ปน เอตถ เอตํ มมาตฺติ ตณฺหาคาโหฯ ตลฺย
คณฺหนโต อฎฺฐสฺตตณฺหาวิปริตปฺปเกทํ(๒) ตณฺหาปฺปณฺจํ คณฺหาติฯ
เอโสหมฺสฺมิตฺติ มานคาโหฯ ตลฺย คณฺหนโต นวปฺปเกทํ มานปฺปณฺจํ
คณฺหาติฯ เอโส เม อตฺตติ ทิฏฺฐิกาโหฯ ตลฺย คณฺหนโต
ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิกตปฺปเกทํ ทิฏฺฐิปฺปณฺจํ คณฺหาติฯ ตสฺมา เนตํ
มมาตฺติ วทฺนโต ภควา ยถาวุตฺตปฺปเกทํ ตณฺหาปฺปณฺจํ
ปฏิกฺขิปติฯ เนโสหมฺสฺมิตฺติ มานปฺปณฺจํฯ น เม โส อตฺตติ
ทิฏฺฐิปฺปณฺจํฯ ทิฏฺฐิกฏฺฐาเยว เจตถ ตณฺหามาณา เวทิตพฺพาฯ
เอวเมตฺนติ เอวํ เนตํ มมาตฺติ อาทินา อากาเรน เอตํ ขนฺธ-
ปฺปณฺจกํฯ ยถาภูตฺนติ ยถาสภาวํฯ ยถา อตฺถิตฺติ วุตฺตํ โหติฯ
ขนฺธปฺปณฺจกฺกํ เอเตเนว อากาเรน อตฺถิฯ มมาตฺติอาทินา(๓) ปน
คยฺหมานํ(๔) เตนากาเรนเนว นตฺถิตฺติ อธิปฺปาโยฯ สมฺมปฺปณฺยา
ปสฺสโตติ โสตาปตฺติมกฺคปฺปณฺยา ปรีโยसानาย วิปฺสฺสนาปฺปณฺยา
๑. ม. โหตฺติติฯ ๒. ม. อฎฺฐสฺตตณฺหาวิปริตปฺปเกทํฯ ๓. ม. มมนฺตฺติอาทินาฯ
๔. ม. คยฺหมานมฺปิฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๑๒

สุฎฺฐุ ปสฺสนตฺตสฺสฯ เอวเมตาสนฺติ เอเตน อุปาเยน เอตาสึฯ
ปหานํ ปฏฺฐินิสฺสคฺโคติ อุภยมุเปตํ สมฺมุจฺเจทปฺปหานสฺเสวาทิวจฺฉนํ ฯ
 เอวํ ภควา อาทิมนสิการเนว ทิฎฺฐินํ ปหานํ โหติ
นุโฆ โนติ อายสฺมตฺตา มหาจฺจนฺเทน อธิมานิกานํ วเสน
ปฺลพฺหํ ปุฎฺฐุโฆ โสตาปตฺติมคฺเคน ทิฎฺฐิปปฺหานํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
สยเมว อธิมานิกานํ ฉานํ วิภชฺชโนโต จานํ โฆ ปเนตฺตฺตฺติ(๑)
อาทิมายฯ ตตฺถ อธิมานิกา นาม เยสํ อปฺปตฺเตตฺเต ปตฺตตฺสญฺญา
อธิมาโน อุปฺปชฺชติฯ สจายํ อุปฺปชฺชมาโน เนว โลกวชฺชานู-
สารินํ(๒) พาลปฺถุชฺชานานํ อุปฺปชฺชติฯ น อริยสาวกานํฯ น
หิ โสตาปนฺนสฺส สกทาคามี อหนฺติ อธิมาโน อุปฺปชฺชติฯ
น สกทาคามิสฺส อนาคามี อหนฺติฯ น อนาคามีโน อรหา
อหนฺติฯ การกสฺเสว ปน สมถวเสน วา วิปฺสฺสนาวเสน
วา วิภชฺชมฺภิตฺกิลสฺสสฺส นิจฺจยฺตฺตปฺยตฺตตฺสสฺส อารทฺฐวิปฺสฺสกสฺส
อุปฺปชฺชติ. ตสฺส หิ สมถวิภชฺชมฺภิตานํ วา วิปฺสฺสนา-
วิภชฺชมฺภิตานํ วา กิลสฺสานํ สมฺมทาจาร์ อปฺสฺสโต โสตาปนฺโน
อหนฺติ วาฯ สกทาคามี อนาคามี อรหา อหนฺติ วา
อธิมาโน อุปฺปชฺชติฯ ตลฺงฺครตฺติสฺสปฺพทฺตวาสิธมฺมทินฺนตฺเตเรน (๓)
โอวาทิตฺเตรานํ (๔)วียฯ
๑. ม. ฐานํ โฆ ปเนตฺตฺตฺติฯ ๒. ม. โลกวชฺชานูสารินํ ฯ
๓. ม. วาพฺงฺคร... ฯ ๔. ม. โอวาทิยมาตฺเตรานํ ฯ

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๑๓

เถรสฺส กิร อจิรูปสมฺปนฺนสฺเสว โฉวาเท จตุวา พหุ
 ภิกฺขุ วิเสสํ อธิจฺฉนีสฺสํ ตํ ปวฺตตี สฺตฺวา ติสฺสมหาวิหารวาสี
 ภิกฺขุสฺสํ โฆ น อญฺจเน นโยชโก เถโร(๑) เถรํ อานเถตติ
 สมฺพหุเล ภิกฺขุ ปาเหสี เต คนฺตฺวา อาวุโส ฌมฺมทินฺน
 ภิกฺขุสฺสํ โฆ ตํ ปกโกสาเปตตี อหํสฺสํ โส อห กิ ปน
 ตฺเมห ฆนฺเต อตฺตานิ กเวสถ ปฺรนฺตึฯ อตฺตานิ สปฺปริสชาติฯ
 โส เตสํ กมฺมญฺจานมทาสึฯ สพฺเพว อรหฺตํ ปาปฺณีสฺสํ
 ภิกฺขุสฺสํ โฆ ปฺน อญฺเณ ภิกฺขุ ปาเหสีฯ เอวํ ยาวตฺตึยํ ปหิตา
 สพฺเพปี ตเถว(๒) อรหฺตํ ปตฺวา วิหรีสฺสํ ตโต สฺสํ โฆ กตา
 กตา นาคจฺฉนฺตตี อญฺจตรํ วุฑฺฒปพฺพชิตํ ปาเหสีฯ โส
 คนฺตฺวา จ ฆนฺเต ฌมฺมทินฺน ติกฺขชฺตํ ติสฺสมหาวิหารวาสี
 ภิกฺขุสฺสํ โฆ ตฺยหํ สนฺติเก เปเสสีฯ ตฺวํ นาม สัมมสฺส อานํ
 กรุํ น กโรสีฯ นาคจฺฉนฺตตี อหฯ เถโร กิเมตฺนฺติ ปณฺณสาลํ
 อปฺวิสิตฺวาว ปตฺตจิวร์ คาทาเปตฺวา ตาวเทว นิกฺขมึฯ โส
 อนฺตรามกฺเค หงฺกนวิหาร์ ปาวิสึฯ ตตฺถ เจโก มหาเถโร
 สญฺจิวสฺสชาติโต อธิมานน อรหฺตํ ปญฺชานาตีฯ เถโร ตํ
 อฺปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ปญฺิสนฺถารํ กตฺวา อธิคมํ ปุจฺฉึฯ
 เถโร อห อาม ฌมฺมทินฺนฯ ยํ ปพฺพชิตน กาทพฺพิฯ จิรกตํ
 ตํ มยาฯ อตฺตสญฺจิวสฺสโตสมฺหิ เอตฺรหิตึฯ กิ ฆนฺเต อิทฺธีปี
 # ๑. ม. เถโรตีฯ ๒. ม. ตตฺเถวฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคณณนา หน้า ๓๑๔

วลลชชธตติฯ อาม ชมมทินนาคติฯ สาธุ วต ฆนเตฯ หตถิ
 ตุมหากั ปฏิมุขั อากจจนตั มาเปถาคติฯ สาธาวุโสติ เถโร
 สพพเสต สตตปฏิตถั(๑) ติธา ปภินนั นงคฺกุจฺจ วัชชมานั โสณจฺห
 มุเข ปกขิปิตฺวา ทวีหิ ทนฺเตหิ วิชฺฉิตฺตคามั วิย ปฏิมุขั
 อากจจนตั มหาหตถิ มาเปสิฯ โส ตั อตตนาเยว มาปิตั หตถิ
 ทิสฺวา ภิโต ปลายิตฺตุ อารภิฯ ตทาว อตตानั นานั อรหาคิ
 ฌตฺวา ชมมทินนสฺส ปาทมฺมูเล อุกกุกฺกิกั นิสิตฺตฺวา ปตฺติฏฺฐา
 เม โหหิ อาวุโสติอาห ชมมทินฺโน มา ฆนฺเต โสจิฯ มา
 อนตตมโน อโหสิฯ การกานเยว อธิมานอ อปฺปชฺชตฺติ เถร
 สมสฺสาเสตฺวา กมฺมฏฺฐจานมทาสิ. เถโร ตสฺโสวาเท จตฺวา
 อรหตฺตํ ปาปฺณิฯ

จิตฺตลตทาปพฺพเตปี ตาทิโส (๒) จ เถโร วสฺติฯ ชมมทินฺโน
 ตปี อฺปสงฺกมิตฺวา ตเถว(๓) ปฺจฺฉิฯ โสปี ตเถว พฺยาภาสิฯ
 ตโต นั ชมมทินฺโน ก็ ฆนฺเต อิทฺธิปี วลลชชธตติ อาหฯ
 อามาวุโสติฯ สาธุ วต ฆนฺเตฯ เอกั ปกฺขชฺรณิ มาเปถาคติฯ
 เถโร มาเปสิฯ เขตฺถ ฆนฺเต ปทุมคฺคฺคฺมฺพ มาเปถาคติฯ ตปี
 มาเปสิฯ ปทุมคฺคฺคฺมฺเพ มหาปทุมํ มาเปถาคติฯ ตปี มาเปสิฯ
 เขตฺตสมิ ปทุมคฺคฺคฺมฺเพ จตฺวา มชฺชรสฺสเรณ คายนฺตํ นจฺจนตํ จ
 เอกั อิตฺถิวิคฺคหํ มาเปถาคติ ตปี มาเปสิ โส เขตฺต ฆนฺเต
 ปุณฺนปฺปุนํ อฺปนฺนิชฺฌายถาคติ วตฺวา สยํ ปาสาทํ ปาวิสิฯ เถรสฺส
 # ๑. ม. สตตปฏิตฺถุจฺจ ๒. ม. ตาทิโส ว ๓. ม. ตเถว ๔

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๑๕

ตํ อุปนิชฌายโต สฎจิวสุตานี วิภขมภิตกิลเสสา จลีสุฯ โส
ตทา อตตทานํ ฌตฺวา ปุริมตฺเถโร วีย ฌมฺมทินฺนตฺเถรสฺส
สนฺตฺเถก กมฺมฎฺจานํ คเหตุวา อรหตฺตํ ปาปุณฺนึฯ

ฌมฺมทินฺโนปี อนุปุพฺพเพน ติสฺสมหาวิหารี อคฺมาสีฯ ตสฺมี
จ สมเย เถรา เจตฺยงฺคณฺ์ สมฺมชฺชิตฺวา พุทฺธารมฺมณฺ์ ปีตี
อุปฺปาเทตฺวา นิสินฺนา โหนฺตฺึฯ เอตํ กิร เตสํ วตฺตํฯ
เตน เนลํ เอโกปี อึช ปตฺตจิวรี จเปหิตี ฌมฺมทินฺนํ
วตฺตา ปุจฺฉิตาปี นาโหสิ. ฌมฺมทินฺโน เอโส ภเวยฺยาติ ฌตฺวา
ปฺน ปลฺหํ ปุจฺฉีสุฯ โส ปุจฺฉิตปฺลฺเห คินฺนเหน อสินา
กมฺมทนาพกลาปี วีย ฉินฺนิตฺวา ปาทงฺกุลฺยา มหาปจฺวี ปหริฯ
ภนฺเต อยํ อเจตนา มหาปจฺวีปี ฌมฺมทินฺนสฺส กุณฺ์ ชานาติ
ตฺมุห ปน น ชานิตฺถาติ จ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อเจตนาอํ ปจฺวี วิชานาติ กุณาคุณฺ์
สเจตนาถ โข ภนฺเต น ชานาถ กุณาคุณฺนตฺึฯ

ดาวเทว จ อากาเส อพฺภุกฺคณฺตฺวา ตลงฺครตฺิสฺส-
ปพฺพตฺเมว อคฺมาสีฯ

เอวํ การกสฺเสว อธิมาโน อุปฺปชฺชตฺึฯ ตสฺมา ภกฺวา
ตาทิสานํ ภิกฺขุณฺ์ วเสน ฌานํ วิภขนฺโต จานํ โข ปเนตฺนตฺิ(๑)
อาทิมายห ฯ

ตสฺสตฺุโถฯ อตฺเถตํ การณฺ์ฯ โน นตฺถึฯ เยน อึเชกฺจฺจ
๑. ม. ฐานํ โข ปเนตฺนตฺิ

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๑๖

[๑]พาหิรปริปุพาชเกหิ สาธารณั วิวิจเจว กามะหิ ๗ เปฯ
 ปจมั ฌานั อุปสมุปชช วิหเรยยฯ ยั ปน ตสฺส เอวมสฺส
 สลฺลเชน วิหรามิตีฯ ยั ปฎิปตฺตวิธานั กิเลสฺ สลฺลิตฺตึฯ เตเนาหิ
 วิหรามิตีฯ ตั น ยุชชตฺตึฯ น หิ อธิมานิกสฺส กิกฺขุโน
 ฌานสลฺลเโข วา สลฺลเลขปฎิปทา วา โหตฺตึฯ กสมฺมาฯ
 อวิปสฺสณาปาทกตฺตาฯ น หิ โส ฌานั สมาเป็นชชิตฺตวา ตโต
 วุจฺจาย สงฺฆาเร สมมฺสตฺตึฯ ฌานั ปนสฺส จิตฺเตกคฺคณตฺตึ
 กโรตฺตึฯ ทิฏฺฐชมฺมสุขวิหาโร โหตฺตึฯ ตสฺมา ตมตฺถั ทสฺเสนุโต
 ภควา น โข ปเนเต จุนฺท อริยสฺส วินเย สลฺลเฆฯ วุจฺจนฺติ
 ทิฏฺฐชมฺมสุขวิหารา เอเต อริยสฺส วินเย วุจฺจนฺตฺตึ อายฯ

ตตฺถ เอเตติ ฌานชมฺมวเสน พหุจันั เวทิตพฺพึฯ เอเต
 ปจมชฺฌานชมฺมาติ วุตฺตึ โหตฺตึฯ สมาเป็นตฺติวเสน วาฯ เอกัปี
 หิ ปจมชฺฌานั ปุณปุณั สมาเป็นตฺติวเสน ปวตฺตึ(๒) พหุตฺตึ
 คจฺจนฺตฺตึฯ (๓) อารมฺมณวเสน วาฯ เอกัปี หิ ปจมชฺฌานั ปจวิ-
 กสิณาทิสฺส ปวตฺตวเสน(๔) พหุตฺตึ คจฺจนฺตฺตึฯ เอส นโย ทุตฺติตฺตึย-
 จตฺตคฺคชฺฌานะสุ. อรูปชฺฌานะสุ ปน อารมฺมณภทาทาวโต
 ปุริมการณทวยวเสนว พหุจันั เวทิตพฺพึ ๗

ยสฺมา เจเตสั องฺคานิปีฯ สนนานิ อารมฺมณานิปิ

- # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร กิกฺขุติ ทิสฺสตี ๗
- # ๒. ม. ปวตฺตตฺตาฯ
- # ๓. ม. ย. คจฺจนฺติ ๗
- # ๔. ม. ปวตฺติวเสน ๗

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๑๗

นิพพุตานิ เจว สุขุมานิ จาติ วุตตํ โหติฯ ตสฺมา ตานิ
สนฺตาเอเต วิหาราติเอวํ วุตตานิติ เวทิตพฺพานิฯ อัย
ตาเวเตสํ จตฺนํปปี สาธารณา วณณาฯ วิเสสวณณา
ปน สพฺพโส รุปสลยณานนฺติ อาทิปทานุสารถ โวตตพฺพา
สียาฯ สว วิสุทฺธิมคฺเค สพฺพากาเรน วุตตายเวฯ

เอวํ ยสฺมา อธิมานิกสฺส ภิกฺขุโน ฌานวิหาโร
อวิปสฺสนาปาทกตฺตา สลเลขวิหาโร น โหติฯ น หิ โส
ฌานํ สมาเป็นชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย สงฺฆาเร สมฺมสฺติ
จิตฺเตกคฺคโร (๑) ภิฏฺฐมฺมสุขวิหาโร ปนสฺส โหติฯ ตสฺมา ตมคฺถํ
ทสฺเสนโต รุปชฺฌานานิ จ อรูปชฺฌานานิ จ วิภชฺชิตฺวา อิทานิ
จ ยตฺถ สลเลขโฆ กาทพฺโพ จตฺตจตฺตาพีสาย อากาเรหิฯ ตลฺลจ
วตฺถํ ตลฺลจ สลเลขํ ทสฺเสนโต อิท โฆ ปน โวติ อาทิมายะ

กสฺมา ปน อฏฺฐหิ สมาเป็นคฺคิตฺหิ อวิหีสาทโยว สลเลขาคี
วุตตายฯ โลกุตฺตรปาทกตฺตายฯ พาทิรگانณฺหิ อฏฺฐสแม่นปคฺคิตโย
วณฺณูปาทกาเยวฯ สาสเน สรณคมนํปปี โลกุตฺตรปาทกํฯ ปเคว
อวิหีสาทโย. อิมินาเยว จ สุตฺเตน เวทิตพฺพํ ตถา พาทิรกสฺส
อฏฺฐสแม่นปคฺคิตลาภินอ ปณฺจจาภิลยสฺสาปปี ทินฺนทานโต สาสเน
ติสรณคตสฺส ทินฺนทานํ มหปฺผลตรํ โหติ(๑)ฯ อิทลฺลหิ สนฺธาย
ทกฺขินาวิสฺสุทฺธิสฺสุตฺเต พาทิรเก กามสฺสุ วีตฺตราเค ทานํ ทตฺวา
๑. ม. โหตีตีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๑๘

โกฏิสตสทสสุคฺคา ทกฺขินา(๑) ปาฏิกงฺขิตพฺพาฯ โสตาปตฺติผล-
สจฺฉิกิริยาย ปฏฺฐิปนฺเน ทานํ ทคฺวา อสงฺเขยฺยา อปฺปเมยฺยา
ทกฺขินา ปาฏิกงฺขิตพฺพาฯ โโก ปน วาโท โสตาปนฺเนติ (๒)
วุตฺตํฯ สรณคฺมนโต ปฏฺฐาย หิ ตตฺถ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย
ปฏฺฐิปนฺโน อธิปฺเปโตติฯ อัยฺ ตาเวตฺถ ปาลีโยชนาฯ

อนุปทวณฺณาย(๓) ปน อิทาติ วิหีสาทิวตฺถุทีปนเมตฺตํ
โฆ ปนาติ นิปาตมตฺตํฯ โวติ กรณตฺถุเถ สามิวจฺนํฯ อัย
ปนตฺถุถ สงฺเขปตฺโตฯ ยเทตฺ ปเร วิหีสกา ภวิสฺสนตฺติอาทินา
นเยน วิหีสาทิวตฺถุ วทามฯ อธิ จุนฺท ตุมฺมหิ สลฺเลโฆ
กาทพฺโพติฯ

เอวํ สงฺเขปโต วคฺวา อิทานิ วิตฺถาเรนฺโต ปเร วิหีสกา
ภวิสฺสนตฺติฯ มยเมตฺถ อวิหีสกา ภวิสฺสามาติ สลฺเลโฆ กรณโยติ-
อาทิมายฯ

ตตฺถุ ปเรติ เข เกจิ อิมํ สลฺเลขมนฺนุยฺยตฺตา. วิหีสกา
ภวิสฺสนตฺติ ปาณินา วา เลทฺทพฺพนา วาติ อาทีหิ สตฺตานิ
วิหีสกา ภวิสฺสนตฺติ(๔)ฯ มยเมตฺถ อวิหีสกา ภวิสฺสามาติ มย
ปน ยตฺถุเถ วตฺถุสฺมี ปเร เอวํ วิหีสกา ภวิสฺสนตฺติฯ เอตฺถ
อวิหีสกา ภวิสฺสามฯ อวิหีสํ อุปฺปาเทตฺวา วิหีสสามฯ

๑. ม. อัยฺ ปาโฐ นตฺถิฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๓๑๑/๔๖๐ ฯ ม. โสตาปนฺเนติ ฯ

๓. ม. อนุปทวณฺณาย ฯ ๔. ม. วิหีสกา ภวิสฺสนตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๑๕

อติ สลเลโข กรณียติ เอวํ ตุมะหิ สลเลโข กาทพุโพฯ
สลเลโขติ จ อธิ อวิหีสาว เวทิตพุพาฯ อวิหีส่า หิ วิหีส
สลเลขติฯ (๑)ฉินุทติฯ ตสฺมา สลเลโขติ วุจติ. เอส นโย
สพพตฺตฯ อัย ปน วิเสโส. ปเร มิจฺฉาทิฏฺฐิตี เอตถ
กมฺมปถานํ อนตฺตมิจฺฉาทิฏฺฐี จ มิจฺฉตฺตานํ อาทิมิจฺฉาทิฏฺฐี จ
มิสเสตฺวา ทิฏฺฐิ วุตฺตาทิ เวทิตพุพาฯ ตถา มยเมตถ สฺมมา-
ทิฏฺฐิตี วุตฺตญฺจानะ สฺมมาทิฏฺฐิฯ เอตถ จ กมฺมปถกถา(๒) วิตุถารโต
สฺมมาทิฏฺฐิสฺสฺสฺเต อาวิภวิสฺสนฺติฯ (๓) มิจฺฉตฺเตสฺส มิจฺฉาทิฏฺฐิอาทโย
เทวธาวิตกฺกเยฯ

อัย ปเนตถ สงฺเขโปฯ ปาณํ อติปาเตนฺตฺติติ ปาณาติปาตี
ปาณฆาตกาติ อตฺโถฯ อทินฺนํ อาทियนฺตฺติติ อทินฺนาทายี
ปรสฺส หาริโนติ อตฺโถฯ อพฺรหฺมํ หินํ ลามกธมฺมํ จรฺนฺตฺติติ
อพฺรหฺมจารีฯ เมถุนธมฺมปฺปฏิเสวกาติ อตฺโถ. พฺรหฺมํ เสฏฺฐิ
ปฺปฏิปทํ จรฺนฺตฺติติ พฺรหฺมจารีฯ เมถุนปฺปฏิวिरฺตาคิ อตฺโถฯ เอตถ
จ พฺรหฺมจริยํ สลเลโขติ เวทิตพุโพฯ (๔)พฺรหฺมจริยลฺลหิ อพฺรหฺมจริยํ
สลเลขติ. มุสา วทฺนฺตฺติติ มุสาวาทีฯ ปเรสํ อตฺถภณฺชกํ ตฺจจฺฉ
อลิกํ วาจํ ภาสิตาโรติ อตฺโถฯ ปิสฺสุณา วาจา เอเตสฺสนฺติ
ปิสฺสุณวาจาฯ ปรมฺมมจฺเจทกา (๕)พฺรหฺมา วาจา เอเตสฺสนฺติ
๑. ม. เอตถนฺตเร ตนฺตฺติ ทิสฺสฺสฺติฯ ๒. ม. กมฺมปถกถาฯ ๓. ม. อาวิภวิสฺสฺสฺติฯ
๔. ม. เวทิตพุโพฯ ๕. ม. ย. ปเรสํ มจฺเจทกาฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๒๐

พรุสวาจา สมผัส นีรตถกัม วจัน ปลปนุตีติ สมพปลลาปี.
 อภิชฌาณนุตีติ อภิชฌาณูฯ ปรภณทลลพุกนสีลาติ อตุโถฯ
 พุยาปนุนัน ปุติภูตัม จิตตเมเตสนุติ พุยาปนุนจิตตาฯ มิจฺจนา
 ปาปีกา วิญญุครหิตา เอเตสํ ทิฏฐีติ มิจฺจนาทิฏฐีฯ กम्मปถ-
 ปรียาปนุนาย นตฺถิ ทินฺนุนุติ อาทิกาย มิจฺจตฺตปรียาปนุนาย
 อนิยฺยานิกทิฏฐิยา จ สมฺนุนาคตาติ อตุโถฯ สมฺมา โสภณา
 วิญญุสฏฐา เอเตสํ ทิฏฐีติ สมฺมาทิฏฐีฯ กम्मปถปรียาปนุนาย
 อตฺถิ ทินฺนุนุติ อาทิกาย กम्मสฺสททิฏฐิยา สมฺมตฺตปรียาปนุนาย
 มคฺคทิฏฐิยา จ สมฺนุนาคตาติ อตุโถฯ

มิจฺจนาสงฺกปฺปาติ อยาถาวอนิยฺยานิกอกุสลสงฺกปฺปาฯ เอส
 นโย มิจฺจนาวาจาติ อาทิสฺสฯ อัม ปน วิเสโสฯ มิจฺจนาสงฺกปฺปาทโย
 วิย หิ มิจฺจนาสติ นาม น ปาฏิกฺเขกโก โกจิ รมฺโม นตฺถิฯ
 อตีตัม ปน จินฺตยโต ปวตฺตทานัม จตฺตุนนํปี อกุสลกฺขนฺฐานเมตฺตัม
 อธิวจันฯ ัมปี วุตฺตัม ภควตา อตฺถเสสา ภิกฺขเว อนุสฺสตี
 เนสา นตฺถีติ วทามิฯ ปุตฺตลลภํ วา ภิกฺขเว อนุสฺสรโตฯ ฐนลลภํ
 วา ภิกฺขเว อนุสฺสรโตฯ ยสลลภํ วา ภิกฺขเว อนุสฺสรโตติ
 ตัมปี ตนฺตัม จินฺเตนตฺตสฺส สติปฏฺฐูปเกน อุปฺปตฺตี สนฺธาย วุตฺตนุติ
 เวทิตพฺพฯ มิจฺจนาถาณีติ เอตฺถ จ มิจฺจนาถาณนุติ ปาปกิริยาสุ
 อุบายจินฺตาวเสน ปาปี กตฺวา สุกตัม มยาติ ปจฺจเวกฺขณา-
 การณ จ อุปฺปนฺโน โมโห เวทิตพฺพฯ เตน สมฺนุนาคตา

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๒๑

ปุคคตา มิจฺฉาณาณึฯ สมฺมาณาณึติ เอตถ ปน เอกฺกนวิสตีเกทํ
 ปจฺจเวกฺขณณาณํ สมฺมาณาณฺนติ วุจฺจติฯ เตน สมฺนฺนาคตา
 ปุคคตา สมฺมาณาณึฯ มิจฺฉาวิมุตฺตีติ อวิมุตฺตาเยว สมานา
 วิมุตฺตา มยฺนติ เอวํ สลฺยณโนฯ อวิมุตฺตึยํ วา วิมุตฺตีสลฺยณโนฯ
 ตตรายํ วจนฺตุโถฯ มิจฺฉา ปาปิกา วิปริตฺตา วิมุตฺติ เอเตลํ อตฺถึติ
 มิจฺฉาวิมุตฺตีฯ มิจฺฉาวิมุตฺตีติ จ ยถาวุตฺเตนากาเรน ปวตฺตานิ
 อกฺกุสลขนฺฐานเมตํ อธิวจันํฯ ผลสมฺปยุตฺตานิ(๑) ปน สมฺมา-
 ทิฏฺฐิอาทีนึ อฏฺฐงฺกานึ จเปตฺวา เสสฺสมฺมา สมฺมาวิมุตฺตีติ
 เวทิตพฺพาฯ ตา จ มิจฺฉาวิมุตฺตี สลฺลิจิตฺวา จิตฺตฺตา สลฺเลโขติ
 เวทิตพฺพาฯ ตตฺถ นึโยเชนฺโต อาห มยฺเมตฺถ สมฺมาวิมุตฺตี
 ภวิสุสฺสามาติ สลฺเลโข กรณึโยติฯ

อิตฺโต ปฺรานิ ตึณฺนิ นึวรณฺวเสน วุตฺตานิฯ อภิชฺฌาณู
 พฺยาปฺนฺนจิตฺตาทิ เอวํ กมฺมปฺเปลฺล วุตฺตตฺตฺตา ปเนตฺถ ปจฺมานึ
 เทว นึวรณฺนิ [๒] วุตฺตานิตี เวทิตพฺพานึฯ ตตฺถ ถึนมิทฺเชน
 ปฺริยฎฺฐิตฺตา อภิกฺุตฺตาทิ ถึนมิทฺชปฺริยฎฺฐิตฺตาฯ อุทฺทจฺเจน
 สมฺนฺนาคตฺตาทิ อุทฺทตฺตาฯ วิจึนฺนฺตา กิจฺจนฺติ น สกฺโกนฺติ
 สนฺนึฏฺฐานํ กาคฺนฺติ วิจึกึจึณึฯ โกธฺนาติ อาทีนึ ทส จิตฺตสฺส
 อุปฺกุกึเลสวเสน วุตฺตานิฯ ตตฺถ โกธฺาทีสุ ยํ วตฺตพฺพํ
 ลึยาฯ ตํ สพฺพํ ฐมฺมทฺยาทวตฺถสฺสฺเตสฺ วุตฺตํ. อยํ ปเนตฺถ
 # ๑. ม. ผลสมฺปยุตฺตานิฯ ๒. ม. เอกฺกนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคณณนา หน้า ๓๒๒

วจนตุโถฯ โภชนาติ กุชฌนสีลาฯ อุปนาหีติ อุปนาหนสีลา
อุปนาโห วา เอเตลล อตุถิติ อุปนาหีฯ ตถา มกขี ปลาสี
จ. อีสฺสยนุตีติ อีสฺสูกิ. มจฺจรายนุตีติ มจฺจรีฯ (๑) มจฺจเรว วา
เอเตลล อตุถิติ มจฺจรีฯ สจยนุตีติ สจฯ น สมมา ภาสนุตีติ
วุตตุ โหติฯ เกราฎิกยตุตตานัน เอต อธิวจันฯ มายา เอเตลล
อตุถิติ มายาวิฯ ฌมภสมงกิตาย ฌทุชาฯ อติมานโยเคน
อติมานีฯ วุตตปจจนีกนยเนน สุกกปกุโข เวทิตพุโพฯ ทุพพจาดิ
วตุตุ ทุกุขา กิณฺจิ วุจจมานา น สหนฺติฯ ตพพิปริตา
สุวจาฯ เทวตตุตาทิสทิสสา ปาปกา มิตฺตา เอเตสนฺติ
ปาปมิตฺตาฯ พุทฺธา วา สาริปฺตตุตาทิสทิสสา วา กลฺยาณา
มิตฺตา เอเตสนฺติ กลฺยาณมิตฺตา. กายทุจจริตาทิสฺ จิตฺต-
ไวสฺสกุวเสน ปมตฺตาฯ วิปริตา อปฺปมตฺตาติ เวทิตพุพาฯ
อิมานิ ตีณิ ปกิณฺณกวเสน วุตฺตานิ. อสฺสทุชชาติอาทีนอิ
สตุต อสฺสทุชมวเสน. ตตุถ ตีสฺ วตุถฺสุ สทุชา เอเตลล
นตุถิติ อสฺสทุชฯ สุกกปกุเข สทุทหนฺตีติ สทุชฯ สทุชฯ
วา เอเตลล อตุถิติปิ สทุชฯ นตุเถเตลล หิริติ อหิริกาฯ
อกุสลสมาปฺตติยา อธิคฺจจมานานเมตฺ อธิวจันฯ หิริ เอเตลล
มเนฯ หิริยา วา ยุตฺตมนาติ หิริมนาฯ น อุตฺตปฺปนฺตีติ
อโนตฺตปฺปิฯ อกุสลสมาปฺตติยา น ภายนฺตีติ วุตตุ โหติฯ
๑. ม. มจฺจรีฯ

*เล่มที ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๒๓

ตพพิปริตา โอตตปปีฯ อปปี สุตเมเตสนติ อปปลสุตาฯ อปปลตต์ (๑)

จ โลกนติ น กเหตุพพ์(๑) นตถิติ กเหตุพพ์ ฯ อปปลสุตาติ

หิ นิสสุตา สุตวิริทา วุจันติ ฯ พหุ สุตเมเตสนติ

พหุสุตาฯ ตถากตภาสตี เอกปี คาลิ ยถาวโต ฌตวา

อนรูปรปปฏิปทํ ปฏิปนุนานเมต(๒) อธิวณิ. กุจันติ สีนุตีติ กุสีตา

หีนวิริยานเมต อธิวณิฯ อารทวิริยเมเตสนติ อารทวิริยา

สมมปปรชานยุตตทานเมต อธิวณิฯ มุจจา สติ เอเตสนติ

มุจจสตีฯ นมุจจสตีติ วุตตํ โหติฯ อปปฏิจिता สติ เอเตสนติ

อปปฏิจิตสตีฯ นิจจ อารมมณากิมุขปวตตสตีนิเมต อธิวณิ.

ทุจจา ปณญา เอเตสนติ ทุปปณญาฯ นมุจปณญาติ วุตตํ

โหติฯ ปณญาฯ สมปนนาติ ปณญาสมปนนาฯ ปณญาติ

จ อธิ วิปัสสนาปณญา เวทิตพพาฯ วิปัสสนาสมภาโร หิ

ปริปุโร อิมสมิ ฌาเน อากโตฯ ตสฺมา วิปัสสนาปณญา

อยนติ โปราณิ อาณาฯ

อิทานิ เอกเมว โลกุตตรคุณานิ อนตรายกริ อนิยุยานิก-

ทิฏฐิ ตีหากาเรหิ ทสฺเสนโต สนฺทิฏฐิปรามาตีติ อาทิมายฯ ตตถ

สนฺทิฏฐิ ปรามสนตีติ สนฺทิฏฐิปรามาตีฯ อาชานิ กณฺหนตีติ

อาชานคฺคาหิฯ อาชานนฺติ ทพฺหิ วุจติฯ ทพฺหคฺคาหิติ อตฺโถฯ

ยุตตการณิ ทิสฺวาฯ ลทฺธิ ปฺปฏินิสฺสชฺชนตีติ ปฺปฏินิสฺสคฺคิฯ

๑. ม. อปปนฺติ จ โลกนฺติ น กเหตุพพ์ ฯ ๒. ม. อนรูปรปปฏิปนุนานเมต ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๒๔

ทุกเขน กิจฺเจน กสิเรน พหหปี การณํ ทสฺเสตฺวาน สกฺกา
ปฏฺนิสฺสคฺคํ กาคฺคฺคฺติ ทฺวปฺปฏฺนิสฺสคฺคฺติฯ เย อตฺตโน อุปฺปนฺน-
ทิกฺขี อิทเมว สจฺจนฺติ ทพฺหํ คณฺหิตฺวา อปี พุทฺธาทีหิ
การณํ ทสฺเสตฺวา วุจฺจมานา น ปฏฺนิสฺสชฺชนฺติฯ เตสเมตํ
อริวจฺนํฯ ตาทิสา หิ ปุคฺคฺลา ยํ ยเทว ฐมฺมํ วา อฐมฺมํ
วา สฺคฺคฺคฺติฯ (๑) ตํ สพฺพิ เอวํ อมฺหากํ อจฺริเยหิ กถิตฺฯ เอวํ
อเมหิ สฺคฺคฺคฺติ กุมฺโมว อํคานิ สเก กลาเป อนฺโตเยว
สโมทหนฺติฯ กุมฺภิลคฺคาหํ คณฺหนฺติ น วิสชฺชนฺติฯ วุตฺตวิปรียาเยน
สฺกฺกปฺกฺโข เวทิตฺพฺโพฯ

เอวํ จตฺจตฺตาฬีสาย อากาเรหิ สลฺลํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิ ตสฺมี สลฺลํเข จิตฺตฺตฺปาทสฺสาปี พหุปรการตํ (๒) ทสฺเสตฺ
จิตฺตฺตฺปาทมฺปิ โข อหนฺติอาทิมายฯ

ตสฺสสฺสโตฯ อหํ จุนฺท กุสฺลํ ฐมฺเมสฺ จิตฺตฺตฺปาทํปี
พหุปรการ(๓) วทามิฯ ยา ปเนตฺตา กายเณ จ วาจา ย จ อนฺวิธิยนา
ยถา ปจฺมํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํฯ ตเถว เตสํ ฐมฺมานํ กายเณ
กรณํฯ วาจา ย จ โรธติ อาณาปนํ วา อุกฺคหปริ-
ปุจฺจลาทีนํ วาฯ ตตฺถ วาโทเยว โภฯ เอกนฺตพหุปรการาเยว หิ
ตา อนฺวิธิยนาติ ทสฺเสตฺติฯ กสฺมา ปเนตฺถ จิตฺตฺตฺปาทปี
พหุปรการโรติ(๔)ฯ เอกนฺตहितฺสฺขาวหตฺตา อนฺวิธิยนา นํ เหตุตฺตา จฯ
๑. สี่. ม. คณฺหนฺติฯ ๒. ม. พหุปรการตํฯ เอวมฺปริฯ
๓. ม. พหุปรการํฯ เอวมฺปริปีฯ ๔. ม. พหุปรการโรติฯ เอวมฺปริปีฯ

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๒๕

ทานํ ทสสามิติ หิ จิตตูปปาโท สยปี เอกนุตหิต-
สุขาวโ อนุวิธียนันปี เหตุฯ เหวณหิ อุปปนุนจิตตตดาเยว
ทุตยทิวเส มหาวีถี ปิทหิตวามหามณทปี กตวา ภิกขุสตส
วา ภิกขุสทสสส วา ทานํ เทติฯ ภิกขุสัณํ นิมนเตถ
ปุเชถ ปรีวิสถาติ ปรีชเน อาโรเจติฯ (๑)เอวํ สัณสส จีวร
เสนาสนํ เกตขุขุ ทสสามิติ จิตตูปปาโท สยปี เอกนุตหิต-
สุขาวโ อนุวิธียนันปี เหตุฯ เอวํ อุปปนุนจิตตตดาเยว หิ
จีวราทีนึ อภิสงฺขโรติ เทติ ทาเปติ จ. เอส นโย สรณคมนาทีสุฯ

สรณํ กจฺจามิติ หิ จิตตํ อุปปาเทตวาว ปจฺจมา กาเยน
วา วาจาเย วา สรณํ คณฺหาติฯ ตถา ปณฺจงกํ อฏฺจงกํ
ทสจกํ วา สิลํ สมากทียสสามิติ จิตตํ อุปปาเทตวาว กาเยน
วา วาจาเย วา สมากทียติฯ ปพฺพชิตฺวา จคฺคสุ สึเลสุ
ปติฏฺจหิสสามิติ จ จิตตํ อุปปาเทตวาว กาเยน วาจาเย จ
ปุเรตพฺพํ สิลํ ปุเรติฯ พุทฺทจจัน อุกฺกเสสสามิติ จิตตํ
อุปปาเทตวาว เอกํ วา นีกายํ เทว วา ตโย วา จตฺตาโร วา
ปณฺจ วา นีกายเย วาจาเย อุกฺกคณฺหาติ. เอวํ(๒) ชฺตงฺกสมาทาน-
กมฺมฏฺจานุกฺกคณฺหาติปริกมฺมณานสมาปตฺติวิปสฺสนามคฺคผลปจฺเจก-
โพธิสมฺมาสมุโพธิวเสน เนตพฺพํฯ

พุทฺโธ ภวิสสามิติ หิ จิตตูปปาโท สยปี เอกนุตหิต-
สุขาวโ อนุวิธียนันปี เหตุฯ เหวณหิ อุปปนุนจิตตตดาเยว

๑. ม. อาณาเปติ ฯ ๒. ม. จตฺตาโร วา ปณฺจ วา นีกายเย วาจาเย อุกฺกคณฺหาติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๒๖

อปเรน สมเยน กปฺปสตสทสฺสาธิกานี จตฺตารี อสงฺเขยฺยานี
กาเยน วาจาเย จ ปารมมโย ปุเรตฺวา สเทวํ โลกํ
ตารณฺโตว จรติ(๑) ฯ เอวํ สพฺพตฺถ จิตฺตฺตฺปฺปาโทปี พหุปรกาโร ฯ
กายวาจาหิ ปน อนูวธิชานา อติพหุปรการาเยวติ เวทิตพฺพาฯ

เอวํ กุสเลสุ ชมฺเมสุ จิตฺตฺตฺปฺปาทสฺสาปี พหุปรการตํ
ทสฺเสตฺวา อิทานี ตตฺถ นโยเชนฺโต ตสฺมาติห จุนฺทาติ-
อาทิมาน. ตํ อตฺถโต ปาฏกเมวฯ

เอวํ จตฺจตฺตฺตาพีสาย อากาเรหิ ทสฺสีเต สลฺเลเข
จิตฺตฺตฺปฺปาทสฺสาปี พหุปรการตํ ทสฺเสตฺวา อิทานี ตสฺเสว สลฺলেখสฺส
หิตาธิกมาย มคฺคภาวํ ทสฺเสนฺโต เสยฺยถาปีติอาทิมาน.

ตสฺสสฺสโตฯ ยถา นาม จุนฺท ขาณฺฏกณฺฏกปาสาณาทิหิ
วิสโม มคฺโค ภเวยฺยฯ ตสฺส ปริกฺกมฺนาย ปรีวชฺชนตฺถาย
อณฺโณ สฺสปริกฺกมฺกโต วิย ภูมิกฺภาโค สโม มคฺโค ภเวยฺยฯ
ยถา จ รุกฺขมฺมูลํ ปาสาณปฺปาตํ กุมฺภีถมฺกราทิปรีพฺยาकुถํ วิสมํ
ติตฺถมฺสฺสฯ ตสฺส ปริกฺกมฺนาย ปรีวชฺชนตฺถาย อณฺณํ อวิสมํ
อนฺุพฺพพคฺมฺภีโร โสปาณผลกสฺทิสํ ติตฺถํ ภเวยฺยฯ ยํ ปฏฺธิปฺนฺโน
สุเขเนว ตํ นที วา ตพากํ วา อชฺุโณคาเหตุวา นฺหาเยยฺย
วา อุตฺตเรยฺย วาฯ เอวเมว โข จุนฺท วิสมมคฺควิสมติตฺถสฺทิสาย
วิหีสาย สมฺนฺนาคตสฺส วิหีสกปฺคฺคตสฺส สมฺมคฺคสมติตฺถสฺทิสาย
๑. ม. ตารณฺโต วิจรติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๒๗

อวิหีสา โหติ ปริกมนายฯ ยถว หิ วิสมมคคตติตถปรัวชช-
นตถาย(๑) สโม มคโคจ ตติถถจ ปฏยตตฯ เอว วิหีสา-
ปรัวชชนตถาย (๒)อวิหีสา ปฏยตตฯ ย ปฏปนโน (๒) สุเขเนว
มนุสสคตตี วา เทวคตตี วา อชโฆคาเหตุวา สมปตตี วา
อนุกเวยย อุตตเรยย วา โลกา. เอเตเนว อุปาเยน สพพพานิ
โยเชตพพานิ ฯ

เอว ตสเสว หิตาธคมาย มคคภาวํ ทสเสตวา อิทานิ
อุปรัภาวงคมนียต (๓) ทสเสนโต เสยยถาปีตอทิมาหฯ ตสสตุโถ
ยถา นาม จุนท ย เกจิ อกสลา ฐมา ปฏิสนุธิชนกา
วา อชนกา วาฯ ทินุนายปี ปฏิสนุธิยา วิปากชนกา วา
อชนกา วาฯ สพเพ เต ชาติวเสน อโรภาวงคมนียาติ (๔)
เอวันามา ว โหนติ(๕) วิปากกาเล อนิฎจกนตวิปากตตฯ
ยถา จ ย เกจิ กุสลา ฐมา ปฏิสนุธิยา ชนกา วา อชนกา
วาฯ ทินุนายปี ปฏิสนุธิยา วิปากชนกา วา อชนกา วา
สพเพ เต ชาติวเสน อุปรัภาวงคมนียาติ(๖) เอวันามา จ
โหนติฯ วิปากกาเล อฎจกนตวิปากตตฯ เอวเมว โข จุนท
วิหีสกสส ฯ เปฯ อุปรัภาวยาติฯ ตตฺรยํ โอปมมสัสนทนา ฯ
๑. ม. วิสมมคควิสมตติตถสทิสาย ฯ ๒. ม. อวิหีสา ปฏยตตฯ ย ปฏปนโน ฯ
๓. อุปรัภาวคมนียต ฯ เอวมุปรปี ฯ ๔. ม. อโรภาวคมนียาติ ฯ
เอวมุปรปี ฯ ๕. ม. เอวันามา ว โหนติ ฯ เอวมุปรปี ฯ
๖. ม. อุปรัภาวคมนียาติ ฯ เอวมุปรปี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณนา หน้ ๓๒๘

ยถา สพฺเพ เต(๑) อกุสลา อโธภาวํคมนียาฯ เอวํ วิหีสกสฺส
เอกา วิหีสปิฯ ยถา จ สพฺเพ กุสลา อุปริภาวํคมนียา
เอวํ อวิหีสกสฺส เอกา อวิหีสปิฯ เอเตเนว อุปาเยน อกุสลํ
อกุสเลน กุสลญจ กุสเลน อุปเมตพฺพึฯ อัยํ กิเรตฺถ
อธิปฺปาโยติฯ

เอวํ ตสฺเสว สลฺเลขสฺส อุปริภาวํคมนียตํ ทสฺเสตฺวา
อิทานิ ปรินิพฺพปาเปเน สมตฺถภาวํ ทสฺเสตฺถุ โส วัต จุนฺทาทิ-
อาทิมายฯ ตตฺถ โสติ วุคฺตปฺปการปฺกคฺคณิทฺเทโสฯ ตสฺส โยติ
อิมํ อุทฺเทสวณฺํ อหริตฺวา โย อตฺตนา ปฺลিপฺปฺลิปนฺโนฯ โส
วัต จุนฺท ปฺริ ปฺลিপฺปฺลิปนฺนํ อุทฺทริสฺสตีติ เอวํ สพฺพปฺเทสุ
สมฺพฺนุโธ เวทิตฺพฺโพฯ ปฺลিপฺปฺลิปนฺนติ คมฺภีรกทฺทเม นิมฺคฺโค
วฺจจติฯ โน จ โข อริยสฺส วินเยฯ อริยสฺส ปน วินเย
ปฺลিপฺนฺติ(๒) ปฺญจ กามคฺคณา วฺจจนฺติฯ ปฺลিপฺนฺโนติ ตตฺถ นิมฺคฺโค
พาลปฺปฺนุชฺชโนฯ ตสฺมา เอวเมตฺถ อตฺถโยชนา เวทิตฺพฺพาฯ
ยถา จุนฺท โกจิ ปฺริโส ยาว นาสิกคฺคา คมฺภีรกทฺทเม
นิมฺคฺโค อปฺริปี ตตฺถเว(๓) นิมฺคฺคํ หตฺถเว วา สีเส วา กเหตุวา
อุทฺทริสฺสตีติ เนตฺถ จานํ วิชฺชติฯ น หิ ตํ การณมฺตฺถิฯ เยน
โส ตํ อุทฺทริตฺวา ฤเต ปฺตฺถิฏฺฐเปยฺเยฯ เอวเมว โย อตฺตนา
ปฺญจกามคฺคณปฺลিপฺปฺลิปนฺโนฯ โส วัต ปฺริ ตตฺถเว ปฺลিপฺปฺลิปนฺนํ
๑. ม. อัยํ ปาโฐ นตฺถิฯ ๒. ม. ปฺลিপฺนฺติฯ ๓. ม. ตเถวฯ

*เล่มที่ ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๒๕

อุทธรีสตตีติ เนตัง จานัง วิชชติฯ

ตตถ สिया อยุตตเมตัง ปุณฺชชานนปี ภิกฺขุภิกฺขุณีอุปาสก-
 อุปาสิกานัง ชมฺมเทสนัง สุตฺวา โหนฺตियเว ชมฺมํ อภิสเมตารो
 ตสฺมา ปลิปลิปลินฺโน อุทธรตีติฯ ตํ น ตถา ทฎฺจพฺพํ
 ภควาเยว หิ ตตถ อุทธรตีติฯ ปลีสามตฺตเมว ปน ชมฺมกถิกา
 ลกฺขณฺตี รณฺณา ปหิตเลฆวากโก วิยฯ ยถา หิ รณฺณา
 ปจฺจนตชนปเท ปหิตํ เลขํ ตตถ มนฺุสสา เลขํ วาเจตฺุ
 อชานนฺตา โย วาเจตฺุ ชานาติฯ เตน(๑) วาจาเปตฺวา
 ตมตฺถิํ สุตฺวา รณฺโโล อาณาติ อาทเรน สมฺปาเทนฺติฯ
 น จ เนตํ โหติ เลฆวากกสฺส อัย อาณาติฯ เลฆวากโก
 ปน วิสฺสฎฺจาย วาจาย วาเจสิ อนเนพคลาयाติ(๒) ปลีสามตฺตเมว
 ลกฺขติฯ เอวเมว กิณฺจาปี สาริปฺุตตปฺุฎฺโตโย ชมฺมกถิกา ชมฺมํ
 เทเสนฺติฯ อถ โข ลิจิตปณฺณวากกา วิย เต โหนฺตติฯ ภควโตเยว
 ปน สา ชมฺมเทสนา รณฺโโล อาณา วิยฯ เย จ ตํ สุตฺวา
 ชมฺมํ อภิสเมนฺติฯ เต ภควาเยว อุทธรตีติ เวทิตพฺพาท
 ชมฺมกถิกา ปน วิสฺสฎฺจาย วาจาย ชมฺมํ เทเสนฺติ
 อนเนพคลาयाติ ปลีสามตฺตเมว ลกฺขณฺตีติฯ ตสฺมา ยุตตเมเวตฺนฺติ.
 วุตฺตวิปริยาเยน สุกฺกปกฺโข เวทิตพฺโพ.

อทฺนโต อวินีโต อปรินิพฺพุโตติ เอตถ ปน อนิพฺพิสตาย
 # ๑. ม. วาสทฺโท นคฺติฯ ๒. ม. อนเนลคพಾಯาติฯ เอวมุปริปิฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๓๐

อทนุโตฯ อสิกฺขิตวินยตาย อวินีโตฯ อนิพฺพุตทิลเสตาย อปริ-
นิพฺพุโตติ เวทิตพฺโพฯ โส ตาทิโส ปรี ทเมสฺสติ นิพฺพิสฺ
กริสฺสติ วินเสสฺสติ วา ติสฺโส สิกฺขา สิกฺขาเปสฺสติ วา(๑)
ปรีนิพฺพาเปสฺสติ วา ตสฺส กิเลส นิพฺพาเปสฺสตีติ เนตฺ
จານํ วิชฺชติฯ วุตฺตวิปริยาเยน สุกกปกฺโข เวทิตพฺโพฯ

เอวมว โข จุนฺท วิหีสกฺสฺส ฯ เปฯ ปรีนิพฺพานายาติ
เอตฺถ ปน เอวมตฺโถ เวทิตพฺโพ ยถา หิ อตฺตนา อปฺลิ-
ปฺลิปนฺโน ปรี ปฺลิปฺลิปนฺนํ อฺทฺทริสฺสติฯ ทนฺโต ทเมสฺสติ
วินีโต วินเสสฺสติฯ ปรีนิพฺพุโต ปรีนิพฺพาเปสฺสตีติ จานเมตฺ
วิชฺชติฯ กิ ปน ตนฺติฯ อปฺลิปฺลิปนฺนตฺตํ ทนฺตตฺตํ วินีตตฺตํ
ปรีนิพฺพุตตฺตํ จฯ เอวมว โข จุนฺท วิหีสกฺสฺส ปฺริสฺปกฺกฺลสฺส
อวิหีสฺสา โหติ ปรีนิพฺพานายฯ กิ วุตฺตํ โหติฯ โย อตฺตนา
อวิหีสฺโกฯ ตสฺส ยา อวิหีสฺสา[๒] ยาเอสา วิหีสกฺสฺส ปฺรสฺส
วิหีสฺสาฯ ตสฺสา ปรีนิพฺพานาย โหติฯ อตฺตนา หิ อวิหีสฺโก
ปฺรสฺส วิหีสฺสาเจตฺนํ นิพฺพาเปสฺสตีติ จานเมตฺ วิชฺชติฯ กิ ปน
ตฺนฺติฯ อวิหีสกฺกตฺตเมวฯ ยญฺหิ เยน อตฺตนา อธิคฺตํ [๓] เตน(๔)
โส ปรี ตทตฺถาย สมหาเปตฺตํ สกฺโกตีติฯ

อถวา ยถา อตฺตนา อปฺลิปฺลิปนฺโน(๕) ทนฺโต วินีโต

๑. ม. วาสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อยฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร

โหตีติ ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. ยฺ. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๕. ม. อปฺลิปนฺโน ฯ

*เล่มที ๗ สลเลขสุตตวณณา หน้า ๓๓๑

ปรนินพุต ปรี ปลปปลปนัน อทนต์ อวินิต์ อปรนินพุตตญจ
อุทฐริสฺสตี ทเมสฺสตี วินสฺสตี ทเมสฺสตี(๑) ปรีนินพพาเปสฺสตีตี จานเมตต์
วิซฺซตีฯ เอวเมว วิหีสกสฺส ปรีสปลุกฺกสฺส วิหีสปาหานาย
มคคั กววยโต อุปฺปนนา อวิหีสว โหตี ปรีนินพพานาย
ปรนินพุต วิย หิ อปรนินพุตต์ อวิหีสวเจตนา จ (๒)วิหีสวเจตน์
ปรนินพพาเปตฺต สมนตฺถาตี (๓)เอตมตฺถั ทสฺเสนโต เอวเมว โข จุนฺทาที
อาทิมวาที เอวเมตฺถ อตฺถโต ทฎฺฐพฺโพฯ ยถา เจตฺถฯ เอว
สพฺพเทสฺฯ อตีวิตฺถารภเยน ปน อนฺอุปทโยชนว น กตาทีฯ

เอว ตสฺส ปรีนินพพาปน สมนตฺถวาวุ ทสฺเสตฺวา อิทานี
ตฺ เตสนัน นิกเมตฺวา ฐมฺมปฏิปตฺตियํ นโยเชตฺต อตี โข
จุนฺทาทีอาทิมวาทฯ ตตฺถ สลเลขปรียาโยตี สลเลขการณัฯ
เอส นโย สพฺพตฺถ เอตฺถ อวิหีสวทโย เอว(๔) วิหีสวทินั(๕)
สลเลขนโต สลเลขการณัฯ เตสํ วเสน จิตฺตสฺส อุปฺปาเทตฺพโต
จิตฺตอุปฺปาทการณั. วิหีสวทปริกฺกมณสฺส เหตุโต ปรีกฺกมณ-
การณัฯ อุปรีกวานิปฺพาทนโต อุปรีกวการณั(๖) วิหีสวทินั
ปรนินพพาปนโต ปรีนินพพานการณฺนตี(๗) เวทิตฺพพาฯ หิตฺตีสนาตี
หิตฺต เอสนฺเตนฯ อนุกมฺบเกนาตี อนุกมฺบมานเนน ฯ อนุกมฺบปี
๑. ม. ทเมสฺสตี วินสฺสตีฯ ๒. ม. ย. วฯ ๓. ม. ย. สมนตฺถาฯ
๔. ม. เอวฯ ๕. ม.วิหีสวทินัฯ ๖. ม. อุปรีกวานิปฺพาทนโต อุปรีกวการณัฯ
๗. ม. ปรีนินพพานการณฺนตีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวยกคณณนา หน้า ๓๓๒

อุปาทายาติ อนุกรมป์ จิตฺเตน ปรียุคเหตุวาทฺ ปฏิจฺจาติปี (๑) วุตฺตํ
โหติ. กตํ โว ตํ มยาติ ตํ มยา(๒) อิมํ ปณฺจ ปรียาเย
ทสฺเสนฺเตน ตุมฺหากํ กตํ. เอตฺตกเมว हि อนุกรมฺปกสฺส สत्ตถ
กัจจํ ยทิตํ อวิปรียตมฺมเทสนา. อิตฺโต ปรึ ปน ปฏิปตฺติ นาม
สวากานํ กัจจํ เตนานํ เอตานํ จุนฺท รุกฺขมฺลानิ ฯ เปฯ
อมฺหากํ อนุสาสนีตึฯ

ตตฺถ จ รุกฺขมฺลानीติ อิมินา รุกฺขมฺลเสนาสนํ ทสฺเสตึฯ
สฺลยฺลาการานีติ อิมินา ชนวิวิตฺตญฺจานํ อุกฺเขนาปีจ โยคานูรูปํ
เสนาสนมาจิกฺขตึฯ ทายชฺชํ นียฺยาเทตึฯ ฉายถาติ อารมฺมณฺญ-
ปนิชฺฌานเนน อญฺจตีสารมฺมณานิฯ ลกฺขณฺญปนิชฺฌานเนน จ
อนิจฺจาทิตฺโต ขนฺธายตนาทีนํ อฺปนนิชฺฌายถฯ สมถลฺลจ วิปสฺสนลฺลจ
วทฺเทถาติ วุตฺตํ โหติฯ มา ปมาทตฺถาติ มา ปมชฺชชิตฺถ. มา
ปจฺจลา วิปฺปฏิสาร์โน อหฺวตฺถาติ เย हि ปุพฺเพ ทหฺรกาเล
อาโรคฺยกาเล สत्ตสฺสปฺปายาทิสมฺปตฺติกาเล สत्ตถ สมนฺมุขีภาวกาเล
จ โยนิโสมนสฺติการวิริทิตา รตฺตนิทิวํ มงฺกณฺภตฺตา (๓) หุตฺวา
เสยฺยสฺสุขมิตฺทสฺสุขมนฺุโกนฺตนา ปมชฺชนฺตึฯ เต ปจฺจลา ชรากาเล
โรคฺยกาเล มรณฺกาเล วิปตฺติกาเล สत्ตถ ปรีนิตฺพุตฺตกาเล จ
ตํ ปุพฺเพ ปมาทวิทาร์ อนุสฺสรนฺตาทฺ สปฺปฏิสฺนฺธิกาลกิริยลฺลจ
ภาริยํ สมฺปสฺสमानา วิปฺปฏิสาร์โน โหณฺตึฯ ตุมฺเห ปน
๑. สี. ม. ปรีจฺจาติปี ฯ ๒. ม. ตํ มยา ฯ ๓. ม. มงฺกณฺภตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้า ๓๓๓

ตาทิสา มา อหุตถาติ เอตมตถัม ทสเสนุโต อห มา ปจจนา
วิปปฏิสารีโน อหุตถาติฯ อัย โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ อัย
อมฺหากํ สนฺติกา ฌายถ มา ปมาทถาติ ตุมฺหากํ อนุสาสนี
โอาวาโทติ วุตฺตํ โหตีติฯ

สฺลเลขสุตตวณณา นิฎฐิตา ฯ

อฏฐมํ ฯ

สมมาทิกฐิสุตตวณณา

เอวมเม สฺตุนฺติ สมมาทิกฐิสุตฺตํ. ตตฺถ สมมาทิกฐิ
สมมาทิกฐีติ อาวุโส วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นฺโฆ อาวุโสติ
วา กตมํ ปนาวุโส อกฺสฺลนฺติ วา เอวํ ยตฺตกา เถเรน
ปจฺจนา วุตฺตาฯ สพฺพา กเถตฺถกมฺยตาปจฺจนา เอวฯ

ตตฺถ ยสฺมา ชานนฺตาปี สมมาทิกฐีติ วทนฺติ
อชานนฺตาปี พาหิรกาปี สาสนิกาปี อนุสฺสวาทิวเสนาปี
อตฺตปจฺจกฺเขนปีฯ ตสฺมา ตํ พหฺวจันํ อฺปาทาย ทฺวิกฺขตฺตํ
อามสนฺโต สมมาทิกฐิ สมมาทิกฐีติ อาวุโส วุจฺจตีติ อห.
อຍဏှိ ဧတထ ဝရိပုပါယံ။ ဝပရေဟိပိ စမ္မာတိက္ခိတိ ဝုဇ္ဈတိ။ ဗုသယံ
ေဝံ ဝုဇ္ဈာနာနိ ဝတထဏှ ဂဂုဏှဏှ ဝုပါတယ ဂိတုတဝတ န
ဃိ အာဝုစ ဝရိယာဝဂ စမ္မာတိက္ခိ ဝိတိတိ။ တထ စမ္မာ
တိက္ခိတိ ဝိဂ္ဂနာယ ပဗ္ဗဇ္ဈာယ ဝ တိက္ခိယာ စမ္မာနာနာတိ။ ယတ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๓๔

ปน ฐมเมเยว อัย สมมาทิกฺกิสทฺโท วตฺตติฯ ตทาสฺส โสภณา
ปสฺสจฺจา จ ทิกฺกิสฺส สมมาทิกฺกิสฺสตี เอวมตฺโต เวทิตพฺโพฯ

สา จายี สมมาทิกฺกิสฺส ทฺวิธา โหติ โลกียา โลกุตฺตราคี.

ตตฺถ กมฺมสฺส กตทาณํ สจฺจานฺโณโลกิยวณฺณจ โลกียา สมมา-
ทิกฺกิสฺส สขฺเขปโต วา สพฺพปาปี สาสวา ปญฺญาฯ อริย-

มกฺกผลสมฺปยุตฺตา ปญฺญา โลกุตฺตรสสมมาทิกฺกิสฺส. สมมาทิกฺกิสฺส-
ปฺกฺคโล (๑) ปน ติวฺโห โหติ ปุณฺชชนฺ โสภโ ข อโสภโ จฯ

ตตฺถ ปุณฺชชนฺ ทฺวิโห โหติ พาทฺริโก สาสนิก (๒) จฯ

ตตฺถ พาทฺริโก กมฺมวาที กมฺมสฺส กตาทิกฺกิสฺสยา สมมาทิกฺกิสฺส
โหติฯ โน สจฺจานฺโณโลกิย อตฺตทิกฺกิสฺสปรามาสกตฺตาฯ สาสนิก

ทวิหิปีฯ โสภโ นียตาย สมมาทิกฺกิสฺสยา สมมาทิกฺกิสฺส. อโสภโ
อโสภยา. อธิ ปน นียตาย นียยานิกาย โลกุตฺตรกฺุสลสมมา-

ทิกฺกิสฺสยา สมนฺนาคโต สมมาทิกฺกิสฺสตี อธิปฺเปโตฯ เตเนวาท
อุชฺศตาสฺส ทิกฺกิสฺสเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อากโต

อิมิ สทฺฐมฺมุตฺติฯ โลกุตฺตรกฺุสลสมมาทิกฺกิสฺสเยว หิ อนฺตทวย-
มฺนุปรคฺมม อุชฺศภาเวน คตฺตตฺตาฯ กายวฺงกาทีนิ วา(๓) สพฺพวฺงกานิ

สมฺมจฺฉินฺนิตฺวา คตฺตตฺตา อุชฺศตาท โหติฯ ตาเยว จ ทิกฺกิสฺสยา
สมนฺนาคโต นวปฺปการเปี โลกุตฺตรฐมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน

อจฺลปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติฯ สพฺพทิกฺกิสฺสิกหนานิ [๔]
๑. ม. ปฺกฺคโล ฯ ๒. ม. สาสนิกติ ฯ ๓. ม. จ ฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที ๗ สมมาทิกฎิสตุตตวณณา หน้า ๓๓๕

วินิพเพเชนุโต สพพกิลเส ปชหนุโต ชาตีสัสารา นิกขมนุโต
 ปฏิปตฺตี ปรินิฏฺฐเปนุโต อริเยน มกฺเคน อากโต อิมิ
 สมพุทฺธปฺปเวทิตํ อมโตคฺชํ นิพพานสงฺขาคํ สทฺธมฺมนฺติ วุจฺจติฯ
 ยโต โขติ กาลปริจฺเฉทวจนเมตฺตํ ยสฺมี กาลเถติ วุตฺตํ
 โหติฯ อุกฺสฺลณฺจ ปชานาตีติ ทสากุสฺลกมฺมปถสงฺขาคํ อุกฺสฺลณฺจ
 ปชานาติฯ นิโรธารมฺมณาย ปชานนาย กิจฺจวเสน อิทํ
 ทุกฺขนฺติ ปฏฺวิชฺฌนุโต อุกฺสฺลณฺจ ปชานาติฯ อุกฺสฺลมฺมูลณฺจ
 ปชานาตีติ ตสฺส มฺลปจฺจยญฺจํ อุกฺสฺลมฺมูลณฺจ ปชานาตีติ(๑) เตนว
 ปกาเรน อัยํ ทุกฺขสมฺทโยติ ปฏฺวิชฺฌนุโตฯ เอส นโย
 กุสฺลณฺจ กุสฺลมฺมูลณฺจจาติ เอตฺถาปีฯ ยถา เจตฺถฯ เอวํ อิตฺโต
 ปเรสุ สพฺพวาระสุ กิจฺจวเสนว วตฺถุปชานนา เวทิตพฺพาฯ
 เอตฺตาวตฺตาปีติ เอตฺตเคน อิมินา อุกฺสฺลาทิปชานเนนาปีฯ
 สมมาทิกฎิจิ โหตีติ วุตฺตปฺปการาย โลกุตฺตรสมมาทิกฎิจิยา
 สมนฺนาคโต โหติฯ อุกฺกตาสฺส ฯ เปฯ อากโต อิมิ สทฺธมฺมนฺติ
 เอตฺตาวตฺตา สงฺฆิตฺตเทสนา นิฏฺฐิตา โหติฯ เทสนาเยว เจสา
 สงฺฆิตฺตาฯ เตสํ ปน วิกฺขุณฺํ วิตฺถารวเสนว สมฺมามนสิ-
 การปฏฺเวโร เวทิตพฺโพฯ
 ทุติยวาระ ปน เทสนาปี วิตฺถาเรน มนสิการปฏฺเวโรปี
 วิตฺถาเรนว ปวตฺโตติ (๑) เวทิตพฺโพ. ตตฺถ สงฺฆิตฺตเทสนาย เทว
 # ๑. ม. ปชานาติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณา หน้า ๓๓๖

เหตุจิมมคคาฯ วิตุถารเทศนายเทว อุปริมมคคา กถิตาติ ภิกขุ
อาหंसุฯ วิตุถารเทศนายวสานเน สพฺพโส รากานุสยํ ปหานายาติ (๑)
อาทิวจัน สมฺปสฺสमानาฯ เถโร ปนาห สงฺขิตฺตเทศนายปี
จตุตาโร มคคา ราสีโต กถิตาฯ วิตุถารเทศนายปีติฯ ยา จายํ
อิธ (๒)สงฺขิตฺตวิตุถารเทศนา สุวจารณา อาวีกตาฯ สา
สพฺพวารสุ อิธ วุตตนเยเนว เวทิตพฺพาฯ ปุพฺพานุตตาน-
ปทวณฺณนามตฺตเมว หิ อโธ ปริ กริสฺสามฯ

ตตฺถ ปจฺมวารสุส ตาว วิตุถารเทศนาย (๓) ปาณาติปาโต
โฆ อาวุโส อกฺสฺสนติอาทิสฺ อโกสฺสฺลปฺวตฺติยา อกฺสฺสํ
เวทิตพฺพาฯ ปรีโต วตฺตพฺพกฺสฺลปฺภิกฺขโต วาฯ ตํ ลกฺขณโต
สาวชฺชทุกฺขวิปากํ สงฺกิลิฏฺฐํ วาฯ อยํ ตาเวตฺถ สาธารณ-
ปทวณฺณนาฯ

อสาธารณฺสุ ปน ปาณฺสุส อติปาโต ปาณาติปาโต
ปาณวโร ปาณมาโตติ วุตฺตํ โหติฯ ปาโณติ เจตฺถ โวหารโต
สคฺโตฯ ปรมตฺถโต จีวิตินฺทฺริยํฯ ตสฺมี ปน ปาณ ปาณสฺสณฺนิโน
จีวิตินฺทฺริยฺปจฺเจทกอุปกฺกมสมฺภูจฺาปีกา กายวิจิตฺวารานํ อณฺตร-
ทฺวารปฺวตฺตา วรทเจตนา ปาณาติปาโตฯ โส คุณวิริหิตฺสุ
ติรจฺจณาคตาทิสฺ ปาณฺสุ ชุทฺทเก ปาณ อปฺปสาวชฺโช
มหาสรีเร มหาสาวชฺโชฯ กสฺมาฯ ปโยคมหนฺตตฺตาฯ

๑. ม. ปหานายาติฯ ๒. ม. สงฺขิตฺตวิตุถารเทศนาสุฯ วิจารณา อาวีกตาฯ

๓. ม. วิตุถารเทศนายฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสตุตวณณา หน้ ๓๓๗

ปโยคสมตเตปี วตุณหนตตายฯ คุณวณเตสุ มนุสสาทิสสุ
 อปปลุณ ปาณ อปปลาวชฺชฯ มหาคุณ มหาสาวชฺชฯ
 สรริคุณานํ ปน สมภาเว สติ กิเลสานํ อุปกุกมานํ จ
 มุทตาย อปปลาวชฺชฯ ตีพพตาย มหาสาวชฺชติ เวทิตพฺโพฯ
 ตสฺส ปลจ สมภารา โหนติ ปาโณฯ ปาณสยณิตาฯ วชจิตตํ
 อุปกุกโมฯ เตน มรณนฺติฯ จปโยคาฯ สาหตฺติโกฯ อาณตฺติโก
 นิสฺสคฺคิโยฯ ถาวโรฯ วิชฺขามโยฯ อิทฺธิมโยติฯ อิมสฺมี ปเนตถ
 วิตถาริยมาเน อติปปลฺโย โหติฯ ตสฺมา นํ น วิตถารยาม
 อณฺณจ เอรูปฺฯ อตฺติเกหิ ปน สมมตฺปาสาทิกํ วินยกฺกถํ (๑)
 โอลเกตุวา กเหตุพฺโพ ฯ (๒)

อทินฺนสฺส อาทานํ อทินฺนาทานํฯ ปรสฺส ھرณฺ ฌยฺย
 โจริกาทิ วุตฺตํ โหติฯ ตตฺถ [๗] อทินฺนนฺติ ปรริปฺคฺคหิตฺฯ ยตถ
 ปโร ยถากามการิตํ อาปชฺชนฺโต อทณฺฑารโห อนุปวชฺช
 จ โหติฯ ตสฺมี ปน ปรริปฺคฺคหิต ปรริปฺคฺคหิตสยณิน
 ตทาทยกอุปกุกมสมฺภูจําปีกา ฌยฺยเจตนา อทินฺนาทานํฯ ตํ
 หิเน ปรสฺนตเก อปปลาวชฺชฯ ปณฺีเต มหาสาวชฺชฯ กสฺมาฯ
 วตฺถูปณฺีตตายฯ วตฺถุสมตเต สติ คุณาริกานํ สนตเก วตฺถุสฺมี
 มหาสาวชฺชฯ ตํ ตํ คุณาริกํ อุปาทาย ตโต ตโต หินฺนคุณสฺส
 สนตเก วตฺถุสฺมี อปปลาวชฺชฯ ตสฺส ปลจ สมภารา โหนติ
 # ๑. สมมต. ๑/๖๔๔ ตติยาปาราชิกวณณา ฯ ๒. ม. กเหตุพฺพา ฯ
 # ๓. ม. เอตฺถนฺตเร ตตฺถาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุสปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๓๘

ปรปรคฺคหิตฺ๑ ปรปรคฺคหิตสณฺณิตา๑ เถยฺยจิตฺ๑ อุปกฺกโม๑ เตน
หฺรณฺนติ. ฉปฺปโยคา สาหคฺคิกาทโย จ(๑) ๑ เต จ โข ยถานูรูป
เถยฺยวหาโร๑ ปสฺยวหาโร๑ ปฏิจฺจนฺนาวหาโร๑ ปริกฺปฺปาวหาโร
กฺุสวหาโรติ อิมสฺ อวหารานํ วเสน ปวตฺตาทิ อยเมตฺถ
สงฺเขปฺโย วิตฺถาโร ปน สมฺนตฺปาสาทิกายฺ (๒) วุตฺโต๑

กามสฺ มิจฺฉาจาโรติ เอตฺถ ปน กามสฺสูติ เมถุน-
สมาจารสฺ มิจฺฉาจาโรติ เอกนฺตนินฺทิตฺ ตามกาจาโร๑
ลกฺขณฺโต ปน อสทฺทฺมฺมาธิปฺปาเยน กายทฺวารปฺปวตฺตา
อคมณียฎฺฐานวิตฺติกมฺเจตนา กามสฺ มิจฺฉาจาโร๑ ตตฺถ
อคมณียฎฺฐานํ นาม ปฺริสํ ตาว มาตฺรฺกฺขิตา ปิตฺรฺกฺขิตา
มาตาปิตฺรฺกฺขิตา ภาตฺรฺกฺขิตา ภคินิรฺกฺขิตา ฌาตฺรฺกฺขิตา
โคตฺตฺรฺกฺขิตา ฌมฺมฺรฺกฺขิตา สารฺกฺขา สปริทฺทฺทาทิ มาตฺร-
รฺกฺขิตาทโย ทส๑ ฌนฺกฺกิตา ฌนฺทวาสินี โภควาสินี ปฏฺวาสินี
โอบปตฺตคฺคินี โอบตฺจุมฺพฺภา ทาสี จ ภริยา จ กมฺมฺการี
จ ภริยา จ ฌชาหฺตา มฺหุตฺติกาทิ เอตฺถ จ ฌนฺกฺกิตาทโย
ทสชาติ วิสฺติ อิตฺถิโย. อิตฺถิสฺ ปน ทฺวินฺนํ สารฺกฺขาสปริ-
ทฺทฺทานํ ทสฺนฺนญจ ฌนฺกฺกิตาทินฺนติ ทฺวาทสฺนํ อิตฺถินํ
อญฺเณ ปฺริสํ[๓] อิทํ อคมณียฎฺฐานํ นาม๑ โส ปเนส มิจฺฉาจาโร

๑. ม. ๖ ๑ ๒. สมฺนต. ๑/๔๔๑-๒ ทุตฺติยปฺปาราชิกวณณา ๑

๓. ม. เอตฺถนฺตเร อิทนฺติ ทิสฺสูติ ๑

*เล่มที ๗ สมมาทิกฐิสตุตตวณณา หน้า ๓๓๕

สีลาทิกุณรหิเต อคมนียกฐาเน อปปลสาวชุโขฯ สีลาทิกุณสมปนุเน
มหาสาวชุโขฯ ตสฺส จตุตาโร สมภารา อคมนียวตฺถุฯ ตสฺมี
เสวนจิตฺตฺฯ เสวนปโยโคฯ มกุเคน มกุคปฎิปตฺติอิวาสนนฺติ.
เอโก ปโยโค สาหตฺติโก เอวฯ

มุสาติ วิสฺวาทนปุเรกขารสฺส อตฺถกณฺชโก กายปโยโค
วา วชิปโยโค วาฯ วิสฺวาทนาธิปฺปาเยน (๑)ปรสฺส วิสฺวาทกสฺส
กายวชิปโยคสมฺภุจฺจาปีกา เจตนา มุสาวาโทฯ อปโร นโย
มุสาติ อฏฺถํ อตฺถํ วตฺถุฯ วาโทติ ตสฺส ภูตโต ตจฺจโต
วิญญาปนฺฯ ลกฺขณโต ปน อตฺถํ วตฺถุ ตถโต ปรี วิญญา-
เปตฺตคามสฺส ตถาวิญจตฺติสมฺภุจฺจาปีกา เจตนา มุสาวาโทฯ โส
ยมตฺถํ กณฺชติฯ ตสฺส อปฺปตฺตย อปฺปสาวชุโขฯ มหนฺตคฺตย
มหาสาวชุโขฯ อปีจ กหฺกฐาณํ อตฺตโน สนฺตกํ อทาตุ-
กามคฺตย นตฺถิติ อาทินยปฺปวตฺโต อปฺปสาวชุโขฯ สกฺขินา
หุคฺวา อตฺถกณฺชนตฺถํ วุคฺโต มหาสาวชุโขฯ ปพฺพชิตานํ
อปฺปกมฺปิ เตลฺลี วา สปฺปี วา ลกฺิตฺวา หสาธิปฺปาเยน อชฺช
คาม เตลฺลี นที มณฺเฑ สนฺทตฺติ ปุรณกถานเยน ปวตฺโต
อปฺปสาวชุโขฯ อทิกฺกฺจฺเยว ปน ทิกฺกฺจนฺตฺติอาทินา นเยน วทนฺตานํ
มหาสาวชุโขฯ ตสฺส จตุตาโร สมภารา โหนฺติ อตฺถํ วตฺถุ
วิสฺวาทนจิตฺตฺฯ ตชฺช วายาโมฯ ปรสฺส ตทตฺถวิชานนฺติฯ
๑. ม. ปนสฺส ปรวิสฺวาทนกถายจิปโยคสมฺภุจฺจาปีกา ฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๔๐

เอโก ปโยโค สาหตุถิโกวฯ โส กาเยน วา กายปฏิพทฺเชน
วา วาจาฯ วา ปรวิสํวาทกกรียากรโณ (๑) ทฏฺฐพฺโพฯ ตาย
เจ กกรียาย ปโร ตมตฺถํ ชานาติฯ อัย กกรียาสมฺภูจําปิก-
เจตนาฯ กฺขณเยว มุสาวาทกมฺมุนา พชฺชติฯ

ปีสุณา วาจาติอาทีสุ ยาย วาจาฯ ยสฺส ตํ วาจํ
ภาสติฯ ตสฺส หทยเ อตฺตโน ปียภาวํ ปรสฺส จ สฺสณภาวํ
กโรติฯ สา ปีสุณา วาจาฯ ยาย ปน อตฺตํ นปี ปรปี
พฺรุตํ กโรติฯ ย(๒) วาจา สยํปี พฺรุตํ เนว กณฺณสุขา
วา น หทยสุขา วาฯ อัย พฺรุตํ วาจาฯ เยน สมํผํ
ปลปติ นรตฺถกํฯ โส สมํพปลลาโปฯ เตสํ มุลกฺกตา เจตนาปี
ปีสุณา วาจาทีนามเมว ลภติฯ สา เอว จ อธิ อธิปฺเปตาติฯ
ตตฺถ สงฺกิลิฏฺฐจิตฺตสฺส ปรสํ วา เกทาย อตฺตปียกมฺยตาย
วา กายวจิปโยคสมฺภูจําปิกา เจตนา ปีสุณา วาจาฯ
สา ยสฺส เกทํ กโรติฯ ตสฺส อปฺปคฺคณตาย อปฺปสาวชฺชชา
มหาคฺคณตาย มหาสาวชฺชชาฯ ตสฺสา จตฺตาโร สมฺภารา
ภินฺนิตพฺโพ ปโรฯ อติ อิเม นานา ภวิสฺสนฺติ วินา ภวิสฺสนฺตีติ
เกทปฺุเรกฺขารตา วาฯ อติ(๓) อหํ ปโย ภวิสฺสามิ วิสฺสาสิโกติ
ปียกมฺยตา วาฯ ตชฺโซ วายา[๔] ตทตฺถวิชานนฺนติฯ
๑. ม. ย. วิสํวาทกกรียากรณเฯ ๒. ม. สาฯ ๓. ม. อติสทฺโท นตฺถิฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร ตสฺสาติ ทีสฺสติฯ

*เล่มที่ ๗ สมมทาปฏิฐิตตวณณา หน้า ๓๔๑

ปรสฺส มมมจฺเจทกกายวจีปโยคสมุจฺจาปีกา เอกนฺตผลฺล-
เจตนา ผลฺลสา วาจา ตสฺสา อาวีกาวตฺถมิตฺถ วตฺถ

เอโก กิร ทารโก มาตฺวจฺนํ อนาทิยิตฺวา อรณฺณํ
คจฺจนฺตึฯ ตํ มาตา นีวตฺเตตฺตํ อสฺสโกนฺตึ จณฺทา ตํ มหิสี
อนุพฺนุชฺชุตฺติ อกฺโกสิฯ อตฺสฺส ตเถว(๑) มหิสี อฺภูจาสึฯ
ทารโก ยํ มม มาตา มฺุเขน กเถสิ ตํ มา โหตฺย ยํ
จิตฺเตน จินฺตฺเตสิ ตํ โหตฺตฺติ สจฺจกิริยํ อกาสิ. มหิสี
ตตฺเถว พทฺธา วิย อฺภูจาสึฯ

เอวํ มมมจฺเจทโกปี วจีปโยโค (๒) จิตฺตสณฺหตฺยา ผลฺลสวาจา
น โหติ. มาตาปีตโร หิ กทาจิ ปฺตฺตเก เอวํปี วทฺนฺติ
โจรา โว (๓) ขณฺทาขณฺทิกํ กโรนฺตฺตึฯ อฺปฺปฺลปฺตฺตํปี จ เนตฺตํ
อฺปฺริ ปตฺนฺตํ เนว อิจฺจนฺตึฯ อจฺจาริยฺปชฺฌมายา จ กทาจิ
นิตฺสฺสิตเก เอวํ วทฺนฺติ กิ อิมํ อหิริกา อโนตฺตปฺปีโน วทฺนฺติ (๔)
นิตฺทฺมถ เนตฺย อถ จ(๕) เนตฺตํ อากมาธิคมสมฺปตฺตี อิจฺจนฺตึ.
ยถา จ จิตฺตสณฺหตฺยา ผลฺลสวาจา น โหติฯ เอวํ วจฺน-
สณฺหตฺยา อผลฺลสวาจาปี น โหติฯ น หิ มาราเปตฺกามสฺส
อิมํ สฺขํ สยาเปถาติ วจฺนํ อผลฺลสวาจา โหติฯ จิตฺตผลฺลสวา
ปเนสา ผลฺลสวาจาวฯ สว ยํ สนฺธาย ปวตฺติตฺตาฯ ตสฺส
อฺปฺปฺคฺคฺนตฺยา อฺปฺปฺสวชฺชวฯ มหาคฺคฺนตฺยา มหาสวชฺชวฯ ตสฺสา
๑. ม. ตตฺเถว ฯ ๒. ม. ปโยโค ฯ ๓. ม. โข ฯ ๔. ม. จรฺนฺตึ ฯ ๕. ม. โข ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๔๒

ตโย สมภารา อุกโกสิตพุโพ ปโรฯ กุปีตจิตต์ฯ อุกโกสนาติฯ

อนตุถวิณญาปกายวจีปโยคสมภุจาปีกา อุกสลดสญเจตนา
สมภุปลลาโปฯ โส อาเสวนมนุทตาย อปฺปสวาชุโขฯ อาเสวน-
มหนุตตาย มหาสวาชุโขฯ ตสฺส เทว สมภารา ภารตยุทธ-
สีตาทรรณาทินิรตถกกถาปฺเรกขารตาฯ ตถารูปีกถากถนนฺติฯ

อภิขฺฌมายตีติ อภิขฺฌมาฯ ปรภณฺฑาทภิมุจี หุตฺวา ตนนินฺนตาย
ปวตฺตตีติ อตฺโตฯ สว อโห วต อิทํ มมสฺสาติ เอวํ ปรภณฺฑา-
ภิขฺฌมายนลกฺขณาฯ อทินฺนทานัน วิย อปฺปสวาชฺชา[๑]

มหาสวาชฺชา จฯ ตสฺสา เทว สมภารา ปรภณฺฑาฯ อตฺตโน
ปริณามนณฺจฯ ปรภณฺฑวตฺตถเก หิ โลเก อฺปฺปนฺเนปี น ตาว
กมฺมปถเกโท โหติฯ ยาว อโห วเตตฺ (๒)มมสฺสาติ อตฺตโน
น ปริณามเตติฯ

หิตฺสฺขํ พฺยาปาทยตีติ พฺยาปาโทฯ โส ปรวินาสาย
มโนปโทสลกฺขโณฯ ฝรุสฺวาจา วิย อปฺปสวาชุโข มหาสวาชุโข
จฯ ตสฺส เทว สมภารา ปรสฺตฺโต จฯ ตสฺส จ
วินาสจินฺตาฯ ปรสฺตฺตวตฺตถเก หิ โกะเช อฺปฺปนฺเนปี น ตาว
กมฺมปถเกโท โหติฯ ยาว อโห วตยํ อฺจุณฺชิเชชฺชย วินสฺเสยฺยาติ
ตสฺส วินาสํ น จินฺเตติฯ

ยถากุจจกถณาภาเวน มิจฺฉา ปสฺสตีติ มิจฺฉาทิฏฺฐิฯ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโท ทิสฺสตีติฯ ๒. ม. ย. วตีทํฯ

*เล่มที ๗ สมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้า ๓๔๓

สา นตฺถิ ทินนุนฺตืออาทินา นเยน วิปริตทสฺสนลกฺขณาฯ
สมฺพปฺปลาโป วิย อปฺปสวชฺชามหาสวชฺชา จฯ อปีจ
อนียตา อปฺปสวชฺชชาฯ นียตา มหาสวชฺชชาฯ ตสฺสา เทว
สมฺภารา วตฺถุโน จ คหิตาการวิปริตตาฯ ยถา จ ตํ
คณฺหาติฯ ตถาภาเวน ตสฺสุปฺภูจฺจานนฺติฯ

อิเมถํ ปน ทสนนํ อกฺุสฺสกมฺมปถานํ ฌมฺมโต โกฏฺจาสโต
อารมฺมณฺโต เวทนาโต มฺลโตติ ปปลจหากาเรหิ วินิจฺฉโย
เวทิตพฺโพฯ

ตตฺถ ฌมฺมโตติ เอเตสุ หิ ปฏฺิปาฏฺิยา สตฺต เจตนา-
ฌมฺมาว โหณฺติฯ อภิชฺฉาทยโตโยเจตนาสมฺปยุตฺตาฯ

โกฏฺจาสโตติ ปฏฺิปาฏฺิยา สตฺตฯ มิจฺฉาทิกฺุจิจิ จาติ อิเม
อภฺุจ กมฺมปถา เอว โหณฺติฯ โน มฺลานีฯ อภิชฺฉาพฺยาปาทา
กมฺมปถา เจว มฺลานี จ อภิชฺฉา หิ มฺลํ ปตฺวา โลโก
อกฺุสฺสมฺลํ โหติ. พฺยาปาโท โทโส อกฺุสฺสมฺลํ.

อารมฺมณฺโตติ ปาณาติปาโต จีวิตินฺนุทฺริยารมฺมณฺโต
สงฺขารารมฺมโณ โหติฯ อทินฺนาทานํ สตฺตารมฺมณํ วา
สงฺขารารมฺมณํ วาฯ มิจฺฉาจาโร โฝฏฺจพฺพวเสน สงฺขารา-
รมฺมโณฯ สตฺตารมฺมโณติปีเอเก. มุสวาทา สตฺตารมฺมโณ
วา สงฺขารารมฺมโณ วาฯ ตถา ปีสฺถาวาจาฯ ผรุสวาจา
สตฺตารมฺมณาฯ สมฺพปฺปลาโป ทิกฺุจิสุตตมฺตฺวิญฺญาตวเสน

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคณณนา หน้า ๓๔๔

สตตารมมโณ วา สงขารารมมโณ วาฯ ตถา อภิชฌาฯ
พฺยาปาโท สตตารมมโณว. มิจฺฉาทิกฺขิ เตญฺมิกธมฺมวเสน
สงขารารมมณาฯ

เวทนาโตติ ปาณาติปาโต ทุกฺขเวทโน โหติฯ กิณฺจาปี
หิ ราชาโน โจริ ทิสฺวา หสมานาปี คจฺจถ น มาเตถาติ
วทนฺติฯ สนนฺธิจฺจาปกเจตนา ปน เนถิ ทุกฺขสมฺปยุตฺตาว
โหติฯ อทินฺนาทานํ ติวทนนํ. มิจฺฉาจาโร สุขมชฺฉตฺตวเสน
ทฺวิเวทโนฯ สนนฺธิจฺจาปกจิตฺเต ปน มชฺฉตฺตเวทโน น โหติฯ
มุสวาาโท ติวทโนฯ ตถา ปิสฺสุณฺวาจาฯ ฬรฺสวาจา
ทุกฺขเวทนาฯ สมฺพปฺปลาโป ติวทโนฯ อภิชฺฉา สุขมชฺฉตฺต-
วเสน ทฺวิเวทนาฯ ตถา มิจฺฉาทิกฺขิ พฺยาปาโท ทุกฺขเวทโนฯ

มูลโตติ ปาณาติปาโต โทสโมหฺวเสน ทฺวิมฺลโก โหติฯ
อทินฺนาทานํ โทสโมหฺวเสน วา โลกโมหฺวเสน วาฯ มิจฺฉาจาโร
โลกโมหฺวเสนฯ มุสวาาโท โทสโมหฺวเสน วา โลกโมหฺวเสน
วาฯ ตถา ปิสฺสุณฺวาจา สมฺพปฺปลาโป จ ฯ ฬรฺสวาจา
โทสโมหฺวเสนฯ อภิชฺฉา โมหฺวเสน เอกมฺลลาฯ ตถา
พฺยาปาโท มิจฺฉาทิกฺขิ โลกโมหฺวเสน ทฺวิมฺลลาติฯ

โลโก อุกฺสฺลมฺลนฺตฺวาทีสุ ลฺลพฺภตฺตี โลโกฯ ทฺสฺสตีติ
โทโสฯ มฺยฺหตฺตี โมโหฯ เตสุ โลโก สยฺจ อุกฺสฺโล
สวชฺชทุกฺขวิปากฺกฺเจนนฯ อิมสฺ จ ปาณาติปาตาทีนํ อุกฺสฺลนํ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้ ๓๔๕

เกสณจิส มปลยตตสภาวกฐเณ (๑) เกสณจิส อุนิสสยปจยญเณ
มุลนติ อกุสลมลฺลํ วุตตมปิ เจตํ รตฺโต โข อวฺโส ราเคน
อภิกฺโข ปรียาทินฺนจิตฺโต ปาณฺปิ หนตฺติอาทิสฺส โทสโมหานํ
อกุสลมุลภาเวปี เอเสว นโยฯ

ปาณาติปาตา เวรมณิส กุสลนฺติอาทิสฺส ปาณาติปาตาทโย
วุตตตฺถาเยวฯ เวรํ มณตฺติ เวรมณิสฯ เวรํ ปชหตฺติ อตฺถโถฯ
วิรมตฺติ วาเอตาย (๒) การณญตาย เวรมฺหา ปุคฺคโลตฺติ วิการสฺส
เวการิส กตฺวาปี (๒) เวรมณิส อัยฺ ตาเวตฺถ พยฺยชนฺโต
วณณนาฯ อตฺถโต ปน เวรมณิสฺส กุสลจิตฺตสมปลยตฺตา วิรตฺติฯ
ยา ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี สมเย ปาณาติปาตา
อารตฺติ วิรตฺติ เอวํ วุตฺตา กุสลจิตฺตสมปลยตฺตา วิรตฺติฯ ส
เกทโต ติวริชา โหตฺติ สมปลยตฺตวิรตฺติ สมาทานวิรตฺติ สมจฺเจท-
วิรตฺติฯ ตตฺถ อสมาทินฺนสํกฺขาปทานํ อตฺตโน ชาตฺวยพาหุ-
สจฺจาทีนํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา อยฺยตฺตํ อมฺหากํ เอวรूपํ กาคฺคฺนติ
สมปลยตฺตวคฺคํ อวิตฺติกมฺนตฺตานํ อปฺปชฺชมานา วิรตฺติ สมปลยตฺตวิรตฺติ
เวทิตฺตพฺพา สีสฺหทฺธิเป (๓) จกฺกนอฺปาสกสฺส วิย ฯ

ตสฺส กิร ทหฺรกาเลเยว มาตฺยา โรโค อปฺปชฺชชฺย
เวชฺเชน จ อลฺลสสมํสํ (๔) ลทฺธิ วญฺญตฺติ วุตฺตํฯ ตโต จกฺกนสฺส

๑. ม. สมปลยตฺตปฺปภาวกฐเณ ฯ ๒. ม. เอตาย การณญตาย วิการสฺส เวการิส
กตฺวาปี ฯ ๓. ม. สีสฺหทฺธิเป ฯ ๔. ม. อลฺลสสมํสํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวคคณณนา หน้ ๓๔๖

ภاتا คจจ ตาต เขตต์ อาหิณหาหิตี จกุกนั เปเสลีย
 โส ตตถ คโตฯ ตสมมี จ สมเย เอโก สโส ตรณสสสั
 ขาทิตู อากโต โหติฯ โส ตั ทิสวา เวเคน ชาวนุโต วลลียา
 พทุโธ กิริ กิริตี สททหมกาสิฯ จกุกโน เตน สททเทน
 คนตุวา ตั คเหตุวา จินเตสิ มาตุ เกสซซั กโรมิตีฯ
 ปุน จินเตสิ น เม ตั ปฎิรูปีฯ ยวาทั มาตุชีวิตการณา
 ปรี ชีวิตา โวโรเปยยนติฯ อถ นั คจจ อरणเณ สเสหิ
 สทฐี ติโณทกั ปรีกุกษาติ มุณจึฯ ภাত্রา จ กิ
 ตาต สโส ลทุโธติ ปุจจติโต ตั ปวตตี อาจิกขึฯ ตโต
 นั ภاتا ปรีภาสึฯ โส มาตุ สนตีกั คนตุวา ยโตหั
 ซาโตฯ นาภิชานามิ สลยจิจจ ปาณั ชีวิตา โวโรเปตาติ
 สจจวจัน อุกุฐาสึฯ (๑) ตาวเทวสส มาตาอโรคาอโหสิฯ

สมาทินุสสิกขาปทานั ปน สิกขาปทสมาทาเน จ
 ตทตตรี จ อตตโน ชีวิตปี ปรีจจชิตวา วตถุอวิติกกมนตानั
 อูปุชชमानา วิรติ สมาทานวิรตีติ เวทิตพพา อุตตรวฑฒ-
 มานปพพตวาสิอุปาสกสส วิย(๒)ฯ

โส กิริ อมพริยวิหารวาสิปิงกลพุทธกุกขิตตเถรสส สนตีกะ
 สิกขาปทานิ คเหตุวา เขตต์ กสตีฯ อถสส โคโณ นฎุโจฯ
 โส ตั คเวสนุโต อุตตรวฑฒมานปพพตั อารุหึฯ ตตร นั

๑. ม. สจจ กตุวา อุกุฐาสึฯ ๒. ม. อุตตรวฑฒมานปพพตวาสิอุปาสกสส
 # วิยฯ

*เล่มที่ ๗ สมุมมาทิกฐิสตุตตวณณา หน้า ๓๔๗

มหาสโปโป อคฺคเหตีย โส จินฺตเตสิ อิมายสฺส ติจินฺทวาสิยา
สีลํ จินฺทามิตฺตํ ปุณฺณ จินฺตเตสิ น เม ตํ ปฏฺฐิรูปฺปํ ยวาทํ
ภาวนียสฺส ครุโน สนนฺตเก สิกฺขาปทํ กเหตุวา ภินฺทเยยฺยนฺตํ
เอวํ ยาวตตฺถิยํ จินฺตเตวา ชีวิตํ ปริจฺจขามิ น สิกฺขาปทนฺตํ
อํเส จปิตตฺถิยทณฺฑทวาสี อรณฺเย ฉทฺทเทสิ. ตาวเทว นํ
มหาสโปโป (๑)มฺลจิตฺวา อคฺมาสีตฺตํ

อริยมกฺกสมฺปยุตฺตา ปน วิรติ สมฺมุจฺเจทวิรติตฺติ เวทิตพฺพาฯ
ยสฺสา อุปฺปตฺตติโต ปฏฺฐิต ปาณํ ฆาเตสฺสามาติ (๒)อริยปฺกฺกถานํ
จิตฺตํปปี น อุปฺปชฺชติ (๓) ฯ สทา ปนํยํ วิรติ โกสลลปฺปวตฺตติยา
กฺุสลนฺตํ วุตฺตา. กฺุจฺฉิตฺตสฺส สตนฺโต (๔) วา กฺุสลนฺตํ ลทฺทชโวหารํ
ทฺุสฺสีลํยํ ลฺุณาทิตฺตํปปี กฺุสลํ. กตมณฺจาวุโส กฺุสลนฺตํ อิมสฺส
ปน ปลฺลหสฺส อนนฺรูปฺตฺตา กฺุสลลาคิ น วุตฺตาฯ

ยถา จ อฺกฺุสลลนํฯ เอวํ อิมํสํปปี กฺุสลลกมฺมปถานํ ชมฺมโต
โกฏฺฐาสโต อารมฺมณฺโต เวทนาโต มฺูลโตติ ปณฺจหาการเหติ
วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ.

ตตฺถ ชมฺมโตติ เอเตสฺสปี [๕] ปฏฺฐิปาฏฺฐิยา สตฺต เจตนา
วฏฺฐนฺตฺตํ วิรติโยปปี ฯ อนฺเต ตโย เจตนาสมฺปยุตฺตาฯ

โกฏฺฐาสโตติ ปฏฺฐิปาฏฺฐิยา สตฺต กมฺมปถา เอวฯ โน
๑. ม. มหาวาโพ ฯ ๒. ม. ฆาเตสฺสามิตี ฯ ๓. ม. อุปฺปชฺชตฺตติ ฯ
๔. ม. กฺุจฺฉิตฺตยนฺโต ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺุโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณา หน้า ๓๔๘

มุลานีฯ อนุเต ตโย กมมปถา เจว มุลานี จฯ อนุชชมา
หิ กมมปลั (๑) ปตุวา อโลโก กุสลมุลั โหติ อพยาปาโท
อโทโส กุสลมุลั สมมาทิกุจิจิ อโมโห กุสลมุลั

อารมมณโตติ ปาณาติปาตาทีอารมมณานเนว เอเตลั
อารมมณานิฯ วิติกุมิตพุดโตเยว หิ เวรมณี นาม โหติฯ
ยถา ปน นิพพานารมมโณ อริยมกุโค กิเลส ปชหติฯ เอวั
ชีวิตินุทริยาทีอารมมณา เจเต กมมปถา ปาณาติปาตาทีนิ
ทุสสีลานิ ปชหนุติติ เวทิตพพาฯ

เวทนาโตติ สพเพ สุขาเวทนา วา โหนติฯ มชฌตตเวทนา
วาฯ กุสลั ปตุวา หิ ทุกขาเวทนา นาม นตุติฯ

มุลโตติ ปฎิปาฎิยา สตุต ถาณสมปยุตตจิตเตน วิรมนตุสสุ
อโลกอโทสอโมหเวเสน ติมุลา โหนติฯ ถาณวิปยุตตจิตเตน
วิรมนตุสสุ ทวิมุลาฯ อนุชชมา ถาณสมปยุตตจิตเตน
วิรมนตุสสุ ทวิมุลา โหติ ถาณวิปยุตตจิตเตน เอกมุลาฯ
อโลโก ปน อตุตนาเว อตุตโน มุลั น โหติฯ อพยาปาเทปี
เอเสว นโย สมมาทิกุจิจิ อโลกาโทสเวเสน ทวิมุลาวาติฯ

อโลโก กุสลมุลนตุอาทีสุ น โลโกติ อโลโกฯ โลภปฏิ-
ปกุขสุส ฐมมสุเสตติ อธิวจันฯ อโทสาโมหสุปี เอเสว นโยฯ
เตสุ อโลโก สยญจ กุสลัฯ อิมสญจ ปาณาติปาตา เวรมณีอาทีนั
๑. ม. ย. มุลั ฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสตุตตวณณา หน้า ๓๔๕

กุตลัน กุสณจ สมนยตตสภาวกฐเจน (๑) กุสณจ
อุปนิสสยปลยญเจน มุลนติ กุสลมุลฯ อโทสาโมห่านปี
กุสลมุลภาเว เอเสว นโยฯ

อิทานิ สพุพี ตัง สงเขเปน จ วิตุถาเรน จ เทสิตัง
อตุลัน นิกเมนโต ยโต โข อาวุโสติอาทอปปนาวาริ อาหฯ
ตตุถ เอวัง อกุสลัง ปชานาตีติ เอวัง ยถานิทุกฐทสากุส-
กมมปลวเสน อกุสลัง ปชานาติฯ เอวัง อกุสลมุลนติอาทิสูปี
เอเสว นโยฯ เอตตวตา เอเคน นเยน จตุสจจกมมฐจานิกสส
ยาว อรหตุตา นิยุยานัน กถิตัง โหติฯ กถิฯ เอตตุ ทิ
จเปตุวา อภิขมฺม ทส อกุสกกมมปลถา จ กุสกกมมปลถา จ
ทุกขสจจฯ อภิขมฺมา จ โลโก อกุสลมุลญจาทิ อิมเทว
ธมฺมา นิบุปริยาเยน สมุทยสจจฯ ปริยาเยน ปน สพุเพปี
กมมปลถา ทุกขสจจ สพุพานิปี กุสลากุสลมุลานิ สมุทยสจจฯ
อุกินัน อปฺปวตฺติ นิโรธสจจ ทุกขํ ปริชานนฺโต สมุทยํ
ปชนฺโต นิโรธํ ปชานนฺโต อริยมคฺโค มคฺคสจจจฺนติ อิติ
เทว สจจจานิ สรฺูปเนน วุตฺตานิฯ เทว อาวตฺตหารวเสน
เวทิตพุพานิ ฯ

โส สพุโส รากานุสยํ ปหาชาติ โส เอวัง อกุสลาทีนิ
ปชานนฺโต สพุพากาเรน รากานุสยํ ปชหิตฺวาฯ ปฎิฆมานุสยํ
๑. ม. สมนยตตปภาวกฐเจน ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้า ๓๕๐

ปฏิวโนเทตวาทิ ปฏิมานุสยลจ สพพากาเรเนว นีหริตวาทิ
 วุตตํ โหติฯ เอตดาวตา อนาคามิมคโค กถิตोฯ อสมีติ
 ทิฏฐิมานานุสยํ สมุหนิตวาทิ ปลจสุ ขนุเชสุ กถจจิ ชมมํ
 อนวการํ กถวา อสมีติ อิมินา สมุคคหณากาเรน ปวตตํ
 ทิฏฐิมานานุสยํ สมุคคมาเตตวาทิฯ ตตถ ทิฏฐิมานานุสยนุติ
 ทิฏฐิสทิสํ มานานุสยนุติ วุตตํ โหติฯ อยลหิ มานานุสโย
 อสมีติ ปวตตตวาทิ ทิฏฐิสทิสो โหติฯ ตสฺมา เอวํ วุตโต.
 อิมลจ อสมีมานํ วิตุถารโต วิตุถวาคูกาเมน ขนุชกวกุเค
 เขมกสุตตํ (๑)โอโลเกตพพํ (๒)ฯ อวิขุขํ ปหายาติ วฏฏมุลํ อวิขุขํ
 ปชหิตวาทิ. วิขุขํ อุปฺปาเทตวาทิ ตสฺสา อวิขุชาย สมุคคมาตกํ
 อรหตฺตมคฺควิขุขํ อุปฺปาเทตวาทิฯ เอตดาวตา อรหตฺตมคฺคโค
 กถิตोฯ ทิฏฐเจว ชมเม ทุกขสฺสนนฺตกโร โหติติ อิมสฺมีเยว
 อตฺตภาเว วฏฏทุกขสฺส ปริจเฉทกโร โหติฯ เอตดาวตาปี โข
 อาวุโสติ เทสนํ นียยาเตติฯ อิมาย กम्मปถเทสนาย วุตต-
 มนสิการปฏิวเรชวเสนปีติ วุตตํ โหติฯ เสลํ วุตตนยเมวฯ เอวํ
 อนาคามิมคฺคอรหตฺตมคฺคเกหิ เทสนํ นิฏฐาเปสีติ.

กम्मปถวารวณณา นิฏฐิตาฯ

๑. ส. ข. ๑๗/๒๒๕/๑๕๔ฯ ๒. ม. โอโลเกตพพนุติฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้า ๓๕๑

สาธาวิโสติ โข ๗ เปฯ อากโต อิมิ สทฐมมุนติ เอวิ
อายสุมโต สาริปุตตสส กุสลากุสลมุเขน จตุสจเจเทศนํ สุตวา
ตํ อายสุมโต สาริปุตตสส ภาสิตํ สาธาวิโสติ อิมินา วจเนน
เต ภิกขุ อภินนุทิตวา อิมสเสว วจนสส สมภูจาปเกน จิตเตน
อนุโมทิตวา วจสา สมปฺภิจฺฉิตฺวา เจตสาว สมปฺปิยาติวาทิ วุตฺตํ
โหติฯ อิทานิ ยสฺมา เถโร นานปฺปการเณน จตุสจเจเทศนํ
เทเสตฺต
อริยสจฺจานิ วิตุถารเณน อากิจฺฉิตฺตํ เทเสตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อตุตฺต
เทเสตฺต
อปเรณปี นเยน สจฺจเทศนํ โสตุกามา เต ภิกขุ อายสุมนฺตํ
สาริปุตฺตํ อตุตฺต
วิสซชิตฺต
ภเวยฺย อณฺณํปี การณนฺติ อิมินา นเยน อณฺณํ อติเรกปฺลหํ
ปฺลหํปี ปฺลหํปี ปฺลหํปี ปฺลหํปี ปฺลหํปี ปฺลหํปี ปฺลหํปี
อถ เนลํ พุยากรฺมาโน (๑) เถโร ลียา อาวิโสติอาทิมาน.
ตตฺต
หิ อหารติ อตุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
๑. ม. พุยากรฺมาโน ๗

ภูตานํ วา สตุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สมภเวสิโนติ เข สมภเว ชาติ นิพฺพตฺตฺตฺต
๑. ม. พุยากรฺมาโน ๗

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๕๒

ตตฺถ จตฺตฺสู โยนีสุ อณฺทชชลาพฺุชา สตฺตฺตา ยาว อณฺทโกถึ
วตฺถโกถึ จ น ภินฺทนฺตฺติฯ ตาว สมฺภเวสีโน นามฯ อณฺทโกถึ
วตฺถโกถึสยจ ภินฺทิตฺวา พหิ นิกฺขนฺตฺตา ภูตฺตา นามฯ สึเสทฺชา
อุปฺปาตฺติกา จ ปจฺจมจิตฺตฺกฺขณฺเณ สมฺภเวสีโน นามฯ ทฺุติย-
จิตฺตฺกฺขณฺโถ ปภฺุติ ภูตฺตา นามฯ เยน(๑) วา เยน(๑) อิริยาปฺเถน
ชายนฺตฺติฯ ยาว ตโต อณฺณํ น ปาปฺณนฺตฺติฯ ตาว สมฺภเวสีโน
นาม ตโต ปรี ภูตฺตา นามฯ

อถฺวา ภูตฺตาติ ชาตฺตา อภินิพฺพตฺตาฯ เย ภูตฺตาเยว
น ปฺุณ ภาวิสฺสนฺตฺติติ สฺงฺขยฺั กจฺจนฺตฺติฯ เตถึ ชีณาสวานํ
เอถึ อธิวจฺนํ สมฺภวเมสนฺตฺติติ สมฺภเวสีโน ฯ อุปฺปหีนภว-
ถึโยชนตฺตฺตา อายถึปี สมฺภวํ เอสนฺตฺตานํ เสกฺขปฺุณฺชชานเมถึ
อธิวจฺนํฯ เอวํ สพฺพธฺาปี อิมฺหิ ทฺุวิหิ ปเทหิ สพฺพสฺตฺเต
ปฺริยาทฺิยตฺติฯ วาสทฺุโท เจตฺถ สมฺปฺิณฺทนตฺุโถฯ ตสฺมา ภูตฺตานํ
จ สมฺภเวสีนณฺจาทิ อยมตฺุโถ เวทิตฺุโพ

จิตฺติยาติ จิตฺตฺถึฯ อณฺุคฺคหฺายาติ อณฺุคฺคหฺตฺถึ อุปฺการตฺถึฯ
วจนภฺโทเยว เนถึฯ (๒) อตฺุโถ ปน ทฺุวินฺนํ ปทานํ เอโกเยวฯ
อถฺวา จิตฺติยาติ ตสฺส ตสฺส สตฺตฺตสฺส อุปฺปนฺนธฺมมานํ
อณฺุปฺปนฺนธฺวเสน อวิจฺเจทฺายฯ อณฺุคฺคหฺายาติ อณฺุปฺปนฺนํ
อุปฺปาทฺายฯ อุโภปี เจตฺตานิ ภูตฺตานํ วา(๑) จิตฺติยา เจว
๑. ม. เยน เยน วาฯ ๒. ม. เจสฯ ๓. วาสทฺุโท นตฺถึฯ

*เล่มที่ ๗ สมมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้า ๓๕๓

อนุกุคทาย จ ๗ สมภเวสีนั วา จิตียา เจว อนุกุคทาย

จาติ เอว อุกยคต ทฎฐพพานิ๗

กวงพิงกาโร อาหาโรติ กวพิ กตวา อชโฆหริตพพาหาโร(๑)

๗โอทนกุมมาสาทิวตตุกาย โอชาเยต อธิวจัน๗ โอพาริโก วา
สุขุโม วาติ วตตุโอพาริกตาย โอพาริโก๗ วตตุสุขุมตาย สุขุโม๗

สภาวเณ ปน สุขุมรูปปรียาปนุนตตา กวพิงกาโร อาหาโร

สุขุโมว โหติ๗ สปิสส วตตุโต โอพาริกตา จ สุขุมตา

จ อุปาทายูปาทาย เวทิตพพา๗

กมุภีลานณหิ อาหาริ อุปาทาย โมรานัน อาหาโร

สุขุโม๗ กมุภีลา กิร ปาสาณ กิลนติ๗ เต จ เนลั

กจฺฉิปฺปตฺตาว วิลีนนติ โมรา สบฺปวิจฺฉิกาทิปาณ ขาทนฺติ๗

โมรานัน ปน อาหาริ อุปาทาย ตฺรจฺฉานัน อาหาโร สุขุโม๗

เต กิร ติวสฺตจฺฉนฺตฺตานิปิ วิสาณานิ เจว อฏฺฐินี จ

ขาทนฺติ๗ ตานิ จ เนลั เขเพน เตมิตมตฺตาวเนว กนฺทมฺถลั

วिय มุทฺถกานิ โหนฺติ๗ ตฺรจฺฉานันปิ อาหาริ อุปาทาย หตฺถินัน

อาหาโร สุขุโม๗ เตปิ นานารุกฺขสาขาโย ขาทนฺติ๗ หตฺถินัน

อาหารโต ควยโคกณฺณมิกาทินัน อาหาโร สุขุโม๗ เต กิร

นิสฺสารานิ นานารุกฺขปนฺณาทินิ ขาทนฺติ๗ เตลัปี อาหารโต

คฺขุนัน อาหาโร สุขุโม๗ เต(๒) อลฺลสฺสูกฺขติณานิ ขาทนฺติ๗

๑. ม. กวพิ กตวา อชโฆหริตพพโต กวพิกาโร อาหาโร ๗ ๒. สี. ยู. ตา ๗

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๓๕๔

เตล้ (๑) อหารโศ สสาน์ อหารโศ สขุโมฯ สสาน์ อหารโศ
สกุณนั สขุโมฯ สกุณนมาหารโศ ปจจนตวาสัน สขุโม
ปจจนตวาสัน อหารโศ คามโกชกาน[๒] สขุโมฯ คาม-
โกชกาน อหารโศ ราชราชมหามคตาน [๑]สขุโมฯ เตล้ปี
อหารโศ จกุกวตติโน อหารโศ สขุโมฯ จกุกวตติโน อหารโศ
กุกมทวาน อหารโศ สขุโมฯ กุกมทวาน อหารโศ
จาคมมหาราชิกาน อหารโศ สขุโมฯ เอว ยาว ปรมิมิต-
วสวตติณ อหารโศ วิตถาเรตพโพฯ เตล้ อหารโศ สขุโมเตว
นิกุจ ปตโตฯ

เอตถ จ โอพาริเก วตถุสมิ โอชา ปริตตทา โหติ
ทพพลาฯ สขุเม พลวตีฯ ตถาหิ เอกปตตปฐปี ยากุ ปีโต(๔)
มุหุตเตเนว ชิมจถิโต โหติฯ ยงกถิจเทว ชาติตถกาโมฯ สปปี
ปน ปสกุกมตตปี ปิวิตถวา ทิวส อโกตถกาโม โหติฯ ตตถ
วตถุ ปริสสสม วิโนเทติฯ น ปน สกโกติ ปาเลตต. โอชา
ปาเลติฯ น สกโกติ ปริสสสม วิโนเทตตฯ เทว ปน เอกโต
ทตถวา ปริสสมญเจว วิโนเทนติ ปาเลนติ จาติ ฯ

ผลุโส ทุติโยติ จกุกขสมผลุสทาธิจพพิโรปี ผลุโส เอเตสุ
จตุสุ อหารเรสุ ทุติโย อหารโรติ เวทิตพโพฯ เทสนานโย
เอว เจสฯ ตสุมา อิมินา นาม การณน ทุติโย(๕) ตติโย จาติ (๕)
๑. ส. ย. ตาส์ ฯ ๒-๓ ม. เอตถนตเร อหารโรติ ทิสสติ ฯ ๔. ม. ปิวโต ฯ
๕. ม. ทุติโย วา ตติโย วาติ ฯ

*เล่มที ๗ สมมาทฎฐิตุตตวณนา หน้า ๓๕๕

อิทเมตถ น คเวสตีพพึฯ มโนสญเจตนาตี เจตนา เอว วุจติฯ
วิญญานนตี ยงกัญจิจิตตีฯ

เอตถาหฯ ยที ปจยญุโ จ อหารญุโฯ อถ กสุมา
อญญะสุปี สุตตานิ ปจยเยสุ วิชขมานะสุ อิมะเยว จตตารโ
วุตตาคีฯ วุจเจฯ อชฌตตักสนตตียา วิเสสปจยตตยาฯ วิเสส-
ปจโย ที กวพิงการาหารภกขานึ สุตตานิ รูปกายสุส
กวพิงกาโร อหารโรฯ นามกาเย เวทนาย สสุโสฯ วิญญานสุส
มโนสญเจตนาฯ นามรูปสุส วิญญานึ. ยถาห

เสยยถาปี ภิกขเว อัย กาโย อหารญุจิติโกฯ อหารึ
ปฎิจจติฎฐติ(๑)ฯ อนาหารโ โน ติฎฐติฯ ยถา(๒) สสุสปจยยา เวทนา
สงขารปจยยา วิญญานึฯ วิญญานปจยยา นามรูปนตีฯ

โก ปเนตถ อหารโรฯ ที อหารตีตีฯ กวพิงการาหารโ
โอชฎฐมกรูปานี อหารตีฯ สสุสาหารโ ติสสุโส เวทนา
มโนสญเจตนาหารโ ตโย ภเวฯ วิญญานาหารโ ปฎิสนุธิ-
นามรูปนตี

กถึฯ กวพิงการาหารโ ตาว มุเข จปีตมตโตเยว
อฎฐรูปานี สมฎฐาเปตีฯ ทนตวิญญณิตึ ปน อชโฆหริยมานึ
เอเกกึ สิตถึ อฎฐฎฐรูปานี สมฎฐาเปตีเยวฯ เอวึ โอชฎฐมก-
รูปานี อหารตีฯ

สสุสาหารโ ปน สุขเวทนีโย สสุโส อูปปชขมาโน

๑. ม. ปฎิจจ ติฎฐติฯ ๒. ม. ตถาฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายกุกถา หน้าที่ ๓๕๖

สุขเวทนี อหริติฯ ตถา กุกขเวทนีโย กุกขังฯ อทุกขม-
สุขเวทนีโย อทุกขมสุขนุติ เอว สพพถาปี ผสุสาหาโร ติสฺโส
เวทนา อหริติฯ

มโนสญเจตนาหาโร กามภวูปคํ กम्मํ กามภวํ
อหริติฯ รุปารูปภวูปคานี ตํ ตํ ภวํ. เอว สพพถาปี
มโนสญเจตนาหาโร ตโย ภเว อหริติฯ

วิญญาณาหาโร ปน เข [๑] ปฏิสนุทธิกขณํ ตํสมปยุตตกา
ตโย ขนุชาฯ ยานี จ ติสนุตติวเสน ตีสรูปานี อุปปชชนุติ
สหชาตาทิจจนเยน ตานี อหริติติ วุจจติ. เอว
วิญญาณาหาโร ปฏิสนุธินามรูปํ อหริติติฯ

เอตถ จ มโนสญเจตนาหาโร(๒) ตโย ภเว อหริติติ สาสว-
กุกสลา กุกสลาเจตนา วุคตาฯ วิญญาณํ ปฏิสนุธินามรูปํ อหริติติ
ปฏิสนุธิวิญญาณเมว วุคตํ อวิเสเสน ปน ตํสมปยุตต-
ตํสมญฺจานชมฺมานํ อหริณโตเปเต อหริติติ เวทิตพฺพาฯ

เอเตสุ จตุสุ อหริเรสุ กวพิงการาหาโร อุปตถมฺเภนุโต
อหริติจํ สาเชติ. ผสุโส ผสุสนุโตเยว. มโนสญเจตนา
อายุหมานาว. วิญญาณํ วิชานนุตเมวฯ

กถํฯ กวพิงการาหาโร หิ อุปตถมฺเภนุโตเยว
กายกุกฐปเนน สตุตทานํ จิตฺติยา โหติฯ กम्मชนิโตปี หิ อัย

๑. ม. เอตถนุตเร จสทฺโท ทิสฺสติฯ ๒. ม. มโนสญเจตนาหาโร ฯ

*เล่มที ๗ สมมาทฎฐิสตุตวณณา หน้า ๓๕๗

กาโย กวฬงการาหารณ อุปตุตมฏโกโต ทสปี วสุธานี วสุสสต้ปี
ยาวอายุปรมาณ คฎฐติฯ ยถากีฯ ยถา มาตุยาชนโตีปี
ทาร์โก ธาติยา ถณณาทีนี ปาเยตุวา โปสิยมาโนว จิร
คฎฐติฯ ยถา จุปลตุตมฏเกณ อุปตุตมฏโกตี เคห. วุตตุตมฏปี
เจต

ยถา มหาราช เคเห ปตนะเต อณเณน ทารุณา
อุปตุตมฏเกณติฯ อณเณน ทารุณา อุปตุตมฏโกตี สนตุ เตว ต
เคห น ปตติฯ เอวเมว โข มหาราช อัย กาโยอาหารฎฐิติโก
อาหาร ปฎิจจ คฎฐติติฯ

เอว กวฬงกาโร อหาโร อุปตุตมฏเกณโต อาหารกัจจ
สาเรติฯ เอว สาเรนโตีปี จ กวฬงกาโร อหาโร ทวินัน
รูปสนตตีนน ปจโย โหติอาหารสมฎฐานสสุ จ อุปาทินนสสุ
จฯ กมมชานัน อนุपालโก หุตวา ปจโย โหติ.อาหาร-
สมฎฐานานัน ชนโก หุตวา คฎฐติติฯ

ผลโส ปน สุขาทิวตุตฎโกตี อารมมณัน สุนโตเยว
สุขาทิวเทนาปวตุตเนน สตุตทานัน จิตติยา โหติฯ มโนสญเจตนา
กุสลากุสलगมวเสน อายุหมานาเยว ภาวมุลนปฎาทนโต สตุตทานัน
จิตติยา โหติฯ วิญญาณัน วิชานนตุตเมว นามรูปปวตุตเนน
สตุตทานัน จิตติยา โหติฯ

๑. ม. ชนโก หุตวา ปจโย โหติฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๓๕๘

เอว อูปตถมรณาทิวเสน อาหารกัจจ สาทขมานนส
 ปเนเตส จตตาริ ฆยานิ ทฏฐพพานิฯ เสยยถิทิฯ กวพิง-
 .การาหาระ นิกนตฺติเยว ฆยิฯ ผสเส อูปคมนเมวฯ มโนสญเจตนายิ(๑)
 อายูหนเมวฯ วิญญาณ อภินิปาโตเยว ฆยนตฺติฯ กิการณาฯ
 กวพิงการาหาระ หิ นิกนตฺติ ฆยิ(๒) กตฺวา สีตาทีนํ ปุเรกขตา
 สตฺตาอาหารตฺถาย มุทฺธาคณนาทิกมฺมานิ กโรนฺตา อนปฺปกิ
 ทุกฺขํ นิกจฺจนตฺติฯ เอกจฺเจ จ อิมสฺมี สาสเน ปพฺพชิตฺวาปี
 เวชชกมฺมาทิกาย อนเสนาย อาหารํ ปรีเยสนฺตา ทิฏฺฐเจปี ฐมฺเม
 การยฺหา โหนตฺติฯ สมฺปฺราเยปี ตสฺส สงฺฆาฎิปี อาทิตฺตา
 สมฺปชฺชตฺติตาตฺติอาทินา ลกฺขณตฺติยฺเต วุคฺตฺนเยน สมณเปตา
 โหนตฺติฯ อิมินา จ(๓) ตาว การณน กวพิงการาหาระ นิกนตฺติเยว
 ฆยนตฺติ เวทิตฺพพาฯ

ผสฺสํ อูปคจฺจนตฺตาปี ผสฺสสฺสาทินโน ปเรสํ รกฺขิตโคปิเตสฺ
 ทาราทีสฺ ฆณฺฑเทสฺ อปฺรชฺจนตฺติฯ เต สห ฆณฺฑเฑน
 ฆณฺฑทสามิกา คเหตุวา ขณฺฑทาขณฺฑทิกิ วา จินฺทิตฺวา สงฺการ-
 ญญฺสฺ จขุทฺเทนตฺติฯ รณฺโถ วา นียฺยาเตนตฺติฯ ตโต เน
 ราชา วิวิธา กมฺมกรณา การาเปตฺติฯ กายสฺส จ เกทา
 ทุกฺคตฺติ เนสํ ปาฎิกงฺขา โหตฺติฯ อิตฺติ ผสฺสสฺสาทมูลกํ
 ทิฏฺฐฐมฺมิกิปี สมฺปฺรายิกิปี ฆยิ สพฺพมากตเมว(๔) โหตฺติฯ อิมินา
 # ๑. ม. มโนสญเจตนายิฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺติฯ ๓. ม. วฯ
 # ๔. ม. สพฺพมากตเมวฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสตุตตวณณา หน้า ๓๕๕

การณน ผสสาหาร อูปคมนเมว ภยนุติ เวทิตพฟ้า

กุสลากุสลาภุมายูหเนเนว ปน ตัมลกั ตีสู ภเวสุ ภย
สพพมาคเตเว โหติ. อิมินา การณน มโนสยเจตนาหาร
อายุหนเมว ภยนุติ เวทิตพฟ้า

ปฏิสนธิวิญญาณั จ ยสมี ยสมี จาเน อภินิปตติฯ ตสมี
ตสมี จาเน ปฏิสนธินามรูปุ กเหตุวาว นิพพตตติฯ ตสมีญจ
นิพพตเต สพพภยานิ นิพพตตานิเยว โหนตติฯ ตัมลกตตติ
อิมินา การณน วิญญาณาหาร อภินิปาโตเยว ภยนุติ
เวทิตพโพติ(๑) ฯ

เอว ภยสุ (๒) ปน อิมสุ อหารสุ สมมาสมพุทโธ
กาวพิงการาหาร นิกนุติปริยาทานตถั เสยฺยถาปี ภิกขเว เทว
ชายปติกา (๓)ติอาทินา นเยน ปุคตัมสุปมึ เทเสสิฯ ผสสาหาร
นิกนุติปริยาทานตถั เสยฺยถาปี ภิกขเว คาวิ นิจุมมาติ-
อาทินา นเยน นิจุมมคาวูปมึ เทเสสิฯ มโนสยเจตนาหาร
นิกนุติปริยาทานตถั เสยฺยถาปี ภิกขเว องฺการกาสุติอาทินา (๔)
นเยน องฺการกาสุปมึ เทเสสิฯ วิญญาณาหาร นิกนุติ-
ปริยาทานตถั เสยฺยถาปี ภิกขเว โจริ อากุจารินุติอาทินา (๕)
นเยน ติสตติสตาหตุ ปมึ (๖)เทเสสิฯ ตตฺรายั ตมตถั(๗) กตฺวา

๑. ม. เวทิตพโพ ฯ ๒. ม. สภยสุ ฯ ๓. ม. ชายมฺปติกาติ ฯ

๔. ส. นี. ๑๖/๒๔๑/๑๑๕ ฯ ๕. ส. นี. ๑๖/๒๔๔/๑๒๑ ฯ

๖. ม. สตฺตติสตาหตุปมึ ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๗. ม. ภูตมตถั ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้า ๓๖๐

สงเขปโต อตถโยชนาฯ

เทว กิร ชายปติกา (๑) ปุตตํ คเหตุวา ปิตเตน ปาถยเยน
 โยชนสตัก กนตารมคคํ ปฏิปชชิสฺส เตสํ ปญญาสโยชนานิ
 คตานํ (๒) ปาเจยฺย นิฏฺฐาสึฯ เต ชุปปีปาสาตุรา วิรพจฉายยํ
 นิสึทิสฺส ตโต ปุริโส ภริยํ อาท ภาทเท อิตอ สมนฺดา
 ปญญาสโยชนานิ คาโม วา นิคโม วา นตฺถิฯ ตสฺมา ยนฺตํ
 ปุริเสน กาทพฺพิ พหหปี กสิโรรกฺขาทิกมมฺฯ นทานิ สกกา
 ตํ มยา กาทตฯ เอหิ มํ มาเรตุวา อุปฺทฺธมํ มํสํ
 ขาทิตฺวา อุปฺทฺธมํ ปาถยเยน กตฺวา ปุตเตน สทฺธิ กนตารํ
 นิตฺตฺราหิติฯ (๓) สปิ สามิกมาห สามี มยาทานิ ยํ ตํ
 อิตฺถิยา กาทพฺพิ พหหปี สุตตกนฺตนาทิกมมฺฯ ตํ กาทุน
 สกกาฯ เอหิ มํ มาเรตุวา อุปฺทฺธมํ มํสํ ขาทิตฺวา อุปฺทฺธมํ
 ปาถยเยน กตฺวา ปุตเตน สทฺธิ กนตารํ นิตฺตฺราหิติฯ ปฺน (๔)
 โส ตํ (๔) อาท ภาทเท มาตุคามมรณฺน ทฺวินฺนํ มรณฺ
 ปญญาตฺติฯ น หิ มนฺโท กุมารो มาตริ วินา ชีวิทํ
 สกโกตฺติฯ ยทิ ปน มยํ ชีวามฯ ปฺน ทารกํ ลภยฺยาม
 หนฺททานิ ปุตตคํ มาเรตุวา มํสํ คเหตุวา กนตารํ
 นิตฺตฺรามาทิฯ

๑. ม. ชายมปติกาฯ เอวมุปริปีฯ ๒. ม. กนตุวาฯ ๓. ม. ย. นิตฺตฺราหิฯ
 # เอวมุปริปีฯ ๔. ม. ตโต โส ตํฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสตุตตวณณา หน้า ๓๖๑

ตโต มาตา ปุตตมาห ตาต ปิตุ สนฺตีกํ จจฺณาหีตึฯ
 โส อคมาสิฯ อถสฺส ปิตา มยา ปุตตํ โปสิสฺสามีติ
 กสิโครกฺขาทีหิ อนปฺปกํ ทุกฺขมฺนุญฺตํ น สกฺโกมิ ปุตฺตํ
 มาเรตตฯ ตฺวึเยว ตว ปุตฺตํ มาเรหีติ วตฺวา ตาต มาตุ
 สนฺตีกเมว จจฺณาหีติ อาหฯ โส อคมาสิฯ อถสฺส มาดาปี มยา
 ปุตฺตํ ปตฺถเนตฺติยา โควตฺตกุกฺกรวตฺตเทวตยาจนาทีหิปี ตาว
 อนปฺปกํ ทุกฺขมฺนุญฺตํ โก ปน วาโท กุจฺฉิยา ปริหรนฺตฺติยา
 น สกฺโกมฺห(๑) ปุตฺตํ มาเรตฺตฺติ วตฺวา ตาต ปิตุ สนฺตีกเมว
 จจฺณาติ อาหฯ เอวํ โส ทฺวินฺนมนฺตรา จจฺณฺโตเยว มโตฯ
 เต ตํ ทิสฺวา ปริเทวิตฺวา ปุพฺเพ วุตฺตนฺเยน มํसानิ คเหตุวา
 ขาทนฺตา ปกฺกมึสฺสุฯ เตสํ โส ปุตฺตมํสาหาโร นวหิ การณฺเหหิ
 ปฏิกฺกฺกฺลตฺตา เนว ทวาย โหติ น มทาย น มนฺทนาย
 น วิญฺสุนายฯ เกวลํ กนฺตารนิตฺตรณฺตฺตาเยว โหติ ฯ

กตเมหิ นวหิ การณฺเหหิ ปฏิกฺกฺโลติ(๒) เจฯ สชาติมํสตาย
 ณาติมํสตาย ปุตฺตมํสตาย ปิยปุตฺตมํสตาย ตฺรณฺมํสตาย อามก-
 มํสตาย อโภกมํสตาย (๓) อโลณฺตตาย อฐฺปิตตยาตฺติฯ ตสฺมา โย
 ภิกฺขุ กวพิงฺการาหารํ เอวํ ปุตฺตมํสสทิสํ ปสฺสตีฯ โส ตตฺถ
 นิกนฺตี ปริยาทิตฺติฯ อยํ ตาว ปุตฺตมํสฺสปมายํ อตฺถโยชนา ฯ

นิจฺจุมฺคาวูปมายํ ปน ยถา ตา คาวิ คิวโต ยาว
 # ๑. ม. สกฺกาหิ ฯ ๒. ม. ปฏิกฺกฺโลติ ฯ ๓. ส. อโโครสตาย อโจรตตาย ฯ
 # ม. อโโครสมํสตาย ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๖๒

ขุราฯ ตาว จมฺมํ อุททาเลตฺวา มุตฺตา ยํ ยทฺว นิสฺสาย
ติฏฺฐติฯ ตตฺถ ปาณเกหิ ขชฺชมาณา ทุกฺขสุเสวาธิกรณํ โหติฯ
เอวํ ผลฺโสปี ยํ ยทฺว วตฺถุ อารมฺมณํ วา นิสฺสาย
ติฏฺฐติฯ ตํ ตํ วตฺถารมฺมณสมฺภวสุส เวทยิตฺทุกฺขสุส อธิกรณเมว
โหติฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ ผลฺสาหาริ เอวํ นิจฺจมฺมคาวีสทิสํ
ปฺสฺสติฯ โส ตตฺถ นิกฺกนฺตี ปริยาทียติฯ อยํ นิจฺจมฺมคาวูปมาຍ
อตุถโยชนาฯ

องฺการกาสุปฺมาຍ ปน ยถา สว องฺการกาสุฯ เอวํ
มหาปริพาหฺภูเจน ตโย ภวาทฺ ยถา นานาพาหาสุ กเหตุวา
ตตฺถ อุปกทฺตฺตนา (๑) เทว ปฺริสา เอวํ ภเวสุ อุปกทฺตฺตนาเจน
มโนสฺสเจตนาฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ มโนสฺสเจตนาหาริ เอวํ
องฺการกาสุปกทฺตฺตปฺริสทิสํ ปฺสฺสติฯ โส ตตฺถ นิกฺกนฺตี
ปริยาทียติฯ อยํ องฺการกาสุปฺมาຍ อตุถโยชนาฯ

ติสฺตติสฺตทาหฺตฺตฺตปฺมาຍ ปน เยน โส ปฺริโส ปุพฺพพฺนฺหสมเย
สฺตติสฺเตน หลฺลยติฯ ตมฺสฺส สฺริริ(๒) วณฺมุขสฺตํ กตฺวา อนฺตฺรา
อจฺตฺวา วินิวิชฺฌิตฺวา อปรภาเคเยว ปตฺติฯ เอวํ อิตฺรานิปี
เทว สฺตติสฺตทานิฯ เอวมฺสฺส ปติโตกาเส อปติตฺวา (๓) คตฺาหิ
สฺตติหิ สพฺพสฺริริ ฌิทฺทาวฌิทฺทเมว โหติฯ ตสฺส เอกวณฺมุเขปี
อุปฺปนฺนสฺส ทุกฺขสุส ปฺมาณํ นตฺติฯ โโก ปน วาโท ติสฺ
๑. ม. อุปกทฺตฺตกาฯ ๒. ม. สฺริเรฯ ๓. ม. อปติตฺวา อปติตฺวาฯ

*เล่มที ๗ สมมาทิกฐิสฺสตุตถวณณา หน้า ๓๖๓

วมมุขเสเตสุฯ ตตถ สตุตฺตนิปาตกาโล วีย ปฐิสฺสนฺธิ(๑)ฯ วมมุข
 ชนนํ วีย ขนฺธชนนํฯ วมมุขเสทุกุขเวทนุปฺปาโท วีย
 ชาเตสุ ขนฺธเสสุ วฏฺฏมุลกนนานาวิธทุกุขุปฺปาโทฯ อปโร นโยฯ
 อากุจาริปฺริโส วีย ปฐิสฺสนฺธิวิญญาณํฯ ตสฺส สตุตฺตมาเตหิ
 อุปฺปนฺนวมุขานิ วีย วิญญาณปจฺจยา นามรูปํฯ วมมุข-
 ปจฺจยา ตสฺส ปฺริสฺสสฺส กกุขพทุกุขุปฺปาโท วีย นามรูป-
 ปจฺจยา วิญญาณสฺส ทวตฺตีสกมฺมกรณอฏฺฐนวุติโรคาทิวเสน
 นานปฺปการทุกุขุปฺปาโท ทฏฺฐพฺโพฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ
 วิญญาณาหาริ เอวํ ติสฺตฺติสฺตาทสฺสทิสฺสํ ปฺสฺสตีฯ โส ตตถ
 นิกนฺตี ปฺริยาทียตีฯ อยํ ติสฺตฺติสฺตาทสฺสทิสฺสํ อตฺถโยชนาฯ
 โส เอวํ อิมเส ออาหารเส นิกนฺตี ปฺริยาทียนฺโต
 จตฺตาโรปี ออาหาร ปฺริชานาตีฯ เตสุ ปฺริญญาเตสุ สพฺพิปี
 ปฺริญญาตวตฺถุ ปฺริญญาตเมว โหตีฯ วุคฺตญฺเหตฺถํ ภควตา
 กวพิงฺการเ ภิกฺขเว ออาหาร ปฺริญญาเต ปญฺจกามคฺฉนิก
 ราโค ปฺริญญาโต โหตีฯ ปญฺจกามคฺฉนิกเ รากเ ปฺริญญาเต
 นตฺถิ ตํ สลฺโยชนํฯ เยน สลฺโยชนเนน สมฺปยุตฺโต อริยสาวโก
 ปฺน อิมํ โลกํ อากฺขเจยฺยฯ ผสฺเส ภิกฺขเว ออาหาร
 ปฺริญญาเต ติสฺโส เวทนา ปฺริญญาตา โหนตีฯ ติสฺส เวทนาสุ
 ปฺริญญาตาสุ อริยสาวกสฺส นตฺถิ กิณฺจิ อุตฺตริ กรณฺียนฺติ
 # ๑. ม. ปฐิสฺสนฺธิวิญญาณนิพฺพตฺตกาโล ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๖๔

วทามิ. มโนสญเจตนาฯ ภิกฺขเว อหारे ปริยวาทเต ติสฺโส
ตณฺหา ปริยวาทา โหนฺติฯ ติสฺ ตณฺหาสุ ปริยวาทาสุ
อริยสาวกสฺส นตฺถิ กิลฺลิจิ อุตฺตริํ กรณียนฺติ วทามิฯ วิญฺญาเณ
ภิกฺขเว อหारे ปริยวาทเต นามรูปํ ปริยวาทํ โหติฯ
นามรูปे ปริยวาทเต อริยสาวกสฺส นตฺถิ กิลฺลิจิ อุตฺตริํ
กรณียนฺติ วทามิ(๑) ฯ

ตณฺหาสมุทฺथा อหारेสมุทโยติ ปุริมตณฺหาสมุทฺथा ปฏฺิ-
สนฺธิกาณํ อหารานํ สมุทโย นิพฺพตฺติ โหตีติ อตฺโถฯ กถึฯ
ปฏฺิสนฺธิกฺขเณ หิ ติสนฺตติวเสน อุปฺปนฺนสมตฺตีสรูปฺพภนฺตเร
ชาตา โอชา อตฺถิฯ อัยฺ ตณฺหาปจฺจยา นิพฺพตฺโต อุปาทินฺน-
กาวพิงฺการาหาโรฯ ปฏฺิสนฺธิจิตฺตสมฺปยุตฺตา ปน ผสฺสเจตนา
สยฺลจฺจ จิตฺตํ วิญฺญาณนฺติ อิมे ตณฺหาปจฺจยา นิพฺพตฺตา
อุปาทินฺนกผสฺสมโนสญเจตนาวิญฺญาณาหาราติฯ เอวํ ตาว
ปุริมตณฺหาสมุทฺथा ปฏฺิสนฺธิกาณํ อหารานํ สมุทโย เวทิตฺพุโปฯ
ยสฺมา ปนฺธิ อุปาทินฺนกาปี อนฺอุปาทินฺนกาปี อหารา มิสฺสิตฺวา
กถิตาฯ ตสฺมา อนฺอุปาทินฺนกาณํปี เอวํ ตณฺหาสมุทฺथा อหारे-
สมุทโย เวทิตฺพุโปฯ อฏฺฐโลภสฺสทคฺคจิตฺตสมฺภุจฺจเตสฺ หิ รูปेสฺ
โอชา อตฺถิฯ อัยฺ สหชาตตณฺหาปจฺจยา นิพฺพตฺโต อนฺอุปาทินฺน-
กาวพิงฺการาหาโรฯ โลภสฺสทคฺคจิตฺตสมฺปยุตฺตา ปน ผสฺสเจตนา
๑. ส. นี. ๑๖/๒๔๒/๑๒๐ ฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้า ๓๖๕

สยลจ จิตต์ วิลณณนุติ อิเม ตณหาปจจยา นิพพตฺตา
อนุปาทินนภสฺสสมโนสยเจตนาวิลณณาหาราติฯ

ตณหานิโรธา อาหารนิโรโธติ อิมิสฺสา อุปาทินนกันณจ
อนุปาทินนกันณจ อาหารานํ ปจจยภูตย ตณหาย นิโรเธน
อาหารนิโรโธ ปลณายติฯ เสถํ วุตฺตณยเมวฯ [๑] อิช จตฺตาริปิ
สจฺจანი สรฺูปเนว วุตฺตานิ ฯ ยถา จ อิชฯ เอวํ อิตฺ
อฺคฺตฺตริปิ สพฺพวาเรสุติ. ตสฺมา สพฺพตฺถ อสมฺมุยฺหนฺเตน
สจฺจანი อฺทฺทฺตริพฺพานิฯ สพฺพวาเรสุ จ เอตฺตาวตฺตปิ โข
อวฺโสติ อิทํ เทสนานิยฺยตฺนํ ตตฺถ ตตฺถ เทสิตฺตมฺมวเสน
โยเชตฺตพฺพํ ตสฺส อิช ตาว อัย โยชนาฯ เอตฺตาวตฺตปิติ
อิมาย อาหารเทสนาย วุตฺตมฺนสิการปฏฺิเวชวเสนาปีติ วุตฺตํ
โหติ. เอส นโย สพฺพตฺถาปิฯ

อาหารวณณา นิฏฺิจิตาฯ

ตสฺส(๒) อิทานิ สาธา วฺโสติ ปฺริมนเยเนว เถรสฺส ภาสิคํ
อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา เต ภิกฺขุ อฺคฺตฺตริปิ ปฺลหํ ปฺจฺจณิสฺ.
เถโร จ เนลํ อณฺเณนปี ปฺริยาเยน พฺยกาสิฯ เอส นโย
อิตฺ ปฺเรสุปี สพฺพวาเรสุฯ ตสฺมา อิตฺ ปฺริ เอวรฺูปานิ
วจนานิ อนามสิคฺวา เยน เยน ปฺริยาเยน พฺยากโรติ
ตสฺส ตสฺเสว อตฺถิ วณฺณยิสฺสามฯ อิมิสฺส ปน วารสฺส
๑. ม. เอตฺถนฺตเร อัย ปน วิเสโสติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๖๖

สงขเปเทศนาย(๑) ทุคขณจ ปชานาตีติ เอตถ ทุคขนุติ ทุคขสจจึฯ
วิตถารเทศนายิ ปน ยิ วตุตพพิ สียาฯ ตั สพพิ วิตุทธิมคเค
สจจันิทุเทเส วตุตเมวาติ ฯ

สจจวารวณณนา นิฎจิตาฯ

อิโต ปริ ปฎิจจสมุปปาทวเสน เทสนา โหติฯ ตตถ
ชรามรณวเร ตาว เตลั เตสนติ อัย สงขเปโต อนนเกลั
สตุตถานัน สาทารณนิทุเทโสติ ฌาตพโพฯ ยา เทวตตตสสุ
ชราฯ ยา โสมทตตสสุสาติ(๒) เอวณุหิ ทิวลัปี กถนตสสุส เนว
สตุตถา ปรียาทานัน กจจณนุติฯ อิมหิ ปน ทวิหิ ปเทหิ น
โกจิ สตุโต อปรียาทินโน โหติฯ ตสฺมา วตุตติ อัย สงขเปโต
อนนเกลั สตุตถานัน สาทารณนิทุเทโสติ ฯ

ตมฺหิ ตมฺหิติ อัย คติชาตีวเสน อนนเกลั นิกายานัน
สาทารณนิทุเทโสฯ สตุตถนิกายติ สาทารณนิทุเทเสน นิทุทิจุสสุ
สรูปนิทสุสนันฯ ชรา ชีรณตาคีอาทิสฺ ปน ชราติ สภาว-
นิทุเทโสฯ ชีรณตาคี อาการนิทุเทโสฯ ฌณฺทิจจณฺติ อาทโย
กาลาติกุกเม กิจจณฺทิตุเทสาฯ ปจจณฺมา เทว ปกตินิทุเทสาฯ
อณฺทฺยหิ ชราติ อิมินา ปเทน สภาวโต ทสุสิตา(๓) ฯ เตนสุสายิ
สภวานิทุเทโสฯ ชีรณตาคี อิมินา อาการโตฯ เตนสุสายิ
อาการนิทุเทโสฯ ฌณฺทิจจณฺติ อิมินา กาลาติกุกเม ทนฺตณฺขานัน
๑. ม. สงขเปเทศนายิ ฯ ๒. ม. โสมทตตสสุ ชราติ ฯ ๓. ม. ทิปิตา ฯ

*เล่มที ๗ สมมาทญญิสตุตตวณณา หน้า ๓๖๗

ขณทิตถาวกรณกัจจโตฯ ปาลิจจนติ อิมินา เกสโลมานัน ปลิต-
ถาวกรณกัจจโตฯ วลิตตจตาดิ อิมินา มัมสิ มิลาเปตฺวา ตเจ
वलิตถาวกรณกัจจโตปี ทีปีตาฯ เตนสฺสา อิมเ ขณทิจจนติ-
อาทโย ตโย กาลาติกฺกเม กิจจนิทฺเทศา เตหิ อิมัม
วีการานัน ทสฺสนวเสน ปากญฺฐิตา ปากญฺชรา ทสฺสิตา ยถเว
หิ อุกทสฺส วา อุกฺคิโน วา วาตสฺส วา ตินฺรูกฺขาทีน
สมฺภกฺคปฺลิกฺคตตาย วา ฉามตตาย วา คตมฺคฺโค ปากโณ
โหติฯ น จ โส คตมฺคฺโค ตาเนว อุทกาทีนึฯ เอวเมว
ชราย ทนฺดาทีสุ ขณทิจจาทีวเสน คตมฺคฺโค ปากโณฯ จกฺขุ
อุมฺมิเลตฺวาปี กยฺหติฯ น(๑) จ ขณทิจจาทีวเสน (๒)ชราย น
หิ ชราย จกฺขุวิญญเญยฺยา โหติฯ

อายุโน สํหานี อินฺทฺริยานัน ปรีปาโกติ อิมหิ ปน ปเทหิ
กาลาติกฺกเมเยว อภิปุยตฺตตตาย อายุกฺขยสฺส จกฺขาทีอินฺทฺริย-
ปรีปากสณฺณิตตาย ปกคิยา ทีปีตา เตนสฺสสิเม ปจฺฉิมมา เทว
ปกคินิทฺเทศาติ เวทิตพฺพาฯ

ตตฺถ ยสฺมา ชรี ปตฺตสฺส อายุ หายติฯ ตสฺมา ชราย
อายุโน สํหานีติ ผลฺลุปฺจาเรน วุตฺตาฯ ยสฺมา ปน ทหฺรกาเล
สุปฺสนฺนानิ สฺขุมฺปี อตฺตโน วิสยํ สฺขเนว คณฺหณสมตฺถานิ
จกฺขาทีนึ อินฺทฺริยานิ ชรี ปตฺตสฺส ปรีปกฺกานิ อาลฺลิตานิ
๑. ม. น จ ขณทิจจาทีเนวฯ ๒. ม. อาลฺลิตานิฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้า ๓๖๘

อวิทานิ โอปาริกปี อตุตโน วิสยั คเหตุอสมตถานิ โหนติ
ตสุมมา อินุทริยานัน ปรีปาโกติปี ผลุปจาเรเนว วุตตา สา
ปนายั เอวั นิททธิฎสา สพพาปี ชรา ปากฎา ปฎิจจนุนาติ
ทวิธา โหติฯ

ตตุถ ทนุตาทีสุ ขณทภาวาทิตสสนโต รุปรมเมสุ ปน(๑)
ชรา ปากฎชรา(๒)ฯ นาม อรูปรมเมสุ ตาทิสสส วิการสส
อทสสนโต ปฎิจจนุนชรา นามฯ [๓] ปุน อวิจิ สวีจิติ
เอวัปี ทวิธา โหติฯ ตตุถ มณิกนกรชตปวาพ จนุทสุริยาทีน
มนุททสกาทีสุ ปาณินัน วิย ปุปลผลปลลวาทิส จ อปาณินัน
วิย อนตฺรนตฺรา วณฺณวิเสสาทีน ทวิญญะยตุตา ชรา
อวิจิชรา นามฯ นินฺนตฺรชราติ อตุโถฯ ตโต อญญะสุ ปน
ยถาวุตเตสุ อนตฺรนตฺรา วณฺณวิเสสาทีน สุวิญญะยตุตา ชรา
สววิจิชรา นามาติ เวทิตพพาฯ

อิโต ปรี เตสั เตสนฺติอาทิ วุตตนเยเนว เวทิตพพัฯ
จติ จวนตาคิอาทีสุ ปน จุตีติ จวนกเวเสน วุจจติฯ
เอกจตุปลญจกขนุชานัน สามญญวจนเมตฺตึฯ จวนตาคิ ภาวจวนเนน

- # ๑. ม. ปนสทโท นตฺถิฯ ๒. ม. ปากฎชรา นามฯ ๓. ม. เอตุถนตฺเร ตตุถ ยว้าย
- # ขณทาทิภาโว ทิสฺสติ โส ตาทิสานัน ทนุตาทีน สุวิญญะยตุตา วณฺณเวยว ตํ จกขุณา
- # ทิสฺวา มโนทวาระน จินฺเตตฺวา อิเม ทนุตา ชราย ปหฎาติ ชริ ชานาติ อุกทฎฐาเน
- # พทฺชานิ โคสิสาทีน โอลเเกตุวา เหฎฐา อุกทสฺส อตุถิภาวํ ชานัน วิยาติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสตุตตวณณา หน้ ๓๖๕

ลกขณนทสสนนํ เกโทติ จุติขนุชานํ กงคูปตติปริทีปนี ๗
อนุตรชานนุติ ฆฏฐเสว กิณนุสส กิณนุชานํ จุติขนุชานํ เยน
เคนจิ ปรียาเณ จานา จุติภาวปริทีปนี ๗ มจจุมรณนุติ
มจจุสงขาตํ มรณํ ๗ เตน สมุจเจทมรณาทีนิ นิสเรตตี ๗ กาโล
นาม อนุตโก ๗ ตสส กิริยาติ กาลกิริยา. เอเตน โลกสมมุตติยา
มรณํ ทีเปตี ๗

อิทานิ ปรมตฺถเณ ทีเปตฺถุ ขนุชานํ เกโทติอาทิมหา ๗
ปรมตฺถเณ ทิ ขนุชานเยว กิขชนุติ ๗ น สตุโต นาม โกจิ
มรติ. ขนุเชสุ[๑] กิขชมานesu สตุโต มรติ ๗ กิณเนสุมโตติ
โวหารโร โหติ ๗

เอตถ [๒] จตุโวการวเสน ขนุชานํ เกโท ๗ เอกโวการ-
วเสน กเพวรสส นิกุเขโป ๗ จตุโวการวเสน วา ขนุชานํ
เกโท ๗ เสสทววเสน กเพวรสส นิกุเขโป เวทิตพุโพ ๗
กสุมา ๗ ภาทวเยปี รูปกายสงขาทสส กเพวรสส สมภวโต ๗
อถวา ยสุมา จ จาตุมมหาราชิกาทิสฺ ขนุชาน กิขชนุเตว
น กิณจิ นิกุขิปนุติ ๗ (๑)ตสุมา เตสํ วเสน ขนุชานํ เกโท ๗
มนุสสาทิสฺ กเพวรสส นิกุเขโป ๗ เอตถ จ กเพวรสส
นิกุเขปการณโต มรณํ กเพวรสส นิกุเขโปติ วุตตุนุติ เอวมตฺถโต
ทฏฐพุโพ.

๑. ม. เอตถนุตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ ๗ ๒. ม. เอตถนุตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ๗

*เล่มที่ ๗ มุสปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๗๐

อิติ อยณจ ชรา อิทยจ มรณฺฯ อิํ วุจจตาธุโสติ
อิํ อุกฺขปี เอกโต กตุวา ชรามรณนฺติ กถิตี เสสิ
วุตฺตณยเมวาทิฯ

ชรามรณวารวณณา นิภูจिता

ชาติวาระ ชาติ สลฺยชาติตีอาทิสฺ ฆายนภูเจณ ชาติฯ
สา อปริปฺณณายตนวเสน ยุตฺตาฯ สลฺยฆายนภูเจณ สลฺยชาติฯ
สา ปริปฺณณายตนวเสน ยุตฺตาฯ โอกกมนภูเจณ โอกกนฺติฯ
สา อณฺทชชลาพฺพวเสน ยุตฺตาฯ เต หิ อณฺทโกสลฺย
วตฺถิโกสลฺย โอกกมนฺติ โอกกมนฺตา ปวิสฺนฺตา วีย ปฺภูสฺนฺธิ
กณฺหนฺติฯ อภินิพฺพตฺตณภูเจณ อภินิพฺพตฺติฯ สา สํเสทช-
โอปปาติกวเสน ยุตฺตาฯ เต หิ ปากฺกฺวเยว หุตฺวา
นิพฺพตฺตณฺติ อัยฺ ตาว โวหารเทสนาฯ

อิทานิ ปรมตฺถเทสนา โหติฯ ขนฺธาเยว หิ ปรมตฺถโต
ปาตุภวณฺติฯ น สตุโตฯ ตตฺถ จ ขนฺธานนฺติ เอกโวการภเว
เอกสฺส จตุโวการภเว จตฺนฺนํ ปฺลยจโวการภเว ปฺลยจนฺนํปี คหณํ
เวทิตพฺพฯ ปาตุภาโวติ อฺปปตฺติ. आयตนาณนฺติ เอตฺถ ตฺตร
ตฺตร อฺปปชฆมานายตนวเสน สงฺกโห เวทิตพฺพโฯ ปฺภูสฺลาโกติ
สนฺตติยํ ปาตุภาโวเยวฯ ปาตุภวณฺตาเนว หิ ตานิ ปฺภูสฺลทฺธานิ
นาม โหนฺติฯ อัยฺ วุจจตาธุโส ชาติตี อิมินา ปเทน โวหารโต
ปรมตฺถโต จ เทสิตาย ชาติยา นิคมนํ กโรตีติฯ ภวสมฺมุทยาติ

*เล่มที ๗ สมมาทิลลิสตุตตวณณา หน้า ๓๗๑

เอตถ ปน ชาตียา ปจจยภูโต กมมภโว เวทิตพุโพ เสสิ
วุดนยเมวาทิฯ

ชาติวารวณณา นิฐิตา

ภวาวเร กามภโวติ กมมภโว จ อุปปตติภโว จฯ
ตตถ กมมภโว นาม กามภวูปคกมมเมวฯ ตํ หิ อุปปตติภวสส
การณตตา สฺโข พุทธานํ อุปปาโท(๑) ทฺโข ปาปสส อุจฺจโยติ(๒)
อาทีนึ วีย ผลโวหารเณ ภโวติ วุตฺตํฯ อุปปตติภโว นาม
เตน กมฺเมน นิพพตฺตํ อุปาทินฺนชนฺธปณฺจกํฯ ตณฺหิ ตตถ
ภวตีติ กตฺวา ภโวติ วุตฺตํ เอวํ สพฺพถาปี อิทํ กมฺมํ
จ อุปปตติ จ อุภยมฺเปตมิธ กามภโวติ วุตฺตํฯ เอส นโย
รฺูปารฺูปภเวสุฯ อุปาทานสมฺมทยาติ เอตถ ปน อุปาทานํ กุสล-
กมฺมภวสส อุปนีสฺสยวเสเนว ปจฺจโย โหติฯ อกุสลกมฺมภวสส
อุปนีสฺสยวเสนปี สหชาตาทิวเสนปีฯ อุปปตติภวสส ปน
สพฺพสฺสาปี อุปนีสฺสยวเสเนว. เสสิ วุตฺตนยเมวาทิฯ

อุปาทานวเร กามฺปาทานนฺตืออาทีสุ วตฺตูกามํ อุปาทียติ
เอเตน สยํ วา ตํ อุปาทียตีติ กามฺปาทานํฯ กาโม จ
โส อุปาทานญฺจาติ วา กามฺปาทานํฯ อุปาทานนฺตือ ทพฺพคฺคหณฺ
วฺจฺจติฯ ทพฺพคฺคโถ หิ เอตถ อุปสทฺโท อุปายาสอุปกฺฐาอาทีสุ
วียฯ ปณฺจกามคฺคณิกราคสฺเสตฺตํ อธิวณฺญํฯ อยเมตถ สงฺเขโปฯ

๑. พุ. ฐ. ๒๕/๒๔/๔๑ ฯ ๒. พุ. ฐ. ๒๕/๑๕/๓๐ ฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๗๒

วิตถารโต ปเนตํ ตตฺถ กตมํ กามุปาทานํ โย กามเมสุ
กามจฺจนุโทติ(๑) วุตฺตนเยน เวทิตพฺพํ ตถา ทิฏฺฐิ จ สา
อุปาทานญจาทิ ทิฏฺฐุปาทานํ อถวา ทิฏฺฐี อุปาทียตีติ
ทิฏฺฐุปาทานํ อุปาทียติ วา เอเตน ทิฏฺฐินฺติ ทิฏฺฐุปาทานํ.
สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติอาทีสุ หิ ปฺริมทิฏฺฐี อุปาทียตีติ
ตถา(๒) ฯ [๓] ยถาห สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จฯ อิทเมว
สจฺจํ โมจฺจมนฺตฺวาติอาทีย (๔) สีสฺลพฺพตฺตฺปาทานอตฺตวาทฺตฺปาทาน-
วชฺชิตฺตฺส (๕) สพฺพทิฏฺฐิจิตฺตฺสเสตํ อธิวจฺนํ. อยเมตฺถ สงฺเขโป ฯ
วิตถารโต ปเนตํ ตตฺถ กตมํ ทิฏฺฐุปาทานํ นตฺถิ ทินฺนุนฺติ (๖)
วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ

ตตฺถ สีสฺลพฺพตฺตฺปาทียนฺติ เอเตนฯ สยํ วา ตํ อุปาทียติฯ
สีสฺลพฺพตฺตฺจ ตํ อุปาทานญจาทิ วา สีสฺลพฺพตฺตฺปาทานํ
โคสีลโควตฺตาทินิ หิ เอวํ สฺวทฺธิติ อภินิเวสโต สยเมว
อุปาทานนฺติ(๗) ตถา(๘) อยเมตฺถ สงฺเขโปฯ วิตถารโต ปเนตํ
ตตฺถ กตมํ สีสฺลพฺพตฺตฺปาทานํ อโต พหิทฺฐา สมณพฺรหฺมณานํ
สีเสน สฺวทฺธิติ (๙) วุตฺตนเยน เวทิตพฺพํ อิทานิ วทฺนฺติ เอเตนาติ

- # ๑. อภิ. สจฺ. ๓๔/๓๔๕/๒๕๒/๓๕๑/๓๐๖ ฯ อภิ. วิ. ๓๕/๕๖๑/๕๐๕ ฯ
- # ๒. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร อุปาทียติ หิ ปฺริมทิฏฺฐี อุตฺตรทิฏฺฐิ ฯ
- # อุปาทียนฺติ จ ตาย ทิฏฺฐุนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. อ. ๑๔/๒๗/๒๒ ฯ
- # ๕. ม. ...วชฺชิตฺตฺส ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๖. อภิ. สจฺ. ๓๔/๓๕๒/๓๐๖ ฯ
- # ๗. ม. อุปาทานาติ ฯ ๘. ม. อยํ ปาฐุ นตฺถิ ฯ ๙. อภิ. สจฺ. ๓๔/๓๕๓/๓๐๘ ฯ
- # อภิ. วิ. ๓๕/๕๖๒/๕๐๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้า ๓๗๓

วาโทฯ อุปาทิยนติ เอเตนาติ อุปาทานังฯ กิ วทนติ
อุปาทิยนติ วาฯ อุตตานังฯ อุตตโน วาทูปาทานัง อุตต-
วาทูปาทานังฯ อุตตวาทมุตตเมว วา อุตตาคติ อุปาทิยนติ
เอเตนาติ อุตตวาทูปาทานังฯ วิสตีวตถุกาย สกุกายทิกฐิยา
เอตัง อธิวจันฯ อยเมตถ สงเขโปฯ วิตถารโต ปเนตัง ตถถ
กตมัม อุตตวาทูปาทานังฯ อธิ อสสุตวา ปถุชชโน อธิยานัง
อทสสาวิตติ (๑) วุตตนเขน เวทิตพพัง

ตณหาสมุทยาติ เอตถ ตณหา กามูปาทานสส อุปนีสสย-
วเสน อนนตรสมนตรนคธิวิกตาเสวนวเสน วา ปจจโย.
อวเสสานัง ปน สหชาตาทิวเสนาปีฯ เสสิ วุตตนยเมวาติ

อุปาทานวารวณณา นิฐิตาฯ

ตณหาวาร รูปรตณหาฯ เปฯ ชมมตณหาติ เอวิ
จกขุทวาราทิสู ชวนวิธิยา ปวตตาย ตณหาย เสฐจิปุตโต
พุราหุมณปุตโตติ เอวมาทิสู ปิตโต นามัง วิย ปิติสทิสารมมณโต
นามังฯ เอตถ จ รูปรารมมณา ตณหาฯ รูปรตณหาติ
รูปรตณหาฯ สาท กามรารกาเวน รูปร อสสาเทนุติ ปวตตมานา
กามตณหาฯ สสสทิกฐิสทคตารกาเวน รูปร นิจจิง ชุวิ
สสสตนุติ เอวิ อสสาเทนุติ ปวตตมานา ภาตณหาฯ
อจเจทิกฐิสทคตารกาเวน รูปร อจจิงชชติ วินสสติ เปจจ
๑. อภ. สจ. ๓๔/๓๘๔/๓๐๗ฯ อภ. วิ. ๓๕/๕๖๓/๕๐๖

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๓๗๔

น ภวิสฺสตีติ เอวํ อสฺสาเทนฺตี ปวตฺตมานา วิภวตฺตนาหตี
 เอวํ ติวีธา โหตี ๗ ยถา จ รุปตฺตนาห ๗ ตถา สทฺท-
 ตฺตนาหโยปีตี เอตานิ อฏฺฐารส ตฺตนาหวิจฺรตานิ(๑) โหนฺตึ ๗
 ตานิ อชฺมตฺตรูปาทิสฺ อฏฺฐารส ๗ พหิตฺฐารูปาทิสฺ อฏฺฐารสตี
 ฉตฺตีส ๗ อิติ อตีตานิ ฉตฺตีส ๗ อนาคตานิ ฉตฺตีส ๗ ปจฺจุปฺปนฺนานิ
 ฉตฺตีสตี อฏฺฐสตี ๗ อชฺมตฺตทิกสฺสุปาทาย อิมินา(๒) อสฺมิตี สตี(๓)
 อฏฺฐารส(๔) โหตีตี(๕) วาเอวมาทินิ(๖) อชฺมตฺตทิกรูปาทินิสฺสิตานิ
 อฏฺฐารส พาทิสฺสุปาทาย อิมินา อสฺมิตี สตี(๓) [๗] อฏฺฐสฺมิตี(๔)
 โหตีตี(๕) [๘] พาทิสฺรูปาทินิสฺสิตานิ อฏฺฐารสตี ฉตฺตีส ๗ อิติ
 อตีตานิ ฉตฺตีส ๗ อนาคตานิ ฉตฺตีส ๗ ปจฺจุปฺปนฺนานิ ฉตฺตีสตี
 เอวํปี อฏฺฐสตตฺตนาหวิจฺรตานิ โหนฺตึ ๗ ปฺน สงฺกเห กรียมาน
 รูปาทิสฺ อารมฺมณฺสฺ นพฺว ตฺตนาหกายา ๗ ติสฺโสเยว
 กามตฺตนาหโย โหนฺตึตี. เอวํ นิตฺเตสฺตฺเถน นิตฺเตสฺสวิตฺถาร
 วิตฺถารสฺส จ ปฺน สงฺกหโต ตฺตนาห วิญฺญาตพฺพา

เวทนาสมุทฺยาตี เอตถ ปน เวทนาตี วิปากเวทนา
 อธิปฺเปตา ๗ สว กถํ ฉสฺ ทฺวาเรสฺ ตฺตนาห ปจฺจโย โหตีตี
 # ๑. สี. ตฺตนาหํ วิจฺรตานิ ๗ ม. ตฺตนาหวิจฺรตานิ ๗ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๗
 # ๓. ม. โหตี ๗ ๔. ม. อิตฺถสฺมิตี ๗ ๕. อภิ. วิ. ๓๕/๑๐๕๒/๕๓๕ ๗
 # ๖. ม. เอวมาทินา ๗ ๗. ม.เอตฺถนฺตเร อิมินาตี ทิสฺสตี ๗
 # ๘. ม. เอตฺถนฺตเร เอวมาทินาตี ทิสฺสตี ๗

*เล่มที่ ๗ สมมาทิกฐิสุตตวณณา หน้า ๓๗๕

เจฯ อสุสาทนียโตฯ สุขาฯ หิ เวทนาย อสุสาเทน(๑) สตุต่าน(๒)
เวทนี มมายนุต่าน(๓) เวทนาย ตุณห์ อุปปาเทตฺวา เวทนา-
ราครตฺตา หุตฺวา จกฺขุทฺวารเอ อิกฺกุจเมว รูปํ ปตฺถเนตฺติฯ ลทฺธา
จ นํ อสุสาเทนตฺติฯ อารมฺมณทายกานํ จ จิตฺตการาทินํ
สกการํ กโรนฺติ. ตถา โสตทฺวาราทิสฺสุ อิกฺกุจเว(๔) สทฺทาทโย
ปตฺถเนตฺติฯ ลทฺธา จ เน อสุสาเทนตฺติฯ อารมฺมณทายกานณจ
วีณาวิทกคณฺฐิกสฺสทตฺตวายนานาวิชฺสปีปฺสนทฺสสกาทินํ สกการํ
กโรนฺติฯ ยถากีฯ ยถา ปฺตฺตตฺติเนเหน ปฺตฺตํ มมายนุตา
ชาตฺติยาปี สกการํ กโรนฺติฯ สปฺปายสปฺปิจฺจราทินิเยว นํ
ปาเยนฺติ เจว โภเชนฺติ จ. เสถํ วุตฺตนยเมวฯ

เวทनावเร เวทนาภายาติ เวทนาสมฺมุหาฯ จกฺขุ-
สมฺมุสฺสชา เวทนา ฯ เปฯ มโนสมฺมุสฺสชา เวทนาติ เอตํ
จกฺขุสมฺมุสฺสชา เวทนา อตฺถิ กุสลาฯ อตฺถิ อกุสลาฯ อตฺถิ
อพฺยากตฺตาติ (๕) เอวํ วิภงฺเก อากตฺตตฺตา จกฺขุทฺวาราทิสฺสุ ปวตฺต่าน
กุสลาฯ กุสลาฯ พฺยากตเวทนานํ สาริปฺตฺโต มนฺตานิปฺตฺโตติ เอวมาทิสฺสุ
มาติโต นามํ วิย มาตฺสทิสฺสวตฺถุโต นามํฯ วจนฺตุโถ ปเนตฺถ
จกฺขุสมฺมุสฺสเหตุ ชาตา เวทนา จกฺขุสมฺมุสฺสชา เวทนาติฯ
เอส นโย สพฺพตฺถฯ อัยฺย ตาเวตฺถ สพฺพสงฺคาหิกกถาฯ

๑. ม. อสุสาทเนน ฯ ๒. ม. สตุตฺตา ฯ ๓. ม. มมายนุตา ฯ ๔. ม. อิกฺกุฐุ ฯ
๕. อภิ. วิ. ๓๕/๔๔/๒๑ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๗๖

วิปากวเสน ปน จกฺขุทฺวารเ เทว จกฺขุวิญญานานิ เทว
มโนธาต โย ติสฺโส มโนวิญญานธาตฺโยติ เอตาหิ สมฺปยุตฺต-
วเสน เวทนา เวทิตพฺพาฯ เอส นโย โสตทฺวาราทิสฺ.
มโนทฺวารเ มโนวิญญานธาตฺสมฺปยุตฺตาจ(๑)ฯ

ผลฺลสมฺมุตฺยาติ เอตฺถ ปน ปญจทฺวารเ ปญจวตฺถุกเวทนานํ(๒)
สหชาติจกฺขุสมฺผลฺลสาทิสฺมุตฺยา สมฺมุตฺโย โหติฯ อวเสสานํ
จกฺขุสมฺผลฺลสาทโย อุปนิสฺสยาทิวเสน ปจฺจยาฯ มโนทฺวารเ
ตทารมฺมเวทนานํ อทฺวาริกานญจ ปฏิสฺนธิภวฺจกฺขุติเวทนานํ
สหชาติมโนสมฺผลฺลสมฺมุตฺยา สมฺมุตฺโย โหติติ เวทิตพฺโพฯ เสถํ
วตฺตตนฺยเมวฯ

ผลฺลสฺวารเ จกฺขุสมฺผลฺลโสติ จกฺขุมฺหิ สมฺผลฺลโสฯ เอส
นโย สพฺพตฺถ ๑ จกฺขุสมฺผลฺลโส ๑ เปฯ กายสมฺผลฺลโสติ เอตฺตาวตา
จ กุสลากุสลวิปากา ปญจวตฺถุกา ทส สมฺผลฺลสา วตฺตตา
โหนติฯ มโนสมฺผลฺลโสติ อิมินา เสสพาวีสติโลกิยวิปากมฺนสมฺปยุตฺตา(๓)
ผลฺลสาฯ สพายตฺนสมฺมุตฺยาติ ฉนฺนํ จกฺขาทีนํ อายตฺนानํ
สมฺมุตฺเยน อิมฺสฺส ฉพฺพิธฺสสาปี สมฺผลฺลสฺส สมฺมุตฺโย โหติติ
เวทิตพฺโพ ๑ เสถํ วตฺตตนฺยเมวฯ

สพายตฺนวาเร จกฺขายตฺนนฺติอาทิสฺ ํ วตฺตพฺพํฯ ตํ

๑. ม. ว ๑ ๒. ม. ปญจวตฺถุกเวทนานํ ๑

๓. ม. เสสา พาวีสติ โลกิยวิปากมฺนสมฺปยุตฺตผลฺลสา ๑

*เล่มที่ ๗ สมุมาทิฎฐิสตุตตวณณา หน้า ๓๗๗

สพพิ วิสุทฐิมคฺเค ขนฺธนินฺทเทเส เจว อายตฺนินฺทเทเส จ
วุตฺตณฺยเมว นามรูปสมุทฺทยาติเอตฺถ ปน ยํ นามํ ยลฺลจ รูปํ
ยลฺลจ นามรูปํ ยสฺส อายตฺนสฺส ปจฺจโย โหติฯ ตสฺส วเสน
วิสุทฐิมคฺเค ปฏิจฺจสมุปฺปาตนินฺทเทเส วุตฺตณฺเยน นามรูปสมุทฺทยา
สพายตฺนสมุทฺทยो เวทิตพฺโพ เสถํ วุตฺตปฺปการเมวาทิฯ

นามรูปวारे นมนลกฺขณํ นามํฯ รูปปฺนลกฺขณํ รูปํฯ
วิตฺถารวारे ปนสฺส เวทนาติ เวทนาภฺขนุโรฯ สลฺลยาติ
สลฺลยาภฺขนุโรฯ เจตนา ผสฺโส มนสิกาโรติ สงฺขารภฺขนุโร
เวทิตพฺโพฯ กามลฺลจ อลฺลเยปิ สงฺขารภฺขนุรสงฺกหิตา ชมฺมา
สนฺติฯ อิมे ปน ตโย สพฺพทฺพฺพลสฺสุปิ จิตฺเตสฺส สนฺติ. ตสฺมา
เอเตสฺสเยว วเสนตฺถ สงฺขารภฺขนุโรปิ ทสฺสีโตฯ จตฺตารี
จ มหาฏฺฏานีติ เอตฺถ จตฺตารีติ คณฺนปริจฺเจโทฯ มหาฏฺฏานีติ
ปจฺจวีอาปเตชวายนํ เอตํ อธิวณฺเณฯ เยน ปน การณฺน ตานิ
มหาฏฺฏานีติ วุจฺจนฺติฯ โย เจตฺถ อลฺลโย วินิจฺจนฺนโยฯ โส
สพฺโพ วิสุทฐิมคฺเค รูปภฺขนุรนินฺทเทเส วุตฺโตฯ

จตฺตุนฺนลฺลจ มหาฏฺฏานํ อุปาทายาติ เอตฺถ ปน จตฺตุนฺนลฺลจ
อุปโยคตฺถ สามีวณฺเณฯ จตฺตารี [๑] มหาฏฺฏานีติ วุตฺตํ โหติฯ
อุปาทายาติ อุปาทิยิตฺวาฯ คเหตุวาติ อตฺถโธฯ นิสฺสายาติปิ
เอเกฯ วตฺตมานนฺติ อัย เจตฺถ ปาสเสโสฯ สมฺมุตฺถเอ วา
๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโท ทิสฺสตีฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๗๘

เอตํ สามีวจนํฯ เตน จตุนนํ จ มหาฏตานิ สมหํ อุปาทาย
วตตมานํ รูปนติ อยมตฺโถ เวทิตพฺโพฯ เอวํ สพฺพถาปี
ยานิ จ(๑) จตฺตาริ ปจฺวีอาทีนํ มหาฏตานิ จ(๑) ยณจ จตุนนํ
มหาฏตานิ อุปาทาย วตตมานํ จกฺขายตนาทีเกเทน อภิธมฺเม
ปาลียเมว (๑) วุตตํ เตวีตตีวธิํ รูปํฯ ตํ สพฺพปี รูปนติ
เวทิตพฺพํฯ วิญฺญาณสมฺมทยาตีปี เอตถ ปน ยํ วิญฺญาณํ
ยสฺส นามสฺส ยสฺส จ รูปสฺส ยสฺส จ นามรูปสฺส
ปจฺจโยตี(๒) ฯ ตสฺส วเสน วิสุทฺธิมคฺเค ปญฺิจจสมฺปปาทนิทฺเทเส
วตฺตตนเยเนว วิญฺญาณสมฺมทยา นามรูปสมฺมทโย เวทิตพฺโพ เสถ
วตฺตตนยเมวาทิฯ

วิญฺญาณวาทเร จกฺขุวิญฺญาณนติ จกฺขุมฺหิ วิญฺญาณํฯ
จกฺขุโต วา ชาตํ วิญฺญาณนติ จกฺขุวิญฺญาณํฯ เอวํ โสตฺตมาน-
ชิวิหากายวิญฺญาณานิฯ อิตฺรํ ปน มโนเยว วิญฺญาณนติ ม
โนวิญฺญาณํฯ ทฺวิปญฺจวิญฺญาณวชฺชิตสฺส เตญฺมิกวิปากจิตตสฺเสตํ
อริวจนํฯ สงฺขารสมฺมทยาตี เอตถ ปน โย สงฺขารो ยสฺส
วิญฺญาณสฺส ปจฺจโย โหตีฯ ตสฺส วเสน วิสุทฺธิมคฺเค
วตฺตตนเยเนว(๓) สงฺขารสมฺมทยา วิญฺญาณสมฺมทโย เวทิตพฺโพ เสถ
วตฺตตนยเมวาทิฯ

สงฺขารวาทเร อภิสงฺขรณลกฺขโณ สงฺขารोฯ วิตุถารวาทเร
๑. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. ปจฺจโย โหตีฯ ๓. ม. อิเม ปาฐานตฺถิฯ

*เล่มที ๗ สมมาทิกฐิสตุตวณณา หน้า ๓๗๕

ปนสสุ กายสงขารโธ กายโธ ปวตตสงขารโธ กายทวาร
โจปนวเสน ปวตตานิ กามาวจรกุตโต อฏฺจนนึ กุสโต
ทวาทสนุนนุติ วิสตียา กายสญเจตนานเมตฺ อธิวณฺ กฐิ-
สงขารโธ [๑] วจิตฺทวาร วจนเกทวเสน ปวตตานิ วิสตียาเอว
วจิตฺสญเจตนานเมตฺ อธิวณฺ จิตฺตสงขารโธ จิตฺตโธ ปวตต-
สงขารโธ กายวจิตฺทวารโจปนํ อกตฺวา รโห นิสิตฺติว
จินฺเตนตฺส ปวตตานิ โลกียกุตลากุตลวเสน เอณฺตีสมน-
สญเจตนานเมตฺ อธิวณฺ อวิชชาสมุทฺยาติ เอตฺถ ปน กุตลानํ
อุปฺนิตฺสยวเสน อุตลानํ สหชาตาทิวเสนานปี อวิชชา ปจฺจโย
โหตีติ เวทิตพฺโพ. เสถํ วุตฺตณนยเมวาคี

อวิชชาวเร ทุกฺเข อณฺณณนุติ ทุกฺขสจฺเจ อณฺณณํ
โมหสฺเสตฺ อธิวณฺ เอส นโย สมุทฺเย อณฺณณนุติอาทิสฺสุ
ตฺตถ จตฺุหิ การณฺเห ทุกฺเข อณฺณณํ เวทิตพฺพํ อนฺโตะคฺธโธ
วตฺุโธ อารมฺมณโธ ปฏิจฺจนาทนโธ จฯ ตถาหิ ตํ ทุกฺข-
สจฺจปริยาปนฺนตฺตา ทุกฺเข อนฺโตะคฺธึ ทุกฺขสจฺจํ ตฺส(๒)
นิตฺสยปจฺจยภาเวน วตฺุฯ อารมฺมณปจฺจยภาเวน อารมฺมณํ
ทุกฺขสจฺจณฺจํ ตํ ปฏิจฺจนาเทตีฯ ตฺสส ยถาวลทฺกฺษณปฏิ-
เวรณิวารณนฯ ฌานปฺปวตฺติยาเจตฺถ อปฺปทานนฯ

สมุทฺเย อณฺณณํ ตีหิ การณฺเห เวทิตพฺพํ วตฺุโธ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร วจิตฺ ปวตฺตสงขารโธ ทิสฺสตีฯ ๒. ม. จตฺสฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๓๘๐

อารมมณโต ปฏิจาทนโต จฯ นิโรเช ปฏิปทาย จ อณณานิ
 เอเกเนว การณน เวทิตพพิ ปฏิจาทนโตฯ นิโรชปฏิปทานิ
 จ(๑) ปฏิจาทกเมว อณณานิ เสสิ ยถาวลกษณปฏิเวชนิวารณน
 เตสุ จ ณาณปวตติยา อปฺปทานนฯ น ปน ตํ(๒) ตตถ
 อนฺโตคฺชฯ ตสฺมี สจฺจทวเย อปรียาปนฺนตฺตาฯ น ตสฺส
 ตํ สจฺจทวํ วัตถุฯ อสหชาติตฺตาฯ นานารมมณฺฯ ตทารพก
 อปฺปวตฺตนโตฯ ปจฺฉิมลฺหิ สจฺจทวํ คมฺภีรตฺตา ทฺททลฺฯ น
 เจตถ อนฺธภูตํ อณณานิ ปวตฺตติฯ ปุริมํ ปน ปจฺฉนิกฺกุญฺเณ (๓)
 สภาวลกษณสฺส ทฺททสฺตฺตา คมฺภีรฯ ตตถ วิปลฺลสคฺคาหฺเวสน
 ปวตฺตติฯ

อปิจ ทฺกฺเขตฺติ เอตฺตาวตฺตา สจฺจทโต วัตถุโต อารมมณโต
 กิจฺจโต จ อวิชฺชา ทิปิตาฯ ทฺกฺขสมฺมุทเยติ เอตฺตาวตฺตา วัตถุโต
 อารมมณโต กิจฺจโต จฯ ทฺกฺขนิโรเช ทฺกฺขนิโรชคามินียา
 ปฏิปทายติ เอตฺตาวตฺตา กิจฺจโตฯ อวิเสสโต ปน อณณานฺติ
 เอเตน สภาวโต นิตฺทิกฺกุญฺจติ ณาตพฺพาฯ อาสวสมฺมุทยาติ เอตถ
 ปน กามาสวภวสวา สหชาติทิวเสสน อวิชฺชาย ปจฺจยา
 โหนฺติฯ อวิชฺชาสโว อุปนิสฺสยวเสเนวฯ ปุพฺพูปฺปนฺนา เจตถ
 อวิชฺชา อวิชฺชาสโวติ เวทิตพฺพาฯ สภา อปฺราปรูปฺปนฺนายน
 อวิชฺชาย อุปนิสฺสยปจฺจโย โหติฯ เสสิ วุตฺตนยเมวาทิฯ

- # ๑. ม. นิโรชปฏิปทาย หิฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ
- # ๓. ม. วณฺจนียกฺกุญฺเณฯ

*เล่มที่ ๗ สมมาทฎฐิตุตตวณณา หน้ ๓๘๑

อาสวาวเร อวิชชาสมุทยาติ เอตุธ อวิชชา กามาสา-
ภาวสานัน สหชาตาทิวเสน ปจโย โหติฯ อวิชชาสวสุส
อุปนีสุสยวเสนวฯ อปราปรุปนุนา เจตุธ[๑] อวิชชาสโวติ
เวทิตพพาฯ ปุพพุปนุนา อวิชชาเยว ส(๒) อปราปรุปนุนสุส
อวิชชาสวสุส อุปนีสุสยปจโย โหติฯ เสสิ วุตตนยเมวาคีฯ
อัย วาโร ยาเอสา ปฎิจจสมุปปาทปเทศุ เซฎฐิกา อวิชชา
ตสุสาปี ปจยทสุสนวเสน วุตโตฯ เอวิ วุตเตน วาเรน
ลัสารสุส อนมตคคคา สาทิตา โหติฯ กถึฯ อาสวสมุทเยน
หิ อวิชชาสมุทโยฯ อวิชชาสมุทเยนาปี อาสวสมุทโยฯ เอวิ
อาสวา อวิชชาเย อวิชชาปี อาสวานัน ปจโยติ กตุวา ปุพพา
โกฎฐิ น ปณณายติ อวิชชาเยฯ ตสุสาอปณณายนโต ลัสารสุส
อนมตคคคา สิทฐา โหติติฯ

เอวิ สพุเพปีเม อิมสุมี สุตเต กมมปถวาโร อาหารวาโร
ทุกุขวาโร ชรามธชาติภวอุปาทานตณหาเวทนาผลสุสพาย-
ตนนามรูปวิณณาสงขารอวิชชาอาสวาโรติ โสพส วารา
วตุตาฯ

เตสุ เอกสุส วารสุส สงเขปวิตถารวเสน ทูริชา
จิตตุตา(๓) ทวตุตีสฎฐานานิ โหนติฯ อิติ อิมสุมี สุตเต อิมสุ
ทวตุตีสฎฐานานสุ จตุตารี สจจานิ กถิตานิฯ เอเตลัเยว

๑. ม. เอตุธนุตเร อวิชชาติ ทิสสุติฯ ๒. ม. อวิชชาเยวสุสฯ ๓. ม. วิภตุตาฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๓๘๒

วิตถารวเสน วุตเตสุ โสฬสสุ จาเนสุ อรหตุตฺถํ กถิตํฯ เถรสฺส
ปน มเตน ทวตฺถีสายปี จาเนสุ จตฺตารี สจฺจานี จตฺตารโ
จ มคฺคา กถิตาติ อิติ สกเลปี ปญฺจมหานิกายสงฺคหิตे
พฺพทฺทวเจเน นตฺถิตํ สุตฺตํฯ ยตฺถ ทวตฺถีสกฺขตฺตํ จตฺตารี
สจฺจานี ทวตฺถีสกฺขตฺตํ จ อรหตุตฺถํ ปกาสิตํ อญฺจตร อิมฺมหา
สมฺมาทิฏฺฐิสฺสุตฺตาติฯ

อิทฺมโวจายสฺมา สาริปฺพุโตติ อิทํ ทวตฺถีสาย จตฺตจฺจ-
ปริยายเยหิ ทวตฺถีสาย อรหตุตฺถปริยายเยหิติ จตฺตสฺสจฺจียา การณฺเหหิ
อลงฺกริตฺวา สมฺมาทิฏฺฐิสฺสุตฺตํ อายสฺมา สาริปฺพุโต อโวจฯ
อตุตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ อายสฺมโต สาริปฺพุตฺตสฺส ภาสิตํ
อภินนฺทฺนฺติฯ

สมฺมาทิฏฺฐิสฺสุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

นวมํ ฯ

สตปิฎจกถา

เอวมเม สุตนุติ สตปิฎจกถา ตตถ กุรุสุ วิหริตีติ
 กุรูนามกา ชานปทีโน ราชกุมาราฯ เตสึ นินวาโส เอโกปี
 ชนปโท รุพหิสทเทท กุรุติ วุจจติฯ ตสมี กุรุชนปเทฯ (๑)
 อฎจกถาจรียา ปนาหุ มนุชาตุกาเล ตีสุ ทีเปสุ มนุสสา
 ชมพุทีโป นาม พุทชปจเจกพุทชมหาสาวกจกถาตปิฎจกถานัน
 อุตตมปริสานัน อุตตมทีโป อติรมณียติ สุตวา
 รณณา มนุชาตุกถาตตินา จกถกถนัน ปุรกุขตุวา จตุตาโร
 ทีเป อนุชานนุเตน (๒) สทฐี อากมัสสุ(๓) ฯ ตโต ราชา ปริณายกถนัน
 ปุจจติ อตติ นุโข มนุสสโลกโต รมณียตรึ จานนุติฯ
 กสมาทเว เอว ฆณสิฯ กิ น ปสสสิ จนุทิมสุรียานัน
 อานุกาวิฯ นุน เอเตสึ จานัน อิตโต รมณียตรนุติฯ

ราชา จกถกถนัน ปุรกุขตุวา ตตถ อคมาสิฯ จตุตาโร
 มหาราชาโน มนุชาตุมหาราชา อากโตติ สุตวา มหิทฐโก
 ราช(๔) น สกกา ยุทเชน ปฎิพาหิตนุติ สกรชช นียยาเทสสฯ
 โส ตคเหตวา ปุน ปุจจติ อตติ นุ โข อิตโต รมณียตรึ
 จานนุติฯ อถสส ตาวตีสทวนัน กถยีสุ ตาวตีสทวนัน เทว
 รมณียตรึฯ ตตถสส สกถสส เทวณโย อิมะ จตุตาโร

๑. ม. กุรุสุ ชนปเท ฯ ๒. ม. อนุชียานนุเตน ฯ ๓. ม. อากมัสสุ ฯ
 # ๔. ม. มหิทฐโก มหานุกาโว ราชา ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺคณณา หน้า ๓๘๔

มหาราชาโน ปรจาริกา โทวาริกภูมิมิ คิฏฺจนฺตึฯ สกโก
เทวราชา มหิทฺธิโก มหานุภาโวฯ ตสฺสึมานิ จ อุป-
โกภกฺชานานึฯ โยชนสทฺสุพฺเพโธ เวชยนตฺปาสาโทฯ ปญจ-
โยชนสทฺสุพฺเพธา สฺฐมฺมา เทวสภาฯ ทิยตฺตโยชนสตีโก
เวชยนตฺโรฯ ตถา เอราวโณ หตฺถึฯ ทิพฺพรฺกฺขสทฺสฺสปฏิมณฺฑิตํ
นนฺทวนํ จิตฺตลตาวนํ ปารุสทวนํ มิสฺสทวนํฯ โยชนสทฺสุพฺเพโธ
ปาริตฺตตโก โกวิปาโรฯ ตสฺส เหมจฺจา สกฺขิจโยชนายามา
ปณฺณาสโยชนวิตฺตตทา ปญจทสโยชนุพฺเพธา ชยฺกฺขสมฺปฺปผ-
วณฺณา (๑) ปณฺทกมฺพลลิตาฯ ยสฺสา มุทฺตาย สกฺกสฺส นิสึทโต
อุปทฺตกาโย อนฺุปวิทิตึฯ

ตํ สฺตุวา ราชา ตตฺถ คนฺตุกาโม จกฺกรตนํ
อพฺภกฺกิริฯ ตํ อากาเสน อฏฺฐหิ (๒) สทฺฐึ จาตฺรงฺคินิยา
เสนายฯ อถ ทฺวินฺนํ เทวโลกานํ เวมชฺฌโต จกฺกรตนํ
โอตฺริตฺวา ปจฺวิยํ ปติฏฺฐาสิ สทฺฐึ ปริณายกฺรตนปฺมุขาย
จาตฺรงฺคินิยา เสนายฯ ราชา เอกโกว ตาวตีสทวนํ อคฺมาสิฯ

สกโก มนฺชตา อากโตติ สฺตุวาว ตสฺส ปจฺจกฺคมนํ
กตฺวา สฺวาคตํ เต มหาราชฯ สกนฺเต มหาราชฯ อนฺุสาส
มหาราชาคิ วตฺวา สทฺฐึ นาฏฺเกหิ รชฺชํ เทว ภาเค กตฺวา
เอกํ ภาคมทาสึฯ รมฺโณ ตาวตีสทวนเ ปติฏฺฐิตมตฺตสฺเสว

๑. ม. ชยสมนปฺปผวณฺณาฯ ๒. ม. อากาเส ปติฏฺฐาสิฯ ย. อากาสึ อฏฺฐาหิฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้ ๒๘๕

มนุสสุตตภาโว (๑) วิคจฉิฯ เทวตตภาโว (๒) ปาตุรโหสิฯ

ตสฺส กิร สกฺเคน สทฺธี ปณฺทกมฺพลลิตายํ นิสินฺนสฺส
 อกฺขินิมฺมิตตฺเตน(๓) นานตฺตํ ปณฺณายติฯ ตํ อสฺสลฺลกฺเขนฺตฺตา เทว
 สกฺกสฺส จ ตสฺส จ นานตฺเต มฺยฺหนฺติฯ โส ตตฺถ ทิปฺพสมฺปตฺตี
 อนฺุภวมาโน ยาว ฉตฺตีสฺส สกฺกา อฺปฺปชฺชิตฺวา จฺจตาฯ ตาว
 รชฺชํ กาทเรตฺวา อตฺตํโตนฺว กามเหติ ตโต จวิตฺวา อตฺตโน
 อฺยฺยานเ ปตฺติโต(๔) วาตาทเปนฺ ผุฏฺฐิตคฺคฺโต (๕) กาลมกาสิฯ จกฺกรตเน
 ปน ปจฺวิยํ ปตฺติฏฺฐิตเ ปริณายกรตนํ สุวณฺณปฏฺฐเ มนฺชฺาตุ-
 อฺปาหนํ ลินฺชฺาเปตฺวา อิทํ มนฺชฺาตุรชฺชนฺติ รชฺชมฺนุสฺสาสิฯ
 เตปี ตีหิ ทิปฺเปหิ อากตมฺนุสฺสา ปฺน กนฺตุํ อสฺกโกนฺตฺตา
 ปริณายกรตนํ อฺปฺสจฺกมิตฺวาเทว มยฺ รลฺโย อานฺุภวเ
 อากตฺตาฯ อิทานิ กนฺตุํ น สกฺโกมฯ วสนฺภูจฺานํ โน เทหิติ
 ยาจิสฺสุฯ โส เตสํ วสนฺตฺถาย(๖) เอเกกํ ชนปทมทาสิฯ ตตฺถ
 ปฺพฺพวิทฺเทโตนฺ อากตมฺนุสฺเสหิ อวสิตปฺปเทโส ตายเว ปฺริม-
 สลฺลยฺย วิเทหฺรฏฺฐนฺติ นามํ ลภิฯ อมรโคยฺนโต อากต-
 มฺนุสฺเสหิ อวสิตปฺปเทโส อปฺรนฺตชนปโทติ นามํ ลภิฯ
 อุตฺตรกฺุโรตนฺ อากตมฺนุสฺเสหิ อวสิตปฺปเทโส กุรฺรฏฺฐนฺติ นามํ
 ลภิ(๗) ฯ พหุเก ปน คามนิกมาทโย อฺปาทาย พหุจเนน

- # ๑. ม. มนุสสุตภาโว ฯ ๒. ม. เทวภาโว ฯ ๓. ม. อกฺขินิมิตตฺเตน ฯ
- # ๔. ม. ปตฺติฏฺฐิตโต ฯ ๕. ม. ผุฏฺฐิตคฺคฺโต ฯ ๖. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
- # ๗. ม. ลภิติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๘๖

โวหเรยุนุตติฯ (๑) เตน วุตตํ กुरुสุ วิหริตตีฯ

กมฺมาสทมฺมํ นาม กุรฺนํ นิคโมติ กมฺมาสทมฺมณฺติ เอตถ
เกจิ ฐการสฺส ทการเนน อตฺถํ วณฺณยณฺติฯ กมฺมาโส เอตถ
ทมิโตติ กมฺมาสทมฺมํ(๒)ฯ กมฺมาโสติ กมฺมาสปาโท ปฺริสาโท
วฺจจติฯ ตสฺส กิร ปาเท ขาณฺเณน วิทฺฐจฺจานเณ วโณ
รฺหฺนโต จิตฺตทารุสทิสฺโส หุตฺวา รฺหฺนํ ตสฺมา กมฺมาสปาโทติ
ปฺลยณฺยิตฺถฯ โสจ ตสฺมํ โอกาเส ทมิโต ปฺริสาทิภาวโต
ปฺฐิสฺเสชิตฺตฯ เณฯ มหาสตุเตนฯ กตฺรฺสฺมํ ชาตเกติฯ
สฺสตุตฺโตสมชาตเกติ เอเกฯ อิม ปน เถรา ชยทฺทิสชาตเกติ
วทณฺติฯ ตถาหิ มหาสตุเตน กมฺมาสปาโท ทมิโต ฯ

ยถาห

ปฺตุโต ยทา โหมิ ชยทฺทิสสฺส
ปฺลยจาลรฺกฺชาธิปติสฺส อตฺรโซ
จชิตฺวาน(๓) ปาณํ ปิตฺรํ อโมจยิ(๔)
กมฺมาสปาทมฺปิจหมฺปสทาทยินฺติฯ

เกจิ ปน ฐการเนเนว อตฺถํ วณฺณยณฺติฯ กุรฺรฺกฺจวาสิณํ กิร
กุรฺวตฺตทฺมโม ตสฺมํ กมฺมาโส ชาโตฯ ตสฺมา ตํจัน
กมฺมาโส เอตถ ฐมฺโม ชาโตติ กมฺมาสทมฺมณฺติ วฺจจติฯ
ตตฺถ นวิภูจฺจนิคมสฺสทาปี เอตเทว นามํ ฯ กฺมฺมวจเนน กสฺมา
๑. ม. โวหริยติฯ ๒. ม. กมฺมาสทมฺโมฯ ๓. ม. จชิตฺวานฯ
๔. ม. ปโมจยิฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๓๘๗

น วุตตุนตฺติฯ อวสโนกาสโตฯ ภควโต กิร ตสฺมี นิคเมว
วสโนกาโส โกจิ วิหาโร นาโหสิฯ นิคมโต ปน อปกุมม
อณฺตรสฺมี อุกทสมฺปนฺเน รณฺเณ ภูมิภาเค มหาวนสณฺโฑ
อโหสิฯ ตตฺถ ภควา วิหาสิฯ ตํ นิคมํ โคจรคามํ กตฺวาฯ
ตสฺมา เอตฺถ(๑) อตฺโถ เวทิตพฺโพ กุรุสุ วิหริตี กมฺมาส-
ชมนฺนนาม กุรุณํ นิคโมฯ ตํ โคจรคามํ กตฺวาตี ฯ

เอกายโน อัยํ ภิกฺขเว มคฺโคติ กสฺมา ภควา อิทํ
สุตฺตมภาสิฯ กุรุวาสิณฺ(๒) คมฺภีรเทศนาปฏิกฺคหณสมตฺถตฺตายฯ
กุรุรฺกฺขวาสิโน กิร ภิกฺขุภิกฺขุณิโย อฺปาสกอฺปาสิกาโย อฺตุ-
ปจฺจยาทิสมฺปนฺนตฺตา ตสฺส รกฺขสฺส สปฺปายอฺตุปจฺจยวเสเนว
นิจฺจํ กลฺลสรีรา กลฺลจิตฺตาว(๓) โหนฺติ ฯ เต จิตฺตสรีรกลฺลตฺตาย
อนฺนคฺคหิตปณฺณาพลา คมฺภีรกถํ ปฏิกฺคเหตฺถ สมตฺถา โหนฺติฯ
เตน เนสํ ภควา อิมํ คมฺภีรเทศนาปฏิกฺคหณสมตฺถตฺตํ
สมปฺปสฺสนฺโต เอกวีสตียา จาเนสุ กมฺมฏฺฐานํ อรหตฺเต
ปภฺจิปิตฺวา อิทํ คมฺภีรตฺถํ สติปฏฺฐานสุตฺตํ อภาสิฯ ยถา
หิ ปฺริโส สุวณฺณจฺงโกฏฺถกํ ลภิตฺวา ตตฺถ นานาปฺปฺพานิ
ปภฺจิปฺเปยฺยฯ สุวณฺณมณฺชฺฐสํ วา ปน ลภิตฺวา ตตฺถ รตนานิ
ปภฺจิปฺเปยฺยฯ เอวํ ภควา กุรุรฺกฺขวาสิปฺริสํ ลภิตฺวา คมฺภีรเทศนํ
เทเสสิฯ เตเนเวตฺถ อณฺณานิปี คมฺภีรตฺถานิ ทิฆนิกาย
๑. ม. เอวเมตฺถ ฯ ๒. ม. กุรุรฺกฺขวาสิณํ ฯ ๓. ม. กลฺลจิตฺตา จ ฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียาขคควณณา หน้า ๓๘๘

มหานิทานํ มหาสตีปฏจानํ อิมสุมี มชฌิมนิกาเย สारोปลํ
รูกขุปลํ รูกขุปลํ มาคณขทัย อานลขสปลายนุติ อลณณานิปี
สตุตทานิ เทเสตีฯ

อปิจ ตสมी ขนปเท จตสุโส ปริสา ปกตียาว
สตีปฏจानภาวนานุโยคมนุขตุตา วิหรนุติฯ อนุตมโส ทาส-
กมมกรปริขนาปี สตีปฏจानปฏีสยตุตเมว กถํ กเถนุติฯ
อูทกตติตตสตุตกนุตนฏจानาทีสุปี นีรตุถถา นาม นปลวตุตติ ฯ
สเจ กาจि อิตถी อมม กत्री สตีปฏจानภานํ มนสิกรोसीति
ปुजिता न गिज्जिती वत्तिฯ तं करहन्ति नीरुत्तं (๑) तव
जीवित्तं जीवन्तीपी (๒) त्वं मत्सत्तिसात्तिฯ ओठ नं मातानि हेवरुप-
मगासीति(๓) ओवत्तुवा ओलुत्तरं สตีปฏจानं อुकคณหาเปनुติฯ
या पन ओहं ओसुकं สตีปฏจानं นาม मनसिग्रोमीति वत्ति ฯ
त्तसुसा सारु सारुत्ति सारुकாரं तत्तुवा तव जीवित्तं सुजीवित्तं
त्वं नाम मनसुत्तत्तं ปत्तुตาฯ तवตุถाय सम्मासम्पुत्तो
อูปลนุโนติอาทีหิ ปลัสสนุติฯ न केवलं जेतुठ मनसुत्तชาติกาเยव
สตีปฏจानมนสิการยตุตตาฯ ते निसुसाय วิหรनुตา तीरुจान-
คतापी ฯ ตत्त्रीत्तं वत्तु

เอโก กิร นโฏ (๔) สุวโปฏกํ คเหตุวา สิกขาเปनुโต
๑. ม. ย. ธีรตุถุ ฯ ๒. ม. จีวมานาปี ฯ ๓. ม. ปุน เอวมกาसीติ ฯ
๔. สี. นฏคโณ ฯ ม. นฏโก ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๓๘๕

วจรตึฯ โส ภิกขุณูปสขยั อุนิสสาย วสิตวา คมนกาเล
สุวโปฏกั ปมุสสิตวา คโตฯ ตั สามณริโย คเหตุวา
ปฏิชคัสสุฯ พุทธรกขิตโตตีสส นามั อักสุ. ตั เอกทิวสั ปุรโต
นินินันั ทิสวา มหาเถริ อหา พุทธรกขิตตาศึฯ กึ อยเยตึฯ
อตุถิ โกจึ ตว ภาวนามนสิกาโรติ(๑)ฯ นตถยเยตึฯ อาวุโส
ปพพชิตานัน สนตึเก วสนเตน นาม วิสสุฏจอตตภาเวน ภาวิตุ
น วฏฏตึฯ โกจึเทว มนสิกาโร อิจฉิตพโพฯ ตวั ปน
อณณัน น สกขิสสตีฯ อฏจึ อฏจึตึ สขฌายั กรอหิตึ โส
เถริยา โอวาเท จตวา อฏจึ อฏจึตึ สขฌายนโต จรตึฯ

 ตั เอกทิวสั ปาโตว โตรณคุเก นิสิติตวา พาลาตปี
ตปุปมานัน เอโก สกุโณ นขปณชเรน อคคหเสตีฯ โส กิริ
กิริตึ สททมกาสึฯ สามณริโย สุตวา อยเย พุทธรกขิตโต สกุณณ
คหิตโตฯ โมเจม นนุติ เลททวาทีนึ คเหตุวา อนุพนชิตวา
โมเจสสฯ ตั อาเนตวา ปุรโต จปีตึ เถริ อหา พุทธรกขิต
สกุณณ คหิตกาเล กึ จินเตสตีตึฯ น อยเย อณณัน จินเตสตี
อฏจึปุลลชัว อฏจึปุลลชั คเหตุวา คจณตึฯ กตรสมึปี จาเน
วิปปฏิริสสตีตึ เอวั อยเย อฏจึปุลลชเมว จินเตสสินตึฯ สาธุ
สาธุ พุทธรกขิต อนาคต ภาวกขยสส เต ปจโย ภาวิสสตีตึฯ
เอวั ตตถ ตริจจณคตปิ สติปฏฐานมนสิการยุดตาศึฯ ตสุม
๑. ม. ตว มนสิกาโรติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๕๐

เนตฺ ภาควา สติปฏฺฐานวทุตฺติเมว (๑)ชเนนุโต อิทํ สุตฺตํ อภาสิฯ

ตตฺถ เอกายโนติ เอกมคฺโค. มคฺคสฺส หิ

มคฺโค ปนฺโถ ปโถ ปชฺโชฯ อญฺชสํ วฏฺฏมายนํ

นาวา อุตฺตรเสตฺถ จฯ กุลฺโล จ ภิสึ สงฺกโมติ (๒)

พหฺุณี นามานิฯ สุวายํ อิชฺ อายนนามเนน วุตฺโตฯ ตสฺมา

เอกายโน อัยํ ภิกฺขเว มคฺโคติ เอตฺถ เอกมคฺโค อัยํ ภิกฺขเว

มคฺโคฯ น เทวธาปถภูโตติ เอวมตฺโถ ทฏฺฐพฺุโพฯ อถวา ฯ

เอเกเนว อยิตพฺุโพติ เอกายโนฯ เอเกนาติ คณฺสงฺกณฺกํ ปหาย

วูปกฏฺเจน ปวิวิตฺตจิตฺเตน(๓)ฯ อยิตพฺุโพ(๔) ปฏฺิปรชฺชิตพฺุโพ อยนฺติ

วา เอเตนาติ อโยโนฯ สํสารโต นิพฺพานํ กจฺจนฺตํติ อตฺโถฯ

เอกสฺส อโยโน เอกายโนฯ เอกสฺสาติ เสฏฺฐสฺสฯ สพฺุสสฺตตฺตานํ

เสฏฺฐโ จ ภาควาฯ ตสฺมา ภาควโตติ วุตฺตํ โหติฯ กิณฺจาปี

หิ เตน อญฺเฬปี อโยนฺติฯ เอวํ สนฺเตปี ภาควโต จ(๕) โส

อโยโน เตน อฺุปฺปาทิตตฺตตฺตาฯ ยถาห โส หิ พฺุราหฺมณ

ภาควา อฺุปฺปาปนฺนสฺส มคฺคสฺส อฺุปฺปาเทตฺตาติอาทิ(๖)ฯ อโยตีติ วา

อโยโนฯ กจฺจนฺติ ปวตฺตตีติ อตฺโถฯ เอกสฺมี อโยนฺติ เอกายโน(๗)

อิมสฺมีเยว ฐมฺมวินเย ปวตฺตตีฯ น อญฺญตฺุราติ วุตฺตํ โหติฯ

๑. ม. สติปฏฺฐานพฺุทธิเมว ฯ ๒. สฺยา. อุตฺตรเสตฺถ ปกุลฺโล สงฺกโม ฯ

บ. ฐพ. ๓๐/๕๖๘/๒๗๗ ฯ ๓. ม. ปวิวิตฺตจิตฺเตน ฯ ๔. ม. อยิตพฺุโพติ ฯ

๕. ม. ว ฯ ๖. ม. อ. ๑๔/๑๑๕/๑๐๐ ฯ ๗. ม. อโยนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๓๕๑

ยถาห อิมสุมิ โข สุภทฺท ฐมฺมวินเย อริโย อฏฺฐงฺกโก
มกุโค อุปฺลพฺภตฺตีฯ(๑) เทสฺนาภโทเยว เหโสฯ อตุโถ ปเนโกฯ
อปิจ เอกํ อยตฺตี เอกายโนฯ ปุพฺพภาเค นานามุขภาวนานเยน
ปวตุตฺตีปี อปรภาเค เอกํ นิพฺพานเมว คจฺจตฺตีต วุตฺตํ โหติ ฯ
ยถาห พุรหฺมา สหฺมปติ

เอกายนํ ชาติขยฺนตทสฺสี
มกุคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปึฯ
เอเตน มกุเคน ตริสุ ปุพฺเพ
ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอมฺนฺติ ฯ (๒)

เกจิ ปน น ปาริ ทิคุณํ ยนฺตฺตีติ กาดานเยน ยสฺมา
เอกวาริ นิพฺพานํ คจฺจตฺตีฯ ตสฺมา เอกายโนติ วทฺนฺติฯ
ตํ น ยุชฺชตฺตีฯ อิมสฺส หิ อตฺถสฺส สกึ อโยนฺติ อิมินา
พฺยลฺลชเนน ภวิตพฺพึฯ ยถิ ปน เอกํ อโยนฺมสฺส เอกา คติ
ปวตุตฺตีติ เอวํ อตฺถํ โยเชตฺวา วุจฺเจยฺยฯ พฺยลฺลชนํ ยุชฺเชยฺย ฯ
อตุโถ ปน อุกฺยถาปี น ยุชฺชตฺตีฯ กสฺมาฯ อธิ ปุพฺพ-
ภากมกุคสฺส อธิปฺเปตฺตตฺตาฯ กายาทิจตฺตอรรมฺมณปวตุตฺโต หิ
ปุพฺพภากสฺติปฏฺฐานมกุโค อธิธาธิปฺเปโตฯ น โลกุตฺตโร. โส
จ อนฺนกวาริปี อยตฺตีฯ อนฺนํ จสฺส อโยนํ โหติฯ

๑. ที. มหา. ๑๐/๑๓๘/๑๓๕ ฯ ๒. ส. มหา. ๑๕/๘๒๘/๒๔๘ ฯ

ม. ตริสฺสนฺติ เย เจ ตรนฺติ โอมฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๓๙๒

ปุพเพปี จ อิมสมิ ปเท มหาเถรานํ สากจณา
 อโหสิเยว ติปิฏกจูปนาคตเถโร ปุพพภากสตีปฏจานมคฺโคติ
 อาหฯ อจริโย ปนสฺส ติปิฏกจูปสมนตเถโร มิสฺสกมคฺโคติ
 อาหฯ ปุพพภาคโ กนฺเตติฯ มิสฺสโก อวฺโสตติฯ อจริเย
 ปุณฺปนํ ฆณฺเฑ อปฺปฏิพาหิตฺวา ตฺนฺหิ อโหสิฯ ปญฺหํ
 อวินิจฺฉินิตฺวา ว อฏฺฐหิํสุฯ อจจริยตเถโร นุหานโกฏฺฐกํ คจฺฉนฺโต
 มยา มิสฺสกมคฺโค กถิตฺวา จูพนาโค ปุพพภาคโติ อาทาย
 โวหฺรติฯ โก นุโข เอตฺถ วินิจฺฉโยติ สุตฺตนฺตํ อาทิตฺ
 ปฏฺจาย ปรีวตฺเตนฺโต โย หิ โกจิจิ ภิกฺขเว อิมเ จตฺตาโร
 สตีปฏฺจานเ เหวํ ภาเวยฺย สตฺตวสฺसानิตี อิมสมิ จาน
 สลฺลภฺเขสิฯ โลกุตฺตรมคฺโค อปฺปชฺชิตฺวา สตฺตวสฺसानิ ติฏฺฐมาโน
 นาม นตฺถิฯ มยา วุตฺโต มิสฺสกมคฺโค น ลพฺภติฯ จุลลนาเคน(๑)
 ทิฏฺฐโ จ ปุพพภากมคฺโค จ(๒) ลพฺภตีติ ญตฺวา อฏฺฐมียิ ฆมฺมสฺสวเน
 สจฺฆมฺภูเจ อคมาสิฯ

ไปราณกตเถรา กิร ปิยฆมฺมสฺสวนา โหเนติฯ สทฺทํ
 สุตฺตวาว อหํ ปจฺมฯ อหํ ปจฺมนฺติ เอกปฺปหารเนว โอสฺรนฺติฯ
 ตสมิ จ ทิวเส จูพนาคตเถรสฺส วาโรฯ เตน ฆมฺมาสเน
 นิสิตฺตฺวา วิชนิ คเหตุวา ปุพพกถาสฺ วุตฺตาสฺ เเธรสฺส
 อาสนปฏฺฐจียิ จิตฺสฺส เอตทโหสิ รโห นิสิตฺตฺวา น วกฺขามิติฯ
 # ๑. ม. จูพ...ฯ เอวมฺปริปีฯ ๒. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๓๕๓

โปรณกตเถราหิ อนุสุยกา โหนติฯ น อตตโน รุจิเมว
อุจฺจุภาริ วียเอว อุชฺชปิตฺวา วิจรนฺติฯ การณเมว คณฺหนฺติฯ
อการณํ วิสขฺเขนฺติฯ ตสฺมา เถโร อาวุโส จูพฺนาคาติ
อาหฯ โส อาจริยสฺส วีย สทฺโทติ ฆมฺมํ จเปตฺวา ที
ภนฺเตติ อาหฯ อาวุโส จูพฺนาค มยา วุตฺโต มิสฺสกมฺคฺโค
น ลพฺภติฯ ตยา วุตฺโต ปุพฺพภากสตีปฏฐานมฺคฺโคว ลพฺภตีติฯ

เถโร จินฺเตสิ อมฺหากํ อาจริโย สพฺพปริยตฺติโก ตีปีฏโก (๑)
สุตฺตพฺุโรฯ เอวรูปฺตฺสาปี นาม ภิกฺขุโน อัย ปโยห อาลฺลติ(๒)
อนาคเต [๓] ภาทิกา อิมํ ปณฺหิ อาลฺลิสฺสนฺติ(๔) สุตฺตํ คเหตฺวา
อิมํ ปณฺหิ นิจฺจํ กริสฺสามีติฯ ปฏิสมฺภิตามคฺคโต เอกายนมคฺคโค
วฺจฺจติ ปุพฺพภากสตีปฏฐานมคฺคโค

มคฺคานญฺจฺจฺจโก เสฏฺโฐ สจฺจานํ จตุโร ปทา
วิราโก เสฏฺโฐ ฆมฺมานํ ทีปทานญจ จกฺขุมา
เอเสว มคฺคโค นตฺถนฺโถ ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยา
เอตฺถหิ ตฺเมห ปฏฺิพชฺชถ มารเสนปฺมทฺทนํ
เอตฺถหิ ตฺเมห ปฏฺิพนฺนา ทฺกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสธาติ (๕)

สุตฺตํ อหริตฺวา จเปสิฯ

มคฺคโคติ เกนตฺเถน มคฺคโคฯ นิพฺพานคมนญฺเจน นิพฺพานตฺถิเกหิ
๑. ม. ยฺ. เตปีฏโกฯ ๒. ม. อาลฺลเพติฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร มมาติ ทิสฺสตีฯ
๔. ม. อาลฺลเพตฺสนฺตีติฯ ๕. บฺ. ๒๕/๓๐/๕๑ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๓๕๔

มคฺคณีนยญเจน จฯ สตุตถานํ วิสุทฺธิยาติ รากาทีหิ มเลหิ
อภิชฌาวิสมโถภาทีหิ จ อุปกฺกิสเสหิ กิลิฎฺจจิตฺถานํ สตุตถานํ
วิสุทฺทตฺถาย. ตถาหิ อิมินาว มคฺเคน อิตฺ สตุสทสฺส-
กปฺปาริกานํ จตฺถนํ อสงฺเขยฺยานํ อุปฺริ เอกสฺมิณฺญเณว กปฺเป
นิพฺพตฺเต ตณฺหฺกรเมรฺงฺกรสรณฺงฺกรทีปฺงฺกรนามเก พุทฺเธ อาทิ
กตฺวา สากฺขมฺนิปฺริโยสานา อเนเก สมฺมาสมฺพุทฺธา อนกฺสตา
ปจฺเจกสมฺพุทฺธา(๑) คณฺนปถิ วิตีวตฺตา อริยสาวกา จาติ อิม
สตุตฺตา สพฺพจิตฺตมเล(๒) ปวาหิตฺวา ปรมวิสุทฺธี ปตฺตาฯ
รฺูปมลวเสน ปน สงฺกิลฺเสสโวิทานปณฺณตฺติเยว นตฺถิ. ตถาหิ

รฺูปน สงฺกิลิฎฺเจน สงฺกิลิสฺสนฺติ มาณวา
รฺูปํ สุทฺเธ วิสุชฺฉนฺติ อนกฺขาตํ มहेสินาฯ
จิตฺเตน สงฺกิลิฎฺเจน สงฺกิลิสฺสนฺติ มาณวา
จิตฺเต สุทฺเธ วิสุชฺฉนฺติ อิติ วุตฺตํ มहेสินาฯ

ยถาหิ จิตฺตสงฺกิลฺเสสา ภิกฺขเว สตุตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติฯ
จิตฺตโวิทานา วิสุชฺฉนฺตีติ(๓)ฯ ตถจ จิตฺตโวิทานํ อิมินา
สตีปฺญฺจานมคฺเคน โหติฯ เตนานห สตุตถานํ วิสุทฺธิยาติฯ

โสกปริเทวานํ สมตฺกุกมายาติ โสกสฺส จ ปรีเทวสฺส
จ สมตฺกุกมายฯ ปหานาयाติ อตุโถฯ

อัย หิ มคฺโค ภาวิทฺ สนฺตติมหามตฺตาทีนํ วิย

๑. ม. ปจฺเจกพุทฺธาฯ ๒. ม. สพฺเพ จิตฺตมถิฯ ๓. ส. ข. ๑๓/๒๕๕/๑๘๔ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๓๘๕

โสภสมตักกมมายฯ ปฎาจาราที่นั วีย จ ปรีเทวสมตักกมมาย [๑]
สัวตตติฯ เตนาน โสภปรีเทวานั สมตักกมมายาติ. กิณจาปี
หิ สนตติมหามตโต

ยั ปุพเพตัง วิโสเสหิ ปจญา เต มาหุ(๒) กิณจัน
มชฌเม เจ โน คเสสสสิ อุปสนโต จริสสสีติ(๓)

อิมิ คาคัง สุตวา สห ปฎิสมภิทาหิ อรหตตัง ปตโต. ปฎาจารา
น สนติ ปุตตา ตาณาย น ปีตา นปี พนชวา
อนตเคนาธิปนุนสส นตติ ณาตีสุ ตาณตาคิ(๔)

อิมิ คาคัง สุตวา โสตาปตติสเส ปติฎฐิตาฯ ยสุมมา ปน
กายเวทนาจิตตชรมเมสุ กณจิ ชมมึ อนามสิตวา ภาวนา นาม
นตติฯ ตสุมมา เตปี อิมินาว มคเคน โสภปรีเทเว สมตักกนตาคิ
เวทิตพพาฯ

ทุกขโทมนสฺसानัน อตถงคมายาติ กายิกทุกขสฺส [๕]
เจตสิกโทมนสฺสสฺส จาคิ อิมิสฺส ทฺวินัน อตถงคมายาฯ นิโรธายาติ
อตุโถฯ อัย หิ มคฺโค ภาวิทอ ติสฺสตฺเตราที่นั วีย ทฺกขสฺส
สทฺกาทินัน วีย จ โทมนสฺสสฺส อตถงคมาย สัวตตติฯ

ตตฺรราย อตถทีปนา

สาวตฺถิยิ กิร ติสฺโส นาม กุฎฺฐมฺพิยปฺตโต(๖) จตฺตาคี-

๑. ม. เขตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. พหุ อิติปี ฯ

๓. พุ. สฺ. ๒๕/๔๒๒/๕๑๕ ฯ ๔. พุ. ฐ. ๒๕/๓๐/๕๓ ฯ

๕. ม. เขตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

๖. ม. กุฎฺฐมฺพิยปฺตโต ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณา หน้า ๓๕๖

หิรณญโกฏิโย ปหาย ปพพชิตวา อคามเก อรณญเ เวหริตย
 ตสส กนิฏฐภาตุมริยา คจจถ นัง ชีวิตา โวโรเปถาติ ปญจสเต
 โจเร เปเสสีย เต คนตุวา เถร์ ปริวาเรตวา นิสีทีสุย
 เถโร อาห กสุมมา อากตตถ อุปาสกาติ. ตัง ชีวิตา
 โวโรเปสสามาติ ปาฏิโกคัมเม อุปาสกา คเหตุวา อชเชกรตตี
 ชีวิตัง เทถาติย โโก เต สมณ อิมสมึจानเน ปาฏิโกโค
 ภวิสสตีติย เถโร มหนตัม ปาสาณัม คเหตุวา เทว อรุญจันนิ
 กิณฑิตวา วญญติ อุปาสกา ปาฏิโกโคติ อาหย เต อปกุมมิตวา
 จงกมนสีเส อคคิ กตวา นิปชชิสูย เถรสส เวทนัง
 วิกขมภิตวา สิลัม ปจจเวกขโต ปริสุทฐัง สิลัม นิสสาย
 ปีติปาโมชชัง อุปปชชติ(๑) ตโต อนุกกเมน วิปสสนัน วาฏเฒนโต
 ตियามรตตี สมณชมมัม กตวา อรุณคุมเมน อรหตตัม ปตโต
 อิมม อุตานัน อุตานนสิ

อุโก ปาทานี กิณฑิตวา	สญญเปสสามิ(๒) โว อหัม
อญญิยามิ หรายามิ	สราคมรณัม อหัม
เอวามัง จินตยิตวาน	ยถาญตัม วิปสสยิ(๓)
สมปตเต อรุณคุมมิ	อรหตตัม อปาปณินติย

อปเรปี ตีส ภิกขุ ภควโต สนติ เก กम्मญจันัน คเหตุวา
 อรณญวิหาเร วสสันติ อุปคนตุวา อาวุโส ตियามรตตี สมณชมโมว
 # ๑. ม. อุปปชชช ย ๒. ม. สญญเปสสามิ ย ๓. ม. วิปสสยิ ย

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๓๕๗

จ(๑) กาดพุโพ น อณณมณณสุส สนตักิ อากนตพพุนติ วตุวา
วิหรีสุฯ เตสั สมณธมมัม กตุวา ปจจุสสมเย จ ปลายนุดานัน(๒)
เอโก พุคฺโข อากนตุวา เอเกกั กิกขุ กเหตุวา คจจติฯ
น โกจิ มั พุคฺโข คณหีติ วาจปี นิจจาเรสีฯ เอวั
ปลจจุส ทสสุ กิกขุสุ ขาติเตสุ อุโปสททิวเส อิตเร อาวุโส
กุหิินติ ปุจฺจิตฺวา ฌตุวาว อิทานี คหิเตน คหิโตมฺหีติ
วตตพพุนติ วตุวา วิหรีสุฯ

อถ อณณตริ ททริกิกขุ ปุริมเนเนว พุคฺโข คณหิฯ
โส พุคฺโข กนเตติ อากฯ กิกขุ กตตรทณฺเฑ จ อุกกาโย
จ กเหตุวา โมเจสุสามาติ อณฺพนธีสุฯ พุคฺโข กิกขุณ
อคตี (๓) นิบนตฏฐานัน อารุยุห ตั กิกขุ ปาทงคฺกุจกโต
ปฏฐาย ขาติตุอารกิ. อิตเรปี อิทานี สปฺปฺริส อเมหิ
กตตพพิ นตฺติฯ กิกขุณ วิเสโส นาม เอวรูเป จาน
ปลญายตฺติ อากสุ โส พุคฺขมฺมุเข นิปนโนว ตั เวทน
วิกขมฺภตุวา วิปลฺสนัน วฑฺฒนฺโต ยาว โคปลฺกกา ขาติตสมเย
โสตาปนโน หุตฺวาฯ ยาว ฌณฺณกา ขาติตสมเย สกทากามี
หุตฺวาฯ ยาว นากิยา ขาติตสมเย อนากามี หุตฺวาฯ ททชรูเป
อขาติเตเยว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตุวา อิมิ อุตานัน อุตานเนสิ
๑. ม. วฯ ๒. ม. ปจปลายนุดานันฯ ๓. สี. อคติปลัฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยวคคุณณา หน้า ๓๕๘

สีลวา วต สมปนโน	ปลยวา สุตมาหิต
มฺหุตตํ ปมาทมนวาย	พฺยคฺเช โน รุทฺธมานโสฯ
ปลยชรสฺมี คเหตุวาน	สีลาย อุปนิตโก (๑)
กามํ ขาทตุ นํ พฺยคฺโฆ	ภกฺโข กาโย อเจตโน (๒)
ปฏฺฐิตทฺเช กมฺมกฺุจฺจเน	มรณํ โหติ (๑)ภทฺทกนฺติฯ

อปโรปี ทิปมลตฺเตโร (๔) นาม กิหิกาลे तीसु रचेसु (๕)ปฏाकि
 คเหตุวา ตมพปลณฺธิทึปี อากมฺม ราชานํ ทิสฺวา รณฺณา
 กตานุคฺคโห เอกทิวํถํ กิลยชกาสนสาลาทฺวารेन (๖) กจฺจนฺโต
 รูปํ ภิกฺขเว น ตุมหากํฯ ตํ ปชฺหถฯ ตํ โว ปหีนํ ทิฆมรตฺตํ
 หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ (๗) นตุมหากสฺตฺตํ(๘) สฺตฺวา จินฺเตสิ เนว
 กิร รูปํ อตฺตโนฯ น เวทนาติฯ โส ตํเยว องฺกุสํ กตฺวา
 นิกฺขमितฺวา มหาวิหารํ กนฺตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา ปพฺพชิต
 อุปสมปนฺโน เทว มาติกา ปคฺฉํ กตฺวา तीसु ภิกฺขु
 คเหตุวา ครวาลियองฺคณํ (๙) กนฺตฺวา สมณฺชมฺมํ อกาสิ ฯ ปาเทสु
 อวหนฺเตสु ชณฺณเกหิ จงฺกมฺติฯ ตเมनํ รตฺตี เอโก มิกฺลทฺทโก
 มิโคติ มณฺญมาโน [๑๐] ปหริฯ สฺตฺติ วินิวิชฺฉิตฺวา คตาฯ
 # ๑. ม. อุปริกโต ฯ ๒. ม. อมิตฺตานํ ฯ ๓. ม. ยฺ. เหหิติ ฯ ฯ
 # ๔. ม. ปิตมลตฺเตโร ฯ ๕. ม. รชเชสु ฯ ๖. ม. กิลยชกาปณฺสาลาทฺวารेन ฯ
 # ๗. ส. ข. ๑๓/๓๑/๔๒ ฯ ๘. ม. นตุมหากวคฺคํ ฯ
 # ๙. ม. คพลวาลियองฺคณํ ฯ ๑๐. ม. เอตฺถนฺตเร สฺตฺติยาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๓๕๕

โส ตํ สตุตี หราเปตฺวา ปหารมฺขานิ ตินวณฺฎิยา จ(๑)
ปฺุราเปตฺวา ปาสาณปิณฺฎิยํ อตุตฺตานํ นิสิตฺทาเปตฺวา โอคาสํ
การเตตฺวา วิปสฺสนํ วฑฺฒเตตฺวา สห ปณฺฑิตมฺภิทาหิ อรหตุตํ
ปตฺวา อุกกาสิตสทฺเทน อากตฺตานํ ภิกฺขุณฺํ พุยากริตฺวา อิมํ
อุทานํ อุทานีสิ

(๒)ภาสิตี พุทฺธเสณฺุจเณ สพฺพโลกคฺคฺวาทีนา (๒)
น ตุมฺหากํ อิทํ รุปี ตํ ชเหยยฺยถ ภิกฺขโวฯ
อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวชฺหมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นินฺรุณฺณติ เตถํ วุปลโม สุโขติฯ

อด นํ ภิกฺขุ อาหํสุ สเจ ภนฺเต สมฺมาสมฺพุทฺโธ
อโรโค อภวิสฺสาฯ อทฺธา เต สมฺพุทฺธม(๑)ตุถเณน หตุถํ ปสาเรตฺวา
สิสิ ปรามเสยฺยาคิ ฯ

เอตฺตวตฺตา อยมฺโค ติสฺสตุเถราทีนํ วิย ทฺกฺขสฺส
อตุถงฺคมาย สิวตฺตติ ฯ

สกุโก ปน เทวานมฺินฺโท อตุตฺโน ปญฺจวิธํ ปุพฺพนิมิตฺตํ
ทิสฺวา มรณภยสนฺนตฺชฺชิตฺโต โทมนสฺสชาโต ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
ปญฺหํ ปุจฺฉิฯ โส ปญฺหวิสฺชชฺชนาวสานเณ (๔) อสีติสฺสหาสาหิ เทวตาหิ
สทฺธิ โสตาปตฺติมเล ปติณฺฐาสิ ฯ สวาปสฺส (๕)อุปฺปตฺติ ปุณ

๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ภาสิตี พุทฺธเสณฺุจฺจสฺส สพฺพโลกคฺคฺวาทีโน ฯ

๓. ม. มุทฺธมตุถเณ ฯ ๔. ม. อุปฺเปกฺขาปญฺหวิสฺชชฺชนาวสานเณ ฯ

๕. ม. ยฺ. สวา จสฺส ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปரியาวคคุณณา หน้า ๔๐๐

ปากติกาอ โหสิ ๗

สุพุมหุมาปี เทวปุตโต อจจราสหัสสปริวาโร สคคสมปตตี
อนุโภติ๗ ตตถ ปณจस्ता อจจรา(๑) รุกขโต ปุปผานิ
โอจินนุติโยว จิตฺวา นิริเย อุปปนฺนา๗ โส ก็ อีมา จิรายนุตีติ
อุปชาเรนุโต ตาสํ นิริเย นิพพตฺตภาวํ ทิสฺวา กิตฺตํ นุ
โฆ มม आयुติ อุปปริกขนุโต อตฺตโนปี आयุปริกขยํ วิทิตฺวา
ตตฺเถว นิริเย นิพพตฺตภาวํ ทิสฺวา กิโต อตีวีย โทมนสฺสชาโต
หุตฺวา อิมํ เม โทมนสฺสํ สตฺถา วินยสฺสตี (๒) น อญฺโฆติ
อวเสสา ปณจस्ता อจจราโรโย คเหตุวา ภควนฺตํ อุปสงกมิตฺวา
ปณฺหํ ปุจฺฉิ

นิจํ อุตฺตรสฺตมิทํ จิตฺตํ นิจํ อุกฺกมิตฺมํ มโน
อนุปฺปนฺเนสุ กิจฺเจสุ (๓) อโธ อุปฺปตฺติเตสุ จ
สเจ อตฺถิ อนุตฺตรสฺตํ ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโตติ(๔) ๗

ตโต นํ ภควา อาห

นาญญตฺร โพชฌนฺคตปสา (๕) นาญญตฺร อินฺทริยสํวรา
นาญญตฺร สพฺพนิสฺสคฺคา โสคฺถิ ปสฺสามิ ปาณินฺนุติ ๗
โส เทสฺนาปริโยสาเน ปณฺจหิ อจจราสเตหิ สทฺธิ โสตาปตฺติผล
ปติญฺจาย ตํ สมฺปตฺตี ธาวริ กตฺวา เทวโลกเมว อคมาสีติ๗

๑. อจจราโรโย ๗ ๒. ม. วินยิสฺสตี ๗ ๓. ม. กิจฺเจสุ ๗
๔. ตี. ส. ๑๕/๒๖๔/๗๕ ๗ ๕. ม. ย. โพชฌนฺคตปสา ๗

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๐๑

เอวมยฺ มคฺโค ภาวีโต สกฺกาทีนํ วีย โทมนสฺสสุต
 อตฺตงฺคมาย สํวตฺตตีติ เวทิตพฺโพฯ

ฌายสุต อธิคมายาติ ฌาโย วุจฺจติ อริโย อฏฺฐงฺกิกโก
 มคฺโคฯ ตสฺส อธิคมายฯ ปตฺตติยาติ วุตฺตํ โหติฯ อยฺ หิ
 ปุพฺพภาเก โลกีย สติปฏฺฐานมคฺโค ภาวีโต โลกุตฺตรมคฺคสุต
 อธิคมาย สํวตฺตติฯ เตนาห ฌายสุต อธิคมายาติฯ นิพฺพานสุต
 สจฺฉิกิริยาติ ตณฺหาวันวิรหิตตฺตา นิพฺพานนฺติ ลทฺธนามสุต
 อมตฺสฺส สจฺฉิกิริยาฯ อตฺตปจฺจกฺขตาติ วุตฺตํ โหติฯ อยฺ
 หิ มคฺโค ภาวีโต อนุพฺพเพน นิพฺพานสจฺฉิกิริยํ สาเชติ.
 เตนาห นิพฺพานสุต สจฺฉิกิริยาติฯ

ตตฺถ กิณฺจาปี สตฺตทานํ วิสุทฺธิยาติ วุตฺเต โสภ-
 สมตฺกุกมาทีนํ อตฺถโต สิทฺธานเว โหนฺติฯ จเปตฺวา ปน
 สาสนยฺยตฺติโกวิทฺเท อณฺเณสํ น ปากฺฎานีฯ น จ ภควา
 ปจฺมํ สาสนยฺยตฺติโกวิทํ ชนํ กตฺวา ปจฺฉา ฐมฺมํ เทเสติฯ
 เตน เตเนว ปน สุตฺเตน ตํ ตํ อตฺถํ ฌาเปติฯ ตสฺมา
 อธิ ยํ อตฺถํ เอกายนมคฺโค สาเชติฯ ตํ ตํ ปากฺฎํ
 กตฺวา ทสฺเสนฺโต โสภปริเทวานํ สมตฺกุกมายาติอาทิมายฯ
 ยสฺมา วา ยา สตฺตทานํ วิสุทฺธิ สา(๑)เอกายนมคฺเคน สํวตฺตติ
 สา โสภปริเทวานํ สมตฺกุกเมน โหติฯ โสภปริเทวานํ สมตฺกุกโม
 # ๑. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๐๒

ทุกขโทมนสฺสานํ อตฺถงคเมนฯ ทุกขโทมนสฺสานํ อตฺถงคโม
ณายสฺส อธิคเมนฯ ฃายสฺส อธิคโม นิพพานสฺส สจฺฉนิกิริยาฯ
ตสฺมา อิมํปี กมํ ทสฺเสนฺโต สตฺตํ วิสฺสุทฺธิยาติ วตฺวา
โสกปริเทวานํ สมตฺตีกุมายาติอาทิมายฯ

อปีจ วณฺณภณนเมตํ เอกายนมคฺคสฺสฯ ยเถว หิ ภควา
ชมฺมํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ
ปริโยसानกฺลฺยาณํ สาทถฺถํ สพฺพยฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสฺสุทฺธิ
พฺรหฺมจริยํ ปกาเสสฺสามิฯ ยทิตฺถํ ฃนฺนุกานีติ ฃนฺนุกเทสนาย
อภฺจฺหิ ปเทหิ วณฺณํ อภาสิฯ ยถา จ อริยวฺสเทสนาย
จตฺตารอเม ภิกฺขเว อริยวฺสา อคฺคณฺณา รตฺตณฺณา วิสณฺณา
โปราณา อสงฺกิณฺณา อสงฺกิณฺณปฺพุพา น สงฺกิยฺนฺติฯ น
สงฺกิยฺสฺสนฺติฯ อปฺปฏิกฺกฺจฺจา สมณฺเหหิ พฺรหฺมณฺเหหิ วิณฺญฺหิตฺติ (๑) นวหิ
ปเทหิ วณฺณํ อภาสิฯ เอวํ อิมสฺสปี เอกายนมคฺคสฺส สตฺตํ
วิสฺสุทฺธิอาทิตฺติ (๒) สตฺตหิ ปเทหิ วณฺณํ อภาสิฯ กสฺมา อิติ
เจฯ เตสํ ภิกฺขุณฺ อุสฺสาหชนนตฺถํฯ วณฺณภานํ หิ สุตฺวา
เต ภิกฺขุ อยํ [๓] มคฺโค หทยสนฺตปาภฺตํ โสกํฯ วาจา-
วิปฺปลาภฺตํ ปริเทวํฯ กายิกํ อสาตภฺตํ ทุกขํฯ เจตสิกํ อสาตภฺตํ
โทมนสฺสนฺติ จตฺตารอ อปฺทเว หรติ (๔) วิสฺสุทฺธิ ฃายํ นิพพานนฺติ

๑. อญฺ. จตฺตก. ๒๑/๒๘/๓๕ ฯ ๒. ม. วิสฺสุทฺธิยาติอาทิตฺติ ฯ
๓. ม. เอตฺถนฺตเร กิรฺสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. หนตฺติ ฯ เอวมุปริปี ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๐๓

ตโย วิเสเส อาวหตีติ อุตสาหชาตา อิม เตสนั(๑) อุกคเหตุพพิ
ปரியปฺณิตพพิ ชาเรตพพิ วาเจตพพิฯ อิมญจ มคฺคั ภาเวตพพิ
มณฺณิสฺสนฺติ อิติ เตสั ภิกฺขุณั อุตสาหชนนตฺถั วณฺณั
อภาสิฯ กมฺพลวาณิชาทโย กมฺปลาทีนั วณฺณั วियฯ

ยถา หิ สตสหสฺสคฺขณิกปณฺฑกมฺพลวาณิเชน กมฺพลั
คณฺหถาติ อุกฺโขตเตปี อสุกฺกมฺพลโถติ น ตาว มนฺุสฺสา
ชานนฺติ เกสกมฺพลวาลกมฺปลาทโยปี หิ ทฺกคฺนฺธา ขรสมฺผลฺสฺสา
กมฺปลาเตวว วุจฺจนฺติฯ ยทา ปนฺ เตนฺ กนฺธารกรตฺตกมฺพลโ
สุขุโม อฺชฺชโล สุขสมฺผลฺโสติ อุกฺโขตตี โหติฯ ตทา เย
ปโหนฺติฯ เต คณฺหนฺติฯ เย นปฺปโหนฺติฯ เต ทสฺสนกามา
โหนฺติฯ เอวเมว เอกายโน อัยฺ ภิกฺขเว มคฺโคติ วุตฺเตปี
อสุกฺกมคฺโคติ น ตาว ปากโฏ โหติฯ นานปฺปการกา หิ
อนิยฺยานิกมคฺคา มคฺคาเตวว วุจฺจนฺติ สตฺตानั วิสุทฺธิยาติ
อาทิมฺหิ ปนฺ วุตฺเต อัยฺ กิร มคฺโค จตฺตาโร อฺปทฺทเว
หริติฯ ตโย วิเสเส อาวหตีติ อุตสาหชาตา อิม เตสนั

° อุกคเหตุพพิ ปரியปฺณิตพพิ ชาเรตพพิ วาเจตพพิฯ อิมญจ มคฺคั
ภาเวตพพิ มณฺณิสฺสนฺตีติ วณฺณั ภาเสนฺโต สตฺตानั วิสุทฺธิยาติ-
อาทิมานฯ ยถา จ สตสหสฺสคฺขณิกปณฺฑกมฺพลวาณิโชปมา
เอวํ รตฺตชมฺพุนทสุวณฺณอุทกปฺปสาทกมณฺิรตฺนสฺวิสุทฺทชฺมุตตารตฺน-
โธตปวาพาทิวาณิชฺฐปมาทโย

๑. ม. ชมฺมเตสนั ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวยกคณณนา หน้า ๔๐๔

เจตถ(๑) อหริตพพาฯ ยทิตนุติ นิปาโตฯ เย อิเมติ อยมสฺส อตุโถฯ จตุตาโรติ
 คณนปริจเจโทฯ เตน น ตโต เหฏฺฐา น อุทฺชนฺติ
 สติปฏฺฐานปริจเจทํ ทีเปติฯ สติปฏฺฐานาติ ตโย สติปฏฺฐานา
 สติโคจโรปีฯ ติธา ปฏฺฐิปนฺเนสุ สวเกสุ สตุถฺโน ปฏฺฐิฆานฺนย-
 วีตฺวตฺตตปิฯ สติปีฯ จคฺคฺคํ ภิภฺขเว สติปฏฺฐานานํ สมุทฺยลฺลจ
 อตฺตงฺคมฺลจ เทสิสฺสามิฯ ตํ สฺคฺคาถฯ ฯ เปฯ โก จ ภิภฺขเว
 กายสฺส สมุทโยฯ อาหารสมุทฺยา กายสมุทโยติ อาทิสุ (๒) หิ
 สติโคจโร สติปฏฺฐานนฺติ วุจฺจติฯ ตถา กาโย อุปฏฺฐานํ
 โน สติ อุปฏฺฐานนฺเจว (๓) สติ จาติ อาทิสุปี ฯ (๔) ตสฺสตฺโถ
 ปติฏฺฐาติ อสฺมินฺติ ปฏฺฐานํฯ กา ปติฏฺฐาติฯ สติ สติยา
 ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานํ ฯ ปชานํ จานนฺติ วา ปฏฺฐานํ สติยา
 ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานํฯ หตฺถิฏฺฐานอสฺสฏฺฐานาทีนํ วยฯ ตโย
 สติปฏฺฐานาฯ ยทริโย เสวติฯ ตทริโย (๕) เสวมาโน สตุถา
 คณนฺนุสาสิคฺคฺมรหฺตฺติ (๖) เอตฺถาปี ติธา ปฏฺฐิปนฺเนสุ สวเกสุ สตุถฺโน
 ปฏฺฐิฆานฺนยวีตฺวตฺตตฺตา สติปฏฺฐานนฺติ วุจฺจตา ตสฺสตฺโถ
 ปฏฺฐรเปตพฺพโต ปฏฺฐานํฯ ปวตฺตยิตพฺพโตติ อตุโถ เกน
 ปฏฺฐรเปตพฺพโตติฯ สติยา สติยา ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานนฺติ ฯ
 จตุตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุสฺสีกฺตา สตุตฺต โพชฺฌนฺเก
 # ๑. ม. ...พาณิชฺชูปมาทโยเปตฺถ ฯ ๒. สฺ. มหา. ๑๕/๘๑๕/๒๔๖ ฯ
 # ๓. ม. สติปฏฺฐานนฺเจว ฯ ๔. บ. ปฏฺฐิ. ๓๑/๗๒๗/๖๒๓ ฯ
 # ๕. ม. ยทริโย ฯ ๖. ม. อุ. ๑๔/๖๑๘/๔๐๐ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสูตรตถาณณา หน้า ๔๐๕

ปริปุเรตตีอาทิสฺ (๑)ปน สติเยว สติปฏฐานนฺติ วุจฺจติฯ ตสฺสโต
ปติฏฺฐาตีติ ปฏฺฐานํฯ อุปฺภูจฺจาติ โอกฺกนฺทิตฺวา (๒) ปกฺขนฺทิตฺวา
วตฺตตีติ(๓) อตฺโตฯ สติเยว ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานํ ฯ อถวฯ
สธมฺมฺเจน สติฯ อุปฺภูจฺจานฺนฺเจน ปฏฺฐานํฯ อิติ สติ จ ส
ปฏฺฐานนฺจฺจาตีปิ สติปฏฺฐานํ อิทมิธ อธิปฺเปตฺ ฯ

ยทิ เอวํฯ กสฺมา สติปฏฺฐานาติ พหฺวจฺนํฯ สติพฺหุตฺตาฯ
อารมฺมณฺเณ เทน หิ พหฺกา ตา(๔) สติโยฯ อถ มคฺโคติ กสฺมา
เอกวจฺนํฯ มคฺคฺกฺเจน เอกตฺตาฯ จตฺสฺโสปี หิ เอตา สติโย
มคฺคฺกฺเจน เอกตฺตํ คจฺจนฺติฯ วตฺตตฺเตหฺตํ มคฺโคติ เณนฺเจน
มคฺโคฯ นิพฺพานคฺมณฺนฺเจนฯ นิพฺพานตฺถิเกหิ มคฺคณิยฺเจน จาติ ฯ
จตฺสฺโสปี เจตา อปรภาเค กายาทิสฺ อารมฺมณฺสฺ กิจจํ
สาธยมานา นิพฺพานํ คจฺจนฺติฯ อาทิตฺ ปฏฺจาย จ
นิพฺพานตฺถิเกหิ มคฺคิยนฺตีติ(๕) ตสฺมา จตฺสฺโสปี เอโก มคฺโคติ
วุจฺจติฯ เอวญจ สติ วจฺนानุสฺสนฺธินา สาธุสฺสนฺธิกาเว เทสนา
โหติฯ มารเสนปฺปมทฺทหนํ โว ภิกฺขเว มคฺคํ เทเสสฺสามิฯ ตํ
สุณฺณาถฯ ฯ เปฯ กตโม จ ภิกฺขเว มารเสนปฺปมทฺทโน มคฺโคฯ
ยทิทํ สตฺตโปชฺฆมฺงฺกาตีอาทิสฺ(๖) วีย [๗] ยถา มารเสนปฺปมทฺทโนติ
จ สตฺตโปชฺฆมฺงฺกาตี จ อตฺถโต เอกํฯ พุชฺชนเมเวตฺถ จ(๘) นานํฯ
๑. ม. อ. ๑๔/๒๕๐/๑๕๗ ฯ ๒. ส. โอกฺกนฺทิตฺวา ฯ ม. โอกฺกนฺทิตฺวา ฯ
๓. ม. ปวตฺตตีติ ฯ ๔. ม. เอตา ฯ ๕. ม. มคฺคิยนฺติ ฯ
๖. ส. มหา. ๑๕/๕๐๗/๑๓๕ ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺโท ทิสฺสตี ฯ
๘. ม. พุชฺชนเมเวตฺถ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๐๖

เอวี่ เอกายนมคโคติ จ จตุตาโร สติปฏจานาติ อตถโต
เอกัฯ พยลขณเมเวตถ นานัฯ ตสฺมา มคคญเจณ เอกตฺตา
เอกวจันฯ อารมฺมณภเทณ สติพหุตฺตาพหฺวจัน เวทิตพพิฯ

กสฺมา ปน ภควตา จตุตาโรว สติปฏจานา วุตฺตา
อนฺนา อนธิกาติฯ เวเนยฺยหิตตฺตาฯ ตณฺหาจริตทิกฺขจิริต-
สมถยานิกวิปสฺสนายานิกเสฺ หิ มนฺทติกฺขวเสน เทวธา เทวธา
ปวตฺเตสฺ เวเนยฺยเสฺ มนฺทสฺ ตณฺหาจริตสฺ โอพาริกั กายานู-
ปสฺสนาสติปฏจัน วิสุทฺธิมคโคฯ ติกฺขสฺ สขุมั เวทนानู-
ปสฺสนาสติปฏจันฯ ทิกฺขจิริตสฺสาปิ มนฺทสฺ นาติปฺปเภทคตฺ
จิตฺตานูปสฺสนาสติปฏจัน วิสุทฺธิมคโคฯ ติกฺขสฺ อติปฺปเภทคตฺ
ธมฺมานูปสฺสนาสติปฏจันฯ สมถยานิกสฺ จ มนฺทสฺ อกิกฺเขน
อธิกนตพพนิมิตตํ ปจฺมํ สติปฏจัน วิสุทฺธิมคโคฯ ติกฺขสฺ
โอฟาริการมฺมณ อสณฺจหนโต ทุตฺติฯ วิปสฺสนายานิกสฺสาปิ
มนฺทสฺ นาติปฺปเภทคตารมฺมณํ ตติยฯ ติกฺขสฺ อติปฺปเภท-
คตารมฺมณํ จตฺตถิ อิติ จตุตาโรว วุตฺตา อนฺนา อนธิกาติฯ

สุภสุขนิจฺจอตฺตภาววิปลฺลาสฺปฺปหานตถิ วาฯ กาโย หิ
อสฺโภาฯ ตตถ จ สุภวิปลฺลาสฺวิปลฺลฎฺจา (๑) สตฺตาฯ เตสํ ตตถ
อสฺภุภาวทสฺเสน ตสฺส [๒] ปหานตถิ ปจฺมํ สติปฏจัน วุตฺตึฯ
สฺขํ นิจฺจํ อตฺตาคิ คหิตฺเตสฺปิ เวทนาทีสุ จ เวทนา ทุกฺขาฯ

- # ๑. ม. สุภวิปลฺลาสฺวิปลฺลตฺถาฯ เอวมฺปรีปีฯ
- # ๒. ม. เอตฺถนฺตเร วิปลฺลาสฺสฺสาติ ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๐๗

จิตต์ อนิจจํ ฌมา อนตฺตา เต (๑) สุกฺขนิจฺจอตฺตวิปลาส-
วิปลาสฺสา สุตตาฯ เตสํ ตตฺถ ทุกฺขาทิกาวทสฺสเนน เตสํ
วิปลาสานํ ปหานตฺถํ เสสานิ ตีณิ วุตฺตานิตี เอว
สุกฺขนิจฺจอตฺตภาววิปลาสปหานตฺถํ วา จตฺตาโรว วุตฺตา
อนฺนา อนธิกาทิ เวทิตพฺพาฯ น เภวถยจ วิปลาสป-
ปหานตฺถเมว[๒] จตุโรมโยคอาสวคฺคณฺโถปาทานอกฺคิปปหานตฺถํปิ
จตุพฺพิหารพริยฺฆาตตฺถํ จ จตฺตาโรว วุตฺตาคิ เวทิตพฺพาฯ
อัย ตาว ปกรณนโยฯ

อฏฺฐกถายํ ปน สรณฺวเสน เจว เอกนฺตสโมสรณฺวเสน (๓)
จ เอกเมว สติปฏฺฐานํ อารมฺมณฺวเสน จตฺตาโรติ เอตเทว
วุตฺตํฯ ยถา หิ จตุทฺวาเร นคเร ปาจฺฉินโต อากจฺฉนฺตา
ปาจฺฉินทิสาย อฏฺฐานกภณฺฑํ คเหตุวา ปาจฺฉินทฺวาเรน นครเมว
ปวิสนฺติฯ ทกฺขิณโต ปจฺฉิมโต อุตฺตรโต อากจฺฉนฺตา อุตฺตรทิสาย
อฏฺฐานกภณฺฑํ คเหตุวา อุตฺตรทฺวาเรน นครเมว ปวิสนฺติฯ เอว
สมปฺทมิทํ เวทิตพฺพํฯ (๔)นคฺริ วีย หิ นิพฺพานํ มหานครทฺวารํ
วีย อฏฺฐจฺจกิกโก โลกุตฺตรมคฺคโคฯ ปาจฺฉินทิสาทโย วีย
กายาทโยฯ

- # ๑. ม. ย. เตสุ จ สุขนิจจ...ฯ
- # ๒. ม. เอตถนฺตเร อถ โขติ ทิสฺสติฯ
- # ๓. ม. เอกคฺตสโมสรณฺวเสนฯ
- # ๔. ม. นคฺริ วีย หิ นิพฺพานมหานครํ ทฺวารํ
- # วีย อฏฺฐจฺจกิกโก โลกุตฺตรมคฺคโคฯ

*เล่มที่ ๗ มุสปรียาขวคคุณณา หน้า ๔๐๘

ยถา จ(๑) ปาจันโต อากจันตา ปาจันทิสาย อฏฺจันก-
ภณฺฑํ คเหตุวา ปาจันทฺวาเรน นครเมว ปวิสฺนฺติฯ เอว
กายานุปลฺสฺนาวเสน(๒) อากจันตา จุทฺทสฺวิเรน กายานุปลฺสฺนํ
ภาเวตฺวา กายานุปลฺสฺนาภวานานุภวานิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน
เอกํ นิพฺพานเมว โอสฺรณฺติฯ

ยถา ทกฺขิมโต อากจันตา ทกฺขิมทิสาย อฏฺจันก-
ภณฺฑํ คเหตุวา ทกฺขิมทฺวาเรน นครเมว ปวิสฺนฺติฯ เอว
เวทนानุปลฺสฺนามฺเขน อากจันตา นวฺวิเรน เวทนानุปลฺสฺนํ
ภาเวตฺวา เวทนानุปลฺสฺนาภวานานุภวานิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน
เอกํ นิพฺพานเมว โอสฺรณฺติฯ

ยถา ปจฺจิมโต อากจันตา ปจฺจิมทิสาย อฏฺจันกภณฺฑํ
คเหตุวา ปจฺจิมทฺวาเรน นครเมว ปวิสฺนฺติฯ เอว จิตฺตานุ-
ปลฺสฺนามฺเขน อากจันตา โสพฺสฺวิเรน จิตฺตานุปลฺสฺนํ
ภาเวตฺวา จิตฺตานุปลฺสฺนาภวานานุภวานิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน
เอกํ นิพฺพานเมว โอสฺรณฺติฯ

ยถา จ อุตฺตรโต อากจันตา อุตฺตรทิสาย อฏฺจันก-
ภณฺฑํ คเหตุวา อุตฺตรทฺวาเรน นครเมว ปวิสฺนฺติฯ เอว
ธมฺมานุปลฺสฺนามฺเขน อากจันตา ปญฺจวิเรน ธมฺมานุปลฺสฺนํ
ภาเวตฺวา ธมฺมานุปลฺสฺนาภวานานุภวานิพฺพตฺเตน อริยมคฺเคน
เอกํ นิพฺพานเมว โอสฺรณฺติฯ

๑. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. กายานุปลฺสฺนามฺเขนฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๐๕

เอว สรณวเสน เจว เอกนุตสโมสรณวเสน จ เอกเมว
 สติปฏฐานัน อารมมณวเสน จตฺตาโรว วุตตาทิ เวทิตพฺพาฯ
 กตเม จตฺตาโรติ กเถตฺกมฺยตาปฺจฺญาฯ อิทฺติ อิมสฺมี
 สาสเนฯ กิกฺขเวติ ฌมฺมปฏิกฺคาหกปฺคฺคาลปนเมตฺฯ กิกฺขุติ
 ปฏฺธิปตฺติสมฺปาทกปฺคฺคณิทฺสฺสนเมตฺฯ อณฺเณปี วา (๑) เทวมนฺุสฺสา
 ปฏฺธิปตฺตี สมฺปาเทนฺติเยวฯ เสฏฺฐจตฺตา ปน ปฏฺธิปตฺติยา
 กิกฺขุภาวทฺสฺสนโต จ กิกฺขุติ อาทฯ ภควโต ทิ อนุสฺสาสนี
 ปฏฺธิปนฺเนสุ กิกฺขุเสฏฺฐา (๒) สพฺพปฺปการาย อนุสฺสาสนียา
 ภาชนภาวโตฯ ตสฺมาเสฏฺฐจตฺตา กิกฺขุติ อาทฯ ตสฺมี กหิต
 ปน เสสา กหิตาว โหนฺติฯ ราชกมฺนาทิสฺ ราชกหณฺน
 เสสปริสา วียฯ โย จ อิมํ ปฏฺธิปตฺตี ปฏฺธิปชฺชติฯ โส
 กิกฺขุ นาม โหตีติ ปฏฺธิปตฺติยา กิกฺขุภาวทฺสฺสนโตปี กิกฺขุติ
 อาทฯ ปฏฺธิปนฺนโก [๓] เทโว วา โหตุ มนฺุสฺโส วาฯ กิกฺขุติ
 สฺงฺขํ กจฺจฺนติเยวฯ ยถาหฯ

อลงฺกโต เจปี สมํ จเรยฺยฯ

สนฺโต ทนฺโต นียโต พฺรหฺมจารีฯ

สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑาฯ

โส พฺรหฺมโณ โส สมโณ ส กิกฺขุติฯ (๔)

กาเยติ รูปกาเยฯ รูปกาโย ทิ อิทฺ องฺคปฺจฺจฺกานัน

๑. ม. จฯ ๒. ม. สมปฏฺธิจฺจฺนเนตฺสุ กิกฺขุเสฏฺฐโฐฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร ทิสฺสทฺโท

ทิสฺสติฯ ๔. พ. ฐ. ๒๕/๒๐/๓๓ฯ

*เล่มที่ ๗ มุสปรียายวคฺควณณา หน้า ๔๑๐

เกสาทินลจ ฌมฺมานํ สฺมุหฺกุเจน หตฺถิกายอสุสกายาทโย วีย(๑)
กาโยติ อธิปเปโตฯ ยถา จ สฺมุหฺกุเจนฯ เอวํ กุจฺฉิตานํ
อายฺกุเจนฯ กุจฺฉิตานํ หิ ปรมฺเชกฺขุจฺฉานํ โส อาโยติปิ
กาโยฯ อาโยติ อุปฺปตฺติเทโสฯ ตตฺรารํ วจนฺตฺโตฯ อายนฺติ
ตโตติ อาโยฯ เก อายนฺติฯ กุจฺฉิตา เกสาทโยฯ อิติ กุจฺฉิตานํ
อาโยติ กาโยฯ กายานุปฺสฺสีติ กายํ อนุปฺสฺสนสีโลฯ กายํ
วา อนุปฺสฺสมาโนฯ

กาเยติ จ วตฺวาปี ปฺน กายานุปฺสฺสีติ ทฺตฺติยํ กายคหณํ
อสมฺมิสฺสโต ววตฺถานจฺฉนวินิพฺโปกาทิตฺสฺสนคฺคํ กตฺนฺติ เวทิตพฺพฯ
เตน น กายเ เวทนานุปฺสฺสี จิตฺตฌมฺมานุปฺสฺสี วาฯ อถโข
กายานุปฺสฺสีเยวาทิ กายสงฺฆาเต วตฺถุสฺมี กายานุปฺสฺสนา-
การสฺเสว ทฺสฺสเนน อสมฺมิสฺสโต ววตฺถานํ ทฺสฺสีคํ โหติฯ
ตถา น กายเ อจฺจกฺจจฺฉวินิมฺตฺตเอกฺชมฺมานุปฺสฺสีฯ นาปี
เกสโลมาทิวินิมฺตฺตอติปฺริสฺธานุปฺสฺสีฯ โยปี เจตฺถ เกสโลมาทิก
กุจฺฉปาทายสฺมุหฺสงฺฆาโต กาโยฯ ตตฺถปิ น กุจฺฉปาทายวินิมฺตฺต-
เอกฺชมฺมานุปฺสฺสีฯ อถโข รตฺสมฺภารานุปฺสฺสโก วีย อจฺจ-
สมฺหานุปฺสฺสีฯ (๒) นคราวยานุปฺสฺสโก วีย เกสโลมาทิสฺมฺหานุปฺสฺสี
กทฺธิกฺขนฺรตฺตวณฺณวินิพฺพชฺชโก (๓) วีย รัตฺตมฺกุจฺฉวินิเวจฺจโก วีย จ
๑. ม. หตฺถิกายรตฺถิกายาทโย วีย ฯ ๒. ม. ย. อจฺจกฺจจฺฉสมฺหานุปฺสฺสี ฯ
๓. ม. ...วินิพฺพชฺชนโก ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๑๑

ภูตูปาทายสมุหानุปลสึยเววติ นานปุปการโต สมุหเสเนว
กายสงฆาตสฺส วตฺถุโน ทสฺสเนน ฆนวินิพฺโกโก ทสฺสโต
โหติฯ น เหตุถ ขถาวตฺตสมุหวินิมุตฺโต กาโย วา อิตฺถิ
วา ปุริโส วา อญฺโฆ วา โกจิ ฆมฺโม ทิสฺสตีฯ ยถา-
วตฺตชมฺมสมุหตฺเตยว ปน ตถา ตถา สตฺตา มิจฺฉาภินิเวสํ
กโรนฺติ เตนาหุ ปฺปราณา

ยํ ปสฺสตี น ตํ ทิฏฺฐิฯ ยํ ทิฏฺฐิ ตํ น ปสฺสตีฯ
อปสฺสํ พชฺฉเต มุโพหฯ พชฺฉมาโน น มุจฺจตีตีฯ

ฆนวินิพฺโกกาทิตสฺสนตฺถนฺติ วตฺตํฯ อาทิสทฺเทน เจตฺถ
อยมฺปิ อตฺถโต เวทิตพฺโพ อยญฺหิ เอกสฺมี กาเย กายานุปลสึยเว
น อญฺฉชมฺมานุปลสึฯ กิ วตฺตํ โหติฯ ยถา อนาทกฏตฺตยปี
มริจฺยา อุตฺถกานุปลสึโน โหนฺติฯ น เอวํ อนิจฺจทุกฺขานตฺต-
อสุภํ เตยว อิมสฺมี กาเย นิจฺจสุขอตฺตสุภํ วานานุปลสึฯ อถ โข
กายานุปลสึ อนิจฺจทุกฺขานตฺตอสุภกายสมุหานุปลสึยเววติ วตฺตํ
โหติฯ(๑) อถ วายวํ ปฺรโต อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโต
วา ฯ เปฯ โส สโตว อสฺสตีตีอาทินา นเยน อสฺสาส-
ปสฺสาสาทิจฺฉณิกฆาตอฏฺฐิกปฺริโยसानุ กาโย วตฺตโตฯ โย จ
อิเธกฺจโจ ปฺรวิกาเย อนิจฺจโต อนุปลสฺติ อาโปกาเย เตโชกาเย
วาโยกาเย เกสกาเย โลมกาเย ฉวิกาเย จมฺมกาเย มํสกาเย รุหฺริกาเย
๑. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๔๑๒

นหารุกาย อฏจิกาย อฏจิมิณชกายนติ ปฏิสมภิกาย (๑) กาโย
วตุโตฯ ตสส สพพสส อิมสมิเยว กายเ อนุปสสนโต กายเ
กายานุปสสีติ เอวปี อตุโถ ทฏจพโพฯ

อถวา กายเ อหนติ วา มมนติ วา เอว คเหตุพพสส
ยสส กสสจि อนนุปสสนโตฯ ตสส ตสเสว ปน เกสโลมาทิกสส
นानาธมสมุหสส อนุปสสนโต นานากาย (๒) เกสาทิธมสมุห-
สงขาทกายานุปสสีติ เอวมตุโถ ทฏจพโพฯ อปีจ อิมสมิ กายเ
อนิจจโต อนุปสสติฯ โน นิจจโตติอาทินา(๓) นเยน ปฏิสมภิกาย
อาคตณยสส สพพสเสว อนิจจถกขณาทีโน อาการสมุห-
สงขาทสส กายสสานุปสสนโตปี กายเ กายานุปสสีติ เอวปี
อตุโถ ทฏจพโพฯ

ตถาหิ อัย กายเ กายานุปสสนาปฏิปท ปฏิปนโน ภิกขุ
อิมิ กายเ อนิจจานุปสสนาทีน สตตณน อนุปสสนานัน วเสน
อนิจจโต อนุปสสติฯ โน นิจจโตฯ ทุกขโต อนุปสสติฯ โน
สุขโตฯ อนตตโต อนุปสสติฯ โน อตตโต นิพพินทติฯ โน
นนุทติฯ วิรัชชติฯ โน รชชติฯ นิโรเชติฯ โน สมุเทติฯ
ปฏินิสสชชติฯ โน อาทิตติฯ โส ตัง อนิจจโต อนุปสสนโต
นิจจสณณัน ปชหติฯ ทุกขโต อนุปสสนโต สุขสณณัน ปชหติ
อนตตโต อนุปสสนโต อตตสณณัน ปชหติฯ นิพพินทนโต นนุที

๑. ขุ. ปฏ. ๓๑/๗๒๗/๖๒๓ ฯ ๒. ม. ย. กายเ ฯ

๓. ขุ. ปฏ. ๓๑/๗๒๗, ๗๓๐/๖๒๒, ๖๒๖ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏิฐานสุตตวณณา หน้า ๔๑๓

ปชหติฯ วิรชชนุโต รากํ ปชหติฯ นิโรเชนุโต สมุทฺยํ ปชหติ
ปฏินิสฺสชชนุโต อาทานํ ปชหตีติ เวทิตพฺโพฯ

วิหฺรตีติ อิริยติฯ อาตานิปีติ ตีสุ ภาเวสุ กิเลสฺ อาตานิเปตีติ
อาตานิโปฯ วิริยฺเสตํ นามํฯ อาตานิโป อสฺส อตฺถิติ อาตานิปี.
สมฺปชานนฺติ สมฺปชณฺณสงฺขาเตน ฌาณฺน สมฺนุณาคโตฯ
สติมาติ กายปริกฺคาหิกาย สติยา สมฺนุณาคโตฯ อัยํ ปน
ยสุมา สติยา อารมฺมณํ ปริกฺกเหตุวา ปณฺณาย อนุปฺสฺสตี
น หิ สติวิรหิตสฺส อนุปฺสฺสนา นาม อตฺถิฯ เตเนวาท
สตี จ ขวาทํ ภิกฺขเว สพฺพคฺคิภํ วทามิตีฯ (๑) ตสฺมา เอตฺถ
กายํ กายานุปฺสฺสี วิหฺรตีติ เอตฺตาวตาทา กายานุปฺสฺสนา-
สติปฏิฐานกมฺมกฺขจํ(๒) วุตฺตํ โหติฯ อถวา ยสุมา อนาคตานิโป
อนฺโตสฺสงฺเขโป อนฺตรายกโร โหติฯ อสมฺปชานนํ อูปายปริกฺกเห
อนฺูปายปริวชฺเชน จ มฺกฺขสฺสตี อูปายปริกฺกเห อนฺูปายปริจฺจาเค
จ อสมฺตฺโต โหติฯ เตนสฺส ตํ กมฺมกฺขจํ น สมฺปชชติ
ตสฺมา เยสํ ฌมฺมานํ อานฺุภาเวน ตํ สมฺปชชติ เตสํ ทสฺสสนคฺคํ
อาตานิปี สมฺปชานนํ สติมาติ อิทํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํฯ

อิติ กายานุปฺสฺสนาสติปฏิฐานํ สมฺปโยคฺกญฺจสฺส ทสฺเสตฺวา
อิทานิ ปหานงฺกํ ทสฺเสตฺวํ วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺติ
วุตฺตํฯ ตตฺถ วิเนยฺยตี ตทฺงฺควินเยน วา วิกฺขมฺภนวินเยน
๑. สํ. มหา. ๑๕/๕๗๒/๑๕๘ฯ ๒. สํ. ...สติปฏิฐานํฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณนา หน้า ๔๑๔

วา วินยิตฺวาฯ โลกเถติ ตสฺมีเยว กายเ กายโย หิ อธิ
 ลุชฺชนฎฺฐเณ(๑) โลกเถติ อธิปฺเปโตฯ ยสฺมา ปนสฺส น กายมคฺเตเยว
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ปหียตฺติฯ เวทนาทีสุปี ปหียตฺติเยวฯ ตสฺมา ปญฺจปี
 อฺปาทานกฺขนฺธา โลกเถติ วิภงฺเก(๒) วุคฺตฺติฯ โลกสงฺฆาตตฺตา วา
 เตสํ ฌมฺมานํ อตฺตทฺฐารณเณ ตํ วุคฺตฺติฯ ยํ ปนาห ตตฺถ
 กตโม โลกเฯ เสวว กายโย โลกเถติ อยเมเวตฺถ อตฺถเฯ
 ตสฺมี โลกเ อภิขฺฌาโทมนสฺสํ วินยฺยาติ เหวํ สมฺพนฺโธ
 ทฏฺฐพฺโพฯ ยสฺมา ปเนตฺถ อภิขฺฌาคหณฺณ กามจฺจนฺโท
 โทมนสฺสคหณฺณ พฺยาปาโท สงฺคหํ คจฺฉตฺติฯ ตสฺมา นีวรณ-
 ปริยาปนฺนพลวชฺมมทฺวยทสฺสเนน นีวรณปฺปหานํ วุคฺตํ โหตีติ
 เวทิตพฺพิฯ

วิเสเสน เจตฺถ อภิขฺฌาวินเณน กายสมฺปคฺติมฺลกสฺส
 อนุโรธสฺสฯ โทมนสฺสวินเณน ปน กายวิปคฺติมฺลกสฺส วิโรธสฺส
 อภิขฺฌาวินเณน จ กายเ อภิรติยาฯ โทมนสฺสวินเณน กาย-
 ภาวนาย อนภิรติยาฯ อภิขฺฌาวินเณน กายเ อญฺฏานํ สุภสุข-
 ภาวาทีนํ ปกฺเขปสฺส โทมนสฺสวินเณน กายเ ญฺฏานํ อสุภาสุข-
 ภาวาทีนํ อปนยฺนสฺส จ ปหานํ วุคฺตฺติฯ เตน โยคาวจรสฺส
 โยคานฺุภาโว โยคสมคฺตฺตา(๓) ทีปิตา โหติฯ โยคานฺุภาโว หิ
 เอสฯ ยทิตํ อนุโรธวิโรธวิปฺมุคฺโต อรติรติสโ อญฺตปฺกฺเขปญฺฏา-
 # ๑. ม. ลุชฺชนปฺลุชฺชนฎฺฐเณฯ ๒. อภิ. วิ. ๓๕/๔๕๗/๒๗๒๒ฯ
 # ๓. ม. โยคสมคฺตฺตา จฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตฺตวณฺณา หน้า ๔๑๕

ปนยฺนรหิโต จ โหติฯ อนุโรชวิโรชวิปฺมุตฺโต เจส อรตฺริตฺสโห
อภูตฺ อปฺกฺชิปนฺโต ภูตฺ จ อนฺปนฺนฺโต โยคสมฺตฺโต โหตีติฯ

อปโร นโย กาย กายานุสฺสึตี เอตฺถ อนุสฺสนาย
กมฺมฏฺฐานํ วุตฺตฺฯ วิหฺรตีตี เอตฺถ วุตฺตฺวิหาเรณ กมฺมฏฺฐานิกสฺส
กายปฺริหฺรณํ อาตاپีตี อาทิสุ อาตาเปณ สมฺมปฺปฺชานํ
สตีสมฺปฺชณฺเณ สพฺพตฺถกกมฺมฏฺฐานํ กมฺมฏฺฐานปฺริหฺรณฺปาโย
วฯ สตียา วา กายานุสฺสนาวเสน ปฏฺิถทฺธสมฺโถ
สมฺปฺชณฺเณ วิปฺสฺสนาฯ อภิชฺฌาโทมนสฺสวินฺเณ ภาวนาพลฺ(๑)
วุตฺตฺนฺตี เวทิตพฺพฺฯ

วิภฺงฺเก ปน อนุสฺสึตี ตตฺถ กตฺมา อนุสฺสนาฯ ยา
ปฺลฺลา ปฺชานนา ฯ เปฯ สมฺมาทิฏฺฐิฯ อัย วุจฺจตี อนุสฺสนาฯ
อิมาย อนุสฺสนาย อฺเปโต โหตี สมฺเปโต อฺปากโต สมฺปากโต
อฺปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจตี อนุสฺสึตีฯ
วิหฺรตีตี อิริยตี วุตฺตตี ปาเลตี ยเปตี ยาเปตี หฺรตี(๒) วิหฺรตีฯ
เตน วุจฺจตี วิหฺรตีตีฯ

อาตاپีตี ตตฺถ กตฺมํ อาตปฺปฺฯ (๓) โย เจตฺสึโก วิริยา-
รมฺโภ ฯ เปฯ สมฺมาวยาโมฯ อิทํ วุจฺจตี อาตปฺปฺฯ (๔) อิมินา
อาตปฺเปณ อฺเปโต โหตี ฯ เปฯ สมฺนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจตี
อาตاپีตีฯ

๑. ม. ภาวนาพลฺ ฯ ๒. ม. จรตี ฯ ๓. ม. กตฺโม อาตาโป ฯ

๔. ม. อัย วุจฺจตี อาตาโป ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๑๖

สมปชาโนติ ตตถ กตมํ สมปชณณํฯ ยา ปณณ
ปชานนา ฯ เปฯ สมมาทิกฺขิฯ อิทํ วุจฺจติ สมปชณณํฯ อิมินา
สมปชณณเณ อุเปโต โหติ ฯ เปฯ สมนฺนาคโต ฯ เตน วุจฺจติ
สมปชาโนติฯ

สติมาติ ตตถ กตมา สติฯ ยา สติ อนุสฺสติ ฯ เปฯ
สมมาสติฯ อัย วุจฺจติ สติฯ อิมาย สติยา อุเปโต โหติ ฯ เปฯ
สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ สติมาติ ฯ

วิเนยฺย โลเก อภิขุฉาโทมนสฺสนฺติ ตตถ กตโม โลโกฯ
เสวว กาโย โลโกฯ ปณฺจปี อุปาทานกฺขนฺธา โลโกฯ
อัย วุจฺจติ โลโก. ตตถ กตมา อภิขุฉาฯ โย ราโค
สाराโค อนุนโย อนุโรโธ นนฺทิ นนฺทิราโค จิตฺตสฺส สาราโค
อัย วุจฺจติ อภิขุฉาฯ ตตถ กตมํ โทมนสฺสํ. ยํ เจตสิกํ
อสาตํฯ เจตสิกํ กุกฺขํฯ เจโตสมฺพสฺสชา อสาตา(๑) ฯ เป ฯ กุกฺขา
เวทนาฯ อิทํ วุจฺจติ โทมนสฺสํฯ อิติ อยณฺจ อภิขุฉา อิทณฺจ
โทมนสฺสํ อิมฺมุหิ โลเก วินิตฺตา โหนฺติ ปฏฺวิวินิตฺตา สนฺตา(๒)
สมิตา วุปลฺสนฺตา อตฺถงฺกตา(๒) อพฺภตฺถงฺกตา อปฺปีตา พุยฺปฺปีตา
โสสิตา วิโสสิตา พุยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ วิเนยฺย โลเก
อภิขุฉาโทมนสฺสนฺติฯ เอวเมเตสํ ปทานํ อตฺถโก วุคฺโตฯ เตน
สท อัย อฏฺฐกถานโย ยถา สํสนฺทติฯ เอวํ เวทิตฺพุโป ฯ
๑. ม. เจโตสมฺพสฺสชํ อสาตํ ฯ ๒. ม. สนฺตา วุปลฺสนฺตา สมิตา วุปลสมิตา
อตฺถงฺกตา ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๑๗

อัยตาว กายานุปัสสนาสติปฏฐานุกุเทศสสุ อตฺถ-
วณณนาฯ

อิทานิ เวทนาสุฯ จิตฺเตฯ ฌมเมสุ ฌมมานุปัสสี
วิหริติฯ เปฯ วินยฺย โลก อภิชฌาโทมนสฺสนฺติ เอตฺถ [๑]
เวทนาสุ เวทนานุปัสสีติ เอวมาทิสฺสุ เวทนาทินฺนํ ปฺน กถเน
ปโยชนํ กายานุปัสสนายํ วุตฺตฺนเยเนว เวทิตพฺพึฯ เวทนาสุ
เวทนานุปัสสี วิหริติ(๒) จิตฺเต จิตฺตานุปัสสีฯ ฌมเมสุ ฌมมานุปัสสีติ
เอตฺถ ปน เวทนาคี ทิสฺโส เวทนาฯ ตา จ โลกียา เอว(๓) ฯ
จิตฺตํปี โลกียึฯ ตถา ฌมมาฯ เตสํ วิภาโค นินฺทเทสวเร
ปากโณ ภาวิสฺสตีฯ เกวลํ ปนึช ยถา เวทนา อนุปัสสีตพฺพา
ตถา อนุปัสสนโต เวทนาสุ เวทนานุปัสสีติ เวทิตพฺโพฯ
เอเสว นโย จิตฺตฌมเมสุฯ กถญจ เวทนา อนุปัสสีตพฺพาคีฯ
สุขา ตาว เวทนา กุขโตฯ กุขยา สลฺลโตฯ อทุกขมสุขา
อนิจฺจโต ฯ ยถาห

โย สุขํ กุขโต อทุก(๔) กุขมทุกฺกขิ สลฺลโต
อทุกขมสุขํ สนฺตํ อทุกฺกขิ นํ อนิจฺจโต
สเว สมฺมทุกฺโกส ภาวึ อุปสนโต จริสฺสตีติ ฯ (๕)

สพฺพา เอว เจตา กุขาคีปี อนุปัสสีตพฺพาฯ วุตฺตฺนเหตํ
๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
๓. ม. เอว ฯ ๔. สฺยา. อทุก ฯ ๕. ส. สพา. ๑๘/๓๖๘/๒๕๓ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคุณณา หน้ ๔๑๘

ขงกัญจ เวทยตีฯ สพพนตํ ทุกขสมันตี วทามตี ฯ (๑)สุขา
 ทุกขโตปีจ อนุปลสตีตพพาฯ ยถาห สุกขา เวทนา สุกขา
 โข อาวุโส วิสาข เวทนา จิตีสุกขา วิปริณามทุกขาติ (๒) สพพํ
 วิตุถาเรตพพํ ฯ อปีจ อนิจจาทีสตุตานุปลสนาวเสนปี อนุ-
 ปลสตีตพพาฯ เสถํ นีทเทสวาเรเยว ปากกั ภาวิสตีฯ จิตต-
 ฆมฺเมสุปี จิตตํ ตาว อารมฺมณาธิปตีสหชาติกฺกมฺมิวิปาก-
 กิริยาทีนानตฺตเกทานํ อนิจจาทีสตุตานุปลสนานํ นีทเทสวาเร
 อากตสราภาทีเกทานญจ วเสน อนุปลสตีตพพํฯ ฆมฺมสลกฺกขณ-
 สามลฺลลกฺกขณานํ สุลฺลตารมฺมสุส อนิจจาทีสตุตานุปลสนานํ
 นีทเทสวาเร อากตสนฺดาสนฺดาทีเกทานญจ วเสน อนุปลสตี-
 ตพพาฯ เสถํ วุตฺตนเยเมวฯ กามลฺลเจตฺถ ยสฺส กายสงฺขาเต
 โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ปหีนํฯ ตสฺส เวทนาทีโลเกสุปี ตํ
 ปหีนเมวฯ นานาปฺกุกลวเสน ปน นานาจิตตกฺกขณิกสตีปญฺจาน-
 ภาวนาวเสน จ สพพตฺถ วุตฺตํฯ ยโต วา เอกตฺถ ปหีนํ
 เสเสสุปี ปหีนํ โหตีฯ เตเนวสุส ตตฺถ ปหานทสฺสนตฺถปี
 เอวํ วุตฺตนฺตี เวทิตพพนตีฯ

อุทเทสวารกถา นิกฺกจิตาฯ

๑. ส. สฟา. ๑๘/๓๕๑/๒๖๘ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๕๑๑/๕๕๒ ฯ

*เล่มที่ ๓ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้ ๔๑๕

อิทานิ เสยฺยถาปี นาม เณโก วิสิวการโก อุตถกิลยช-
 สณ्हกิลยชจโกฏกเปพาปฏฐาทินิ อุปกรณานิ กตตูกาโม เอกิ
 มหาเวฬุ(๑) ลกิตฺวา จตุธา ภินฺทิตฺวา ตโต เอกเกกั เวฬุกุขนฺธิ(๒)
 คเหตุวา ผาเลตฺวา ตั ตั อุปกรณั กรยเยฯ เอมเมว ภควา
 สติปฏฐานเทสนาย สุตตานิ อนนปการวิเสสาธคัม กตตูกาโม
 เอกเมว สมมาสตี จตฺตาโร สติปฏฐานาฯ กตเม จตฺตาโรฯ
 อิช ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเย กายานุปสฺสีติอาทินา นเยน
 อารมฺมณวเสน จตุธา ภินฺทิตฺวา ตโต เอกเกกั สติปฏฐานั
 คเหตุวา วิภชนฺโต กถญจ ภิกฺขเวติอาทินา นเยน นินฺทเทสวาริ
 วตฺตุมารทฺโรฯ

ตตฺถ กถญจติอาทิ วิตฺถาเรตฺถกมฺยตาปฺจณาฯ อัย
 ปเนตฺถ สงฺเขปตฺโต ภิกฺขเว เกนจ(๓) ปกาเรน ภิกฺขุ กายเย
 กายานุปสฺสี วิหเรตีติ เอส นโย สพฺพตฺถ ปฺจณาวาเรสุฯ
 อิช ภิกฺขเว ภิกฺขุติ ภิกฺขเว อิมสฺมี สาสเน ภิกฺขุ.
 อยญเหตุถ อิชสทฺโท สพฺพปการกายานุปสฺสนานิพฺพตฺถกสฺส
 ปุคฺคลสฺส สนนิสฺสยญฺตฺตาสนปรีตีปโน อญฺยสาสนสฺส ตถา-
 ภาวปฏฺฐิเสธโน จฯ วุตฺตญฺเหหตี อีเชว ภิกฺขเว สมโณ ฯ เปฯ
 สุลฺลญา ปรปฺปวาทา สมณฺเห อญฺยเถเกตีฯ (๔) เตน วุตฺตํ อิมสฺมี
 # ๑. ม. มหาเวฬุฯ ๒. ม. เวฬุกุขนฺธิฯ ๓. ม. เกน จฯ
 # ๔. ม. ม. ๑๒/๑๕๔/๑๒๘ ฯ ม. อญฺยเถเกตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขคคคณณา หน้า ๔๒๐

สาสเน ภิกขุติฯ

อรณคโต วา ๑ เปฯ สุลณาการคโต วาติ อิทมสฺส
 สติปฏจานภาวานารูปเสนาสนปรคคหปรตีปนฯ อิมสฺส หิ
 ภิกขุโน ทิฆรตฺตํ รูปาทิสฺ อารมฺมณเส อุนฺวิสฺสุ จิตฺตํ
 กมฺมฏจานวที โอตริตฺตน อิจจติฯ กุฏคคณยุตฺตรโถ วีย อฺปฺปถเมว
 ชาวติฯ ตสฺมา เสยฺยถาปี นาม โคโป กุฏเชนฺญา สพฺพิ
 จิริ ปวิตฺวา วทฺธิตํ กุฏจจฺฉํ ทเมตฺถกาโม เชนฺโถ อปเนตฺวา
 เอกํ(๑) มหนตํ ถมฺภํ เอกมฺนตํ (๒) นิชฺนิตฺวา ตตฺถ โยตฺเตน
 พนฺเชยฺยฯ อถสฺส โส วจฺโณ อโถ จโถ จ วิปฺสนฺทิตฺวา
 ปลายิตฺุ อสฺกโกนฺโถ ตเมว ถมฺภํ อฺปนีสีเทยฺย วา อฺปนิปฺชเชยฺย
 วาฯ เอวเมว อิมินาปี ภิกขุณา ทิฆรตฺตํ รูปารมฺมณาติ-
 รสปานวทฺธิตํ ทฺฐจจิตฺตํ (๓) ทเมตฺถกาเมน รูปาทิอารมฺมณโถ
 อปเนตฺวา อรณฺถํ วา รุกฺขมฺลํ วา สุลณาการํ วา ปวิสิตฺวา (๔)
 ตตฺถ สติปฏจานารมฺมณถมฺภเส สติโยตฺเตน พนฺชิตพฺพิ ๑ เอวมสฺส
 ตํ จิตฺตํ อโถ จโถ จ วิปฺสนฺทิตฺวาปี ปฺพเพ อจิจฺฉณํ
 อารมฺมณํ อถมฺมานํ สติโยตฺตํ ภินฺทิตฺวา ปลายิตฺุ อสฺกโกนฺตํ
 ตเมวารมฺมณํ อฺปจารปฺปนาวเสน อฺปนีสีทติ เจว อฺปนิปฺชชติ
 จ ๑ เตนานฺหุ ปฺปราณา

ยถา ถมฺภเส นิปฺนฺเชยฺย วจฺฉํ ทมฺ นโร อธิ
 พนฺเชยฺยเยวํ สกํ จิตฺตํ สติยารมฺมณ ทพฺพหนฺติฯ

๑. เอกมฺนเต ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๓. ม. มฺฐจจิตฺตํ ๑
 # ๔. ม. ปเวเสตฺวา ๑

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๒๑

เอวมสฺส ตํ เสนาสนํ ภาวนานุรูปํ โหติฯ เตน วุตฺตํ
 อิทมสฺส สติปฏฐานภาวนานุรูปเสนาสนปริคคหปริทีปนนฺติฯ
 อปีจ ยสฺมา อิํ กายานุปสฺสนาย มุทฺธมฺ (๑) สพฺพพุทฺธ-
 ปจเจกพุทฺธพุทฺธสาวกานํ วิเสสธิกมทิกฺขมฺมุขวิหารปทฺฐานํ
 อานาปานสติกมฺมฏฺฐานํ อิตฺถิปฺริสทฺถติอสุตาทิสทฺทสมากุลํ ความนฺตํ
 อปริจฺจชิตฺวาน(๒) สุกฺริ สมฺปาเทตฺถํ สทฺทกณฺณกตฺตา ฉานสฺสฯ
 อคามเก ปน อรณฺเณ สุกฺริ โยคาวจรเณ อิํ กมฺมฏฺฐานํ
 ปริคคเหตฺวา อานาปานจตฺตถฺชฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตเมว
 ฉานํ ปาทกํ กตฺวา สงฺขารे สมฺมสิตฺวา อคฺคผลอรหตฺตํ
 ปาปุณฺนิตฺตฯ ตสฺมาสฺส อนุรูปํ เสนาสนํ ทสฺเสนโต ภควา
 อรณฺณคโต วาติอาทิมายฯ

วตฺถุวิขฺชาจริโย วิย หิ ภควาฯ โส ยถา วตฺถุวิขฺชาจริโย
 นครณฺมี ปสฺสิตฺวา สุภฺจฺจ อฺปปริจฺจชิตฺวา เอตฺถ นครํ มาเปถาติ
 อฺปทิสฺติฯ (๓)โสตฺถินา จ นครเ นิฏฺจิตฺเต ราชกุลโต มหาสกฺกาโร
 ลภฺติเอวเมว(๔) โยคาวจรสฺส อนุรูปํ เสนาสนํ อฺปปริจฺจชิตฺวา
 เอตฺถ กมฺมฏฺฐานํ อนฺุยฺยชิตฺพุพฺพนฺติ อฺปทิสฺติ ตโต[๕]
 กมฺมฏฺฐานํ อนฺุยฺยชฺชนฺเตน โยคินา อนฺุยกเมเน อรหตฺเต ปตฺเต
 สมฺมาสมพุทฺโธ วต โส ภควาติ มหนฺตํ สกฺกาโร ลภฺติฯ

อຍ ပန ဂိက္ခု တိပိတိတိသတိ ဘုဒ္ဓတိ၊ ယထာ ဟိ
 # ๑. ม. กายานุปสฺสนาสมิทฺธิม္ (๑) อิตฺปิ ฯ ๒. ม. อปริจฺจชิตฺวาน ฯ
 # ๓. อฺปทิสฺติ อิตฺปิ ฯ ๔. ม. เอวเมว ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺတเร တထာติ တิสฺສတိ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๔๒๒

มหาที่ปราชชา อรณฺเว ตินคหนํ วา วนคหนํ วา ปพุตคหนํ
วา นิสฺสาย นิสฺยิตฺวา วนมหิสฺโลกณฺณสุกราทโย มิเค คณฺหาติ
เอวเมว อัย อรณฺวาทีสุ กมฺมฏฺจานํ อนุยฺยชฺชฺโต ภิกฺขุ
ยถากุเมน จตฺตารโ มคฺเค เจว จตฺตาริ อริยผลานิ จ
คณฺหาติ ฯ เตนานุ โปราณา

ยถาปี (๑)ทีปีโก นาม นิสฺยิตฺวา คณฺหติ(๒)
ตเถวายํ พุทฺธปฺตฺโต ยุตฺตโยโค วิปฺสฺสโก
อรณฺณํ ปวิสิตฺวาน คณฺหาติ ผลมุตฺตมนฺติฯ

เตนสฺส ปรกฺกมชฺวโยคฺคภูมี อรณฺณเสนาสนํ ทสฺเสนโต
ภควา อรณฺณคโต วาติ อาทิมานา อิตฺโต ปริ อิมสฺมี ตาว
อานาปานปพฺเพ ยํ วตฺตพฺพิ สฺยาฯ ตํ วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตเมวฯ
ตสฺส ปน อิมสฺ ทัณฺณ อสฺสสนฺโต ทัณฺณ อสฺสสามิตฺติ
ปชานาติ ฯ เปฯ ปสฺสสมภยํ กายสงฺขาริ ปสฺสสฺสสามิตฺติ สิกฺขตฺติ
เอวํ วุตฺตานํ อสฺสาสปสฺสาสานํ วเสน สิกฺขโต อสฺสาส-
ปสฺสาสนิมิตฺเต จตฺตาริ ฌานานิ อุปฺปชฺชฺนฺติฯ โส ฌานา
วฏฺฐหิตฺวา อสฺสาสปสฺสาเส วา ปริกฺคณฺหติ ฌานงฺคานิ
วา ปริกฺคณฺหติ ฯ ตตฺถ อสฺสาสปสฺสาสกมฺมิโก อิม อสฺสาส-
ปสฺสาสา กีนิสฺสิตาฯ วตฺถุนิสฺสิตาฯ วตฺถุ นาม กรชกาโย
กรชกาโย นาม จตฺตาริ มหาภูตานิ อุปาทารูปญฺจาติ เอวรูป
๑. สฺ. ย. ยถา หิ ฯ ๒. ม. นิสฺยิตฺวา คณฺหติ มิเค ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๒๓

ปริกคณหติฯ ตโต ตทารมมณเ ผสสปลญจเมเก นามนุติ เอวรูป(๑)
ปริกคณหิตฺวา ตสฺส ปจฺจยํ ปริเยสนฺโต อวิชฺชาทิจฺฉิจ-
สมุปฺปาทํ ทิสฺวา ปจฺจยปจฺจยฺอุปฺปนฺนธมฺมตฺตเมเวตฺถฯ อญฺโฌ
สฺตโต วา ปุคฺคโล วา นตฺถิติ วิติณฺณงฺโข สปฺปจฺจนาม-
รูปํ ติลกฺขณํ อโรเปตฺวา วิปฺสฺสนํ วทฺเทเนฺโต อนุกฺกเมน
อรหตฺตํ ปาปฺณาติฯ อิทํ เอกสฺส ภิกฺขุโน ยาว อรหตฺตา
นियฺยานมฺหํฯ

ฉานกมฺมิโกปี อิมานิ ฉานจฺกานิ ก็ นิสฺสิตานิ
วตฺถุ นิสฺสิตานิฯ วตฺถุ นาม กรชกาโย(๒) ฉานจฺกานิ นาม
กรชกาโย รูปนุติ นามรูปํ ววตฺถเปตฺวา ตสฺส ปจฺจยํ
ปริเยสนฺโต อวิชฺชาทิจฺฉายาการิ ทิสฺวา ปจฺจยปจฺจยฺอุปฺปนฺน-
ธมฺมตฺตเมเวตฺถฯ อญฺโฌ สฺตโต วา ปุคฺคโล วา นตฺถิติ
วิติณฺณงฺโข สปฺปจฺจนามรูปํ ติลกฺขณํ อโรเปตฺวา วิปฺสฺสนํ
วทฺเทเนฺโต อนุกฺกเมน อรหตฺตํ ปาปฺณาติฯ อิทเมกสฺส ภิกฺขุโน
ยาว อรหตฺตา नियฺยานมฺหํฯ

อิติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ อตฺตโน วา อสฺสาสปลฺสสาสกาเย
กายานุปลฺสสี วิหฺรติฯ พหิทฺธา วาติ ปฺรสฺส วา อสฺสาส-
ปลฺสสาสกาเยฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา วาติ เอวํ(๓) อตฺตโน กาลเณ
ปฺรสฺส อสฺสาสปลฺสสาสกาเยฯ เอเตนสฺส ปคฺคณกมฺมฏฺฐานํ
๑. ม. เอวํ นามรูปํ ฯ ๒. ม. วตฺถุ นาม กรชกาโยติ ฯ ๓. ม. กาลเณ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๔๒๔

อฏฐเปตฺวา อปรารฺปริ สลฺยจรณกาโถ กถิตฺโต เอกกาเล ปน
อิทํ อุกฺขํ น ลพฺภติ ฯ

สมุทฺยธมฺมานุสฺสึ วาติ ยถา นาม กมฺมารภสฺสํ จ
คคฺคฺรนาฬิ จ ตชฺชณฺจ วายามํ ปฏฺฐิจฺจ วาโถ อปรารฺปริ
สลฺยจรติฯ เอวํ ภิกฺขุโน กรชกาณฺจ นาสปฺภูณฺจ จิตฺตณฺจ
ปฏฺฐิจฺจ อสฺสาสปฺสฺสาสกาโย อปรารฺปริ สลฺยจรติฯ กายาทโย
ธมฺมา สมุทฺยธมฺมาฯ เต ปสฺสนฺโต สมุทฺยธมฺมานุสฺสึ วา กายสฺมี
วิหฺรตีติ วุจฺจติฯ วยธมฺมานุสฺสึ วาติ ยถา ภสฺสตาย อปฺนีตฺยา
คคฺคฺรนาฬิยา ภินฺนาย ตชฺเช จ วายาเม อสฺติ โส วาโถ
นปฺปวตฺตติฯ เอวมฺว กายเ ภินฺเน นาสปฺภู วิหฺรตฺเต จิตฺเต
จ นฺริทฺเต อสฺสาสปฺสฺสาสกาโย นาม นปฺปวตฺตตีติ กายาทิ-
นฺโรธา อสฺสาสปฺสฺสาสนฺโรโร(๑) เอวํ ปสฺสนฺโต วยธมฺมานุสฺสึ
วา กายสฺมี วิหฺรตีติ วุจฺจติฯ สมุทฺยวยธมฺมานุสฺสึติ กาเลน
สมุทฺยฯ กาเลน วยํ อณฺุสฺสนฺโต. อตฺถิ กาโยติ วา ปนสฺสาติ
กาโย จ(๒) อตฺถิฯ น สตฺโต น ปุคฺคโถ น อิตฺถิ น ปุริโส
น อตฺตา น อตฺตนิยํ นาทํ น มมฺ(๓) น โกจิ น กสฺสจฺจิติ
เอวมสฺส สติ ปจฺจุปฺภูจฺจิตา โหติฯ

ยวทฺทวาติ ปโยชนปฺริจฺเจทวตฺถาปนเมตฺติฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ
ยา สติ ปจฺจุปฺภูจฺจิตา โหติฯ สา น อณฺุทตฺถายฯ อถ
๑. ม. อสฺสาสปฺสฺสนฺโรโรติฯ ๒. ม. วาฯ ๓. ม. มมฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๒๕

โฆ ยาวเทว ฌาณมตฺตาย อปราปรึ อุตฺตริฌาณปฺมาณตฺตาย (๑)
 เจว สติปฺมาณตฺตาย จฯ สติสมฺปชฌณานํ วุฑฺฒตฺตายาติ
 อตฺตโถฯ อนิสฺสึโต จ วิหฺรตีติ ตณฺหานิสฺสยทิกฺขณินิสฺสยานํ วเสน
 อนิสฺสึโต วิหฺรตีฯ น จ กิลฺยจิ โลกเ อฺปาทียตีติ โลกสมฺมึ
 กิลฺยจิ รุปี วา ฯ เปฯ วิญฺญาณํ วา อัย เม อตฺตา วา
 อตฺตนิยฺม วัตติ น คณฺหตีฯ เอวปีติ อฺปรึ อตฺถึ อฺปาทาย
 สมฺปปีณฺทนตฺเถ ปิกาโรฯ อิมินา ปน ปเทน ภควา
 อานาปานปพฺพเทสนํ นียฺยาเตตฺวา ทสฺเสตีติ ฯ (๒)

ตตฺถ อสฺสาสปฺสฺสาสปรึคฺคาทิกา สติ ทฺกฺขสจฺจํฯ ตสฺสา
 สมฺภูฏาปิกา ปฺริมคณฺหา สมฺทยสจฺจํฯ อฺภินฺนํ อปฺปวตฺติ
 นิโรธสจฺจํฯ ทฺกฺขปรึชานโน สมฺทยปฺปชฺชโน นิโรธารมฺมโณ
 อริยมคฺโค มคฺคสจฺจํฯ เอวํ จตฺสจฺจวเสน อฺสฺสทฺกิตฺวา นิพฺพุตี
 ปาปฺณาตีติ อิทฺเมกสฺส อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน อภินิวิฏฺฐสฺส
 ภิกฺขุโน ยาว อรหตฺตา นียฺยานมฺขุนฺตึฯ

อานาปานปพฺพวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

เอวํ อสฺสาสปฺสฺสาสวเสน กายานุสฺสนํ วิกฺขิตฺวา
 อิทานิ อิริยาปถวเสน วิกฺขิตฺุ ปฺน จปรนฺตึ อาทิมาหฯ ตตฺถ
 กามํ โสณสิงฺคาลาทโยปี คจฺจนฺตา คจฺจามาติ ชานนฺตึฯ
 น ปเนตฺ เอวรूपึ ปชานนํ สนฺธาย วุตฺตํฯ เอวรูปญฺหึ
 # ๑. สึ. อุตฺตรุตฺตรึ ฌาณปฺมาณตฺตาย ฯ ม. อุตฺตรุตฺตรึ... ฯ
 # ๒. ม. ทสฺเสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๔๒๖

ชานนํ สตุตฺตฺพลทฐี น ปชหติฯ อตุตสณฺณํ น อุกฺขมาณฺเฑติ
กมฺมกฺขจํ วา สติปฺกฺขจํ กาวนา วา น โหติฯ อิมสฺส
ปน ภิกฺขุโน ชานนํ สตุตฺตฺพลทฐี ปชหติฯ อตุตสณฺณํ อุกฺขมาณฺเฑติ
กมฺมกฺขจํ สติปฺกฺขจํ กาวนา จ โหติฯ อิทฺถหิ โโก
กจฺจติฯ กสฺส คมนฺนํ กิการณา กจฺจตีติ เอวํ สมฺปชานนํ (๑)
สนฺธาย วุตฺตํ จานาที่สุปี เอเสว นโยฯ

ตตุถ โโก กจฺจตีติ น โกจิ สตุโต วา ปุคฺคโล วา
กจฺจติ. กสฺส คมนนฺติ น กสฺสจิ สตุตฺตฺส วา ปุคฺคกสฺส
วา คมนนํฯ กิการณา กจฺจตีติ จิตฺตกิริยวาโยธาตุวิปฺผาเรน
กจฺจติฯ ตสฺมา เอส เอวํ ปชานาติ คมิสฺสามิติ (๒) จิตฺตํ
อุปฺปชฺชติฯ ตํ วายํ ชเนติฯ วาโยวิญฺญตฺตี ชเนติฯ (๓)
จิตฺตกิริยวาโยธาตุวิปฺผาเรน สกฺลกายสฺส ปฺรโต อภินิหาโร
คมนนฺติ วุจฺจติ จานาที่สุปี เอเสว นโยฯ

ตตุราปี หิ ติกฺขจามิติ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติฯ ตํ วายํ ชเนติ
วาโยวิญฺญตฺตี ชเนติฯ จิตฺตกิริยวาโยธาตุวิปฺผาเรน สกฺลกายสฺส
โกฏฺโถ ปฺกฺขาย อุสฺสิตภาโว จานนฺติ วุจฺจติ. นิสิทมามิติ จิตฺตํ
อุปฺปชฺชติฯ ตํ วายํ ชเนติฯ วาโยวิญฺญตฺตี ชเนติฯ จิตฺตกิริย-
วาโยธาตุวิปฺผาเรน เหฏฺฐิมกายสฺส สมฺมิณฺชนํ อุปริมกายสฺส
๑. สี. เอวรूपํ ชานนํฯ ๒. สี. กจฺจิสฺสามิติฯ ม. กจฺจามิติฯ
๓. ม. วาโย วิญฺญตฺตี ชเนติฯ เอวมฺปริปีฯ

*เล่มที่ ๓ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๒๗

อุสสิตภาโว นิสชชชาติ วุจจติฯ สยามมีติ จิตตํ อุปฺปชชติฯ ตํ
วายํ ชเนติฯ วาโยวิญญตฺตี ชเนติฯ จิตฺตกิริยวาโยธาทฺวิปฺผาเรน
สกลสรีรสฺส ติริยโต ปสฺสาร์ณํ สยन्नฺนฺติ วุจจตีติ ฯ

ตสฺส เอวํ ปชานโต เอวํ ปสฺสโต (๑) โหติ สตฺโต
คจฺจนฺติ สตฺโต ติฏฺฐตีติ วุจจติฯ อตฺถิ ปน โกจิ สตฺโต
คณฺตฺวา(๒) วา จีโต วาติฯ นตฺถิฯ ยถา ปน สกฺกํ คจฺจนฺติ
สกฺกํ ติฏฺฐตีติ วุจจติฯ น จ กิณฺจิ สกฺกํ นาม คจฺจนฺตํ
วา ติฏฺฐนฺตํ วา อตฺถิฯ จตฺตารो ปน โคณฺเ โยเชตฺวา
ณฺณมฺหิ สาร์ถิมฺหิ ปาเชนฺเต สกฺกํ คจฺจนฺติ สกฺกํ ติฏฺฐตีติ
โวหารมตฺตํ โหติฯ เอวเมว อชานนญฺเฐน (๓) สกฺกํ วีย กาโยฯ
โคณฺเ วีย จิตฺตชา วาตาฯ สาร์ถิ วีย จิตฺตํฯ คจฺจามมีติ
จิตฺเต (๔) อุปฺปนฺเน วาโยธาทฺ วิญญตฺตี ชนฺยมาณา อุปฺปชชติ
จิตฺตกิริยวาโยธาทฺวิปฺผาเรน คมฺนาทีนํ ปวตฺตนฺติฯ [๕] สตฺโต
คจฺจนฺติฯ สตฺโต ติฏฺฐตีฯ อหํ คจฺจามมีฯ อหํ ติฏฺฐามมีติ โวหารมตฺตํ
โหตีติ ฯ [๖]

นาวา มาลุตเวเคน ชียาเวเคน เตชนํ
ยถา ยาคี ตถา กาโย ยาคี วาตาหโต อัยฯ

- # ๑. ม. อัย ปาโล นตฺถิ ฯ ๒. ม. คจฺจนฺโต ฯ ๓. ส. ย. อชานนญฺเฐน ฯ
- # ๔. ม. คจฺจามมี ติฏฺฐามมีติ จิตฺเต ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร ตโตติ ทิสฺสตี ฯ
- # ๖. ม. เอตฺถนฺตเร เตนาหาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวคคุณณา หน้า ๔๒๘

ยนุต์ สุตตวเสเนว(๑) จิตตสุตตวเสนิท
ปยุตต์ กายยนุต์ปี ยาคิ จาติ นิสิตติฯ
โก นาม เอตุล โส สตุโต โย วินา เหตุปจเจ
อตุตโน อานุภาเวน ติกุเจ วา ยทิ วา วเชติฯ

ตสุมา เอว เหตุปจเจวเสเนว ปวตตานิ คมนาทินิ
สลลกเขนโต เอส กจจนโต [๒] กจจามีติ ปชานาติฯ จิต
วาฯ นิสินโน วาฯ สยาโน วา สยาโนมหิติ ปชานาตีติ
เวทิตพโพฯ

ยถา ยถา วา ปนสฺส กาโย ปณฺหิตโต โหติฯ ตถา
ตถา นํ ปชานาตีติ สพฺพสงฺกาคากวจนเมตฺติฯ อิทํ วุคฺตํ โหติ
เยน เยน วา อากาเรน ตสฺส กาโย จิตโต โหติฯ เตน
เตน นํ ปชานาติฯ คมนากาเรน จิตฺตํ กจจตีติ ปชานาติ
จานนีสขุชาสยนากาเรน จิตฺตํ สยาโนติ ปชานาตีติฯ

อิติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ อตุตโน วา จตุอิริยาปถ-
ปริคฺคณฺหนน กาย กายานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ พหิทฺธา วาติ
ปรสฺส วา จตุอิริยาปถปริคฺคณฺหนน ฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา วาติ
กาเลน อตุตโนฯ กาเลน ปรสฺส จตุอิริยาปถปริคฺคณฺหนน
กาย กายานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ สมุทฺยธมฺมานุปฺสฺสี วาติอาทิสฺ
ปน อวิขุชาสมุทฺยา รูปสมุทฺโยติอาทินา(๓) นเยน ปญฺหาการเห
๑. ม. ยนุต์ สุตตวเสเนว ฯ ๒. ม. เอตุณฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสตี ฯ
๓. พ. ปฎิ. ๓๑/๑๐๖/๓๕ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๒๕

รูปกษณฐส สมหโย จ วโย จ นีหริตพโพ ตณหิ
สนุชย อธิ สมุทชมมานุปลสึ วาติอาทิ วุตตํ อตฺถิ กาโยติ
วา ปนสฺสาติอาทิ วุตตสทิสเมว

อิช ปน จตฺอิริยาปถปริคฺคาหิกา สติ ทุกฺขสจฺจํฯ ตสฺสา
สมฺภูจฺาปีกา ปฺริมตณฺหา สมุทชจฺจํฯ อฺภินฺนํ อปฺปวตฺติ
นิโรธสจฺจํฯ ทุกฺขปริชานโน สมุทชปฺปชฺหโน นิโรธารมฺมโณ
อริยมคฺโค มคฺคสจฺจํฯ เอวํ จตฺสจฺจวเสน อฺสสกฺกิตฺวา นิพฺพุตี
ปาปฺณาตีติ อิทเมกสฺส จตฺอิริยาปถปริคฺคาหกสฺส กิกฺขุโน ยาว
อรหตฺตา นียฺยานมฺขุนฺติฯ

อิริยาปถพพวณณา นิฏฺจิตาฯ

เอวํ อิริยาปถวเสน กายเ กายานุปลสฺสนํ วิภชิตฺวา
อิทานิ จตฺสมปฺชณฺวเสน วิภชิตฺุ ปฺน จ ปฺรนฺตฺิอาทิมาหฯ
ตตฺถ อภิกฺกนฺเต ปฏฺิกฺกนฺเตติ เอตฺถ ตาว อภิกฺกนฺตํ วุจฺจติ
คมนํฯ ปฏฺิกฺกนฺตํ นีวตฺตนํฯ ตทกฺยปี จตฺสฺ อิริยาปถสฺ
ลพฺภติฯ คมเน ตาว ปฺรโต กายํ อภิหรนฺโต อภิกฺกมฺติ
นามฯ ปฏฺินีวตฺตนฺโต ปฏฺิกฺกมฺติ นามฯ จาเนปี จิตฺโกว
กายํ ปฺรโต โอนาเมนฺโต อภิกฺกมฺติ นามฯ ปจฺจโต
อปฺนาเมนฺโต ปฏฺิกฺกมฺติ นามฯ นิสชชายปี นิสินฺนโกว
อาสนสฺส ปฺริมองฺคาภิมฺโข สฺสรนฺโต อภิกฺกมฺติ นามฯ
ปจฺจิมํ องฺคปเทสํ ปจฺจจา สฺสรนฺโต ปฏฺิกฺกมฺติ นาม ฯ
นิปชชายปี เอเสว นโยฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคฺคณณา หน้า ๔๓๐

สมฺปชานการี โหตีติ สมฺปชณฺเณน สพฺพกิจฺจการี
สมฺปชณฺเณว วา การีฯ โส หิ อภิกฺกนฺตาทีสุ สมฺปชณฺณํ
กโรเตวฯ น กตฺถจि สมฺปชณฺณวิริหิตो โหติฯ

ตตฺถ สาทฺถกสมฺปชณฺณํ สปฺปายสมฺปชณฺณํ โคจร-
สมฺปชณฺณํ อสมฺโมหสมฺปชณฺณนฺติ จตฺตพฺพิธํ สมฺปชณฺณํฯ

ตตฺถ อภิกฺกมนจิตฺเต อุปฺปนฺนจิตฺตวเสนว(๑) อคฺนตฺวา
กิณฺนุ เม เอตฺถ กเตน อตฺโถเยว อตฺถิ นตฺถิติ อตฺถานตฺถํ
ปฺริคฺคณฺหิตฺวา อตฺถปฺริคฺคณฺหนํ สาทฺถกสมฺปชณฺณํฯ ตตฺถ
จ อตฺโถติ เจตฺยทสฺสนโโพธิทสฺสนสํฆทสฺสนเถรทสฺสนอสฺสภ-
ทสฺสนาทิวเสน ฆมฺมโต วทฺธฺมิฯ เจตฺยิ (๒) ทิสฺวาปี หิ พุทฺธารมฺมณฺ(๒)
สงฺฆทสฺสเนน สงฺฆารมฺมณฺ ปีตี อุปฺปาเทตฺวา ตเทว ขยวโยโต
สมฺมสนฺโต อรหตฺตํ ปาปฺณาติฯ เถเร ทิสฺวา เตสํ โโอวาท
ปฺติญฺจาย อสฺสุภํ ทิสฺวา ตตฺถ ปจฺมชฺฌานํ อุปฺปาเทตฺวา ตเทว
ขยวโยโต สมฺมสนฺโต อรหตฺตํ ปาปฺณาติฯ ตสฺมา เอเตสํ
ทสฺสนํ สาทฺถกํฯ เกจิ ปน อามิสฺโตปี วทฺธฺมิ อตฺโถเยว
ตํ นิสฺสาย พุทฺหมจฺริยานุคฺคหาย ปฺฏิปฺนฺนตฺตาติ วทฺธฺมิฯ

ตสฺมี ปน คมเน สปฺปายาสปฺปายํ ปฺริคฺคณฺหิตฺวา
สปฺปายปฺริคฺคณฺหนํ สปฺปายสมฺปชณฺณํฯ เสยฺยถิทํฯ เจตฺยิสฺส
ทสฺสนํ ตาว สาทฺถกํ(๑)ฯ สเจ ปน เจตฺยิสฺส มหาปฺุชาย

๑. ม. อุปฺปนฺเน จิตฺตวเสนวฯ ๒. ม. เจตฺยิ วา โโพธิ วา ทิสฺวาปี หิ
พุทฺธารมฺมณฺฯ ๓. ม. สาทฺถกํฯ

*เล่มที่ ๗ สติปัญญาสูตรตถาณนา หน้า ๔๓๑

ทสทวาทสโยชนนุตเร ปรีสา สนุปีตุนติฯ อุตโน วิภวานุรูป
 อิตฺติโยปี ปรีสาปี อลงกตปฏิยตุตา จิตฺตกมฺมรูปกานี วีย
 สลฺยจฺรณฺติฯ ตฺตฺร จสฺส อิกฺุเจ อารมฺมณฺเ โลโกฯ อนิกฺุเจ
 ปฏิโฆฯ อสมเปกฺขณฺ (๑) โมโห อุปฺปชฺชติฯ กายสํสฺกคาปตฺตี [๒]
 วา อาปชฺชติฯ ชีวิตฺพฺรหฺมจฺริยานํ วา อนฺตราโย โหติฯ เอวํ ตํ จานํ
 อสฺปฺปายํ โหติฯ วุตฺตปฺปการอนฺตรายาภาเว สฺปฺปายํฯ [๓]
 สงฺฆทสฺสนฺปี สาคฺถํฯ สเจ ปน ปน อนฺโตคาเม มหามณฺฑปํ
 การตฺวา สพฺพรตฺตี ฌมฺมสฺสวณํ การนฺเตสฺ มนฺุสฺเสสฺ
 วุตฺตปฺปการเนว ชนสนฺนิปาโต เจว อนฺตราโย จ โหติฯ เอวํ
 ตํ จานํ อสฺปฺปายํฯ อนฺตรายาภาเว สฺปฺปายํฯ มหาปรีส-
 ปรีวารานํ เถรานํ ทสฺสเนปีเอเสว นโยฯ อสฺกทสฺสนฺปี
 สาคฺถํฯ ตทตฺถทีปนญจ อิทํ วตฺถุฯ

เอโก กิร ทหฺรภิกฺขุ สามเณรํ คเหตุวา ทนฺตกฺกุชฺตถาย
 คโตฯ สามเณโร มคฺคา โอกกมิตฺวา ปฺรโต คจฺจนฺโต อสฺกํ
 ทิสฺวา ปจฺมํ ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตเทว ปาทกํ กตฺวา สงฺฆาเร
 สมฺมสนฺโต ตีณิ ผลานิ สจฺฉิกตฺวา อุปฺริมคฺคตฺถาย กมฺมกฺุจฺจํ
 ปรีคฺคเหตุวา อกฺุจาสิฯ ทหฺโร ตํ อปฺสฺสนฺโต สามเณราติ
 ปกฺุโกสิฯ โส มยา ปพฺพชิตทิวสโต ปฺกุจาย ภิกฺขุณา สทฺธิ
 เทว กถา นาม น กถิตปฺพพาฯ อณฺณสฺมีปี ทิวเส

๑. สี่. อสมเปกฺขเนนฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสติฯ

๓. ม. เอตฺถนฺตเร โพธิทสฺสเนปีเอเสว นโยติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๔๗๒

อุปริวิเสสํ นิพฺพตฺเตสฺสามิติ จินฺเตตฺวา กิ ฆนฺเตติ ปฏฺิวจํ
อทาสิฯ เอหิติ จ วุคฺโต(๑) เอกวจนเนเนว อากนฺตฺวา ฆนฺเต
อิมินา ตาว มคฺเคน กนฺตฺวา มม(๒) จิตฺกาเส มุหุตฺตํ
ปฺรตฺถาภิมฺโข จตฺวา โอลเกถาติ อาหฯ โส ตถา กตฺวา
เตน ปตฺตฺวิเสสเมว ปาปฺณิฯ เอวํ เอกํ อสุภํ ทุวิญฺญํ ชนानํ
อตฺถาย ชาตํ(๓) ฯ

เอวํ สาตฺถปปี ปเนตํ ปฺริสสฺส มาตฺคามาสฺสํ อสฺปฺปายํ
มาตฺคามสฺส จ ปฺริสสาสุภํฯ สภาคเมว สปฺปายนฺติ เอวํ
สปฺปายปฺริคฺคหณฺติ สปฺปายสมฺปชฺญณฺติ นามฯ

เอวํ ปฺริคฺคหิตสาตฺถกสฺปฺปายสฺส ปน อฏฺฐตีสาย กมฺมฏฺฐา-
เนสุ อตฺตโน จิตฺตฺรจิตฺติ กมฺมฏฺฐานสงฺขาตํ โคจรี อุกฺคเหตฺวา
ภิกฺขุขาจรโคจเร ตํ คเหตฺวา คมนํ โคจรสมฺปชฺญณฺติ นามฯ

ตฺสสาวิภาวตฺถํ อิทํ จตฺถกํ เวทิตพฺพิฯ อีเชกฺจฺโจ ภิกฺขุ
หฺรติ น ปฺจฺจาหฺรติฯ เอกฺจฺโจ น หฺรติ ปฺจฺจาหฺรติฯ เอกฺจฺโจ
เนว หฺรติ น ปฺจฺจาหฺรติฯ เอกฺจฺโจ หฺรติ จ ปฺจฺจาหฺรติ จฯ

ตตฺถ โย ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสฺชชาย อวารณฺิเยหิ
ชฺมเมหิ จิตฺตํ ปฺริโสเชตฺวา ตถา รตฺติยา ปจฺมํ ยามํ
มชฺฌิเม ยามे เสยฺยํ กปฺเปตฺวา ปจฺฉิเม ยามเป นิสฺชชาย

๑. ม. วุคฺเตฯ ๒. ม. มยาฯ ๓. ม. ชายติฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสูตรตวณณา หน้า ๔๓๓

จงกเมหิ วิตินาเมตฺวา ปเคว เจตียงฺกณโพิชยงฺกณวตฺตํ กตฺวา
 โพิชรุกฺเข อุกฺกํ อาสิจฺจิตฺวา ปานียปริโกชนียํ ปจฺจุปฺภูจเปตฺวา
 อาจริยฺชฎมายวตฺตาทีนิ สพฺพานิ ขนฺธกวตฺตาทีนิ สมาทาย
 วตฺตติ โส สรีรปริกมฺมํ กตฺวา เสนาสนํ ปวิสิตฺวา จ(๑)
 เทว ตโย ปลฺลงฺเก อุตฺมํ คาหาเปตฺวา กมฺมภูจฺจานมนฺยูถฺชิตฺวา
 ภิกฺขุจอารเวลา ย อฏฺฐหิตฺวา กมฺมภูจฺจานสีเสเนว ปตฺตจิวฺรมาทาย
 เสนาสนโต นิกฺขมิตฺวา กมฺมภูจฺจานํ มนสิกโรนฺโตว เจตียงฺกณ
 ฌนตฺวา สเจ พุทฺธานุสฺสติกมฺมภูจฺจานํ โหติฯ ตํ อวิสชเชตฺวา ว
 เจตียงฺกณํ ปวิสติ ฯ อยณฺํ เจ กมฺมภูจฺจานํ โหติฯ โส ปานปาทมฺเ
 จตฺวา หตฺถเนน กหิตถณฺท์ วिय ตํ จเปตฺวา พุทฺธารมฺมณฺ
 ปีตี คเหตุวา เจตียงฺกณํ อารฺยฺห มหนตฺ เจ เจตียํฯ ติกฺขตฺตํ
 ปทกฺขิณฺํ กตฺวา จตฺสู จาเนสุ วนฺทิตพฺพํฯ ชุทฺทกํ เจ เจตีย
 ตเถว ปทกฺขิณฺํ กตฺวา อฏฺฐตฺสู จาเนสุ วนฺทิตพฺพํฯ เจตีย
 วนฺทิตฺวา โพิชยงฺกณํ ปตฺเตนาปี พุทฺธตฺสู ภาวโต สมฺมุข
 วिय นิปฺจการํ ทสฺเสตฺวา โพิช วนฺทิตพฺพโ โส เอว
 เจตียถฺจ โพิชถฺจ วนฺทิตฺวา ปฏฺฐีสามิตฺถฺจฺจานํ ฌนตฺวา
 ปฏฺฐีสามิตถณฺท์กํ หตฺถเนน ฌนฺหนโต วिय นิกฺขิตฺตกมฺมภูจฺจานํ
 คเหตุวา คามสมิเป กมฺมภูจฺจานสีเสเนว จิวฺรํ ปารูปิตฺวา คาม
 ปิณฺฑทาย ปวิสติฯ

๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคคุณณา หน้า ๓๔๗

อด นั มนุสสา ทิสวา อโย โน อาคโตติ

ปจจुकคนตุวา ปตตัม คเหตุวา อาสนสาถาย(๑) วา เกเห วา

นีสีทาเปตุวา ยากุ ทตุวา ยาว ภตตัม นิฐฐาติ(๒) ตาว

ปาเท โหวิทวา มกขเหตุวา ปุโรโต นีสีทิตวา ปณห์ วา

ปจจุนนติฯ ชมมัม วา โสตุกามา โหณนติฯ สเจ ปน (๑) กถาเปนุติ

ชนสงคเหตุถัม ชมมกถา นาม กาทพพาเยวาติ อฏฐกถาจรिया

วทนุติฯ ชมมกถา หิ กम्मฏฐานวิมุตตา นาม นตติฯ

ตสุมา กम्मฏฐานสีเสเนว ชมมัม กเถตุวา กम्मฏฐานสีเสเนว

อาหารั ปรีกขชิตวา อนุโมทนัม กตุวา นีวตติยมาโน(๔) มนุสเสหิ

อนุกโตว จ(๕) คามโต นิกขमितวา ตตุเถว นีวตติตุวา มคคัม

ปฏีปชชติฯ อด นั ปุเรตริ นิกขमितวา พหิคามม กตภตต-

กัจจา สามณेरททริกขุ ทิสวา ปจจुकคนตุวา ปตตจิวรมสส

คณนุติฯ

โปราณกภิกขุ กิร น อมุหากัม อุปชฌมาโย อจริโยติ

มุขัม โอลิเกตุวา วตตัม กโรนุติฯ สมปตตปรีจเจเทเนว กโรนุติฯ

เต ตัม ปจจุนนติ ฆนุเตเอเต (๖)มนุสสา กิ เต โหณนติ (๖)

มาติปกขโต สมพนธา ปิติปกขโตติฯ กิ ทิสวา ปจจกถาติ.

ตุเมหสุ เอเตส เปมัม พหุमानนุติ. อาวุโส ยัม มาตาปีตุหิปี ทุกกรัฯ

๑. ม. อาสนสาถายัฯ ๒. ม. ยาว ภตตัม น นิฐฐาติฯ ๓. ม. ย. สเจปี นฯ

๒. ม. นีวตติยมาเนหิปีฯ ๕. ม. วฯ ๖. ม. ย. มนุสสา ตมุหากัม กิ โหณนติฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้ ๔๓๕

ตํ เอเต อมหากํ กโรนติฯ ปตตจิวรปี โน เอเตสํ สนตกเมว
เอเตสํ อานุภาเวน เนว ภเย ภยึฯ น ฉาตเก ฉาตกํ
ชานามฯ เอทิสา นาม อมหากํ อุปการโน นตฺถิตี เตสํ
คุณุ กเถนุโต กจฺจติฯ อัย วุจฺจติ หรติ น ปจฺจาหริติฯ

ยสฺส ปน ปเคว วุตตปปรการวตตปฏฺฐิตี กโรนตฺสส
กมฺมชเตโซ ปชฺชตติฯ อนฺุปาทินฺนํ มฺลจิตฺวา อุปาทินฺนํ
คณฺหติฯ สรโรโต เสทา มฺลจฺจติฯ กมฺมฏฺฐานวโร นารโหติฯ
โส ปเคว ปตตจิวรมาทาย เวคสาว เจตีย วนฺทิตฺวา โครูปานํ
นิกฺขมณเวลายเมว คามํ ยาคฺุภิกฺขาย ปวิสิตฺวา ยาคฺุ ลภิตฺวา
อาสนสาถํ คนฺตฺวา ปิวติฯ อถสฺส ทวตฺตติกฺขตฺตํ อชฺโฆหรณ-
มตฺเตเนว กมฺมชเตโซ อุปาทินฺนํ มฺลจิตฺวา อนฺุปาทินฺนํ
คณฺหติฯ ฆฏฺฐเตน นฺหาโต วีย เตโซธาตฺ ปรีพาหนิพฺพาปนํ
กตฺวา กมฺมฏฺฐานสีเสน ยาคฺุ ปรีภฺยชิตฺวา ปตฺตลฺยจ มฺขลฺยจ
โรวิทฺวา อนฺตรรกตฺเต กมฺมฏฺฐานํ มนสิกตฺวา อวเสสฏฺฐานเ
ปีณฺทาย จริตฺวา กมฺมฏฺฐานสีเสน อาหารํ ปรีภฺยชิตฺวา ตโต
ปฏฺฐาย โปงฺขานฺุโปงฺขํ (๑)อุปฏฺฐหฺมานํ กมฺมฏฺฐานํ กเหตุวาคจฺจติฯ (๒)

อัย วุจฺจติ น หรติ ปจฺจาหริตฺติ เอทิสา จ ภิกฺขุ ยาคฺุ
ปวิทฺวา วิปสฺสนํ อารภิตฺวา พุทฺธสาสนเ อรหตฺตํ ปตฺตา
นาม คณฺนปถํ วิตฺวตฺตาฯ สีหลทีเปยว เตสฺ เตสฺ คามเส
๑. ม. โปงฺขานฺุโปงฺขํ ฯ ๒. ม. ย. กเหตุวาว อากจฺจติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณนา หน้า ๔๗๖

อาสนสาถาย(๑) น ตั อาสนัน อตถิตย ยตถ ยาคู ปวีตวา
อรหตต ปตตภิกขุ นตถิตย

โย ปน ปมาทวหารี โหติ นิกขิตตฐโรฯ สพพตตานิ
ภินทิตวา ปปลยเจโตชิลวินิพนธจิตโต (๒) วิหรนโต กम्मฏจัน
นาม อตถิตปี สลยณ อกตวา คาม ปิณทาย ปวีตวา
อนนุโลมิเกน คีหิตัสสเคน ตัสสจโจ วิจริตวา จ ภูณชิตวา
จ ตจโจ นิกขมตย อัย วุจจติ เนว หรติ น ปจจาหริตติย

โย ปนาย (๓) หรติ จ ปจจาหริติ จาติ วุตโตฯ โส
กตปจจาตติกวตตวเสน เวทิตพโพฯ อตถกามา หิ กุลปุตตา
สาสเน ปพพชิตวา ทสปี วิตปี ตีตปี จตตาลีตปี ปณณาลีตปี
สตีปี เอกโต วสนตวา กตติกวตต กตวา วิหรนติ อวาโส
ตุมุห น อธิณฎฎา น ภยณฎฎา น ชีวิกาปกตตา(๔) ปพพชิตา
ทุกขา มุณจิตุกกามา ปเนตถ (๕) ปพพชิตาฯ ตสุมมา คมเน
อุปปนุกิเลล คมเนเยว นิกคณหตฯ จาเน นิสชชาย(๖) สยเน
อุปปนุกิเลล สยเนเยว นิกคณหตติ เต เอว กตติกวตต
กตวา ภิกขาจาร์ กจจันตวา อพพมอุสภอุสภอพพมคาวุตคาวุต-
นุตเรสุ ปาสาณา โหนตติฯ ตาย สลยณาย กम्मฏจัน
มนสิโกโรนตาว กจจันตติ สเจ กสสจจิ คมเน กิเลโส อุปปชชติย

๑. ม. อาสนสาถาย ฯ ๒. ม. ย. ปณจวิธ... ฯ ๓. ย. โย ปาย ฯ
๔. ม. ชีวิกาปกตตา ฯ ๕. ส. ย. ปเนตถ ฯ ๖. ม. นิสชชาย ฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๓๗

ตตเถว นํ นิคคณหติฯ ตถา อสกุโกนุโต ตัญจติฯ อถสส
 ปจจโต อากจจณุโตปี ตัญจติ โส อัย ภิกขุ ตยหํ
 อุปฺปนฺนวิตกฺกํ ชานาติฯ อนนฺนจจวิกํ เต เอตฺนติ อตฺตานิ
 ปฏฺฐิจเจตฺตวา วิปสฺสนํ วฑฺฒเตตฺตวา ตตเถว อริยญฺมํ โอกกมฺติฯ
 ตถา อสกุโกนุโต นิสิตฺติฯ อถสส ปจจโต อากจจณุโตปี
 นิสิตฺตติ โสเยว นโยฯ อริยญฺมํ โอกกมิตฺตํ อสกุโกนุโตปี ตํ
 กิเลตฺตํ วิกขมฺภเตตฺตวา กมฺมฏฺฐานํ มนฺติกโรนุโตว กจฺจติฯ
 น กมฺมฏฺฐานวิปฺปยุตฺเตน จิตฺเตน ปาํ อุทฺตรติ. อุทฺตรติ
 เจฯ ปฏฺฐินิวตฺตติตฺตวา ปุริมปเทตฺตเยว เอติ อาลินฺทกฺวาสิมหา-
 ปุสฺสเทวตฺเถโร วียฯ

โส กิร เอกฺกนวิสฺติ วสฺसानิ คตฺตปจจจากตฺติกวตฺตํ(๑) ปุเรนฺโต
 เอว วิหาสิฯ มนุสฺสสาปี สฺทํ อนฺตรามคฺเค กสนฺดา[๒]
 วปฺนฺดา[๒] มทฺททฺนฺดา กมฺมานิ จ กโรนฺดา เถโร ตถา
 กจฺจนฺตํ ทิสฺวา อัย เถโร ปุณฺปุณฺนํ นิวตฺตติตฺตวา กจฺจติฯ
 กิณฺนุ โข มคฺคมฺโพห อุตฺทาหุ กิณฺนุจํ ปมฺภูจฺจติ สลฺลปฺนฺติ (๓)ฯ
 โส ตํ อนาถิยิตฺตวา กมฺมฏฺฐานยฺยุตฺตจิตฺเตเนว สมณฺชมฺมํ กโรนุโต
 วิสฺตติวสฺสพฺกนฺตเร อรหฺตฺตํ ปาปฺณิฯ อรหฺตฺตปฺปตฺตติวเสเยวสฺส
 จงฺกมฺนโกฏฺฐิยํ อธิวตฺถา เทวตา องฺคุลฺลีหิ ทิปํ กตฺตวา (๔) อญฺจาสิฯ

๑. ม. คตฺตปจจจากตฺติกวตฺตํฯ เอวมฺปฺริปีฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติฯ
 # ๓. ม. สมฺลปฺนฺติฯ ๔. ม. อชฺชาเลตฺตวาฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขคควณณนา หน้ ๔๓๘

จตุตาโรปี มหาราชาโน สกโก จ เทวานมินโท พุรหุมา
จ สหมปติ อุปลุจัน อคมสุฯ ตยจ โอภาสั ทิสวา
วนวาสิมหาตีสตเถโร ตั พุติยทิวเส ปุจิจิ รตติภาเค
อายุสมโต สนตติเก โอภาโส อโหสิฯ กิ โส โอภาโสติฯ
เถโร วิกเขปี่ กโรนโต โอภาโส นาม ทีโปภาโสปี โหติ
มณโภาโสปีติ เอวมาทิมายฯ ตโต ปฎิจญาเทถ ตุมะหติ
นิพนุโธ (๑) อามาติ ปฎิจขานิตวา อารโเจสิฯ

กาลวลลิมณพวาสิ มหاناตเถโร วีย จฯ

โสปี กิร คตปจจากตีกวตตี่ ปุเรนโต ปรมิ ตาว
ภกวโต มหาปธานิ ปุเชสสามิติ สตตวสฐานิ จงกมเมว(๒)
อธิฎจสิ ปุน โสพสวสฐานิ คตปจจากตีกวตตี่ ปุเรตวา
อรหตตี่ ปาปุณิฯ โส กมมฎจขานยุดเตเนว จิตเตน ปาทำ
อุทุขรนโต วิยุดเตน อุทุขฎุ ปฎินิวตุนโต คามสมิปี คนตุวา
คาวี นุ ปพพชิต นูติ สาสงกนียปเทเส(๓) จตุวา ปารุปีตุวา
กจจนนตรโต อุทเกน ปตตี่ โหวิตุวา อุทกคณทุลล (๔) กโรติฯ
กัการณฯ มา เม ภิกขั ทาตุวณทิตูวา อาคเต มนุสเส
ทิมายุกา โหนตติ (๕) วจนมตเตนาปี กมมฎจขานวิกเขโป อโหสิติฯ
อชช ฆนเต กตมิตี ทิวสั วา ภิกขुकณนั วา ปญหั วา
๑. ม. นิพนุโธฯ ๒. ม. ฐานจงกมนเมวฯ ๓. ม. อาสงกนียปเทเสฯ
๔. ม. อุทกคณทุลลัฯ ๕. ม. โหถาติฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฎฐานสุตตวณณา หน้า ๔๓๕

ปจฺจติโต ปน อุทกํ คิลิตฺวา อาโรเจติ สเจปี ทิวสาทิปฺจณกา
น โหนฺติฯ นิกฺขมนเวลาຍ(๑) คามทฺวารเร นิฏฺฐุภิตฺวา(๒) ยาคี
กมลพฺติตฺตวิหารเร วสุสฺสูปคตปณฺณาสิกฺขุ วียฯ

เต กิร อาสาพฺหปณฺณมายํ กตฺติกวตฺตํ อํกํสุ อรหตฺตํ
อปตฺวา อณฺณมณฺณํ น อาลปีสุสามาติฯ คามณฺจ ปิณฺฑทาย
ปวิสนฺดา อุทกคณฺฑุสํ กตฺวา ปวิสีสุฯ ทิวสาทิสฺ
ปจฺจติเตสุ วุตฺตนเยเนว ปฏฺธิปชฺชีสุฯ ตตฺถ มนุสฺสา นิฏฺฐุภัน
ทิสฺวา ชานีสฺ อชฺเชโก อาคโตฯ อชฺช เทวติ เอว(๓) จินฺเตลฺลํ
กึ นฺ โข เอเต อเมหฺเหว สทฺธิ น สลฺลปนฺติฯ อุทาทุ
อณฺณมณฺณํปีฯ ยทิ อณฺณมณฺณํ น สลฺลปนฺติฯ อทฺธา
วิวาทชาดา ภวิสฺสนฺติฯ เอถ เต(๔) อณฺณมณฺณํ ขมาเปสุสามาติ
สพฺเพ วิหารํ คนฺตฺวา ปณฺณาสาช ภิက္ขุสุ เทวปี ภิက္ขุ
เอโกกาเส นาทฺทลฺลํสุฯ ตโต โย เตสุ จกฺขุมา ปฺริโสฯ โส
อาห น โภ กลหการกานํ โอกาโส อีทิสฺ โหติฯ สฺสมมณฺจํ
เจตฺยงฺคณฺํ โพธิยงฺคณฺํฯ สนิกฺขิตฺตา สมฺมชฺชนิโยฯ สฺสปฏฺฐิตํ (๕)
ปานีเย ปฺริโภชนียนฺติ เต ตโต วินิวตฺตาฯ (๖)เตปี ภิက္ขุ
อนฺุโตเตมาเสเยว อรหตฺตํ ปตฺวา มหาปวารณาย วิสุทฺธิ-
ปวารณาย (๗) ปวาเรลฺลํฯ

๑. ม. นิกฺขมนเวลาຍ ฯ ๒. ม. นิฏฺฐุภิตฺวา ว ฯ ๓. ม. เอวณฺจ ฯ
๔. ม. เน ฯ ๕. ม. สฺสปฏฺฐิตํ ฯ ๖. ม. ย. ตโตว นินฺวตฺตา ฯ
๗. ม. ย. วิสุทฺธิปวารณํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๔๐

เอว กาลพลลิมณทปวาสิ มหานาคตุเถโร วีย กลมพตติตถ-
 วิหารเว วสุสอุปคตภิกขุ วีย จ กมมฏจานยตุเตเนว จิตเตน
 ปาทำ อุตุทธนโต คามสมปี ปตวา อุตกคณทูลิ กตวา วิถีโย
 สลลทเขตวา ยตถ สุราโสณทชตุตาทโย กลทหารกา จณท-
 หตถิสสทาโย วา นตถิฯ ตั วิถี ปฏิปชชติฯ ตตถ [๑]
 ปิณทาย จรมาโน น ตุริตตุริโต วีย จ(๒) ชเวน คจจติฯ น
 หิ ชเวนปิณทปาตียชตุตงคิ(๓) นาม กิลจิ อตถิฯ วิสมภูมิ-
 ภาคปตตติ ปน อุตกสทฏั วีย นิจจโล หุตวา คจจติ ฯ
 อนุฆริ ปวิฏโโจ จ ตั ทาคูกามต[๔] อทาคูกามต[๔]
 สลลทเขตตุ ตทนรูปี กาลิ อากเมนโต ภิกขุ คเหตุวา
 อนโตคามเว วา พหิกามเว วา วิหารเมว วา อาคนตุวา
 ยถาผาสูเก ปฏิรูเป โโอกาสะ นิสีทิตวา กมมฏจานัน มนสิกโรนโต
 อาหาระ ปฏิกูลสณณิ อุปฏจาเปตวา อกขภณชนวนณเลปน-
 ปุตุตมัสูปมาวเสน [๕] ปจจเวกขนโต อฏจงคสมนุนาคติ อาหาริ
 อาหาระติฯ เนว ทวาย น มทาย น มณทนาย น
 วิภูสนายฯ ภูตตาวี จ อุตกภิกจจ กตวา มุหุตติ ภตตกิลมถิ
 ปฏิปสสมภตวา ยถา ปุเรภตตฯ เอว ปจจนาภตติ. ยถา
 ปุริมยามิฯ เอว ปจจนิยามิ จ กมมฏจานเมว มนสิกโรติฯ
 # ๑. ม. เอตถนุตเร จสทโท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. จสทโท นตถิ ฯ
 # ๓. ม. ชเวน ปิณทปาตียชตุตงคิ ฯ ๔. ม. เอตถนุตเร วาสทโท ทิสฺสติ ฯ
 # ๕. ม. เอตถนุตเร นนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๔๑

อัย วุจจติ หรติ จ ปจจาหริ จาติฯ

อิม ปน หรณปจจาหริสงฆาต คตปจจาหริกตวตต
 ปุเรนโตยทิ อุปนีสสยสมปนโน โหติฯ ปจมวเย เอว
 อรหตต ปาปณาติฯ โน เจ ปจมวเย ปาปณาติฯ อถ
 มชฌิมวเยฯ โน เจ มชฌิมวเย ปาปณาติฯ อถ ปจจิมวเย.
 โน เจ ปจจิมวเย ปาปณาติฯ อถ มรณสมเยฯ โน เจ
 มรณสมเย ปาปณาติฯ อถ เทวปุตโต หุตวา ปาปณาติฯ
 โน เจ เทวปุตโต หุตวา ปาปณาติฯ อนุปนเน พุทเธ
 นิพพุโต ปจเจกโพธิ สจจิกโรติฯ โน เจ ปจเจกโพธิ
 สจจิกโรติฯ อถ พุทธานัน สมมุขิกาเว ขิปปาภิลโย วา
 โหติ เสขยถาปี เถโร พาหิโย ทารุจิริโยฯ มหาปญโย
 วา เสขยถาปี เถโร สาริปุตโตฯ มหิตุโก วา เสขยถาปี
 เถโร มหาโมคคัลลานฯ ฐตวาโท (๑) วา เสขยถาปี เถโร
 มหากัสสโปฯ ทิพพกขุโก วา เสขยถาปี เถโร อนุรุทโธ
 วินยธโร วา เสขยถาปี เถโร อุปาลิฯ ฐมกถิโก วา
 เสขยถาปี เถโร ปุณฺณโม มนฺตานิปุตโตฯ อารณฺณิโก วา เสขยถาปี
 เถโร เรวโตฯ พุสฺสุตโต วา เสขยถาปี เถโร อานนฺโท
 สิกฺขาภาโม วา เสขยถาปี เถโร ราหุโล พุทฺธปุตฺตติฯ
 อิติ อิมสฺมี จตฺตเก ยวายฺ หรติ จ ปจจาหริ จฯ ตสฺส
 # ๑. ม. ฐตฺตฺกโร ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณา หน้า ๔๔๒

โคจรสมปชณณํ สิกขาปุตตํ โหติฯ

อภิกกมาทิสฺส ปน อสมมุยุหนํ อสมโหมสมปชณณํฯ ตํ
 เอวํ เวทิตพฺพํ อธิ ภิกฺขุ อภิกกมนฺโต วา ปฏิกกมนฺโต
 วา ยถา อนุชปฺปชชนา อภิกกมาทิสฺส อตฺตา อภิกกมตี
 อตฺตนา อภิกกโม นิพฺพตฺติโตตี วา อหํ อภิกกมามีฯ มยา
 อภิกกโม นิพฺพตฺติโตตี วา สมมุยุหนตีฯ ตถา อสมมุยุหนโต
 อภิกกมามีตี จิตฺเต อุปฺปชชมาน เตเนว จิตฺเตน สทฺธิ
 จิตฺตสมฺภูจฺจนา วาโยธาตุ วิญญตฺตี ชนยมานา อุปฺปชชตีฯ
 อิติ จิตฺตกริยวาโยธาตุวิปฺสรวเสน อยํ กายสมฺมโต อญฺจि-
 สงฺฆาญฺญ อภิกกมตีฯ ตสฺเสวํ (๑) อภิกกมโต เอเกกปาทุทฺตรณ
 ปจฺจิวาตุ อาโปธาตุตี เทว ธาตุโย โอมตฺตา โหนฺติ มนฺทาฯ
 อิตฺรา เทว อธิมตฺตา โหนฺติ พลวตีโยฯ ตถา อติหรณ-
 วิตฺหรณฺสฺส วอสฺสชฺชเน เตโชธาตุวาโยธาตุโย โอมตฺตา โหนฺติ
 มนฺทาฯ อิตฺรา เทว อธิมตฺตา โหนฺติ พลวตีโย ตถา สนนิกฺเขปน-
 สนนฺนิรุมฺกเนสุฯ ตตฺถ อุทฺตรณ ปวตฺตา รูปรูปชฺมมา
 อติหรณํ น ปาปฺณนฺตีฯ ตถา อติหรณ ปวตฺตา วิตฺหรณํ
 วิตฺหรณ ปวตฺตา วอสฺสชฺชนํฯ วอสฺสชฺชเน ปวตฺตา สนนิกฺเขปนํ
 สนนิกฺเขปน ปวตฺตา สนนฺนิรุมฺกนํ น ปาปฺณนฺตีฯ ตตฺถ
 ตตฺถเอว ปพฺพปพฺพํ สนนฺธิสฺสนฺธิ (๒) โอิธิโอธิ หุตฺวา ตตฺถกปาเล
 # ๑. ม. ตสฺเสวํฯ ๒. สฺ. สนนฺธิสฺสนฺธิ โอิธิโอธิฯ

*เล่มที ๓ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๔๓

ปกขิตตติลา(๑) วย ตฎฏฏายนุตา(๒) ภิชชุนติฯ ตตถ โโก เอโก
อภิกกมติฯ กสฺส วา เอกสฺส อภิกกมนนํฯ ปรมตถโต หิ
ธาคูนํเยว คมนนํฯ ธาคูนํ จานนํฯ ธาคูนํ นิสชชชชฯ (๓) ธาคูนํ สยนํ
ตสฺมี ตสฺมีณหิ โกฎจาสเส สทฺธี รุเปณ

อณฺณํ อุปฺปชชเต จิตฺตํ อณฺณํ จิตฺตํ นิชชชชติ

อวิจิมนุสมพฺนุโร นทีโสโตว วตตตีติฯ

เอวํ อภิกกมาทีสุ อสมมุยหนํ อสมฺโมหสมฺปชณฺณํ นามาติ ฯ

นิฏฺฐิตอ อภิกกนฺเต ปฏิกกนฺเต สมฺปชานการี โหตีติ

ปทสฺส อตฺถโตฯ

อาโลกิตเต วิโลกิตเตติ เอตถ ปน อาโลกิตํ นาม ปฺรโต

เปกขนํฯ วิโลกิตํ นาม อนฺุทิสา เปกขนํฯ อณฺณานิปี เหฎฐา

อุปริ ปจฺจโต เปกขนวเสน โอลokitอุลโลกิตาปโลกิตานิ นาม

โหนติฯ ตานิ อีธ น คหิตานิฯ สารุปฺปวเสน ปน

อิมานเว เทว คหิตานิฯ อิมินา วา มุขเน สพฺพานิปี ตานิ

คหิตาเนวาติ ฯ

ตตถ อาโลเกสฺสามีติ จิตเต อุปฺปนเน จิตฺตวเสนเว

อนาโลเกตฺวา(๔) อตถปรีคณฺหนํ สาคถกสมฺปชณฺณํฯ ตํ อายสมฺนตํ

นนุทํ กายสกุขี กตฺวา เวทิตพฺพํฯ วุตตญฺเหตํ ภควตา สเจ

ภิกฺขเว นนุทสฺส ปฺรตฺถมา ทิสา อาโลเกตพฺพา โหตีฯ สพฺพํ

๑. ม. ปกขิตตติลานิ ฯ ๒. ม. ปฏปฏายนุตาฯ ๓. ม. นิสชชชช นํ ฯ

๔. ม. อนโลเกตฺวา ฯ

*เล่มที ๗ มูลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๔๔

เจตโส (๑) สมณุนาหริตวา นนุโท ปุรตถิมิ์ ทิสึ อาโลเกติฯ เอวั
เม ปุรตถิมิ์ ทิสึ อาโลกยโต น อภิชฌาโทมนสสุสา ปาปกา
อกุสลา ฐมา อนวาสุสวีสุนตีติ อิติห (๒)ตตถ สมปชาโน
โหติฯ สเจ ภิกขเว นนุทสส ปจฐิมา ทิสาฯ อุตตรา ทิสา
ทกฐิณา ทิสาฯ อุทฐึฯ อโรฯ อนุทิสา อาโลเกตพพา โหติ
สพพิ์ เจตโส สมณุนาหริตวา นนุโท อนุทิสึ อาโลเกติฯ เอวั
เม อนุทิสึ อาโลกยโต ฯ เปฯ สมปชาโน โหตีติ ฯ (๓)

อปิจ อีธาปี ปุพเพ วุตตเจตียทสสนาทิวเสเนว สาคถกถา
จ สปลายตา จ เวทิตพพาฯ กम्मฎจानสส ปน อวิขหนเมว
โคจรสมปชฌณึฯ ตสฺมา ขนุทธาตุอายตนกम्मฎจानิเกหิ อตตโน
กम्मฎจानวเสเนวฯ กสิณาทิกम्मฎจानิเกหิ วา ปน กम्मฎจาน-
สีเสเนว อาโลกนวิโลกนึ กาทพพิ์ฯ อพกนุตเร อตฺตา นาม
อาโลเกตา วิโลเกตา วา นตฺถิ(๔) อาโลเกสุสามิติ [๕] จิตฺเต
อุปฺปชฌมานเ เตเนว จิตฺเตน สทฐึ จิตฺตสมฎจานา วาโยธาตุ
วิญญตฺตี ชนยมานา อุปฺปชฌติ ฯ อิติ จิตฺตกิริยวาโยธาตุวิปฺฟาร-
วเสเนว เหฎฐิมิ์ อกฺขิทลึ อโร สีทติฯ อุปริมิ์ อุทฐึ ลงฺເเมติ
โกจิ ยนุตเกน วิวรนุโต นาม นตฺถิฯ ตโต จกฺขุวิญญานึ

- # ๑. ม. เจตสาฯ เอวมุปริปิ์ ฯ ๒. ม. อนวาสุสเวยฺยุนฺตี อิติ โส ฯ
- # ๓. อจ.อฎฐก. ๒๓/๕๕/๑๖๘-๕ ฯ ๔. ม. อาโลเกตา วา วิโลเกตา วา นตฺถิ ฯ
- # ๕. ม. เอตฺถนุตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสตฺตวณฺณนา หน้ ๔๔๕

ทสฺสนกิจฺจํ สาทฺชนํ อฺปฺปชฺชตฺติฯ เอวํ สมนฺพชานนํ ปนตฺถ
อสมฺโมหสมฺปชฺชณฺณํ นามฯ

อปีจ มฺลปรีณวาทกนฺตฺตวาทกาทิกถาววเสนเปตฺถ
อสมฺโมหสมฺปชฺชณฺณํ เวทิตพฺพํ ฯ มฺลปรีณวเสน ตาว

ภวฺกฺวชฺชนํ เจว ทสฺสนํ สมนฺปฏฺิจฺจนํ
สนฺตฺรณํ โวฏฺฐพฺพนํ ชวณํ ภวตฺติ สตฺตมํฯ

ตตฺถ ภวฺกํ อฺปฺปตฺติภวสฺส องฺกกิจฺจํ สาทฺชมนํ ปวตฺตติ
ตํ อวตฺตติวาท(๑) กิริยมโนธาตฺ อวชฺชนกิจฺจํ สาทฺชมนานา
ตฺนฺนโรธา จกฺขุวิณฺณณํ ทสฺสนกิจฺจํ สาทฺชมนานํฯ ตฺนฺนโรธา
วิปากมโนธาตฺ สมนฺปฏฺิจฺจนกิจฺจํ สาทฺชมนานาฯ ตฺนฺนโรธา
วิปากมโนวิณฺณณธาตฺ สนฺตฺรณกิจฺจํ สาทฺชมนานาฯ ตฺนฺนโรธา
กิริยมโนวิณฺณณธาตฺ โวฏฺฐพฺพนกิจฺจํ สาทฺชมนานาฯ ตฺนฺนโรธา
สตฺตกฺขตฺตํ ชวณํ ชวตฺติฯ ตตฺถ ปจฺมชวเนปี อยฺม อิตฺถิ อยฺม
ปฺริโสติ รชฺชนทสฺสนมฺยฺหนฺวเสน อาโลกิตฺวิโลกิตํ น โหติฯ
ทฺุคฺยชวเนปี ฯ เปฯ สตฺตมชวเนปี เอเตสฺส ปน ยฺยทฺมณฺทเล
โยเรสฺส วิย เหนฺฏฺฐปรียวเสน ภิชฺชิตฺวาท ปวตฺตติเตสฺส (๒)อยฺม อิตฺถิ
อยฺม ปฺริโสติ รชฺชนาทิวเสน อาโลกิตฺวิโลกิตํ โหติฯ เอวํ
ตาวตฺถ มฺลปรีณวาทวเสน อสมฺโมหสมฺปชฺชณฺณํ เวทิตพฺพํฯ

จกฺขุทฺวาทเร ปน รุเป อาปาถคเต ภวฺกจฺจณโต อฺทฺฐ

๑. ม. อวภฺฏฺฏวาทฯ ๒. ม. ปตฺติเตสฺสฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๔๖

สกกัจจนปฎาทนวเสน อวชชนาทิสฺ อุปปชชิตฺวา นีรุตฺเตสฺ
อวสานเ ชวนํ อุปปชชติฯ ตํ ปุพฺเพ อุปฺปนฺนํ อวชชนาทินํ
เคหภูเต จกขุทฺวาเร อาคนฺตฺกปริโส วิย โหติฯ ตสฺส ยถา
ปรเคเห กิลฺลิจิ ยาจิตฺํ ปวิฏฺฐสฺส อาคนฺตฺกสฺส ปุริสสฺส
เคหสามิเกสฺ ตฺถุหิมาสีเนสฺ อานาการณํ น ยุตฺตํ เอวํ
อวชชนาทินํ เคหภูเต จกขุทฺวาเร อวชชนาทิสฺปี อรชชเนเตสฺ
อหฺสฺสนเตสฺ อมฺยหนฺเตสฺ จ รชชนทฺสฺสนมฺยหนํ อยฺตฺตฺนติ เอวํ
อาคนฺตฺกภาววเสน อสมฺโหมสมฺปชฌณํ เวทิตพฺพํ ฯ

ยานิ ปเนตานิ จกขุทฺวาเร โวฏฺฐพฺพนปฺริโยसानานิ
จิตฺตานิ อุปปชชนฺติฯ ตานิ สทฺธิ สมฺปยุตฺตรมฺเมหิ ตตฺถ ตตฺถเว
ภิชชนฺติฯ อลฺลณมณฺณํ น ปสฺสนตีติ อิตฺรานิ(๑) ตาวกาลิกานิ
โหนตฺติฯ ตตฺถ ยถา เอกสฺมี ฆเร สพฺเพสฺส มานุสฺสเกสฺ มเตสฺ
อวเสสฺสสฺ เอกสฺส ตํขณฺณเวว มรณฺทมฺมสฺส น ยุตฺตา
นจฺจกิตฺตาทิสฺ อภิริติ นามฯ เอวเมว เอกทฺวาเร สมฺปยุตฺเตสฺ(๒)
อวชชนาทิสฺ ตตฺถ ตตฺถเว มเตสฺ อวเสสฺสสฺ ตํขณฺเนยว
มรณฺทมฺมสฺส ชวนสฺสาปี รชชนทฺสฺสนมฺยหนวเสน อภิริติ นาม
น ยุตฺตาติ เอวํ ตาวกาลิกภาววเสน อสมฺโหมสมฺปชฌณํ
เวทิตพฺพํ ฯ

อปิจ ขนฺธายตฺนธาตฺปจฺจยปจฺจเวกฺขณวเสน เจตฺติ
๑. ม. อิตฺตฺรานิ ฯ ๒. ม. สสมฺปยุตฺเตสฺ ฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๔๗

เวทิตพพึฯ เอตถ หิ จกขุญเจว รูปญจ รูปกขนุโชฯ ทสสนึ
 วิญญาณกขนุโชฯ คึสมปยุตตว เวทนาเวทนากขนุโชฯ สลญา
 สลญากขนุโชฯ ผสสาทิกา สงขารกขนุโชฯ เอวเมเตลึ ปญจนุ
 ขนุธานึ สมวาเย อาโลกนวิโลกนึ ปญญาตึฯ ตตถ โโก
 เอโก อาโลเกตึฯ โโก วิโลเกติ ตถา จกขุ(๑) จกขุวายตนิฯ
 รูปึ รูปายตนิฯ ทสสนึ มนายตนิฯ เวทนาทโย สมปยุตตชมมา
 ชมมาตนิฯ เอวเมว เตลึ จตุนุฯ อายตนาณึ สมวาเย
 อาโลกนวิโลกนึ ปญญาตึฯ ตตถ โโก เอโก อาโลเกติ โโก
 วิโลเกตึฯ ตถา จกขุ จกขุชาตึฯ รูปึ รูปชาตึฯ ทสสนึ จกขุ-
 วิญญาณชาตึฯ คึสมปยุตตว เวทนาทโย ชมมชาตึฯ เอวเมตาลึ
 จตุนุฯ ชาตุนึ สมวาเย อาโลกนวิโลกนึ ปญญาตึฯ ตตถ
 โโก เอโก อาโลเกตึฯ โโก วิโลเกตึฯ ตถา จกขุ นิสสยปจโย
 รูปึ อารมมณปจโยฯ อวชชณึ อนนตฺรสมนนตฺรปนิสสย-
 นคฺลิวิกตปจโยฯ อาโลโก อุปนนิสสยปจโยฯ เวทนาทโย
 สหชาตปจโย(๒)ฯ เอวเมเตลึ ปจฺจยानึ สมวาเย อาโลกน-
 วิโลกนึ ปญญาตึฯ ตตถ โโก เอโก อาโลเกตึฯ โโก วิโลเกตึ
 เอวเมตถ ขนุชาตฺนชาตฺปจโยปจโยเวกขณวเสนปี อสมโมห-
 สมปชณฺลึ เวทิตพพึฯ

สมมิลฺลิตเต ปสาริตเต ปพพานึ สมมิลฺลชนปสارณฯ

๑. ม. จกขุฯ ๒. ม. เวทนาทโย สหชาตปจโยฯ

*เล่มที่ ๓ มลปรียายวคคณณนา หน้ ๔๔๘

ตตถ จิตตวเสเนว สมนิณชนปสารถิ อกตวา หตถปาทานิ
สมนิณชนปสารถปจจา อตถานตถิ ปริกคเหตุวา อตถ-
ปริกคณหนิ สาคถกสมปชณณิฯ ตตถ หตถปาเท อติจิริ
สมนิณชิตวา(๑) วา ปสารถวา(๒) วา จิตตส ขณณ ขณณ เวทนา
อุปปชชณติฯ จิตติ เอกคคิ น ลกติฯ กมมกุกจัน ปริปตติ
วิเสถิ น อธิคจณติฯ กาลณ(๓) สมนิณชนตตส(๔) กาลณ (๓)
ปสารถตตส ปน ตา เวทนา น อุปปชชณติฯ จิตติ เอกคคิ
โหติฯ กมมกุกจัน ผาติ กจณติฯ วิเสถิ อธิคจณติติ เอวิ
อตถานตถปริกคณหนิ เวทิตพพิฯ

อตถเอ ปน สติปิ สปปายาสปปายิ ปริกคณหิตวา [๕]
สปปายปริกคณหนิ สปปายสมปชณณิฯ ตตราชิ นโย มหาเจตियจกณณ กิริ
ททริกุกุ สชณณายิ กโรนติฯ เตถิ ปิกุกิปลเส ททริกุกุนิโย
ธมม สุนนติ. ตตเรโก ททโร หตถิ ปสารถวา กายสัศคคิ
ปตวา เตเนว การณณ กิหิ ชาโตฯ อปโรปิ กิุกุ ปาทิ
ปสารถโต อคคิมหิ ปสารถสิฯ อุกุจि อหจจ ปาโท ฉายิฯ
อปโร วมมิเก ปสารถสิฯ โส อาสิวิเสน ทกุกุจิฯ อปโร
จิวรกุกุทณทเก ปสารถสิฯ ตมิสโปไป ทังสิฯ ตสมา
เอวรูเป อสปปายเอ อปสารถวา สปปายเอ ปสารถพพิฯ
อิทเมตถ สปปายสมปชณณิฯ

๑. ม. สนิณชิตวาฯ ๒. ม. ปสารถวาฯ ๓. ม. กาลณฯ
๔. ม. สนิณชนตตสฯ ๕. ม. เอตถนตเร สปปายปริกคณณนติ ทิสตติฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๔๕

โคจรสมปชฌณั ปน มหาเถรวตถุณา ทีเปตพัพพี
มหาเถโร กิร ทิวาฏฐาเน นิสินุโน อนุเตวาสิเกที สทฐี
กถยมาโน สหสา หตถั สมมิลชิตวา ปุน ยถาฏฐาเน
จเปตวา สณิกั สมมิลชเชสิฯ ตั อนุเตวาสิกา ปุจันีสู กสุม
ภนุเต สหสา หตถั สมมิลชิตวา ปุน ยถาฏฐาเน จเปตวา
สณิกั สมมิลชชิตถาติฯ ยโต ปฏฐายาหิ อาวุโส กมมฏฐานัน
มนสิกาตุ อารทุโชฯ น เม กมมฏฐานัน มุณจิตวา หตถโถ
สมมิลชิตปพโพฯ อิทานี ปน ตุมะหิ สทฐี กถยมานน
กมมฏฐานัน มุณจิตวา สมมิลชิตโตฯ ตสุม ปุน ยถาฏฐาเน
จเปตวา สมมิลชเชสินติฯ สารุ ภนุเต ภิกขุณา นาม
เอวรूपน ภวิตพพนติ. เอวเมตถาปี กมมฏฐานาวิชหนเมว
โคจรสมปชฌณนติ เวทิตพัพพี

อพกนุตเร อตถา นาม โกจิ สมมิลชเชนโต วา
ปसारนุโต วา นตถิฯ วุตตปการจิตตกิริยวาโยธาตวิปผาเรน
ปน สุตตาทกทณนวเสน ทารุยนตสส หตถปาทลaln วิย
สมมิลชชนปสารณัน โหตีติ [๑] ปรีชานัน ปเนตถ อสมโมห-
สมปชฌณนติ เวทิตพัพพี

สงฆาฎิปตตจิวรธารณติ เอตถ สงฆาฎิจิวรานัน นีวาสน-
ปารูปนวเสน ปตตสส ภิกขาปฏิกคหณาทิวเสน ปรีโกโค
ธารณัน นามฯ ตตถ สงฆาฎิจิวรธารณ ตาว นีวาเสตวา
๑. ม. เอตถนุตเร เอวณติ ทิสสตีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคณณนา หน้า ๔๕๐

ปารุปีตวา จ ปีนุทาย จรโต อามิสลาโก สีสสุต
 ปฎิฆาตาชาติอาทินา นยณ ภควตา วุตตปปลกาโรเยว จ อตุโถ
 อตุโถ นามฯ ตสุต วเสน สาคุถกสมปชณณั เวทิตพพฯ

 อุณหปากตีกสุต ปน ทพพผลสุต จ จีวรึ สุขุมั
 สปลายัฯ สีสาลุกสุต ฆนั ทพฎฐัฯ วิปริตั อสปลายัฯ
 ยสุต กสุตจิ ฆินณั อสปลายเมวฯ อคคพาทิตาเนน(๑) หีสสุ
 ตั ปลิโพธกรึ โหติฯ ตถา ปฎฎทฎลาทิกะท(๒) โลกนียั จีวรึ.
 ตาทิสั หิ อรณเเว เอกกสุต(๓) นีวาสนนตฺรารยกรึ ฆีวิตนตฺรารยกรึ
 วาปี โหติ. นีปปรียาเยน ปน ยั นิมิตตกมมาทิมิจุฉาฆีวเสน
 อุปปนนัฯ ฆณจสุต เสวมานสุต อกฺสลา ฆมมา อภิวทฒนุติ
 กฺสลา ฆมมา ปรีหายนุติฯ ตั อสปลายั. วิปริตั สปลายัฯ
 ตสุต วเสนตถ สปลายสมปชณณัฯ กมมฎฐานาวิขหนวเสนเนว
 จ โคจรสมปชณณั เวทิตพพฯ

 อพุกนตฺเร อตุตา นาม โกจิ จีวรึ ปารุปนุโต นาม(๔)
 นตฺติฯ วุตตปปลการจิตตกรียวาโยธาตุวิปฺฟารเนเนว ปน จีวร-
 ปารุปนั โหติฯ ตตถ จีวรึปี อเจตณัฯ กาโยปี อเจตโนฯ
 จีวรึ น ฆานาติ มยา กาโย ปารุโตติ. กาโยปี
 น ฆานาติ อหั จีวเรน ปารุโตติฯ ธาตุโยว ธาตุสมุหั

๑. ม. อคคพาทิตาเนฯ ๒. ม. ปฎฎณณหุฎสาทิกะทฯ
 # ๓. ม. เอกกสุตฯ ๔. ม. นามสทโท นตฺติฯ

*เล่มที่ ๗ สติปัญญาสูตตวณณา หน้า ๔๕๑

ปฏิจจาทนุติ ปฏิปิโตติกาย โปตถกรุปปฏิจจาทเน วียฯ ตสฺมา
เนว สุนฺทริ จีวรํ ลภิตฺวา โสมนสฺสํ กาทพฺพํฯ น อสุนฺทริ
ลภิตฺวา โทมนสฺสํฯ นานาวมฺมิกเจตियรฺกฺขาทีสุ (๑) หิ เกจิ
มาลาคนฺธฐฺฐปวตฺถาทีหิ(๒) สกฺกการํ กโรนฺติฯ เกจิ कुณฺมตฺตกทฺทม-
ทณฺฑสฺตถปฺปหาราทีหิ อสฺกการํฯ น(๓) เตน วมฺมิกฺรฺกฺขาทโย
โสมนสฺสํ วา โทมนสฺสํ วา กโรนฺติ เอวเมว เนว สุนฺทริ
จีวรํ ลภิตฺวา โสมนสฺสํ กาทพฺพํฯ น อสุนฺทริ ลภิตฺวา
โทมนสฺสนฺติ เอวํ ปวตฺตปฏิสงฺขานวเสเนตฺถ อสมฺโมหสมฺปชฺฌณฺณํ
เวทิตพฺพํฯ

ปตฺตชารณฺปิ ปตฺตํ สหสฺว อคฺคเหตฺวา อิมํ คฺคเหตฺวา
ปิณฺฑาย จรฺมาโน ภิกฺขุํ ลภิสฺสามีติ เอวํ ปตฺตคฺคณฺปจฺจยา
ปฏิลภิตพฺพอตฺถวเสน สาทถกสมฺปชฺฌณฺณํ เวทิตพฺพํฯ

กิสฺสพฺพลสฺสริสฺส ปน ครุปฺตฺโต อสฺปฺปาโยฯ ยสฺส
กสฺสจฺจิ จคฺคฺคณฺจกฺกาทโต พฺพพิโสธฺนึโย อสฺปฺปาโยจ(๔)ฯ
ทฺทฺทโรตฺตปฺตฺโต หิ น วณฺณฺติฯ ตํ โชรฺวณฺตฺสฺเสว จสฺส ปฺลิโพโร
โหติฯ มณฺวิณฺณปฺตฺโต ปน โลกฺนึโย จิวเร วุตฺตนเยเนว
อสฺปฺปาโยฯ นิมิตฺตกมฺมาทิวเสน ลทฺทโร ปน ยญฺจสฺส
เสวมานสฺส อกฺุสฺลา ฐมฺมา อภิวทฺตฺนฺติฯ กุสฺลา ฐมฺมา
๑. ม. นาควมฺมิก...ฯ # ๒. ม. มาลาคนฺธฐฺฐมวตฺถาทีหิฯ
๓. ม. น เต นาควมฺมิกฺรฺกฺขาทโยฯ # ๔. ม. วฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๔๕๒

ปรียานนตึฯ อัย เอกนตอสปปายอฯ วปรึโต สปปายอฯ ตสฺส
วเสน(๑) สปปายสมปชณณึฯ กมมฏจนาวิขหนวเสน[๒] โคจร-
สมปชณณึ เวทิตพพิฯ

อพกนตเร อตฺตา นาม โกจึ ปตฺตึ คณฺหนโต นตฺถึฯ
วตฺตปฺปการจิตฺตกรียวโยธาตฺวิฬารเนว ปน ปตฺตคหณึ นาม
โหติฯ ตตฺถ ปตฺโตปี อเจตโนฯ หตฺถาปี อเจตนาฯ ปตฺโต
น ชานาติ อหึ หตฺถเอหิ คหิโตติฯ หตฺถาปี น ชานนตฺติ
ปตฺโต อเมหิ คหิโตติฯ ธาตฺโยว ธาตฺสมุหึ คณฺหนตฺติ
สณฺหาเสน อคฺคิวงฺณปตฺตคหณเ วียตฺติ เอวึ ปวตฺตปฏฺธิ-
สงฺขานวเสนตฺถ อสมโฆสมปชณณึ เวทิตพพิฯ

อปึจ ยถา ฉินฺนหตฺถปาเท วณฺมุเขหิ ปกฺขมริตปฺพฬโฬหิต-
กิมิกฺเค นึลมกฺขิกสมฺปรึกัณเณ อนาถสาลาຍ [๑] อนาถมนฺุเส
ทิสฺวา ทยาถูกา ปฺริสา เตสึ วณฺปฏฺธิจฺฉาทนโจพกานิ(๔) เจว
กปาลาทีหิ จ เกสชฺชานึ อฺปนาเมนตฺติฯ ตตฺถ โจพกานิปี
เกสญฺจึ สณฺหานึฯ เกสญฺจึ ฐฺลานึ ปาปฺณนตฺติ. เกสชฺช-
กपालกานิปี เกสญฺจึ สฺสณฺจานานึฯ เกสญฺจึ ทฺุสฺสณฺจานานึ
ปาปฺณนตฺติฯ น เต ตตฺถ สฺมนา วา ทฺุมนนา วา โหนตฺติฯ
วณฺปฏฺธิจฺฉาทนตฺเตเนว หิ โจพเกน เกสชฺชปฏฺธิคฺคหณมตฺตเกเนว
จ กपालเกน เตสมตฺถึฯ เอวเมว โย กิกฺขุ วณฺโจพกั วีย
๑. ม. วเสนตฺถึฯ ๒. ม. เอตฺถนตฺเร จสทฺโท ทิสฺสตีฯ
๓. ม. เอตฺถนตฺเร นึปนฺเนตฺติ ทิสฺสตีฯ ๔. ม. วณฺปฏฺธิโจพกานิฯ

*เล่มที่ ๗ สติปัญญาสูตตวณณา หน้า ๔๕๓

จีวรฯ เกสชชกपालกัม วยี ปตตฺฯ กपालเก เกสชชมิว จ
 ปตเตเต ลทททกิกุขัม สลลทกเขตติฯ อัย สงงมาปฏิปตตจิวรชารณ
 อสมโมหสมปชฌณณ อุตตมสมปชฌณณการิตติ เวทิตพุโพฯ
 อสิตาที่สุ อสิตเตติ ปิณชปาตโกชเนฯ ปิตเตติ ยาคุ-
 อาทิปาเนฯ ขายิตเตติ ปิฏจชชกาทิกขาทเนฯ สายิตเตติ มช-
 ฌณิตาที่สายเนฯ ตตถ เนว ทวายาติ อาทีนา นเยน วุตโต
 อฏจวิโรปิ อตโต อตโต นามฯ ตสส วเสน สาทถกสมปชฌณณ
 เวทิตพุพฯ ลุชปณิตตตตมชราที่สุ ปน เยน โภชเนน ยสส
 อผาสุ โหติฯ ตํ ตสส อสปปายํฯ ยํ ปน นิมิตตกมมาทิวเสน
 ปฏิลททฯ ยณจสส กุณชโต อกุสลา ชมมา อกิวทณนติฯ กุสลา
 ชมมา ปริหายนติฯ ตํ เอกนตอสปปายเมว วิปริตํ สปปายํฯ
 ตสส(๑) วเสน สปปายสมปชฌณณฯ กมมฏจนาวิชहनวเสนเนว จ
 โคจรสสมปชฌณณ เวทิตพุพ ฯ

อพกนตเร อตตา นาม โกจิ กุณชโก นตติฯ วุตตป-
 ปการจิตตกริยวาโยชาคูวิปผารวเสนเนว ปน ปตตปฏิกุคคณ
 นาม โหติฯ จิตตกริยวาโยชาคูวิปผารวเสนเนว หตถสส
 ปตเตเต โอดารณํ นาม โหติ. จิตตกริยวาโยชาคูวิปผารเนว
 อาโลปกรณํ อาโลปอุทธรณํ मुखวิวรณํ จ โหติฯ น(๒) โกจิ
 กุณจิกาย ยนตเคน จ หนุกฎฐินี วิวรติ(๒)จิตตกริยวาโย-
 ชาคูวิปผารเนว อาโลปสส มุเข จปนํฯ อุปริทนตานิ มุสส
 # ๑. ม. ตสส วเสนตถ ฯ ๒. ม. น โกจิ กุณจิกาย ยนตเคน จ หนุกฎฐินี
 # วิวรติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๔๕๔

กัจจสาธนํฯ เหฎฐาทนุदानํ อุทกขลกัจจสาธนํฯ ชิวหาย
 หตุลกัจจสาธนญจ โหติฯ อิติ นํ ตตุถ อกุกชิวหาย ตนุกเขโพ
 มุลชิวหาย พหลเขโพ มกฺเขติฯ ตํ เหฎฐาทนุตุทกฺขเล
 ชิวหาหตุลปรัวตุตตี ตํ เขพอุทกเตมิตํ อุปริทนตมุสสตุจฺณณตตี
 โกจิ กฏจฺณนา วา ทพพิยา วา อนฺโต ปเวสนฺโต นาม
 นตุถิฯ วาโยธาตุยา ว (๑) ปวิสตุติฯ ปวิฏฺจํ ปวิฏฺจํ โกจิ ปลาล-
 สนฺตรํ (๒) กตุวา ธาเรนฺโต นาม นตุถิฯ วาโยธาตุเวเนว
 ติฏฺจตุติฯ จิตํ จิตํ โกจิ อุทฺธนํ กตุวา อุกฺถิ ชาเลตุวา
 ปจฺจนฺโต นาม นตุถิฯ เตโชธาตุยา จ ปจฺจตุติฯ (๓) ปกุกํ ปกุกํ
 โกจิ ทณฺฑเนว วา ยฎฺจียา วา พหิณีหรโก นาม นตุถิ
 วาโยธาตุเยว นีหฺรตุติฯ

อิติ วาโยธาตุ อติหฺรตุติ จ วิตีหฺรตุติ จ ธาเรติ จ
 ปวตุเตติ จ สตุจฺณณตตี จ วิโสเสติ จ นีหฺรตุติ จฯ ปจฺจิวธาตุ
 ธาเรติ จ ปรัวตุเตติ จ [๔] วิโสเสติ จฯ อาโปธาตุ สินเนหฺตตี
 จ อลฺลตตฺยจ อนฺปาเลติ. เตโชธาตุ อนฺโตปวิฏฺจํ ปรีปาเจติฯ
 อากาสธาตุ อณฺชโส โหติฯ วิญฺญานธาตุ ตตุถ ตตุถ
 สมฺมาปโยคมฺนวย อากฺขชตีติ (๕) เอวํ ปวตุตปฏฺิสงฺขานวเสเนตฺถ
 อสมฺโมหสมฺปชฺณณํ เวทิตพฺพํ

๑. ม. วฯ ๒. ม. ปลาลสนฺตรํฯ ๓. ม. ปจฺจติฯ ๔. ม. เอตุถนฺตเร สตุจฺณณตตี
 # จาติ ทิสฺสตุติฯ ๕. ม. อากฺขชตีติฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๕๕

อปีจ คมนโต ปรีเยสนโต ปรีโภคโต อาสยโต นิธานโต
อปรีปกโต ปรีปกโต ผลโต นีสนุทโต สมมุขณโตติ(๑) เอว
ทสวรี ฎฎีกุถาวัว ปจจเวกขณโต เจตถ อสมโมหสมปชณณ
เวทิตพพฬ วิตถารกถา ปเนตถ วิตุทธิมคเค อาหารฎฎีกุถ-
สณณานิทุเทสโต คเหตุพพฬ

อุจจารปสสาวกมเมติ อุจจารสส จ ปสสาวสส จ
กรณฬ ตตถ ปตตกาถ อุจจารปสสาว อกรोनตสส สกถ-
สรีโรโต เสทา มุณจณติฬ อกขินี ฎมนติฬ จิตตึ น เอกคค
โหติฬ อณเณ จ โรคา อุปปชชณติฬ กรोनตสส ปน สพพนตึ
น โหตีติ อยเมตถ อตโถฬ ตสส วเสน สาคถกสมมุขณณ
เวทิตพพฬ อุจจานเณ อุจจารปสสาว กรोनตสส ปน อาปตติ
โหติฬ อยโส วพตติฬ ชีวิตนตราย โหติฬ ปฎีรูเป จานเ
กรोनตสส สพพนตึ น โหตีติ อิทเมตถ สปปายึฬ ตสส
วเสน สปปายสมมุขณณฬ กมุฎจจานาวีชหนวเสเนว ปน(๒) โคจ-
สมมุขณณ เวทิตพพฬ

อพกนตเร อตถา นาม โกจ อุจจารปสสาว กรोनโต
นตติ จิตตกรียวโยธาตวิปฬารเนว ปน อุจจารปสสาวกมม
โหติฬ ยถา ปน ปกเก คณเท คณทเกเทน ปุพพโลหิตึ
อกามตาย นิกขมติฬ ยถา จ อติกริตา อุทกภาชนา อุทก
๑. ม. สมมุขณโตติฬ ๒. ม. จฬ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคคณณนา หน้ ๔๕๖

อกมตย นิกขมตย เอว ปกกาสมตตวตถึสุ(๑) สนนิสฺสิตา (๒)
อุจจารปสฺสวา วายเวคสมปฺปิตา อกมตยปี นิกขมนตย
โย (๓) ปนย [๔] เอว นิกขมนโต อุจจารปสฺสวา เนว ตสฺส
ภิกขุโน อตฺตโน โหติฯ น ปรสฺส เกวลํ สรฺรนิสฺสนฺโทจ(๕)
โหติฯ ยถากึฯ ยถา อุทกคฺคฺมโต (๖) ปฺราณอุทกํ ฉทฺเทนตสฺส
เนว ตํ อตฺตโน โหติฯ น ปเรตึฯ เกวลํ ปฺฏิชคฺคณมตฺตเมว
โหติฯ เอว ปวตฺตปฺฏิสงฺขานวเสเนตฺถ อสมฺโมหสมฺปชฌณํ
เวทิตพฺพฯ

คตาทิสฺส กตติ คมเนฯ จิตติ จาเนฯ นิสฺนเนติ
นิสฺชชยฯ สุตเตติ สยเนฯ ชาคริตติ ชาครณฯ ภาตติเตติ
กถเนฯ ตฺถุหิภาเวติ อกถเน. กจฺจนฺโต วา กจฺจามิติ
ปชานาติฯ จิตฺ วา จิตฺมฺหิติ ปชานาติฯ นิสฺนโน วา
นิสฺนโนมฺหิติ ปชานาติฯ สยโน วา สยโนมฺหิติ ปชานาตติ
อิมสฺมิณฺหิ จาเน อทฺธานอิริยาปถา กถิตาฯ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต
อาโลกิตฺ วิโลกิตฺ สมฺมิณฺชิตฺ ปสฺสริเตติ อิมสฺมี(๗) มชฌิมาย
คเต จิต นิสฺนเน สุตเต ชาคริตติ อธิ ปน ชุทฺทก-
จฺจณฺณิยอิริยาปถา กถิตาฯ ตสฺมา เอเตสุปี วุตฺตเนเนว
สมฺปชานการิตา เวทิตพฺพฯ

- # ๑. ม. ปกกาสมตตวตถึสุฯ ๒. ม. สนนิจิตาฯ ๓. โสฯ
- # ๔. ม. เอตฺถนฺตเร เอวนฺติ ทิสฺสติฯ ๕. ม. วฯ ๖. ม. อุทกคฺคฺมโตฯ
- # ๗. ม. อิมสฺมิณฺหิฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๕๗

ติปฏิกมมหาสิวตเถโร ปนาห โย จิริ คนุตวา วา
 จงกมิตวา วา อปรภาเค จิโต อิติ ปฏิสญจิกขติ จงกมนกาล
 ปวตตวา รูปรารูปชมมา เอตเถว นิรุทฐาติฯ อัย คเต
 สมุปชานการี นามฯ โย สชฌมายิ วา กโรนุโต ปญหิ
 วา วิสสชเชนุโต กมมญจัน วา มนสิกโรนุโต จิริ จตวา
 อปรภาเค นิสินุโน อิติ ปฏิสญจิกขติ จิตกาล ปวตตวา
 รูปรารูปชมมา เอตเถว นิรุทฐาติฯ อัย จิตเต สมุปชานการี
 นามฯ โย สชฌายาติกรณวเสเนว จิริ นิสีทิตวา
 อปรภาเค นิปนุโน อิติ ปฏิสญจิกขติ นิสินุณกาล ปวตตวา
 รูปรารูปชมมา เอตเถว นิรุทฐาติฯ อัย นิสินุเน สมุปชานการี
 นามฯ โย ปน นิปนุโนโกว(๑) สชฌมายิ วา กโรนุโต
 กมมญจัน วา มนสิกโรนุโต นิททำ โอกุกมิตวา อปรภาเค
 อุกุจาย อิติ ปฏิสญจิกขติ สยนกาล ปวตตวา รูปรารูปชมมา
 เอตเถว นิรุทฐาติฯ อัย สุตเต จ ชาคริเต จ สมุปชานการี
 นามฯ กิริยมยจิตตานญหิ อปปวตตัม สุตตัม นามฯ ปวตตัม
 ชาคริตัม นามาติฯ โย ปน ภาสमानอ อัย สทโท นาม
 โอฏฺเจ จ ปฏิจจ ทนุเต จ ชิวฺหญจ ตาลุญจ ปฏิจจ
 จิตตสฺส [๒] ตทนุรูป ปโยคิ ปฏิจจ ชยตฺติ สโต สมุปชาน
 ภาสติฯ จิริ วา ปน กาลิ สชฌมายิ วา กตวา ฌมม
 # ๑. ม. นิปนุโนโก ฯ ๒. ม. เอตถนุตเร จสทโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคคุณณา หน้า ๔๕๘

วา กเถตวา กมมุญจัน วา ปรีวตเตตวา ปญหิ วา
วิสุตฺตชฺเชตวา วา(๑) อปรภาเค ตฺถุหิภูโต อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ
ภาสิตกาเล อุปฺปนฺนา รูปรูปรคมฺมา เอตฺถเว นิรุทฺธาติฯ อัย
ภาสิตे สมฺปชานการี นามฯ โย ตฺถุหิภูโต จิรํ ชมฺมํ
วา กมมุญจัน วา มนสิกตฺวา อปรภาเค อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ
ตฺถุหิภูตกาเล ปวตฺตา รูปรูปรคมฺมา เอตฺถเว นิรุทฺธา
อุปาถารูปปฺปวตฺติยา สติ ภาสติ นามฯ อสติ ตฺถุหิ ภาวติ
นามาติฯ อัย ตฺถุหิภาเว สมฺปชานการี นามาติฯ ตยิทํ
มหาสิวตฺถเรน วุตฺตํ อสมฺโมหฺรฺรุ อิมสฺมि สติปญฺจानสุตฺเต
อธิปฺเปตฺฯ สามณฺยผลे ปน สพฺพิปี จตฺพุพิชฺ สมนฺชณฺณํ
ลกฺติฯ (๒)ตฺสฺมา วิเสสโต เอตฺถ อสมฺโมหฺสมฺปชณฺณสฺเสว วเสน
สมฺปชณฺณการिता (๓)เวทิตฺพุพาฯ สมฺปชานการี สมฺปชานการิตี
จ สพฺพเทสฺ สติสมฺปยุตฺตสฺเสว สมฺปชณฺณสฺส วเสน อตฺโถ
เวทิตฺพุพาฯ วิภฺงฺคปฺปกรณฺเ ปน สโต สมฺปชานโน อภิกฺกมฺติฯ
สโต สมฺปชานโน ปฏิกฺกมฺตีติ (๔)เอวํ เอตานิ ปทานิ วิภฺคฺตฺวานวฯ
อิติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ จตฺสสมฺปชณฺณปริกฺคณฺหนน (๕) อตฺตโน
วา กายेषฯ ปฺรสฺส วา กายेषฯ กालน วา อตฺตโนฯ กालน
วา ปฺรสฺส กายेषฯ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ อิทาปี (๖)
๑. ม. วาสทฺโท นตฺติฯ ๒. ม. ลพฺภติฯ ๓. ม. สมฺปชานการिताฯ
๔. อภि. วิ. ๓๕/๘๓๔/๔๕๒ฯ ๕. ม. ...ปริกฺคณฺหนนฯ เอวมฺปฺริปีฯ
๖. ม. อธิฯ

*เล่มที่ ๓ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๕๕

สมุททวชชมนานุปลสตีอาทิสู รูปกขนุชเสว สมุทโย จ วโย จ
นีหริตพุโพ เสสั วุตตสทิสเมวฯ

อิช จตุสมปชณลปรัคคาหิกา สติ ทุกขสจจัญฯ ตสสา
สมุฏฐาปีกา ปุริมตณหา สมุทยสจจัญฯ อุกินนั อปปวตติ
นิโรชสจจัญฯ วุตตปปกาโร อริยมคโค มคคสจจัญฯ เอวั จตุสจจ-
วเสน อุตสกกิตวา นิพพุตี ปาปณาตีติ อิชเมกสส จตุสมปชณล-
ปรัคคาหกสส ภิกขุโน วเสน [๑] ยาว อรหตตา นียยานมุขนติฯ
จตุสมปชณลปพพวณณา นิฏฐิตาฯ

เอวั จตุสมปชณลวเสน กายานุปลสนัน วิภชิตวา อิทานิ
ปฏิกุลมนสิการวเสน วิภชิตุ ปุน จปรนติอาทิมายฯ ตตถ
อิมเมว กายนติ อาทิสู ยั วุตตพุพิ ลียาฯ ตั สพุพิ สพุพากาเรน
วิตถารโต วิสุทฐิมคเค กายคตาสติกมมฏฐาเน วุตตัญฯ อุกโต-
มุขาคี เหฏฐา จ อุปริ จาติ ทวีหิ มุเขหิ ยุตตา.

นानาวิทตสสาตี นานาวิธสสฯ อิทั ปเนตถ โอปมมัสสนทนั
อุกโตมุขามูโตพิ วิย หิ จาตุมมหาภูติโก กาโยฯ ตตถ
มิสสิตวา ปกขิตตนาเนาวิธธณณั วิย เกสาทโย ทวตตีสาการา
จกขุมา ปุริโส วิย โยคาวจโรฯ ตสส ตั มูโตพี(๒) มุญจิตวา
ปจจเวกขโต นานาวิธธณณั(๑) ปากฎกาโล วิย โยคิโน
ทวตตีสาการสส วิฎฐากาโร เวทิตพุโพฯ อิติ อชมตตั

๑. ม. เอตถนุตเร ภิกขุโนติ ทิสสตีฯ ๒. ม. ปุโตพีฯ

๓. ม. นานาวิธธณณัสสฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคคุณณา หน้า ๔๖๐

วาทิ [๑] เอวํ เกสาทิสฺส ปริกคณฺหเนน อตฺตโน วา กายเยฯ ปรสฺส
วา กายเยฯ กาลเณ วา อตฺตโนฯ กาลเณ วา ปรสฺส กาย
กายานุปรสฺสํ วิหฺรติฯ อิตฺ ปรี วุตฺตณฺยเมวฯ เกวลณฺหิ
อิธ ทวตฺตีสากการปริกคาหิกา สติ ทุกฺขสจฺจนฺติ เอวํ โยชนํ
กตฺวา นิยฺยานมฺหํ เวทิตพฺพํ ฯ เสถํ ปฺริมสทิสเมวาทิฯ

ปฏิกุลมณสิการปพพวณณา นิฏฺฐิตาฯ

เอวํ ปฏิกุลมณสิการวเสน กายานุปรสฺสนํ วิภชิตฺวา
อิทานิ ชาตฺมณสิการวเสน วิภชิตฺุํ ปฺน จปรนฺตฺอิอาทิมาหฯ
ตฺตฺรายํ โอปมมสฺสนุทเนน สทฺธิ อตฺถวณฺณา ยถา โภจิ
โคฆาตโก วา ตสฺเสว วา ภคฺตเวคฺตณภโต อนฺตฺเววสิโก คาวี
วริตฺวา วินิวิษฺณิตฺวา จตฺสฺโส ทิสสา คตฺถานํ มหาปถานํ
เวมชฺฌณฺจฺจานสงฺขาเต จตฺมมหาปถे โภฏฺฐาถํ โภฏฺฐาถํ กตฺวา
นิสินฺโน อสฺสฯ เอวเมว ภิกฺขุ จตฺนุนํ อิริยาปถานํ เยน เกนจิ
อากาเรน [๒] ยถาจิตฺตํฯ ยถาจิตฺตฺตา จ ยถาปณฺหิตํ กายํ อตฺถิ
อิมสฺมี กายเย ปจฺวีธาตฺ ๗ เปฯ วาโยธาตฺติ เอวํ ปจฺจเวกฺขติ.

ก็ วุตฺตํ โหติ ยถา โภฆาตกสฺส คาวี โปเสนฺตฺสสาปี
อาฆาตนํ ออาหารนฺตฺสสาปี ออาหาริตฺวา ตตฺถ พนฺธิตฺวา
จเปนฺตฺสสาปี วเรนฺตฺสสาปี วริตฺ [๓] ปสฺสนฺตฺสสาปี ตาวเทว

๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร เอวณฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร จิตฺตฺตาติ ทิสฺสติ ฯ

๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร มตฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๓ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๖๑

คาวีติ สลฺยา น อนฺตรชายติฯ ยาว นํ ปทาเลตฺวา วิลโล (๑)
 น วิภชติฯ วิภชิตฺวา นิสินฺนสฺส ปน คาวีติ สลฺยา
 อนฺตรชายติฯ มํสสลฺยา ปวตฺตติฯ นาสฺส เอวํ โหติ อหํ คาวี
 วิภิกขามิฯ อิม คาวี หรณฺตีติฯ อถ ขวสฺส อหํ มํลํ
 วิภิกขามิฯ อิม มํลํ หรณฺตีอิจฺเจว โหติฯ เอวเมว อิมสฺสาปี
 ภิกฺขุโน ปุพฺเพ พาลปฺถุชฺชนกาลे กิหิภฺตสฺสาปี ปพฺพชิตสฺสาปี
 ตาวเทว สตฺโถติ วา ปุคฺคโลติ วา สลฺยา น อนฺตรชายติ
 ยาว อิมเมว กายํ ยถาจิตฺติ ยถาปณฺหิตฺติ ฆนวินิพฺโภกํ
 กตฺวา ชาตุโล น ปจฺจเวกฺขติฯ ชาตุโล ปจฺจเวกฺขโต ปนสฺส
 สตฺตสลฺยา อนฺตรชายติฯ ชาตุวเสเนว จิตฺตํ สนฺติภฺจติฯ
 เตนานห ภควา อิมเมว กายํ ยถาจิตฺติ ยถาปณฺหิตฺติ ชาตุโล
 ปจฺจเวกฺขติฯ อตฺถิ อิมสฺมี กายे ปจฺจวิชาตุ อไปฺชาตุ เตโชชาตุ
 วาโยชาตุ(๒) ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทกฺโข โคฆาตโก วาฯ เปฯ
 วาโยชาตุติฯ

โคฆาตโก วิย หิ โยสิฯ คาวีสลฺยา วิย สตฺตสลฺยา
 จตฺมहाปโถ วิย จตฺตอริยาปโถฯ วิลโล วิภชิตฺวา นิสินฺนโคฆาตโก (๓)
 วิย ชาตุโล ปจฺจเวกฺขณฺนติฯ อยเมตถ ปาลิวณฺณนาฯ
 กम्मภฺจกถา ปน วิสุทฺธิมคฺเค วิตถาริตาฯ

อิติ อชฺฌตฺตํ วาติ เอวํ จตฺตชาตุปริกฺคณฺหนน (๓) อตฺตโน
 # ๑. ม. พิลโล ฯ ย. ทิลโล ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๒. ม. วาโยชาตุติ ฯ
 # ๓. ม. ย. นิสินฺนภาโว ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวยคควณณา หน้า ๔๖๒

วา กายเยฯ กาลเลน วา อตุตโนฯ กาลเลน วา
 ปรสส กายเย กายานุปสฺสี วิหริติ อโตะ ปรี วุคฺคตณยเมวฯ
 เกวลณฺหิ อีธ จตุธาตุปรคฺคาหิกา สติ ทุกฺขสจฺจุนฺติ เอว โยชนํ
 กตุวา นียยานมฺขํ เวทิตพฺพํ ฯ เสสิ ปริมสทิสเมวาทิฯ

ธาตุมนสการปพพวณณา นิฎฺฐิตาฯ

เอว ฐาตุมนสการวเสน กายานุปสฺสนํ วิภชิตฺวา อิทานิ
 นวหิ สีวถิกายปพเพหิ วิภชิตฺตุํ ปฺน จปรนฺตอาทิมายฯ ตตุถ
 เสยฺยถาปี ปสฺเสยฺยชาติ ยถา ปสฺเสยฺยฯ สรีรณฺติ มตฺสรีริ.
 สีวถิกาย ฉทฺทิตนฺติ สฺसानอ อปวิฎฺฐิ. เอกาหํ มตฺสส อสฺสาติ
 เอกาหมตฺฯ ทฺวีหํ มตฺสส อสฺสาติ ทฺวีหมตฺ. ตีหํ มตฺสส
 อสฺสาติ ตีหมตฺฯ ภสฺตา วิย วายฺนา อฺทฺธํ ชีวิทปรียาทานา
 ยถานุกกมํ สมฺกุกเตน สฺนภาวน อฺทฺธฺมาตตุตา อฺทฺธฺมาตกํ.
 วินิลํ วุจฺจติ วิปริกฺกนฺนวณฺณํ. วินิลเมว วินิลกํฯ ปฏิกูถตุตา
 วา กุจฺจิตํ วินิลนฺติ วินิลกํฯ มํสุสฺสทฐฺฐาเนสฺส รตฺตวณฺณสฺส
 ปุพฺพสนฺนิจฺยฐฺฐาเนสฺส เสตวณฺณสฺส เขภฺยฺเขน [๑] วินิลวณฺณสฺส
 นิลฐฺฐาเนสฺส นิลสาฎฺกปารุตฺสเสว ฉวสรีรสฺเสตํ อธิวจฺนํ.
 ปริกฺกนฺนฐฺฐาเนปี (๒) นวหิ วา วณฺนเมหิ วิสฺสนฺทมานํ ปุพฺพํ
 วิปุพฺพํ ฯ วิปุพฺพเมว วิปุพฺพกํฯ ปฏิกูถตุตา วา กุจฺจิตํ
 วิปุพฺพนฺติ วิปุพฺพกํ. วิปุพฺพกํ ชาตํ ตถาภาวํ คตฺนฺติ วิปุพฺพกชาติฯ
 # ๑. ม. เอตุถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ย. ปริกฺกนฺนฐฺฐาเนหิ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๖๓

โส อิมเมว กายนฺติ โส ภิกฺขุ อิมํ อตฺตโน กายํ
เตน กายเณ สทฺธิ ฌาเณน อุปสัหฺรติ อุปเนติ(๑) ฯ กถึฯ
อัยปี โข กาโย เอวํมฺโม เอวํภาวี เอวํอนตฺติโตติฯ กิ (๒)
วฺตฺตํ โหติ อายุ อฺสุมา วิญญาณนฺติ อิมํสํ ตินฺณํ
ชฺมมานํ อตฺติตาย อัย กาโย จานกมฺนาทิกฺขโม โหติฯ อิมํสํ
ปน วิคฺมา อัยปี เอวํมฺโม เอวํปฺตฺติกสฺภาโวเยวฯ เอวํ-
ภาวึติ เอวํอุทฺธมาตาทิกฺเกโท ภวิสฺสติฯ เอวํอนตฺติโตติ
เอวํอุทฺธมาตาทิกาวํ อนตฺติกกนฺโตฯ

อิติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ อุทฺธมาตาทิปริกฺกณฺหนน
อตฺตโน วา กายเฯ ปรสฺส วา กายเฯ กาลน วา อตฺตโน
กาลน วา ปรสฺส กาย กายานุปรสฺสี วิหฺรติฯ

ขชฺชมานนฺติ อุทฺธาทีสุ นิสึทิตฺวา อุทฺธมํสํ โอฏฺฐมํสํ
อกฺขิกฺกฺวาทีนึ ลฺลยฺจิตฺวา(๓) ขาทิยฺมานํฯ สมนฺสโลหิตนฺติ เสสา-
วเสสมนฺสโลหิตยฺตฺตํ ฯ นิมฺมสโลหิตมกฺขิตนฺติ มํเส ชีเณปี โลหิตํ
น สฺสฺสติฯ ตํ สนฺชาย วฺตฺตํ โลหิตมกฺขิตนฺติ(๔) ฯ อญฺเณนาติ
อญฺเณน ทิสภาเณฯ หตฺถญฺจิกนฺติ จตฺสญฺจิกเกทํปี หตฺถญฺจิกํ
ปาฏฺเญกํ วิปฺปกินฺณํ. ปาทญฺจิกาทิสฺปี เอเสว นโย ฯ

เตโรวสฺสิกานีติ อตฺติกกนฺตสัวจฺจฺรานิฯ ปุตฺตีนีติ อพฺโปกาสฺ จิตานิ
วาทาตปฏฺฐิสฺมฺสฺเส น เตโรวสฺสิกานเว(๕) ปุตฺตีนิ โหนฺติฯ

- # ๑. ม. ญฺาเณน อุปสัหฺรติ อุปเนตฺติ ฯ ๒. ม. ยฺ. อิทํฯ ๓. ม. ลฺลยฺจิตฺวา
- # ลฺลยฺจิตฺวา ฯ ๔. ม. นิมฺมสโลหิตมกฺขิตนฺติ ฯ ๕. ม. วาทาตปฏฺฐิสฺมฺสฺเสน
- # เตโรวสฺสิกานเว ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๔๖๔

อนุโตฏุมิกตานิ ปน จิตรํ ติฏฺฐนฺติ จุณฺณกษตานิติ จุณฺณ-
จุณฺณํ หุตฺวา วิปฺปกิณฺณานิ สพฺพตฺถ โส อิมเมวาทิ วุตฺตนเยน
ขชฺชมานาทินํ วเสน โยชนา กตพฺพทา

อิติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ ขชฺชมานาทิปริกฺคณฺหนน
ยาว จุณฺณกภาวา อตฺตโน วา กายเฯ ปรสฺส วา กาย
กาเลน วา อตฺตโนฯ กาลน วา ปรสฺส กาย กายานุปฺสฺสี
วิหฺรติฯ

อิธ ปน จตฺวา นวสีวติกา สโมชานตพฺพทา
เอกาหมตํ วาติอาทินา นเยน วุตฺตา สพฺพาปี เอกา กาเกหิ
วา ขชฺชมานนฺติอาทิกา เอกาฯ อฏฺฐจิกสงฺขลิกํ สมํสโลหิตํ
นหารุสมฺพนฺชนฺติ เอกาฯ นิมํสโลหิตมกฺขิตํ นหารุสมฺพนฺชนฺติ
เอกาฯ อปคตมํสโลหิตํ นหารุสมฺพนฺชนฺติ เอกาฯ อฏฺฐจิกานิ
อปคตสมฺพนฺชนานิติอาทิกา เอกาฯ อฏฺฐจิกานิ เสตานิ
สงฺขวณฺณปฏฺฐิกานิติ(๑) เอกาฯ ปุณฺชกิตานิ เตโรวสฺสติกานิติ
เอกาฯ ปุตฺตินิ จุณฺณกษตานิติ เอกาฯ

เอวํ โข ภิกฺขเวติ อิธ (๒) นวสีวติกา ทสฺเสตฺวา กายานุ-
ปฺสฺสนํ นิฏฺฐเปนฺโต อาหฯ ตตฺถ นวสีวติกาปริกฺคาหิกา สติ
ทูกฺขสจฺจํฯ ตสฺสา สมฺภูจฺจาปีกา ปุริมตฺถหา สมฺทยสจฺจํฯ อุกินฺนํ
อปฺปวตฺติ นิโรธสจฺจํฯ ทูกฺขปฺริชานโน สมฺทยํ ปชฺชนโน

๑. ม. สงฺขวณฺณปฏฺฐิกานิติ ฯ ๒. ม. อิทํ ฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๖๕

นิโรธารมมโณ อริยมคโค มกคสจจจฯ เอว จตุสจจวเสน
อุสสกกิตวา นิพพุตี ปาปณาตีติ อิทํ นวสีวธิกาปริคคาหกานํ
ภิกขุณํ ยาว อรหตฺตา นียฺยานมฺขนฺตึฯ

นวสีวธิกาปพพวณณา นิฏฐิตา

เอตตาวตา จ อานาปานปพพํ อิริยาปถปพพํ จตุ-
สมปชฌณปพพํ ปฏิกฺกุลมนสิการปพพํ ธาตุมนสิการปพพํ
นวสีวธิกาปพพานิติ (๑) จตุทฺทสปพพวา กายานุสฺสนา นิฏฐิตา
โหติฯ

ตตฺถ อานาปานปพพํ ปฏิกฺกุลมนสิการปพพนฺติ อีมาเนว
เทว อปฺปนากรมฺภูจกานานึฯ สีวธิกานํ ปน อาทีนวานุสฺสนา-
วเสน วุตตตฺตาเสสานิ ทฺวาทสาปี อุปจารกรมฺภูจกานาเนวาทึฯ

กายานุสฺสนา นิฏฐิตาฯ

เอวํ ภกฺวา จุทฺทสวริเชน กายานุสฺสนาสติปฏฐานํ
กเถตฺวา อิทานิ นววิเชน เวทนानุสฺสนํ กเถตุํ กถณจ
ภิกขุเวตี อาทีมาหฯ ตตฺถ สฺขํ เวทนนฺติ กายิกํ วา เจตสิกํ
วา สฺขํ เวทนํ เวทียมาโน อหํ สฺขํ เวทนํ เวทียามีติ (๒)
ปชานาตีติ อตุโถฯ ตตฺถ กามํ อุตฺตานเสยฺยกาปี ทารกา
ถณฺณปวีนาทิกาเล สฺขํ เวทียมานา สฺขํ เวทนํ เวทียามีติ
ปชานนฺตึฯ น ปเนตํ เอวรूपิ ชานนํ สนฺธาย วุตฺตึฯ
๑. ยฺ. นวสีวธิกาปพพํ ฯ ๒. ม. เวทียามีติ ฯ เอวมุปริปิ ฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๖๖

เออรูปี ซานนํ หิ สตุตฺตฺพลทฺธี น วิซหติ (๑) สตุตฺตฺสณฺณํ น
อฺคฺคฺฆาณฺณตฺติฯ กมฺมฺภูจจัน [๒] สติปฺภูจจันภาวนา วา น โหติ
อิมฺสฺส ปน ภิกฺขุโน ซานนํ สตุตฺตฺพลทฺธี วิซหติฯ สตุตฺตฺสณฺณํ
อฺคฺคฺฆาณฺณตฺติฯ กมฺมฺภูจจัน เจว สติปฺภูจจันภาวนา จ โหติฯ
อิทฺถฺหิ โโก เวทียตฺติฯ กสฺส เวทนาฯ กิการณนา เวทนาติ เอวํ
สมฺปซานเวทียนํ สนฺชาย วุตฺตฺติฯ

ตตุถ โโก เวทียตฺติ น โกจิ สตุโต วา ปฺคฺคฺโล วา
เวทียตฺติฯ กสฺส เวทนาติ น กสฺสจิ สตุตฺตฺส วา ปฺคฺคฺลสฺส
วา เวทนาฯ กิการณนา เวทนาติ วตฺถฺอารมฺมณฺจ (๓) ปนสฺส
เวทนาติ (๔) ฯ ตสฺมา เอส เอวํ ปซานาติ ตํ ตํ สุซาทีนํ วตฺถฺ
อารมฺมณฺ กตฺวา เวทนาว เวทียตฺติฯ ตํ ปน เวทนาวตฺตฺติ
อฺปาทาย อหํ เวทียามีติ โวหารมคฺตํ โหตฺติตฺติฯ เอวํ [๕] วตฺถฺ
อารมฺมณฺ กตฺวา เวทนาว เวทียตฺติ สลฺลภฺเขนฺโต เอส สฺขํ
เวทนํ เวทียามีติ ปซานาตฺติ เวทิตพฺโพฯ จิตฺตลตาปพฺพเต
อณฺณตโร เถโร วิยฯ

เถโร กิร อผาสูกกาเล พลวเวทนาย นิตฺถฺนฺนฺโต
อปร่าปริ ปรีวตฺตฺติฯ ตเมโก ทหโร อห กตฺริ โว ภนฺเต
จัน รุชชตฺติตฺติฯ อาวุโส ปาฏฺิเยกฺกํ รุชชนฺภูจจัน นาม

๑. ม. ซหติฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๒. ม. เอตฺถฺนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสติ ฯ
๓. ม. ว ฯ ๔. ม. เวทนา ฯ ๕. ม. เอตฺถฺนฺตเร เวทนาวาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้ ๔๖๗

นคฺติฯ วตฺถุ อารมมณฺ กตฺวา เวทนาว เวทียตีติฯ เอว
ชานนกาลโต ปฏฺจาย อธิวเสตฺ วฏฺฏติ โน ฆนฺเตติฯ
อธิวเสมิ อาวฺโสติฯ อธิวสนา ฆนฺเต เสยฺยติฯ เถโร
อธิวเสสิฯ[๑] วาโต ยาว หทยา ผาเลสิฯ มลฺจเก อนฺตานี
ราสิฏฺฏานี อหเสสฯ เถโร ทหฺรสฺส ทสฺเสสิ วฏฺฏตาวิโส
เอตฺตกา อธิวสนาติฯ ทหฺโร ตฺถฺหิ อโหสิฯ เถโร วิริยสมถฺ
โยเชตฺวา สห ปฏฺฐสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺณิตฺวา สมสิสิ
หฺตฺวา ปรีนึพฺพายีฯ

ยถา จ สฺขํฯ เอวํ ทฺกขํ ฯ เปฯ นีรามิสฺ อทุกฺขม-
สฺขํ เวทนํ เวทียมาโน นีรามิสฺ อทุกฺขมสฺขํ เวทนํ
เวทียามิตี ปชานาติฯ อิติ ภาควา รุปกมฺมฏฺฏานํ กเถตฺวา
อรุปกมฺมฏฺฏานํ กเถนฺโต เวทนาวเสน กเถสิฯ ทฺวิธฺมฺหิ
กมฺมฏฺฏานํ รุปกมฺมฏฺฏานนฺจ อรูปกมฺมฏฺฏานนฺจฯ รุปปรีคฺคโ
อรุปปรีคฺคโหติปี เอตฺเทว วุจฺจติฯ ตตฺถ ภาควา รุปกมฺมฏฺฏานํ
กเถนฺโต สงฺเขปมนสิการวเสน วา วิตฺถารมนสิการวเสน วา
จตฺฐาตฺววตฺถานํ กเถติฯ ตทฺถยฺปี สพฺพาการโต วิสุทฺธิมคฺเค
ทสฺสิตเมวฯ

อรุปกมฺมฏฺฏานํ ปน กเถนฺโต เยภฺยฺเยน เวทนาวเสน
กเถติฯ ติวโร หิ อรูปกมฺมฏฺฏานเ อภินิเวโส ผสฺสวเสน

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตโตติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๔๖๘

เวทนาวเสน จิตฺตวเสนาติฯ กถึฯ เอกจฺจสฺส หิ สงฺขิตฺเตน
 วา วิตุถาเรน วา ปริกฺคหิตฺเต รุปกมฺมุจฺจานเน ตสฺมี อารมฺมณเ
 จิตฺตเจตฺตีกานํ ปจฺจมาภินิปาเต (๑) ตํ อารมฺมณํ สุสนฺโนโต
 อุปฺปชฺชมาโน ผสฺโส ปากโณ โหติฯ เอกจฺจสฺส ตํ อารมฺมณํ
 อนุภวณฺติ อุปฺปชฺชมานา เวทนา ปากญา โหติฯ เอกจฺจสฺส
 ตํ อารมฺมณํ ปริกฺคเหตุวา วิชานนฺตํ อุปฺปชฺชมานํ วิญฺญาณํ
 ปากญํ โหติฯ ตตฺถ ยสฺส ผสฺโส ปากโณ โหติฯ โส(๒) น
 เภวถึ ผสฺโสว อุปฺปชฺชติฯ เตน สทฺธิ ตเทว อารมฺมณํ
 อนุภวมาณา เวทนาปี อุปฺปชฺชติฯ สลฺยชานมาณา (๓) สลฺยญาปี
 เจตยมาณา เจตนาปีฯ วิชานมานํ (๔) วิญฺญาณํปี อุปฺปชฺชติติ
 ผสฺสปลฺยจฺมเกเขว ปริกฺคณฺหติฯ ยสฺส เวทนา ปากญา โหติฯ
 สทาปี(๕) น เภวถึ เวทนา[๖] อุปฺปชฺชติฯ ตาย สทฺธิ[๗]
 ตเทวารมฺมณํ สุสฺมาโน ผสฺโสปี อุปฺปชฺชติฯ สลฺยชานมาณา สลฺยญาปี
 เจตยมาณา เจตนาปีฯ วิชานมานํ วิญฺญาณํปี อุปฺปชฺชติติ
 ผสฺสปลฺยจฺมเกเขว ปริกฺคณฺหติฯ ยสฺส วิญฺญาณํ ปากญํ
 โหติฯ ตํปี(๘) น เภวถึ วิญฺญาณเมว อุปฺปชฺชติฯ เตน สทฺธิ

๑. ม. ปจฺจมาภินิปาโตฯ ๒. ม. โสปีฯ ๓. ม. สลฺยชานนมาณาฯ เอวมฺปรีปีฯ
 # ๔. ม. วิชานนมานํฯ เอวมฺปรีปีฯ ๕. ม. สทาฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร วสทฺโท
 # ทิสฺสตติฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร ตเทวารมฺมณนฺติ ทิสฺสตติฯ ๘. ม. โสฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสูตรตวณณา หน้า ๔๖๕

เวทนาปีฯ สลชานมานา สลญาปีฯ เจตยมานา เจตนาปี
อุปปชชตติ ผสสปลญจมเกเยว ปริกคณหติฯ

โส อิเม ผสสปลญจมกา ฌมมา กิ นิสสิตาคติ อุปชาเรนุโต
วตถุํ นิสสิตาคติ ปชานาติฯ วตถุ นาม กรชกาโยฯ ยิ
สนุชาย วุตตํ อิทลจ ปน เม วิญญาณํ เอตถ นิสสิตํ
เอตถ ปฏีพทชนติฯ (๑) โส อตถโต กุทานิ เจว อุปาทารูปานิ
จฯ เอวเมตถ วตถุ รูปีฯ ผสสปลญจมกา นามนุติ นามรูป-
มตตเมว ปสสติฯ รูปญเจตถ รูปกชนุโชฯ นามํ จตตารโ
อรูปีโน ชนชชาติ ปญจกชนุชมตตํ โหติ. นามรูปวินิมุตตา
หิ ปญจกชนุชรา ปญจกชนุชวินิมุตตํ วา(๒) นามรูปํ นตถิฯ

โส อิเม ปญจกชนุชรา กิเหตุกาคติ อุปปริกชนุโต
อวิชชาทิเหตุกาคติ ปสสติฯ

ตโต ปจจยา เจว ปจจยูปปนุญจ อิทํฯ อญโล
สตุโต วา ปุคคโล วา นตถิฯ สุตชสงขารปญชมตตเมวาคติ
สปปจจยนามรูปวเสน คิลกชณํ อารोเปตวา วิปสสนา-
ปฏีปาฎิยา อนิจจํ ทุกขํ อนตตาคติ สมมสนุโต วิจรติฯ

โส อชช อชชชาติ ปฏีเวธํ อากชมาโน ตถารูเป ทิวเส
อุตุสปปายิํ ปุคคสปปายิํ โภชนสปปายิํ ฌมมสสวณสปปายิํ จ
ลภิตวา เอกปลลลงเคน นิสินุโน วิปสสนํ มตถกํ ปาเปตวา

๑. ที. ที. ๕/๑๓๑/๑๐๑ ๑ ม. ม. ๑๓/๓๔๗/๓๓๔ ๑ ๒. ม. จ ๑

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๔๗๐

อรหตฺเต ปตฺถิจาติ เอวํ อิมํสปี ตินฺณํ ชนानํ ยาว

อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ กถิตํ โหติฯ

อิธ ปน ภควา อรูปกมฺมฏฺฐานํ กถนุโต เวทनावเสน
 กถสิฯ สสฺสวเสน วา หิ วิญฺญาณวเสน วา กถียมานํ
 น ปากฺกํ โหติฯ อนุทธการํ วิย ขายติฯ เวทनावเสน
 ปน ปากฺกํ โหติฯ กสมฺมาฯ เวทนาอุปฺปตฺติปากฺกตฺตายฯ
 สุขทุกฺขเวทนานนฺหิ อุปฺปตฺติ ปากฺกาฯ ยทา สุขํ อุปฺปชฺชติ
 สกฺลสรีรํ โขภนฺตํ มทุทนฺตํ ฝรमानํ อภิสนฺนุทยมานํ สตฺโรตํ
 สปฺปี ขาทาปยนฺตํ วิย จ(๑) สตฺปากเตลล์ มกฺขยมานํ วิย
 มฺภูสทสฺเสน ปริพาหํ นิพฺพาปยมานํ วิย อโห สุขํ อโห
 สุขนฺติ วาจํ นิจฺจารยมานเมว อุปฺปชฺชติฯ ยทา ทุกฺขํ
 อุปฺปชฺชติฯ สกฺลสรีรํ โขภนฺตํ มทุทนฺตํ ฝรमानํ อภิสนฺนุทยมานํ
 ตตฺตผลาลํ ปเวสนฺตํ วิย วิลีนตมฺพโลเหณ อาสิณฺจนฺตํ วิย
 สุขฺยตฺติณวณฺปตฺติมฺหิ อรณฺเย ทารุอกฺกาทลาปํ ปกฺขิปปยมานํ (๒)วิย
 อโห ทุกฺขํ อโห ทุกฺขนฺติ วิปฺปลาปยมานเมว อุปฺปชฺชติ.
 อิติ สุขทุกฺขเวทนานํ อุปฺปตฺติ ปากฺกา โหติฯ

อทุกฺขมฺสุขา ปน ทฺททีปนา อนุทธการา อวิญฺจตาฯ
 เหลสา (๓) สุขทุกฺขานํ อปกเมว สาทาสาทปฏิกฺเขปวเสน มชฌตฺตา-
 การกฺตา อทุกฺขมฺสุขา เวทนาติ นยโต คณฺหนฺตสฺส ปากฺกา
 # ๑. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๒. สී. ขิปปยมานํฯ ม. ขิปปมานํฯ ๓. ม. สฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๗๑

โหติฯ ยถากีฯ ยถา อนนตรา ปิฏฐิปาสาณํ อารโหิตฺวา
 ปลาดสุส มิคสุส อนุปถิ คจจฺนุโต มิคคฺคฺทโก ปิฏฐิปาสาณสุส
 โอรภาเคปี ปรภาเคปี ปทํ ทิสฺวา มชฺเฌ อปฺสฺสนฺโตปี
 อิตฺ(๑) อารุโฬหฯ อิตฺ โอรุโฬหฯ มชฺเฌ ปิฏฐิปาสาณ
 อิมินา ปเทเสน คโต ภวิสฺสตีติ นยโต ชานาติฯ เอวํ
 อารุฬฺหฺจ
 โหติฯ โอรุฬฺหฺจ
 ปากฺกฺวา โหติฯ อิตฺ อารุฬฺหฺ อิตฺ โอรุฬฺหฺ มชฺเฌ เอว(๒)
 คโตติ นยโต คหณิ วีย สุขทุกฺขานํ อปคเมว สาทาสาด-
 ปฏิกฺเขปวเสน มชฺฌตฺตการกฺกฺตา อทุกฺขมสุชา เวทนาติ นยโต
 คณฺหนตฺตสุส ปากฺกฺวา โหติฯ เอวํ ภควา ปจฺมํ รูปกมฺมฺจฺจฺจฺจ
 กเถตฺวา ปจฺจฺจฺจ อรูปกมฺมฺจฺจฺจฺจ เวทनावเสน นีวตฺเตตฺวา จ
 ทสฺเสสฺสิฯ

น เกวลิ อีเชว เอวํ ทสฺเสสฺสิฯ จุพฺตณฺหาสงฺขเย
 มหาตณฺหาสงฺขเย จุพฺเวทลฺเล มหาเวทลฺเล รกฺกฺชปาลสุตฺเต
 มากนฺทียสุตฺเต ธาตฺวิภงฺเก อานณฺชสฺปฺปาเย(๓) ทิณฺนิกายมฺหิ
 มหานิทานเณ สกฺกปฺลเยห มหาสติปฏฺฐาเน สํยฺตฺตมฺหิ จุลล-
 นิทานสุตฺเต รุกฺโขปเม ปริวีรมฺสนสุตฺเต สกฺเล เวทนาสํยฺตฺเตติ
 เอวํ อนเนเกสุ สุตฺเตสุ ปจฺมํ รูปกมฺมฺจฺจฺจฺจ กเถตฺวา ปจฺจฺจ
 # ๑. ม. อิตฺ ฯ ๒. ม. เอวํ ฯ ๓. ม. อานณฺชสฺปฺปาเย ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๔๗๒

อรุปกมฺมฐานํ เวทनावเสน นีวตเตตฺวา(๑) ทสฺเสตีฯ ยถา จ
เตสุฯ เอวํ อิมสฺมีปปี สติปฐฺจานสฺสฺสฺเต ปจฺมํ รุปกมฺมฐานํ
กเถตฺวา ปจฺจา อรุปกมฺมฐานํ เวทनावเสน นีวตเตตฺวา ทสฺเสตีฯ

ตตฺถ สฺขํ เวทนนฺตฺวาทีสุ อัย อปโรปี ปชานน-
ปริยಾಯ สฺขํ เวทนํ เวทียามีติ ปชานาตีติ

สุข เวทนํ เวทียามีติ ปชานาตีติ สุขเวทนากฺขณ
ทุกฺขเวทนาย อภาวโต สฺขํ เวทนํ เวทียมาโน สฺขํ เวทนํ
เวทียามีติ ปชานาตีฯ เตน ยา ปุพฺเพ อนฺนุตฺตปุพฺพา ทุกฺขา
เวทนาย ตสฺสา อิทานิ อภาวโต อิมิสฺสา จ สุขาย [๒] อิต
ปจฺมํ อภาวโต เวทนา นาม อนิจฺจา อชฺฐา วิปริณามธฺมมาติ (๓)
อิตฺทฺห ตตฺถ สมฺปชานโน โหตีฯ

วตฺตมฺปิ เจตํ ภควตา

ยสฺมี อคฺคิเวสฺสน สมเย สฺขํ เวทนํ เวเทตีฯ เนว ตสฺมี
สมเย ทุกฺขํ เวทนํ เวเทตีฯ น อทุกฺขมฺสฺขํ เวทนํ เวเทตี
สฺขํเยว ตสฺมี สมเย เวทนํ เวเทตีฯ ยสฺมี อคฺคิเวสฺสน
สมเย ทุกฺขํ ฯ เปฯ อทุกฺขมฺสฺขํ เวทนํ เวเทตีฯ เนว ตสฺมี
สมเย สฺขํ เวทนํ เวเทตีฯ อทุกฺขมฺสฺขณฺเวยว ตสฺมี สมเย
เวทนํ เวเทตีฯ สุขายปี โข อคฺคิเวสฺสน เวทนา อนิจฺจา

๑. ม. นีพฺพตฺเตตฺวา วฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เวทนายาตี ทิสฺสตีฯ

๓. ม. วิปริณามธฺมมาฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๗๓

สงขตา ปฏิจจสมุปปณา ขยธมา วยธมา วิศวธมา
นิโรธธมาฯ ทุกขาปี โข ฯ เปฯ อทุกขมสุขขาปี โข อคฺคิเวสุสน
เวทนา อนิจฺจา ฯ เปฯ นิโรธธมาฯ เอวํ ปสฺสํ อคฺคิเวสุสน
สุตฺวา อริยสาวโก สุขขาปี เวทนาย นิพฺพินฺนุทฺติ ทุกขายปี
อทุกขมสุขายปี เวทนาย นิพฺพินฺนุทฺติฯ นิพฺพินฺนุทฺติ วิรชฺชติ
วิราคา วิมฺจฺจติฯ วิมุตฺตสมิ วิมุตฺตมิตฺติ ฌาณํ โหติ ฯ จีณา
ชาติฯ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ ฌณฺมียํ นานปริ อิตฺถตฺตยาฯ ติ
ปชานาตีติ ฯ (๑)

สามิสํ วา สุขนฺตฺติอาทิสฺส สามิสสา สุขขา นาม ปณฺจกาม-
คฺคณามิสฺสนิสฺสิตา เกหสิตฺโตสมนฺตฺสเวทนาฯ นีรามิสสา สุขขา
นาม ฌ เนกขมฺมสฺสิตฺโตสมนฺตฺสเวทนาฯ สามิสสา ทุกขา นาม
ฌ เกหสิตฺโตสมนฺตฺสเวทนาฯ นีรามิสสา ทุกขา นาม ฌ
เนกขมฺมสฺสิตฺโตสมนฺตฺสเวทนาฯ สามิสสา อทุกขมสุขขา นาม ฌ
เกหสิตฺตูปฺเพกฺขาเวทนาฯ นีรามิสสา อทุกขมสุขขา นาม ฌ
เนกขมฺมสฺสิตฺตูปฺเพกฺขาเวทนาฯ ตาสํ วิภาโค อุปฺปริปฺพณฺนาสเก ปาลิยํ
อากฺโขเตยฺเวฯ

อิตฺติ อชฺฌตฺตํ วาติ เอวํ สุขเวทนาทฺธิปริคฺคณฺนุทฺเทน อตฺตโน
วา เวทนาสุฯ ปฺรสุตฺต วา เวทนาสุฯ กาลเณ วา อตฺตโน
กาลเณ วา ปฺรสุตฺต เวทนาสุ เวทนานุปฺสุตี วิหฺรติฯ

๑. ม. ม. ๑๓/๒๗๓/๒๖๘ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวยคควณณา หน้า ๔๗๔

สมุทษมมานุปลสึ วาติ เอตุถ ปน อวิษซาสมุทษาเวทนา-
สมุทโยติ อาทีหิ (๑) ปณจหิ(๒) อากาเรหิ เวทนान์ สมุทษณจ วยณจ
ปลสฺสนุโถ สมุทษมมานุปลสึ วา เวทนาสุ วิหฺรติฯ วยษมมานุ-
ปลสึ วา เวทนาสุ วิหฺรติฯ กาเลน สมุทษมมานุปลสึ [๓]
กาเลน วยษมมานุปลสึ วา เวทนาสุ วิหฺรตีติ เวทิตพฺโพ.
อิโถ ปรี กายานุปลสฺสนาย(๔) วุตตนยเมวฯ

เกวลณฺหิ อิษ เวทนาปรึคคาหิกา สติ ทุกษสจจนฺติ
เอวํ โยชนํ กตฺวา เวทนาปรึคคาหกสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺจํ
เวทิตพฺพํ ฯ เสถํ ตาทิสเมวาทิฯ

เวทนानุปลสฺสนา นิฏฺฐิตาฯ

เอวํ นววิเชน เวทนानุปลสฺสนาสติปฏฺจानํ กเถตฺวา อิทานิ
โสฬสวิเชน จิตฺตานุปลสฺสนํ กเถตุํ กถณฺจ ภิกฺษเวติอาทิมาหฯ
ตคฺคถ สรารคฺคณฺติ อฏฺฐจวิธโลภสฺสคคฺตํ วิตรารคฺคณฺติ โลภิกฺษุสลา-
พฺยาถคคฺตํ อิหํ ปน ยสฺมา สมฺมสนํ น ชมฺมสโมธานํฯ คสฺมา
อิชฺ เอกปเทปี โลภคฺคตฺรํ น ลพฺกติฯ เสสฺยานิ จคฺคตาริ
อกุสฺสจิตฺตานิ เนว ปุริมปทํฯ น ปจฺฉิมปทํ ภาชนฺติฯ
สโทสนฺติ ทฺวริชฺ โทมนสฺสสคคฺตํ วิตโทสนฺติ โลภิกฺษุสลา-
พฺยาถคคฺตํ เสสฺยานิ ทสฺซากุสฺสจิตฺตานิ เนว ปุริมปทํฯ น ปจฺฉิมปทํ
๑. ขุ. ปฏฺฐิ. ๓๑/๑๐๘/๘๐ ฯ ๒. ม. ปณจหิ ปณจหิ ฯ ๓. ม. เอตุถนฺตเร
วาสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. กายานุปลสฺสนายํ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสูตรตถาณา หน้า ๔๗๕

ภขนุติ. สโมหนุติ วิจิกิจฉาสหคตญเจว อุทฺทจจสหคตญจาติ
ทฺวิธึฯ ยสฺมา ปน โมโห สพฺพากุสเสสฺส อุปฺปชฺชติฯ ตสฺมา
ตานิปี อิชฺ วฏฺฏนฺตฺติเยวฯ อิมสฺมีเยว หิ ทฺเก ทฺวาทสากุสส-
จิตฺตานิ ปริยาทินฺนํนํติฯ วิตโมหนุติ โลกียกุสลาพฺยาคตึฯ
สงฺขิตฺตนฺตฺติ ถินมิทฺธานุปตฺติตึฯ เอตมฺหิ สงฺกฺขิตฺตจฺจิตฺตํ(๑) นาม ฯ
วิกฺขิตฺตนฺตฺติ อุทฺทจจสหคตึฯ เอตญฺหิ ปสฺวจิตฺตํ (๒)นามฯ

มหคฺคตนฺตฺติ รูปาจฺจารูปาจฺจริฯ อมหคฺคตนฺตฺติ กามา-
จฺจริฯ สอฺตฺตรนฺตฺติ กามาจฺจริฯ อนฺตฺตรนฺตฺติ รูปาจฺจรญฺจ อรูปา-
จฺจรญฺจฯ ตฺตฺราปี สอฺตฺตรึ รูปาจฺจริฯ อนฺตฺตรึ อรูปาจฺจรเมวฯ
สฺมาหิตนฺตฺติ ยสฺส อุปฺปนาสมาทิ อุปฺจารสมาทิ วา อตฺถิ ฯ
อสมฺมาหิตนฺตฺติ อุกฺยสมาทิวิริทึตึฯ วิมฺตฺตนฺตฺติ ตทฺงคฺวิกฺขมฺภน-
วิมฺตฺตีหิ วิมฺตฺตึ ฯ อวิมฺตฺตนฺตฺติ อุกฺยวิมฺตฺตีวิริทึตึฯ สมฺจฺเจทปฺปฏิ-
ปสฺสทฺฐินิสฺสรณวิมฺตฺตีนํ ปน อิชฺ โอกาโสว นตฺถิฯ

อิติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ สรฺกาคาทิปฺริคฺคณฺหนน ยสฺมี(๓)
ขณฺณํ ยํ ยํ จิตฺตํ ปวตฺตติฯ ตํ ตํ สลฺลกฺขณฺโถ อตฺตโน
วา จิตฺเตฯ ปฺรสุสฺ วา จิตฺเตฯ กาลนฺ วา อตฺตโนฯ กาลน
วา ปฺรสุสฺ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหฺรติ. สมฺทยวชฺชมนฺานุปสฺสีติ
เอตฺถ ปน อวิชฺชาสมฺทยา วิญฺญาณสมฺทโยติ (๔) เอวํ ปญฺจหิ(๕)

๑. ม. สงฺกฺขิตฺตจฺจิตฺตํ ฯ ๒. ม. ย. ส ฏฺฐิตฺตํ ฯ ๓. ม. ยสฺมี ยสฺมี ฯ
๔. พ. ปฺปฏิ. ๓๑/๑๑๐/๘๑ ฯ ๕. ม. ปญฺจหิ ปญฺจหิ ฯ

*เล่มที่ ๗ มูลปริยายวคฺควณณา หน้า ๔๗๖

อากาเรหิ วิญญาณสฺส สมุทโยจ วโยจ นีหริตพุโพ.

อิโต ปริ วุตตนยเมว ฯ

เกวลณฺหิ อิธ จิตฺตปริคฺคาหิกา สติ ทุกฺขสจฺจนฺติ

เอวํ โยชนํ กตฺวา จิตฺตปริคฺคาหกสฺส ภิกฺขุโน นียยานมฺขํ

เวทิตพฺพํ ฯ เสถํ ตาทิสเมวาทิ ฯ

จิตฺตานุปสฺสนา นิฏฺฐิตา ฯ

เอวํ โสฬสวิเชน จิตฺตานุปสฺสนํ(๑) กเถตฺวา อิทานิ

ปญฺจวิเชน ฌมฺมานุปสฺสนํ ทสฺเสตฺถ(๒) กถณฺจ ภิกฺขเวตฺถอิทิมายา ฯ

อปฺปิจ ภควตา กายานุปสฺสนาย สุตฺตรรูปปริคฺคโห กถิโต

เวทนา จิตฺตานุปสฺสนาหิ สุตฺตรรูปปริคฺคโห ฯ อิทานิ รูปรูป-

มิสฺสกปริคฺคหํ กเถตฺถ กถณฺจ ภิกฺขเวตฺถอิทิมายา ฯ กายานุ-

ปสฺสนาย วา รูปกฺขนฺธปริคฺคโหว กถิโต ฯ เวทนานุปสฺสนาย

เวทนา กฺขนฺธปริคฺคโหว ฯ จิตฺตานุปสฺสนาย วิญญาณกฺขนฺธ-

ปริคฺคโหว ฯ (๑) อิทานิ สญฺญาสงฺขารกฺขนฺธปริคฺคหํปิ กเถตฺถ

กถณฺจ ภิกฺขเวตฺถอิทิมายา ฯ

ตตฺถ สนฺตฺตฺติ อภินฺทสมฺมทาจรรวเสน ลํวิชฺชมานํ ฯ

อสนฺตฺตฺติ อสมฺมทาจรรวเสน วา ปหีนฺตฺตา วา อวิชฺชมานํ ฯ

ยถา จาติ เยน การณฺน กามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ฯ

ตถฺจ ปชานาตีติ ตถฺจ การณํ ปชานาติ ฯ (๑) อิมินา นเยน

๑. ม. จิตฺตานุปสฺสนาสติปฺภูฏานํ ฯ ๒. ม. กเถตฺถ ฯ ๓. ม. ...ปริคฺคโหววาทิ ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๗๗

สพพเทศ อตุโถ เวทิตพโพฯ

ตตถ สุกนนิมิตเต อโยนิโสมนสิกาเรน กามจจนทสฺส
อุปฺปาโท โหติฯ สุกนนิมิตฺตํ นาม สุกํปิ สุกนนิมิตฺตํฯ สุกา-
รมมณฺปิ สุกนนิมิตฺตํ. อโยนิโสมนสิกาโร นาม อนุปาย-
มนสิกาโร อุปฺปถมนสิกาโร อนิจฺเจ นิจฺจนฺติ วา ทุกฺเข
สุกฺขนฺติ วา อนตฺตนิ อนตฺตาติ วา อสุเก สุกฺขนฺติ วา
มนสิกาโรฯ ตํ ตตฺถ พหุลํ ปวตฺตยโต กามจจนฺโท อุปฺปชฺชติฯ
เตนาห ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว สุกนนิมิตฺตํฯ ตตฺถาโยนิโสมนสิกา-
พหุสิกาโรฯ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจจนทสฺส
อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจจนทสฺส ภิชฺชโยกาวย
เวปฺปุลายาติ ฯ (๑)

อสุกนนิมิตเต ปน โยนิโสมนสิกาเรนสฺส ปหานํ โหติฯ
อสุกนนิมิตฺตํ นาม อสุกํปิ อสุการมมณฺปิฯ โยนิโสมนสิกาโร
นาม อุปายมนสิกาโร ปถมนสิกาโร อนิจฺเจ อนิจฺจนฺติ วา
ทุกฺเข ทุกฺขนฺติ วา อนตฺตนิ อนตฺตาติ วา อสุเก อสุกฺขนฺติ
วา มนสิกาโรฯ ตํ ตตฺถ พหุลํ ปวตฺตยโต กามจจนฺโท
ปหิชฺชติฯ เตนาห ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว อสุกนนิมิตฺตํฯ ตตฺถ โยนิโส-
มนสิกาโรพหุสิกาโรฯ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจจนทสฺส
อนุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจจนทสฺส ปหานายาติ ฯ (๒)

๑. สํ. มหา. ๑๕/๕๒๓/๑๔๓ ฯ ๒. สํ. มหา. ๑๕/๓๕๘/๕๔ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคุณณา หน้า ๔๗๘

อปีจ ฉ ฐมา กามจณนุทสส ปหานาย สัวตุนุตติ
 อสุกนนิมิตตสส อุกคโห อสุกั วานานุโยโค อินุทริเยสุ กุตต-
 ทวารตา โภชเน มตตณณุตตา กลุยามนิมิตตตา สปลายกถาติฯ
 ทสวิธั หิ อสุกนนิมิตตัง อุกคณนุทสสาปี กามจณนุโท ปหิยติ
 ภาเวนุทสสาปีฯ อินุทริเยสุ ปิहितทวารสสาปีฯ จตุนันัง ปณจุนันัง
 อาโลปานัง โอกาเส สติ อุกกั ปิวิตวา ยาปนสิลตาย โภชเน
 มตตณณุนิปี ฯ เตเนตัง วุตตัง วุตตัง

จตตาริ ปณจ อาโลเป อภุตวา อุกกั ปิเว
 อลั ฆาสุวิหาราย ปิहितตตสส ภิกขุโนติ ฯ (๑)

อสุกกมมิกตีสตเตรสทิสเส อสุกั วานารเต กลุยามนิมิตเต
 เสवनุทสสาปี กามจณนุโท ปหิยติฯ จานนิสชชชาติสู ทส-
 อสุกนนิสสิตสปลายกถายปี ปหิยติฯ เตเน วุตตัง ฉ ฐมา
 กามจณนุทสส ปหานาย สัวตุนุตติติฯ อิเมหิ ปน ฉหิ ฐมเมหิ
 ปหิณสส กามจณนุทสส อรหคตมคเคน आयตี अनुปปาโท
 โหตีติ ปชานาติ ฯ

ปฏิฆนนิมิตเต อโยนิโสมนสิกาเรเน ปน พุยาปาทสส
 อูปปาโท โหติฯ ตตถ ปฏิฆंपิ ปฏิฆนนิมิตตังฯ ปฏิฆารมมณंपิ
 ปฏิฆนนิมิตตังฯ อโยนิโสมนสิกาโร สพุพตถ เอกลกขโณวฯ ตัง
 ตสมี นิมิตเต พหุลัง ปวตตยโต พุยาปาโท อูปปชชติ ฯ

๑. พุ. เถร. ๒๖/๓๕๖/๔๐๑ ฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๗๕

เตนาห ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว ปฏฺิณนิมิตฺตํ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการ-
พหุสีการโรฯ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พยาปาทสฺส อุปฺปาทาย
อุปฺปนฺนสฺส วา พยาปาทสฺส ภฺยโยภาวาย เวปฺลฺลยาตฺติ(๑) ฯ

เมตฺตตาย ปน เจโตวิมุตฺตฺติยา โยนิโสมนสิการนสฺส ปหานํ
โหติฯ ตตฺถ (๒) เมตฺตตฺติ วุตฺเต อุปฺปนาปี อุปฺจาโรปี วฏฺฏตฺติฯ
เจโตวิมุตฺตฺติติ อุปฺปนาว ฯ โยนิโสมนสิการโร วุตฺตลภฺชโณวฯ
ตํ ตตฺถ พหุํ ปวตฺตยโต พยาปาโท ปหฺยฺยติ ฯ เตนาห
ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว เมตฺตาเจโตวิมุตฺตฺติฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการ-
พหุสีการโรฯ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พยาปาทสฺส
อนุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พยาปาทสฺส ปหานายาติ ฯ (๓)

อปีจ ฉ ฐมฺมา พยาปาทสฺส ปหานาย สํวตฺตฺนฺติ
เมตฺตทานิมิตฺตสฺส อุกฺคโห เมตฺตาภวานานุโยโค กมฺมสฺสกตา-
ปจฺจเวภฺชณา ปฏฺิสงฺขานพหุลตา(๔) กฺลฺยาณมิตฺตตา สปฺปาย-
กถาติฯ โอทิสฺสกอโนทิสฺสกทิสฺสาพรณานญฺหิ อญฺจตรวเสน
เมตฺตํ อุกฺคณฺหนตฺตฺสาศี พยาปาโท ปหฺยฺยติฯ โอทิสฺส อโนทิสฺส
ทิสฺสาพรณวเสน เมตฺตํ ภาวนตฺตฺสาศีฯ ตฺวํ เอตฺตสฺส กุฑฺโธ
กึ กริสฺสสฺสีฯ กิมสฺส สึลาทีนึ นาสตฺถํ สกฺขิสฺสสฺสีฯ นนฺ ตฺวํ
อตฺตโน กมฺเมน อาคฺนฺตฺวา อตฺตโน กมฺเมเนว คมฺิสฺสสฺสีฯ ปฺรสฺส

๑. สํ. มหา. ๑๕/๓๕๕/๕๔ ฯ ๒. ม. ตตฺถ ตตฺถ ฯ

๓. สํ. มหา. ๑๕/๕๓๖/๑๔๗ ฯ ม. ปฏฺิสงฺขานพหุลตา ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยวคฺคณณนา หนา ๔๘๐

กุชฌนํ นาม วิตฺตจฺจนิตตฺตอยสลาถกฺคณณานินิ คเหตุวา ปรี
 ปหริตฺตคามตาสทิสํ โหติฯ เอโสปี ตว กุทฺโธ ก็ กริสฺสตี
 ก็ เต สีสลาทินิ วินาเสตฺถ สกฺขิสฺสตีฯ เอส อตฺตโน กมฺเมเนว
 อากนฺตฺวา อตฺตโน กมฺเมน คมิสฺสตีฯ อปฺปฏิจฺจนิตฺตปฺเพณกํ วิย
 ปฏฺฐิวาตํ จิตฺตฺโรชฺมุญฺจ วิย จ เอตฺสเสเวส โโกโร มตฺถเก
 ปฏฺฐิสฺสตีติ เอวํ อตฺตโน จ ปฺรตฺส จ กมฺมสฺสกตํ ปจฺจเวกฺขโตปี
 อุกฺขกมฺมสกตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปฏฺฐิสฺงฺขานเ จิตฺสฺสาปีฯ อสฺส-
 กฺคตฺตฺเตรสทิสเ เมตฺตภาวนารเต กลฺยาณมิตฺเต เสวนฺตฺสฺสาปี
 พฺยาปาโท ปหิยฺยติ จานนีสขฺชาทิสฺส เมตฺตทานิสฺสตีตสฺสปฺยาถายปี
 ปหิยฺยตีฯ เตน วุคฺตํ ฉ ฐมฺมา พฺยาปาทสฺส ปหานาย
 สํวตฺตฺนตฺตีติฯ อิมฺเห ปน ฉหิ ฐมฺเมหิ ปหีนฺสฺส พฺยาปาทสฺส
 อนาคามิมฺกฺเคน อายตี อนฺุปฺปาโท โหตีติ ปชานาตีฯ

อรตีอาทิสฺส อโยนีสมนสิกาเรน ถินมิตฺทสฺส อฺุปฺปาโท
 โหติฯ อรตี นาม อุกฺกณฺจิตฺตาฯ ตฺนฺทฺทิ นาม กายาลสิยตาฯ
 วิชฺมภิตา นาม กายาวินมฺนาฯ ภตฺตสฺมฺมโท นาม ภตฺตมฺจฺฉา-
 ภตฺตปฺริพาโหฯ เจตโส ถินตฺตํ นาม จิตฺตสฺส ถินากาโรฯ
 อิมฺเส ปน(๑) อรตีอาทิสฺส อโยนีสมนสิกาโร พหุลํ ปวตฺตยโต
 ถินมิตฺทํ อฺุปฺปชฺชตีฯ เตนานฺ ภควา อตฺถิ ภิกฺขเว อรตี ตฺนฺทฺทิ
 วิชฺมภิตา ภตฺตสฺมฺมโท เจตโส จ(๒) ถินตฺตํฯ ตตฺถ อโยนีส
 # ๑. ม. ปนสฺสฺสโท นตฺถิฯ ๒. ม. จสฺสฺสโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๘๑

มนสิการพหุลีกาโรฯ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺทสฺส
อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺทสฺส กิโยภาวาย
เวปฺปุลลาชาติ(๑) ฯ

อารพฺภชาตฺตอาทิสฺส ปน โยนิโสมนสิการเรนฺสฺส ปหานํ
โหติฯ อารมฺภชาตฺตุน นาม ปจฺมารมฺภวิริยํฯ นิกฺกมฺชาตฺตุน นาม
โกสฺชชฺโต นิกฺกขนฺตตาย ตโต พลวตฺตรํฯ ปฺรกฺกมฺชาตฺตุน นาม
ปรี ปรี จานํ อกฺกมนฺโต ตโตปิ พลวตฺตรํฯ อิมสฺมี ติปฺปเกเท
วิริเย โยนิโสมนสิการิ พหุลิ ปวตฺตยฺโต ถินมิทฺธิ ปหิยฺยติฯ
เตนาห อตฺถิ กิกฺขเว อารมฺภชาตฺตุน นิกฺกมฺชาตฺตุน ปฺรกฺกมฺชาตฺตุนฯ
ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโรฯ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส(๒)
วา ถินมิทฺทสฺส อนุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถินมิทฺทสฺส
ปหานาชาติ ฯ

อปิจ ญ ฐมฺมา ถินมิทฺทสฺส ปหานาย สํวตฺตนฺตฺติ
อติโกชเน นิมิตฺตคฺคาโห อิริยาปถสมฺปฺริวตฺตนฺตา อาโลก-
สญฺญามนสิกาโร อพฺุโกกาสวาโส กลฺยาณมิตฺตตา สปฺปาย-
กถาติฯ อาหารหตฺถกภฺตฺตวमितกตฺตรวฏฺฏกอลิสาฏฺกกาภมาสก-
โกชนํ ภูยฺชิตฺวา รตฺติญฺจานทิวาญฺจานเน นิสินฺนสฺส ทิ สมณ-
ฐมฺมํ กโรโต ถินมิทฺธิ มหาหตฺถิ วิย โอตฺถรณฺตํ อากฺจฺจติฯ
จตฺตฺถยฺจอาโลปโอกาสิ ปน จเปตฺวา ปานียํ ปิวิตฺวา

๑. สติ. มหา. ๑๕/๓๖๐/๕๕ ฯ ๒. สติ. มหา. ๑๕/๓๖๓/๕๖ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวคคุณณา หน้า ๔๘๒

ยาปนสีลสส ภิกขุโน ตํ น โหตีติ เอวํ อติโกชนนินิมิต्तํ
 คณฺหนุตสฺสปี ถีนมิทฺธํ ปหิยฺยติ. ยสฺมึ อิริยาปเถ ถีนมิทฺธํ
 โอกกมตฺยํ ตโต อณฺณํ ปรีวตฺเตนุตสฺสาปี รตฺตี จนฺทาโลกทีปา-
 โลกอกฺกาโลเก ทิวา สุริยาโลกํ มนสิกโรนุตสฺสาปีฯ อพฺโปกาสเ
 วสนุตสฺสาปีฯ มหากสฺสปตฺเตรสทิสเ ปหีนถีนมิทฺθε กลฺยาณมิตฺเต
 เสวณุตสฺสาปี ถีนมิทฺธํ ปหิยฺยติฯ จานนีสชฺชาทีสุ รุตฺตงค-
 นิสฺสิตสฺปายกถายปี ปหิยฺยติฯ เตน วุตฺตํ จ ฐมฺมา
 ถีนมิทฺธสฺส ปหานาย สํวตฺตนฺตฺตีติฯ อิมเหิ ปน จเหิ ฐมฺเมเหิ
 ปหีนสฺส ถีนมิทฺธสฺส อรหตฺตมกฺเคน อายตี อฺนุปฺปาโท
 โหตีติ ปชานาติฯ

เจตโส อวฺุปสเม อโยนิโสมนสิกาเรน อฺุทฺทจฺจสฺส
 กุกฺกจฺจสฺส อฺุปฺปาโท โหติฯ อวฺุปสโม นาม อวฺุปสนฺตาคาโรฯ
 อฺุทฺทจฺจกุกฺกจฺจเมว ตํ อตฺถโตฯ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการํ พหุลํ
 ปวตฺตยโต อฺุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ อฺุปฺปชฺชติ. เตนานอ อตฺถิ ภิกฺขเว
 เจตโส อวฺุปสโมฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโรฯ อยมาหาโร
 อฺุปฺปนฺนสฺส วา อฺุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อฺุปฺปาทาย อฺุปฺปนฺนสฺส
 วา อฺุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิกฺขโยภาวาย เวปฺปุลลาयाติ ฯ (๑)

สมาริสฺสงฺขาเต ปน เจตโส วฺุปสเม โยนิโสมนสิกาเรนสฺส
 ปหานํ โหติฯ เตนานอ อตฺถิ ภิกฺขเว เจตโส วฺุปสโมฯ ตตฺถ
 โยนิโสมนสิการพหุลีกาโรฯ อยมาหาโร อฺุปฺปนฺนสฺส วา

๑. ส. มหา. ๑๕/๓๖๑/๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๓ สติปฏฐานสูตรตวณณา หน้า ๔๘๒

อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อนฺุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจ-
กุกฺกจฺจสฺส ปหานายาติ ฯ (๑)

อปีจ ฉ ฐมา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ปหานาย
สํวตฺตฺนฺติ พหุสฺสฺสตา ปรีจฺจกฺกตา วินเย ปกตฺตฺนฺตา
วฺทฺตฺเสวิตา กฺลฺยาณมิตฺตฺตา สฺปฺปายกฺกตา ฯ พาหุสฺจเจนปี
หิ เอกํ วา เทว วา ตโย วา จตฺตารो วา ปฺลจ
วา นิกาย ปาลิวเสน [๒] อตฺถวเสน จ อฺกฺกณฺฺนตฺสฺสาปี
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ ปหฺยฺยติ ฯ กปฺปียากปฺปียปรีจฺจกฺกพหุสฺสฺสาปี
วินยปฺนฺตฺตฺยํ จินฺณวสฺสีกตฺยา ปกตฺตฺนฺโนปี วฺทฺตฺ(๓)
มฺหฺลตฺกตฺเถเร อุปฺสงฺกมฺนตฺสฺสาปี อุปาลิตฺเถรสฺสทิสฺส วินยฺชเร
กฺลฺยาณมิตฺเต เสวณตฺสฺสาปี อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ ปหฺยฺยติ.
จานนฺิสฺสฺสาทิสฺส กปฺปียากปฺปียนฺิสฺสฺสิตฺสฺปฺปายกฺกตฺยา (๔) ปหฺยฺยติ ฯ เตน
วฺตฺตํ ฉ ฐมา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ปหานาย สํวตฺตฺนฺตีติ ฯ
อิมฺหิ ปนฺ ฉหิ ฐมฺเมหิ ปหฺนฺเน อุทฺทจฺจสฺส(๕) อรฺหฺตฺตฺมกฺเคน
กุกฺกจฺจสฺส อนาคามิมกฺเคน อายตฺธี อนฺุปฺปาโท โหตีติ
ปฺชานาติ ฯ วิจิกฺกจฺจจฺจจฺจญฺญานีเยสฺส ฐมฺเมสฺส อโยนฺิสฺสมนฺิสฺสกาเรน
วิจิกฺกจฺจจฺจจฺจญฺญานีเยสฺส ฐมฺมา [๖]
ปฺนฺปฺนฺนํ วิจิกฺกจฺจจฺจจฺจญฺญานีเยสฺส การณตฺตฺตา วิจิกฺกจฺจจฺจจฺจญฺญานีเยสฺส อโยนฺิสฺส-
๑. สํ. มหา. ๑๕/๓๖๑/๕๕ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺฺนตฺเร จสฺสฺสทิสฺสฺสทิสฺส ฯ
๓. ม. วฺทฺตฺ ฯ ๔. ม. ...สฺปฺปายกฺกตฺยาปี ฯ ๕. ม. ปหฺนฺเน อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจจ
อุทฺทจฺจสฺส ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺฺนตฺเร นามสฺสฺสทิสฺสฺสทิสฺส ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๔๘๔

มนสิการุ พหุลั ปวตตยโต วิจิจจญา อุปลชชติฯ เตนหา
อตุถิ ภิกขเว วิจิจจญาญจानीยา ชมมาฯ ตตุถ อโยนิโส-
มนสิการพหุสิการโรฯ อยมาหาโร อนุปลปุนนาย วา วิจิจจญา
อุปลาทาย อุปลปุนนาย วา วิจิจจญา ภียโยภาวาย
เวปลุลาयाติ ๑ (๑)

กุสลาทีสุ ชมเมสุ โยนิโสมนสิการเณ ปนสสาปี วิจิจจญา
ปหานัน โหติฯ เตนหา อตุถิ ภิกขเว กุสลากุสลา ชมมา
สาวชชานวชชชช ชมมา (๒) เสวิตพพาเสวิตพพา (๒) ชมมา หีนปปณิตา
ชมมา กณหสุกสปลปฏิภากา ชมมาฯ ตตุถ โยนิโสมนสิการ-
พหุสิการโรฯ อยมาหาโร อนุปลปุนนาย วา วิจิจจญา อุปลาทาย
อุปลปุนนาย วา วิจิจจญา ภียโยภาวาย เวปลุลาयाติ ๑(๓)

อปีจ ฉ ชมมา วิจิจจญา ปหานาย ลัวตตุนติ พหุสสุตตา
ปรัจจกตตา วินเย ปกตลณตตา อธิโมภพพหุลตา กลยามมิตตตา
สปลายกถาติฯ พหุสจเจเนปี หิ เอกัง วา ๑ เปฯ ปณจ วา
นิกาเย ปาลิวเสน จ อตุถวเสน จ อุกคณหนตสสาปี วิจิจจญา
ปหียติฯ ตีณิ รตนานิ อารพภ ปรัจจกตพหุลสสาปี วินเย
จันณวสิการวสสาปี ตีสุ รตเนสุ โอกปปนิยสทฐาสงขาต-
อธิโมภพพหุลสสาปี สทฐาธิมุตเต วกถลิตถेरสทธิเส กลยามมิตเต
เสวนตสสาปี วิจิจจญา ปหียติฯ จานนิสชชชชทีสุ ตินณัน
๑. สั. มหา. ๑๕/๓๖๒/๕๕ ๑ ๒. สยา. อิม ปาฐา นตุถิ ๑
๓. สั. มหา. ๑๕/๓๖๖/๕๖ ๑

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๘๕

รตนานํ คุณนีสฺสิตสปฺปายกถายปี ปหียฺยติ. เตน วุคฺคํ จ
ชมฺมา วิจิกฺขณาย ปหานาย สํวตฺตนตฺตึฯ อิมหิ ปน จหิ
ชมฺเมหิ ปหีนาย วิจิกฺขณาย โสตาปคฺคติมคฺเคน อายตฺตี อนฺุปฺปาโท
โหตฺตี ปชานาติ.

อิตฺติ อชฺฌตฺตํ วาติ เอวํ ปลฺยจนีวรณปริกฺคณฺหเนน อตฺตโน
วา ชมฺเมสุฯ ปฺรสุสฺ วา ชมฺเมสุฯ กาเลน วา อตฺตโนฯ กาเลน
วา ปฺรสุสฺ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺสุสฺสี วิหฺรตฺติฯ สมฺทวยฺยา ปเนตฺถ
สุกฺกนินิมิตฺตอสุกฺกนินิมิตฺตาทิสฺสุ(๑) อโยนิโสมนสฺกการโยนิโสมนสฺกการวเสน ปลฺยจสุ
นึวรณฺสุ วุคฺคตฺนเยน นึหฺริตพฺพาฯ อิตฺโต ปฺริ วุคฺคตฺนยเมวฯ

เกวลณฺหิ อิท นึวรณปริกฺคาหิกา สติ ทฺกขสจฺจนฺติ
เอวํ โยชนํ กตฺวา นึวรณปริกฺคาหกฺสุสฺ กิกฺขุโน นึยฺยานมฺขํ
เวทิตพฺพิฯ เสสํ ตาทิสเมวาทิฯ

นึวรณปพฺพวณณฺนา นึฏฺฐิตาฯ

เอวํ ปลฺยจนีวรณวเสน ชมฺมานุปฺสุสนํ วิภชิตฺวา อิทานึ
ปลฺยจกฺขนฺวเสน วิภชิตฺุ ปฺน จปฺรนฺตฺติอาทิมหาฯ ตคฺคฺล ปลฺยจสุ
อฺุปาทานกฺขนฺเรสุตฺติ อฺุปาทานสุสฺ ขนฺธา อฺุปาทานกฺขนฺธา
อฺุปาทานสุสฺ ปจฺจยภูตฺตา ชมฺมปฺลฺยชฺฌํ ชมฺมราสึโยติ อคฺคฺโลฯ
อยเมตฺถ สงฺเขโปฯ วิตฺถารโต ปน ขนฺธกถา วิสุทฺธิมคฺเค
วุคฺคตาฯ อิตฺติ รูปนฺติ อิทํ รูปํฯ เอตฺตํกํ รูปํฯ น อิตฺโต ปฺริ
๑. ม. สุกฺกนินิมิตฺตอสุกฺกนินิมิตฺตาทิสฺสุฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียาวคคุณณา หน้า ๔๘๖

รูป อตุถิตี สภาวโต รูป ชานาติฯ เวทนาทีสุปี เอเสว
 นโย. อยเมตถ สงเขโป วิตุถาเรน ปน รูปาทีนิ วิสุทฐิมคเค
 ขนุทธกถายเมว วุตตานิฯ อิติ รูปสสุ สมหุโยติเอว อวิชชา-
 สมหุยาทิวเสน ปณจหากาเรหิ รูปสสุ สมหุโยฯ อิติ รูปสสุ
 อตุถงคโมติเอว อวิชชานีโรธาทิวเสน ปณจหากาเรหิ รูปสสุ
 อตุถงคโมฯ เวทนาทีสุปี เอเสว นโย. อยเมตถ สงเขโป.
 วิตุถาโร ปน วิสุทฐิมคเค อุกทยพพยฉาณกถาย วุตโตฯ
 อิติ อชฌตตุต วาติ เอว ปณจกขนุทธปริคคณหนน
 อตุตโน วา ฐมเมสุฯ ปรสสุ วา ฐมเมสุฯ กาเลน วา อตุตโน
 กาเลน วา ปรสสุ ฐมเมสุ ฐมมานุปรสสี วิหริติฯ สมหุทวยยา
 ปเนตถ อวิชชาสมหุยา รูปสมุทโยติอาทีน(๑)[๒] ปณจสุ ขนุทธสุ วุตตานิ
 ปณฉาสาย ลกขณาน วเสน นีหริตพพาฯ อโต ปร
 วุตตนยเมวฯ

เกวลณหิ อีธ ขนุทธปริคคาหิกา สติ ทุกขสจจนติ
 เอว โยชน กตุวา ขนุทธปริคคาหกสสุ ภิกขุโน นียยานมุข
 เวทิตพพิฯ เสล ตาทิสเมวาติฯ

ขนุทธปพพวณณา นิฎฐิตาฯ

เอว ปณจกขนุทธวเสน ฐมมานุปรสสน วิภชิตวา อิทานิ
 อายตนวเสน วิภชิตุ ปุน จปรนุติอาทิมหา. ตตุถ ฉสุ

๑. ขุ. ปฎิ. ๓๑/๑๐๖/๗๕ ฯ ๒. ม. เหตุณฺตเร ปญจสุติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๓ สติปฎฐานสุตฺตวณฺณา หน้า ๔๘๗

อชฺมตฺติกพาหิเรสุ อายตเนสุติ จกฺขุ โสติ ฆานํ ชิวหา
กาโย มโนติ อิมesu นสุ อชฺมตฺติกเกสุ รูปี สทฺโทท คนฺโธ
รโส โผฏฺฐพฺโพ ฆมฺมาติ อิมesu นสุ พาหิเรสุฯ จกฺขุญจ
ปชานาตีติ จกฺขุปสาทํ ยถาวสฺรสลกฺขณวเสน ปชานาตีฯ
รูเป จ ปชานาตีติ พหิทฺธา จตุสมฺภูจฺานิกรูปี(๑) จ ยถาวส-
รสลกฺขณวเสน ปชานาติ. ยลฺจ ตทฺภยํ ปฎิจฺจ อุปฺปชฺชติ
สลฺโยชนนฺติ ยลฺจ ตํ จกฺขุญฺเจว รูเป จาติ อุภยํ ปฎิจฺจ
กามรากลฺโยชนํ ปฎิจฺจมานทิกฺกจิจิจฺจนาสีลพฺพตปรามาสภว-
รากลฺโยชนนฺติ ทสวธิํ สลฺโยชนํ อุปฺปชฺชติ
ตลฺจ ยถาวสฺรสลกฺขณวเสน ปชานาติ.

กถํ ปเนตํ อุปฺปชฺชตีติฯ จกฺขุทฺวารเ ตาว อาปาถคตํ
อิฎฺฐจารมฺมณํ กามสฺสาทวเสน อสฺสาทยโต อภินฺนทโต กาม-
รากลฺโยชนํ อุปฺปชฺชตีฯ อนิฎฺฐจารมฺมณเ กุชฺฌโต ปฎิจฺจ-
สลฺโยชนํ อุปฺปชฺชตีฯ จเปตฺวา มํ น โกจฺิอฺลฺโย เอํ
อารมฺมณํ วิภาเวตฺถํ สมตฺถโต อตฺถิติ มลฺลโต มานสลฺโยชนํ
อุปฺปชฺชติ เอวํ (๒) รูปรามฺมณํ นิจฺจํ ชฺวนฺติ คณฺหโต
ทิกฺกจิสลฺโยชนํ อุปฺปชฺชติ เอวํ (๒) รูปรามฺมณํ สตฺโต นุ โข
สตฺตสฺส นุ โขติ วิจิจฺจโต วิจิจฺจนาสลฺโยชนํ อุปฺปชฺชตีฯ
สมฺปตฺตติกวเ วต โน อิทํ สฺลภํ ชาตฺนฺติ ภวํ ปตฺเถนฺตสฺส
๑. ม. จตุสมฺภูจฺานิกรูปี ฯ ๒. ม. เอตํ ฯ ๓. ม. วต โน ฯ

*เล่มที ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๔๘๘

ภวสญโลชนํ อุปลชชติฯ อายตี เอวรูปํ สीलพุดตํ สมาทียิตฺวา
สกุกาลทฐุนฺติ สीलพุดตํ สมาทียนฺตสฺส สीलพุดตปฺรามาส-
สญโลชนํ อุปลชชติฯ อโห วเตตํ รูปารมฺมณํ อญฺเณ น
ลเกยฺยุนฺติ อุตฺถายโต (๑) อีสฺสาสญโลชนํ อุปลชชติฯ อตฺตนา
ลทฺฐํ รูปารมฺมณํ อญฺเณสฺส มจฺจรายโต มจฺจรียสญโลชนํ
อุปลชชติฯ สพฺเพเหว สหชาตอญฺเณวเสน อวิชานโต(๒)
อวิชาสญโลชนํ อุปลชชติฯ

ยถา จ อนฺุปลนฺนสฺสาตี เยน การณฺน อสมฺทาจารวเสน
อนฺุปลนฺนสฺส ตสฺส ทสฺวิธสฺสาปี สญโลชนสฺส อุปลปาโท
โหติฯ ตลฺยจ การณฺํ ปชานาติฯ ยถา จ อุปลนฺนสฺสาตี
อปลฺหีนญฺเณน ปน สมฺทาจารวเสน วา อุปลนฺนสฺส ตสฺส
ทสฺวิธสฺสาปี สญโลชนสฺส เยน การณฺน ปหानํ โหติฯ ตลฺยจ
การณฺํ ปชานาติฯ ยถา จ ปหีนสฺสาตี ตทงฺควิกฺขมฺภน-
ปฺปหานวเสน จ(๓) ปหีนสฺสาปี ตสฺส ทสฺวิธสฺส สญโลชนสฺส เยน
การณฺน อายตี อนฺุปลปาโท โหติฯ ตลฺยจ ปชานาติฯ
เยน(๔) การณฺน ปนฺสฺส อายตี อนฺุปลปาโท โหติฯฯ ทิฏฺฐิ-
วิจิกิจฺจาสीलพุดตปฺรามาสอิสฺสามจฺจรียเกทสฺส ตาว ปญฺจวิธสฺส
สญโลชนสฺส โสตาปตฺติมคฺเคน อายตี อนฺุปลปาโท โหติฯ
กามราคปฏฺิฆสญโลชนทฺวยสฺส โอปาริกสฺส สกทาคามิมคฺเคน
๑. ม. อุตฺถยโต ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. จสฺทโท นตฺถิ ฯ
๔. ม. เกน ฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๘๕

อนุสทคตสฺส อนาคามิมคฺเคน มานภวราคาวิชฺชาสญฺโธ-
ชนตฺตยสฺส อรหตฺตมคฺเคน อายตี อนุปฺปาโท โหติฯ

โสตถฺยจ ปชานาติ สทฺเท จาติอาทีสุปี เอสฺว นโยฯ
อปีเจตฺถ อายตฺนถลา วิตฺถารโต วิสุทฺธิมคฺเค อายตฺนนิทฺเทเส
วุตฺตฺนเยเนว เวทิตฺตพฺพา ฯ

อิตฺติ(๑) อชฺฉตฺติกายตฺนปริกฺกณฺหนน อตฺตโน วา ชมฺเมสุ
พาหิรายตฺนปริกฺกณฺหนน ปฺรสุตฺ วา ชมฺเมสุฯ กาลนฺ วา
อตฺตโนฯ กาลนฺ วา ปฺรสุตฺ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺสุตี วิหฺรติฯ
สมุทฺทวยา ปเนตฺถ อวิชฺชาสมุทฺทวยา จกฺขุสมุทฺทโยติ รุปรายตฺนสฺส
รูปกฺขนฺเชฯ อรูปายตฺเนสุ มฺนายตฺนสฺส วิณฺณณกฺขนฺเช
ชฺมฺมายตฺนสฺส เสสกฺขนฺเชสุ วุตฺตฺนเยน นีหฺริตฺตพฺพา ฯ โลกุตฺตร-
ชฺมฺมาน กเหตุพฺพา ฯ อีโต ปรี วุตฺตฺนยเมวฯ

เกวลฺลหิ อีธ อายตฺนปริกฺคาหิกา สติ ทฺกฺขสจฺจฺนฺติ
เอว โยชนํ กตฺวา อายตฺนปริกฺคาหกสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺขํ
เวทิตฺตพฺพิ ฯ เสถํ ตาทิสเมวาทิฯ

อายตฺนปฺพวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

เอวํ นอชฺฉตฺติกพาหิรายตฺนวเสน ชมฺมานุปฺสุสนํ วิภชิตฺวา
อิทานิ โพชฺฌงฺกเวเสน วิภชิตฺุ ปฺน จปฺรนฺตฺติอาทิมานฺฯ ตตฺถ
โพชฺฌงฺกเสตฺติ พุชฺฌนกสฺตตฺส องฺกเสสุฯ สนฺตฺนฺติ ปฏฺฐิตาภวเสน
๑. ม. อิตฺติ อชฺฉตฺตํ วาติ เอวํ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๕๐

อวิชชมานัน. สติสมโพชฌงคณติ สติสงฆาตัม สมโพชฌงคังฯ
เอตถ หิ สมพุชฌติ อารทฐวิปสฺสโกโต ปญฺจาย โยคาวจโรติ
สมโพธิฯ ยาย วา โส สติอาทิกาย สตฺตธมฺมสามคฺคิยา
สมพุชฌติ กิเลสนิททาโต อญฺจาทิฯ สจฺจานิ วา ปญฺฉิวิชฌติ
สา ธมฺมสามคฺคิ สมโพธิฯ ตสฺส สมโพธิสฺสฯ ตสฺสา วา
สมโพธิยา องคณติ สมโพชฌงคังฯ เตน วุตฺตัม สติสงฆาตัม
สมโพชฌงคณติฯ เสสสมโพชฌงคฺสฺสปี อิมินาว นเยน วจนฺตฺโต
เวทิตพฺโพฯ

อสนตฺตณฺติ อปฺปฏิลาภวเสน อวิชชมานันฯ ยถา จ
อนุปรนฺนสฺสชาติอาทิสฺส ปน สติสมโพชฌงคฺสฺส ตาว อคฺคิ
ภิกฺขเว สติสมโพชฌงคญฺจานินิยา ธมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการ-
พหฺลิกาโรฯ อยมาหาโร อนุปรนฺนสฺส วา สติสมโพชฌงคฺสฺส
อุปรปาทายฯ อุปรนฺนสฺส วา สติสมโพชฌงคฺสฺส ภิกฺขโภภาย
เวปฺปุลลาภ ภาวนาย ปาริปุริยา สํวตฺตคฺคิตฺติ (๑) เอวํ อุปรปาโท
โหติฯ ตตฺถ สติเยว สติสมโพชฌงคญฺจานินิยา ธมฺมาฯ
โยนิโสมนสิการโร วุตฺตลภฺขโณเยวฯ ตัม ตตฺถ พหฺลํ ปวตฺตยโต
สติสมโพชฌงคฺ โค อุปรชฺชติฯ

อปิจ จตฺตาริ ธมฺมา สติสมโพชฌงคฺสฺส อุปรปาทาย
สํวตฺตณฺติ สติสมปฺชณฺถํ มญฺจสฺสตีปฺคฺคลปฺริวชฺชนตา อุปรุจฺติ-
๑. ส. มหา. ๑๕/๓๖๕/๕๖ ๗

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๕๑

สุตติปุกุคตเสวนตา ตทธิมุตตาคีฯ อภิกกนุตาทีสุ หี สุตตสุ
จानนสุ สติสมุปลชฌเณน ภตตนิกขิตตคากสทิสมฏฐสตุตติปุกุคต-
ปรีวชชเนน ติสสทตตตเถรอกยตเถรสทิสอุปลฐจิตตสุตติปุกุคต-
เสวเนน จานนีสชชาทีสุ สติสมฏฐापनตถํ นินนโปณปพุการ-
จิตตตาย จ สติสมุโพชฌงโค อุปปลชชติฯ เอวํ จตฺตหี การเณหี
อุปปลนุสส ปนสส อรหตตมกเคน ภาวนาปารีปรี โหตีติ
ปชานาติฯ

ธมมวิจยสมุโพชฌงคสส ปน อตฺถิ ภิกขเว กุสลากุสลา
ธมมา ฯ ปฯ กณฺหสูกกสปลฐีกาภา ธมมาฯ ตตฺถ โยนิโส-
มนสิการพหุติกาโรฯ อยมาหาโร อนุปลนุสส วา ธมมวิจย-
สมุโพชฌงคสส อุปปาทายฯ อุปปลนุสส วา ธมมวิจย-
สมุโพชฌงคสส ภियโยภาวาย เวปลุลาเย(๑) ภาวนาย ปารีปรียา
สํวตตตีติ(๒) เอวํ อุปปาทโ โหตีติฯ

อปิจ สตฺต ธมมา ธมมวิจยสมุโพชฌงคสส อุปปาทาย
สํวตตनुติ ปรีปฺจจกตา วตฺถุวิสทกิริยา อินฺทฺริยสมตฺตปฐิปาทนา
ทูปฺปลณฺณปุกุคตปรีวชชนา ปลณฺณวณฺตปุกุคตเสวนา คมฺภีรณาน-
จริยปฺจจเวกฺขณา ตทธิมุตตาคีฯ ตตฺถ ปรีปฺจจกตาติ ขนฺธ-
ธาตฺตอายนอินฺทฺริยพลโพชฌงคคกฺกคณานงคสมถวิปฺสสนานํ อตฺถ-
สนฺนีสฺสตีติปรีปฺจจกตาพหุตาฯ

๑. สฺยา. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๒. สฺ. มหา. ๑๕/๓๖๖/๕๖ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้ ๔๙๒

วตุฏฐวิสทกิริยาติ อชฌตตติกพาหิรานัน วตุฏฐัน วิสททาว-
กรณันฯ ยทา หิสฺส เกสณขโถมา อติทิมมา โหนฺติฯ สรีริ
วา อุตฺสสนฺนโทสณฺเจว เสทมมกฺขิตฺตยจฯ ตทา อชฌตตติกวตุฏ
อวิสทํ โหติ อปริสฺสุทฺธันฯ ยทา ปน จีวรํ ชินฺณํ กิลิฏฺจํ
ทฺกคฺคณฺธํ โหติฯ เสนาสนัน วา อุกฺกลาปปีฯ ตทา พาหิรวตุฏ
อวิสทํ โหติ อปริสฺสุทฺธันฯ ตสฺมา เกสาทิจฺเจทาปเนน อฺทฺธวิเรจน-
อโธวิเรจนาทิหิ สรีรสฺสทฺทกฺกาวกรณณ อฺจฺฉาทนฺนหาปเนน (๑)
อชฌตตติกวตุฏ วิสทํ กาทพฺพึฯ

สฺวจิกมฺมโธวณฺรชนปริกณฺฑทกรณาทิหิ พาหิรวตุฏ วิสทํ
กาทพฺพึฯ เอตฺตสมฺมิลฺลหิ อชฌตตติกพาหิเร วตุฏฐมฺมึ อวิสเท
อฺปฺปนฺเนสฺส จิตฺตเจตฺตสิเกสฺส ฌาณฺปิ อปริสฺสุทฺธัน โหติฯ อปริ-
สฺสุทฺธานิ ทิปกปลฺลทกฺกวฏฺฐิตฺเตลาณี นิสฺสาย อฺปฺปนฺนทิปสฺสิชาย
โองาโส วิยฯ วิสเท ปน อชฌตตติกพาหิเร วตุฏฐมฺมึ อฺปฺปนฺเนสฺส
จิตฺตเจตฺตสิเกสฺส ฌาณฺปิ วิสทํ โหติฯ ปริสฺสุทฺธานิ ทิปกปลฺลท-
กฺกวฏฺฐิตฺเตลาณี นิสฺสาย อฺปฺปนฺนทิปสฺสิชาย โองาโส วิยฯ เตน
วตุฏฺถํ วตุฏฐวิสทกิริยา ฐมฺมวิจยสมฺโพชฌณฺจคฺคสฺส อฺปฺปาทาย
สํวตฺตตีติฯ

อินฺทฺริยสมฺมตฺตปฺปฏิปาทนา นาม สทฺธาทีนํ อินฺทฺริยานัน
สมภวากรณันฯ สเจ หิสฺส สทฺธิณฺทฺริยํ พลวํ โหติฯ อิตฺธานิ
๑. ม. เอตฺถนฺนตฺเร จสทฺโท ทิสฺสตีติฯ

*เล่มที ๓ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๕๓

มนุทานิ. ตโต วิริยินุทริยํ ปคคหกิจจํ. สตินุทริยํ อุปฏฐาน-
กิจจํ. สมารินุทริยํ อวิกเขปกิจจํ. ปณณินุทริยํ ทสฺสนกจํ กาคุ
น สกโกติ. ตสฺมา ตํ ชมฺมสภาวปจฺจเวกฺขณเณ วา ยถา
วา มนสิโกโรโต พลวํ ชาตํ. ตถา อมนสิกาเรน หาเปตพฺพํ.
วกฺกสิตฺเตรวตฺถุ เจตฺถุ นิสฺสนํ. สเจ ปน วิริยินุทริยํ พลวํ
โหติ. อถ เณว สทฺธิณุทริยํ อธิโมกฺขกิจจํ กาคุ สกโกติ. น
อิตรานิ อิตฺรทิจฺจเกทํ. ตสฺมา ตํ ปสฺสทฺธาทีภาวนาย
หาเปตพฺพํ. ตตฺรารปี โสณตฺเตรสฺส วตฺถุ ทสฺเสตพฺพํ. เอว
เสเสสฺสปี เอกสฺส พลวภาเว สติ อิตฺเรตํ อตฺตโน กิจฺเจสฺส
อสมตฺตตา เวทิตพฺพา.

วิเสสโต ปเนตฺถ สทฺธาปณฺณานํ สมาริวิริยานญจ สมตฺตํ
ปลฺสสนฺติ. พลวสทฺโธ หิ มนุทปณฺโณ มุทฺธปฺปสนฺโน (๑) โหติ
อวตฺถุสฺมี ปลฺสทิตฺติ. พลวปณฺโณ มนุทสทฺโธ เกราฎฺกิปกฺจํ
ภชฺติ. เกสชฺชสมฺภูจฺจิตโต วิย โรโค อเตกฺจฺจโน โหติ. จิตฺตฺตฺปาท-
มตฺเตเนว กุสลํ โหติติ อติธาวิตฺวา ทานาทินิ อกโรนฺโต นีรเย
อุปฺปชฺชติ. อุภินฺนํ สมตฺตาย วตฺถุสฺมีเยว ปลฺสทิตฺติ. พลวา
สมาริ (๒) ปน มนุทํ วิริยํ สมาริสฺส โกสชฺชปฺกฺขตฺตา โกสชฺชํ
อภิกฺวาติ. (๓) พลวํ วิริยํ มนุโท สมาริ (๔) วิริยสฺส อุทฺธจฺจปฺกฺขตฺตา
๑. ม. มุทฺธาปสนฺโน. ๒. สී. พลวสมาริ. ม. ย. พลวสมาริ.
๓. ม. อธิภวติ. ๔. ม. มนุทสมาริ.

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๔๕๔

อุทจจ อภิกวติฯ สมาริ ปน วิริเยน สโยชิต โทสชเช
ปติตุน ลกตติฯ วิริย สมารินา สโยชิต อุทจเจ ปติตุน
น ลกตติฯ ตสุมา ตทุกย สมิ กาทพพิฯ อุภยสมตาย หิ
อปปนา โหติฯ

อปิจ สมาริกมมิกสุส พลวตีปี สทุธา วฏฏติฯ เอว
สททหนโต โอกปเปเนโต อปปน ปาปฺณิสสุตติฯ สมาริปลณาส
ปน สมาริกมมิกสุส เอกคคตา พลวตี วฏฏติฯ เอวณหิ โส
อปปน ปาปฺณาคติฯ วิปฺสนากมมิกสุส ปลณฯ พลวตี วฏฏติฯ
เอวณหิ โส ลกขณปฏิวธ ปาปฺณาคติฯ อุภินัน ปน สมตาย(๑)
จ อปปนา โหติเยวฯ สติ ปน สพพตถ พลวตี วฏฏติฯ
สติ หิ จิตฺต อุทจจปฏิกิกาน สทุธาวิริยปลณานัน วเสน
อุทจจปาดโตฯ โทสชชปฏิกิกเณ [๒] สมารินา โทสชชปาดโต
รกขติฯ ตสุมา สา โลณฐปน วิย สพพพยลฺขเนสุ สพพ-
กมมิกอมจโจ วิย จ สพพพราชกิกเจสุ สพพตถ อิจฺฉิตพพาฯ
เตนาห สติ จ ปน สพพตถิกา วุตตาภควตาฯ กิการณาฯ
จิตฺตลหิ สติปฏิสสรณฺฯ อารกขปจฺจปฏฺจานาว (๓) สติฯ น วินา
สตียา จิตฺตสุส ปคคหนิกคโ โหตีติฯ

ทูปปลณปฺคคลปรีวชชนา นาม ขนฺธาภิเกเท อโนคาพห-
ปลณานัน ทุมเมธปฺคคลนํ อารกาว ปรีวชชนํฯ ปลณวณต-
๑. ม. สมตายปีฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติฯ ๓. ม. ยฺ. จฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตฺตวณฺณา หน้า ๓๕๕

ปุกฺคเสวนา นาม สมปญฺญาสลกฺขณปริคฺคาหิกาย อุทฺทพฺพ-
ปญฺญาฯ สมฺนฺนาคตฺปุกฺคเสวนาฯ คมฺภีรฺวณฺจริยปจฺจเวกฺขณา
นาม คมฺภีเรสุ ขนฺธาทีสุ ปวตฺตตาย คมฺภีรฺปญฺญาฯ ปเภท-
ปจฺจเวกฺขณาฯ ตทฺธิมุตฺตตา นาม จานนีสขฺษาทีสุ ฐมฺมวិย-
สมฺโพชฺฌนฺคสมฺภูจฺจาปนตฺถํ นินฺนโปณฺปพฺภารจิตฺตตาฯ เอวํ
อุปฺปนฺนสฺส ปนฺสฺส อรหตฺตมคฺเคน ภาวนาปาริปุรี โหตีติ
ปชานาติ.

วิริยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส อตฺถิ ภิกฺขเว อารมฺภธาตฺถ นิกฺกมฺธาตฺถ
ปรกฺกมฺธาตฺถฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพฺหุลีกาโรฯ อยมาหาโร
อนฺุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส อุปฺปาทาฯ อุปฺปนฺนสฺส
วา วิริยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ภิกฺขโภภาวาย เวปฺลฺลาเย ภาวนาย
ปาริปุริยา สํวตฺตตีติ (๑)เอวํ อุปฺปาโท โหติฯ

อปิจฺ เอกาทส ฐมฺมา วิริยสมฺโพชฺฌนฺคสฺส อุปฺปาทาฯ
สํวตฺตนฺติ อปายภยปจฺจเวกฺขณฺตา อานิสฺสทสฺสวิตา คมนวีถิ-
ปจฺจเวกฺขณฺตา ปิณฺฑปาตาปจายนฺตา ทายชฺชมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา
สคฺคฺคฺมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา ชาติมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา สพฺรหฺมจาริ-
มฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา กุสิตฺตปุกฺคสปริวชฺชนฺตา อารทฺธวิริยปุกฺค-
เสวนฺตา ตทฺธิมุตฺตตาติฯ

ตตฺถ นิริเยสุ ปญฺจวิธพนฺธนฺกมฺมกรณฺโต ปญฺญาฯ

๑. ส. มหา. ๑๕/๓๖๗/๕๖ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปริยายวคคณณนา หน้า ๔๘๖

มหาทุกขมณูกานกาลเป็ฯ ตีรจจนโยนินิ ชาลทุกขิปกมินาทีหิ
คหิตกาลเป็ฯ ปาชนกณฎกาทีปฺปหารตุนนสฺส ปน สกฏาหนาติ-
กาลเป็ฯ ปีตติวิสเย อนेकानिปี वसुसहस्रानि ऐकं पुरुषत्रयी
ขุप्पीปาसाहि आत्तूरित्कालेपी (๑)กาลกळुชिकोसुरेसु सुगुहित्त-
อสีติहतตปฺปมาเณน อฏฺฐิจมมตฺเตเนว อตฺตภาเวन วาตาตปาที-
ทุกขานูกานกาลเป็ น สกุกา วิริยสมุโพชฌงคํ อุปฺปาเทตตฯ
อयमेव ते गिगुषुःकालो(๒) ऐवं अपायग्यं पञ्चवेकखनत्सुसापी
विริयसुपोचञ्जको उप्पच्छติ ฯ

น สกุกา กุสีเตน นวโลกุตตรธมมํ ลทฺธํ อารทฺธ-
วิริเยเนว สกุกา อยมานิสฺสโร วิริยสุสาติ ऐवं आनिस-
ทสุสาวิโนปี उप्पच्छติฯ สพพพุทฺธปจเจกพุทฺธมหาสาเวหิ (๓) เต
คตมคฺโค คนฺตพฺโพฯ โส จ น สกุกา กุสีเตน คนฺตุนฺติ ऐवं
คมนวีถิ ปจเจกขนत्सुसापी उप्पच्छति ये तं पिण्णปาตาทีหิ
उप्पुञ्जหนत्तिฯ อิเม เต มนุสฺสา เนว ฌาตกาฯ น ทาสกมฺมกรา
นาปี तं निस्सาย चिวิस्सामาति ते पณितानि पिण्णปาตาทีनि
เทหนฺติฯ อถโโข อตฺตโน การานํ มหปฺผลत्ตํ ปจจาสิสमानา เทหนฺติฯ
สत्ตถารายี อัย อิเม ปจเจเย ปริกฺขุชิตฺวา กายทพฺพหิพฺพุโล
सुखं विहरिस्सत्तीति न ऐवं समपस्सता दुय्हं पจเจया अनुญญาता
อถโโข อัย อิเม ปริกฺขุชมาโน สมณธมมํ กตฺวา วฏฺฏทุกฺขโต
๑. ม. อาตฺตूरิตกาลเป็ ฯ ๒. ม. กิกฺขุ. กาลโ วิริยกรณายาติ ฯ
๓. สී. ...มหาสาเวเหว ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตฺตวณฺณา หน้ ๔๕๗

มฺจิสฺสตีติ เต ปจฺจยา อญฺญาตาฯ โสทานิ ตฺวํ กุสึโต
วิหรนฺโต น ตํ ปิณฺฑปาตํ อปจายิสฺสสิฯ อารทฺธวิริยสฺเสว
หิ ปิณฺฑปาตาปจายนํ นาม โหตีติ เอวํ ปิณฺฑปาตาปจายนํ
ปจฺจเวกฺขนฺตสฺสาปี อูปฺปชฺชติ มหามิตฺตตฺเถรสฺส วียฯ

เถโร กิร กสฺสกลฺเณ นาม ปฏฺฐิสฺสตีฯ ตสฺส จ โคจรคาม
เอกา มหาอุปาสิกา เถโร ปุตฺตํ กตฺวา ปฏฺฐิขุคฺคิ. สวา เอกทิวสํ
อรณฺธํ กจฺจนฺตี ธีตรํ อหา อมฺม อสฺสกสฺมี จานฺเน ปุราณ-
ตณฺฑุลาฯ อสฺสกสฺมี จีรฺฯ อสฺสกสฺมี สบฺปีฯ อสฺสกสฺมี ฝานิตีฯ ตว
ภาติกสฺส อยฺยमितฺตสฺส อากตฺกาเล ภตฺตํ ปจิตฺวา จีรสบฺปี-
ฝานิเตหิ สทฺธิ เทหิฯ ตฺวํ จ ญฺญเขยฺยาสิฯ อหํ ปน หียโย
ปฏกฺปาริวาสิกภตฺตํ กณฺธิเยน ญฺจตฺตมฺหิติฯ ทิวา กิ ญฺญชิสฺสตี
อมฺมาติฯ สากปณฺณํ ปฏฺจิปิตฺวา กณฺตณฺฑุเลหิ อมฺพิลยาकु
ปจิตฺวา จเปหิ อมฺมาติฯ

เถโร จีวรํ ปารุปีตฺวา ปตฺตํ นิหรนฺโตว ตํ สทฺทํ
สุตฺวา อตฺตานํ โอวทิ มหาอุปาสิกา กิร กณฺธิเยน
ปาริวาสิกภตฺตํ ญฺญชิฯ ทิวาปี กณฺปณฺณมฺพิลยาकु ญฺญชิสฺสตี
ตฺยหํ อตฺถาย ปน ปุราณตณฺฑุลาทีนึ อจิกฺขติฯ ตํ นิสฺสา
โย ปเนสา เนว เขตฺตํ น วตฺถุณฺ ภตฺตํ น วตฺถิ
ปจฺจาสิสฺสตีฯ ติสฺโส ปน สมฺปตฺติโย ปตฺถยมานา เทติฯ ตฺวํ
เอติสฺสา ตา สมฺปตฺติโย ทาคฺุสฺสกฺขิสฺสสิฯ น สกฺขิสฺสตีติฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคคณณนา หน้า ๔๕๘

อัย โข ปน ปินุทปาโต ตยา สราเคน สโทเสน สโมเหน
น สกกา คณหิตุนติ ปตติ ติวกาย ปกขิปิตวา คณจิก
มุลจิตวา นิตติตวา กสสกลณเมว คนุตวา ปตติ เภจจา-
มญเจ จีวร จีวรเวเส จเปตวา อรหตติ ปาปณิตวา น
นิกขमितสามิติ วิริย อธิกุกหิตวา นิสิทิ. ทีฆรตติ อปปมตโต
หุตวา นิตตติกิกข วิปัสสน วทเขตตวา ปุเรกตตเมว อรหตติ
ปตวา วิกสิตมิว ปทุม มหาชีณาสโว สิต กโรนโตว
นิกขมิฯ เณทวาเร รุกขมहि อธิวตถา เทวตา

นโม เต ปุริสาชณณ นโม เต ปุริสุตตม
ยสเส เต อาสวา ชินา ทกขินเยยโยสิ มาริสาดิ

เอว อุทาน อุทานตวา ฆนเต ปินุทาย ปวิกุกจัน ตุมหา-
ทิสัน อรหนตตัน กิกข ทตวา มหลลกิตติโย ทุกขา
มุลจิตตสันตติ อาหฯ

เถโร อุกุกหิตวา ทวาร วิวริตวา กาลิ ออโลเคนโต
ปาโตยเววติ ติตวา ปตติจิวรมาทาย คาม ปาวิสิฯ ทาริกาปี
ภตติ สมปาเทตวา อิทานิ เม ภาตา อากมิสสตีฯ อิทานิ
อากมิสสตีติ ทวาร ออโลกยมานา นิสิทิ. สาทเร ฆรทวาร
สมปตเต ปตติ คเหตุวา สปปิผาณิตโยชิตสส จีรปินุทปาตสส
ปุเรตวา หตเถ จเปสิฯ เถโร สข โหตติ อนุโมทน กตวา
ปกุกามิฯ สापิต ออโลกยมานาว อุกุกาสิฯ เถรสส หิ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๔๕๕

ตทา อติวีย ปริสุทฺโธ ฉวีวณฺโณ อโหสิฯ วิปฺปสนฺนานิ
อินฺทฺริยานิฯ มฺหํ พนฺธนา ปมฺตตตฺตลปฺกํ วีย อติวีย วิโรจิตฺถ.
มหาอุปาสิกา อรณฺญา อาคนฺตฺวา ก็ อมฺม ภาตฺติโก เต
อากฺโขติ ปุจฺฉิฯ สฺวา สพฺพิ ตํ ปวฺคฺตี อโรเจสิฯ สฺวา
อุปาสิกา อชฺ ชเม ปุคฺคตฺสส ปพฺพชิตฺถิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตฺนฺติ
ตฺตฺวา อภิรมฺติ เต อมฺม ภาตฺตา พุทฺธสฺสเน น อุกฺกณฺจตีติ
อาห.

มหนฺตํ โข ปเนตํ สตฺถุ ทายชฺชํฯ ยทิตฺถํ สตฺถ อริยชนานิ
นามฯ ตํ น สกฺกา กุสีเตน กเหตุตฺฯ ยถา ทิ วิปฺปฏิปนฺนํ
ปุคฺคํ มาตาปิตโร อัย อมฺหากํ อปฺคฺโขติ ปริพาหิโร กโรนฺติ
โส เตสํ อจฺจเยน ทายชฺชํ น ลภฺติฯ เอวํ กุสีโตปี อิทํ
อริยชนทายชฺชํ น ลภฺติฯ อารทฺธวิโรยว ลภฺตีติ ทายชฺชมฺหตฺตํ
ปจฺจเวกฺขโตปี อุปฺปชฺชติฯ มหา โข ปน เต สตฺถา สตฺถุโน
ทิ เต (๑) มาตฺตฺกฺจฺฉิมิ ปฏฺิสนฺธิคฺคหณฺกาเล(๒) อภินิภฺขมเนปี อภิ-
สมฺโพธิยปี รมฺมจกฺกปฺวตฺตเนปี ยมกปาฏฺิหาริยเทโวโรหณอายุ-
สงฺขาร โวสฺสชฺชเนสุปี ปรีนฺิพฺพานกาเลปี ทสฺสหฺสฺสีโลกธาตฺ
กมฺปีตฺถฯ ยุตฺตํ นฺ เต เอวรฺูปปฺสฺส สตฺถุโน สาสเน ปพฺพชิตฺวา
กุสีเตน ภวฺิตฺตฺติ เอวํ สตฺถมฺหตฺตํ ปจฺจเวกฺขโตปี อุปฺปชฺชติฯ

ชาติยาปี ตฺวํ อิทานิ น ลามกชาติโกฯ อสมฺภินฺนาย

๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ ๒. ม. ปฏฺิสนฺธิคฺคหณฺกาเลปีฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาวยกคณณนา หน้า ๕๐๐

มหาสมมตปเวณียา อากเต(๑) โอกกากราชวเส สลชชาโตลล
 สุกุโรทนมหาราชสสปี มหามายาเทวียา [๒] จ นคตาฯ ราหุลภททสส
 กนัญโจฯ ตยา นาม เอวรูเปน ชินปุตเตน หุตวา น ยุตต์
 กุสีเตน วิหริตุนติ เอว ชาติมหตต์ ปจจเวกขโตปี อุปปชชติฯ
 สารีปุตตโมคคัลลانا เจว อลลิตี จ มหาสาวกา วิริเยเนว
 โลกุตตรชมมัม ปฏิวิชฌีสุฯ ตวเเตลล สพฺรหฺมจารินนฺ มคค
 ปฏิปชชิสสตี น ปฏิปชชิสสตีติ เอว สพฺรหฺมจาริมหตต์
 ปจจเวกขโตปี อุปปชชติ. กุจฺฉี ปุเรตวา จิตตชครสทิสเส
 วิสสุกฺกกายิกเจตสิกวิริเย กุสีตปุกฺกเถ ปรีวชฺเชนตสฺสาปี อารทช-
 วิริเย ปหิตตเต ปุกฺกเถ เสวณตสฺสาปีฯ จานนีสชชาทิสฺ วิริยุป-
 ปาทนตถํ นินนโปณปฬการจิตตสฺสาปี อุปปชชติฯ เอว
 อุปปนฺนสฺส ปนสฺส อรหตฺตมกฺเคน ภาวนาปารีปฺรึ โหตีติ
 ปชานาติฯ

ปีติสมฺโพชฌงคฺสส อคฺคิ ภิกฺขเว ปีติสมฺโพชฌงคฺกฺจณียา
 ชมฺมาฯ ตคฺค โยนิโสมนสิการพหุสิกาโรฯ อยมาหาโร อนฺอุปนฺนสฺส
 วา ปีติสมฺโพชฌงคฺสส อุปปาทายฯ อุปปนฺนสฺส วา ปีติ-
 สมฺโพชฌงคฺสส ภิกฺโยภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนาย ปารีปฺรียา
 ล้วตตตีติ (๓) เอว อุปปาทโ โหตีฯ ตคฺค ปีติเยวปีติ-
 สมฺโพชฌงคฺกฺจณียา ชมฺมา ตสฺส อุปปาทกมนสิกาโร โยนิโส-

๑. ม. อากโตฯ ๒. ม. เอตถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสตีฯ
 # ๓. ลี. มหา. ๑๕/๓๖๕/๕๘ฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๕๐๑

มนสิกาโร นามฯ

อปิจ เอกาทส ธมมา ปิติสมุโพฆณจกสส อุปปาทาย
ถ้วตุนติ พุทธานุสสติ ธมมถัมมสีลจกเทวตานุสสติ อุป-
สมานุสสติ ถูขปุคคลปรัวชชนา(๑) สนิทฐปุคคลเสวนา(๒) ปสาทนีย-
สุตตุนตปจจเวกขณตา ตทิมุตตตาดิฯ

พุทฐกุณเ อนุสสรนตสสาปี หิ ยาว อุปจารา สกถสรีริ
ผรมาโน ปิติสมุโพฆณจโก อุปปชชติฯ ธมมถัมมคณั (๓)
อนุสสรนตสสาปีฯ ทิฆมรตติ อขณทั กตวา รกขิตจตุปปารี-
สุทฐสีลั ปจจเวกขณตสสาปีฯ คิหิโนปี ทสสีลั ปณจสีลั
ปจจเวกขณตสสาปีฯ พุพุกิขกยาทีสุ ปณิตั โภชนั สพรหมจารินั
ทตวา เอวั นาม อทมุหาคิ จาคั ปจจเวกขณตสสาปี คิหิโนปี
เอวรูเป กาลे สีลวณตานิ ทินันั ทานันั ปจจเวกขณตสสาปี
เยหิ กุณเหิ สมนนาคตา เทวตา เทวตติ ปตตาทฯ ตถารูปานัน
อตุตนิ อตุตติ ปจจเวกขณตสสาปีฯ สมาเป็นติยา วิกขมภิตา กิเลเส(๔)
สญฐีปี สตุตติปี วสุทานิ น สมุทาจรนตติ ปจจเวกขณตสสาปี
เจตียทสุสนโพธิทสุสนเถรทสุสนเสสุ อสกุจจกิริยาช สัสุจิต-
ถูขภาเว พุทฐาทีสุ ปสาทสิเนหาภาเวณ คทฐภปีฎฐเจ รชสทิสเ
ถูขปุคคเล ปรัวชเชนตสสาปีฯ พุทฐาทีสุ ปสาทพหุเล มุทฐิตเตน(๕)
๑. ม. ถูขปุคคลปรัวชชชนาฯ ๒. ม. สนิทฐปุคคลเสวนตาฯ
๓. ม. ย. ธมมถัมมคณเฯ ๔. ม. วิกขมภิตา กิเลสาฯ ๕. ม. มุทฐิตเตฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๕๐๒

ลีนิทฺฐปฺคฺคเลเสวนุตฺตสาปึฯ รตนตฺตยคฺคณปรึทึปเก ปสาทนีเย
สฺตฺตตฺนเต ปจฺจเวกฺขนุตฺตสาปึฯ จานนึสชฺชาทึสุ ปึตึอุปฺปาทนตฺถึ
นินฺนโปณปพฺการจิตฺตฺตสาปึ อุปฺปชฺชตึฯ เอวํ อุปฺปนฺนสฺส
ปนฺสฺส อรหตฺตมคฺเคน ภาวนาปารึปฺรึ โหตึตึ ปชานาตึฯ

ปฺสฺสทฺฐิสฺมโพนฺชฌงคฺสฺส อตฺถึ ฎิกฺขเว ภายปฺสฺสทฺฐึ
จิตฺตปฺสฺสทฺฐึฯ ตตฺถ โยนิโสมนสึการพหุฏึกาโรฯ อยมาหาโร
อนฺุปฺปนฺนสฺส วา ปฺสฺสทฺฐิสฺมโพนฺชฌงคฺสฺส อุปฺปาทายฯ อุปฺปนฺนสฺส
วา ปฺสฺสทฺฐิสฺมโพนฺชฌงคฺสฺส ฎึยโยภาวาย เวปฺลฺลลาย ภาวนาย
ปารึปฺรึยา สํวตฺตตึตึ (๑)เอวํ อุปฺปาโท โหตึฯ

อปึจ สตฺต ฌมฺมา ปฺสฺสทฺฐิสฺมโพนฺชฌงคฺสฺส อุปฺปาทาย
สํวตฺตตฺนตึ ปณึตโกชนเสวนตา อุตฺตฺสฺสเสวนตา อึรียาปถสฺสเส-
วนตา มชฺฌตฺตปโยคตา สารทฺฐกายปฺคฺคลปรัวชฺชนตา ปฺสฺสทฺฐ-
กายปฺคฺคลเสวนตา ตททึมตฺตตึตึฯ

ปณึตฺตญหึ ลีนิทฺฐึ สปฺปายโกชน ฎณฺชนุตฺตสาปึฯ สึตฺตญฺหสุ
อุตฺตฺสฺส จานาทึสุ อึรียาปถสฺส สปฺปายํ อุตฺตฺตญ อึรียาปถญจ
เสวนุตฺตสาปึ ปฺสฺสทฺฐึ อุปฺปชฺชตึฯ โย ปน มหาปรัสชาติโก
สพฺพอุตฺตอึรียาปถกฺขโมว โหตึฯ น ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํฯ ยสฺส
สภาควิสภาคตา อตฺถึฯ ตสฺเสว วิสภาคเ อุตฺตอึรียาปถ เวชเชตฺวา
สภาคเ เสวนุตฺตสาปึ อุปฺปชฺชตึฯ มชฺฌตฺตปโยโค วุจฺจตึ อตฺตโน
๑. สึ. มหา. ๑๕/๓๖๕/๕๗ ฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๕๐๓

จ ปรสฺส จ กมฺมสฺสกาปจฺจเวกฺขณาฯ อิมินา มชฺฌตฺตปโยเคน
อุปฺปชฺชติฯ โย เลทฺตทฺตทฺตทาทีหิ ปรี วิหฺเจยมาโนว จรติ(๑)
เอวรูปี สาทฺตทฺทกํยํ ปุคฺคํ ปรีวชฺเชนฺตสฺสาปีฯ สยฺตปาทปาณิ-
ปฺสฺสทฺทกํยํ ปุคฺคํ เสวณฺตสฺสาปีฯ จานนีสชฺชาทีสุ ปฺสฺสทฺทริ-
อุปฺปาทนฺตถาย นินฺนโปณฺปพฺการจิตฺตสฺสาปี อุปฺปชฺชติฯ เอว
อุปฺปนฺนสฺส ปนฺสฺส อรหฺตฺตมกฺเคน ภาวนาปาริปฺปรี โหตีติ
ปชานาติฯ

สมาธิสมฺโพชฌงฺกสฺส อตฺถิ ภิกฺขเว สมณนิมิตฺตํ อพฺยคฺค-
นิมิตฺตํ ตตฺถ โยนิโสมนสฺสการพหฺลิกาโรฯ อยมาหาโร อนฺุปฺปนฺนสฺส
วา สมาธิสมฺโพชฌงฺกสฺส อุปฺปาทายฯ อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิ-
สมฺโพชฌงฺกสฺส ภิกฺขโภทวาย เวปฺลฺลย ภาวนาย ปาริปฺปรียา
สํวตฺตตีติ เอว อุปฺปาโท โหติฯ ตตฺถ สมโถว จ(๒) สมณนิมิตฺตํ
อวิกฺเขปฏฺเจน จ อพฺยคฺคนิมิตฺตนฺติฯ

อปีจ เอกาทส ฐมา สมาธิสมฺโพชฌงฺกสฺส อุปฺปาทาย
สํวตฺตนฺติ วตฺถุวิสทกิริยตา อินฺทฺริยสมตฺตปฏฺฐิปาทนตา นิมิตฺต-
กฺสสตา สมเย จิตฺตสฺส ปคฺคณฺหนตา สมเย จิตฺตสฺส
นิกฺคณฺหนตา สมเย สมฺปหฺสนตา สมเย อชฺฌนฺเปกฺขนตา
อสมมาหิตปฺคฺคลปรีวชฺชนตา สમાหิตปฺคฺคลเสวณตา ฌานวิโมกฺข-
ปจฺจเวกฺขณตา ตทธีมฺตฺตตาดิฯ ตตฺถ วตฺถุวิสทกิริยตา[๓]

๑. ม. วิจรติ ฯ ๒. ม. สมโถว ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคคณณนา หน้า ๕๐๔

อินุทริยสมตตปฎิปาทนตา จ วุตตนเยเนว เวทิตพุพาฯ

นิมิตตคกุสตา นาม กสิณนิมิตตคสุส อุกคหคกุสตาฯ สมเย
จิตตคสุส ปคคณหนตาติ ยสุมิ สมเย อติสติดลวิริยตาทีหิ ลีน
จิตตํ โหติฯ ตสุมิ สมเย ฌมมวิจยวิริยปีตีสมโพชฌงคสมฎฐาปนเนน (๑)
ตคสุส ปคคณหนนํฯ สมเย จิตตคสุส นิคคณหนตาติ ยสุมิ สมเย
อจจารทฐวิริยตาทีหิ อุทฐตํ จิตตํ โหติฯ ตสุมิ สมเย ปตสทฐิ-
สมาธิอุเปกขาสมโพชฌงคสมฎฐาปนเนน ตคสุส นิคคณหนนํฯ
สมเย สมปหํสนตาติ ยสุมิ สมเย จิตตํ ปญญาปโยคมนุทตาย
วา อุปสมสุขานชิกเมน วา นิสสาทำ โหติฯ ตสุมิ สมเย
อฎฐสํเวกวตฎุปจจเวกขณเนน สํเวเชติฯ อฎฐ สํเวกวตฎุณี นาม
ชาติชราพยาธิมรณานิ จตตาริฯ อปายทุกขํ ปญจมํฯ อตีเต
วฎฎุมลกํ ทุกขํฯ อนาคเต วฎฎุมลกํ ทุกขํฯ ปจจุปปนเน
อาหารปริเยฎฐิมลกํ ทุกขนุติฯ รตนคตยคณานุสสรณเนน จ
ปสาทำ ชเนติฯ อัย วุจจติ สมเย สมปหํสนตาติฯ

สมเย อชฎุเปกขนตา นาม ยสุมิ สมเย สมมาปฎิปตตี
อากมม อลีนํ อนุทฐตํ อนิสสาทำ อารมมณ สมปปวตตํ
สมถวิธิปฎิปนณํ จิตตํ โหติฯ ตทาสุส ปคคณนิกคหสมปหํสนเนสุ
น พยาปารี อาปชชติ สารถิ วิย สมปปวตเตสุ อสเสสุฯ
อัย วุจจติ สมเย อชฎุเปกขนตาติฯ อสมาหิตปคคณปวิวชชนตา
๑. ม. ฌมมวิจยวิริยสมโพชฌงคสมฎฐาปนเนน ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสุตตวณณา หน้า ๕๐๕

นาม อุปลจารี วา อุปปนํ วา อุปปตฺตทานํ วิกขิตฺตจิตฺตทานํ
ปุกฺคสถานํ อารกา ปริวชชนํฯ สมหิตปุกฺคเสวนตา นาม
อุปลจารเณ วา อุปปนาย วา สมหิตจิตฺตทานํ เสวนา ภชนา
ปยิริปาสนาฯ ตทธิมุตฺตตา นาม จานนิตฺตชชาทิสฺสู สมหิ-
อุปลาทนคฺถึเยว นินฺนโปณปพฺการจิตฺตตาฯ เอวํ หิ ปฏฺธิปชฺชโต
เอส อุปลชฺชตีฯ เอวํ อุปลนฺนสฺส ปนสฺส อรหตฺตมกฺเคน
ภาวนาปาริปุรี โหตีติ ปชานาติ ฯ

อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกสฺส อตฺถิ ภิกฺขเว อุเปกฺขาสมฺโพชฌง-
กฺกุจฺฉานียา ฐมฺมาฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโรฯ อยมาหาโร
อนุปลนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกสฺส อุปลาทายฯ อุปลนฺนสฺส
วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกสฺส ภิกฺขโຍภาวาย เวปฺลฺลลย ภาวนาย
ปาริปุรียา สํวตฺตตีติ (๑)เอวํ อุปลาทโ หิติ. ตตฺถ อุเปกฺขาว
อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกฺกุจฺฉานียา ฐมฺมา นาม ฯ

อปีจ ปลฺลจ ฐมฺมา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกสฺส อุปลาทาย
สํวตฺตนฺติ สตฺตมชฺชตฺตตา สงฺขารมชฺชตฺตตา สตฺตสงฺขาร-
เกถายนปุกฺคปรีวชชนตา สตฺตสงฺขารมชฺชตฺตปุกฺคเสวนตา
ตทธิมุตฺตตาติฯ

ตตฺถ ทวีหากาเรหิ สตฺตมชฺชตฺตตี สมนฺภูจฺาเปตี ตฺวํ อตฺตโน
กมฺเมน อาคนฺตฺวา อตฺตโน กมฺเมน กมิสฺสตี(๒)เอโสปี อตฺตโน
๑. ส. มหา. ๑๕/๓๓๑/๕๕ ฯ ๒. ม. สมนฺภูจฺาเปตี ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียาขวคณณนา หน้า ๕๐๖

กมฺเมน อาคนตุวา อตฺตโน กมฺเมน คมิตฺตติฯ ตฺวํ กํ เกลยสีติ
 เอวํ กมฺมสฺสทกตาปจฺจเวกฺขณน จฯ ปรมตฺถโต สตฺโตเยว นตฺถิ
 โส ตฺวํ กํ เกลยสีติ เอวํ นิสฺสตฺตปจฺจเวกฺขณน จฯ
 ทฺวิหากาเรหิ สงฺขารมชฺชตฺตํ สมฺภูจาเปติ อิทํ จีวรํ อนุปฺพุเพน
 วณฺณวิการิ เจว ชินฺณภาวญฺจ อุปกนฺตุวา ปาทปฺปฺลชนโจฬกํ
 หุตฺวา ยญฺจิกฺโกฏฺฐิยา ฉฯทฺทนิยํ ภวิสฺสติฯ สเจ ปนสฺส สามิโก
 ภเวยฺยฯ นาสฺส เอวํ วินสฺสิตฺตฺทเทยฺยาติ เอวํ อสฺสามิกภาว-
 ปจฺจเวกฺขณน จ(๑) อนทฺทนิยํ อิทํ ตาวกาลีกนฺติ เอวํ ตาวกาลีก-
 ภาวปจฺจเวกฺขณน จฯ ยถา จ จีวเรฯ เอวํ ปตฺตทาทีสุปี
 โยชนา กาทพฺพาฯ

สฺตฺตสงฺขารเกลายนปฺกคฺคปรีวชฺชนตาคิ เอตฺถ โย ปฺกคฺคโล
 คิหิ วา อตฺตโน ปฺกคฺคตฺธาติเก ปพฺพชฺโชติ วา อตฺตโน
 อนุเตวาสิกสทฺทวิหาริกสมานุปชฺฌายกาติเก (๒) มมายติฯ สหตฺถเนว
 เนสํ เกสจฺเจทนสฺสจิกมฺมจีวรโรชนรชนปตฺตปจฺจนาทีนํ กโรติ
 มฺหุตฺตํปี อปสฺสนฺโต อสุโก สามณโร กุหิ คโต(๑) อสุโก
 ททโร กุหินฺติ ภนฺตมิโค วิย อิตฺโต จิตฺโต จ อาโลเกติฯ อญฺเณน
 เกสจฺเจทนาทีนํ อตฺถาย มฺหุตฺตํ ตาว อสุกํ เปเสถาติ
 ยาจฺยมาโนปี อเมหปี ตํ อตฺตโน กมฺมํ น การมฯ คุมฺเห
 ตํ คเหตุวา กิลเมสฺสธาคิ น เทติฯ อัย สตฺตเกลายโน
 # ๑. ม. จสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. อนุเตวาสิกสมานุปชฺฌายกาติเก ฯ
 # ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิฯ

*เล่มที ๗ สติปฏฐานสตุตตวณณา หน้า ๕๐๗

นามฯ โย ปน ปตตจีวรถาลกกตตรยญุจอิอาทีนิ มมายติ
อณฺณสฺส หตฺเถน ปรามสิตตปีน เทติฯ ตาวกาลิกํ ยาจิตโต
มยปี อิทํ มมายนฺตนา นปริญฺญชามฯ ตุมหากํ ที ทสฺสามาติ
วทติฯ อยํ สงฺขารเถลายโน นามฯ โย ปน เตสุ ทวีสุ
วตฺตฺตฺสปี(๑) มชฺชตฺโต อุทาสีโนฯ อยํ สตตฺตสงฺขารมชฺชตฺโต
นาม. อิติ อยํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค เอวรूपํ สตตฺตสงฺขาร-
เถลายนปฺกคฺคํ อารกา ปรีวชฺเชนตฺตฺสปี สตตฺตสงฺขาร-
มชฺชตฺตปฺกคฺคํ เสวณตฺตฺสปี จานนีสชชชาติสุ ตทฺอุปาทนคฺคํ
นินฺนโปณปพฺการจิตตฺตฺสปี อุปฺปชชติฯ เอวํ อุปฺปนฺนสฺส
ปนฺนสฺส อรหตฺตมกฺเคน ภาวนาปารีปุรี โหตีติ ปชานาติ.

อิติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ อตฺตโน วา สตตฺตสมฺโพชฺฌงฺเค
ปริคฺคณฺหิตฺวา ปรฺสฺส วาฯ กาลเณ วา อตฺตโนฯ กาลเณ
วา ปรฺสฺส สมฺโพชฺฌงฺเค ปริคฺคณฺหิตฺวา ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺสฺสี
วิหฺรติฯ สมฺทวยยา ปเนตฺถ สมฺโพชฺฌงฺกานํ นินฺนพฺตฺตฺนโรธ-
วเสน เวทิตพฺพาฯ อีโต ปรี วุตฺตนยเมวฯ

เกวลณฺหิ อีธ โพชฺฌงฺคปริคฺคาหิกา สติ ทฺกฺขสจฺจนฺติ
เอวํ โยชนํ กตฺวา โพชฺฌงฺคปริคฺคาหกสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺขํ
เวทิตพฺพํ ฯ เสสํ ตาทิสเมวาทิฯ

โพชฺฌงฺคปพฺพวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. วตฺตฺตฺส ฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๕๐๘

เอวํ สตุตโพนุชฌงควเสน ฌมฺมานุปลฺสูสนํ วิภชิตฺวา อิทานิ
จตุสจฺจวเสน วิภชิตฺฺปน จปรนฺตอาทิมหา ฯ

ตตุถ อิทํ ทุกฺขนฺตฺติ ยถาภูตํ ปชานาตีติ จเปตฺวา
ตณฺ्हํ เตภูมิก ฌมฺเม อิทํ ทุกฺขนฺตฺติ ยถาสภาวโต ปชานาติ
ตสฺเสว โข ปน ทุกฺขสฺส ชนิกํ สมฺภูจฺาปีกํ ปุริมตณฺ्हํ อัย
ทุกฺขสมฺทโยติ ฯ อุภินฺนํ อปฺปวตฺติ(๑) นีพฺพานํ อัย ทุกฺขนิโรโรติ
ทุกฺขปริชานนํ สมฺทยปชหนํ นิโรธสจฺฉิกรณํ อริยมคฺคํ อัย
ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ ยถาสภาวโต ปชานาตีติ อตุโถ.
อวเสสา อริยสจฺจกถา วิสุทฺธิมคฺเค วิตุถาริตาเยว ฯ

อิติ อชฺชตฺตํ วาติ เอวํ อตฺตโน วา จตุตาริ สจฺจานิ
ปริกฺคณฺ्हิตฺวา ฯ ปรสฺส วา ฯ กาลเณ วา อตฺตโน ฯ กาลเณ วา
ปรสฺส จตุตาริ สจฺจานิ ปริกฺคณฺ्हิตฺวา ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปลฺสูสี
วิหฺรติ(๒) ฯ สมฺทยวยา ปเนตฺถ จตฺนุนํ สจฺจานํ ยถาสภาวโต
อุปฺปตฺตินิพฺพุตฺติวเสน (๓) เวทิตฺพฺพา ฯ อิตฺโต ปรี วุตฺตนยเมว ฯ

เกวลณฺ्हิ อิท จตุสจฺจปริกฺคาหิกา สติ ทุกฺขสจฺจนฺตฺติ
เอวํ โยชนํ กตฺวา สจฺจปริกฺคาหกสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺงํ
เวทิตฺพฺพํ ฯ เสสํ ตาทิสเมวาทิ ฯ

จตุสจฺจปพฺพวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. อปฺปวตฺตี ฯ ๒. ม. วิหฺรติ ฯ ๓. ม. อุปฺปตฺตินิวตฺติวเสน ฯ

*เล่มที่ ๗ สติปฏฐานสูตรตวณณา หน้า ๕๐๕

เอตตาวตา อานาปานัง จตุอิริยาปถัง จตุสมุปชฌณัณ
 ทวตฺตีสาการิ จตุธาตฺวตฺถานัน นวสีวถิกา เวทนนานุปัสสนา
 จิตฺตานุปัสสนา นีวรณปริคฺคโห ขนฺธปริคฺคโห อายตฺนปริคฺคโห
 โพชฌนฺคปริคฺคโห สจฺจปริคฺคโหติ เอกวิสติ กมฺมฏฺฐานานิ
 วุตฺตานิฯ เตสุ อานาปานทวตฺตีสาการนวสีวถิกาคิ เอกาทส
 อปฺปนาทมมฏฺฐานานิ โหณฺติฯ ทิฆฏาณกมหาสิวตฺเถโร ปน
 นวสีวถิกา อาทินวานุปัสสนาวเสน วุตฺตาคิ อาหฯ ตสฺมา
 ตสฺส มเตน เทวเยว อปฺปนาทมมฏฺฐานานินิฯ เสสานิ อุปจาร-
 กมฺมฏฺฐานานินิฯ กิ(๑) ปเนเตสุ สพฺเพสุ อภินิเวโส ชายตฺติ น
 ชายตฺติตฺติฯ น ชายตฺติฯ อิริยาปถสมุปชฌณนీวรณสมโพชฌนฺค
 หิ อภินิเวโส น ชายตฺติฯ เสเสสุ ชายตฺติตฺติฯ มหาสิวตฺเถโร
 ปนาห เอเตสุปิ อภินิเวโส ชายตฺติฯ อยญฺหิ อตฺถิ นฺ โข เม
 จตฺตาริ อิริยาปถาฯ อุทาทฺหฺ นตฺถิฯ อตฺถิ นฺ โข เม จตฺ-
 สมุปชฌณัณฯ อุทาทฺหฺ นตฺถิฯ อตฺถิ นฺ โข เม ปญฺจ นีวรณาฯ
 อุทาทฺหฺ นตฺถิฯ อตฺถิ นฺ โข เม สจฺจตฺโพชฌนฺคฯ อุทาทฺหฺ นตฺถิ
 เหวํ ปริคฺคณฺหาคิฯ ตสฺมา สพฺพตฺถ อภินิเวโส ชายตฺติตฺติฯ

โย หิ โกจฺจิ ภิกฺขเวติ โย โกจฺจิ (๒)ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณฺ
 วา อุปาสโก วา อุปาสิกา วาฯ เหวํ ภาเวยฺยาติ อาทิโต
 ปฏฺฐาย วุตฺเตน ภาวนานุกฺกเมน ภาเวยฺยฯ ปาฏิกงฺขนฺติ
 # ๑. ม. กิ ปเนเตสุ สพฺเพสุ อภินิเวโส ชายตฺติตฺติฯ ๒. ม. โย หิ โกจฺจิฯ

*เล่มที่ ๗ มุลปรียายวคฺควณณา หน้า ๕๑๐

ปฏิภงขิตพพฺฯ อวสุสํ ภาวีติ อตุโธ. อญญาติ อรหตุตํ ฯ
สตี วา อุปาทิสเสตี อุปาทิสเส วา สตี อปริกขีณเ ฯ
อนาคามิตาติ อนาคามิภาโวฯ

เอวํ สตุตฺตนํ วสุสานํ วเสน สาสนสฺส นียฺยานิกภาวํ
ทสฺเสตฺวา ปฺน ตโต อปฺตเรปี กาลเ ทสฺเสนฺโต ติกฺขณฺตุ
ภิกฺขเวตีอาทิมหาฯ สพฺพปี เจตํ มชฌมิมสฺเสว เวนยฺยปฺคฺคสฺส (๑)
วเสน วุตฺตํ ติกฺขปฺลณฺํ ปน สนฺชาย

ปาโต อนฺุสิฏฺโง สายํ วิเสถํ อธิคมิสฺสตีฯ
สายํ อนฺุสิฏฺโง ปาโต วิเสถํ อธิคมิสฺสตีติ (๒)

วตุตํฯ

อิตี ภควา เอวํ นียฺยานิกํ ภิกฺขเว มม สาสนฺนฺติ
ทสฺเสตฺวา เอกวีสตียาปี จานเสฺ อรหตุตฺตนิฏฺเณน เทสิตํ
เทสนํ นียฺยาเตนฺโต (๓)เอกายโน ภิกฺขเว อัยมคฺโค ฯ เปฯ
อิตี ขนฺตุํ วตุตํฯ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วตุตฺตฺติ อาห ฯ เสถํ
อุตุตฺตานตฺถเมวาทิฯ

สตีปฺญฺจานสฺตุตฺตวณฺณา นิฏฺจิตาฯ

ทสมํ ฯ

มุลปรียายวคฺโค นาม ปจฺโม นิฏฺจิตโต

๑. ม. เนยฺยปฺคฺคสฺส ฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๕๑๘/๔๗๔ ฯ

๓. ม. เอกายโน อัย ภิกฺขเว มคฺโค ฯ